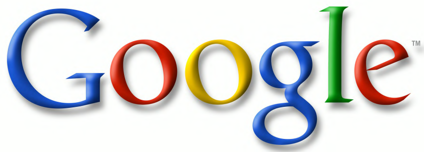

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

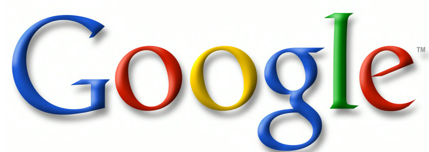
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

B 806,281

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF
CHRISTIAN JENSEN

PT
8125
.Z5
A1

STEEN STEENSEN

BLICHERS

LIVS-TRAGEDIE

I BREVE OG AKTSTYKKER

VED

JEPPE AAKJÆR

II. BIND

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

STEEN STEENSEN

BLICHERS

LIVS-TRAGEDIE

I BREVE OG AKTSTYKKER

VED

JEPPE AAKJÆR

II. BIND

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KØBENHAVN 1904 KRISTIANIA

PT
8124
.Z5
A11

KØBENHAVN — GRÆBES BOGTRYKKERI

Jyden han æ stærk og sej
Madde baadt i Nöj aa Krig
:,: Gaar ud og paa gaar ud igjen
Aaller de faakast han hær :,:

Søg ud der æ Nön gofahr
Lönnen Jyden ud aa ~~fare~~ Dar
:,: Men han gaar altid ud igjen.
Ta'r de Kon som haa gjort han :,:

Ud waer aalti blyjer ~~mødyn~~ de!
Saar sin Baann La Gjaaner op!
:,: Døn at Vind da fær i Skorn
Faall så op, La aalt faagen. :,:

Blichers Haandskrift til „Jyden“

Originalen fundet 1904 blandt H. C. Simonsens Papirer – tilhører *Jeppe Aakjær*

UNOMI

I-39
3

INDHOLD AF 2. BIND.

ANDET BIND

BLICHER OG HANS OVERSÆTTER.

Vi har ovenfor set, hvorledes Blicher, da det gik snavs med *Nordlyset*, satte sin Lid til de Indtægter, han troede at skulle opnaa ved at overføres paa fremmede Sprog. Det er dog ikke sandsynligt, at han ad den Vej er bleven én eneste Skilling rigere; efter god gammel Skik og Brug tog man uden Vederlag hans Noveller baade i Ind- og Udland. Oversætterne gjorde Strandhugst, hvor de lystede, og vovede den plyndrede Digter at udtale en mild Bebrejdelse, fik han bare Grovhed til Svar. Saaledes gik det alle Dages Digtere, og saaledes gik det i 1832 Blicher:

I *Randers Avis* for 29. Okt. d. A. havde en Almuesmand i Anledning af Dronningens Fødselsdag indrykket følgende Digt:

Der boede engang i Sabaland
  en Dronning ved Navn Palmene;
hun ejede Guld som Havets Sand,
  tilmed og kostbare Stene,
og Perler strøede hun omkring,
som havde de været slet ingen Ting,
  og Silke hun bar om sin Hofte,
  som jeg bærer Vadmel i Kofte.

Men jeg agter dog til Hobe for Tant
  det Guld, hun stabled i Dynge,
imod de Skatte, den Dronning vandt,
  om Hvem mig lyster at synge:
det er *Maria,* vor Dronning huld!
vor Kjærlighed er Hendes ægte Guld,
  og Perler de Sukke, som stige
  for Hende til Himmelens Rige.

Hiin Dronning nød ikke ringeste Lyst
af det, hun aate tilsammen;
thi aldrig rørte sig noget Bryst
for hende i Sorg og Gammen:
hver Svend i Saba var baaren Træl;
Maria os kalder saa vennesæl
sine Børn; med Hjertet paa Tunge
Hendes Priis vi gladeligt sjunge.

Thi qvæde jeg vil paa din Fødselsdag,
Dig, Dannemoder! til Ære:
en liden Gave fra Bondens Tag
tør Dig og tækkelig være:
Gud krone med Held dit Leveaar,
og signe din Høst med gyldene Skaar;
den Frelser, Du elsker til Døden,
forsøde Dig Alderdoms Møden!

Ole Pedersen,
Fæste-Bonde.

Strax var der en Indsender, der — 31. Okt. — antydede, at her sikkert var udlagt forkert Barnefader, da det øjensynligt var Spentrup-Præsten, der havde staaet for Tilberedelsen af disse Vers:

Ole Pedersen! veed Du hvad!
vakkert var, minsandt! dit Qvad;
men jeg tvivler, paa min Ære!
om at Du kan *Bonde* være:
dertil meer bekjendt, end Skik er,
i Apollos Hal dit Blik er.

Blicher protesterer i Bladet for 5. Nov. i følgende Rimbrev:

Svar til den, som skrev det lille Vers i Nr. 171.

Skjøndt jeg har gaaet hos Apollo lidt i Skole, jeg ingenlunde derfor er hiin Pokkers *Ole*, der skrev den smukke Sang, jeg virkeligen kunde — hvis han ej var min Ven — ham næstendeels misunde. Men tage Æren for den — nej! det gjør jeg ikke! hvorvel jeg mærker, sligt er nu blandt Tidens Skikke. Hvad gjorde ikke nys Professor *Lars* i Hamborg?*) skjøndt han

*) Her sigtes til titulær Professor *Lauritz Kruse* (født i Kjbh. 1778 † 1839), en «Skrivekugle» i Datidens Maner, der forfattede et Utal af Romaner og Theaterstykker; bedst kjendt som Oversætter af Ingemanns Romaner til Tysk.

med mig har lært en god Moral hos Gamborg*). Hvad gjør han ikke nu? tilegner sig paa Tydsk, hvad jeg heroppe i min Afkrog skrev paa Jydsk. Her Andre ta'er saa smaat, han kniber i det Store, at jeg darauszen ikke komme skal for O're. For Lars nu ta'er fra mig, skal jeg saa ta'e fra Ole? Paa ingen Maade, Nej! Nej! derpaa kan Du stole! Derfor erklærer jeg eengang for alle nu: til Anonymiteten stander ei min Hu; hvad jeg, naar Musen kjærlig tager mig i Favn, mon synge offentlig — derunder staaer mit Navn. «Men,» spørger Du: «hvorfor da staaer det ikke her? Og hvorfor vil Du tage Dig af Verset der?» Viid! skjøndt Du ej mig nævner reentud, troer jeg sikker, at hæftet fast paa mig alligevel dit Blik er. —

Men endnu tidligere paa Aaret havde Blicher i de kjøbenhavnske Aviser anket over den tiltagende Udplyndring, han var Gjenstand for; man læser saaledes i *Dagen* for 1. Marts 1832 følgende Artikel:

«I det i Mandags**) udkomne Numer af «Kjøbenhavns-Posten» læses følgende «Literair-Notice» fra den yndede Digter, Hr. Pastor *Steen Steensen Blicher:* «Nogle Avis-Redacteurer have efterhaanden viist flere af mine Digtninger den Ære at optage dem i deres Blade, men mig selv den Ringeagt, ej engang at spørge mig eller min Med-Redacteur af *Nordlyset* (hvoraf man udpiller dem) derom, og den Uretfærdighed, ikke at antyde disse Digtningers Forfatter, saa at hvo der ikke kjender dem fra *Nordlyset* — og de ere vel ikke ret mange — maae nærmest tiltroe Redacteurerne dem. Endnu medens *Nordlyset* udkom, saae jeg en af mine Noveller: «Røverstuen» stykkeviis optaget i en Avis, vel med den Yttring: «at man ikke haabede, at Forfatteren tog det ilde op», — hvilket han ej heller gjorde eller lod sig forstaae med — men dog uden at nævne ham, eller *Nordlyset*, hvoraf den var taget. Siden ere andre Smaadigte pillede ud af *Nordlyset*, og nu nylig har eet med Overskrift: «Digterens Lyksalighed», staaet i to forskjellige Blade, og det med samme Taushed angaaende Kilden, hvoraf der er øst***). Det er ikke

*) *Anders Gamborg*, Prof. i Filosofi ved Kjbhs. Universitet, skrev bl. a. en «Katekismus for alle Mennesker» (1801) og «Anvisning til et retskaffent Forhold» (1815).

**) ɔ: 27. Febr.

***) Dette Digt er af «Dagen»s Redacteur, Hr. Etatsraad *Thaarup*, optaget i dette Blad Nr. 30 d. A. med Anførelse af *Aalb. Stiftstid.* som den Kilde, hvorfra det er taget. (O. Th.)

allene *her*, man behandler mig saaledes, men ogsaa i Tydskland: for et Par Aar siden udkom en Samling af fire Noveller — rigtignok paa Titelbladet angivne for oversatte af dansk — men hvori een af mine, under Benævnelsen «*Bruchstücke aus dem Tagebuche eines Dorfküsters*» *), ej allene uden at lægge mit Navn til — Ingemanns var dog nævnet paa den næste — men ogsaa forøget med en lille Fortale af en saadan Beskaffenhed, at enhver, som ikke vidste bedre, nødvendigen maatte ansee *Oversætteren* for *Forfatter*. Man har sagt mig, at dette oftere har fundet Sted. Jeg troer ikke længere at borde tie til en saadan Adfærd, der dog er altfor dristig mod en Forfatter i hans levende Live. At jeg, hvergang et Stykke knibes fra mig, skulde staae frem og sige: «Det er mit!» vilde falde for vidtløftigt, og derfor beder jeg eengang for alle, at jeg maae beholde min literaire Ejendom ubeskaaret. Tillige beder jeg indstændig alle de Herrer Udgivere af Aviser og periodiske Blade, som ikke have brugt denne Manøvre, at de gratis ville indrykke denne min Notice, saavel til Underretning for det læsende Publicum i Almindelighed, som til deres egen Retfærdiggjørelse i Særdeleshed. Med det samme faaer man vel at see, hvo der ej skjøtter om at optage den.

Spentrup i Februar 1832.»

Nu viser det sig, at den tyske Oversætter, hvem Blicher har sigtet til, er ovennævnte L. Kruse; han træder ind i *Dagen* for 17. og 18. Decb. s. A. og er vred som en af sine Tyskere:

Det har aldrig været hans Hensigt, siger han, i nogen Maade at ville berøve Blicher den Digterære i Tyskland, som med Rette tilkommer ham; man maa derfor tillade ham at gjøre Rede for sit Forhold til de af ham oversatte Noveller:

«Af Hr. Pastor Blichers Fortællinger, ere, saavidt mig er bekjendt, kun 4 oversatte paa tysk: nemlig 1) Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog, 2) Præsten i Veilby, 3) Jøderne paa Hald, 4) Pigen fra Rhodos; og disse alle af mig.

Den første udkom 1827 i en Lommebog *Hemera*, trykt i Lybek, der tilfældigviis ikke hører til dem, der har vidst at forskaffe sig et stort Publikum, under følgende *Titel*: Bruchstücke

---

*) Stod i sin Tid i *Læsefrugterne* som «Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog». (*Blichers* Anm.)

aus dem Tagebuche eines Dorfküsters, aufgefunden, durchgesehen und herausgegeben von *S. S. Blicher*, dem Dänischen nacherzählt von *L. Kruse.*»

Kruse mener herved tilstrækkeligt at have betegnet Fortællingen som forfattet af en anden end ham.

Samme Fortælling udkom anden Gang 1828 i en Samling, ikke af 4, men af 6 fra dansk oversatte Fortællinger. I en længere Imødegaaelse søger Kruse at godtgøre, at han er ganske uden Skyld i, at kun een eneste (den største) af disse Fortællinger blev forsynet med Forfatternavn (Ingemanns), medens de andre fem udkom uden Signatur. Under Kruses Fraværelse havde Boghandleren ved Udgivelsen ikke sørget for at Forfatternes Navne blev vedføjet; Boghandleren allene havde saaledes Ansvaret.

Kruse skriver videre herom: «Denne Samling udkom førend min Tilbagekomst og Nedskrivelsen af den omtalte Fortale, hvoraf fulgte, at som sagt, ikke allene Hr. Blichers Navn, men ogsaa Frøken Jessens, Ingemanns og Oehlenschlägers, der dog ligeledes ved en Skriverfejl er angivet efter Fortællingen, foran disse udeblev; hvorover dog ingen af disse Forfattere have beklaget sig, uden Hr. Blicher, som jeg selv mundtlig havde meddeelt denne Forseelse; ja, han drev endogsaa sin Skarpsindighed saa vidt, ved Nævnelsen af Ingemanns Navn, endog at ansee Fornærmelsen mod sig forstørret, idet han syntes at meene, at det allene var *hans* Talent, som jeg holdt det for Umagen værd at fordunkle, for derved at hæve mig selv, hvilket hans Anmerkning over den i hans Expectoration berørte Fortale det mindste synes at tyde hen paa.»

Præsten i Veilby findes i første Aargang af *Kometen* under følgende Titel: Der Pfarrer von Veilby, eine dänische Criminal-Geschichte aus dem 16 Jahrhundert, aus dem Tagebuche des Amtsvogts Erick Sofrensen und einigen Aufzeichnungen des Pfarrers in Aalsöe, ans Licht gestellt von Herrn Pastor *S. Blicher*, mitgetheilt von *L. Kruse*. (I en Note siger Kruse: «Udgiveren af *Kometen*, Herlozsohn, havde anmodet mig om et Bidrag, der kunde bringe mit Navn i de foreløbige Prøveark af dette Tidsskrivt. Dertil valgte jeg denne Fortælling, hvis Værd jeg fuldtvel erkjendte, men da han selv havde givet mig at forstaae, at det meest var ham om Navnet at gjøre, maatte jeg tage min Tilflugt til Benævnelsen *meddeelt*. Man har i danske Blade fundet den tvetydig, concedo» . . . Han fordrister sig dog til at tro, at Udtrykket kan forsvares.)

Anden Gang aftryktes denne Fortælling tilligemed «der Solitair» af Kruse selv. «Foran den staar udtrykkelig aus dem Dänischen übertragen, saavelsom Forfatterens Navn, kun med den Forskjel, at en Trykfejl har forvandlet Navnet Blicher til Blücher, — hvilket Kruse siger sig at være fuldkommen uskyldig i. Rigtignok staar paa Hovedtitlen: *Erzählungen von L. Kruse.* Men ogsaa dette har Forlæggeren sat paa Titelbladet, uden at Kruse har set det før bagefter, og desuden mener han, at ingen vil mistænke ham for at være Forfatter til de oversatte Stykker, da han loyalt har vedføjet Forfatternavnet ved hver enkelt Fortælling.

Den 3dje Fortælling: «Die Juden auf Hald» findes første Gang i «Die Erholungsstunden», hvor efter ovenstaaende Benævnelse følger: «eine dänische Novelle von S. S. Blicher, nacherzählt von L. Kruse». Den er aftrykt anden Gang bag efter min Fortælling: Le Dragon rouge. Og Hovedtitlen lyder: Le Dragon rouge. Novelle. Die Juden auf Hald, dem Dänischen des S. S. Blichers nacherzählt von L. Kruse.»

I samme Tidsskrift findes den 4de: «Pigen fra Rhodos». Kruse havde afsendt den sammen med «Jøderne paa Hald» og med samme Betegnelser, men den blev optaget under følgende Titel: Das Mädchen auf Rhodos, eine wahre Anekdote von L. Kruse. Uopholdelig, siger Kruse, skrev han da til Udgiveren, Hr. Hofraad G. Döring, for at faa dette rettet og i 5. Aargang 4. Hefte af *Erholungsstunden* findes da følgende Svar fra Döring: Die Redaction sieht sich zu der Erklärung veranlaszt, dasz die im vorigen Jahrgang enthaltene Erzählung: *das Mädchen auf Rhodos* von Herrn Professor L. Kruse, von dem Verfasser als eine Uebersetzung aus dem Dänischen im Manuscripte bezeichnet, diese Bezeichnung aber durch ein Versehen bei dem Drucke, an welchem Herr Kruse *durchaus* keine Schuld trägt, hinweg gelassen worden ist.»

Anden Gang er Fortællingen trykt i «Mesmerische Liebe» med Benævnelsen: von Herrn S. Blicher, aus dem Dänischen uebertragen.

«Det er kun en Forblindelse af pirrelig Forfængelighed,» siger han, naar Blicher mener, at Kruse vil fortrænge hans Ry i Tyskland. Han meddeler som Bevis paa sin Agtelse for Blicher, at han etsteds omtaler ham saaledes: ««Die dänischen Inseln», sagt ein geschätzster dänischer Dichter S. S. Blicher, aus dessen erzählenden Dichtungen, der Uebersetzer gegenwärtigen

Werks der deutschen Lesewelt schon mehreres mitgetheilt hat» o. s. v.

Kruse slutter saaledes:

«Humanere, christeligere, ja selv præsteligere havde det været, hvis han «førend han havde udskreget sin Vredes Raserie» — «fra sin Afkrog» havde henvendt sig til mig selv eller ved andre søgt Oplysning, end i forfængelig Overilelse angribe mig med Ord som:

> Hvad gjør han ikke nu? tilegner sig paa Tydsk
> hvad jeg heroppe i min Afkrog skrev paa Jydsk.
> Her andre ta'er saa smaat, han *kniber i det Store,*
> *at jeg daraussen ikke komme skal for Ore.*

I det mindste skal han med Hensyn til sit Angreb paa mig, ikke *daraussen* komme for Ore! thi jeg ærer Manden og hans Talent alt for højt til ikke at oversee en Overilelse, hvortil en hypochondrisk Forfængelighed, aldeles fremmed for hans eget Væsen, vistnok ene har forledet ham.»

Blicher har ikke fundet den lange Snak et Svar værd, og Tyskeren kunde derfor dristig fortsætte Geschäften, hvad han da ogsaa gjorde; 1838 udsendte han «*Die Episode — Telse* — zwei Novellen d. Dänischen nacherzählt».

Blicher er ellers bleven meget lidt oversat; i 1849 udkom hans Noveller paa Tysk i 6 Bind; en enkelt Novelle «De tre Helligaftener» er overført til Fransk (1866), et Par til Czekisk, «Røverstuen» og «Marie» (Prag 1888). Den lille Skizze «Den døve Mand og den blinde Kone» til Svensk (1842); et Par mindre Noveller til Hollandsk (1839); men ikke en Stavelse til det Sprog, der havde saa flittig en Dyrker i Blicher — vi mener det *Engelske.* Anføres bør det ogsaa, at man i de senere Aar har begyndt at overføre hans betydeligste Noveller til norsk Bygdemaal.

BLICHER OG «DE SAMLEDE NOVELLER».

HIDTIL var Blichers Noveller udelukkende indgaaet som Underholdningsstof i jydske Tidsskrifter, der kun havde nogle faa hundrede Læsere; hans Venner — som Ingemann — havde bebrejdet ham denne Offentliggjørelses-Maade; men Blicher havde undskyldt sig med sin Trang, der bød ham at tjene en Skilling, hvor han kunde; han var desværre ikke i de Omstændigheder, at han kunde faa Tid og Raad til at sidde taalmodig og «nusse Adjektivet», eller ordne sin Produktion i sirligt renskrevne Ark, som sin heldigere stillede Ven i Sorø. Blicher maatte nødtvungent hugge sit Talent i Spaaner og bærer ethvert lille Aandsprodukt — endnu vaadt af Blækket — til nærmeste Trykkeri, — forsaavidt fik hans Produktionsmaade Lighed med Journalistens; ogsaa i sin stærke Samfølelse med sin egen Tid, i sin Optagethed af alt, hvad der spalter og bevæger, ligner Blicher den gode Journalist. — Havde Blicher saaledes endnu ikke faaet udgivet et eneste Prosaværk — tiltrods for, at han allerede havde passeret sin Digtnings Middagshøjde — saa tilbød der sig i 1832 en kjærkommen Lejlighed til at faa Novellerne samlede, idet en kjøbenhavnsk Forlægger — *C. Steen* i Pilestræde*) — tilbød at tage dem paa sit Forlag. — *Subskriptionsplanen* har følgende Udseende**):

---

*) Boghandler *Christian Steen*, der i mange Aar havde Forretning paa Hjørnet af Sværtegade og Pilestræde, var født i Vendsyssel 6. Oktbr. 1786; oprindelig lagde han sig efter Landvæsen, men kom til Kjbh. 1807 og etablerede sig 1810 i Helliggejststræde; han var en i kjbh.ske Boghandlerkredse meget anset Mand og i flere Aar Formand for Boghandlerforeningen. Han døde 25. April 1861 (se *Delbanco: «Boghandlerforeningens Festskrift»* [1887] S. 163—64).

**) Se *Randers Avis* for 2. Juli 1832.

«Samlede Noveller
af
Steen Steensen Blicher.

Under anførte Titel vil om kort Tid paa mit Forlag udkomme i een Samling: «Digteren, Pastor St. St. Blichers deels i forskjellige Tidsskrivter adspredte, nu paa nyt gjennemseete, *ældre*, deels *nye* og *hidtil utrykte* Noveller». Samlingen, der vil

Christian Steen, f. 1786 † 1861.

vorde trykt i Lommeformat, skal blive udstyret paa fiint Papiir og med smuk Tryk. Prisen bliver for Subscribenterne 8 Sk. paa Trykp., 10 Sk. paa Skrivp. pr. Ark. Bogladeprisen for de faa Expl., der trykkes over Subscriptionen, derimod en halv Gang mere. Subscription modtages i alle Boghandlinger, og Subscribentsamlere gives paa 5 Expl. det 6te frit.

Kjøbenhavn i Maj 1832.

C. Steen,
Bog- og Papiirhandler.

Paa den ovenanførte Novelle-Samling modtages ogsaa Subscription paa Bogtrykkeriet i Randers.»

Denne første Udgave af de «*Samlede Noveller*», som brugte hele tre Aar (1833—36) til at udkomme, bestod af 5 uanselige og smaa Bind *plus* et *Supplement*, der først saa Lyset i 1840. Det meste af hvad der fandtes i Værket, havde tidligere staaet trykt i «Læsefrugterne» og «Nordlyset»*); en Del Fortællinger var dog også komne til i Aarenes Løb, saaledes *Himmelbjærget* (1833), *Juleferierne* (1834), *Marie* (1836), *Fjorten Dage i Jylland* (1836) og enkelte andre mindre Stykker; endelig i Supplementbindet «*Høstferierne*» (1840).

De foran i Bindene anførte Subskriptionslister udviser, at første Del kunde drive det op til præcis — *100* Abonnenter, deraf 47 Kjøbenhavnere, af hvilke Reitzel havde de 20 paa *sin* Kappe; med 2. Del var der kommen endnu yderlige 90 Holdere (deraf Gyldendal 15 og Reitzel 52); med 4de Bind, der kom i 1834, var Værket knirket op til knap 250 Abonnenter! Man sammenligne med dette Tal det nuværende Salg af Klassiker-Værker! — Af literære Navne træffes paa Subskriptionslisterne kun *Fr. Paludan-Müller*, *Hostrup* og *Kierkegaard* (formodentlig *Søren*).

Vi skal nu anføre nogle Breve til *Ingemann*, som alle mer eller mindre refererer sig til denne Novelle-Udgave. Det ældste lyder saaledes:

Spentrup, den 7de Juni 1832.

Kjere Ven og Broder!

Er det dog ikke besynderligt, at saa langvarig en Taushed har hersket imellem os? skjøndt den vist fra ingen af Siderne var forsætlig. Du har havt en dunkel Anelse (min Taushed forsvarer den), at Noget i dit sidste Brev havde ubehagelig berørt mig — Intet mindre! det forsikkrer jeg Dig! thi netop din Yttring, «at jeg skadede mig selv ved at adsprede mine Frembringelser i et Tidskrivt», fandt jeg aldeles rigtig og følte det selv; men min oeconomiske Forfatning tvang mig til også at see paa Fordelen, og den var ikke ubetydelig. Nu gjør jeg, hvad Du dengang tilraadede og atter gjentager — jeg samler det adspredte: paa Steens Forlag udkommer først mine Fortællinger, og — om det kan betale sig — derefter alle mine andre Digtninger i bunden Stiil.

Men jeg skal sige Dig en anden og rigtigere Aarsag til min Efterladenhed — jeg har stedse havt det Forsæt at ville og det Haab at kunne besøge Dig i Sorøe. Nu nyelig var det nærved; jeg var i Kjbh.; men efter faae Dages Ophold *maatte*

*) Se I. S. 136 og 197—99.

jeg tilbage, Forretninger, men endnu mere Sygdomme i min Familie tvang mig. Gud veed, om mit Ønske til næste Aar skal opfyldes.

Hjertelig Tak for Tilsendte! Dette glæder mig mere end *Huldregaverne* — ikke være dette sagt for de sidstes egen Skyld: *difficile est satyram* etc. det har jeg jo selv følt og ofte viist; men fordi Digtet paadrog Dig Ubehageligheder og maatte gjøre det — det var just Vand paa de litterære Vindmageres Mølle; de leve og trives kun i Polemik; og Polemik er igjen det, Pluraliteten helst læser. Gud bedre det! Hvilke Mennesker det dog er, der nu føre det store Ord! Hvilke Principer, de bygge paa! — Har Du hørt om det nye Triumvirat? Heiberg, Hertz, Poul Møller — de siges at ville udgive et Tidsskrivt, hvis Tendents ikke kan være tvivlsom. Og Øhlenschlæger vil ogsaa udgive eet, og det ligesaa kritisk — hvad mener Du der vil komme ud af? mon han ikke vender sig baglænds paa Pegasus? Disse lidet opbyggelige Nyheder hørte jeg i Kjbh.

Ja Gjengangeren! *Formens* Ridder! Smagens Polerer! Sprogets Maskinmester! Baggesen op ad Dage, paa — det *poetiske* nær; thi Følelse har han nok lige saa lidt som den vandkolde Heiberg. Men hans Tid kan heller ikke blive lang. Nogle Venner derovre vilde absolut, at jeg skulde gjøre hans Bekjendtskab: det skedte, men jeg troer ikke, at nogen af os syntes stort om den anden. Meest morede det mig, at en Skuespiller (Winsløv *junior*) tappert og heldigt bekæmpede nogle af hans Paastande — (det forstaaer sig, alle disse mine litterære Yttringer blive jo mellem os; thi kom de hine Herrer for Øre, blev jeg sagtens trukken ind i en Strid, som maaskee kunde more andre, men ikke mig). Nu nok om dem!

Har Du ikke en historisk Roman paa Værftet? Oprigtig talt: Din Valdemar og Erik Menved har inderlig huet mig, og — hvad der maaskee vil behage Dig endnu mere — mange af dem, for hvis Øjne Du ellers ikke hidtil fandt Naade. Giv os endelig mere af dette Slags! Hvad mig angaaer, da var jeg ifærd med en Roman i stor Format, hvor Skuepladsen er det vestlige Jylland, og Tiden den franske Revolution, hvis Virkninger herinde jeg fra min Barndom godt erindrer — jeg var ifærd dermed; men saa kom Anmodningen fra et par Boghandlere og Opmuntringer fra nogle Venner at udgive mine samlede Noveller — naar det er skeet, tager jeg fat igjen, om Liv og Evne mig forlenes. Hjertelig Hilsen og trofast Venskab!

Din *S. S. Blicher.*

En jydsk Roman drev Blicher det af ovennævnte Grunde aldrig til; derimod skrev han i 1836 sin største Novelle *Fjorten Dage i Jylland* med Æmne fra Revolutionstiden og i 1839 udsendte han «Vestlig Profil af den cimbriske Halvø»; et overordentlig livligt Rejse-Værk, hvor Blicher slaar alle sine Gjække løs.

Blichers næste Brev til Ingemann lyder saaledes:

Spentrup, d. 23. Jan. 1833.

Kjere Broder!

Det er længe siden jeg fik et Brev, der glædede mig saa meget som dit af 17de d. M. Det er ikke det, at Du roser mine Fortællinger, men at Du criticerer dem. Deraf seer jeg, at de have Værd i dine Øjne*). Bryd Dig ikke om, at Du finder noget at udsætte! Er da noget menneskeligt Værk fuldkomment? og troer Du ikke, at jeg selv veed, det samme er Tilfældet ved min? Dine Anmærkninger ere i Sandhed ikke umotiverede, og det slaaer nok et Søm i vort Venskab, at Du siger mig din Mening, og et ditto større, at — din Mening stemmer temmelig med min egen. Vel! lad nu disse Smaakrøniker vandre ud i Verden! Jeg seer, de finde Vej til Hjerterne — Fejlene tilgives da nok. Ret har Du i din Bemærkning ved «Jøderne paa Hald» angaaende Indmurelsen; det er vist nok Stykkets svage Side, og for en Kjender vanskelig at fordøje, men jeg trøster mig med, at kun faae ere istand til at kikke mig saa dybt i Kortet som Du. Ligesaa rigtig (eller paa det poetiske Pairskammers Sprog: ligesaa overensstemmende med min) er din Erindring om «Tilfældets alt for vigtige Rolle i *Josepha*», thi den kunde *været undgaaet, da J. er reen Opfindelse; derimod er «Præsten i Thorning» en virkelig Begivenhed, noksom bekræftet ved Almuesagnet derstæds. Og have vi her atter et Exempel paa: at den virkelige Historie ofte er *usandsynligere* end den meest phantastiske Roman. Derimod er jeg ikke enig med Dig i din Anskuelse af «Landsbydegnen». For det Første maae jeg erindre atter om: at *Hovedbegivenhederne ere reen historisk Sandhed*, lige til *Sophie Grubbes* yderste Fornedrelse. Pro secundo: den korte Skizzering af M. Vinges og de lange, lange Spring i hans Historie forekommer mig netop at være af — tilgiv mig Udtrykket — stor

*) Ingemann kan paa dette Tidspunkt kun have kjendt Novellernes 1. Del, der udkom 1833 og indeholdt følgende Fortællinger: En Landsbydegns Dagbog, Josepha, Præsten i Thorning, Fruentimmerhaderen, Røverstuen, Jøderne paa Hald, Hosekræmmeren, Kjeltringliv, Himmelbjerget.

tragisk Effect. At de ere deprimerende er vist; men kan det være anderledes? og kan vel det tragiske altid være eleverende?

Du seer nu, kjereste Bernhard! at jeg veed at skatte dine Bemærkninger, og at jeg af din Mund gjerne tager mod Indsigelser, dem jeg — fremsatte af Recensent-Klubben ej engang ændser. Hils din Hustrue kjerligst fra mig, og siig hende: at det kvindelige Hjertes sikkre Takt og fine Følelse er en Domstol, hvis Legitimitet jeg oprigtigen erkjender; og at Ingemanns Kones Bifald er mig dobbelt dyrebart. Gjenhils Hr. Lorentzen, og enhver Anden, der for Dig maatte yttre sin Velvillie mod den jydske Landsbyepræsts Lucubrationer! Apropos med Landsbyepræst: Jeg føler mig i mit Forhold til mine særdeles agtværdige og kjere Sognefolk her, i min isolerede umisundte Stilling og i min landlige Frihed (*otium* hedder det hos de Gamle) saa vel, at jeg betragter Spentrup Kirkegaard som mit sidste stille forborgne Hvilested. Det vil findes ved Foden af en eenligt staaende Løn, hvis Hoved Stormene have bøjet — liig dens, hvis lille Sovekammer den venligen vil beskygge — dog nok herom! mit Brev maae ikke tage den Vending. Jeg har nu tilvant mig at indeslutte mine Sorger i mit eget Bryst, der — Gud være lovet! er hærdet nok til at bære dem. Men jeg siger i Ydmyghed: «Min Sjæl lov Herren! naar Du nedbøjer mig, da gjør Du mig stærk». — — See vi engang hinanden her, som jeg stedse haaber, da kan vel være, at jeg for Dig aabner et saaret, men ikke sønderknuset Hjerte.

Nu til Slutning et behageligere Æmne! jeg længes meget efter din Erik Menved (en Fortsættelse dog af E. M. Barndom?) og ønsker Dig Liv og Kræfter til at forlænge denne Cyclus af fædrelandske Romaner. Grundtvigs Mythol. har jeg ikke endnu læst; men kan sagtens forestille mig, at den som alt, hvad den kjere Mand skriver, ikke kan være frie for *Polemik*.

Jeg har tit i mit stille Sind leet ad det Heiberg'ske Ministerium. Hvor længe mon det endnu kan holde sig? Jeg tænker, vi kunne snart sige: Godnat, Heiberg! Godnat Hertz! Godnat Allesammen! og sov vel! Kanskee lægger Publicum til: «Fanden ta'e jer*), I *Formskjærere!* (Du veed vel, at *Formen* er nu disse Gileaditers Schibolet? og er det sært? «Klæder

*) R—[?]mesterens Udtryk.

skabe Folk», og hvo, som mangler Følelse, seer at snakke pent for sig[)]. Var jeg bare hos Dig, jeg kunde fortælle Dig mange lystige Ting om denne Materie; men jeg vil gjemme det til Sommer. Kunde jeg blot erübrige saa meget Mammon, at min Vej torde lægges om ad Sorøe. Nu vi ville gjøre, hvad vi altid gjøre, naar vi ikke vide bedre — trøste os med Haabet.

Lev da vel min Ven og Broder!

S. S. Blicher.

B. S. Ingemann.

Skjønt de to næste Breve til *Ingemann* drejer sig mere om dennes end om Blichers Frembringelser anføres de dog rettest paa dette Sted:

Spentrup, d. 8. Aug. 1833.

Min Ven!

Andengang har jeg nu læst Din «Erik og de Fredløse». Da jeg havde fuldendt den første Gjennemlæsning, vilde jeg skrevet Dig til; men saa syntes det mig for snart efter det forrige; og da vor Brevvexling ikke er meget livlig, er det vist bedre, at Pauserne faae saa noget nær eens Længde. Andengang, som sagt, har jeg allerede læst — andengang! Du veed, hvad det betyder; og jeg har ikke forsvoret at læse den

tiere. Mine Landsmænd ere nok af samme Smag; thi det Exemplar, Du skjænkede mig, vandrer fra Bye til Bye, og der er en Tiggen og en Tryglen, naar jeg vil have det hjem. Det er en slem Uskik med den Laanen Bøger, i mercantilsk Henseende lidt ærgerlig baade for Boghandler og Forfatter — en litterær Toldsvig, som kun vil hemmes, naar Publicum indseer det nedværdigende heri. (En riig Baron laante engang min Oversættelse af Ossian — det sidste Exemplar jeg ejede, og — beholdt den, for at føje den til en Bogsamling af nogle tusinde Bind siirligt indbundne Værker. En vis Prinds sagde mig for ikke længe siden noget forbindtligt for mine Noveller — han havde laant dem af sin Adjutant! men dette *sub rosa*!!). Det var «Erik Kongen hiin unge» jeg kom fra. Den har vakt een Scrupel hos mig: *Christoffer* — hans Omvendelse falder mig noget mistænkelig. Han har været saa lumpen nederdrægtig, at foreene sig med Faderens Mordere for at rydde Broderen af Vejen, da kan jeg ikke vel troe paa Oprigtigheden af hans Forsoning; men maaskee har Du Historien for Dig. Og den virkelige Historie fremviser ofte noget usandsynligt, saa usandsynligt, at Digteren ikke, uden slig Hjemmel, tør fingere det. Et mærkeligt Exempel oplever jeg selv, idet de Begivenheder i mine Fortællinger, som Recensenterne mene at være umotiverede og lidet rimelige, netop ere de historisk sande. End Du selv? Helmer Blaa! dræber sin Kjerestes sex Brødre og alligevel elsker hende ømt og elskes igjen. Intet i Verden er mere inconseqvent end Menneskets Sind. — Hvad mener Du vel? *Heiberg* og jeg have gjort hverandres Bekjendtskab! Han forærede mig og min Kone Fribilletter til Forestillingerne i Randers, og kom mig med megen Artighed og — som det syntes — Oprigtighed imøde. Jeg kunde ikke være uhøflig. Hvo skulde have tænkt det? har han forandret sig? eller sin Mening om mig? eller hvad? Hvad om det nu gaaer Dig ligesaa? Vi tre kunne udgjøre et ganske underligt Kløverblad. Men forresten alt dette mellem os to, kjere Bernhard! vi som kjende hverandre. Ham kjender jeg endnu ikke — lærer det vel heller ikke — higer heller ikke derefter. Hvad siger Du om de Noveller (af Forf. til en Hverdagshistorie) han har udgivet? Jeg troer, at de ere skrevne af en peen og flydende Fruentimmerhaand*), og har læst dem med stor Fornøjelse.

---

*) Det er godt gjættet af vor Digter; som bekjendt var Fru Gyllembourg deres Ophav.

Endnu dette Aar vil gaae hen, uden at jeg kommer til Soer, men saa adaare — *volente deo!* Iaar har jeg selvtredie berejst en Strækning af Jyllands Vestkyst; den Rejse glemmer jeg aldrig. Kom engang og see! Du vil ikke fortryde det. Mere vil jeg ikke sige, thi det jeg saae er formeget til et Brev og kommer vel engang i en Roman af større Omfang — Budet til Randers venter — lev vel, kjereste Ven! og hils din elskelige Hustru.

Din

S. S. Blicher.

Spentrup, d. 7. Marts 1835.

Din sidste Historieroman, min Ingemann! har jeg modtaget og læst med udelt Interesse. Du har mesterligen udfyldt Historiens tørre Skelet med Kjød og Blod, og indaandet din Skabning det friske poetiske Liv. Saaledes holder Du, hvad Du i Fortalen lovede. Din Characteertegning udmærker sig saavel ved Sandhed — ligemeget om den endog kun var blot æstetisk — som ved Mangfoldighed. Valdemar Atterdag er nøjagtig, som jeg har tænkt mig ham — hiin kolde, selviske, listige Speculant, der lod Niels Ebbesen bløde sig tildøde for Danmarks Befrielse, og Niels Bugge snigmorderisk dræbe. Vel, min Broder! vil Historieskriveren ikke øve Ret, da lad Digteren gjøre det! — Nu Rænke-Mester Jacob! — en herlig Karl! hans summariske Omvendelsesmaade har gottet mig inderligen. — Og Svend Trøst! var det ikke for Niels Ebbesen, man kunde kalde ham Hovedfiguren i dette dit colossalske Malerie, paa hvilket enhver tiltrækker sig efter sit Standpunkt meer eller mindre Opmærksomhed.

Een Scrupel vil jeg dog ikke dølge for Dig: *Tateren* — er han ikke kommen for tidlig herind? Det var først efter Tamerlans Røvertog, og navnligen 4 Aar efter hans Sejr over Bajazeth ved Angora at Taterne først viiste sig i Europa (i Joh. Müllers Schweit. Historie omtales de f. Ex. som hidtil ukjendte og først fremtrædende under deres saakaldte Hertug Michael paa det Costnizske Kirkemødes Tider 1414—18). Kan Du ikke legitimere Dig bedre, end jeg veed af, saa skal Du høre en Skraalen af Recensenterne; Molbech vil sikkert lægge sit Skolemesterens Riis i Saltlage. Endnu een Betænkelighed: Du henlægger N. Ebbesens sædvanligste Opholdssted til Bratingsborg ved Kleitrup Søe, og lader ham søge derhen, efter

at have dræbt Geert. For det første er det temmelig uvist, om den Borg, der engang stod her, hedde saaledes; og der er Sandsynlighed for, at denne Benævnelse er blot poetisk og synonym med: *Kæmpeborg — Helteborg*. For det andet synes mig rimeligere, at N. E. salverede sig for de eftersættende Holstener over *Gudenaae*, som paa en Udstrækning af 6—7 Miile kun endnu har denne ene Broe ved Randers, end over den smalle Hvidemølleaae. Men det er da i sig selv en Ubetydelighed; kun den, som kjender Localiteten, studser noget herved.

Og nu tilsidst: jeg for min Deel ønskede langt hellere, at Du i samme Form vilde fuldende — og saa langt muligt udstrække — Cyclussen af denne din poetiske Fædrelandshistorie — end i et metrisk. Mine Grunde vilde blive vidtløftige at fremsende; men jeg vil blot holde mig til denne ene: bedre og skjønnere end din Romanform tror jeg ingen kan vorde.

Og hermed Gud befalet! og venlig Hilsen fra

Din
S. S. Blicher.

Da de «samlede Noveller» saa Lyset, havde deres Forfatter allerede passeret de halvtreds; han havde skrevet næsten ustandseligt i en Menneskealder om alt mellem Himmel og Jord fra Brakmarkens Behandling til de subtileste Skjaldemotiver; han havde forsøgt sig i alle Digtarter: i Verset, i Dramaet, i Novellen; han havde da rakt sin Samtid Dokumenter nok til at skjønne om hans Talents Dybde; vi har set, hvilken Dom, der fældedes over hans Dramaer og Vers; vi skal nu se, hvad Datiden dømte om hans Noveller; først vil vi da give Ordet til et Par af hans Læsere, siden kommer Turen til Kritikerne og det sværere Skyts. — Som vi allerede bemærkede under vor Omtale af *Nordlyset*, havde Blicher — som vel alle Datidens Skribenter — næsten udelukkende sine Læsere i Overklasserne; Bønderne læste intet ud over Almanakken og Salmebogen; og selv en jævn Borgermand er en sjælden Fugl at træffe paa Datidens Subskriptionslister. Det er da let forstaaeligt, at de faa Udtalelser af mere privat Karakter, som vi ejer, angaaende de Blicher'ske Noveller stammer udelukkende fra «The highlife»-Sfæren.

Den første skyldes *N. Fogtmann* (1788 † 1851), Bisp først

over Ribe siden over Aalborg Stift; den 16. Jan. 1833 skriver han til sin Ven, *P. Hjort* i Sorø*):

«Har De læst Blichers nys udkomne Noveller? Der er et vist Liv og en vis Danskhed i disse Fortællinger; der er meget Godt i dem og noget Vaas. De har dog i det Hele interesseret mig og behaget mig.»

Mere udførlig er *Louise Hegermann-Lindencrone* — den adelige Forfatterinde til nogle intetsigende Historier**) —; hun skri ver samme Aar i et Brev — ligeledes til *P. Hjort****):

Rolighed [ved Kjbh.], d. 5. Aug. 1833.

«Kjære, gode Ven!

— — — — Jeg længes efter at vide, hvad De synes om de Blicherske Noveller, de har vundet meget Bifald her i Byen; mig vil de ikke ret smage, jeg veed ikke, om jeg engang før har yttret min Mening derom; der synes mig at herske en vis Plumphed og Plathed i dem, som vist ikke alene er et uheldigt Valg; det forekommer mig at være Forfatterens Natur, der udtaler sig derigjennem; derfor bliver alt det, der skal have en højere og ædlere Tendents, saa underlig forkeert, at man ikke veed, om det skal være rigtig Alvor. Jeg har ikke hørt noget Menneskes Mening om 2. Del; men jeg begriber næsten ikke, at man tør byde Publicum en Fortælling som *Jordbærret* eller *Den sildige Opvaagnen*†). Jeg er især begjærlig efter at høre, hvad De synes om *Præsten i Veilby;* mig har *den* interesseret meest, maaskee tildeels fordi jeg, som De nok erindrer, har havt fat paa samme Æmne. Der er meget deri, som vist passer meget bedre til Tiden, i hvilken det skeete, end min Indklædning deraf. Præstens Individualitet gjør det maaskee ogsaa her sandsynligere, at man mistænker ham, men paa den anden Side har det noget ubehageligt at

---

*) P. Hjort: Udvalg af Breve (Ny Saml. 1869) S. 121.

**) Baronesse L. H.-Lindencrone (f. 1778 † 1853) udsendte 1825 «Danske Fortællinger», historiske Noveller af et hyper-romantisk Indhold.

***) «*Udvalg af Breve til P. Hjort*» *I.* (1867), S. 389—90.

†) *2. Del* (1833) indeholdt Novellerne: *Telse, Sildig Opvaagnen, Jordbærret, Præsten i Veilby, Den svenske Major, Stakkels Louis!, Skibsjournal, Eva, Eremitten ved Grenaa.*

læse om en Præst, som slaaer med en Spade, saaledes at han ikke selv veed, om han har dræbt den, han slaaer, og at han siger: «*Jeg skal slaae Dig til Du ligger, din Hund!*» og derefter: jeg skal huske Dig det, eller ramme Dig — hvilket det nu er, han siger; det er dog temmelig stærkt, thi man maatte næsten troe, at han i det Øjeblik havde noget slemt isinde. I første Øjeblik forekom det mig, at være en meget heldig Idee med Somnambulismen, hvorefter han selv tilstod Mordet; men naar man rigtig eftertænker det, er det dog aldeles Uret af Dommeren, at han *da* dømmer ham som Morder; netop derved og ved hans Udladelser derom, bliver det jo klart, at om endogsaa Karlen er død af Slaget, saa er det en Vaadesgjerning og intet Drab, og saa er det jo forskrækkeligt, at han uden Videre dømmer ham»*) —

Dersom det forholder sig rigtigt, hvad Øhlenschlæger vil hævde, at denne Generalinde er — «maaskee den meest poetiske quindelige Siæl, Danmark har eiet» (se Øhl.' «Erindr.» IV, S. 4), eller som af P. Hjort paastaaet, at hun baade «*saa* skarpt og dømte idealt» — da er der ikke stort Haab for vor elskede St. Blicher.

Efter at have hørt denne højadelige Sippe-Dorthe skal det virke forfriskende at læse den Ros, som ydedes vor Digter af Samtidens højeste Intelligens, *Søren Kierkegaard.* I sin lille Bog om H. C. Andersen: «Af en endnu levendes Papirer» (1838) siger han (S. 9) efter at have sluttet en længere Karakteristik af Fru Gyllembourgs «Hverdagshistorier»:

«Vende vi os nu fra disse Noveller og deres Tumleplads til hiin Røst [«Stille og mørkladen er vel min Hede» etc.] i Ørkenen St. St. Blicher, der dog, og det er netop det mærkelige, omskabte den til et venligt Tilflugtssted for den i Livet landflygtige Fantasie, saa møde vi vel ikke her en saadan Verdensanskuelse, paa hvilken der er gjort Prøve i saa mangfoldige Livstilfælde, ikke heller den Livsgymnastik, der er hiine

*) At den Opfattelse af Blichers Noveller, som her kommer til Orde, har holdt sig længe i Overklasserne, derfor borger, hvad *Georg Brandes* har fortalt mig, at da *han* som ung Student i Begyndelsen af 60'erne kom i Studenterforeningen og der spurgte efter Blichers Noveller, blev der svaret ham, at det var en Lekture, som *dannede* Mennesker ikke kunde være bekjendt at læse.

Noveller saa ejendommelig; men dog finder ogsaa her en vis Begynden forfra Sted, foretaget, medens den negative Side er aldeles latent, i Kraft af, at en hel Positivitet saa at sige vaagner op og kommer tilorde og ungdommelig frisk fornyer og gjenføder sig med autochthonisk [Af Jorden est du kommen!] Originalitet. Istedetfor den i Hverdagshistoriens Forfatters Noveller indeholdte Livsanskuelse, der er Individets, som har fuldendt Løbet og bevaret Troen, fremtræder her som Eenheden af en for Sjælens indre Øre gjenlydende individuel-folkelig poetisk Grundtone, og et for Fantasien udslagen folkelig-idyllisk af mægtige Kornmod gjennemsyret Billede — en dyb, poetisk Stemning, indhyllet i Umiddelbarhedens Taageslør. Istedetfor vi i hiine Noveller maae beundre den mesterlige Teknik, frapperes vi her af enkelte dramatisk-svangre Repliker, som ikke saa meget forudsætter en Cuviers Skarpsindighed for af dem at construere en Totalitet, som næsten Naturens Dybsindighed som Tilblivelsesgrund. I ethvert Tilfælde er ogsaa her en Eenhed, der i sin Umiddelbarhed betydnigsfuldt peger ind i Fremtiden, og som nødvendigviis maae gribe Samtiden meget mere, end den har gjort, og derved maaskee komme til at virke heldbringende for den prosaiske Maade, paa hvilken Politiken hidtil er bleven behandlet.»

Af andre litterære Kapaciteter fra Datiden, der har udtalt sig om Blicher, maa vi endnu erindre om H. C. Andersen, hvis tidlig vakte Interesse for Jylland, saavel som hans Rejse gjennem denne Landsdel i Sommeren 1830 sikkert ikke er uden Forbindelse med Læsning af Blichers Noveller. Da han i 1832 — altsaa før de «samlede Noveller» forelaa — udgav sine «Vignetter til danske Digtere» helligede han Blicher følgende Linjer (S. 9):

Hvor Nordhavets Bølge slaaer højt paa Strand
om de sorte Vrag i det hvide Sand,
hvor Landet staaer halvt som et Paradiis,
halvt viser kun Lyngens sorte Riis,
der bygger en Lærke, den synger godt,
den ligner — sig selv og Walter Scott!
den skildrer Jyden og Jydens Land,
man kalder den der *Peer Spillemand*.

Var saaledes de mere eller mindre private Domme om denne Novelle-Samling baade op og ned, gjælder dette i endnu højere Grad om den officielle Kritik.

Af Datidens Anmeldelser griber vi strax et af de gunstigste, forfattet af H. C. Wosemose i «*Allernyeste Skilderie af Kjøbenhavn*» (15. Jan. 1833); det hedder her:

«Blandt de Novelledigtere, som vi ejer, og som vi snart kunne tælle, er nærværende Forfatter, der tillige er hæderligen bekjendt som lyrisk Digter og ægte jydsk Bondesanger, uden al Tvivl den meest ejendommelige. Forfatteren har altfor godt et Navn og Rygte paa sig i vor Litteratur til, at han skulde trænge til min Roes; men enhver, som uden Fordom læser disse Noveller, maae erkjende, at de baade med Hensyn til Materie og Form tilfredsstiller Læseren, og de Fordringer, den upartiske Smagsdommer maae gjøre til Novelledigteren. Forfatterens nøje Bekjendtskab med Almuens Skikke og Udtryk sætter ham godt i Stand til at skildre Landboen. Handlingens Gang i hans Fortællinger er simpel og dog riig paa frapante Situationer, og Knudens Løsning ligesaa overraskende som naturlig. Foredraget er simpelt, hjerteligt, rørende, og paa sine Steder meget jovialt, humoristiskt og vittigt. Ogsaa indeholder disse Noveller mange træffende Bemærkninger og Blik paa Livet, som vidner om stor Menneskekundskab. Det havde været at ønske, at Forfatteren i Novellen *Kjeltringliv* havde forklaret flere af Kjeltringesprogets Udtryk end dem, han har oversat i skikkelige Folks Sprog, da de fleste ikke har den rothvelske Lexikon ved Haanden. Af store Sprogfejl findes kun nogle faa, f. Ex. lagt, for: ligget, og: uomgængeligt f. uundgaaeligt. Af Trykfejl findes vel nogle, men ikke saa mange, som man kunde have ventet, da Forf. paa Grund af sin Bopæls lange Afstand fra Kjbh. ikke selv har kunnet besørge Correcturen. Tryk og Papiir ere meget smukke.»

Den sidste Bemærkning vilde en Nutidslæser paa det kraftigste modsige.

Ret elskværdig i sin Form er ogsaa følgende Anmeldelse af Novellernes 1ste Del i «Dansk Litteraturtidende» Nr. 10, 1833 (S. 145—153)*):

«Det er længe siden, at Anmelderen overraskedes paa en saa behagelig Maade som ved Læsningen af denne lille Bog.

---

*) Forf. er vistnok *Jens Møller*.

Tilfældigviis var *Nordlyset* ikke faldet i hans Hænder*); følgelig var hele Bogens Indhold ham nyt; og han havde den Glæde paa een Gang at gjøre Bekjendtskab med ni originale, i den egentligste Forstand, fædrelandske Fortællinger, hvoraf hver enkelt har Krav paa Erkjendtlighed; thi selv den ubetydeligste af de ni Noveller, og som staar langt under de øvrige — *Præsten i Thorning***) — er ikke uden Værd. Det var derfor en heldig Beslutning af Hr. Pastor Blicher: at samle sine spredte Fortællinger; og en stor Tilgift i Læsernes Nydelse er det at see Ordene: *Første Deel* trykte paa Titelbladet; thi den Sorg, man ellers har ved at ende en interessant Læsning, forvandles nu til en frydefuld Forventning af det, der staaer tilbage. Vi ønsker Hr. *Blicher*, hvis Muse vi paa Grund af andre Arbejder længe have elsket, lignende Held i Fremtiden. Da skal han ogsaa have den Løn — som vi af *Dagen* see hidindtil at være ydet ham — nævnt eller unævnt paa Tydsk at blive *nacherzählt*, siden Forlæggere og Almanakkræmmere hos vore gode Naboer ej længere ville taale paa Titelbladet det beskedne, men sande Skildt: *Aus dem Dänischen übersetzt.*

Ville vi gjøre os Regnskab for, hvad det er, som giver de Blicherske Fortællinger (de ere ikke alle *Noveller*) den særegne Tillokkelse, da troer Rec[ensenten], at det fornemmelig maae søges i det nationale, som betegner dem alle, og som ikke blot bestaaer i, at Danmark (som oftest Jylland) er Skuepladsen, — thi dette gjør ej stort til Sagen — men at danske Characterer, danske Sæder, saavelsom danske Egne deri ere skildrede troe og livligen, aldeles efter Naturen; dog tillige med en idealiserende Pensel, saaledes at de Skjønheder, vi i Livet opsøger smaaligen og adspredte, findes her consentrerede. Med Grund protesterer Digteren i en Excurs (som vi forresten ønske bort) S. 118—121 imod at ansees for Efteraber af nogen anden Novelledigter. Det er ganske sandt; han er ligesaa lidet en Copie af *Tieck* som af Hofmann, ligesaa lidet af *van der Velde* som af Walter Scott. Om den sidste — som Hr. *Blicher* upaatvivlelig skylder meget, uden at være hans Abe — siger han Side 119 efterat have ladet Læserne gjætte paa denne uforlignelige Romandigter: «Ak! kjere gunstige Læser! det er endnu ikke den rette. Du gjør mig virkelig for megen Ære; thi hans Fuldkommenheder ere hans

---

*) Et Tilfælde, der desværre hyppig ramte Blichers Frembringelser.

**) Det var den første Dumhed!

Ejendom, som hverken jeg eller nogen anden kan tage fra ham*) og hans Fejl, om han har nogen, vil jeg gjærne overlade til C***** (Cooper?) og Andre, der kunne fylde et Ark med at beskrive et Shawl og Maaden at bære det paa, og som ikke kunne

Jydske Bondetyper. Tegnede af Dalsgaard.

føre os ind i en Bondes Røghytte, uden at gjøre os nøje bekjendte med enhver Stol paa Gulvet, enhver Høne paa Ranen**)

---

*) men nok *efterligne*, som Mange have gjort, ihvorvel Faa med saa meget Held som Hr. Blicher. [*Rec.*]

**) Et obsolet, dog maaskee i Jylland endnu brugeligt Ord. Af saadanne bruger Hr. Blicher mange, og de gjøre tit en god Virkning; men

og enhver Pjalt, de uskyldige Børn har paa, o. s. v.» Det maae enhver indrømme Hr. B., at han i sine Beskrivelser, som tit ere i høj Grad pittoresque, har omhyggelig vogtet sig for den paapegede Fejl: at forfalde til det brede og udtværede. Derimod har han ikke altid været saa heldig at undgaae en anden Fejl, hvortil humoristiske Fortællere let forfalder, og hvorpaa netop den Indledning, som vi nys epitomerede, afgiver et Exempel: nemlig at standse Læseren ved uvedkommende Reflexioner over Forfatterens Maneer, Forehavende o. s. v. Det hele Stykke, hvormed Capitlet *Aunsbjerg* begynder (fra S. 118 til 122) er efter Recs. Tanker et saadant *hors d'oeuvre*; og af dette Slags møde vi ej saa faae, skjøndt de sjældent breder sig saa vidt ud som paa det nysnævnte Sted. Til Overvejelse for Hr. Forfatteren ved en forventet ny Udgave nævne vi nogle Exempler paa formeentlige Udvæxter, der let lader sig bortskjære:

Side 115: Undskyldningerne for Udeladelsen af *Niels Skyttes* Eeder.

Side 136: Formaningen til Læsere og Læserinder at flytte nær sammen, fordi der kommer en Spøgelsehistorie.

Side 138: Bemærkningerne om de forskjellige Slags Mod. Men Rec. lægger iøvrigt ikke stor Vægt paa deslige Smaating. Vigtigere er i hans Øjne to andre Punkter, hvorom han ej bør tilbageholde sin Mening. Først beklager Rec., at der i en Samling af Noveller, som med Hensyn til Digterens Stand og Indholdets med Grund forudsatte Sædelighed gives uden Betænkning enhver Dame i Hænde, skal forekomme — og netop i den første Novelle*) et Par slibrige Situationer, som saare Blufærdigheden og som selv en opmærksom Forelæser ikke kan forbigaae, fordi det Hele beroe derpaa. Frøken *Sophie* paa *Thiele* besøger nemlig Tjeneren *Jens* om Natten, og da Jens har byttet Seng med sin Medtjener uden at underrette Frøkenen derom, lyksaliggjør hun tillige denne (som ogsaa er forelsket i hende) med en Hyrdetime. Anmelderen er vist ikke den eneste Forelæser, som ved at støde paa slig Scene er bleven bragt i Forlegenhed. Det er en ypperlig Regel, som ingen Forfatter (og mindst de, der skrive for det smukke Kjøn) bør forglemme: ej at betroe Papiret andet, end hvad de selv kunne i hvilketsom-

---

har her ofte forglemt — hvad der for ikke jydske Læsere var fornødent — at forklare deslige Ord i en Note. Dette Ord, som betyder (iblandt andet) en Hønsestige, skrives i gamle Bøger *Randen*. *Rec.*

*) En Landsbydegns Dagbog.

helst Selskab fremføre over deres Læber. Anmelderens anden Hovedanke er en undertiden paafaldende *Mangel paa Sandsynlighed* i de opdigtede Begivenheder. Dette gjælder allermeest om den aldeles ubegribelige Indmuring af den kjerlige Søn i Fortællingen: *Jøderne paa Hald.* Alt hvad der skal opnaaes ved hans levende Begravelse (med Undtagelse af Moroe for Nutidens Læsere) var jo ligesaa fuldstændigen opnaaet ved hans Flugt. Læseren veed derfor aldrig, hvorfor han piner sig saa forfærdeligt i sit underjordiske Fængsel, og ikke hellere flygter, hvilket staaer ham frit for. Men kan man først glemme det Unaturlige i Situationen — og maaskee har Forf. her fulgt et gammelt Sagn, hvilket dog i saa Fald burde af ham have været bedre motiveret — da følger man heelt igjennem Skildringen med levende Deeltagelse; og siden Historien faaer et lykkeligt Udfald, vilde i det mindste Damerne langt foretrække denne Fortælling for den næstfølgende: *Hosekræmmeren*, hvori vel intet Usandsynligt forekommer, men som er saare tragisk; og sandt at sige synes ogsaa Anmelderen, at Hr. Blicher denne Gang har valgt altfor mørke Farver*), ihvorvel vi lader hans gode Hensigt vederfares Ret: at advare Forældre fra at bruge Tvang ved deres Børns ægteskabelige Forbindelse. Den anden Novelle, hvori Anm. har savnet Sandsynlighed, er «*Fruentimmerhaderen*» — — — Det er dog ikke Recs. Mening, at Forf. for *hans* Skyld skal rette noget i denne Fortælling, derimod vilde den føromtalte skjønne Fortælling *Jøderne paa Hald* vinde betydeligt ved en stærkere Motivering.

Hr. B. er ikke af de Digtere, der bruger et stort Apparat til at overraske og underholde sine Læsere. Og Rec. seer just heri et Beviis paa hans Digterkald. Han kjender Menneskehjærtet og den ham omgivende Natur. Af denne dobbelte Kilde udflyde de Farver, hvori han dypper sin Pensel; brogede (chinesiske eller hofmannske) Malerier fulde af skjærende Farver, maae man hos ham ikke vente. Han er ogsaa i denne Ordets Betydning en ægte *dansk* Digter — — — Hvor sindrigt Hr. B. alligevel forstaaer i al Simpelhed at knytte en Plan med flere Forgreninger, viser den sidste Fortælling: *Himmelbjærget* som Rec. er nærved at erklære for den smukkeste Blomst i hele Urtekosten. — — — Men idet vi saaledes lykønsker vor Litteratur til en sand Udvidelse af dens Gebet just paa en Kant, hvor den

---

*) Det er Deres 2den Kapital-Dumhed, hæderværdige Hr. Anmelder!

trænger dertil, bør vi ikke fordølge, at Hr. B. i Besiddelsen af et sjældent og betydeligt Talent, enten miskjender eller dog undervurderer Værdien af Correcthed. Denne Egenskab savner vi saavel i Henseende til Smagen som hvad Sproget betræffer. Til Smagens Resort henfører vi de to af os først paaankede Fejl, til Sprogbommerter hører Forvexlingen af *ligger* og *lægger*, *sidder* og *sætter* m. m. deslige. Vil man endog tillade Hr. Rosenkilde som Huusfaderen i *Familien Reqvebourg* at begaae slige Sprogfejl i *sit eget Huus*, saa tillader man ikke en Digter det paa Prent, og mindst en Digter, der ellers har Sproget fuldkomment i sin Magt, og tit henriver os ved sine livlige, baade naive og veltalende Skildringer. Intet er ubehageligere for den dannede Læser, end naar han bortført af en saadan Strøm, pludselig støder paa en Klippe, der ved Styrmandens Kunst (d. e. ved en renset Smag) kunde være undgaaet. Denne Bemærkning gjælder naturligviis ej nær saa meget de tilsigtede Sprogfejl, som de enkelte Spor af Raahed, hvilke den gode Smags Fiil burde bortskaffe. Da Hr. B.'s Ortographie ellers er den vedtagne, vide vi ikke, hvorfor han skriver *Dans* og *danser*. Selv det tydske *Tanz* giver Skrivemaaden *Dands* Medhold.»

Jydsk Bonde. Tegning af Dalsgaard.

Den for Novellernes Held mest skæbnesvangre Anmeldelse fremkom dog i «*Maanedskrift for Litteratur*» (13. Bind S. 401—18) i Foraaret 1835, og havde den 30-aarige Videnskabsmand *J. N. Madvig* til Forfatter; da det er den udførligste og tillige mest omstridte af alle de Anmeldelser, Blicher nogensinde har været ude for, anfører vi den her uden Afkortning; den behandler dog kun de første fire Dele; kjender saaledes ikke noget til to af de ejendommeligste af Blichers Frembringelser: «*Marie*» og «*Fjorten Dage i Jylland*», der først saa Lyset med 5. Bind i 1836.

Anmeldelsen lyder som følger:

«Ved den raske Tiltagen af Blomsternes Tal i vor Novelleflor er det ønskeligt, ikke allene at see en frodig Fremvæxt af Aflæggere af samme Art, men i nye Slægter og Arter at vinde Afvexling og Mangfoldighed, forudsat at virkelige poetiske Blomster indplantes i Haven og ikke gemene Grøntsager, og at de nye Arter fremstilles i ikke for ufuldkomne Exemplarer. Kun saaledes forøges den aandelige Nydelse. Denne Forskjellighed i

Johan Nicolaj Madvig, f. 1804 † 1886.

Farve og Duft vil den, der mueligen i Forvejen har læst *Hverdagshistoriens* Fortællers Noveller, i høj Grad finde i Blichers Noveller, og er han heldig i at træffe de rette Partier, vil Afvexlingen ogsaa kunne forlyste ham, og han vil erkjende, at han, skjøndt i en anden Egn, dog endnu befinder sig i Poesiens Enemærker. Den Forudsætning, vi her for Exemplets Skyld tillade os om et tidligere Bekjendtskab med hiin anden aandrige Forfatter, troe vi, er indtruffen ved mange Læsere af dem, Hr. Blicher vil sætte Priis paa, uagtet den ikke stemmer overeens med den Tidsorden, i hvilken begge Fortællere først fremtraadte med deres enkelte Arbejder. De blicherske Noveller ere nemlig, i det Ringeste for største Delen, første Gang tidligere trykte end

hiine andre, de fleste i det i Randers udgivne Tidsskrift: *Nordlyset.* Men den Blicherske Muse undgik for det meste, idet den førte et stille Liv i en vis provindsiel og landlig Afsondring og forlystede en snævrere Kreds, en stor Deel af Publicums og især Hovedstadens Publicums Opmærksomhed. Da den derfor med en Samling af dens Gaver fremtraadte i den større Kreds, vakte den hidtil uænsede Landsbyskjønhed just ved dens afvigende, men friske og behagelige Physiognomie og naive Væsen en ikke ringe Interesse. Vi ville ikke sige, at denne har vedligeholdt sig i samme Grad ved dens siden tre Gange gjentagne Fremtrædelse, om end Hr. Steens Subscribentliste viser, at det engang vundne Ry har hidtrukket nye Beskuere*). Men vi tør desuagtet ikke mod Publicum rette den almindelige Anklage for Vægelsind og Flygtighed i Tilbøjelighed, for Tilsidesættelse af den ægte Elskværdighed ved Siden af Modens Damer. Meget mere forholder det sig vel saa, at den selv de sidste Gange har udviklet en langt ringere Grad af Elskværdighed og bragt mindre skjønne Gaver end da den først viiste sig**). Man turde vel endogsaa gaae saa vidt, at tillægge Hr. Blicher nogen Bevidsthed herom, naar man lægger Mærke til, at et Udvalg af Blomster er skeet til den første og næstfølgende Krands, medens Meget, der da blev forbigaaet, er — man kan næsten sige — pillet sammen for at bringe det sidste i Stand. Da det imidlertid er dem, som den Blicherske Muse interesserede, uformeent at fastholde den første Tilsyneladelse som den sande Gjenstand for deres Hyldest, ville de i denne Henseende ikke synderligen have Grund til at beklage sig, uden forsaavidt som de ridderligen ville harmes over Forvexlingen af deres Dame med en, der forekommer dem at være en anden og mindre skjøn, og paastaae, at den Erkjendelse, der skyldtes den første, forvanskes og svækkes ved de andre Skikkelsers Indblanding. Maaskee ville de da ogsaa paa engang tilstaae og vredes over, at der dog senere er fremkommet et og andet Træk, som de gjærne vilde overføre paa Gjenstanden for deres Tilbøjelighed og vindicere den som dens Ejendom.

---

*) 1. Del havde *100* Abonnenter, 4. Del: *238.*

**) Indholdet af de to første Bind har vi anført ovenfor S. 14 og 20; 3. Bind (1833) indeholdt: *Den sachsiske Bondekrig, Kjerlighed i Syden, Falddøren, Den døve Mand og den blinde Kone, Urtepotten, Fiore og Fioretta, Rodiserinden, Ak, hvor forandret, Fire Perioder;* 4. Bind (1834): *Gyldholm, Letacq, Hævnen, Juleferierne, Leonore, Krybeskytten, Eneboeren paa Bolbjerg.*

Dersom man imidlertid kort efter at første Bind af Blichers Noveller var udkommet, havde spurgt Læsere, paa hvem de havde gjort et livligt Indtryk, — og dette *livlige* Indtryk kunne slige Arbejder kun gjøre paa dem, der søge en højere Aandsnydelse, ikke paa dem, for hvem ved al Begjerlighed dog Roman er Roman, — hvis man, siger Anm., havde spurgt slige Læsere, hvilke Stykker, der fortrinlig havde behaget dem, som de, der havde *ejendommelig* Ynde, vilde En maaskee have nævnt *Røverstuen* først, dernæst *Hosekræmmeren* eller *En Landsbydegns Dagbog*, en Anden derimod de samme Fortællinger i en anden Orden; ogsaa *Kjeltringliv* vilde — med Undtagelse af Indledningen — være kommen En og Anden isinde; men Ingen vilde have nævnt *Josepha* eller *Fruentimmerhaderen*, heller ikke, skjøndt fra disse forskjellig, *Jøderne paa Hald;* selv *Himmelbjærget* vilde kun især være blevet omtalt, forsaavidt det ikke er *Fortælling*. Gjentog man ved de følgende Bind dette Experiment, vilde de samme Læsere, hvis de ikke havde vendt sig bort strax ved at træffe for det Meste en ganske anden Maneer, nævne som de Stykker der havde erindret dem om deres tidligere Nydelse, de, der før havde sat *Landsbydegnens Dagbog* øverst, nu *Præsten i Vejlbye* (2den Deel) og, med større Betænkelighed, *Eneboeren paa Bolbjerg*, de, der havde foretrukket *Røverstuen* vel *Ak, hvor forandret!* (3die Deel); selv af *Juleferierne* (4de Deel) vilde enkelte Scener falde disse ind. Disse Forsøg har nu Anm. ikke blot udtænkt sig, men han har uvilkaarlig og uden at tænke paa at spørge, havt Lejlighed nok til at see Resultaterne fremkomme af sig selv; og den Gyldighed, man maae være tilbøjelig til at tillægge et saa almindeligt Indtryk, hvor det kommer an paa foreløbig at udfinde det for en vis Forfatter Characteristiske, det Ejendommelige, om man end betvivler dets Ret til at afgjøre den poetiske Fortjenestes Ægthed og Grad, forøges og sikres ved at lægge Mærke til den indre Conseqvents, der viser sig deri. Thi at just de her nævnte Stykker have betydelige Familieligheder, vil ikke kunne undgaae Nogen. Anm. skal altsaa stræbe noget nøjere at gjøre Rede for den digteriske Ejendommelighed, der viser sig i disse Bestanddele af den blicherske Novellesamling.

De Billeder, der her fremstilles, tiltrække sig strax Opmærksomheden ved en national Tone i Farverne og indsmigre sig ved at tiltale den Følelse, der gjerne dvæler ved det hyggelige Hjem; men denne Tone faaer et bestemtere, mere individuelt og derved mere kraftigt Præg, idet den ikke blot i Almindelighed er dansk,

men er særegen provindsiel. Hjemlige Farver udstraale nu først fra selve den Localitet, der danner Grunden for disse Fortællinger, den jydske Natur, opfattet og skildret i dens ejendommelige fra de danske Øer saa afvigende Characteer. Den digteriske Naturbeskrivelse fordrer endnu mere end Landskabsmaleriet, der kan indskrænke sig til en enkelt, yndefuld Plet, for at blive interessant, et paa en vis Maade ved Modsætninger marqueret Physiognomie. Dette har af de danske Lande kun Jylland i nogen betydelig Grad. Det, der giver de danske Øers Egne, foruden bliid og roelig Ynde, ogsaa noget Imponerende, ligger fortrinlig i deres Begrændsning ved Havet, hvor altsaa med Undtagelse af en enkelt kunstig Tilværelsesform Menneskelivet ophører. Anderledes er det med Jylland, hvor allerede den Side, der i det Hele bevarer Øernes Characteer, dog enten ved en dristigere Bølgeform af Overfladen forener noget mere Kraft med Ynden eller ved Indsprængning af ofte store Pletter, der minde om en anden Deel, ved enkelte Heder og større Mosestrækninger røber, hvad der vil følge lidet længere borte, hvor man enten ved en langsom Hendøen af Vegetationen eller ved en brat Overgang fra de frodigste Skove, der paa høje Bakker, om ikke Bjerge, indeslutte yndige Søer og Aaer, føres over i den eensformige, mennesketomme, tause og melancholske Hede. Heden viger atter for et, om end lidet frodigt eller yppigt og af intet Liv forskjønnet, saa dog af Menneskets Færd oplivet, ofte af dets Møjsommeligheds Sved vædet Land; men selv dette vover sig ikke overalt lige til det Hav, hvis Brusen træder istedetfor de Fugles Sang, for hvem de henfarende Storme intet Tag lader voxe. Imellem Sandbakker og Klitter bygger kun Havgassen den Hytte, hvorfra han spejder udover Søen enten for ikke at forsømme den belejlige Tid til at fiske eller for at finde den enkelte Skude, der nærmer sig havnløs Kyst, ofte til forbudt Handel, eller for at opdage det til hans Hjælp trængende Vrag. Det er denne Natur i dens Modificationer og de ved den betingede Phænomener, der træde os imøde i nogle af Blichers Fortællinger, klart opfattede, sandt, livligt og tillige simpelt gjengivne. Enhver vil indrømme disse Fortrin ved Skildringen af Himmelbjerget i Fortællingen af samme Navn, af Hedebrand i *Røverstuen* og *Josepha*, af Hedens Physiognomie i Almindelighed i *Hosekræmmeren* og *Kjeltringliv*. Anm. veed ikke, om disse Billeder have været mere tiltrækkende for mange af Hr. Blichers Læsere, fordi den jydske Natur baade er de øvrige Danske og Hedeegnenes de østlige Jyder deels i og for sig, deels ved det

analoge Folkeliv, der bevæger sig i den, hjemlig nok for at have den hermed forbundne Interesse, og paa den anden Side halvfremmed, saa at et nyt Land her aabner sig for dem.

Den troe og livlige Skildring af slige Localiteter er imidlertid ikke blot langt fra endnu selv at være Poesie; den er ikke engang i og for sig i Stand til at frembringe det nationale Præg i Fortællingen, for hvilken den, naar den ikke som væsentligt Element griber ind i den, bliver et tungt og livløst Paahæng. Det er lykkedes Hr. Blicher at oplive sine jydske Egne med naturtroe og dog til poetisk Almindelighed hævede Billeder af et

Gammel Kvinde fra Daugbjærg. Tegning af Hans Smidth.

saadant Liv, der i dets særlige Form er betinget ved de locale Forhold og nøje slutter sig dertil. Naturskildringen griber nu virksom ind, ikke blot ved Enkeltheder; den gjengiver den hele Stemning, der tilhører visse Egne og som en egen Belysning gjennemtrænger den der sig rørende Menneskefærd. Med et poetisk Gemyts Deeltagelse har Forf. betragtet et i visse Henseender indskrænket og lidet bevæget Livs, det jydske Proprietair- og Almuelivs Skikkelser, sat sig ind i dets Forhold, og idet han ved Fortællingen af simple og lidet forviklede Tildragelser med sanddrue Træk og i individuelle Billeder afpræger dets iøjnefaldende Ejendommeligheder, fremhæver han med Følelse eller med naiv Humor det reent Menneskeliges, det Gemytliges Fremtræden deri. I den første Retning nævner Anm. frem-

for alle den lille Idyl — thi det er det mere end Novelle — *Hosekræmmeren*, udentvivl det Stykke i hele Samlingen, der foruden dets positive Fortrin er mest fri for de Pletter og Anstød, der ellers kunde findes*). Med sikker Haand ere Billederne af den pengestolte, beregnende Kræmmerbonde, den noget mildere stemte, men dog aldeles ikke Mandens jordiske Beregninger fordømmende Moder og den i sit Ydre phlegmatiske, men trofaste Elsker tegnede; med Inderlighed, med Simpelhed den tragiske Catastrophe fortalt og i den Vanvittiges Fremtræden stillet for Øje.

Den vemodige Stemning, der er udbredt over denne Fortælling, svæver lettere, men dog ikke umærkelig i *Kjeltringlivet.* Over Skildringen af en udstødt og foragtet Menneskeclasses fattige Fest i en ussel Tørvhytte paa Lyngen, og frembringer just Virkning ved Contrasten med den beskrevne vilde Lystighed, idet tillige Deltagelsen for de Elendige vækkes ved Fremstillingen af en Troskab, som hverken ydre Livsorden eller Underviisning og Lære, men naturlig Følelse opretholder. I lysere Farver, men med samme Tydelighed og samme Sandhed i Tegningen fremtræder i *Røverstuen* et Liv, hvis Forbillede nu vel ikke længer findes ganske i Virkeligheden, det, som Ejendommenes Udstykning, Bondens Emancipation og den jydske Proprietairstands Opløsning mod Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede, tildeels ogsaa før en større Udbredelse af en vis almindelig selskabelig Politur, førtes paa og ved mange Herregaarde af Herskabet, naar det ikke hørte til de højeste Familier, og af de Undergivne. I Billedet heraf ere Trækkene af indskrænket Dannelse, endog Raahed, selv hos de Højere, af en til en ringe Kreds bunden Bevægelse og Interesse, men tillige af baade godmodig og sund Natur, af en simpel, men kraftig Livsnydelse, af Standsforskjellens Betydning og Herskabets Højhed ved Siden af den Lighed, fælleds Mangel paa Dannelse frembragte, heldigt sammensmeltede til et Hele, hvori ogsaa en af Feudalvæsenets Sider, det muntre Jagtliv, den eneste Adspredelse for «Naadigherren», med det strænge Jagttilsyn og dettes Modstykke, Krybskytteriet, fremtræder. *Aunsbjergmanden*, «hvis Skoggren klinger huult som en Rørdrummes», er ikke saa nedladende

*) Kun nogle hverken som Alvor eller Ironie ret passende Reflexioner over Rigdoms Herlighed S. 221, der føre os ud af den naive Beretning hen til Grækeren Epictet og udtrykkelig erindre os om, at Forfatteren er Romanskriver, maatte ønskes borte. [Anmelderen].

sløvet Præst, og den ogsaa af Tidens Haand berørte Kone i det mismodige Huus er den, der under hiint forrige Ophold i samme Egn ved jomfruelig Skjønheds Pragt og ved ungdommelig Overgivenhed havde udbredt Glæde og Lyst.

Bonde fra Hobroegnen. Fot. tilh. Hans Smidth.

I de Stykker af den Blicherske Novellesamling, Anm. hidtil meest har taget Hensyn til, er Skildringen af Tilstande aldeles overvejende over Fortællingen af Tildragelser, og i Characteertegningen viser sig mere den tro og klare Opfatning af Stænders og Classers Egenheder, end den psychologiske Udvikling af individuelle Sindsbeskaffenheder. Vi miskjendte imidlertid ikke i *Hosekræmmeren* det sande i Skildringen af den stille Sorg og Fortvivlelse hos den udannede Bondepige.

Det samme Talent til en simpel og rørende Skildring af et fromt og barnligt Gemyts Bevægelser hos et Menneske, hvis Lige i ydre Stilling gjerne gaae ubemærkede igjennem Livet og mindre gribes af det, er det, der giver den paa Sammenknytningen af en Række Tildragelser beroende Fortælling *En Landsbydegns Dagbog* dens ikke ringe elegiske Interesse. Den opadstræbende fromme Bondesøns stille Lidenskab, hans Glæde uden bestemt Haab, hans Hengivenhed for sit Herskab, hans Sorg over den Opdagelse, der tilintetgjør hans Kjerlighed og hans Drømme, indeholde just ikke noget i psychologisk Henseende ejendommeligt og mærkværdigt, men Skildringen er naiv, reen og klar. Contrasten med den raae, letsindige Præstesøn og Jæger, der længst har fundet den sandselige Quinde, hvor den fromme Morten saae det rene Ideal, fremhæver hiint Billede, og den ogsaa her heldigen anbragte Baggrund af det jydske Herregaardsliv, men i en ældre Tids Skikkelse og efter en noget større Maalestok, giver det hele en særegnere, livligere Colorit. Enkelte

heldigen anbragte Smaatræk bidrage til at levendegjøre Forestillingen om hiin Tid, der intetsteds forstyrres; saaledes Mortens Glæde over den lange Ligprædiken, hans Moder fik (S. 14, hvor forresten 7 Qvarter er en Virkningen forringende Overdrivelse). Imidlertid er dette vakre Malerie ikke fri for Pletter, der tyde hen paa, at Maleren udenfor visse Grænser let forvirrer sig. At Morten lærer Fransk ved at lytte udenfor Døren til det Værelse, hvori Mamsellen læser med Frøkenerne, er en stødende Fiction, men værre er det, at han efter den Kanefart med sin Frøken, som han selv beskriver med stærke Farver (S. 10) og den Drøm, han kort efter fortæller, i affecteret Enfoldighed og Pedanterie lader sig belære af Ovidius, at hans Sygdom er Amor, det er paa Dansk, Kjerlighed eller Elskov, og finder sin bly, beskedne Kjerlighed «accurat beskreven» i Ovids lascive Digt. Denne Affectation og denne Udfalden af den naive Tone gjentager sig, naar Morten vil curere sig med Ovids *remedia amoris.* Vi savne heri sikker Takt og Holdning.

Gjenklang af de elegiske Toner og den naive Tale fra en længst forsvunden Tid i *Landsbydegnens Dagbog* vil man høre i den Maade, hvorpaa (2den Deel) Herredsfogden Erik Sørensen simpelt og rørende fortæller sin Forlovelse og den Skjæbne, der stilles hans Bruds Fader, *Præsten i Veilbye*, som tilsyneladende overbevist Drabsmand for hans Domstol og derved tilintetgjorde hans Lykke og Ro. Mattere klinge de samme Strænge i *Encboeren paa Bolberg*, hvor Personerne have forliden Interesse og Forholdene ere for svagt skizzerede til at Phantasien ret kan føle sig opfordret til at sysle med at adsprede det Mørke, der hviler over Begivenhedernes Sammenhæng.

Anmelderen har hermed omtalt de Sider, fra hvilke Hr. Blichers Noveller forekomme ham at have en ægte og ejendommelig poetisk Værdie; men han har tillige næsten omtalt alle de Noveller, han kan tillægge synderlig Deelagtighed i denne Værdie. Saa stort nemlig Talentet for en vis idyllisk, humoristisk eller elegisk, Fremstilling af provindsielle og folkelige Livsformer og af Gemyttets Bevægelser i mere enkelte Forhold og Skikkelser forekommer ham at være, saa lidet finder han Anledning til at tillægge disse Novellers Forfatter særdeles Kald til Opfindelsen og Fremstillingen af mere forviklede Livsforhold efter en større Maalestok eller til psychologisk Digterudvikling af saadanne Characteernuancer, der paa højere Dannelsestrin og under hine Forhold danne sig. Hans Opfatning har større Inderlighed og Reenhed end Omfang og Mangesidighed. To Fortællinger, der ved

at begynde med saadanne Naturskildringer eller Scener, i hvis Fremstilling Hr. Blicher har sin Styrke, spænde Forventningen, men derpaa baade i Anlægget af den hele Composition og i de enkelte Characterer svigte den, afgive den bedste Forklaring over, hvad Anmelderen mener, *Jøderne paa Hald* (i første Deel) og *Juleferierne* (i fjerde). I den første, der spiller i Christian den Femtes Tid, er den fortællende Hovedperson en af den nuværende kongelige Amtsforvalter paa Hald (det gamle Herresæde ved Viborg) i hans Ungdom i Holland med en Jødinde af en riig Familie avlet Søn, som Faderen, pludseligen adskilt fra Moderen og uden Efterretning om hende, har ladet opdrage i Holland indtil han for nogen Tid siden har taget ham til sig paa Hald. Faderen kommer, især ved Overbærelse med Skatteyderne, i Cassemangel, og da de Penge, han ejer i Holland og hvormed han vil dække Mangelen, formedelst indtrufne Hindringer ikke kunne hæves uden af ham personlig, rejser han til Holland. Men for at ikke i hans Fraværelse Cassemangelen af didsendte Kommissarier skal opdages, angiver Sønnen sig i et Brev, der lægges i Cassen, som den, der har bestjaalet Cassen, og, for at ansees for deserteret, lader han sig af Faderen *levende indmure i en Løngang under Slottet*, naturligvis med Levnedsmidler for et Aar. (Man skulde troe, at det dog var sikkrere virkelig at desertere for en kort Tid, især da det dog maae være en egen Sag at leve en Vinter over indmuret i en Kjelder paa disse Bredder. At Sønnen forsvinder før Faderens Bortrejse, da han dog vel vil ansees for at have begaaet Tyveriet i hans Fraværelse, er heller ikke saa rigtigt). I Faderens Fraværelse drage to rige hollandske Jøder, Brødrene Joseph og Salamiel Lima ind paa det dem af Kongen i Pant overdragne Hald Slot. Den indmurede, der har fundet en ubekjendt Vej til Caminen i Riddersalen og igjennem den ind i Salen selv, bliver bag Caminen Vidne til en Samtale mellem Brødrene, der viser dem som højst mærkværdige Mænd (— hvilket forresten ikke har nogen Indflydelse paa Fortællingens Udvikling.) Salamiel, «den bedste Billardspiller og forvovneste Skøjteløber i Holland», forfølger vidtudseende politiske Planer, der gaa ud paa intet mindre end ved Guld og Sølv at sætte ham paa en gjenoprettet jødisk Throne (hvorved han rigtignok kommer til noget imod sin jødiske Orthodoxie at spille en halv Messias-Rolle); Broderen derimod («den gode, ærlige Joseph, som han hed paa Børsen, det milde, kloge Ansigt, der altid sig selv liigt snoede sig omkring imellem Jøder og Christne») er en jødisk Rationalist, der halv om halv

er gaaet over til Christendommen, uagtet han synes at staa over enhver Religionsform. (Mikkel Skytte, der ledsager Salamiel paa Jagten, synes imidlertid [S. 198] i ham ikke at have fundet den dybsindige og stolte Politiker; efter hans Beretning, «ryger han sin Pibe, drikker sin Dram og fletter hollandske Eder af sig saa store som pommerske Bjelker».) Snart opdager den Indmurede i Brødrenes Selskab tillige som Datter af Joseph sin Sulamith, som han under sit Ophold i Holland har fattet en ikke ubelønnet Kjerlighed for uden at kjende hendes Familieforhold. Fra sit Kikhul i Muren, der vender ud til Haldsøe, ser han Salamiel paa Skøjter styrte igjennem Isen; han iler med sine Lagener igjennem Gangen til Riddersalen, igjennem dens Vindue ud paa Isen og redder med stor Fare den i Nød Bestedte. Ledsagende den Udmattede til hans Værelser, falder han ved Synet af Sulamith i Besvimelse. Imedens han, efter sin Gjenopvaagnelse, bestormes med Spørgsmaal om, hvem han er, træder Joseph ind med et Brev, spørger, pegende paa Gulvet, «om han er kommen dernede fra», og om favner ham ved Svaret «Ja» som sin velkomne Søstersøn. Brevet er nemlig fra den bortrejste Fader, der i Holland, efter en lang Sygdom og 3 Maaneders Bevidstløshed, har fundet ved sin Seng som Plejerske sin fordums Elskerinde, Sønnens Moder, der er Brødrene Limas Søster Eva. Naturligvis fuldbyrdes nu Ægteskabet (— der i den Tid ellers vel ikke saa let lod sig fuldbyrde mellem Christen og Jødinde —) og Svogrene i Jylland anmodes om snarest muligt at aabne for den Indesluttede og at tilstille Øvrigheden de Penge, der sendes for at fylde Kassen. Saameget lettere ordner sig nu alt, som Madame Lima erklære dem «alle bestemt paa» at gaae over til Christendommen. Denne ikke just meget sandsynlige

Bonde fra Fjends Herred. Fot. tilh. Hans Smidth.

Historie er indtil Katastrophen meddeelt i Form af den Indmuredes Dagbog, der føres saaledes samtidig med Begivenhederne, at han, siddende foran sit Hul og iagttagende den paa Skøjter løbende Joseph stykkevis nedskriver Momenterne i hans Bevægelse: «Jeg vil raabe til ham gjennem mit Glughul, — han har hørt det, han standser og seer sig om, — nej! nu fortsætter han sit Løb, — Himmel! han synker.» Der vil Ingen heri gjenkjende *Hosekræmmerens* Fortæller, men vel Maneren i de Fortællinger, hvormed i skokkevis tydske Tidsskrivter og Taschenbücher udstyres. Anm. skulde ikke have opholdt sig saalænge herved, hvis det ikke var interessant at see, hvorledes et højst vakkert, men til en vis Sphære indskrænket Talent uden for denne Sphære synker ned til det dagligdags i det samme Moment, i hvilket det vil frembringe noget Større. Han vil derfor ikke paa samme Maade analysere *Juleferiernes* ligesaa forviklede og kunstige, men den nyeste Tid tilhørende Indhold, der imidlertid er oplivet af ret vakre Skildringer af en lystig Juul paa Landet, hvorved og en og anden ikke uheldig Figur lader sig see. Kun det Misgreb, der er begaaet i en af Hovedfigurerne, vil han omtale, fordi det har en almindeligere Side. En dansk Søemand, der som russisk og siden hollandsk Søofficer (Capitain) har tumlet sig vidt om i Verden, har i Livorno gjort Bekjendtskab med en dansk Comtesse, der foruden hendes øvrige Elskværdighed skildres som «højst dannet, riig paa Kundskaber, paa Følelse»; en Misforstaaelse adskiller dem, og vi gjenfinder hende førende et eensomt, melancholsk Liv i en lejet Bopæl paa hendes Families fordums Gods. Herhid fører nu ogsaa en underlig Skjæbne den fra Batavia tilbagekomne Søemand, som endvidere her træffer sammen med sin Broder, en pedantisk, men brav Conrector, hvem han, uden at ahne sin Elskedes Nærhed, fortæller sin Kjerligheds Historie. Og hvorledes? Uheldigviis falder det Forfatteren ind at give os en humoristisk, djerv Søegut; som Forbillede fremstille sig Smollets saftige Matroser eller lignende Figurer, og vi høre da den fine Comtesses Elsker tale som saa: «Nu, seer Du, traf det sig saa, at der paa denne Plads var nogle fornemme rejsende Russer; og de kom ombord til mig, og jeg kom til dem igjen; og det gik lystigt til med Baller og Basseraller i en Fandens Tid. — Paa saadant et Pikkenik blev jeg paasejlet af den Fregat, jeg mener, og fik en Skamfiling i Hjertet, som jeg ikke i mange Tider forvandt.» I denne Sqvalder, der er lige saa utænkelig hos en naturlig Matros som hos en dannet Søeofficer, gaaer det nu videre. Anm. maae tilstaae

at blandt alle de stereotyperede Figurer, der som Gjengangere komme igjen hos den ene Digter og Fortæller efter den anden, er intet ham modbydeligere end disse personificerede Lexica over ofte galt anvendte Skibsudtryk, som nu engang ere stemplede til raske Søegutter, fordi næsten Ingen af de Forfattere, der bruge disse Figurer, har i Virkeligheden (og ikke i enkelte efter Bøger indstuderede Søemandsskuespillere) iagttaget Søemanden paa hans Stands forskjellige Trin.

Ugjerne vender Anm. fra disse Stykker tilbage til dem, hvis Fortrin han ovenfor har glædet sig ved at erkjende, fordi han maae tilføje en Indskrænkning i sin Roes. Han tør nemlig ikke fordølge, at han selv i disse ikke tør love den dannede Læser, just den, der kan sætte Priis paa de gode Egenskaber, en reen og uforstyrret Nydelse. Hvad han ovenfor savnede et Par Steder i *Landsbydegnens Dagbog* i Charactererne, Takt og Holdning, savnes ogsaa paa andre Steder i Fortællemaaden. Dennes naive, lette, ofte muntre Tone afbrydes hyppigen ved fremmede Reflexioner, men hverken Forf.s Talent eller Fortællingernes hele Natur tillader en humoristisk Tumlen, hvorved Læseren maae finde sig at være snart i, snart udenfor Fortællingen, men tillige belønnes derfor ved det sprudlende Viid eller Reflexionens Dybsind; Virkningen er altsaa blot forstyrrende, og bliver det saa meget mere, som disse Reflexioner ikke sjelden dreje sig om Forf.s Arbejder og undertiden paa en, Anm. maae næsten sige, gnaven Maade udtale en Forstemning, der maae saare den meest, der meest glæder sig ved det Fortalte. Intetsteds er dette i højere Grad Tilfældet end i *Røverstuen*. Niels Skyttes Eed — som jo dog Forf. har nogen Deel i, — foranlediger S. 115 en Expectoration imod vore «genialske Comoedier», hvori der bandes saameget. Lidt efter (S. 118) føjes til Niels Skyttes naturlige Fortælling om Mikkel Rævehale Forf.s Forsikring om, at den «er lige saa utroelig, men mere sandfærdig end mange andre, som vi forskrive fra Udlandet»; og umiddelbar derpaa følger en Klage over, at man ikke paaskjønner danske Forfattere, og erkjender deres Originalitet, især ikke i critiske Blade, «*in specie* den danske *Pasquino*». Denne Klage giver da Anledning til en Undersøgelse om, hvem da Hr. Blicher efterligner, og til Bemærkninger om van der Veldes og Scotts Manerer og Andres, hvis Navne Anm. ikke er belæst nok i den tydske Romanlitteratur til at dechiffrere af Begyndelsesbogstaverne, hvormed de med en saare overflødig Delicatesse ere betegnede. I Sandhed, det klæder Hr. Blichers landlige Muse noget ilde at raisonnere,

og hun gjør det ikke med Smag. Men da hun er lidt vanskelig i dette Punkt, vover Anm. neppe at støde hende ved at sige, at han, hendes naturlige Anlæg og Talent ufortalt, troer, at W. Scott endda ikke har havt saa liden Indflydelse paa hendes Uddannelse, var det endog blot ved at antyde Retningen, hvori hun kunde yttre sig, og skaffe denne Retning Anerkjendelse.

Anm. føler sig ikke opfordret til efter Betragtningen af smukke og nationale Digterbilleder at dvæle længer ved den rigtignok ikke lidet større Masse af Fortællinger, der lidet eller intet poetisk Udbytte give. Erindrer man sig deres første Fremkomst i et Tidsskrivt beregnet for Læsere, der for største Delen vel hverken fordrede eller paaskjønnede synderligt mere end almindelig Moerskabslæsning, vil man ikke blot finde de fleste Stykker lige saa gode som det Meste af det Middelgods, der fylder tydske Tidsskrivter og derfra oversættes, stundom ogsaa lige saa unaturligt og usandsynligt sammensatte og fortalte, som naar f. Ex. en ung, højtfrugtsommelig Majorinde drager som Cadet med et Cavallerieregiment fra Spanien til Danmark uden at opdages, eller naar spanske Emigranter, der ville drage til Amerika, strande paa *Jyllands* Kyst for at komme til deres Datters Bryllup, (*Josepha*, 1ste Deel) o. s. v. Man vil desuden have Anledning til at erkjende en vis Færdighed i at opfinde forskjelligartede Gjenstande, hensætte dem i forskjellige Localiteter, og bearbejde dem i forskjellige Manerer. *Himmelbjerget* er som Fortælling endog et vakkert og let og naturligt fremstillet Vehikel for en smuk Skildring af Jyllands skjønneste Egn, og hæver sig over de øvrige. *Skibsjournalen* (i anden Deel) er en ret muntert fortalt, fordringsløs Spøg, der i enkelte Træk af de hjemlige Personers Dialog erindrer om Hr. Blichers Talent; Søeofficererne er i det Ringeste mange Gange bedre end Comtessens Elsker i Juleferierne. Ditmarskerkrigens Skildring i *Telse* og *Den sachsiske Bondekrig* kunne fuldkommen sættes ved Siden af v. der Veldes, Tromlitz's eller v. Millitz's Lommebogsefterligninger af W. Scott, saavidt Anm. fra enkelte Prøver, han for adskillige Aar siden har gjort Bekjendtskab med, erindrer sig denne Slags Arbejder. Han maae, trods Hr. Blichers Remonstrationer (1. Deel, S. 119), hvad disse Fortællinger angaae, tillade sig denne Parallel med hine tydske Forgængere. Det vilde være forekommet Anm. som et passende Maadehold, hvis Forf., tilfreds med den gunstige Modtagelse for en Samling paa tre Bind, i det ringeste havde udelukket saadanne Bagateller som *Jordbærret*, en urimelig Historie om tre med tre Venner ikke blot for Andre, men for hin-

anden indbyrdes hemmeligt forlovede Søstre med et fælleds Modermærke, et Jordbær i Panden, der, ved den ene Kjerestes Sammenstød paa Fødselsstiftelsen med en fjerde ubekjendt Dame med samme Mærke giver Anledning til Forvirring, eller det troe Udtog af Procesakterne mod den bayerske Krybskytte og Røverhøvding Matthias Klostermayer, der i en Novellesamling synes noget fremmede, eller den Tolerantse lærende allegoriske Drøm

Himmerlandsbønder omkr. 1850. (Fra Lauritz Blichers Menighed i Sønderholm). Efter Fot.

Gyldholm. Men fremfor alt burde en ubetinget Forkastelsesdom have truffet den indtil det smudsigste Detail udførte, aldeles uæsthetiske Skildring af et dobbelt Ægteskabsbrud og Horeliv, der fører Navnet *Sildig Opvaagnen*, og den ligesaa hæslige, i historisk Henseende paa trivielle Overdrivelser grundede, Beretning om Livet i de spanske Inqvisitorers Harem, under Navnet *Leonore*. Disse Stykker vanzire i høj Grad den hele Samling og Forf., der ofte tiltaler sine Læserinder, maae her aldeles have glemt dem.

At Forf. i sine jydske Skildringer ikke blot har benyttet sit Bekjendtskab med de Almuen i Almindelighed særegne, ofte meget prægnante Udtryk for mange af de den berørende Gjenstande og Forhold, men ogsaa har givet Stilen en individuellere Farve ved mangt et Provindsialudtryk, er saa ganske i sin Orden, det første saa nødvendigt, at Anm. ikke ovenfor har omtalt det særskilt, som medvirkende til Indtrykket af Hjemlighed. Naar sorte Mads siger, at han har det i sin Magt at «pirre Niels overende», smelter det Euphemistiske i Udtrykket herligt sammen med den triumpherende Antydning af Handlingens Lethed. At Hr. Blicher maaskee en Gang imellem har ladet sine Personer lægge den ikke jydske Læser en ufornøden linguistisk Vanskelighed ivejen, uden i det mindste selv at hæve den ved Forklaring, derom vil Anm. ikke gaae i Rette med ham. At et Par Steder Forf. i egen Person, hvor Stilen just ikke zires derved, taler om *knøv* og *snogsk*, faaer da gaae med som et let undskyldeligt formeget. Saadanne ufrivillige Jydskheder som «*et pænt Kro*» (IV, 241 i Beskrivelsen af Fussingøe) træffer man ellers næsten paa intet Sted.»

— Det fordømmelige ved denne Kritik ligger i Tonen, i den gnavne Anerkjendelse af det udmærkede og den uforholdsmæssige og selvbehagelige Dvælen ved Manglerne. Denne 30-aarige Aristark med den høje kolde Pande og de skarpslebne kritiske Brilleglas knejser ved denne Lejlighed lidt for selvbevidst under sin filologiske Doktorhat. Han behandler Blicher, som han vilde have behandlet en Pebling, der var greben i Fusk ved fjerde Klasses Afgangsexamen. Men Blicher havde forlængst aftjent sin literære Værnepligt; han var 53 Aar og havde det bedste af sin Produktion bag sig; han kunde da vel have gjort Fordring paa en skjønsommere Kritik, saa meget mere som Madvig, naar det kommer til Stykker, ikke har andre end Blichers egne Noveller at holde ham op for Øjnene som efterfølgelsesværdige Exempler.

Det er bekjendt, at Blicher hævnede sig paa Madvig ved i Udgaven af sine samlede Digte 1836 (II. Bind, S. 132) at give Digtet: «*Aristarchos autodidactos* eller en kort og grundig Anviisning til at lære sig selv det æsthetiske Recensenterie» følgende Anmærkning: «Jeg har oplevet den Glæde: at en Recensent i *Maanedskrift for Litteratur* (1835) har saa temmelig nøje behandlet mine Noveller efter de i Lærebrevet opgivne Regler. Dog

maae jeg bemærke en meget almindelig og meget undskyldelig Fejl: at han ikke har trukket Løvehuden højt nok op over Ørerne.»

En Anmelder i Tidsskriftet *Dannora**) havde hellere «ønsket, at den agtværdige Forfatter havde tilbageholdt Anmærkningen. — — — Med Satire gjendrives ej Grunde, og at saadanne findes i Maanedsskriftrecensionen tør idetmindste Anmelderen ikke nægte.»

Og Madvigs Opfattelse af Novellerne blev ved at staa som den eneste gyldige, indtil *P. L. Møller* i 1845 tog Bladet fra Munden og anviste Blicher den Plads i Litteraturen, som hans Talents Fortjenester og Fortrin berettigede ham til at indtage.

Siden har Bliehers Noveller hugget sig frem fra Oplag til Oplag.

For at give en Idé om den Stigen, der har hersket i Efterspørgslen af hans Fortællinger, skal vi paa Grundlag af nogle Beregninger, der er overladt os af den Gyldendalske Boghandel, anføre et Par Talstørrelser, der forhaabentlig vil illustrere Sagen:

Vi har set, at de samlede Novellers første Udgave (1833—36) maatte nøjes med ca. 250 Abonnenter; den næste Udgave, der kom i 7 Bind (1846—47), den saakaldte Møller'ske Udgave, tryktes i 1500 Exemplarer; af samme Størrelse var ogsaa Oplaget af 2. Udgave (1856); og 3. Udgave i 8 Bind, der kom 1861--62, maatte endda fordoble Oplaget til 3000; i 1871 foranstaltede *P. Hansen* en Folkeudgave i 3 Bind; den tryktes i 7000 Exempl. I 1882 — 100 Aar efter Digterens Fødsel — oplagdes paany hans samlede Noveller i 4 Bind, der tryktes i 6000 Expl.; en 5. Udgave blev nødvendig i 1893; den tryktes i 5000 Expl.; siden er der kommet en Enkeltbinds-Udgave (1895), trykt i 3000 Exempl., Noveller i Udvalg med Illustrationer af Carl Thomsen (1897): 5500 Expl. og endelig Udvalgte Noveller i 2 Bind (1898), trykt i 10,000 Expl.; tilsammenlagt er de samlede Noveller saaledes trykte i ca. 50,000 Exemplarer; naar man hertil lægger Oplagene af de Noveller, der de sidste halvhundrede Aar er blevne trykte i Enkelt-Udgaver (som *Telse*, *Fjorten Dage i Jylland*, *Røverstuen*, Brudstykker af *En Landsbydegns Dagbog*, ikke at tale om *E Bindstouw*) saa vil Oplaget paa de Blicherske Noveller nu sikkert have passeret de 100,000, en Rekord, der næppe

*) 1. B. (1836), S. 393—94.

er bleven slaaet af nogen anden dansk skjønliterær Forfatter. — Men det maa ikke glemmes, at denne Opgang i Salget først er kommen mange Aar efter at Blicher laa vel gjemt paa Spentrup Kirkegaard; thi det er en gylden Regel i «allen Stad» — ikke mindst i Litteraturens — hvad *Henrik Ibsen* har givet Udtryk i disse Linjer («Digte» 5. Opl. S. 49):

«*Nu* er Pris i Mængdens Munde;
først dog maatte Kæmpen blunde.

Han et Lys i Landet tændte;
I med det hans Pande brændte.

Han et Sværd Jer svinge lærte;
I det prøved mod hans Hjerte — — —»

HISTORISKE RANDGLOSER TIL BLICHERS NOVELLER.

I en udstrakt Grad har Blicher i sine Fortællinger gjort Anvendelse af Modellen; han bekjender det gladeligt selv bl. a. i følgende Brev til *J. M. Thiele:*

Spentrup, den 17. Decbr. 1838.

«Højstærede Hr. Professor Thiele!

Med megen Fornøjelse knytter jeg fra mit afsides Lønkammer en skrivtlig Forbindelse med D. Vbhed. Og for det første meddeler jeg Dem da nogle af de attraaede Bidrag til Folkesagn, og flere skulle følge, naar Tid dertil han erhaves.

1) For det første henviser jeg til nogle Røverhistorier, som jeg har meddelt — saavidt jeg mindes — Liunge til *Harpen* eller om det var et andet af ham udgivet æstet[isk] Dagblag i Aarene fra 1820—24; de var grundede paa virkelige Sagn.

2) I min Novelle *Fjorten Dage i Jylland* er Fortæll. om «Lange Margrethe» og «Natmandsbataillen i Grønhøj» ligeledes historiskt. Den sidste forefaldt i min Barndom og i Nærheden af mit Fødested, Vium; og Lange Margrethe mindes jeg endnu klarligen at have seet saaledes som jeg haver beskrevet hende. Hun døde i Viborg Tugthuus*).

3 og 4) I en Novelle *Høstferierne,* som snart udkommer, er Sagnet om Skattegravningen i Daugbjærg og det om den gamle Pige, der ej vilde gifte sig fordi hun var spaaet at

*) Ja, den 30. Oktbr. 1794, 76 Aar gl. Om hende se nedenfor.

skulle døe i første Barselseng, tagen fra Almuens Aftenkrøniker i deres Bindestuer.

5) Ligesom Sagnet om Spøgeriet i Halds Ruiner (se *Jøderne paa Hald*).

6) *Præsten i Thorning* er og en Almuehistorie, som vist ikke er opfundet.

7) *Eremitten i Grenaae* er en virkelig Person, som jeg selv har seet, men Begivenheden med de andre er opdigtet.

8) Af Røversagn har man endvidere følgende, som jeg har tænkt at afbenytte: I en høj og lang Bakkestrækning lige overfor Herregaarden *Ulstrup* i Viiborg Amt, som kaldes Buhsbjærg, skal i forrige Tider et farlig Røversamfund have haft Tilhold nede i Bjerget under en med Lyng og Steen skjult Nedgang. Ved en Gaard i Nærheden Hvorslevgaard havde Manden sammesteds fedet 12 Galte til Julen. Disse bleve bortsjaalne Natten før Slagtningen, og Ingen kunde begribe, hvor de var blevne af. Men en Tjenestedreng kom hændelsesviis til at høre Galtenes Skrigen nede i Røverredet. I det samme kom een af Røverne op og saae ham staae der; han skulde nu været dræbt, men skjænkedes Livet paa Vilkaar, at han ikke maatte sige, hvad han her havde erfaret, til noget Menneske. Herpaa blev han tvunget at gjøre Eed, hvilken han holdt paa den Maade, at da han kom hjem, sang han til Lænkehunden — men i Huusbondens Paahør — «Hvorslevgaards tolv røde Galte, de ligge i Buhsbjærg isalte». Nu blev tilstrækkeligt Mandskab hentet, Røverredet stormet, Besætningen fangen og henrettet og Galtene førte hjem til den rette Ejer*).

9) Sagnet om at Svend Grathes (Graaes) Krigshest blev, da han tabte Slaget mod Waldemar, nedvæltet i graae Mose — da en Søe eller meget blødt Morads, har endnu vedligeholdt sig. Og vil man endnu stundom see Lys brænde over den om Natten. En Skolelærer i Bedehøj, Kragelund Sogn, gik mens jeg var i Thorning en Nat og satte Pinde ned i en lige Linje efter Lyset, men Skolebørnene, som fik dette at vide og ikke havde Mesterens stærke Troe, gik ud tidlig om Morgenen og rykkede Pindene op.

10) Odder, en stor Kirkebye i Hadsherred, siger Almuen

*) Se *En jydsk Røverhistorie* (1843).

der i endnu at have været Stærkodders Fødeby. En Sidelaage paa Kirkegaardsmuren hedder endnu «Stærkodders Laage».

Jeg gjentager det: at jeg redebon skal forøge ovenstaaende, og henlever med Højagtelse

Deres ærbødigste
S. S. Blicher.

[Kgl. Bibl.]

Vi skal nu gaa over til at undersøge det historiske Fundament, paa hvilket en Række af Novellerne hviler; med en enkelt Undtagelse — *E Bindstouw* — vil vi tage dem i den Orden, hvori de forekommer i den Udgave af Novellerne, der er videst kjendt, nemlig P. Hansens. Vi begynder da med

Jydske Røverhistorier

Trykt i «Harpen» 2. Jan. 1824.

«Mange endnu Levende kunne vel erindre sig Navnet «*Ole Hestegilder*» og den frygtelige Person som det tilhørte»; — saaledes begynder Blicher den fordringsløse lille Skizze, der danner den første Kim til hele hans efterfølgende Novelle-Flor.

Hvad veed vi da altsaa om hin «frygtelige» Ole? Ikke meget. Og det vi kjender til ham, tegner ham som en Person, der snarere manglede Respekt for det *sjette* end for det *femte* eller *syvende* blandt Budene.

Det første Sted, hvor vi træffer hans Navn, er i *Bjerregrav* Kirkebog. Her hedder det:

«Anno 1765 dend 10 November blev døbt et u-ægte Barn og kaldet *Willads*.

Moderen *Bodil Nielsdatter*, som logerede hos Christen Hviid i Bierregrafv og gav sig ud' for at være fra Vensyssel, angav *Olle Heste-Skiærer* for at være Barnefader.»

Næste Gang, vi hører noget om ham, staar hans Navn atter i mystisk Forbindelse med Kirkebogen i Bjerregrav, hvor et Medlem af Blicherslægten kommer til at gribe skjæbnesvangert ind i hans Liv, idet Præsten i nævnte Sogn *Laurits Nielsen Blicher**), Farbror til St. Blichers Far: Niels Blicher — Anno 1774 — sender Amtmand A. Scheel følgende Skrivelse:

*) Præst i Bj. fra 1759 til sin Død 1782.

Høy Velbaaren
Hrr. Cammer Herre og Amtmand!

Jeg maae herved underdanigst indberette Deres Høy Velbaarenhed, hvorledes her paa Fussingøe Gods i Bierregrafv Bye hos Gaardmanden Peder Christensen er kommen eet Qvindemenneske kaldende sig Bodil Marie Nielsdatter og sammesteds gjordt Barsel. Hendes Barn blev inddøbt dend 27de hujus og til Barne-fader angiven *Olle Willadsen,* Heste-Skiærer, som er een Omløber. Qvinden fremviiser ellers et falsk Skudsmaal lydende paa, at hun til bemeldte Olle Heste-Skiærer skulle være ægteviet. Saadant har jeg ikke villet undlade at ind-berette Deres Høj Velbaarenhed i Følge Lovens 6. Bog 13. Cap. 29. Artikel. Vendtendes Deres gunstige Svar til min Sikkerhed, at det af mig er bleven anmeldet. —

Forblivende i største Submission
Høj-Velbaarne
Hrr. Cammer Herre og Amtmand
Deres underdanigste Tiener
L. Blicher

Bierregrafv
Dend 31. Jan. 1774

Denne Indberetning har til Følge, at Parret indfanges og holdes fængslet paa Fussingø. Birkedommer Gierrild faar dem i Forhør og her oplyses følgende:

«*Olle Hestegiælder*» siger, at han er født i Ilsøe Gaarde i *Vester Velling* Sogn omkring 1714; hans Far hed Villads Andersen og er død for flere Aar siden, hans Mor Anne Ollesdatter lever endnu (ɔ: 1774) i Vester Velling. Selv hedder han *Olle Willadsen* og bekjender, at det at gaae omkring i Landet og skjære Heste var det «eneste han havde lagt sig efter og lært». Han vedgaar at have levet sammen med Bodil Marie Nielsdatter den sidste halvsnes Aar uden at være gift med hende og uden at turde benægte, at han jo vel vidste, at hun havde haft en anden Mand, der maaske endnu levede. Af de 5 Børn, de havde haft sammen, levede kun de to: Christian Ollesen 5 Aar gl. og Magdalene — Corpus delicti — 14 Dage gl.

Bodil forklarer, at hun er ca. 36 Aar og født i Dronninglund Sogn; hendes Far var Niels Rasmussen — Rytter ved Lüttichaus Regiment i Kolding. For en 15—16 Aar siden blev hun gift med en Thomas Sørensen, der «blev desperat og absenterede sig baade fra hende og Barn, imedens de endnu boede i Huset ved *Skjellet*»; hvad hendes Mand var bleven til, veed hun ikke,

«uden allene efter Spargementet, som havde sagt hende, han var død». Da hun udspurgtes om Forholdet til Ole Villadsen svarede hun diplomatisk: «Det hun dertil hverken vilde svare Ja eller Nej, enten hun var ægteviet eller ikke, men havde avlet sammen 5 Børn, af hvilke de tre vare døde og de 2de endnu levende.» Og da man udspurgte hende om deres Bopæl og Næringsvej svarede hun: «At de ingen egentlig Opholdssted havde, men søgte Retirade, hvor de kunde komme, og havde allene ernæret sig af, at Olle Villadsen rejste omkring og skaar Hester». Hendes første Bekjendtskab med Olle Hestegilder stammede fra det Aar, han var ovre i Vendsyssel paa Professionen, og denne Paastand er i god Overensstemmelse med Dronninglund-Præstens Attest, hvori det siges, at han konfirmerede hende 1758; samme Aar giftedes hun med merbemeldte Thomas, der imidlertid snart løb fra hende og senere kun nu og da «som et Vejrlys» har ladet sig see i Sognet.

Et væsentligt Indicium imod dem er det af Lauritz Blicher omtalte falske Ægteskabsbevis af følgende Ordlyd:

«Nærværende Enkemand Olle Villadsen, som her i Meenigheden af og til har opholdt sig, mig ikke bevidst andet, u-paaklagelig i Liv og Levnet og nogle Gange nydt det hellige Alterens Sacramente her i *Ugiltz* Kirke. — Imidlertid har bemeldte Olle Villadsen forlovet sig med ærlig og Gudsfrygtige Enke-Kone Bodil Marie Nielsdatter, hvis Sal. Mand for nogen Tiid siden i Herren er hensovet, og ellers er bemeldte Enke fød her iblandt os og opdragen af christelige og ærlige Forældre, da jeg blev anmodet om at ville trolove dem, som jeg og ikke dennem vilde nægte, mens hellere for at forekomme videre syndige Laster, har jeg paa Guds og mit hellige Embeds Vegne dennem trolovet, og efter foregaaende Lysning bleve de her i Ugiltz Kirke copuleret 4de Søndag efter Paaske, da de Onsdagen forher tillige med andre Guds Børn blev deelagtige i den hellige Nadvere, og nu da de begge efter indstændig Begjæring anmoder mig om deres Vielses Attest, saasom de agter dem her fra Egnen for at søge deres Lykke-Brød paa andre Stæder, vil jeg da hermed fuldbevidne, at jeg ikke veed noget usømmeligt med dem, men vil have dem trohjærtelig Recommenderet til mine Herrer (?) Ordens Brødre de meerbemeldte Ægte-persohner, hvor de det hellige Minist. maatte forlange, de det ingenlunde vorder nægtet, mens paa christelig Viis og Maade antaget og annammet, hvor til jeg

ønsker dem Guds naadige Velsignelse af Gud vor Fader og den Herre Christo af Ugiltz Præstegaard dend 23de Maj 1766.

H. Boye.»

Ved Hjælp af dette Papir er de gjennem 8 Syndens Aar blevne tagne til Alters de obligate to Gange aarlig; nogle Gange i Neder Hornbæk, men hyppigst i Sønder Onsild, hvor de har communiceret en 10—12 Gange. Præsten dersteds — H. Monrad — attesterer — 3. Marts 1774 — at han vel er vidende om, at «de ingen visse Boelig har, men gaaer omkring i Landet, som gjærne Folk af den Profession»; iøvrigt siger han, at de altid har gaaet for Ægtefolk hos dem «*og for god Omgang vel yndede*», et Skudsmaal, som giver Ole Hestegilder en noget sen Oprejsning. — Præsten i Ugilt, Hr. Hans Hansen Boye, fralægger sig afgjort ethvert Kjendskab til ovennævnte Ægteskabs-Bevis, og da man spørger Ole, hvorledes han er kommen i Besiddelse deraf, svarer han, «at hand ey vidste, hvem der havde skrevet omspurgte Pass, men var ham uafvidende leveret det med ham følgende Quindemenneske Bodil Marie Nielsdatter af et u-bekjendt Fruentimmer». — Forøvrigt «indskikkede» Staklerne sig «under Rettens medlidende Behandling og ventede, at deres Eenfoldighed og U-kyndighed i Loven og deres smaae u-opfødte Børn, der ellers kom Publicum til Byrde, blev taget i Betragtning til deres Strafs Formildelse».

Sagen faldt imidlertid saa uheldigt ud, at den «enfoldige» Ole 16. April 1774 dømtes for Lejemaal osv. til *1 Aars* Tugthus, Bodil — som den mest kompromitterede, da hun var gift i Forvejen — til *6 Aar*. Desuden maatte de betale deres Arrest og Forplejning med 14 Rdl., «og i Mangel af Pengenes Betaling da at straffes paa Kroppen med Arbejde». Begge Arrestanterne paa Rettens Tilspørgende erklærede enstemmig, at de med dend afsagte Dom vare fornøjede». Og nogen Tid efter træffer vi da i Viborg Tugthus' Protokol vor «Olle Willadsen fra Fusing, en Hæstgiælder, indsat 5. Nov. 1774 for Løsgiængerie og falsk Ægteskab; løsladt 8. Decb. 1775».

Livet derinde maa ikke have behaget Hestegilderen, thi det er baade første og sidste Gang, vi træffer Ole Villadsen i Tugthusets Annaler*).

---

*) Se *Viborg Tugthus-Arkiv* i Christianshavns Kvindefængsel: *Stamlisten I* med tilhørende Dokumentpakke.

En Landsbydegns Dagbog (1824).

Hvem husker ikke Ludvig Holbergs «Epistola 89 — Til**», der begynder saaledes:

«Du forundrer Dig over, at en saa pæn Jomfrue, som *N. N.* haver kunnet fatte Kiærlighed til *M. M.* og indladet sig i Ægteskab med en Person af saa slette *Qualiteter*, og om hvilken intet andet kand siges, end at han er een af de største *Tabacs*-Smøgere udi Landet. Jeg derimod forundrer mig ikke derover; det kand just være derfor hun haver fattet Kiærlighed til ham; Thi man seer jo, mange Mennesker at finde større Smag udi røget end udi ferskt Kiød; Iligemaade, at mange fatte Kiærlighed til det, som Andre have Afskye for. Derpaa vil jeg anføre tvende mærkelige Exempler» — — — Og Holberg nævner nu først *Hipparchia*, der giftede sig med den svinske *Crates*, Kyniker-Filosofen. «Et andet Exempel af vor Tids Historie er udi en Høy-Adelig *Dame*, hvilken havde en u-overvindelig Afskye for hendes første Ægtefæller, skiønt han blant alle Undersaattere var den fornemmeste og tilligemed den galanteste Herre udi Riget; og varede dette indtil paafulte Skilsmisse, da efter et nyt Ægteskab, som ogsaa havde et ulykkeligt Udfald, hun omsider tredie Gang begav sig udi Ægteskab med en gemeen *Matrods;* med hvilken, endskiønt han dagligen handlede ilde med hende, hun sagde, sig at leve langt meere fornøyet, end udi det første Ægteskab. Og haver jeg saadant hørt af hendes egen Mund, da jeg var i hendes Huus, som var ved et Færgested udi *Falster*, paa samme Tiid, da hendes Mand var arresteret formedelst en Misgiærning. Saa at det synes, at just det, som kunde være afskyeligt for Andre, var Tønder til Elskov og Fornøyelse hos hende» — — —*)

Det er en velkjendt Sag, at den «Høy-Adelig Dame», hvis Navn *Holberg* ikke har villet nævne, er den samme som *Blicher* i sin Novelle kalder *Sophie*, men hvem andre af vore Digtere, som *H. C. Andersen***) og allersidst *J. P. Jacobsen*, har skildret

---

*) L. Holberg: *Epistler* I—V (1748—54).

**) *Hønse-Grethes Familie* i «*Tre nye Eventyr*» *(1870).* Andersen har fundet *sit* Stof i *Lolland-Falsters Stiftstid.* — se Andersens *Bemærkninger* til de senere *Æventyr* (1874).

under hendes sande Døbenavn: *Maren* eller *Marie Grubbe**). Hun var født paa Tjele omkring 1640 af gammel jydsk Adel; hendes Far var Erik Grubbe til Gammelgaard og Tjele (f. 1605 † 1692), hendes Mor var Maren Juel Iversdatter († 1647). Den 16. Decb. 1660 bortgiftedes hun til Frederik den 3djes uægte Søn *Ulrik Frederik Gyldenløve.* Brylluppet stod med Pomp og Pragt og

Ulrik Frederik Gyldenløve, f. 1638 † 1704.

Frederik d. 3. forfattede i den Anledning allernaadigst følgende Bryllupsrim**) (skrevne paa en Strimmel gult Atlask):

Geh dann fein säuberlich! Erweck den tapfren Saamen,
und pflantz nach Cedern art den Nahmen *Güldelow*
in dieses *Königreich:* Brich aber nichts entzwey:
Der *Grubin* Purpurglantz, die Krone keuscher Dahmen
tritt wi Auror hervor die Jahrs-Zeit zuberahmen, —
sie weisz wie kurtz der Tag, wie lang die Nacht jetzt sey.
Was aber jauchzt die Lufft? was hört man vor Geschrey?
Heil! Segen!
Alles Volk spricht ein Gluckwünschend *Amen!*

---

*) J. P. Jacobsen: *Fru Marie Grubbe* (1876).
**) Danske Samlinger 2. R. 4. B. (1874—76), S. 253—54.

Wolan du junger *Held* geneus der süssen Ruh,
und wandre frölich nach der *Löwengruben* zu;
das schönst Theil der Welt, der Leib, das Blut der Wangen
ist dir zum Preisz gestelt; Schau, wie *Sie* seufftzend lacht,
das man den *Daniel* aus Vlrich Friedrich macht;
fällt Sie dir noch zu klein, so denck auffs *Mücken fangen*.

Ægteskabet med denne ejendommelige, men yderst letsindige Mand, der ved et Magtsprog havde maattet slippe sin første Hustru næsten i samme Stund, han havde gjort hendes Bekjendtskab*), blev aldrig lykkeligt. Allerede i 1668 ophørte de med at leve sammen, og den 14. Okt. 1670 opløstes Ægteskabet aldeles**). Gyldenløve tilbagegav hende dog hendes Mødrenearv — 12,000 Rdl. foruden en Del Jordegods; Marie rømte nu til Udlandet, og i Løbet af 2 Aar havde hun ødelagt hele sin Formue i Ledtog med Folk som Stig Høeg til Gjorslev, der var gift med hendes Søster *Anne Marie****). Denne Mand, der saaledes blev attraaet af to Søstre paa én Gang, faar et alt andet end smigrende Skudsmaal af en Samtidig: *Mathias Skaanlund*, der havde haft Lejlighed til at se hans Færd paa nærmeste Hold. Han siger, at Høeg var den egentlige Anledning til Skilsmissen fra Gyldenløve; til Straf derfor blev han landsforvist og flakket nu

---

*) *Sophie Urne* — Datter af Marsken Jørgen Urne — giftedes med Ulrik Fr. G. 11. Juli 1659 (hun fødte ham to Sønner, *Carl Løvendal* død som Barn, og Valdemar Løvendal f. 25. *Sept.* 1660 † 1740); selv døde hun 1714. Gyldenløve giftedes 3. Gang med Antonia Augusta Altenburg, $^{16}/_{8}$ 1677 († 1701); havde med hende 9 Børn; med en ukjendt Kvinde havde han Sønnen Vilhelm Ulriksdal f. $^{25}/_{1}$ 1692 † 1747. — Om Gyldenløve se iøvrigt *A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld* I, S. 251 ff., sml. S. 481 og *Danske Saml.* 2. R. 2. B. (1872—73) S. 357 ff. — *Molesworth* kalder ham «One of the finest Gentlemen that Denmark has produced».

**) Om Skilsmissen se en Mundfuld Hofsladder i Le Chevalier Hugues de Terlons Relationer i *Danske Saml.* 2. R. III, 6, hvor det under 25. Okt. 1670 fortælles, at Frederik den 3. af religiøse Grunde er imod Skilsmissen; det hedder tillige, at Gyldenløve sendte hende tilbage til hendes Bror (?); «hun er meget rig og af en af Landets første Familier».

Se tillige: *Dansk Musæum* 2. B. (1782) S. 297—98.

***) Senere, da Ægteskabet med Høgen, der var indgaaet 1661, ophørte (nemlig 1674), lod Anne sig vie til den berygtede Hexejæger *Jørgen Arenfeld* til Rugaard (f. 1644 † 1717). Der nævnes endnu 5 Sødskende til Marie Grubbe, der dog næsten alle døde som smaa; naar der i en Anmærkning til *Farstrups og Axelsens Dagbog* (udg. 1813) S. 234 udtales, at en af Erik Grubbes Døtre døde i «meget kummerfulde Omstændigheder» mens en anden blev *halshugget*, ved vi vel, hvem der sigtes til med den første, men ikke med den anden. — En Søster ved Navn *Maren* døde ugift.

om i Europa i adskillige Aar; i 1678 kommer han saaledes til Nimwegen, «slemmer og demmer» efter en større Maalestok, som Skaanlunds Autobiografi beretter med alle fornødne Detailler:

«Men denne Sti Høg var gruelig inclineret til Drik og Quindfolk uden Forskjel, ja han opspurgte det sidste Slags, saasnart han kom ind om Nimwegens Port. Efter Maaltid om Eftermiddagen lod han sig ophente af Hr. Just Høgs Kjelder en Pot gl. rhinsk Viin og drak, lod saa spænde for en Carosse, kjørte saa for Lyst paa Volden hver Dag, og naar han kom derop paa, var der smaa Kipper neden under Volden, did søgte han ned, som var nogle heel gemeene Canaille Huse. Denne slette Forlystelse øved han baade om Morgenen heel tidlig og, som bemeldt, om Eftermiddagen» — —*)

Det var da næppe hos denne fornemme Herre, at Marie skulde lære gode Sæder og heller ikke hos Faderen paa Tjele, hvor hun nu — ribbet som hun var — havde søgt Ly; den gamle Erik Grubbe havde alle sine Dage gaaet for en liderlig Kumpan; efter Hustruens Død traadte han i Forhold til sin Husholderske *Ane Jensdatter* og avlede med hende en Datter *Anna*, som han 1673 lyste i Kuld og Kjøn og bortgiftede med en Adelsmand Frederik Ulrik Ulfeld til Hammergaard**). — Her paa Tjele gik Marie nu omkring i nogen Tid, indtil Faderen overtalte hende til at gifte sig med *Palle Dyre* til Trinderup og Nørbeg; i Begyndelsen af dette Ægteskab var hun Faderens udsøgte Kjæledægge, saa han i 1685 til de andre Slægtningers store Harme skjænkede hende alle sine Godser; men senere, da der blev indgivet Klage derover til Kongen, brød han ethvert Løfte med den Motivering, at «saadant er skeet hannem med uberaad Hue i een Svaghed, som hannem i hans Høye Alderdom tilfalt»***). Og efterhaanden vender Faderens Sind sig i den Grad mod Datteren, at han 14. August 1690 sender Kongen følgende mærkelige Skrivelse:

---

*) (Norsk) Historisk Tidsskr. III (1875) S. 118.

**) Hun døde 1679. — Hendes Mor levede endnu 1684, da hun kjøbte Nørgaard i Salling, men solgte det dog Aaret efter til Svigersønnen. (*Adelens Aarbog*, 1901 S. 557).

***) *Jydske Missiver* for 13/4, 27/4, 15/6, 9/7 1689 samt 8/8 1690 *[Rigs-Arkivet]*.

Stormægtigste Konge,
Allernaadigste Arveherre;

Udi allerdybeste Underdanighed understaar jeg mig for Eders Kgl. Majestæt at beklage og tilkjendegive min Datters Marie Grubbes Forhold imod mig sin gamle Fader, med Foragt og Ulydighed imod mig som jeg af hende begegnet med paa efterfølgende Maader:

1) Hendes onde Forhold imod hans høje Excell. Güldenløve, hvorfore han lod sig skille fra hende, som jeg hende formanede trohjerteligen, som hun dog foragtede, som paa er kjendt, at hende saadan Spot overgik, at hun blev skilt fra saadan Ære til sin store Vanære.

2) Dernest rejste hun ud af Landet imod min Vilje og Vidskab, som jeg hende og fraraadte, at hun ikke skulde gjøre, rømte hun dog hemmelig til Kjøbh. og med sig toog tolv Tusender Rixdaler, som hans høje Excl. hende gav for hendes Mødrene, udi Contant Penge, foruden hendes Jordegods, og ongefæhr paa to Aars Tid bortsatte, og kom hjem igjen, og havde næppe det, hun kunde klæde sig med, tog jeg hende til mig, fordi hun lovede Forbedring og at hun vilde anstille sit Liv og Levnet bedre, hvilket hun ikke efterkommede, men levede meget slemmere end tilforn.

3) Jeg forhjalp hende siden udi Ægteskab med *Palle Dyre*, som dette hele Lands Rygte, ja jeg tror hendes egen Mand Palle Dyre nok skal give sin Erklæring, hvorledes hun sig imod ham haver forholdet udi deres værende Ægteskab, og endda baade jeg og andre hendes Venner haver raadet hende til Skikkelighed, imod hendes Mand og sin egen Ære at forekomme, haver hun udi dette som udi alt andet været mig en ulydig Datter.

4) Den 22. Juni nu sidstafvigte kom hun op til mig her paa mit Kammer, og da jeg foreholdt hende hendes uskikkelige Levnet og lastede saadant af hende, skieldede hun mig skammelig over og sagde iblandt andet: *See hvor han sidder og blavrer, veed ikke selv, hvad han siger*, med mange flere ubehøviske Ord, som jeg undseer mig ved og skammer mig ved at sige.

Anno 1689 entholder hun sig fra hendes Hosbond *Palle Dyre*, lever uskikkelig med ham, som hele Landet snart er bevidst, giver Attester imod hannem, og igjen Attester med hannem imod mig, og saaledes continuerer endnu udi saadant

uskikkeligt Levnet. Den 13. Juli 1690 kom bemeldte min Datter til mig paa mit Kammer, og overskieldte mig, som jeg kunde været en Hundedreng, ja udi andre grove Maader skikker og skaaer sig selv, som hele Jyllands Rygte er bevidst, hvorudover Gud höielig maae fortørnes, stor *Scandalum* begaaes hendes Venner og Slægt til stor Fortrydelse og snart alt Quinde-Kiøn til Forargelse og Foragt.

For saadan hendes Forholds Uskikkelighed og Ulydigheds Skyld, er jeg foraarsaget at gjøre hende arveløs, saa jeg beder allerunderdanigst Ed. Kgl. Maj. allernaadigst vil mig bifalde og confirmere, og at Eders Kgl. Maj. ydermere ville bevise mig den Naade og tillade mig ved Eders Kgl. M.' allernaadigste Befaling til Stiftamtmand Hr. Mogens Scheel at han efter Erforskning paa saadan hendes Forhold baade imod mig og sin Mand og hendes egen Uskikkeligheds Skyld, at hun paa min egen Bekostning maatte vorde hensat paa Borringholm for Guds Vrede og Fortørnelse at forekomme over hende, som er saadant et ulydigt Creatur, andre til Afskye og derved hendes Salighed kunde erlanges.

Hvis det Allerydersté mig ikke dertil havde dreven, skulde jeg ikke understaaet mig om dette at anholde; mens leve udi den allerunderdanigste visse Forhaabning om Ed.' kg. M.' allern. Bønhøring, Svar og Hjelp som Gud skal visselig belønne. Jeg lever og døer

Eders kg. Maj.'
allerun. og pligtskyldigste
tro Arve-Undersaat
Erich Grubbe.» *)

Tielle d. 14. Augustii
Anno 1690

Kongen forlanger nu Palle Dyres Erklæring; den lyder:

Allernaadigste Konge!

Ald Jyllands Land veed min Ulykke og Fortred; det Marie Grubbe ei skikker sig imod mig, som en ærlig Ægte-Hustrue, jeg har dulgt det saalænge og med Taalmodighed baaret det, fordi jeg ej vilde gjøre min Skam mere aabenbar, men desværre, det har ej frugtet, thi alle Mennesker vide det. Vil Eders kg. Maj. bevise mig den Naade at ophæve det

*) Erik Grubbes Brev og hele Skilsmissesagen mellem Marie Grubbe og Palle Dyre vil ses i «*Dansk Musæum*» Juli—Decb. 1782, S. 257—98.

Ægteskab, uden Proces, bliver min Spot saa meget mindre, og Gud vil belønne Eders kgl. Maj. for saadan kgl. Naade, hvorved jeg skilles ved en stor Hjærte-Sorg. Jeg forbliver efter min allerund. Pligt

Min allern. Arve-Konges
allerund. Arve-Undersaat
Palle Dyre.»

Kibh. d. 30. Sept. A. 1690.

Heller ikke Stiftamtmanden *Mogens Skeel* til Fussingø slipper for at afgive sit Skjøn i Sagen; og han er saa langt fra at frikjende Marie, at han bærer nye tunge Sten til hendes tidligere Synderbyrde: «Den Sag som nu mest omtales til hendes Disavantage, er hendes Familiaritet med en ved Navn *Søren Ladefoget*, som tiente paa Tielle, imens hun der boede. Jeg vil intet arrestere mig med at referere det, Folkene paa Tielle eller i Beegsgaard*), hvor hun nu er, mig har sagt, at samme Søren Ladefoget kom til Gaarden om Aftenen, blev i Stuen hos hende og drog først om Morgenen bort, var ogsaa tit hos hende om Dagen, og havde større Gemeenskab med hende end Ærbarheden tillader, men de største Vidner imod hende ere tvende Piger, som jeg selv har examineret, og som vil være gestændige, hvor det skal være alt det som de mig har sagt; den ene har været Fadebordspige paa Tielle, mens Fru Marie Grubbe der boede, hun har sagt mig, at Fruen havde en Maner at jage Pigerne i deres Seng førend hun lagde sig selv, og saa at sætte Kroge paa Døren for dennem, at de ej kunde komme ud, og at baade fornævnte Pige og hendes Medtjenerinde saae tit udaf Vinduerne (efterat de saa vare indelugte), at Søren Ladefoged kom over Gaarden og gik op til Fru Marie Grubbes Kammer, og lige saaledes saa de hannem gaae bort om Morgenen tidlig, førend Krogen blev taget fra deres Dør.

Den anden Pige, som har givet den bedste Oplysning, tjener hende endnu, hun bekjender, at i Førstningen, der hendes Frue kom til Beegsgaard, blev oftbemeldte Søren Ladefoget tit hos hende om Natten udi Stuen, og blev hun [ɔ: Pigen] imidlertid udviist, som maatte sidde hele Natten i Kiøkkenet. Men siden brugte hun intet meere saa stor Præcaution, hun klædte sig af, og gik i Seng i Søren Ladefogets Nærværelse, som imidlertid

*) Om Palle Dyre og Marie Grubbe paa *Nørbeggaard* se: *Jydsk Hist. og Topogr.* 2. R. 4. B. S. 276—78.

laa paa en Kiste i Stuen hos hende, og saasnart Lyset var slugt og Pigen havde lagt sig i sin Seng, som var i samme Stue, hørte hun, at Ladefogden lagde sig i Fruens Seng, uden at skamme sig for Pigen, som var der tilstæde. — Siden denne Vens Arrest i Skanderborg har hun været meget utaalmodig, og vilde gjærne sælge det lidet, hun har at raade for, til hans Befrielse. — Dette er den Kundskab, som jeg har kundet faa om denne Sag, thi hvad sig hendes Rygte, saavel for bemeldte Søren Ladefoget som for en anden Person (hvilken ikke er af hæder-

Tjele.

ligere Condition) anbelanger, da er det unødvendig det at referere, hvor man saa authentiqve Vidnesbyrd kan have.

Fussinge 6. Novb. Anno 1690.

M. Scheel.

Efter at have modtaget disse Skrivelser beordrer Kongen 13. Decb. 1690 nedsat en Kommission bestaaende af Amtmanden *Mogens Skeel*, Bispen *Søren Glud* og Provsten *Søren Sevel*. De indkalder nu en Hoben Vidner, mest Tjenestetyende fra Tjele og Nørbeg; Palle Dyre møder personlig i Retten, Erik Grubbe lader sig repræsentere ved Svigersønnen Jørgen Arenfeld, Marie Grubbe af *Christian Larsen Dyster*, Foged paa Tjele; Søren Sørensen søges i Norup, men findes ikke, da han «ingen vis Bopæl haver».

— Saa begynder Rækken af Vidner: Først Søren Sørensens Sødskendebarn *Maren Mortensdatter*, 24 Aar gl., der tidligere har tjent Marie Grubbe, men nu er i Røddinge; hun fortæller, at da hun forleden Sommer en Morgen tidlig skulde gaa gjennem Fru Maries Stue for at tappe noget Øl til Jens Boyers Frokost, «og Søren Ladefoged, som næst foregaaende Nat havde ligget i Sengen hos Fruen, var noget lidet tilforn opstanden, og havdeført sig i sine Støvler, saâ hun, at han var Gangen i Sengen til Fruen igjen». — En Dag havde hun sagt til sin Frue: «Nu hører jeg, Palle Dyre er hjemkommen og vil have os til Tinget at vidne; dersom det skeer svær jeg mig ikke om Mén, men faaer at sige, hvad jeg veed; og som *Mads Mortensen*, som da tjente Fruen, var i Stuen hos, viste Fruen ham ud, og da han var udgangen, sagde Fruen til hende: om du skulde til Tinge, hvad vilde du Skarn da sige? Hvortil hun sagde: jeg vil sige, at jeg saa Eder ligge hos Søren Ladefoget. Derpaa bad Fruen hende tie og gav hende en Kjol, hvorpaa hun lovede at tie stille, saafremt hun ikke blev ængstet paa sin Ed, men skede det, saa vilde hun ikke sværge sig om Mén. Endelig vandt fornævnte Maren M. at hun ofte, naar Søren Ladefoged laa hos Fru Marie Grubbe paa Nørbeggaard, om Natten (saasom hun Maren M. laa i samme Stue) havde hørt og fornummet adskilligt, hvoraf hun sikkerlig kunde vide, at de havde legemlig Omgiængelse sammen».

Jens Christensen Boyer, der tjente Fruen og var 26 Aar, havde den Dag Maren kom med Øllet listet sig ind og «seet dem liggende sammen». Og da han tjente paa Tjele og laa hos Søren i hans Kammer, havde Pigen Anna Knudsdatter ofte om Natten Kl. 10—12 hentet Søren op til Fruen, hvor han blev til Midnat, hvis Palle Dyre var hjemme, men til om Morgenen, hvis Palle var borte. Han havde ogsaa maattet hente Søren til hende paa Nørbeggaard; Fruen sendte Søren Vin, Steg og anden god Mad gjennem Jens; han havde ofte kjørt Fruen hen til Norup, hvor hun gik med Søren ind i et øde Hus, undertiden halve Dage og engang, de mødtes udenfor Norup, omfavnede de hinanden. Hun havde den 10. Marts d. A. kaldt ham op og bedt ham ikke sige noget af det, han vidste.

Anna Andersdatter, 34 Aar, fortæller, at da der en Aften støbtes Lys paa Tjele, sad Søren for Overbordenden og blev paa Fruens Befaling «trakteret med en Sølvkande fuld af Mød, og imidlertid caresserede han Fruen og ofte kyssede hende for Munden», hvorefter de gik ind i Palle Dyres Kammer og blev

der ongefæhr halvanden Times Tid». Ellers var han som oftest i Fruens Kammer, «som var indenfor to Stuer fra den daglige Stue, undertiden halve Dage — og Fruen havde aldrig Roe eller Taal, uden naar han var hos hende». — I Palle Dyres Fraværelse havde hun set Fruen sy «paa en rød Klædes Hue med Guld-Galluner og sorte Plumager omkring, som Søren Ladefoged siden fik».

Anna Knudsdatter, 34 Aar, har tjent Fru Marie som «Knippel-Pige». Hun melder, at naar Søren var drukken, sov han i et Kammer nær ved Fruens, hvor Anna havde maattet varme Sengen til ham, og engang i Fruens Kammer i hendes egen Seng, og Fruen gik til og fra ham. En Nat, da Anna laa i Sengen hos Fruen, kom Søren og bankede paa Døren; hun maatte nu lukke ham ind, blev saa vist ud, og Krampen sat paa Døren, saa hun ikke kunde komme ind og faae sine Klæder; de var da blevne sammen næsten en Time. — Palle Dyre var engang kommen hjem fra Randers; men Anna havde advaret dem, og Søren slap op ad en Trappe, mens Fruen kom ind i Vinterstuen. Baade hun og hendes Medtjenere «havde inderlig Fortrydelse over, at slig en Frue vilde holde saa gemeen og ubluelig Omgiængelse med saa ringe en Person, saasom af al deres Omgiængelse kunde sees og mærkes, at Fruen elskede Søren Ladefoged højere end sin egen Mand, Palle Dyre».

Anna Christensdatter i Foulum vidner, at engang, mens hun tjente Fru Grubbe, var denne taget til Viborg og logerede hos Glarmester *Jens Willadsen*, og da laa Søren, som dengang var Fruens Kusk, i hendes Kammer udi Stolpe-Sengen, som Fruen ellers skulde have ligget i. Fruen lod da rede sit Leje paa Gulvet. En anden Gang samme Steds var Anna bleven vist ud af Kam-
…t tiltrods for, at Fruen ikke turde ligge alene; men da hun …rgenen redte Sengen, kunde hun paa Klæderne grangiveende, at der havde ligget to.

Inger Andersdatter havde tjent Marie Grubbe fra Mikkelsdag til 1689; engang, mens hun tjente paa Tjele, havde Søren skudt …n Pige der paa Gaarden ved Navn *Anna Trinderup*; samme Nat havde Fruen ham inde i Junkers Kammer, hvor hun gik ud og ind fra hannem, intil Folkene næsten var alle i Seng, da gik han i Stuen til Fruen og var hos hende til Midnat. Bartskjær *Morten Pedersen* kom fra Viborg, og efter at *Anna Trinderup* var forbunden, blev Søren hos Fruen Natten over og gik først ned, da Pigerne gik hen at malke; «han havde Magt til at fordre, hvad han havde Lyst til, af hvis som var paa Gaarden».

Mads Mortensen, 18 Aar, Sørens Sødskendebarn, vidner, at en Nat, da Søren var brudt ud af Skanderborg Arrest, gik han ind af et Vindue til Mads uden for Fruens Sengkammer og lod ham gaa Bud til hende; hun stod strax op og viste sin Pige ud, og han blev der til Aften silde.

Fruen havde sagt til Mads, «at hun vilde ønske, hun var skilt ved Palle Dyre, og havde Søren Ladefoget igjen, han var saadan kjøn og læt Karl; hun gad saa gjerne lugtet Tjære og Heste-Gjøde, og der var ingen, hun hellere vilde have end hannem, om han end ikke havde mere end det, han stod og gik udi». Hun havde sendt ham hen at advare Søren mod Palle Dyre, der vilde have ham fat; da han kom tilbage sagde hun: «Før Søren Ladefoget skulde lide noget eller komme i Fortræd, skulde hun før frelse ham med hendes højeste Eed; og hvad det var for en Snak, at de tre Fingre skulde betyde de tre Personer; Guds Søn kom nok i hendes Fingre at sidde!» Sørens Søster og Svoger løb idelig til Fruen, mens han sad i Skanderborg; efter at han var kommet ud, havde han af Fruen faaet en grøn Atlaskes broderet Hue, som Palle Dyre foreviste i Retten, og som var funden under Sørens Laas.

Skytten paa Tjele, *Søren Jensen*, 24 Aar, havde set Søren ved Nattetid blive hentet op til Fruen, og blive der til Dag, «da han kom ned med Skoene paa Hælene».

Naar Søren Ladefoged var drukken, førte hun ham ind i Palles Værelse for at han der kunde sove ud. Engang han var beskjænket «og tomlede sin Hest nogle Gange paa Steenbroen, sendte Fruen sin Pige ned til ham og bad ham komme op til hende, hvilket ogsaa skete. Om anden Dagen spurgte Fruen Søren Jensen, hvorledes det maatte have været med Søren Ladefoged i Aftes, at han hug saa hen? Og da Søren Jensen svarede: han nødtes dertil formedelst én og anden truer ham, og alle spaar ham ilde for den Gangs Skyld, han har til Fruen, svarede hun: de skal gjøre ham en Skade; og da Søren Jensen siden spurgte Søren Ladefoged, hvorledes han turde tage saa afsted, svarede han: Jeg har ikke andet forskyldt end at miste Livet, og her laves ikke paa andet. — Da Søren Ladefoged engang forleden Vinter vilde været oppe hos Fruen om Aftenen, og Søren Jensen raadte ham derfra, fordi Palle Dyre var hjemme, svarede han: hvorfor ikke? Ser du, *jeg* har en Rixdaler, naar andre har ingen, og naar jeg faaer paa den Maade Pungen fuld, vil jeg quittere og hjælpe Dig dertil efter mig.

Palle Dyre fremstiller ogsaa for Retten en rød Hue, som

Søren Jensen har set Søren Ladefoged med, og som Fruen tidligere har gaaet med. Marie Grubbe har engang aget i Havremarken med Søren paa et Læs *Aure* (!). Han gjorde sig ofte syg, naar Palle Dyre vilde have ham af Byen, og trakteredes da med det bedste.

Christian Skytte, 22 Aar, var i Viborg i Palle Dyres Gaard bleven vist ud, mens Fruen vilde være ene med Søren Kusk. «Siden saa Chr. Skytte ind igjennem en Sprække over Døren, at Søren kyste Fruen og havde hans Hænder i hendes Barm og andetsteds og drev hende for sig op i en Krog bag en Kakkelovn og Skorsten, hvor han ikke kunde se, hvad de videre bestilte; siden saae han, at Fruen laae paa Sengen i Kammeret, og Søren Kusk gik til og fra hende og gav hende Mad.»

Efter disse Vidners Afhørelse fremlagdes der en Attest over Beslaglæggelsen af en Række Gjenstande, som Herredsfoged *Anders Christensen* havde fundet i Søren Ladefogeds Gjemmer, og som Palle Dyre vedkjendte sig som sine, deriblandt de to føromtalte Huer, en Elfenbens Kam med et guld- og sølv-vævet Kamfoder, en Pung vævet med Sølv og Guld, et Par fine Kniplings-Handtaster, en fin Kniplings Halsklud, et Elfenbens Tobakshus uden Skrue, en Tandbørste med en Elfenbens Tandstikker, en Bog: *de 12 gudelige Maaned-Stemmer* kaldet, en Compliment-Bog, et Sengedækken af rød og gul Atlask, tre lange fine Damaskes Duge, 11 store fine Damaskes Servietter, to Stykker lugtendes Læder, en kostbar syet Kniplingskrave, en rød Pudehynde etc. etc.

Saa følger en Attest fra Erik Grubbe, hvor han endnu engang kortelig begrunder, hvorfor han ønsker Palle Dyre og Marie Grubbe skilte; endelig en Opfordring til Marie Grubbe fra Mogens Skeel om at udse sig en Sagfører. Behøver hun Vogn til at komme til Viborg, «om hun selv ingen haver, ville hun mig og det lade vide, saa skal jeg hende den og forskaffe». — Marie Grubbe vidste imidlertid ikke at nævne nogen Sagfører, «ikke heller Penge derfor at give». Med Hensyn til Vognen og Retssagen «tjener til venlig Gjensvar, at det ikke anstaar mig som en Dame at møde i saadan Rettergang, mens skal tilstille Eders Excellence (ɔ: M. Skeel) udi Retten imorgen inden Kl. 12 mit Svar og Indlæg, som for det første noksom skal give I gode Herrer Fornøjelse fra mig». (Tielle, 11. Martii 1691.)

Marie Grubbes Indlæg gaar ud paa, at Palle Dyre intet har at skaffe med hendes Forhold til Faderen. «Men det Palle Dyre siger, at jeg ikke haver levet med hannem som en ærlig

Ægte-Hustru, skal af hannem eller nogen troværdige Folk aldrig mig skiellig overbevises, og formener jeg: hvo Ære vil vinde bør Ære at vove». Hun indskyder sig under Loven og Retfærdigheden hos de høje Herrer, der har med Sagen at gjøre: hun beder desuden om, «at det maatte ansees, hvad Personer det er, som skulle vidne mig min Ære fra, om de er af saadan Condition og saa Bistante, at de kan gjøre Caution for sig til mig, indtil denne Sags Udgang, at jeg over dennem kunde igjen naae og erlange saadan tilbørlig Satisfaction for saa høje Poster, som de mig ved deres utilbørlige Paasagn ville beskylde».

Fra Tjele. Tegning af V. Neiiendam.

Hun sidder nu under Bevogtning af Bønder i en Art Arrest, men Palle Dyre siger dog, at alle kan komme til hende, og han har forgjæves tilbudt hende at betale hendes Prokurator. Han hævder, at de Personer, han har ladet optræde som Vidner, alle er ærlige og uberygtede Folk, mest hendes egne Tjenere. «Højere Standspersoner end Vidnerne er, haver hun nu i lang Tid ikke villet være i Omgiængelse med, hvorfore ej højere Personer til Vidne om hendes onde Forhold kan udkræves, og skal *de* vidne om en Ting, som deraf veed». Han insisterer endnu engang paa Skilsmisse. — Og med Bunker af tyngende Præmisser giver Retten Palle Dyre Medhold heri.

Tre Personer har overensstemmende vidnet, «at fornævnte Søren Ladefoged har haft Frihed til at begegne Frue Marie Grubbe med Kys, Favntag og andet, som en ærbar Hustrue til-

lader ikke nogen fremmed Mandsperson, helst af saa ulige Kondition». —

«Saa bør det Ægteskab, som velbyrdige Palle Dyre og Frue Marie Grubbe haver været imellem, at være opløst og Palle Dyre at nyde sin Frihed efter Guds Forsyn, at træde til andet Ægteskab.» Denne Dom er af 23. Marts 1691.

Palle Dyre benyttede sig af den Ret, der var givet ham, og giftede sig endnu engang — forhaabentlig med bedre Held end første — med *Margrethe Rodsteen* († 1747). Ret længe nød han dog ikke Ægteskabslykken, thi den 18. Febr. 1707 kom han for nær til en preussisk Spidskaarde og fik sit Banesaar. Sagen er i Korthed denne:

Palle Dyre sad nævnte Dag paa et Værtshus i Holstebro og drak med en Land-Kaptejn: *Jochum Ernst Schlochow;* paa engang raged de — drukne som de var — i Klammeri og gik ud i Gaarden for at jævne Trætten; lidt efter kom de ind som forligte og omfavnede hinanden; det har dog kun været et Skin, thi kort efter saa man Palle Dyre gaa hen og hviske Schlochow noget i Øret: «Ja, ja, jeg er en ærlig Karl!» sagde denne, mens Dyre forsvandt gjennem Døren. Kaptejnen sad endnu og drev over Øllet en halv Times Tid; saa rejste han sig fra Bænken og gik ud af Stuen, dog gjennem en anden Dør end Dyre. Forinden han forlod Huset lod han Musikken spille et Nummer foran Værtens Vinduer. — Imens ventede Dyre paa Torvet i stor Utaalmodighed. Han havde ladet sin Tjener hente en anden Kaarde til sig; med denne blottet i Haanden stod han og bied paa Kaptejnens Ankomst. «Han har lovet et Ord, han holder det vel,» sagde Dyre og sendte sin Tjener hen at se efter, hvor hans Fjende blev af. Paa engang saa man Schlochow komme marcherende hen imod Torvet i Spidsen for alle Spillemændene. «Kom hid!» tordnede Dyre; Kaptejnen gjorde nu brat omkring; Slagsmaalet begyndte; og et Øjeblik efter laa Palle Dyre ihjelstukken paa Stenbroen*).

Underretten dømte Schlochow fra Livet, men Højesteret mildnede Dommen betydeligt, hvormeget kan vi ikke se, da Dombogen er brændt; men den 18. Aug. 1708 ansøger Kaptejnen om, at Kongen allernaadigst vil tillade, at 20 Rdl., som er indkomne ved Salg af hans Ejendele, og som tilfalder Retten, maa tilhøre hans «arme uopdragne smaa Børn i Jylland», mens han selv prøver

---

*) Se *Højesterets Votations-Protokol, 8. Aug. 1708* fol. 218—21 *[Rigsarkivet].*

Lykken i sit Hjemland Preussen; i 20 Aar siger han, at han har staaet i den danske Konges Tjeneste uden at forgaa sig det allermindste, han skulde ogsaa fremdeles have fortsat saaledes, «wen dieses fatale Malheur mir nicht arrivirt wäre». Kaptejnens beskedne Bøn opfyldtes*).

Imens havde Marie Grubbe forlængst forladt de røde Borge for at flakke om i Landet med sin berygtede Ladefoged. Hun «nærede sig af at spille paa Lire; hun kunde færdig tale Fransk. — — *Vidi illam sæpissime*» [ɔ: jeg har set hende mange Gange], siger Hofman i sine «*Danske Adelsmænd*» [III, S. 255—56]**).

En Tid boede de paa Møen i noget, der kaldtes *Skovhuset*; her er det formodentlig, at Søren Møller (eller Ladefoged) rager i Strid med den strænge Stege-Præst om Altergangstilladelse; Mag. *Morten Reenberg* sender sin Bisp følgende Skrivelse***):

»Deres velædle Højærværdigheds af Dato d. 28de April 1701 angaaende Søren Sørensen Møllers Besværing over mig, at jeg ham ej til Sakramentet vil annamme, har jeg faaet d. 2den hujus og takker ydmygst, at samme Persons Klage til min Erklæring gunstigst er remitteret. Thi er Sagen denne: Det sidste Aar, Garden var her paa Landet [ɔ: 1697], var samme Person Tærsker hos Generalløjtnant von Plessen, og som en af Hans Excellences Tyende blev denne med Hustru antaget til Alters. Siden, efter at Landet var kommet i Forandring, blev han indskrevet som Baadsmand og er nu nylig siden sidste Fejde sat til Kvartermester her ved Baadsmændene. Men som jeg ufejlbarlig maatte fornemme, at han har en Person til Ægte, hedder Marie Grubbe Eriksdatter, som først har været ægtet med hans høje Excellence Gyldenløwe og siden med velbyrdige Palle Dyre udi Jylland, som hun for Letfærdigheds Skyld uden Tvivl med denne Søren Møller skal være skilt fra, og han ikke efter min Paaæskning har fremvist nogen kongelig Tilladelse, at han med denne fraskilte maa leve i Ægteskab, alene en Ægteskabsseddel, hvoraf følger her

*) *Rentekamrets Resol.* 1708 Nr. 46 [Rigsark.].

**) Denne Ytring af Hofman er dog noget paafaldende. Ifølge *R. Nyerups* «Forfatterlexikon» fødtes Tycho de Hofman d. 15. Decb. 1714 paa Skjærrildgaard ved Kolding, mens Marie Grubbe ifølge Hofmans egen Meddelelse døde i Borrehuset paa Falster i Juni Maaned 1718, altsaa forinden Hofman endnu var fire Aar gammel. Hvorledes faar man *det* til at rime?

***) *Personalhist. Tidsskr.* 2. R. 6. B., S. 84—85.

en indlagt Kopi, vides ikke, om den kan akcepteres til kraftigt Forsvar for saadant et Ægteskab, langt mindre om den er dateret, før eller siden hendes Ægteskab med velbemeldte Palle Dyre for sit Forum var annuleret. Sagen har jeg angivet paa sine Tider og Steder efter høje Anordning for Generalfiskal Rosenvinge og det af Dato d. 17. Februar 1699; nu igjen er det angivet for velbyrdig Kommandør Schombølle her paa Landet af Dato 21. Marts nu sidst afvigte, saa før jeg ser højere Dispensation fra Deres Højærværdighed, tør jeg ikke annamme enten Søren Møller eller hans Hustru Marie Eriksdatter Grubbe til Alters. At Mester Gert til Holmen [ɔ: Gert Mathiesen Weinecken, Præst til Holmens Kirke i Kjbh. 1686—1702] har tilladt ham det, er vel sket, fordi han ikke om Sagen er oplyst. Jeg skulde vel tænke, saasom Irringer i Ægteskabssager mest forefalder ved Soldater og Baadsfolk, jeg da og maa der have nøjest Opsyn, at, idet jeg tier til en Forargelse, maatte jeg derved trues af andre skyldige til at tie med flere. Den Marie Grubbe siges at have Prætention over en temmelig Arv efter hendes Fader, afgangne Erik Grubbe i Jylland, saa hvis højere Hænder vilde hjælpe, at denne Forargelse blev afskaffet, kunde hun meget vel paa andre Steder underholdes af det, hende tilkommer, og dette bekjendte *Scandalum* afskaffes, saasom hun lever her til største Beskæmmelse baade for fremmedes og Indlændinges Kuriøsitet at se hende, han derved befries fra dette Levned og dygtigere gjøres til hans Majestæts Tjeneste.

Denne min ydmygste Erklæring at maatte i Gunst optages fra den, som daglig beflitter sig gaa at leve etc.»

Senere træffes Parret paa Falster i *Borrehuset* eller «Huset paa Borre»*) [Aastrup Sogn], hvor de havde en Ølkippe for Sømændene. Her hændte d. 19. Maj 1711 en Begivenhed, der kaster et grelt Lys over den Mandsperson, Marie Grubbe havde udvalgt sig, og viser, hvilken Raahed hun efterhaanden havde vænnet sig til at aande i**):

Nogle Skibsfolk sad Natten mellem den 18.—19. Maj nævnte Aar og drak i Søren Sørensens og Marie Grubbes Knejpe sammen med Værten; blandt de tilstedeværende var ogsaa en Skipper

---

*) Saaledes kaldet i *Falsters Herredsthingbog* for 1711.

**) Se *Falsters Herredsthings Protokol 1711* fol. 350 ff. (i *Provinsarkivet paa Jagtvejen*); flere Blade af Forhøret er dog bortkomne.

fra Dragør: *Peiter Palmsen* og hans Søn *Teitz Peitersen;* de var alle sammen godt fulde, Søren ovenikjøbet ondskabsfuld. Det er muligt, at han tidligere har haft noget Nag til den gamle Skipper, ihvertfald skal han ved Svirens Begyndelse den foregaaende Dag have udtalt, «at én skulde faae en Ulykke inden Aften». Og da han under selve Kalasset havde været ude og vist sig ubehagelig mod en Johan Jørgensen, havde han udtalt de Trøstens Ord: «Skjøt Du kuns intet; det jeg gjør ved *din* Skipper er kuns Gjekkeri; mens de andre der inde [det var Peiter og Sønnen] de skal faae Skam! Jeg skal tage én i hver Haand». For nu at komme efter, hvad der gik for sig inde i Kippen, maa vi lytte til Frederik Jensens Vidnesbyrd. Han havde siddet i Sørens Hus hele Natten, uden at der var hændet noget usædvanligt; hen imod Dag var han dog falden i Søvn, og da han vaagnede op, hørte han, at Søren «knurrede» ad de to Skibsfolk. Frederik Jensen rejste sig og gik et Øjeblik ud i Køkkenet; da han atter traadte ind ad Døren saa han Søren tage efter Bøssen, der laa paa Bjælken, idet han lod falde de Ord: «Det var ikke Synd at skyde din gamle Hundsfott paa Panden!» Denne Trusel blev dog foreløbig stillet i bero, men kort efter slog han Skippersønnen Teitz under Øret, saa Huen faldt paa Bordet; Teitz vendte sig om og slog efter ham og naaede saa langt, at han fik Tag i hans Haartop. Søren hented nu en Stok og slog dermed Teitz to Gange; Faderen, der havde set paa denne Mishandling, sprang ud paa Gulvet og spurgte, hvorfor han slog hans Søn? Skipperen fik som Svar selv et Rap af Kjæppen. Men nu gik Frederik Jensen imellem for at mægle Forlig. «Gaa af Vejen!» sagde Søren, «eller jeg slaaer Dig paa din Pande.» Frederik Jensen bad nu om Lov til at komme udenfor. «Saa gaa da!» sagde Søren, men i det samme stødte han den gamle Skipper for Brystet med Kjæppen; Frederik Jensen greb ham i Kjolen og forlod Stuen. Lidt efter famlede Søren atter med Haanden ved Bjælken. «Rør ikke Bøssen, for den er ladt!» sagde *Inger Larsdatter*, Tjenestepigen; hun sad ved Rokken og spandt. «Skjøt Dig selv, for jeg veed nok, hvad jeg gjør,» sagde Søren, men i det samme faldt «den liden Ende af Bøssen» ned i hans venstre Arm, og mens han greb efter den med højre Haand, gik Skuddet af og ramte Peiter Palmsen under venstre Armhule, saa han sank død over mod Bænken. Frederik Jensen, som havde hørt Skuddet, ilede mod Huset; i Døren traf han Søren og spurgte: «Hvad skyder Du?» «Der ligger han!» Det var alt Sørens Svar, hvorpaa han med Bøssen over Armen tog Vejen ned

mod Færgebroen. Frederik raabte til Vagten, at den skulde gribe ham, da han havde skudt et Menneske. Men de lod Søren uantastet løse Baaden og ro over til Møen. — Her saa *Henning Christoffersen* ham komme ganske langsomt, med Bøssen i Armen og Taarer i Øjnene op mod dennes Hus. «Gud bedre mig! Jeg er kommen til Ulykke og skudt en Karl ihjel!» «Hvem er det?» sagde Henning. «Det er en Bunde, som holdt Vagt der,» sagde Søren, men hvor han var fra eller om han havde Børn, vidste han ikke; thi saa drukken var han, at han ingen Vid havde om, hvem han havde dræbt. Henning bad ham pakke sig bort; og Søren drev da hen i Færgehuset, der ogsaa var Henning Christoffersens. Her forlangte han et Krus Øl, som han ogsaa fik, men han vedblev at jamre sig over det, han havde gjort; Taarerne løb ham ned ad Kinderne; snart var han inde, og snart igjen ude af Huset; omsider gik han op og lagde sig paa en Seng; Bøssen havde han dog hos sig; og før han lagde sig ned, havde han lukket Vinduet op og kigget ud til alle Sider; om han ogsaa havde anbragt Bøssepiben i Vindueskarmen, skal Henning ikke kunne afgjøre. Men da Søren sov, listede Henning sig til at prøve Bøssen, og han saa da, at den var uladt, men gik af paa halvt. — Søren var bestandig meget drukken og saa underlig ud; han vilde ikke videre fort, «mens sagde, at hand vilde hiem igien til sin Koene. Dog eengang ønskede, at hand var i Skovhuuset paa Møen, hvor hand tilforn havde boet». — Mens Søren sov Rusen ud, roede Henning over til den anden Strand og sagde, at Drabsmanden laa og sov paa en Seng ovre hos ham. *Hans Sadolin*, der havde været inde i Borgehuset og set den dræbte endnu ligge paa Bænken, roede da med Vagten over Vandet for at gribe ham De gik op til Sengen, hvor han laa, og vækkede ham; Søren græd, men vidste ikke, hvem han havde skudt, før man sagde ham, at den dræbtes Søn endnu sad ovre ved Liget; da græd Søren endnu mere og sagde, at «det gjorde ham ondt for den Mand; han havde elsket ham som hans (!) Fader» — — «bejamrede og derhos for dem [den] slette Tilstand, hans Kone vilde geraade udi». — Der er dog adskilligt, der tyder paa, at det ikke har haft den rette Art med Angeren, thi til to af de 8 Mænd, der stod omkring, da man lagde Jærnene paa ham, skal han om den dræbte Skipper have ladet falde de «slette Ord»: «Han var en gammel Mand paa 66 Aar; han var ikke en Fiis værd»*)

---

*) Højesteretsdommen konverterer bly det altfor folkelige Udtryk til «6 Skilling». — I *Store Mayllbys Kirkebog* staar under Rubrikken *Døbte*: «3.

— Søren fulgte godvillig med tilbage til Borrehus, hvor Liget nu var bleven lagt i Sørens Ligkiste. Søren lod da paany falde en Vits, der blev Gjenstand for den forskjelligste Udtydning: «Det er ikke den første, det bliver ikke heller den sidste», havde Søren sagt, da han stod overfor den dræbte. Aktor udlagde det saaledes, at Søren havde tænkt paa Drabet, Søren hævdede imidlertid, at han havde tænkt paa Ligkisten, som han havde kjøbt til sig selv, men som nu gik til en anden. — Han havde nu tilbudt Sønnen af den dræbte at bøde efter Loven; da dette Tilbud blev afslaaet, udbrød Søren harmfuld: «Hvad er Du tient, at Du vilt stræbe efter mit Blod? Det var en gammel Mand, han skulde dog døe engang». — Sønnen har dog næppe følt sig videre opbygget ved denne Trøst, og Forhørene tog deres Begyndelse. Da man spurgte Søren, hvormed Bøssen havde været ladt, svarede han: «Med en Kugle, som var bunden fast ved en Patron med Krudt i». — En sagkyndig Undersøgelse af Bøssen godtgjorde, at «Laasen var udygtig og gik af og slog Ild paa halvt, mens kunde dog ikke gaa af uden Stillepinden rørtes, saasom den stod haardere paa halvt end paa heelt». Blandt de talrige Vidner optraadte ogsaa «Delinqventens Hustrue *Maria Grubbe* og efter aflagde Eed vandt, at hun for omvundne Nat, da dend døde Petter Palmsen og hans Søn Teis Pettersen sad og drak i Vidnets Huus, da bad hun dennem nogle Gange, at de vilde føie sig omborde paa deres Skiberom, hvor da Petter Palmsen svarede: ieg skal ikke gaae ombord inat eller imorgen med, mens jeg kand siunke en Taar; soer derhos, at han ikke i tie Aar tilforn havde saaledes siddet oppe om Natten og drukken; ellers forklarede Vidnet, at hun ikke hørte nogen Klammer eller Striid var imellem fornævnte Fader og Søn eller hendes Mand.»

Søren Møller søger ikke at fragaa, «at Ulykken disvær ved hannem var skeet», og selv om det tilstrækkeligt er godtgjort, at Søren var overmaade perialiseret, «da Passagien er tildraget sig», saa kan Retten dog ikke anse det for Vaade, men maa erklære det for tilsigtet Mord. Thi «kjendes for Rett, at Delinquenten Søfren Søfrensen Møller, bør for dette begangne Drab paa Peter Palmsen fra Dragør — — miste sit Lif ved hans Hofvedes Afhuggelse med et Sverd», Skarpretteren bør for Execu-

---

Sept. 1648: Palm Henriksens Søn *Peter*»; det er sikkert vor Peiter Palmsen; Søren kan let have taget de 3 Aar fejl.

tionen have 12 Rdl., hans halve Boeslod forfalder til Kongen og betales Processens Omkostninger med 6 Rdl.

Landstinget frifinder dog Søren og forlanger blot, at han skal betale 40 Lod Sølv til den dræbtes Arvinger, som for Vaadedrab*). *Højesteret* kan imidlertid ikke lade ham slippe saa billigt, saameget mere som han nok ikke sjælden «har meleret sig i fremmede Handel» og «tilforne været berygtet for et Skarns Liv og Levnet». 6. August 1712 dømmes han da til Bremerholms Arbejde i tre Aar**).

Søren udleveres til sin Skæbne og Straffens Afsoning gjennem følgende Skrivelse***):

«Delinqventen Søfren Søfrensen Møller at slaais i Jern og arbeide udj 3 Aar *som skeede d. 19. Augustj 1712.*

Delinqventen Søfren Søfrensen Møller, som formeedelst sin begangne Misgjærning, nemblig at skal have ihielskudt een Skipper nafnlig Peter Palmseen efter een over hannem d. 6. hujus ergangen Højeste Rættes Dom her paa Bremmerholm i Jern sluttet udj 3 Aar skal arbeide, ville Hr. Schoutbynact Velædl. og Velb. Olaus Judichær her paa Holmen lade indtage, udj Jern slaae samt arbeide og Forfflægning med Fangerne anviise.

Sø-Etatens General-Co.
d. 17. Augustj 1712

Gedde. *B. Seehman.* *B. Lassen.*»

Den 4. Marts 1714 overflyttes Søren Møller til Kronborg Fæstning, og 2. Sept. 1715 foreligger der Ordre til, at han skal slaaes af Jærnene, da hans Straffetid er udløben†).

Hvor længe Søren Møller har levet efter at være givet tilbage til Friheden, er ikke godt at sige; Aastrup Kirkebog har ikke opbevaret en Stavelse hverken om ham eller Marie Grubbe.

Hofman anfører som nævnt, at Marie døde i Juni 1718, men paa hvilken Kilde han grunder denne Meddelelse, vides ikke.

---

*) Lollands Landstingsprotok. for 27/1 1712 [*Provinsark.* paa Jagtvejen].

**) Se *Højesterets Votationsprot.* 1712 pag. 381—87 [*Rigsark.*].

***) Protokol over Bremerholms Fanger 1700—1719 pag. 120 [*Rigsark.*].

†) Se ovennævnte Protokol over Bremerholms Fanger pag. 138.

Hermed har vi fortalt den Smule, der med Sikkerhed kan vides om de tragiske Personer i den Novelle, som Blicher lader ende med Salmens tungsindige Ord*):

«Anlangendes et Menneske, hans Dage ere som Græs; som et Blomster paa Marken, saa skal han blomstre. Naar Vejret farer over det, da er det ikke mere, og dets Sted kjender det ikke mere. Men Herrens Miskundhed er fra Evighed og indtil Evighed».

Præsten i Thorning (1824).

Da Blicher i Efteraaret 1825 holdt sin Afskedspræken i Torning Kirke, skal han have sagt, at siden Reformationen var *han* den eneste Præst i Rækken, der var flyttet fra Torning Kald — med Undtagelse af «*den Ulykkelige*». Med denne Ytring sigtede han til hin mystiske Præstemand Søren Madsen Lihme, som han et Aar tidligere havde skildret i den Novelle, som han oprindelig kaldte *Else Sandberg* efter den kvindelige Hovedperson, men i de samlede Noveller (1833) gav ovenstaaende Titel. Den efterfølgende korte Redegjørelse vil vise med hvilken Ret:

Otto Skram til Hammergaard hed en ung jydsk Adelsmand, der havde set sig meget om i fremmede Lande. Han fødtes 22. Juli 1569 paa Hammergaard; hans Forældre var Ove Skram og Eline Rostrup. Efter i tre Aar at have opholdt sig ved Frederik 2.' Hof gav han sig i Tjeneste hos den østerrigske Baron *Georg Christoffer Teufel*, deltog i en Række æventyrlige Krige og afsluttede omsider sin Udlændighed med en Rejse gjennem Palæstina, Ægypten, Italien og endnu flere Lande**). — Nogen Tid efter sin Tilbagekomst til Danmark var han tilstede ved Mogens Kaas' Bryllup, der fejredes 20. Jan. 1606 paa Raadhuset i Viborg. Han var kommen til Gildet Kl. 1 om Eftermiddagen, blev der til henad 5, «gick saa neder og ville gange til sit Losament. Paa Gaden ved Erlig oc Velbyrdig Mands Oluff Brockenhuses

---

*) *Davids Psalmer* 103, 15—17 V.

**) Han har efterladt en lille haandskreven *Journal* over denne Rejse — 68 Kvartsider — der begynder 1587 og slutter 10. Aug. 1592. Den opbevares paa d. kgl. Bibl.: Nye kgl. Saml. N. 2121—2122.

Gaard kom (som ulycken skal haffue en Aarsag) *en Præstemand*, disværre, met nogle andre Folck imod hannem, saa ere de bleffne met huer andre uens, saa at Olle Skram haffuer aff samme Præstemand faaet sit Banesaar; Gud bedre det — —.» Hans Dreng tog ham i sine Arme og bar ham ind i Brockenhuus' Gaard, «men der hand kom der ind i Huset, gaff hand sig haart oc raabte paa, at mand skulle fly hannem Præsten, oc begieret uden tvil trøst aff hannem paa Guds vegne». Husets Frue og andre kom til; de bad ham tænke paa Gud: «Da krystet Salig Ottho Skram haart paa deris Hender, oc gaff sig suarligen, oc der met Soff hand hæden». — Saadan fortæller den ældste

Torning Kirke. Fot.

Kilde*). Men der er jo endnu ikke sagt os noget om, hvem «Præstemanden» var. Det tror derimod den næste Kilde *Peder Hansen Resen* at kunne røbe os; i en mægtig *Fortale*, som han (1684) skriver til en dansk Oversættelse af Erik Krabbes i 1557 til Tysk overførte «Valdemar den 2dens jydske Lov-Bog», beretter han noget om «en Otto Skram til Hammergaard, som havde vel reyst, oc synderlig in Oriente, som bleff paa Viborg Gade aff en Landsbye Prest, ved Naffn *Hr. Søfren i Hornum* med en Kniff ihjelslagen»**). — Ogsaa *Klevenfeld* holder for***), at Præsten hed

---

*) *Niels Lauritzøn Arctanders* Ligprædiken over Otto Skram (trykt i Kjbh. 1607).

**) Sml. *Pontoppidan*: *Gestes et Vestigia Danorum* (1740) I, 57, der ogsaa nævner en «Severinus Parochus in Hornum».

***) I sine haandskrevne *Genealogier* (ca. 1760) paa *Rigsarkivet*.

Søfren og var fra Herne eller *Horne* — sandsynligvis en Fejllæsning for Hornum. — Med Navnet *Søfren* er vi jo i god Overensstemmelse med Blicher; det er bare saa ærgerligt, at hans Residens henlægges til Hornum, og dobbelt ærgerligt, naar det ikke kan paavises, at Hornum paa den Tid har haft en Præst, der hed Søfren. Vi maa da fritte videre og naaer saaledes hen til den sprænglærde Domprovst Tychonius fra Viborg (f. 1680 † 1740). Han siger om Otto Skram bl. a. følgende*): «Hans Ære og Skjebne er rar — — — Hans Skjebne var, at han i Snapsting 1609 [!] blev stukken ihjel her i Nytorv-Gyde af Hr. *Erich, Prest i Torning,* som han vilde gjenne til Side af den snevre Gang. Skram var muelig beskjenket, thi han kom fra et adeligt Bryllup paa Domhuuset, og Præsten maaske ej ædru.» Saadan gik altsaa Hr. Søfren overstag, thi ogsaa den næste Kilde *Hans de Hofman***) tager Parti for Torningpræsten *Erik* med Efternavn *Sørensen,* om hvem han fortæller, at han «braverede med sin Styrke», og udæskedes af *Otto Skram*; viklede dennes Kaarde ind i sin Præstekjole, tog ham den af Haanden og dræbte ham; hvorefter han ca. 1604 [!] maatte flygte, kom i svensk Tjeneste og mange Aar efter i Fejdestrid til Torning, hvor han skrev under et Bordblad, som længe var i Præstegaarden: «N. N. fordum Præst udi Thorning, nu Lieutnant udi Svensk Tjeneste»***). Med *Danske Atlas* er vi sikkert naaet frem til Blichers Kilde. Men hvem af de mange forskjellige Meddelere har da Ret? Og hvad hed hin Præst med de blodige Hænder? Ja, det faar vi et uomstødeligt Svar paa i følgende kongelige Skrivelse, affattet ca. 6 Uger efter den tragiske Begivenhed†):

Christianus IV

Giøre alle Witterligtt ad Efttersom Os Elskelig Hanss Skram thill Skouffgaard Wor Mand och thinner Underdanigst haffuer ladet giffue Os thillkiende, huorledisz Hans Broder af-

*) Se *Nye Danske Magazin* (1806) II, 347.

**) Danske Atlas IV, S. 488, *citeret* af *Viberg* (uden Kildeangivelse) i hans *Præstehistorie* III (*Thorning*).

***) En i Viborg Arkiv opbevaret *Herredsbog* for Lysgaard Herred fra 1772 vil vide, at Navnet, der stod paa Bordbladet, var «*Erich Sørensen*»: «Dette Bordblad, som var værd at gjemme for Opskriftens Skyld, skal siden ved ukyndiges Skiødesløshed være bortkommet eller Opskriften udslettet».

†) *Jydske Tegnelser*, 1606, fol. 306 (Rigsarkivet).

gangne Otthe Skram for nogen kortt thid siden schall yncheligen vehre drebtt och Ihiellslagenn udi Wor Kiøbsted Wiborrigh udaff en prest ved naffn Her *Erich Søffrensen i Thorning*, Och effter ad hannd samme Prestemand agther ved sandemennd Och Rettenn ad lade forfølge, Och Sex Uger nu ehre forbi gaaenn Siden samme gierningh er bleffuenn giorth, saa hannd samme sag saa louligen iche kannd forfølge som dend sigh bøer, Haffuer hand Underdanigst vehrit udi samme sagh vhor opreisningh begierendis, daa haffue vi nu reist og fornyed Och nu med detthe Wortt Obne breff Reisse og fornye samme

Torning By Efter Fot. (1903).

sagh, saa form. Hans Skram maa dend igien lade begynde och fohretage Och udj all maade med Sandmennd lade forfølge som dend nyeligen sched var.

Hafnia 7. Martij
Anno 1606.

Denne kongelige Naadesbevisning har Hans Skram næppe faaet megen Glæde af, da Præsten sikkert har vidst at komme til en Side, mens Tid var. Dog om hans senere Skjæbne vides intet udover det Stedsagnet fortæller. — Derimod er vi nogenlunde istand til at sige, hvad Tid han kom til Torning Kald. Han maa nemlig være fulgt efter *Michael Melchiorsen*, der 1598 bliver Kapellan hos sin Far, Hr. Melchior, «der paa Grund af Alderdom og Sygdom ikke fandt sig duelig og færdig at udrette hvad hans Kald og Kirketjeneste kræver»*). I Aaret 1602 meldes der

*) Se Kirkehistoriske Saml. 3. R. 2. B. S. 741.

om en *Ericus Severinus Hingius* der til Aarhus Bispen Jens Gjødesen forfatter et Prøveskrift (ɔ: en Examensstil) om «denne strænge Landeplage og skadelige Pestilense, hvormed Gud haver søgt os»*), og det er udentvivl vor Erik Sørensen, som her har været oppe til sin Præsteexamen, og Aarstallet 1602 vil da sikkert angive Tiden for hans Overtagelse af Torning Kald. Muligvis er hans Formand Michael Melchiorsen da bleven et Rov for Pesten. — Erik Sørensen er sikkert en Søn af Præsten Søren Mikkelsen i Hinge, der dør ca. 1596; en Broder: *Hans Sørensen* sad i mange Aar ved Hinge Kald, mens «den ulykkelige» boltrede sig i Verdens vilde Tummel; Erik Sørensens Efterfølger *Anders Pallisen* er nok kommen til Kaldet i Slutningen af Aaret 1606; i Begyndelsen af 1608 deltager han som «Herredets yngste Præst» i Prins Christians Valg; han har endnu Embedet 1645, hvilket Aar han sættes i Skat paa Silkeborg**).

Heller ikke *Sandberg*-Navnet er grebet ud af Luften; paa en Messingplade i Torning Kirkes Altertavle staar — ifølge *Danske Atlas* — en Inskription over Hendrik Sandberg til *Kjærsholm****) † 6. Juli 1588; i Kirken skal tillige findes en Sten over hans to Fruer: Tale Maltesdatter og Kirsten Juul († 1626). Heller ikke *Else Sandberg* er en bar Fiktion; i Torning Kirke vil vor Digters Blik sikkert ofte have gledet hen over en Ligsten, paa hvilken stod: Jomfru *Helle Sandberg* † 1660, 50 Aar gl.†); Helle har han saa uden videre forandret til *Else*, og forøvrigt spundet hende ind i et romantisk Digterspind af et Kjærlighedsforhold til den kjønne Erik Sørensen, uden smaaligt Hensyn til, at hun først fødes fire Aar efter hin dramatiske Livsafslutning, som hun skulde have været ihvertfald den indirekte Aarsag til.

Fruentimmerhaderen (1827).

Hin *Arthur* paa Mørkedal, som skildres i denne Novelle, der var den første af de Historier, som Blicher lod trykke i *Nordlyset*, er *Jean Arnold Fischer*††) *til Allinggaard*, Gravballegaard

*) Kirkehist. Saml. III, 3, 745.

**) Danske Saml. II, 6, 157. Se ogsaa Silkeborg Lehnsregnskab [*Rigsark.*].

***) Altsaa ikke — som i Novellen — *Revl*, der er en langt ældre Borgtomt i Vinderslev Sogn. Se Trap: *Danmark*, 4. B., S. 748, *3. Udg.*

†) Danske Atlas IV, 486—87.

††) Oprindelig hed han Johan Arenbold F.

og Vindumovergaard. Han fødtes i Kjøbenhavn 29. Jan. 1749; hans Far hed Mouritz Fischer, Justitsraad og Auktionsdirektør (f. 1703 † 1777), hans Mor var Marie Elisabeth Cöllner (f. 1716 † 1765). Efter Slægtens Sigelse var han en virksom, aandrig og sprogkyndig Mand, der havde rejst meget i fremmede Lande, mest i Frankrig og England. Allinggaard — som Frederik 3. i 1661 havde foræret til sin Mundskjænk Chr. Fischer († 1677) — kom han i Besiddelse af omkring 1774. Han var en dygtig

Jean Arnold Fischer, f. 1749 † 1805. Efter et Maleri hos Enkefru Dahl.

Landmand og forbedrede sine Godser betydeligt; og da han omsider solgte dem for den høje Sum af 5—600,000 Rdl. skal det ikke desto mindre bagefter have ærgret ham saa stærkt, at han tog sin Helsot derover. Hans Død meldes saaledes i *Berlingske Tidende* [Nr. 5, 1805]:

> At min elskede Broder Hr. Johan Arnoldt Fischer til Allinggaard etc. den 8. dennes ved Døden er afgaaet, bekjendtgjøres herved paa egne og Sødskendes Vegne af mig som Nærværende.
>
> Allinggaard den 9de Jan. 1805. *C. Fischer.*

Han ligger begravet ved Linaa Kirke.

Han synes at have været en stor Særling; og i mange Aar taalte han af ubekjendte Grunde ikke Fruentimmer inden sine Døre; og i denne Besynderlighed sammen med andre Ejendommeligheder fandt Blicher et kjærkomment Stof for en ikke særlig betydelig, men ganske underholdende Novelle*).

Jøderne paa Hald (1828).

Det er ikke megen historisk Sandhed, der er i den Blicherske Novelle af dette Navn, men saameget er ihvertfald korrekt, at Hald Slot var i jødiske Hænder i ca. 40 Aar, nemlig fra 1664 til 1703. Da der har ruget en vis Mystik over denne Periode af det gamle Slots Historie, har vi taget os for at gjennemlede en Række Papirer paa Rigsarkivet; og har vi end ikke formaaet at løfte ethvert Slør, haaber vi dog, at der i vor Undersøgelses Resultater skal være noget af Interesse.

Den pragtsyge Frederik den tredje led — som sin Far — af permanent Pengemangel, saa han tit maatte tage ethvert Middel for gode Varer; ellers vilde han sikkert ikke have søgt Hjælp hos de den Gang i al Kristenhed saa foragtede Jøder; men den haarde Nød drev ham, og allerede i sit første Regeringsaar 1648 (13. Decbr.) henvender han sig til den jødiske Kjøbmand *Duarte de Limma* og faar af ham Juveler til den smukke Sum af 30,000 Rdl., og da nu Kongen havde fundet Sporene til denne Guldfugl, vender han under de vanskelige Tider, der med Svenskekrigen oprandt for Land og Rige, Gang efter Gang tilbage til dens Rede, og med saa godt et Resultat, at de Limma'ers Regninger den 3. Maj 1661 udviser, at Hans Majestæt skylder Familien 334,901 Rdl.**), en Sum, der i vore Dage ved sin Kjøbeevne vilde svare til tre smaa Millioner Kroner. — Denne *Duarte de Limma* hørte til de *portugisiske* Jøder, hvis Stilling omkring i Evropa — ogsaa i Danmark, hvor de nu og da kaldes «Kongens Jøder» —

*) Se «Thomas Fischers Descendens» 1—2 (1888) og Ev. T. Kristensen: «Danske Sagn» III, 89; IV, 379; Sagnene holder dog næppe de forskjellige Allinggaard-Ejere af Navnet Fischer ud fra hverandre.

**) *Afregninger* XXIII, 8. (Rigsarkivet.)

var bedre end deres gemene Trosfællers*). Duarte (ɔ: Edvard) de Limma boede paa dette Tidspunkt, da Frederik den tredje fik Affærer med ham, paa «Dreckvollen» i Hamburg; han nævnes ogsaa *Henrich van den Bom***), et Navn, der tyder paa, at Slægten har haft Ophold i Holland, før den slog sig ned i Hamburg. — Den 5. Febr. 1649 intervenerer Corfits Ulfeld til Fordel for Duarte i følgende Brev til Statholderen Chr. Rantzau, Breitenburg***):

«Min Herre!

Jeg er bleven anmodet om at ville gaa i Forbøn hos Deres Excellence til Gunst for Sr. Duarte de Lima, som har en Proces i Deres Landsdel, stammende fra en vis Person ved Navn Socia di Pinto; det er overflødigt overfor Dem at oprede den nævnte Sag, som De har tilstrækkelig Kendskab til i Deres Egenskab af Embedsmand i Holsten. Da han nu er bange for, at man paany skal berede ham Vanskeligheder, gør han Regning paa Deres Velvilje, ikke saa at forstaa, at han ønsker noget, der strider mod Retfærdigheden, men blot Deres Velvilje til at hjælpe ham til hans Ret, saaledes som jeg véd, at De hjælper enhver, der har med Dem at gjøre. Jeg undlader ikke at fremføre min Forbøn til Gunst for ham, idet jeg sender Dem denne min Anmodning, bedende Deres Excellence om Mildhed og Velvilje for ham og om at hjælpe ham til hans Ret, for at han kan komme ud af denne Labyrinth. Hvis De vilde skjænke ham Deres Bevaagenhed saavidt det er ret og billigt, vil De gjøre mig meget forbunden, og jeg vil anse det for et Udslag af Højmodighed, thi vi er alle Mennesker, og omend den, for hvem jeg beder, ikke tilhører vor Religion, staar det i Guds Haand at omvende ham, naar det er hans guddommelige Vilje. Tag mig ikke denne

---

*) Se A. D. Cohen: De mosaiske Trosbekjenderes Stilling i Danmark (1837).

**) Baade Duarte og hans Efterkommere staver deres Navn: *Limma;* paa danske Dokumenter hedder de derimod uvægeligt Lima'erne eller *de Limis* eller endogsaa: *Limerne.*

Om Navnet har noget med Byen *Lima* at gjøre, skal vi ikke kunne sige, men vist er det, at Slægten har haft Medlemmer i denne sydamerikanske By. Saaledes nævnes der fra en Autodafé i Lima 23. Jan. 1639 blandt de anklagede tre Brødre *de Lima* «stammende fra Portugal» (meddelt mig af *Prof. D. Simonsen*).

***) Danske Magazin 5. Række 4, S. 167 (*Louis Bobé*).

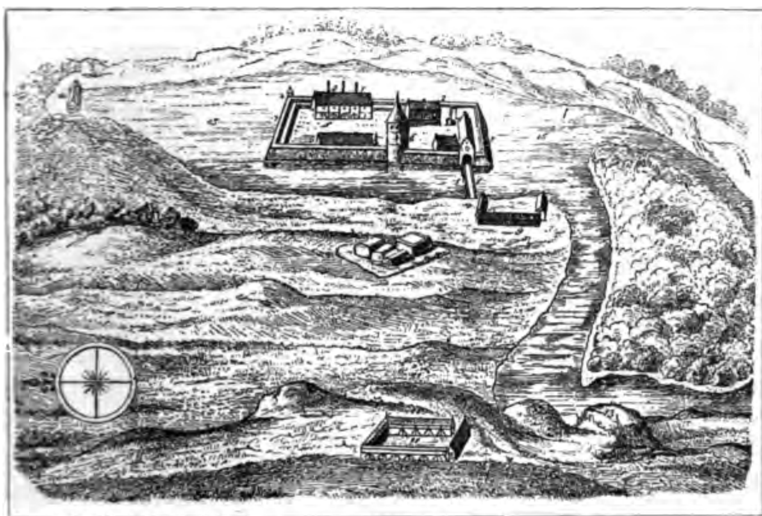
min Mellemkomst ilde op, — jeg stoler paa Deres Excellences Venskab; hjælp ham med at føre ham ud af denne Labyrinth. Den Evige bevare Deres Excellence tilligemed alt, hvad han elsker.

Deres Excellences meget hengivne Tjener

Corfitz Ulfeld.»

Kjbh., den 5. Febr. 1649.

At den jødiske Kjøbmand tit har trængt paa for at faa sine Laan godtgjorte, derom vidner adskillige af de opbevarede Dokumenter; 22. Marts 1650 ser Kongen sig saaledes nødsaget til

Hald under Limmaerne (efter Resen).

hos Duarte at pantsætte Diamanter til 20,500 Rdl. og den 23. Sept. 1658 afstaar Frederik d. 3. til samme Duarte de Limma Fæstningen *Dansborg* (i Ostindien) med omliggende Distrikt for 80,000 Rdl.*) — Duarte er formodentlig død i Efteraaret 1659**); der nævnes fire Sønner; de to: *Jonas* og *Moyses* dog kun en eneste Gang, mens *Jacob Isaac* og *Samuel de Limma* stadig figurerer som Duartes Arvinger. — Det bliver nu deres Sag at lirke

*) *Nye danske Magazin* II, 2. B. (1806) S. 58—62. — Se ogsaa *Gigas: Grev Bernadino de Robelledo* S. 320—21; 351.

**) Vi har hans Underskrift paa et Dokument 20. April 1659, men den 12. Sept. 1660 tales der om ham som «afgangen».

og læmpe sig til de store Fordringer, som de har paa den danske Krone. Saaledes anmoder de 12. Sept. 1660 om Toldindtægterne af Kolding, Ribe og Aalborg, der tilsammen andrager 34,000 Rdl. aarlig; det tilstaaes dem d. 19. Sept. s. A. Tillige begynder de at se sig om i Landet efter Jordegods til Fordringernes Dækning; de er saaledes omkring ved denne Tid kommen i Besiddelse af «Nedde Mølle», om hvilken der skrives 3. Okt. 1664, at den «gandske Totaly skal verre nedfalden og uden stor Bekostning icke kand opbiugis». Tiltrods for disse Afdrag har de den 1. Maj 1664 endnu 113,476 Rdl. tilgode hos Majestæten, og for at fri sig for deres evige Rykkerier er Frederik d. 3die nødsaget til at se sig om efter et klækkeligt Bid; de tilbydes nu Jorde-Gods i Stjærnholm Amt*) til 42,700 Rdl. samt det holstenske Gods *Hanerov*, der er værdsat til 100,000 Rdl., men ved denne Handel vil Dhrr. Jøder blive Kongens Skyldnere for en Sum af 29,224 Rdl., «hvortil hand [ɔ: Jøderne] ingen Midler vidste at opbringe», «og da Godset ikke kan deles», ordnes Sagen *den 22. Juli 1664* saaledes, at de to Brødre modtager Skjødet paa Hald Gods [«somb ellers Poul Klingenberg var belofuit»] for den «resterende hele Summa», idet det hedder, at «Vi haffuer os Poul Klingenberg derhen formaaet, at hand er tilfreds *Hanerov* i Steden for *Hald* at antage»**).

Saaledes kom Hald i Jødernes Besiddelse, og 12. Jan. 1665 erklærer de Limmaer højtideligt, at de og Kongen er kvit.

Hermed begynder de Limmaers Lidelseshistorie, thi det ser ud til, at de har brændt sig frygteligt ved dette Kjøb. Hald var vel en betydelig Ejendom, som d. 3die Okt. 1664 angives at staa for *2119 Td.* Hartkorn, deraf dækker Hald Slot og Ladegaard dog kun over de 16 Td.; 1154 Td. er Bøndergods, 65 Td. ligger i Viskum Herred, desuden ansattes Skovene — «80 Svins Olden» — til 3 Td. Hartkorn. Men det var umiddelbart efter Svenskerkrigen, hvor alt var i Forfald, en «Besigtelse anlangendis Hald Slot og Len» den 12. Maj 1662 udviser, at talrige Vinduesruder er «brechede» eller totalt borte, Dørene fattes Hængsler, og Murværket er nedfaldet. Bedre staar det ikke til med Godset; Lehnsmanden *Ebbe Gyldenstjerne* jamrer højt over sine Bønder og andrager om, at en Del Gods i Hald Len, «som udj disse forleden Krigstiider och tilforne ere bleffune *Øde* och *ruineret* och [da] ingen Kand tilbringis det at ville antage», maa faa visse

---

*) Derved forstaas Bjerge. Hatting og Nun Herreder ved Horsens.

**) Kongens Skjøde om den endelige Afstaaelse er af 25. Okt. 1664.

Friheder, mens Gaarden kan bygges op og «føris i Brug igien». Det anføres, at en hel Del Gaarde ikke har haft saaet i et Aar; andre har endog undladt Udsæd i 4—5 Aar. Den 1. Maj 1662 er Lensmanden atter ude med en Jammerklage, fordi «Bønderne til Halds Lehn sig entholder, och icke vill driffue Aulingen till Ladegaarden och Een deel aff Engen, som aufflis til Ladegaarden, ligger offuer Een miil weigs derfra. Hvorfor den icke uden Bøndernis Hielp Kand indaufflis. Er derfore paa det underdanigste begærendis, E. kgl. M. vilde beviise mig den kgl. Naade

Det saakaldte *Bugge-Billede*. Efter Originalen hos Jægermester Krabbe paa Hald.

at Bønderne maatte Aufflingen till Ladegaarden driffue, som dog er meget ringe, Eftersom det bedste Jord er fra Ladegaarden bortkommen, och jeg dog deraf giffuer Eet 100 Rdl. aarlig». — Sit sidste dybe Suk udstøder Ebbe Gyldenstjerne 8. Novb. 1664 da han skildrer den Nød, han er kommen i ved Limma'ernes Overtagelse af Hald Gods; før var han Lensmand og Stiftamtmand, havde «Husverelse, Ildebrand och Fiskerj samt Ladegaarden Sammesteds udi Forpagtning, saa och 500 Rdl. af Amtets Indkomster til aarlig Pension». — Og hvad er han nu! En husvild Stodder, med mindre Kongen skyndsomst ser i Naade til ham.

Men hvem ser i Naade til Limma'erne, der pludselig rives

fra deres Kontorstole for at have Opsigt med et vidtløftigt og forfaldet Gods? De har øjensynlig været slette Landmænd og er blevne snydte efter en større Maalestok; sjælden har de opholdt sig paa Godset ret længe ad Gangen; ikke et eneste af deres efterladte Dokumenter er dateret fra Hald; i 1661 har de endnu Bopæl i Hamburg, men den 27. Juli 1664 hedder det, at de bor i Kjøbenhavn; de har da formodentlig ladet Hald bestyre ved Ladefogder, der næppe har forsømt at mele deres egen Kage. Paa de mange Processer med smaa og store Kreditorer mærker man da ogsaa, at det gaar strygende hen imod Ruin. Mens de den 27. Jan. 1669 ser sig istand til endnu engang at betro Frederik den 3die Juveler for 10,000 Rdl., hedder det om Samuel de Limma i Aaret 1683, at han er «i en elendig Tilstand og ikke ejede en Skilling». I Aaret 1670 dør — ugift — *Jacob Isaach de Limma*, der, saavidt det kan skjønnes, var den ældste af de to Brødre; nu bryder alle Ulykker ind over den efterlevende Samuel de Limma; saaledes dømmes han 5. Juli 1671 ved Højesteret til at betale 5000 Rdl. til Baron Wilhelm F. Wedel, en Svigersøn af Hannibal Sehested, hvilken sidste i 1664 havde kautioneret for de Limma'er hos Gabriel Marselis i Holland for nævnte Sum; Limma'erne havde imidlertid undladt at betale Afdrag, saa Sehested havde maattet punge ud med Summen. For at udrede Pengene maa Samuel den 25. August s. A. give Jordegods og Bro-Korn i Pant til Hans Knudsen i Viborg for 4000 Rdl. og næst efter Jacob Roluf i Hamburg lade ham have Prioritet i Hald Slots Hovedgaard, der nu anslaaes til kun 536 Td. Hartk.*). Det maa vel have været omtrent ved samme Tid, at endnu en Del Tiende og Jordegods afstodes til *Jan Alvaris* i Amsterdam**).

Ogsaa nedenstaaende Brev vil give et Begreb om de Bryderier, som de forandrede Forhold har skabt disse i Landvæsnet ukyndige Bymennesker (Brevet selv har ikke noget Datum, men *Griffenfeld* har givet det Paategningen: 9. Decb. 1674):

> «Eders kgl. Maj. i dybeste Underdaninghed at foredrage, at saasom jeg af E. kgl. Maj.' Herr Fader — Glorværdigste udi Hukommelse — iblant andet er blefuen udlagt Broe-Kornet af Rinds og Gislom Herreder for 4200 Rdl., hvilket icke meere kand aarlig indbringe end som 120 Td. biug af

---

*) Se Højesterets Protokol 1693, fol. 83.

**) Højesterets Dombog 1697, fol. 652.

huilcke Jeg neppe de otte Broer som deraf skall ved lige holdis kand tilbørlig aarlig lade reparere, foruden de Bønder i forbm. tvende Herreder samme Korn gifuer, nemblig somme 1 Skp. och een Deel 2 Skp., vil hafve at mand Sligt udj en hvers Sogn skall lade annamme, og Siden paa Egen Bekostning till Kiøbstæderne lade indvogne, da dog Ed. kgl. Maj.' til Lehnene beliggende Bønder det maatte i forrige Thider indage: och naaer Samme Vognleye eftter den Priis, Biuget der udj Landet er, fragaaer med anden Omkostning och fortæring, blifuer der ikke tilbage uden det halfue, Saa mand derudofuer icke alleniste mister interessen aarlig af ofvenbm. Capital = 4200 Rdl., mens endoch till Broerne giøre aarlig forskud, Saa Jeg derudofver blifuer gandske ruineret, tilmed dersom mand i Dag samme Broer lader reparere, da blifver det straxen deraff bortstaalen, saasom det ligger paa vild Mark och Heder och derved boer ingen Mennesker, u-anseet der ofte derfore er gifven Kirkens Bøn og Band, hielper dog intet: Søger derfor paa det allerunderdanigste At Ed. kgl. M. af Kongelig Clementz Naadigst vilde tillade och bevilge mig En kgl. Befaling, at Bønderne samme Broe-Korn mig aarlig udj Mariager Schulde levere, naar de derom tillsigendis vorder, saa och att alle de, som icke gifver nogen *Affgift till samme Broer*, schulle gifve aff Heste og Vogn 1 Sk. danske, och af hver par Øxen 1 sk. danske. Och paa det Thyfveriet som ved Broerne forefalder, dend Reysende Mand till stor Afbræck, kunde hindris, vilde jeg med Ed. kgl. M.' gode Behag lade ved hver Broe opbygge et Huus paa Egen Bekostning, og deraf som af et andet Bondehuus aarligen at yde, paa det at icke alleniste af Broerne desformedelst motte beobagtis mens endoch dend Reysende Mand ved Nat och Dag kunde befordre och till Rette forhielpe, och paa det att Ed. kgl. M. icke schall tæncke, at Jeg herved søger nogen Profit, mens allene Broerne at kunde tilbørlig ved lige holde, som ellers uden dett, uden min gandske ruin och Undergang u-mueligt skee kand, da erbyder jeg mig hermed icke alleniste Imod min Capitalls aff ofvenm. 4200 Rdl. Erleggelse at vil cedere mens gierne det endda 500 Rdl. ringere vil afstaa, till hvem det begierendis vorder, Och vill herpaa udj dybeste Underdanighed ervarte Ed. kgl. M.' Naadigste gode Resolution med forblifvende Ed. kgl. M.'

aller Underdanigste Huld
og troe arffve-Undersat och tiener
Samuel de Limma.

Imidlertid bliver man ved med at rykke den ulykkelige Samuel fra alle Kanter. Den 29. Decb. 1674 ser Christian 5. sig da nødsaget til at lade nedsætte en Kommission, for at han med de værste af sine Kreditorer «til endelig Rigtighed kunde komme»*); det havde for den plagede Mand dette Gode, at det gav Galgen-

Den ældre *Limma*. Efter Originalen paa Hald.

frist; thi den 19. Sept. 1682 sidder Kommissionen endnu og funderer over den pantsatte Jødes mange Gjældsposter; det ses da at de sværeste Kreditorer er en *Joseph* og *Simon Jesserum*, Far og Søn; Samuel lod imidlertid disse Kreditorer gaa i Arv til sine Efterkommere.

Ved denne Tid nedsattes den store Revisions-Kommission, der afstedkom saa megen Forfærdelse blandt alle dem, der forhen havde haft Forretninger med Kronen, og 1681 kom Raden

---

*) Sjællandske Tegnelser 1674 Nr. 490.
S. T. 1682, N. 288.

omsider til Samuel de Limma; han udfærdigede i den Anledning en meget ynkelig Skrivelse, hvori han nedspejlede al sin Slægts Jammer fra det Øjeblik den var traadt i Handelsforhold til Kronen. Thi den havde aldrig rigtig kunnet faa sine Fordringer fyldestgjorte, derfor blev hans Far — der virkelig havde været en ganske velstaaende Mand — udarmet, og hans Fattigdom gik i Arv til Sønnerne «saa jeg — saa sandt Gud lever — endog har oplevet den Dag, da jeg, min arme Kone og Børn af Mangel paa Brød, Penge og Kredit har maattet spise Oxelever i Brødets Sted, da det var os kjærere end de Almisser, som blev os tilbudte, ja næsten paatvungne af medlidende danske Borgere».

Han anmoder Regeringen om at skjænke ham et Toldembede, som sket er med en Trosfælle *Gabriel Gomez*, der blev Tolder udi Glückstadt.

Hans Bønner bliver der imidlertid ikke taget Hensyn til, hvorimod Kommissionen 14. Novb. 1681 dømmer ham til at tilbagebetale Kongen 45,253 Rdl. og 5 Sk. Danske.

Imidlertid resolverer Kongen saaledes: «Vi haver endnu Jacob Isach og Samuel de Limma og deres Arvinger i allernaadigst Henseende til deris slette Tilstand den øvrige halve Deel af hvis Os efter denne Dom hos dennem tilkommer allern. eftergivet dog saa, at det Broe-Korn udi Rinds og Gieslum Herreder, som til dennem er udlagt og sig 64 Td. 5 Skp. 1 Fj. beløber, til Os igien afstaais». (28. Febr. 1682.)

Synderligt mere end dette Bro-Korn fik Kongen næppe, da der ikke var mere at tage.

I Maj Maaned 1687 dør Samuel de Limma, og hans Lig føres til Altona; det hedder herom i den kgl. Skrivelse*) af 31. Maj s. A. «at Vj efter allerunderdanigste Ansøgning oc Begiering allern. haver bevilget oc tilladt, at afgangne Samuel de Limas liig maae føres her fra Staden over lands til vor Stad Altona og der begravis. — Isaach David og hans Consort der liiget haver at fræmføre», maa have fri Passage, «om de skulle blive tilsinds sig igien herind i Riget at begive — — med hvis de kunde med sig have».

Samuel efterlod sig Enken *Rachel* og *fire* Børn i ret tarvelige Kaar. Kort efter Mandens Død erindrer hun Rentekammeret om hin gamle Fordring, som hendes Mand havde paa Frederik d. 3. for leverede Juveler; der udlægges nu Jordegods til hende paa Langeland for 6235 Rdl.*), men endda staar der 4808

*) Sjæll. Tegn. 1687 N. 151.

Rdl. tilbage. Efter Datidens Sæd og Skik maa hun selv udpege sig det Gods, hun ønsker til Dækning; og hun foreslaar da nogle Kirketiender; men her er der vinket af; idet det hedder, «at hende er blefven forholdet, at Eders Kongel. Majst. hafde ingen udaf den Religion forundt dem hid indtil, saasom de og ikke kunde med god Maneer befatte sig enten med Kierkernes bygning eller med *jure* vacandi». Den 14. Novb. 1690 maa hun igjen ydmygeligen spørge hendes høje Skyldnere, om ikke noget Gods «kunde være fangeligt»?

Men hverken Kongen eller Rentekamret synes at forhaste sig, thi endnu 29. April 1692 skriver hun til Kongen, at «jeg fattige bedrøvede Enke har opholdt mig nu i 5 Aar i Landet alene for at faa [min] Fordring fyldestgjort, «saa jeg fattige og bedrøvede Enke derover haver sat mig udi stor Skyld for at underholde mig og mine mange smaa uopføde Børn». — Nu har *Rachel* — «Samuel de Limmas Witve» — faaet Kig paa en Vandmølle ved Odense. Maatte den ydes hende som Erstatning for Fordringen, vilde det højligt gavne hende og hendes «fattige smaa Børns derover geraadede store Højtrængenhed». Hun slutter sin Henstilling med følgende højtidelige Tirade: «Jeg forvarter allerunderdanigst et høj-kongeligt naadigt Svar til min og fattige Børns Frelse fra Total Undergang; det Gud den allerhøjeste her timelig og hisset evig vil belønne».

Hun opnaaede virkelig at blive tilskjødet Næsbyhoved Mølle ved Odense [5. Juli 1692], men endda synes hendes Armod lige stor, og hendes Rykkeres Tal er Legio. De falder over hende saasnart Mandens Lig er vel sendt til Altona og kommer dragende hertil baade fra Ud- og Indland, saa hun maa henfly til Kongens Naade som eneste Redning; han giver hende da Fred for hendes Plageaander i to Aar, «paa det hun imidlertid disse bedre *igien* kan søge at Contentere». «Thi forbyder vi alle oc een hver særdelis Rettens Betjenter oc ellers samtlige vedkommende hende herimod eftersom forskrevet staaer at hindre; eller i nogen Maader Forfang at gjøre, under vor Hyldest oc Naade» [7. Jan. 1688].

Men saa snart denne kongelige Frist er udløben er Filistrene atter over hende med fornyet Kraft. Slægten *Jesserum* er især paagaaende og gjør hende ansvarlig for Fædrenes Synder i opadstigende Led; den stakkels Kvinde kastes af den ene Proces i den anden. Ogsaa Assessor *Hans Knudsen* i Viborg er hende

---

*) Skjødet er af 5. Marts 1689.

en haard Knast. Værst af dem alle er dog maaske Amtsforvalteren *Jacob Brochmand*, over hvem hun højlydt jamrer [13. Maj 1696]: at han i 18 Aar har indtrængt sig paa hendes Gods i Hald og for en Fordring paa 1200 Rdl. taget fra hende for mindst 30,000! Kan man da undre sig over, at den stakkels bedrøvede «Witve» nedkalder Himlens Hævn over ham. At Brochmand ikke føler sig i Besiddelse af den allerhvideste Samvittighed, derom vidner den Kjendsgjærning, at han ikke vil ud med Regnskabet over Hald Gods, fra Aaret 1677—1686*). Ved en Proces, der afsluttedes i Aaret 1698 faar hun dog Fyren sat paa Porten, saa hun atter paa en Maade er Herre i sit eget Hus; hun klager dog over, at Ejendommen er kommen i stort Forfald «formedelst ond Medfart under min og salig Mands Afstaaelse». Hun anraaber Kongen om Lettelse og Sædegaards-Frihed for Hald Ladegaard — nu 22 Tdr. Hartkorn og 200 Tdr. Bøndergods «inden tvende Mile nær» — «paa det jeg fattige Enke med mine umyndige Børn deraf nogetledes kunde subsistere saa og for at hjælpe det næsten ruinerede Bøndergods nogenledes paa Fode igjen» [1698].

Havde Brochmand end været hende en stiv Torn, synes hans Eftermand i Embedet ikke at have faret lempeligere med hende. Den 13. Maj 1696 fortæller hun til Kammerkollegiet, hvorledes Amtsforvalter *Fr. Wesenberg* sidste Vinter har ladet Bønderne paa Hald aftærske hendes Korn: 94 Td. 4 Skp. Rug, 21 Td. Byg, 31 Td. Havre, 10 Td. Boghvede, og ladet hendes Bønder kjøre det bort. Tillige har han «bortlejet til Udtæring» — — «og mine Bønder daglig gjort stor Arbejde og Førsel, som ej saa hastig for dem bliver at forvinde og vil for mig fattige bedrøvede Enke blive til Tutal Ruin og Undergang, saafremt Deres højædle Herrer ej for Guds Skyld vil forhjelpe og redde mig». —

Baade i Aaret 1697 og 1699 pantes *Rachel* for ubetalte Skatter. End ikke Præsten *Anders Munck* i Dollerup kan tilbageholde et Hjærtesuk over, at hun og hendes salig Mand har inddraget en Afgift til Præsten af Korn og Penge, hvilken Inddragelse i betydelig Grad har forværret hans Økonomi**). I 1702 har hun Proces med en Mand ved Navn *Jens Pedersen* frn Hald, der har klaget over, at hun vil sætte ham ud af en Gaard to Aar før Forpagtningen er udløben; Kongen har dog ikke Fidus til *Jens*

---

*) Se Jydske Missiver 1694, N. 31.
**) Jydske Tegnelser 1699, N. 20.

Pedersens Forklaring, da det er bleven oplyst, at hans Svoger *Erik Jensen «udi hendes Fraværelse»* har udgivet sig for hendes Fuldmægtig ved Hald Gaard og Gods, «til kvilket han af hende ikke skal have været betroet, og dog i adskillige Maader imod hende og Bønderne u-forsvarlig handlet, desligeste at bemeldte Jens Pedersens Ladefoged, Chr. Christensen, som og tilligemed hannem og Erik Jensen i næst afvigte Vinter skal have været Aarsag til og selv begaaet ubødelig Skovhug i Halds Skov, foruden andre, saasom Jens Madsen Kalbek, Henrik Runkel, Chr. Andersen i Viborg, Povel Mørk i Flye og fl. som Sagen angaaer og hun iligemaade haver Prætention til»*). — Overfor den Mylder af Søgsmaal og Kreditorer og Hjemsøgelser af enhver Art maa den snilde Rachel vide at sno sig snart ved næsegrus Nedfalden

Ruinerne af Hald, 1821.

for Kongens Fod, snart ved de dyreste Forsikringer om sin redelige Vilje, men ringe Evne, som da hun anmoder Budet fra «Hustrue Jael Jesserum, som Gud bevare udi Altona», der havde søgt hende paa Husbonds Vegne, «det han vilde betage Eder den Irring, at jeg ej har vundet den ulykkelige Proces af saa stor Importants, mens efterdi jeg for min Skyld saa og dermed tillige har mist ald den Efne jeg ellers hafde at fornøje Eder, som jeg vilde, hvilket jeg saaledes befinder udi ald Oprigtighed og Sandhed, saa ved Gud, at det derudover ej staar i min Magt at fornøje Eder. Til Gjensvar har jeg intet videre at melde end at forsikre Eder om, som jeg og hermed gjør, at ifald Gud hjelper mig, som jeg haaber, at finde nogen Udvej i mine andre Sager, saa skal I strax faa Fornøjelse, som raisonnabelt er. Imidlertid

*) Jydske Tegn. 1702 N. 57.

beder jeg til Gud om Eders Velgaaende, og at hand vil unde Eder et langt Lif og Trøst».

Træt af de evige Pengekvaler solgte Rachel 18. April 1703 Hald til *Gregers Daa* for «ongefæhr 9695 Rdl.» *) eller 35 Rdl. pr. Td. Hartkorn.

Kongen forlanger 17. April 1703 at Kjøberen skal tilbageholde 102 Rdl. 1 Mk. 3 Sk. af den Sum, han udbetaler Rachel for Ejendommen, thi for saa meget staar hun paa daværende Tidspunkt i Restance.

I Anledning af dette Systemskifte forfattede en Local-Poet**) et yderst løjerligt Produkt:

«Halds Fryden-Skrig
Da den blev befriet fra det
jødiske Slaveri
Ved
Den Høyædle og Velbaarne
Herre
Hr. Gregers Daa,
Hans Kongl: Mayts til Dannemarch og Norge
høybestaltede Obriste etc.»

Her skildrer Hald Slot sin egen mærkelige Skæbne ligefra Tidernes Morgen («Om du min spæde-vext fra barne-been vil vide» —) til det kom i Daas Hænder:

— — — Jeg mange hundret aar har blinde tærning spillet
I lychens tommel-bret: Mens ack! nu er jeg drillet;
Før var jeg høyen Hald, som nu maa staa paa hald,
Omskaaren-jøde-træl blef jeg ved Brockmans fald.

— — For nie og tredif aar mit største fald mig mødte;
Da Konning Friderich den Tredie mig skiødte
Fra sig til Jøderne, som vore Brødre tre
Enddog jeg kommen var tilforn tit paa Knee.

Omskaaren jeg ey blef, men saa lod de mig rage
At jeg stod bar igien, som fedderpluchet Krage.
For deris rage-knif jeg tvende Gange var,
Hvad Brockmand lefnede de sist afpillet har.

---

* Rachels Lavværger er ved denne Lejlighed «kgl. Majestæts Factor»: *Moses Josva Henricques* af Glückstadt.

**) *Gigas*, der har fremdraget Kvadet — se *Dania*, 8. B. S. 40—48 — gjætter paa Præsten ved Graabrødre Kirke i Viborg *Morten B. Rhode*.

Først pluchet de mit skieg, mit hofvet dernæst raget,
De Klæderne har og til baren-Krop afdraget,
Min Kram stod aaben for enhver Liebhaber fal;
Hvad de ey fich med Dag, om Natten de bortstal.

Hvo røfve kunde best, hand tenchte at hand giorde
Ret Gud en tieniste, for hand mig plyndre torde.
Hey, slaae for fode ned! En gifven parol var;
Hvad rafnen iche faar, det Kragen dog borttar.»

Forøvrigt tillægger Forfatteren den gamle prøvede Borg følgende lidet humane Udtalelse:

— — var Bonden ikke bunden,
hand da langt verre var end bidske-gierrig Hunden.

Og efter en ny Omgang Pølsesnak slutter Borgen med en skummende Toast for den ny Ejer:

«Jeg tog saa af min Hat og tachede min Gud;
Jeg drach derpaa et glasz af klaren Rhinsk-viin ud.»

Gregers Daa blev paa Hald ikke gammel i Gaarde, men faldt mod Svenskerne ved Gadebusch d. 20. Decb. 1712.

Hvor Rachel og hendes Slægt blev af i Verden, er det vanskeligere at svare paa. Vi ved kun, at hendes ældste Datter omkring 1702 er bleven gift med en *Isaac Granada**), «Jøde af den portugisiske Nation», og at han 4. Febr. s. A. indlemmes under Kongens Borg-Ret, under hvilken Rachel og Familjen i mange Tider havde staaet, hendes Mand Samuel endog før 1667. Hvad Svigersønnen angaar, da ser vi af Kjøbenhavns «Raadstue- og Borgerskabs-Protokol for 1702**), at «Isach Granada, Kiøbmand, fød udj Amsterdam», har faaet Borgerbrev den 1. Decbr. nævnte Aar.

I 1710 maa baade han og Svigermoderen «Madame de Lima» give hver 100 Rdl. til Krigens Fortsættelse; i 1715 kjøber Isaac Granada Begravelsesplads i Møllegade; ja, endog saa sent som 1728 lever han her i Landet, thi i dette Aar — den 18. Sept. — ansøger han — «forhen sjællandsk Herremand», men nu Kjøbmand i Kjøbenhavn — om at maatte fritages for de imod den Tids Jøder rettede Omvendelsesforsøg, der bl. a. gaar ud paa, at de hver Torsdag skal møde i Waisenhuset «for at anhøre

*) Sj. Tegn. 1702, N. 24.
**) Paa Kjbh.s *Raadstue Arkiv*.

Prædikenen og at svare til, hvis Spørgsmaal dennem af Præsterne kunde gjøres». Hr. Granada finder det saa meget urimeligere, som han altid i sin Egenskab af Kjøbmand har handlet redelig; desuden har de portugisiske Jøder ikke én, men mange Gange maattet spytte i Bøssen til det ostindiske Kompagni, af hvilke Kapitaler de nu i 2 Aar ingen Renter har faaet.

Den yngre *Limma*. Efter Originalen paa Hald.

Efter 1728 har vi ikke fundet Navnet paa dansk Grund. — Derimod vil Historikeren ikke saa sjælden støde paa *Lima*-Navnet i Udlandets Storstæder, det gjælder ikke alene Hamburg, men ogsaa London og Amsterdam; paa dette sidste Sted forekommer der saaledes en Salomon de Lima saa langt op i Tiden som 1811**).

---

*) Se O. Nielsen: Kjøbenhavns Hist. V. 355; VI. 119, 206.
**) Meddelt mig af *Prof. D. Simonsen.*

Alting tyder paa, at Limma'erne har opholdt sig saare lidt paa Hald Slot; Samuels Enke Rachel kaldes saaledes altid i de kgl. Skrivelser «Indvaanerske i Kjøbenhavn». Kun Kjøbebrevet af 5. Febr. 1703 er dateret: *Viborg;* men om de aldrig havde boet paa Hald, hvorfor skulde de saa egentlig have hængt deres Familieportrætter op i Salene; og som saadanne maa vel dog de to Billeder betragtes, der endnu bevares paa Hald Slot. Det tredje — *Bugge*billedet — er vel nærmest at anse for et Malerlune, en raa Skizze, maaske forestillende én eller anden hollandsk Almuesmand. De to Familieportrætter forestiller næppe *vore* Jøder Isach og Samuel, men ældre Medlemmer af Familjen fra den Tid Slægten endnu boede i Holland.

Paa Grundlag af disse Portrætter og formodentlig en Række Stedsagn har Blicher opbygget sin Novelle; i den Grad har han ladet haant om den historiske Korrekthed, at han end ikke har benyttet de rigtige Navne, der dog har staaet til hans Raadighed gjennem Pontoppidans Atlas*), af hvilket Værk han ellers har været en flittig Læser. Uhindret af enhver historisk Indskrænkning har han villet vække Opmærksomhed for disse saa at sige: første Jøder paa dansk Grund, ligesom han jo allerede tidligere — i 1813 — havde brudt en Lanse for denne Nation.

Hosekræmmeren (1829).

Skuepladsen for denne klassiske Bondenovelle skal ligge i *Simmelkjær*, 2—3 Mil Nord for Herning, den rigtige Hedes Territorium. «Paa en regnfuld Eftermiddag,» fortæller en Simmelkjærbo**), «kom han kjørende forbi en Vandrer, der lignede en Haandværkssvend, og denne bad om Forlov til at komme op og kjøre. Det var Blicher. Da Kusken strax spurgte, hvor denne her Karl var fra, erfarede han jo sin Fejltagelse, og de kom snart i en livlig Snak. Uldhandleren undrede sig over, at Blicher saadan rejste til Fods. — «Jo, saa faaer jeg meest at høre og see, hvorimod der hændes mig saa saare lidt i Deligencerne,» svarede Blicher.» — De to skal have fundet et saadant Behag i hin-

*) Danske Atlas IV, S. 679.

**) Se Galschiøtt: Danmark I, S. 422 (i Afsnittet «Heden» af *Evald Tang Kristensen*).

andens Selskab, at de kjørte omkring sammen paa Uldhandel i tre udslagne Dage.

I denne Novelle har Blicher med særlig Forkjærlighed tegnet Heden og Hedeboernes ensomme og dystre Existensvilkaar; den, der vil have et Begreb om det Spring i Opfattelsen af Heden og Hedebondens Liv fra de nærmeste Forgængere til Blicher, han læse til Sammenligning Sognepræsten i Skarild *Nicolaus Hegelahrs* Værk: *Forlystelser i Heederne* (1788), der indleder med nedenstaaende Vignet som Illustration til Hedeboliv:

«Paa kunstlet Væderhorn hiin Hyrde spiller hist!
Han priser Himmelen, for det at Hiorden trives,
ved Lyden Ulven flyer — men Faarene oplives;
see, hvor begierlige de gnave Lyngets Kvist!»

Eller han fejrer sammen med Forfatteren følgende dityrambiske Delirium ved Synet af en Plovstud:

«Hist seer en Stud saa høit og fnyser modig hid,
ja, ved hans hule Røst maae hine Bierge brøle —
han skal ved Aagets Tvang med ydmyg Taushed føle,
at han blev stærk til Brug for svage Bønders Viid.»

Den citerede Forfatter er dog ikke altid lige gal; netop om Hosekræmmerfolket paa Heden har han skrevet følgende Vers, som i Betragtning af Tiden for deres Fremkomst vel er værd at læse:

«Den bløde Uld, som groer paa Faarets kielne Krop,
den sammenknyttes her saa net til Strømper — Vanter,
at Penge samles ind derfor fra alle Kanter —
gid aldrig savnedes Uld nok at bruges op!

Der sidder Moder med den spæde hos sit Bryst,
hun spinder ulden Garn paa samme Tid tillige;
ved slige Qvinders Flid kan Mænd vist blive rige,
hun byder alt sit Folk — hver lyder hendes Røst.

Her knytter Fader selv, der kiemmer Drengen Uld,
her spinder Pigen det — hun træder tvende Rokke,
hun tvinder og paa een — hist sidder Børneflokke
som Garnet maales til, naar Rokkens Teen er fuld.

Her tælles Timerne foruden Klokke-Lod,
de maale Tidens Gang ved Favnemaal paa Garnet —
hver veed sit visse Maal at knytte, ogsaa Barnet,
sexaarig Finger er opfyldt af Moders Blod.

Snart knytte disse Smaae, snart læse de i Bog,
og hvad de stave feil, det rettes strax af Fader,
som knytter ligefuldt, skiønt Øjet tit forlader
hans Hænders Gierninger; hvad Flid er dette dog!

Som sagt, ikke helt ueffent; men alligevel, hvilket Spring fra denne rapsodiske Himmelflugt til den rolige sikre Menneske-tegning i Blichers Novelle, med Bondepigens jævne, tungsindige Omkvæd:

«Den største Sorg i Verden her
er dog at miste den, man har kjær.»

Præsten i Vejlby (1829).

Den ulykkelige Præst, der skildres i denne Novelle, hed *Søren Jensen Quist* og var født 1571 i Aalsø, hvor hans Far Jens Andersen var Præst. Efter at have bestaaet den Tids theologiske Examiner blev han omkring Aaret 1600 Præst i Nabo-byen *Vejlby*. Om hans Præstegjærning vides intet, men hans Livs Tragedie begynder med følgende Begivenhed: Den 21. Sept. 1607 afholdtes i Grenaa det saakaldte Emmer Marked. Søren Quist var ikke til Markedet, da det holdtes paa en Søndag, men hans Hustru *Eline Klemensdatter* havde ladet sig kjøre derhen af *Jesper Nielsen Hovgaard*, en Husmand nede fra Revn, der gjorde Daglejerarbejde i Præstegaarden og havde en høj Stjærne hos Søren Quist. Eline havde i Kommission at sælge to Stude, der dreves til Marked af Gaardens Røgter *Jep Skade*. Da Præste-konen henimod Aften havde solgt sine Stude og vilde hjem, var

Jesper Hovgaard borte; Eline ventede og ventede, men Jesper kom ikke; da kjørte hun hjem uden ham, i Haab om, at han vilde følge efter. Men han kom ikke den Nat, heller ikke Dagen efter; han blev borte for evig.

Denne mystiske Forsvinden gav Anledning til slemme Rygter, der først hviskede, men siden spærrede Munden frækt op og sagde, at Søren Quist havde dræbt Jesper Hovgaard. Den, der især pustede dette Rygte Vind under Vingen, var den sølle Jep Skade, der blev brugt som et villigt Redskab af Præstens Avindsmænd; thi af dem havde han en Del, først og fremmest Delefogden *Jens Mikkelsen* i Tolstrup, Søstersøn af Jesper Hovgaard, en bondesnu, men gjennemond og sammenvittighedsløs Mand, der hadede Hr. Søren, fordi han, der var en halvgammel Stodder, havde hentet sig en Kurv hos dennes knap 16-aarige Datter *Maren*. Delefogden forlangte nu at Jep Skade skulde komme til Things og vidne i Sagen; det fik han dog foreløbig ikke megen Glæde af, thi den 18. Aug. 1612 mødte Jep Skade paa Sønderherreds Thing og svor med oprakte Fingre, «at han ikke vidste med Hr. Søren Jensen eller hans Hustru Eline Klemensdatter andet end det, som ærligt og kristeligt og godt er, saa han burde dem at vidne som ærlige og oprigtige Folk i alle Maader». Ikke heller anede han noget om, hvor Jesper Hovgaard kunde være bleven af. Men bagefter gik han dog omkring i Egnen og plevrede højlydt om Drabet til enhver, der gad høre derpaa. Sagen var dog ved at dø hen, da den pludselig fik nyt Liv ved følgende Tilfælde: En Sommerdag i 1622 havde Præstens Karl gravet efter Ler i Nærheden af Kirkegaardsdiget; her var der kommet en Del Menneskeben tilsyne, hvad der ikke kunde være noget foruroligende i, da Skjellet mellem Præstens Jord og Kirkegaarden var vanskelig at angive. En 14 Dage efter havde Præsten ladet Hullet dække til med Jord og Grus, for at ikke «nogen Mands Fæmon, naar Ævretiden kom, skulde falde deri og komme til Skade». — Men nu begyndte Rygtet atter at tale med bred Kjæft mod den ulyksalige Præst; Jens Mikkelsen lod ingen Lejlighed gaa ubenyttet hen; han øvede et stærkt Tryk paa Lehnsmanden Jørgen Skeel, der omsider saa sig nødsaget til at lade Præsten indsætte som Fange paa Kalø Slot (1625). Jens Mikkelsen førte nu alle sine underkjøbte og brutaliserede Vidner, først og fremmest den fjogede Jep Skade, der uden Hensyn til sit edelige Vidnesbyrd fra 1612 nu vidnede med de samme oprakte Fingre, at han hin Markedsaften 1607 havde siddet i Præstens Lillestue ved Nadverbordet, mens Jesper Hovgaard

kom ind ad Døren og tog Plads blandt Folkene. Da nu Præstekonen vilde give Jesper et Stob Øl, fordi han havde kjørt for hende, sprang Hr. Søren Quist op fra et andet Bord, hvor han sad og svirede med sin Bror Rasmus, nærmede sig Jesper, brugte Mund og «bjælstrede op», fordi han var kommen saa sent til Gaarde, greb sluttelig en Tinkande fra Bordet og slog Jesper dermed ved hans Øre, saa han sank under Bordet, hug ham endnu et Par Buler i Hovedet; og hjulpen af Broderen Rasmus slog de Bordet sønder imellem hverandre og skød Skiven over Jesper, der laa paa Gulvet. Og der blev Jesper Hovgaard død. Senere begrov de ham i en Sandgrav og lagde yderligere fire Egeblokke over ham. Præstekonen havde mere end én Gang budt Jep Skade Penge for at tie eller rømme. — Peder Worms Vidnesbyrd gik i samme Retning. Præsten stod hjælpeløs overfor Jens Mikkelsens udspekulerede, hjerteløse Strategi, og Dommen over ham lød paa Døden — Rigsraadets Flertal stadfæstede den, og en Sensommersdag 1626 henrettedes Søren Quist paa Thinghøjen mellem Albøge og Nødager ikke langt fra Aalborgmølle-Bro. Hvor han jordedes, ved ingen; men Sagnet siger: paa Aalsø Kirkegaard.

I sin Grav har han faaet en sildig Oprejsning. Jep Skade og adskillige andre Vidner staar frem paa Tinget og tager deres Beskyldninger tilbage, idet de siger, at de af Jens Mikkelsen er kjøbte og pryglede til at vidne falsk. I Marts 1634 henrettedes Hovedvidnet Jep Skade for sin Andel i Præstens Ulykke, samme Skæbne fik det andet Vidne, Peder Worm, men Manden for det Hele, *Jens Mikkelsen*, sad til sin Dødedag paa sin Gaard, uden at nogen krummede et Haar paa hans forbryderske Hoved.

Blicher har sandsynligvis hentet sit Æmne fra Pontoppidans «*Annaler*» *).

---

*) Min Kilde til denne korte Skildring er *Severin Kjærs* lille fortrinlige kulturhistoriske Arbejde: *Præsten i Vejlby Søren Jensen Qvist* (1894; 243 Sider). I dette Værk er med stor Flid samlet alt, hvad der kan belyse Søren Quists mærkelige Skæbne.

Kjæltringliv (1829).

Næppe nogen af Blichers Noveller har naaet en højere Popularitet end denne. Og med Rette; thi intetsteds i sin Produktion har han smukkere tegnet Lynglandet og dets halvvilde Børn. — Hans Fortælling staar nu som en Saga over en næsten uddød Menneskerace, der dog har været med til at

Dalsgaard: Blicher i Samtale med Pejter Benløs og Linka Smælem. (Fra 1867).

give det jydske Land Karakter; og den, der endnu mindes disse sære, brune, solfalmede Skikkelser, naar de kom ned over Bakkerne med deres Tiggerposer og deres blinkende Bliktøj eller er gaaet dem nysgjerrigt forbi ved Vejkanten, naar de laa med Ryggen mod et solbagt Dige og sled i et Stykke glinsende Spegeflæsk, han læser Blichers Novelle med det Vemod, der altid stiger af det, som for bestandig tabtes.

Man har jaget Taterne som man jager Ræve; jeg har blot nødigt at erindre om den store Kjæltring-Klapjagt over 4 jydske Amter den 11. Febr. 1835, der indbragte et Bytte af ca. 200

Individer*). — Disse omdrivende Samfundsforagtere har altid haft stor Tillokkelse for poetiske Gemytter, Blicher har tidlig haft Opmærksomheden henvendt paa deres Existens; Landøkonomen i ham tvang ham til at sende Landhusholdningsselskabet dybsindige — men aldrig trykte — Afhandlinger om deres Nyttiggjørelse for Samfundet, og Digteren i ham drev ham til at kigge disse af Samtiden saa foragtede Væsner lidt under Vesten og vise, at de handlede og følte, led og elskede omtrent som alle andre. — Eftertiden har dog maaske været tilbøjelig til at tillægge Blicher et endnu større Kjendskab til disse Mennesker, end han virkelig havde. Og naar man ikke saa sjælden ser anført, at Blicher talte med Kjæltringerne i deres eget Sprog, saa er det en Fabel som saa mange andre; i sit Værk *Viborg Amts Beskrivelse* (1839) siger Blicher i en Anmærkning S. 22: «Jeg har flere Gange forgjæves søgt at indlede en Prævliquant-Conversation, men de Tiltalte har set hen paa mig med et dumt Blik og svaret: «De kinner a ett nød te». Alt Blichers Kjendskab til Tatersproget skriver sig fra hans Ven N. V. Dorphs «Rotvelske Lexikon», hvis 1. Udgave stammer fra 1824; det er formodentlig ogsaa Dorph, der er «den gode Ven» i Novellen, som siger til ham: «Skriv os en Kjæltringhistorie! den kunde blive snogsk nok». Ihvertfald har Dorph kjendt *Linka Smælem* og *Peiter Benløs* flere Aar, før de indgik som handlende Personer i Blichers Novelle, og «*Professoren*» havde meddelt Dorph alle Gloserne til hans Ordbog. Og naar vi nu skal søge at fjerne Masken fra disse romantiske Figurer og vise deres sande Aasyn uden al poetisk Sminke, saa maa vi netop tage vort Udgangspunkt hos Dorph; i sit Værk *De jydske Zigeunere* (1837)**), der er at betragte som en Art Fortale til 2. Udgave af hans «rotvelske Lexikon», siger han S. 5: «Den af Blicher i hans ovennævnte Novelle skildrede *Linka Smælem* er heller ikke en blot poetisk Fiction. Jeg erindrer ikke rettere, end at Pastor Blicher den 27de Maj 1823 var

*) Se *F. Dyrlund: Tatere og Natmandsfolk* i Danmark (1872) S. 238.

**) Indsendt som «Forslag»: *til Kongen* 21. Marts 1836. — Se *Skabspakke 8,42: Om Natmandsfolk* etc. *[Rigsark. 2. Afd.]*. Nævnte Pakke er forøvrigt af stor Værdi for Tater-Forskere; især henledes Opmærksomheden paa en deri af Tugthusinspektør *Undall* udarbejdet «*Fortegnelse* paa de saakaldte jydske Natmandsfolk, der siden Aaret 1822 [og indtil 27. Okt. 1835] have været indsatte i Viborg Tugt- og Forbedringshus, med Hensyn til Alder, Forbrydelse, Tid samt hvilke Jurisdiktioner hjemmehørende». 9 Foliosider; meget skematisk, men tillige meget instruktivt, især hvis den benyttes sammen med *Stamlisten* i *Viborg Tugthusarkiv* i *Kvindefængslet* paa Christianshavn.

tilstede med mig i Tugthusgaarden i Viborg, da et Fruentimmer, velvoxent og stærkt, forbrændt af Solen, med et determineret Ansigt traadte ind med en Mand paa Ryggen, og uden at værdige os eller nogen af de flere Tilstedeværende et Øjekast, spurgte sin Ledsager med bestemt Rolighed: «Hvor skal jeg hen?» og skred derpaa mellem os over Gaarden hen til den anviste Opgang. Denne Mand, som hun havde levet i et naturligt Ægteskab og havt flere Børn med, var vanfør baade paa Arme og Been og kunde aldeles ikke gaae. Hun maatte altsaa bære ham. — — — Den omtalte Quinde hed *Birgitte Christensdatter*. Hun var født 1790 af vandrende Forældre, og hendes Fødested vides ikke, thi hendes hele Liv havde været en Vandring uden Hjem eller noget fast Opholdssted. Hun og Mage, som vare dømte for Løsgængeri, blev confirmerede paa een Dag i Viborg Tugthuskirke». — Gaar vi nu fra Dorph til Viborg Tugthus-Protokol*), saa finder vi under det af Dorph anførte Datum — 27. Maj 1823 — virkelig indsat en *Birgitte Christensdatter* dømt ved Rougsø, Sønderhald og Østerlisberg Herreders Ret den 9. Decbr. 1822 og ved Overretten 12. Maj 1823 til 8 Maaneders Tugthusstraf for Løsgængeri og Betleri; Opholdssted: «Strøjfet om i Landet.» Hvor født? (Aaben Rubrik). Alder: «Henimod 36 Aar». «Løsladt: 24. Novbr. 1824 og afleveret til Øls Sogn i Aalborg Amt». Svagelighed: «Angiver et Slagtilfælde». Gift: «Nej». Børn: 2 Piger og 1 Dreng». Ikke tidligere straffet. Konfirmeret 18. Juli 1824 i Tugthus-Kirken. Brugt til «Uldplysning m. v.» — Og umiddelbart i Rubrikken under hende optræder en *Mikkel Christensen* indsat samme Dag og dømt af samme Ret til samme Straf for samme Handling. Han anføres at være født i Haldtostrup (ved Hobro); angiver selv at være 48 Aar gl , men menes at være kun 40; 1. August 1824 hjemsendt til Øls Sogn; Opførsel upaaklagelig. «Han blev over sin Tid for at blive confirmeret.» Profession: «Kedelflikker». «Brugt til at plukke Ender» (ɔ: Hamp). «*Lam i begge Benene med videre*». — Der kan da ikke herske Tvivl om, at vi her staar overfor det Blicherske Kjæltringpar: Linka Smælem og Peiter Benløs og vi skal nu ved Hjælp af Forhørsprotokollerne og andre Retsdokumenter fremdrage nogle Træk af deres Omløberexistens**).

---

*) «Stamliste» II, *Viborg Tugthus' Arkiv* i Kvindefængslet paa Christianshavn.

**) Nøglen til denne Skildring maa søges i *Viborg Tugthus-Arkiv paa Christianshavn*, men Hovedstokken af Dokumenter findes i *Arkivet i Viborg*. Det vil dog blive for vidtløftigt at citere hvert enkelt.

Da de arresteredes i 1822 havde de holdt sig til hinanden i 14 Aar, ikke som Ægtefolk — thi gifte var de ikke — «men ejjesen søen — I vedd wal». Mikkel, der havde ondt ved at gaa paa sine vanskabte Ben, søgte at gjøre Indtryk paa Landalmuen ved at fortælle, at han var bleven

Dalsgaard: Taterkvinde (ca. 1850).

skudt til Krøbling i Krigen; han havde staaet som en Helt og slaaet nogle gevaltige Slag paa *Prøvestenen* i 1801. «Efter den Tid har han lagt $1^1/_2$ Aar paa Sø-Quæsthuset», som ynkelig blesseret og siden opbebaaret en Pension. Det viser sig at være pure Opspind altsammen: Kvæsthuset har aldrig inden sine Døre haft en Matros af det Navn *Mikkel*; Pension er der heller ikke vanket noget af. Mikkel Christensen maa da gaa til Bekjendelse

og indrømme, at han — saa vidt han ved — har faaet sin Lamhed i Børnekopper. — Forøvrigt giver Præsten i Øls, St. Blichers Fætter, *Jens Chr. Blicher**) 2. Jan. 1824 efter Opfordring fra Tugthusdirektionen følgende Oplysninger om Mikkels Fødsel:

— — «Michel Christensen er i Overensstemmende med hans Opgivende født af berøgtede (hans Fader førte for en Snees Aar siden Navn af Mestertyven) omløbende Tiggerfolk i Haldthostrup, Øls Sogn**), Aar og Dato kan jeg ej opgive, da Embedsbogen af daværende Sognepræst Wassard, som i saa meget andet ogsaa heri er ført saa ligegyldig, at det omskrevne Tiggerbarns Fødsel ej deri er indført, men at han alligevel for omtrent 40 Aar siden er født i Haldthostrup Bye, Øls Sogn, og 10de Dagen efter sin Fødsel var i Hørbye Kirke, har jeg af nøjere Undersøgelse dog faaet at vide af Folk i Sognet. Men siden Dagen derefter, da hans Forældre vandrede bort med ham som et 11 Dages gammelt Barn, har ingen her, saavidt jeg veed, seet noget til ham.

At tvende af hans Sødskende *Greis* og *Trine* ogsaa for en Del Aar siden som Børn har erholdt efter Ordre Understøttelse (formentlig interimistisk) fra Øls, er ogsaa sandfærdig, skjønt ingen af disse tvende vare fødte i Øls Pastorat, og deres Forældre ejheller der nogensinde har haft stadigt Ophold uden i det højeste nogle faa Dage.

Heller ikke har de nogensinde der, saavidt vides, holdt deres Altergang, som vel næppe af dem nogensinde er skeet.»

Præsten nævner derpaa to Brødre Niels og Jens Pedersen, Gaardfolk i Haldthostrup, som Folk, der er istand til at give nærmere Oplysninger.

De to Brødre kaldes da for Herredsfogden i Hellum Herred F. S. Mühle og forklarer følgende:

«De have begge kjendt en omløbende berygtet Person, som kaldte sig Christen. Denne Person opholdt sig for mange Aar siden 4 à 5 Dage med et Fruentimmer, som han kaldte sin Kone, i deres Fødegaard i Haldthostrup, hvor Fruentimmeret fødte en Søn, som ved samme Lejlighed blev ført til Hørbye Kirke og der døbt og givet Navnet Mikkel». — — «Med Vished kan Vid-

---

*) Præst i Øls fra 1823—33 derpaa i Understed og Karup (ved Frederikshavn) 1833—43; han var Bror til Lauritz Blicher i Sønderholm. Se I. S. 143.

**) Mikkel Christensen siger selv at hans Far hed: *Christen Mikkelsen* og hans Mor: *Anne Jensdatter.*

nerne ikke sige, at have seet bemeldte Mikkel Christensen siden den Tid; dog troer Vidnet Jens Pedersen at have seet ham engang i hans Opvext, i det mindste sagde Folk, at det var ham, og han havde da krogede Arme, saaledes, at ligesom Arme og Hænder bøjede tilbage paa en unaturlig Maade. Vidnerne have hørt som Rygte, at engang, da Mikkel Christensens Fader og dennes Børn bleve anholdte, skal Mikkel have været med, men undveeg.

Mikkel Christensen kan være nu imellem 30 og 40 Aar gl., dog nærmest de 40 Aar». — Trine og Greis kom til Øls som Børn fra Viborg Tugthus.

«Meerbemeldte Christen kaldte sig *Christen Høy*; men de mindes ikke, at han gav sig ud for at have nogen særegen Beskjæftigelse, og han gik omkring snart med Natmandsfolk snart med Glarmesterfolk.»

Endnu større Dunkelhed hviler der over *Birgittes* Oprindelse. Hun begynder med at sige, at hun er født i Holstebro og opdraget der hos en Smaahandler Jørgensen; hendes Far hed *Chresten* og hendes Mor *Elisabeth Margrethe Rangkou*, Datter af en Provst i Holstebro. Dette velmente Forsøg paa at fixe lidt op paa Afstamningen omstødes brutalt af den Kjendsgjærning, at der i bemeldte By aldrig har levet en Præst af dette Navn. Det kan Birgitte ikke begribe; vel døde hendes Forældre i hendes Barndom, men hendes Mor har altid sagt, at hun — Birgitte — var født i en Kjøbstad, og er det ikke Holstebro, saa er det maaske Hobro; men det veed hun ihvertfald, at de var ialt 13 Sødskende, som nu er døde allesammen saa nær som hun selv og hendes ældre Søster *Ellen Marie*, der for omtrent 16 Aar siden boede hos Natmand Clemen i Hole (Louns Sogn); om hun boede der endnu, vidste hun ikke, men hos hende kunde de sikkert faa Oplysninger om hendes Afstamning; forøvrigt havde hun ogsaa en Halvsøster *Else Marie*, der var født i Vinterslev i Galten Sogn og havde boet i Østbirk, siden hun var kommen ud af Viborg Tugthus. — Med Mikkel har hun haft ialt 7 Børn, deraf lever dog kun de 3: *Anne Johanne*, 3 Aar gl., har hun med sig ind i Tugthuset; *Christen*, 10 Aar, og *Kjersten*, 6 Aar gl. undløb ved Forældrenes Arrestation; et fjerde Barn, som Birgitte har faaet under Vejs, er død tæt ved Rønde Kro, «og har de medbragt det afsjælede Legeme».

Saadan har dette Par slæbt sig over den jydske Halvø i Solskin og Slud, saalænge de selv kan huske; aldrig har de ejet Tag over Hovedet, intet besidder de, uden hvad de fægter sig

til; Mikkel siger for Retten, at han intet ejer uden de Pjalter, hvori han staar og gaar; og ligesom de selv er fødte tilfældigt paa den Plet, hvor Veerne kom over Moderen, saadan føder også Birgitte sine Børn, snart paa Vejkanten og snart i en Bondes Udhus. Det hedder saaledes i *Koldt* Kirkebog for 1810: 5. Juni født et Drengebarn, *Christen*, i Hasselager hos Søren Pedersen af en omløbende Betlerske Birgitte Christensdatter; baaret i Kirke af Niels Jensens Kone Maren Jensdatter i Vejlby. Som Barnefar udlagt «Soldat Mikkel Christensen fra Holstebroe». — I Skjærup Kirkebog for 29. Jan. 1815 meldes der om endnu en Søn: Lorenz; som Barnefar udlagt «afskediget Matros og Kjedelflikker Mikkel Christensen fra Aarhus». — — Et Vidne fortæller følgende:

— En Sommermorgen for flere Aar siden var Mikkel og Kone komne til Anders Gydesen i Havdrup Mølle tilligemed en Glarmester, gift med Mikkels Søster; de indlogeredes i Laden; men midt om Natten kom Glarmesteren ind i Stuen og sagde, at Mikkels Kone havde faaet et Barn, og vilde med det samme have et Lys tændt; om Morgenen erfaredes det da, at Birgitte «havde faaet Omslag eller født et dødt Barn». Samme Dag forlod de *alle fire* Anders Gydesen med Barn og det Hele.

Anledningen til deres nuværende Arrestation var en Art Undvigelse; Birgitte var nemlig søgt ind til Sognefogden i Ødom med sit spæde Barn; han havde da anvist hende Plads i Laden med Befaling til at forblive der indtil videre; men det laa ikke for Birgitte at ligge stille ret længe ad Gangen, og da nu Mikkel Christensen var taget til Horsens Marked*), kom Vandrelysten med uimodstaaelig Magt ogsaa over hende; forinden hun stak af, havde hun hos Sognefogdens Kone undskyldt sig med, «at det var altfor besværligt for hende at ligge i Laden med sit spæde Barn, samt at hun ønskede at komme til sin Mand, som hun troede det muligt at kunne finde». — Men da Sognefogden kom hjem, satte han efter dem, og Resultatet blev, at de anholdtes i Nærheden af Randers og førtes til Randers Arrest 7. Juli 1822. Deres Signalement paa dette Tidspunkt lyder saaledes. *Mikkel Christensen* er 60 Tom. høj, han har blaa Øjne og brunt, men meget kort Haar og er skaldet saavel i Nakken som paa Panden; han har et stærkt rødt Skjæg og smaa Bakkenbarter; et rødladent Ansigt, en kort Overlæbe og Ringe i Ørerne;

---

*) Han har altsaa dog kunnet bevæge sig, uden at hun til enhver Tid skulde have ham paa Ryggen.

begge hans Arme er meget korte og aldeles vanskabte, og ogsaa begge hans Ben er vanføre og sammentrukne, saa hans Gang er meget besværlig. Han taler den jydske Dialekt. — *Birgitte Christensdatter* er 61 Tom. høj; ogsaa hun har blaa Øjne, lyst Haar, lyse Øjenbryn og skarpe Ansigts-Liniamenter; *Undall* (Tugthusinspektøren) siger dog, at hun har et lille blegladent og noget *fyldigt* Ansigt; en høj, fladagtig Pande, spids Næse, kort Overlæbe, middelstor Mund, lille Hage. Hun er klejn af Skuldre og Lemmer, men har en rank Væxt; smaa Hænder med lange, smalle Fingre og lange Negle. Paa det venstre Bryst har hun

Hans Smidth: Taterfamilje.

en aparte Vorte foruden Modervorten. — Ved hendes Indsættelse i Arresten var hun iført følgende Dragt: Blaa Trøje, rødt Skørt, blaatærnet Lærredsforklæde; en blaa Kartunshue med hvide Prikker og et hvidlærreds Korsklæde.

Underretten havde værdsat deres Forbrydelser, der bestod i, at de var drevet rundt for at betle Føden, til 4 Aars Tugthus; da det var første Gang, de var ude for Loven, maa det siges, at den høje Dommer ikke just har lagt Fingrene imellem. Sagen gik til Overretten. Aktor var ikke blid, og selve Defensoren (*Ørum*) udtalte: «Unægtelig strider de Tiltaltes Vandel og Samliv imod den Sædelighed og Ærbarhed, hvorover Loven i enhver velindrettet Stat bør vaage». Han fandt dog ikke der var nogen Grund til at fare frem mod disse Stakler med Aktors

Strænghed; det var let nok at sige, de skulde søge hæderligt Arbejde; men hvor var de, der vilde ha' dem i deres Brød! Defensor pegte paa, hvad de allerede havde gjennemgaaet under Sagen: den lange Arrestation, Uvisheden om deres husvilde Børns Skæbne m. m.; han henpegte desuden til deres gode Skudsmaal og til det Faktum, at de aldrig i al deres Nød havde forgrebet sig paa Næstens Gods. — Overretten nedsatte Straffen til 8 Maaneder, og det var undervejs til Afsoning af denne Straf at de i Tugthusporten var gledne forbi St. Blichers hulslebne Brilleglas. I Tugthuset opførte de sig udmærket, naar det lige undtages, at Birgitte 26. Sept. 1824 idømmes «6 Timers Kaschot» for i Arbejdstiden «at have foretaget sig uvedkommende Ting». Efter udstaaet naadig Straf sendtes de begge i Høsten 1824 hjem til Øls Sogn i vel konfirmeret Stand; Mikkels Iver efter at opnaa Konfirmationsbeviset skal endog — *mirabile dictu* — have været saa stor, at han «efter sit *eget* Ønske» er indgaaet paa at blive i Anstalten en Maaned over Tiden for rigtig at kunne tilegne sig den hidtil saa forsømte Katekismus' Grundsætninger.

Før de forlod Tugthuset, havde de faaet et velment Tilhold om at indgaa hæderligt Ægteskab paa regulær Vis; og ifølge Hørby Sogns Kirkebog viedes de den 11. Decb. 1824 «efter speciel kongl. Bevilling hjemme, da Brudgommen er en Krybling». Og nu volder de ikke Samfunds-Autoriteterne yderligere Ulejlighed, før det i samme Sogns Kirkebog for 6. Febr. 1833 hedder, at nu er Mikkel død. — Birgitte lever derefter ubemærket videre, indtil hun i 1844 indvikles i et Faaretyveri: En Knægt ved Navn Niels Jensen Høver har Natten mellem 18.—19. Maj 1844 stjaalet 3 Vædderlam fra en Mand i Vesterbølle og slæbt dem hen til en højst misliebig Person paa Hvilsom Hede: *Jens Christensen Busse*, hos hvem Birgitte i længere Tid har søgt Tilhold. At de Hvilsom Mænd har været alt andet end smigrede ved Birgittes Indkvartering, derom vidner følgende Linjer af *Hvam-Hvilsom Sogneraads Forstanderskabs Protokol* for 15. Maj 1844:

— — «De i Dag forsamlede Sogneraadsforstandere vare alle enige i at henvende os til den constituerede Herredsfoged S. T. Hr. Procurator Holm for at bede ærbødigst om Deres gunstige Bistand for at faae os befriet fra et Fruentimmer navnlig Birgitte Christensdatter, som nu paa 5te Aar har opholdt sig hos en Lejer af et Hus paa Hvilsom Hede ved Navn Jens Christensen [Busse], og da saavidt Forstanderskabet kan skjønne, at bemeldte Folk maae søge een Seng, da de ikke er flere ejende, og saadant giver Forargelse, da de aldrig har været ægteviede til

hinanden, saa er det os saameget mere magtpaaliggende at blive befriet for bemeldte Birgitte, da hun desuden er Forsørgelses berettiget af Hørby Sogn, og desuden saasnart hun boer i Hørby Sogn, da hæver hun en Understøttelse af Randers Hospital; men denne Understøttelse falder bort, naar hun har Bopæl andensteds.

Endvidere er hun vidnesfast udsagt af Huset at skulle flytte nu til sidste Paaske, som dog ikke er passeret.»

Birgitte havde aldrig været nogen passioneret Dyrker af den enlige Stand, men det kan ikke skjules, at hun jo her var kommen i meget daarligt Selskab; *Bussen* havde givet hyppige og ikke altfor korte Gjæsteroller paa de fleste af Landets Tugt- og Rasphuse, og da det nu under Sagen oplystes, at Busses «Husholder» *alias* Birgitte havde ladet sig forlede — om godvillig eller gjennem Trusel maa staa hen — til at klippe merbemeldte trende Lam, saa udfandt Retfærdigheden i Hobro, at en saa utilstedelig Behandling af andres Væddere kvalificerede hende til 1 Aars Forbedring i Viborg Tugthus (9. Aug. 1844.) Men hvad nu end Grunden har været, saa kom hun, saavidt vi kan se, aldrig til at udsone denne Straf, ihvertfald har vi forgjæves ledt efter hendes Navn i alle Datidens Tugthusprotokoller for Aaret 1844. — Resten af sit omtumlede Liv tilbragte Birgitte paa Hørby Sogns Fattigvæsen, hvor hun døde 24. Decb. 1857.

Om et af Børnene, *Ane Johanne*, ved vi, at det fortsatte Fædrenes Traditioner og strejfede om paa bedste Beskub. 15. Marts 1831 skriver Amtmand Sponneck i Ribe til Tugthusinspektør Undall, at der i Ribe By er «antruffen et forladt Pigebarn, der navngiver sig Johanne Marie, 9 á 10 Aar gl.» Hun har ved Forhøret erklæret, «at hun ikke kan gjøre Rede for, hvor hun er født, eller hvor hun er forsørgelsesberettiget, hvorimod hun forklarer, at hendes Forældre, en *Mikkel Fisker* og en Omløberske *Lovise Birgitte*, der ingen Hjemsted havde, skal, førend hun blev født, have været arresterede for Tyverie i Colding og derefter dømt til Tugthusstraf i Viborg i 3 á 4 Aar, samt dernæst været arresterede i Aarhus, da hun var 1 á 2 Aar gl., hendes Fader skal derefter være død, og hendes Moder forlod hende sidst afvigte Sommer i en Bondebye mellem Aarhus og Horsens. Siden den Tid har hun vandret om paa egen Haand i Jylland og havt Natteleje snart paa ét og snart paa andet Sted. Endvidere har hun forklaret, at hendes Fader var bleven quæstet i Krigens Tid i Kjøbenhavn, havde en vissen Arm, og at han desaarsag nød Pension, men at det var hende ubekjendt, hvor han

hævede samme — og at hendes Moder skulde være Datter af en Provst, hvorfra vides ikke, men hun skal være løbet bort fra sine Forældre i sin Ungdom, og siden den Tid ført et omvankende Levnet». — Undal svarer, at her vistnok maa være Tale om en Datter af Mikkel Christensen og Birgitte Christensdatter, og hendes Navn er da sikkert *Ane Johanne*: «Faderen Michel Christensen er meget lam baade paa Arme og Been, hvormed han skal være født; men har ingenlunde taget Skade i nogen Militær Tjeneste, hvorfor han ej heller erholder Pension. — Hvad han i saa Henseende fortæller, skeer for end mere at opvække Landalmuens Medlidenhed. — Med Hensyn til Barnet da har jeg af et Par i Straffeanstalten værende Fanger erfaret, at Barnets Navn Johanne Marie samt dets opgivne Alder omtrent 10 Aar formentligen stemmer med Sandheden; af disse har jeg tillige erfaret, at dette Barn skal være født og forsørgelsesberettiget i Løsning og Korning Pastorat under Hatting Herred, hvor dette Barn ogsaa i længere Tid skal have været forsørget af Fattigvæsnet.»

Det er samme Ane Johanne der 3. Maj 1844 eftersøges gjennem en Amtmandsskrivelse fra Randers af følgende Indhold:

«Ifølge modtagen Underretning er Pigen *Ane Johanne* Mikkelsdatter, der til sidstafvigte 1. Novb. tjente i Sveistrup i Lyngaae Sogn, og som i Vinter har vandret om i Følge med en Niels Jensen af Høver [Faaretyven], men nu skal strejfe omkring i Landet med den saakaldte Roland's Familie af Støvring, mistænkt for Delagtighed i et i Svejstrup forøvet Tyveri.» Amtmanden ønsker hende derfor efterlyst og arresteret. «Hun er 25 Aar gl., middel af Væxt, klein af Lemmer, af godt Udseende og synes bestandig, naar hun taler, at smile.»

Som det vil fremgaa af, hvad der ovenfor er meddelt, har Blicher taget sig ret store Friheder overfor dette Tater Ægtepar; den betydeligste er vel nok den, at han — formodentlig for at pointere det tateragtige — har gjort Linka mørk og robust, mens hun, efter hvad der her er oplyst, var blond og spinkel.

Vi skal nu søge at kaste lidt Lys over en tredje af Novellens Figurer, nemlig hin mystiske «*Professor*» som Blicher paa Ørre Hede lader danse Reel med Linka Smælem i trefjerdedels Takt, og som *Dorph* betegner som sin Læremester i det rotvelske Sprog og øjensynlig har haft meget tilovers for*). Det kan

*) Se den sympathetiske Omtale han giver ham i sin lille Bog: *De jydske Zigeunere og en rotvelsk Ordbog* (1837), S. 1—5.

Hans Smidth: Rakkeren flaar en Hest. (Efter Maleri.)

dog ikke nægtes, at den snedige Landstryger har bundet den brave *Dorph* adskilligt paa Ærmet og bl. a. skildret sin egen Livsførelse som betydeligt mere «spændende» og romanagtig end den i Virkeligheden var. Hans postulerede Deltagelse i Napoleonskrigene saavel i Tyskland som i Italien maa sikkert helst ses under Synsvinklen af den Mennesket iboende Trang til at give Helteroller, en Svaghed, der optræder endnu hyppigere hos «Kjeltringer» end hos «ærlige Folk». Baade Blicher og Dorph har fortiet «Professorens» Navn; der er ingen rimelig Grund til, at ogsaa vi skulde gjøre det. Han hed *Hartvig Andreasen Lunding*, født i *Vejen* (ved Kolding) og døbt 27. Maj 1782; hans Far var Glarmester Andreas Nicolaj Lunding; hans Mor hed Ane Cathrine Pedersdatter. I 1798 lod han sig hverve til det holstenske Infanteri-Regiment og blev omsider Piber ved Livkompagniet; i de 12 Aar, han tjente her, forsøgte han ialt fire Gange at desertere; han indfangedes og fik Spidsrod i Rendsborg; omsider slap han dog ud af Militærbøjen og strøjfede nu omkring, lyksalig som en Køter, der har sprængt sin Lænke. Det varede dog ikke længe før han indvikledes i en Tyverisag, og den 9. Maj 1817 idømtes han i Itzehoe 2 Aars Fæstningsarbejde. Kommen ud af Slaveriet (14. Maj 1819) søgte han en kort Tid hjem til sin Stedmor, «Soldaterenken» Kirstine Marie Pedersdatter, der paa den Tid havde et bitte Hus i *Bække*. Ret længe nød han dog ikke Hvilens Sødme, men erhvervede sig Pas som Kludesamler til Engelsholms Papirfabrikker i Aarhus; det blev et skæbnesvangert Moment i «Professorens» Liv, at han under denne beskedne Virksomhed altid havde vanskeligt ved at skjelne mellem «Klude» og Vasketøj; i Sommeren 1819 traf han i Nærheden af Christiansfeld *Caroline Kirstine Jensdatter*; hun var en Kvinde paa de 35, født i Odense, og havde ligesom Lunding prøvet noget af hvert; hun havde siddet i Tugthuset i 1807; hun puttedes ind igjen et bitte Stød i 1814; det var justement en Ganning for Lunding; hun var rank af Væxt, blaaøjet og sorthaaret og havde en lille Mund, hvori der blot manglede en Fortand. Mod disse Yndigheder vejer det kun lidt, at hun «er plaget af et stærkt Slag, som ofte overfalder hende og gjør hende svagelig». At det dog undertiden er hende, der overfalder andre med «stærke Slag» ser vi fra hendes Ophold i Viborg Tugthus, hvor hun engang idømmes 8 Slag Tamp for at have yppet Slagsmaal i Arbejdstiden. — Hun og Kludesamleren blev da enige om at slaa Pjalterne sammen, og de vandrede nu uhindrede omkring i et Aars Tid. Men Langfingeriet sad dem begge i Kjødet,

og hidsede dem til det ene Smaa-Rapseri efter det andet. Lunding hjemsøgte fortrinsvis Folks Blegepladser og bragte ad den Vej ofte Kjæresten en Gave; engang var det en Trøje og et stærktfarvet Skjørt; en anden Gang bragte han hende en skinnende Kobberkaffekjedel, som han havde taget fra en gammel Aftægtskone. — En Sommeraften i 1820 var de komne ind i Uldum By; da alle nægtede dem Natkvarter, lejrede de sig bag et Kaalgaarddige. Søvnen vilde dog ikke rigtig smage nogen af dem, og hen mod Totiden gik Lunding saa op til Uldum

Niels Winding Dorph, f. 1783 † 1858.

Kro, hvor der laa et Par Hesteprangere, der Dagen efter skulde til Randers Marked; Lunding linnede sagte en Sprosse i Vinduet, stak en Arm ind ad Aabningen og tog et Uhr og en Merskumspibe, som de sovende Prangere havde henlagt paa Bordet. Til Uheld for Lunding vaagnede de bestjaalne midt i Gjærningsstunden og vækkede Huset; Kromanden, Karlen og de to Prangere styrtede halvpaaklædte ud i Natten og gjennemsøgte Kornet rundt om Kroen; en af dem, der var kommen paa en Hest, forfulgte i skarpt Trav nogle Individer, der søgte at dukke sig ved Hesselballe Dige; i et Nu var baade Lunding og Kjæreste tagne ved Vingebenet og førte i Triumf til Kroen. Sagen var klar nok, især efter at Kosterne, som Lunding under Flugten havde set sit Snit

til at nedgrave, atter var komne for en Dag. Den 28. Juni 1820 holdtes det første Forhør og den 20. Januar Aaret efter afleveredes det uheldige Par til Viborg Tugthus, Lunding til Afsoning af 5 Aars Straffearbejde for 2den Gang øvet Tyveri, Caroline til et Aar for Hæleri*). — At Lunding har haft noget vanskeligt ved at forsage den gamle Adam, derom vidner de talrige disciplinære Straffe, der i Tugthuset idømmes ham. 27. Sept. 1822 faar han til den Ende 10 Slag Tamp for Slagsmaal under Arbejdet, 11. Jan. 1825 6 Slag dito «for bedragerisk Forhold med Fangernes Pligtarbejde»; og den 27. Febr. 1824 begegnes han med 15 Slag Kat for en saa kostelig Forbrydelse: som at have været Deltager i et Komplot, der havde brudt Hul i Skillevæggen for ved Nattetid at opnaa fri Passage til Fruentimmer-Fangerne. Den krølhaarede Don Juan blev saaledes sig selv lig baade i og udenfor Tugthuset, hvis Tvang og Tvingsel i det Hele taget maa have været yderst pinaglig for disse Hedens vilde Fugle**). — Lunding skildres under sin Tugthustid saaledes: «63 Tommer høj; blaa Øjne, mørkt Haar; har et Ar paa langs underNæsen; middelfør af Skuldre og Lemmer. Paa den indvendige højre Arm *et stort rødt Kors*; ugift; konfirmeret i Rendsborg; Profession: *Slagter;* brugt til Overskjærer, Spole- og Skotrokspinder». — Det var mens denne vor Herakles sad og drejede sin Skotrok at den lærde Hellener N. V. Dorph — Adjunkt ved Byens Latinskole — med Inspektørens Tilladelse kom til ham en á to Timer ad Gangen og drog Nytte af hans Indsigt i Tatersproget. «I en af disse Undervisningstimer,» fortæller Dorph, «fulgte engang min Ven, Pastor S. S. Blicher, med mig for at see min Lærer, og som Hospitant høre en lille Prøve af vor Forelæsning. Jeg erindrer, at Blicher blandt andet bemærkede, at «han saae ud som en Høg i et Buur». Det er rigtigt. Hans Blik var skarpt og sikkert som Rovfuglens, og blinkende som Kniven i vild Mands Haand. Man kunde tydelig see, ved hans første Indtrædelse i et Værelse, hvor han ikke før havde været, at han ved et eneste,

*) Akterne til Lundings Sag maa søges i *Provinsarkivet i Odense:* Byfogdens Journalbøger Nr. 75/1822 o. a. St.

**) Et aarligt tilbagevendende Lyspunkt i det ensformige Fængsels-Graavejr synes Kongens Fødselsdag — 28. Januar — at have været; da faar Fængselsprotokollen regelmæssig af Inspektøren følgende egenhændige Tilføjelse: «I Anledning af Hans Majestæts høje Fødselsdag gaves samtlige Fanger [i 1824 er Tallet: *144*] varm Aftensmad af mig: *Undall*, bestaaende af 1/2 Pund Flæsk og 1 1/2 Portion Hvidkaalssuppe pr. Mand».

ligesom uvilkaarligt lynsnar spejdende Øjekast havde gjort sig saa bekjendt med Alt i Stuen, at jeg turde vedde paa, man strax kunde binde for hans Øjne, eller føre ham ud af Stuen igjen. og han skulde dog kunne beskrive den, dens Udseende, Døre, Møbler, indtil de mindste Ting og disses Plads saa nøjagtig, som om han stod fri med aabne Øjne midt i Værelset. Og i Sandhed! hans Forstand, eller om man vil hans Hjærnes Livlighed, lignede hans Øjnes. Kyndige ville vist ogsaa indrømme, at det havde været mig umuligt, gjennem et raat Menneske i en Tid af 30 til 40 Timer at faa tilvejebragt, hvad jeg her har kunnet

Hans Smidth: Tater paa Heden.

levere [ↄ: *den rotvelske Ordbog*], naar ikke hans naturlige Kløgt og livlige Fatteevne var kommen mig saa særdeles til Hjælp. Ligesom en Rovfugl i et Buur lettelig tirres til Vrede, naar man blot, endog i den uskyldigste Hensigt, peger med Fingren hen ad den, saaledes kom ofte min Rotvelsker, naar jeg under mine Udspørgsler kunde komme til at ytre Formodning om en endog blot tilsyneladende Modsigelse eller Urigtighed af ham i Sammenhold med, hvad han før havde anbragt, i en saa øjeblikkelig hæftig Bevægelse ved den ringeste Mistanke mod hans Sanddruhed, at Blodet fo'r ham til Hovedet og brændte paa hans Kinder, og Øjnene gnistrede, indtil jeg atter fik ham rolig ved at angive, at Fejltagelsen var paa min Side»*). — Lunding løslodes af Tugt-

*) *Dorph:* De jydske Zigeunere, S. 4.

huset 20. Jan. 1826 og skikkedes — ifølge Tugthusprotokollen — hjem til Bække; men Dorph beretter, at han paa Hjemvejen udenfor Kolding omringedes af en Bande *Kjeltringer* og nedhuggedes; det var Hevngenier, der med blinkende Knive søgte den, der havde forraadt deres Sprog til fremmede. Den godhjærtede Dorph siger: «Jeg kan ikke dølge en synderlig bevæget og veemodig Følelse ved at gjentage Sagnet om dette Drab, thi skjønt jeg vel ikke kan føle Samvittighedsnag derover, som om Brøden var mig tilregnelig, saa meget mindre som jeg aldrig brugte den ringeste Overtalelse eller noget Slags Lokkemad, for at lede ham til at røbe sin Hemmelighed, kan jeg dog ikke nægte for mig selv, at jeg jo alligevel, skjønt uskyldig, er Skyld i hans Død; jeg kan ikke rive mig fra den Tanke, at han under den fortvivlede Kamp for sit Liv — thi der var flere om ham — og i sin Dødsstund har sendt mig sin Vrede maaskee Forbandelse, fordi jeg var Aarsag i den Ulykke, som rammede ham».

Trods de ivrigste Eftersøgninger har vi ikke kunnet faa dette Drab bekræftet; det maa da staa for Dorphs egen Regning; men da vi aldrig senere træffer Hartvig Andreasen Lunding, er der en høj Grad af Sandsynlighed for, at han altsaa er en af de faa danske Professorer, der med deres Blod har beseglet deres Kjærlighed til Videnskaben.

Endnu staar det tilbage at oplyse lidt om *Johannes Axelsen*, «Taterkongen», der ogsaa lod sig kalde *Hans Johansen* og til hvis Hytte «paa Ørre Hede» Blicher henlægger det Kjeltringkalas, hvoraf han i Novellen har givet en saa uforglemmelig og farverig Skildring. — Johannes Axelsen fødtes i Øster Brændgaards Lade i Ørre Sogn, 1783, af vandrende Forældre, der senere nedsatte sig i Steppinge Sogn i Sønderjylland. I 13 Aars Alderen skal han være kommen tilsøs, og ogsaa han praler af at være en af de uovervindeligste Helte under 2den Aprils-Kampen i 1801. Han havde sin Plads ved Kanonen Nr. 5; og mens det øvrige Mandskab paa dette Sted bortskødes hele tre Gange, stod vor Axelsen, ifølge hans egen Angivelse*), ene Mand uskadt til-

*) Se M. Goldschmidt: *En Hederejse i Viborg-Egnen* (1867), hvor G. S. 199—206 ret udførligt fortæller hans Levnet. Men da disse Meddelelser grunder sig paa Johannes Axelsens egen Beretning, og hans historiske Paalidelighed næppe har været udpræget, foretrækker vi at støtte os paa *Viborg Tugthuus' Protokol* og de af hans talrige Domfældelser flydende Retsdokumenter; desuden skylder vi Lærer *Holmgaard* i Ørre Tak for adskillige gode Oplysninger.

bage, ved Kampens Slutning ligesaa usaaret og ubesejrelig som ved dens Begyndelse*).

Efter saa megen udvist Kourtoisi fra Skæbnens Side skulde man tro, at den havde haft noget stort isinde med ham. Men i saa Henseende skuffede Johannes Axelsen enhver Forventning, thi hans Liv blev en Vandring fra Arrest til Tugthus og tilbage igen, ustandselig gjennem 70 Aar. Saaledes indsattes han den 30. Juli 1813 i Viborg Tugthus for at afsone 2 Aar for Tyveri. 28. Decb. om Aftenen s. A. deserterede han og nød nu den gyldne Frihed indtil Retfærdighedens Arm atter indfangede ham ($^{24}/_{9}$ 1814). — Paa den Tid skildres han som en Mand paa 68 Tommer med mørkebrune Øjne og sortbrunt Haar; velproportioneret og rank af Vext; sortsmudset Ansigt; taler Plattysk og Dansk «og er rask og adret». Det er ikke at undres over, at denne Kjeltring-Adonis blev ivrig efterstræbt af de sortøjede Tater-«Diller», og man kan kun daarlig fatte, hvorfor han (omkring 1810) knyttede sin Skæbne til *Mette Kirstine Pedersdatter* (eller *Møller*), der allerede i 1802 er anklaget for «Løsgængeri og mistænkelig Omgang med en Musqveeteer» og paa et senere Tidspunkt tegnes saaledes: «Født i Agerskov ca. 1780; $60^{1}/_{2}$ Tom. høj; blaa Øjne; sort og graaagtigt Haar; lang Overlæbe; Huller i Ørene; stærk af Skuldre; smaa Hænder; har Tarmbrok; er brystsvag og gaar daarligt; taler Jydsk og Plattysk og «har en meget flydende Tunge». — Maaske er det da denne sidste, der har faaet Helten til at strække Gevær. — Ifølge Kancelliskrivelse af 3. Juni 1815 blev Joh. Axelsen kjendt forsørgelsesberettiget i *Ørre*, hvorfor denne Kommune samme Aars Sommer byggede ham og Familie et Hus paa *Nygaard Hede*, som han søgte hjem til, da han i 1816 kom ud af Tugthuset; dette Hus, der nedbrødes 1892 for at give Plads for et nyt, er altsaa Scenen for det Kjeltringbal, som Blicher overværede hin Uvejrsnat i 20'erne, da han sikkert var paa Vej til sin Ven, Etatsraad Fjelstrup paa Sinddinggaard. Det var det næstøstligste af de Huse, der nu gaar under Navn af Sammelstedby; det hed *Kjeltringhus* eller *Axelhus* og var et kjært Samlingssted for Taterbanderne i de lyse Sommernætter, naar kun den vide, maanebelyste Hede og en enkelt gysende Nattevandrer var Vidne til deres Stimen og Støjen. — Under de større Basseraller blev dette Hus dog let for snævert; man søgte da ikke sjælden ned til en Bonde-

*) Med al den flammende Lyst til at opofre sig for Fædrelandet stemmer det kun slet overens, at han i sin Tid straffedes med Tamp, fordi han var udebleven fra Sø-Sessionen.

gaard *Nørre Thalund*, der laa ½ Fjerdingvej Sydvest for Hytten; dens Ejer, *Jesper* og senere *Peder Thalund*, stod paa en god Fod med Johannes Axelsen, og lod ham «mæ hiele hans laanng Haahl» danse *man* væk og svinge sig af Hjærtens Lyst over Lergulvet til Kjeltring-Fjolens vildeste Toner.

Johannes Axelsen slap ud fra sit første Ophold i «Viborghus» 26. April 1816. Men 30. Jan. 1817 blev der begaaet et Tyveri i Steenholt (Kragelund Sogn); Axelsen arresteredes som mistænkt; bekjendte dog ikke denne, men en anden Forseelse, nemlig at han for nogle Aar tilbage havde givet sig i Slagsmaal med en Bonde fra Fjellerad Birk, var bleven arresteret, men var brudt ud faa Dage efter, idet han havde faaet nogle Matroser af sit Bekjendtskab til at drikke Arrestforvareren fuld. — En Decembernat i Aaret 1819 brændte saa Herregaarden *Højris* (Ikast Sogn). Ilden var paasat, og Traditionen siger, at Johannes Axelsen var gaaet over Hederne for at stikke Gaarden ibrand og samme Nat vendt tilbage til *Axelhus*. Af Forhørene ser det ud, som om han har sendt Herredsfogden et ligefremt Undsigelsesbrev. Axelsen arresteredes, og det er rimeligt nok, at han var Gjærningsmanden; thi Højris ejedes af Taternes Skræk, Herredsfoged over Hammerum Herred, Kammerraad *Caspar Møller**); og dette lille *Memento* maatte da helst opfattes som en «Tak for sidst» fra Taterkongen og hans Klan. De fik dog ingen Bekjendelse ud af Axelsen, og en Nat brød han ud af Arresten og lod den gamle Herredsfoged sidde sørgende tilbage paa den afsvedne Gaards Ruiner. Møller arresterede nu i Flæng af pasløse Personer for at «komme paa Sporet efter hin nederdrægtige Skurk, der antændte den Ild sidste Tirsdag Aften» (ɔ: 7. Decb. 1819), men Axelsen vidste at hytte Bælgen**). — Nu dryssede han igjen omkring i nogen Tid og prøvede alskens Ting, skal endogsaa, ifølge sin egen Beretning, i nogle Aar have haft Gaard i Aulum Sogn. I 1828 maatte han dog atter spasere i Tugthuset for Tyveri. — Hvilken Vilkaarlighed der herskede overfor disse lovløse Existenser, ser vi af denne Domfældelse: Ved *Underretten* blev han — $^{11}/_{1}$ 1828 — dømt til Kagstrygning og Fæstningsarbejde *paa Livstid*; ved Overretten nedsattes Straffen — $^{17}/_{7}$ 1828 — til 5 Aars Rasphus, og ved Højesteret divideredes den yderligere ned til 2 Aars Forbedringshus

*) Han havde Højris fra 1780 til sin Død 1825. Han plantede Gaardens store Have.

**) Se *Skabspakke 8,42 om Natmænd* etc. *(Rigsark.)*, hvor Højrisbranden har sat tunge Spor i Forhørsdokumenterne.

(8/10 1828). — I 1847 var han paa en mystisk Maade kommen i Besiddelse af nogle Uhre, som en Uhrmager i Bælum erkjendte for sine, men som Johannes Axelsen sagde, han havde kjøbt af en ham ukjendt Person i Erkjendelse af, at «det er bedre at kjøbe saadanne Ting for de Penge, man tjener, end at svire dem op», en uangribelig Moral, som Axelsen havde forkyndt for Sønnen, *Abraham Johannesen.* Alligevel kostede denne Misforstaaelse Axelsen 4 Aar i Tugthuset; hans sidste Optræden i disse Anstalter var helliget den i Horsens, først 1854—60 saa atter 1862—70; Aarsagen til dette hans sidste Uheld var denne, at han paa Silkeborg Marked «for Komedies Skyld» havde gjort nogle Kunster med et mindre ægte Speciestykke; men iblandt Tilskuerne befandt sig en, som øjensynlig ikke har kunnet forstaa Spøg, for han løb til Sognefogden, saa Axelsen fik denne her 6-aarige Ulykke over sit gamle Hoved. — Axelsen var en stor Tusindkunstner, behændig og fingernem som de fleste Landstrygere. I Tugthuset slog han Væven med stor Duelighed, og paa Landevejene drejede han sin Slibesten; men han var desforuden Skomager, Bødker, Glarmester og meget andet. — Han var tillige en passioneret Dyrker af Kvindekjønnet; efter at have skilt sig af med den lidt uheldige Mette Pedersdatter levede han et langt og forholdsvis lykkeligt Familjeliv — Lykken afbrødes dog baade nu og da af begges ufrivillige Tugthusophold — med *Kirsten Jensdatter* (eller Kirsten Kirstine Pedersdatter), der — uden Ægteskab — fødte ham fem Børn — 3 Sønner og 2 Døtre — og som regelmæssig saasnart hun kom ud af Tugthuset susede afsted til Johannes Axelsen istedetfor til *Janderup*, hvor Loven havde anvist hende Forsørgelsessted.

Dalsgaard: Tater (omkring 1850).

Axelsen døde ikke i Ørre, som hans Hu stod til. En Præst der i Sognet*) skal have faaet godtgjort, at Ørre Kommune ingen

*) Niels Rasmus Baggesen, Præst i Ørre fra 1824—41 † 1853.

Forpligtelse havde til at forsøde hans Alderdom. Axelsen blev heldt ud uden lang Snak, endskjønt han havde skjult sig oppe paa Loftet af sin Vaaning. Den Sorg overgik ham omkring 1850*). Han skal dog senere have været der paa Stedet og truende sagt til Eftermanden — Peder Søvndal — at nu kom han snart og vilde i sit Hus igjen. Det skete dog ikke; og siden Johannes Axelsen som en 87-aarig Gubbe en Gang i 1870 umiddelbart efter at være sluppet ud af Horsens Tugthus laa en Nat i Ørregaards Lade, har han ikke været set der paa Egnen. Sine sidste Leveaar tilbragte han i *Linaa* Sogn ved Silkeborg. Han døde paa Skjellerup Fattiggaard — tragisk nok for en «Konge»! — 19. Maj 1872 og ligger begravet paa Linaa Kirkegaard.

Goldschmidt, der i 1867 saa ham i Horsens Tugthus, siger om ham, at «han ser ikke underfundig ud; han er en meget kraftig Skikkelse, lidt bøjet af Aar — med stærk Pande, brede Kindben, lidt hængende Underlæbe». — Til Goldschmidt havde han udtrykt sin Utilfredshed med Blichers Novelle, *Kjeltringliv*, forsaavidt den angik ham. Hans Hus paa Nygaard Hede havde ikke været Scene for den Slags Optøjer, som Blicher henlægger dertil. «Han har ofte hørt tale om Peiter Benløs og Linka Smælem; men han har aldrig været sammen med dem; thi de var døde længe før hans Tid, og han forstaar ikke, hvorledes Blicher kunde bringe ham og dem sammen»**).

Dog hvad de to nævnte Skøjeres — Linka og hendes «Knaspers» — Levetid angaar, vil vi af ovenstaaende have set, at Blicher har været betydeligt bedre underrettet end den graanede Taterhøvding.

Eremitten ved Grenaa (1833).

Om Helten i denne Novelle siger Blicher: «Eremitten i Grenaae er en virkelig Person, som jeg selv har seet», men han tilføjer: «Begivenheden med de andre er opdigtet»***). — Blicher skal have været i Grenaa i Sommeren 1812; samtidig (24. Maj) ankom

---

*) I Viborg Tugthusprotokol for 1847 nævnes han endnu forsørgelsesberettiget i Ørre; men i Horsens Tugthusprotokol for 1854 siges han at være forsørgelsesberettiget i *Linaa*.

**) Goldschmidt: «Hederejse» S. 205.

***) Se *dette Værk* II, S. 48.

hans Svoger og Ven *Maanedsløjtnant Friderich Georg Berg* til Roflotillen, der denne Sommer laa ved Grenaa. Der er da ikke noget i Vejen for, at Blicher i Selskab med nogle lystige Kammerater kan have gjæstet «Ulykkesprofeten», der var en af Grenaas store Seværdigheder. Han var født omkring 1745, saavidt man ved: paa Anholt; hans borgerlige Navn var *Rasmus Andersen*, men Folk kaldte ham for Nemheds Skyld: *Ras' Amm'*. I sin Ungdom fo'r han til Søs, men nedsatte sig omsider i Grenaa i et lille Hus i Byens Udkant; da han havde sviret Hjemmet op, søgte han hen til en gammel Skibskammerat i den modsatte Ende af Byen; af ham fik han Tilladelse til at danne sig en Bolig i et Gærde 150 Alen fra Byens gamle Borgerskole. Dette siges at være sket i 1807. Den gamles Hule var et firkantet Rum, $3^1/_2$ Alen paa hvert Led, og $2^1/_2$ Alen til Loftet. Væggene var af opstablede Kampesten, Loftet af Grene og Græstørv med et Røghul i Midten. Ras' Amm' var slemt forfalden og gik mest omkring og tiggede i en Dragt af ufarvet Vadmel, som han holdt af at pynte med brogede Mønstre og Flitter. Han var aldrig rigtig i Hovedet, og Byens Drenge drev de syndigste Løjer med ham, blandt andet drillede de ham ved at tilstoppe hans Røghul. For at hævne sig udstillede han snilde Snarer for de uvorne Unger; og hændte det, at én uforvarende gik i Fælden, da fejrede «Eremitten» en større Triumf, der gjærne endte med, at Knægtens Forældre maatte løskjøbe Fangen for en Flaske Brændevin. Da han var bleven et rent Vrag af Drikfældighed og Mangel, lod Byfogden ham installere i et Rum paa Byens Raadhus; men her trivedes han kun ilde, og 3. April 1824 døde han som Sognets Fattiglem — 78 Aar gl., siger Kirkebogen*).

Juleferierne (1834).

Til denne Fortælling har Blicher især øst af sit rige Kjendskab til Latinskolen, som den tog sig ud omkring det 18de Aarh.' Slutning og det 19des Begyndelse. Det er dog nu haabløst at ville udfinde, hvilke Personer han har tænkt paa ved hver enkelt af de pudsige Skildringer. De fleste er vel hentede fra Randers

*) Se *Aarhuus Stiftstid.* for 1. Marts 1891. Artiklens Forfatter er en Lokaltopograf: *Løjtnant Jensen.*

Skole, som han havde staaet i et intimt Forhold til baade som Elev og Lærer; en eneste er dog uden Tvivl taget fra Aarhus, nemlig *Quintus*; med ham sigter Blicher sikkert til Fjerdelexiehøreren ved Aarhus Kathedralskole: *Hans Nicolai Arendahl*, en Særling af første Skuffe, der har faaet sin Biograf i Rektor *H. N. Blache**). Arendahl sad som Lærer for 4. Klasse i 38 Aar (1767—1805) og var en stor Drengepisker efter Datidens Mønstre; «hans Kundskabsforraad var meget indskrænket, og hans Lærergaver lidet heldige». Han er Ophav til hin mærkværdige Oversættelse af Terentses: *Ira amantium amoris est integratio*, som Blicher anfører saaledes: «Naar Katteren ryues» [lauer de Killinger]**). Hans Tale var ravjydsk, det samme var nok ogsaa de Øgenavne — Hundesjæl, Hundetunge, Skejsunge — hvormed han regalerede sine Elever. Naar han blev søvnig i Klassen, sagde han: «Nu kan I læse over paa jere Lejser til imorgen»; saa begyndte Kværnerne at larme, og saalænge dette stod paa, slumrede han blideligt. Blache fortæller følgende komiske Træk: «En Discipel i Mesterlexien kom en Sommermorgen ind i Skolegaarden, og da han saa Arendahl spasere i Skolehaven, og hans Kammerdør staa aaben, fik han Lyst til at se sig om derinde. Paa Bordet stod noget til Frokost, hvoraf han først nød et Stykke. Derpaa iførte han sig Arendahls Slobrok og satte hans nylig pudsede Søndagsparyk paa sit Hoved; paa en Hylde laa et musikalsk Instrument, en saakaldt Fløjtedus, som Arendahl i sin Ungdom havde trakteret. Denne greb han, satte sig i Lænestolen og begyndte at blæse. Saasnart Arendahl hørte de bekjendte Toner, ilede han ind og blev i det første Øjeblik noget forskrækket ved Synet af sin Dobbeltgjænger, men styrtede strax over Personen og greb efter hans Haar, hvorved han dog kun fik fat i sin egen Paryk, der herved led betydeligt. Imidlertid krængede Skjælmen Slobrokken af sig og tog Flugten» — mens Arendahl stod tilbage, indhyllet i en Sky af Pudder og Forbitrelse. Arendahl havde aldrig været gift. — «Han var en temmelig høj Mand med sund Ansigtsfarve, men barske Miner. Hans Klædedragt var bestandig af samme Snit, der havde været i Mode i hans Ungdom. Han bar en rund Paryk, som man dengang kaldte «grundmuret», og derpaa en trekantet Hat, der snart sad paatværs, snart med de

---

*) Se *Historisk Tidsskr.* 4. R. 3. B. (1872) S. 61—66 («*Erindringer fra Aarhuus Cathedralskole*»).

**) Betegnende nok har Blicher dog ikke turdet anføre den sidste Del af Ordsproget.

lange Spidser for og bag». Sidstnævnte Stilling varslede Uvejr. Arendahl førte et tarveligt og ædrueligt Liv, men var slemt pengegjerrig og yderst paaholdende, saa han ved sin Død i 1808 kunde efterlade sig en betydelig Sum i Specier, Kroner og gamle Rigsdalersedler.

Blandt Arendahls Elever var i sin Tid ogsaa *Jens Blicher*, en yngre Broder af Digteren; gjennem dennes Beretning er den sære Stabejs sikkert gaaet ind i Blichers Produktion.

Leonore (1825)*).

Som Kilde til denne lidet betydelige Novelle anfører Blicher — ærlig som altid — «Bakers Inquisitionshistorie, der udkom for noget over hundrede Aar siden**) og seer ud som Sandhed». Blicher har egentlig bare *oversat* Værkets 28. Kapitel, S. 836—62***). Kun har han i Novellen ombyttet Begyndelsen og Slutningen. Tildragelsen henlægges hos *Baker* som i Novellen til Aaret 1706, da Ludvig 14.' Tropper indtog det spanske Aragon. Om Beretningens Paalidelighed kan vel nuomstunde intet afgjøres.

Eneboeren paa Bolbjerg (1834).

(Sml. *Nøddaaben* 1824.)

Til et større Afsnit af denne Fortælling har Blicher benyttet sin allerede i *Læsefrugter* for 1824 trykte Skizze: *Nøddaaben* og kun hist og her foretaget en lille Rettelse. Mens han saaledes i det første Udkast fra 1824 henlægger Begivenheden med den lidet reglementerede Daab til «omtrent i Midten af forrige Aarhundrede», ved han nu (1834) præcis, at det hændte «i

---

*) Sml. *dette Værk* I, S. 137.

**) J. Baker: *History of the Inquisition as it subsists* etc., Westminst. 1734; i en *tysk* Oversættelse ved Chr. Fr. Tieffensee udkom det i Kjøbenhavn paa Jacob Preus' Forlag *1741* under Titlen *Herrn Bakers volständige Historie der Inquisition* — et Værk paa 1128 Sider!

***) Det samme har *Esaias Fleischer* gjort i sine *Historiske Skrifter* 2. Tom. (1758) S. 367—86; dog *uden* at nævne sin Kilde.

Aaret 1738 en Sommeraften i Skumringen», og *Lauritz Blicher*, Niels Blichers Farbror, der var Præst i Nabosognet Bjerregrav, dengang Begivenheden skete, udlægges som Kilde. Men *Niels Blicher*, der i *Læsefrugter* 26. B. (1824), S. 425, har gjort nogle historiske Bemærkninger til Sønnens første Skizze, siger, at den mystiske Daab foregik *1742*, og som sin Kilde anfører han selve *Ministerialbogen* for Vorning Pastorat, hvori der ganske vist ikke er nævnt noget om Daaben, men bare staar de Ord: «Begravet et lidet Barn, navnlig Christiane». Kisten stod endnu i 1824 efter næsten 100 Aars Forløb i Vorning Kirke under en Kvindestol lige for Kirkedøren. Den var plumpt lavet af skjær Eg. «I hine Dage skal der være mumlet adskilligt om et meget fornemt Barn, født i Dølgsmaal».

De to agerende Præster er *Mogens Chr. Pedersen Marquard* eller Marcusen (f. 1708 † 1786), Præst i Kousted 1733—68; af *Viberg* skildres han som «rig, men ligegyldig; gik altid tilsogns; udlagt 1744 af en Tjenestepige; blev frikjendt ($^{7}/_{1}$ 1745), men maatte dog betale 100 Rdl. til fattige Præsteenker». Han var gift to Gange; sidste Gang med en Bondepige fra Sognet. Han skrev flere Bøger, bl. a. *Mastix tergo stultorum* (1741), ɔ: «En Pisk paa Daarernes Ryg». — Præsten i Vorning, der i Novellen benævnes *Hr. Jens* er *Jens Jensen Hasselager*, f. 1693 † 1769; han blev 1724 gift med *Mette Eskildsdatter Spentrup*, og hun maa altsaa være det mandhaftige Fruentimmer, der døbte Barnet i den modvillige Præsts Sted; hun dør 23. Juni 1742. — Niels Blicher skriver 1824: «Det er kun 11 Aar siden den ældgamle Degneenke døde her i Byen (ɔ: Vorning), som tjente i Præstegaarden, da denne Begivenhed gik for sig. Hun har ofte fortalt, at det var hende, der bar Vandfadet ind i det Værelse, hvor Præstekonen i sin Mands Præstehabit døbte det romantiske Barn». — Her maa gamle Niels Blichers Hukommelse dog svigte ham en lille Smule; for «11 Aar siden», altsaa 1813, dør der ingen Præsteenke i Vorning, men 1816, den 23. Decb. dør dér i Byen i Følge Kirkebogen *Anne Cathrine Dreyer*, «Degneenke, 72 Aar gl.», men hun kan jo umuligt have deltaget i Begivenheden, medmindre den tør skubbes en Række Aar frem i Tiden.

Fjorten Dage i Jylland (1836).

Den af Personerne, der kraftigst fanger Opmærksomheden i denne romantiske Novelle, er uden Tvivl *Lange Margrethe*, der altid véd at dukke op af Lyngen i de mest kritiske Øjeblikke og klare alle Grejer med en ramjydsk Kraftsætning eller et determineret Greb om Knivskaftet. Hun er som Indbegrebet af al den vilde Hedes Gru og Uhygge, den beskørtede Røver uden Tag eller Hus, der altid er tilrede med sit venlige «lille Put under Hagen». Det jydske Land har endnu ikke ganske glemt at berette om hendes Bedrifter. Den Dag i Dag kan Bedstefor-

Viborg (1842). O. Christensen del.

ældrenes Fortællinger om hvad de har hørt om denne vandrende Megære, faa et Barnehjærte til at hoppe af Rædsel*). Blicher gjorde da et heldigt Greb, dengang han satte denne Taterkvind ind i sin Novelle, ved hvis Fremkomst der endnu levede mange. som maatte have set og kjendt hende; thi tiltrods for hvad de fleste nulevende har været tilbøjelige til at antage, er hun ikke bare en poetisk Opdigtelse, men en i alle Maader historisk afhjemlet Person, der bar det grundskikkelige Navn *Anna Margrethe Sørensdatter*. Hun var født omkring 1720 og blev i Løbet af en Menneskealder Moder til 14 Børn, med hvilke hun gjennemstøvede Landet, mest de fattige Hedeherreder mellem Herning og Skive.

En Oktoberdag i 1774 staar hun og hendes Bande foran Skranken i Skive Tinghus hos Herredsfoged Kold, anklaget

*) Se bl. a. *Evald T. Kristensen: Det jydske Almueliv* 5. Afd. S. 273—75.

for Overfald paa en Bonde i Sjørup (Vroue Sogn). Tilstede er foruden Margrethe selv — hendes Mand, Glarmesteren *Christen Jensen* eller *Nellik* (ca. 60 Aar) samt syv Børn, nemlig «afdanket» Rytter Peder Christensen (Thisted), ca. 24 Aar; Berred (ɔ: Birthe), 17 Aar; Rebekka, 13 Aar; Hylleborg, 9 Aar; Anna Margrethe, 8—9 Aar*); Anna Marie, 6—7 Aar og Søren, 4—5 Aar gl. — Om Aarsagen til deres Arrestation vil vi lade selve «*Laang' Greth'*» udtale sig; efter at hun af Retten var bleven formanet til «Sandheds Udsigelse» og havde lovet at efterkomme Opfordringen, stod hun frem og forklarede: «At hun med hendes Mand og Børn ikke havde nogen fast Opholdsstæd, men ernærede sig deels af Glarmester Professionen, som hendes Mand og Søn hidindtil havde brugt, men undertiden havde maattet bætlet Brødet til deres mange Børn. Sidste Løverdags Eftermiddag [ɔ: 15. Okt. 1774] havde hendes Mand og Søn bekommet 2½ Pot Brændevin ved en Vævpige i Sjørup, og efterat de samtlig samme havde fortæret, gik Sønnen tilligemed Faderen ind til *Chresten Jussen* i hans Huus og æskede Brændeviin for 1 Skl.; men da Chresten Jussen svarede, at han vel havde Brændeviin for ærlige Folk, men ikke for Kjældtringer og Landstrygere, greeb Sønnen fat i Chresten Jussens Bryst, men hvad der passerede videre, vidste hun ikke, da hun ikke ved dette Clammerie var tilstæde; men lidet efter kom hendes Mand og Søn der ud fra til hende ved Christen Jussens Toftdige, da hun ville have dem fra Gaarden med sig, hvilket de ikke vilde, men begav dem ind i Christen Jussens Gaard paanye, da hun saae, at hendes Søn tog et Støkke Træe i Gaarden og slaaeg efter Huuset, hvoraf sprang en Splind imod Vinduerne og graattede nogle Ruder, hørte og at hendes Søn ærkede sin Hat og Stok af dem indenfor; men Døren var tillukt, og Hunden for Døren udslagen; men Hatten fandt Sønnen ude i Gaarden; hun havde vel og hørt, at før de anden Gang gik der neer, var overlagt imellem hendes Mand og Søn, at de vilde neer at hævne sig paa dem, som havde slaget dem i Christen Jussens Huus.»

Grethes Mand, *Chr. Jensen*, der havde været inde i Stuen, forklarer dog Sagen lidt anderledes; han siger, at Sønnen havde trængt sig ind hos Chr. Jussen og forlangt enten Brændevin eller 10 Rdl. i Penge; da Bonden gav et afslaaende Svar, greb Peder Christensen ham i Halskluden; Chr. Jensen havde hjulpet Søn-

*) Senere af Almuen kaldt: *Gul' Greth'*.

nen; men da den overfaldne havde skreget Gevalt, var en Glarmester Olle Ollesen fra Balling kommen denne til Undsætning og

Smeden og Laang' Gret'. Tegning af Hans Smidth. — Smeden: »Hua æ de hæhr! Dæulen skal regler Jer!» (P. Hansens Udg. III, S. 378.)

havde jaget de to andre ud af Huset: Chr. Jensen var blevet slaaet baade blaa og blodig. Efter Lang' Margrethes »gjorte Allarm og Tilskyndelse« var et nyt Stormløb bleven forsøgt; men da ogsaa

dette var tilbageslaaet, drog de deres Vej, han med de smaa Børn til Bregendal, Moderen og Sønnen Peder til Fly By, hvor de anholdtes om Natten af Chr. Jussen og andre og førtes til Krabbesholm, efterat «deres Glarmesterredskaber tilligemed Fyrtøy, Tobaks-Pibe og Knive var Chr. Jussen overleveret».

Sønnen, *Peder Christensen*, forklarede, «at hand og hans Forældre med Sødskende hverken havde Huus eller Hjem». Han havde staaet som Rytter ved det slesvigske Rytterregiment og dens Liv-Eskadron under Generalmajor Sehested, havde faaet Afsked for en Maaned siden, var deserteret etc. Han var barnefødt i *Sunds*, men opfødt i Thyland og 24 Aar gl. Han var kommen fra Ingedal til Sjørup og var gaaet ind til Chr. Jussen, der havde sagt til ham, «at han som en Kjældtring skulde gaae ud». Hans Mor kom til ham et Stenkast fra Gaarden; og da gik han tilbage; «som han stod og task paa Diget med ommeldte Træ, sprang en Splind op og grottede Vinduerne». — Ellers forklarer han i Overensstemmelse med Forældrene.

Den overfaldne *Chr. Jussen* vidner, at da han Søndag Morgen sad og spiste sin Davre sammen med sine Folk, kom 2 Omløber-Pigebørn ind og spurgte, om han ikke trængte til lidt Glarmester-Arbejde? — Nej, han gjorde ikke; Børnene fik en Almisse og gik, men Kl. 2—3 kom *Peder Christensen Thisted* og vilde ha' Brændevin; det nægtedes, og Peder raabte da: «Du Hund, Du Carnalie! Skaf Brændeviin eller og 10 Rdl.!» Jussen, der laa paa sin Seng, bad Omløberen gaa og lade ham Fred i hans Hus, men Omløberen overøste ham med grove Skjældsord «og bandte, at Djævlen skulde bryde hans Sjæl med meere», om han ikke skaffede Brændevin; Jussen stod nu op af Sengen og satte sig ved Bordenden, men Peder Christensen søgte efter, greb ham i Halsen og truede videre; hvorfor han maatte raabe Gevalt, men nu traadte Chr. Jensen ind og forlangte det samme som Sønnen; heldigvis kom nu ogsaa Ole Olesen til, saa de fik de to Personer sat ud af Døren og Hunden slaaet ud i sin Lænke. Et Kvarter efter stormede hele Omløberskaren ind i Gaarden, overdængede Vinduerne med Sten og Træstumper, saa flere Ruder gik i Løbet, og de tre ældre raabte trestemmig, at Chr. Jussen nok skulde faa en Ulykke, selv om de saa skulde passe ham op i 8 Dage og Nætter, «og kunde det ikke træffe paa hans egen Person, skulde det skee paa Huus og Gaard».

Chr. Jussens Nabo, *Jens Jensen af Wittrup*, forklarer, at da Omløberne gik fra Chr. Jussen, kom to af Kvinderne ind i *hans* Gaard og pralede af, hvorledes de havde handlet med Chr. Jus

sen, bl. a. sagde de, at de med et Stykke Træ havde slaaet ham over Ende i hans Mødding; strax efter gik Jens Jensen ud sammen med Peder Wormstrup af Egebjærg og Chr. Christensen af Laanum, og da de saa, at Selskabet laa bag ved Jens' Lade og Peder Christensen «i de røde Klæder» forestillede sig som død, sagde Peder Wormstrup, at de skulde staa op og pakke sig fra Gaarden, hvorpaa han gav Peder Christensen «et lidet Slag med sin Kieppe paa Laaret», saa «fik denne strax Liv», stod op og truede ham, «som den Tid stod næst hos ham, at hand nu skulde miste sit Liv for hans Haand, men det kom ej videre, saasom de andre af hans Komplot hindrede ham; og derpaa rejste de samtlig» *).

Krabbesholms-Manden Grev Trampe faar af Skive By Løfte om Folk til Vagthold, da Arresten er altfor skrøbelig til saa farlige Fanger.

Under et senere Forhør — 24. Okt. — forelægger de i Retten — «Een forbrændt, Sønder Reven og meistendeels ulæselig afskeds Beviis af Dato Roslef Præstegaard d. 18. Juli 1756 under Thomas Jensen Grønbechs Navn», stilet paa Chr. Jensen og Anne Margrethe Sørensdatter. «Paa bemeldte afskeeds Seddel forefandtes endeel Præsteattester Mand ej rettere skiønner, fra øster og Vester, Sønder og Nor kort sagt Hans Majestæts Nordre Provins igjennem Betræffende disse tvende Omløberes Communication og Altergang udi en Tid af 18 til 20 Aar til Dato». — Med Hensyn til «den voldelige Omløber» Peder Christensen Thisted, udviser et Løbepas af 19. Septbr. 1774, at han af Generalmajor Sehested i Aarhus har faaet sin Afsked som Rytter «for slet Conduite og Førsel».

De tilkaldte Vidner beretter, at de har set disse Kjæltringer gaa omkring og betle med Glarkiste paa Ryggen aarevis i denne Egn. Specielt Folk fra Sjørup og Laanum forklarer, at «dette Selskab nemlig Fruentimmer og Børn gjorde Anløb i deres Huse med Betleri og var meget strænge og paahængende at faa fornøjet, imidlertid stod og laae Mandfolkene udenfore». — Der var ingen, der vidste noget om «deres Hjemmen».

Deres Aktor, Procurator *Grønlund*, er af den Formening, «at ingen Mand kunde om saadant Carnaille-tøy og saadanne Voldsmænd skulde strøyfe omkring, være sikker paa Helbred, Huus og Hiem». Og *Dommen* er da ingenlunde blid; den lyder

---

*) Se Skive-Sallings Politiprotokol, 1774, Pag. 69 ff. (Arkivet i Viborg).

paa, at Lange Grethe og Manden skal hensættes i Viborg Tugthus et Aar; Berred og de andre Børn øjeblikkelig «forføje sig» af Amtet, og Peder Christensen bør «til Skræk og Exempel for andre at arbejde som Arrestant i Viborg Tugt- og Manufactur-Huus *hans Livs Tiid*» *).

Den 2. Decb. 1774 ankommer da Staklerne til Viborg Tugthus; de to gamle slipper atter løs paa Klokkeslettet et Aar efter; Sønnens Skjæbne er derimod uvis; i Tugthusprotokollen hedder det, at han er 30 Aar gl., men da han under Forhørene i 1774 opføres som 24-aarig, er det vel sandsynligt, at de 30 Aar antyder hans Bortgang fra Straffeanstalten; maaske er han død derinde, maaske har man ladet Naade gaa for Ret og aabnet Porten for ham. Man handlede jo i det Hele taget yderst vilkaarligt med disse lovløse Existenser.

I mange Aar hører vi nu ikke noget til *Lange Grethe* eller hendes Slæng, indtil hun 20. Oktbr. 1792 staar foran Taternes Skræk: *Caspar Møller* til Højris, Herredsfoged og Skriver i Hammerum Herred; hun er denne Gang anklaget for Betleri og Lediggang og «for at have gaaet i Complot». Aktor er den samme uforsonlige Prokurator Grønlund (nu Birkedommer i Ringkjøbing), der tidligere afgjorde hendes Skæbne.

Lange Grethe og Følge blive «løs og ledig» for Retten fremstillet «og spurgte man dem: om de enten hos sig eller andenstæds eyede Penge eller Gods; hvortil de eenstemmig svarede Nej».

I 30—40 Aar har Lange Grethe betlende trukket Landet rundt sammen med sine Børn, og hendes Opførsel under denne Omstrejfen har, ifølge Aktor, været i høj Grad, om ikke farlig, saa dog forargelig. «Hendes Forhold med hendes Børn, som hun har ladet hengaa i yderste Grad af Vankundighed, saa de hverken har lært at læse eller er confirmeret, da de dog er over de Aar. Anordningen derfor fastsætter, maa absolut give et ufordelagtigt Begreb om hendes egen slette Sjælsforfatning, og hun fortjener endog derfor en forøget Straf; hun er af det Slags, der ikke kan forsendes til hendes sidste Huus og Hjem; thi hun har aldrig haft noget».

Defensor, Prokurator *Timmermann* — ligeledes fra Ringkjøbing — anslaar — til Forskjel fra Grønlund — de rørende Strænge.

---

*) Se Fjends-Nørlyng Herreders Justitsprotok. 1774, S. 393 ff. *[Viborg Arkiv.]*

Han «formodede, at alle Fornuftige beklagede *Margrethe Sørensdatters* tunge Skiebne; for meer end 40 Aar siden indlod hun sig i Ægteskab med en Person, som var Glarmester af Profession, hvilken, for at tjene Brødet til sig og sine, maatte søge saadant Arbejde rundt omkring i Landet, saa meget meere, da Børneflokken aarlig tiltog, saa tilsidst blev 14 i Tallet. Fælleds arbejdsomme Hænder af hendes Mand og hende vandrede [de] dog sammen indtil Alderdom og Skrøbelighed tiltog; da dette indfandt sig, tvang Nøden dem til at søge deres medlidende Medmennesker om Almisse». — Da hun sidst kom ud af Tugthuset «var hun allerede nogle og 50 Aar gammel, og da hun nu kom derud fra, blev Nøden haardere; thi ingen Sògne vilde vedkjende sig hende, og hun havde endda som før den talrige Børneflok at forsørge; man kan derefter fuldkommen tilstaa, at hun var nødtvungen til at tage sin Tilflugt atter til Betlestaven; med alt det under denne Sag førte, er der ej heller videre hende Lastværdigt og Strafværdigt overbeviist. Defensor indstillede derfor til den velvise Dommer, om Anne Margrethe Sørensdatter ikke i denne Sag for Aktors Tiltale bør frifindes, og hun som et gammelt, skrøbeligt, sig selv og Verden unyttigt Mænneske, nyde sit Ophold af Amterne».

Den strænge Dommer er af en anden Mening, hvad der tilstrækkeligt vil fremgaa af den Dom, han den 3. Novb. 1792 fælder over Margrethe, og hvori det hedder:

«Med de over Arrestanterne optagne og under Sagen producerede Forhører saavelsom de førte Vidners edelige Forklaring er det fuldelig bevist:

at Arrestantinden Anne Margrethe Sørensdatter, som længe har været frygtet under det Navn *Lange Grethe*, i de sidste 30 Aar ingen Bopæl har haft for sig og sine, men hendreven Tiden i utilladelig Lediggang, Betlen og Omvandren blandt Almuen i Landet, hvor hun i Komplot med sin Familie, der undertiden bestod af 12 til 14 Personer, ofte, meest paa eenlige Steder, og hvor Huusfaderen ikke var hjemme, har tiltruet sig større Almisser, end vedkommende har villet give, og saaledes Tiid efter anden gjort sig frygtet blandt Quindekjønnet og den svage Deel af Almuens Mænd, saa ingen af disse vovede at nægte hende eller nogen af hendes Komplexes en 3-dobbelt Gave eller Almisse.

Hendes Børns Oplysning og kristelige Lære har hun og hendes afdøde Mand saa aldeles forsømt, at de tvende med hende arresterede Døtre, Anne Marie og Anne Margrethe Christens-

døtre ikke kjender et Bogstav eller den mindste Deel af deres Pligter mod Gud og Næsten; disse Ulykkelige har i den mørkeste Vankundighed fra deres Fødselsdag og til den Time, de blev anholdt for Lediggang og Betleri, fulgt Moderen paa hendes Streiferier og været Vidne til de Skiændigheder, der følger den dovne Lediggiænger, et Beviis paa den ugudelige Moders Siels slette Forfatning og den Attraae hun har haft efter at anføre sine Børn til de samme Laster og Uteerligheder, der har fulgt hende fra Barndommen. — Den Tugthuusstraf, hun for 16 Aar siden udstod for hendes liderlige Levnet og Betlen, har ikke forbedret hende; selv tilstaaer hun, overeensstemmende med Vidnerne,

Parti af Viborg (1831). Af M. Rørby.

siden den Tid stedse at have omvandret Landet i utilladelig Lediggang og Betlerie, og Rygtet tillægger hende mange grove Forbrydelser, som ikke her kan komme i Betragtning, da ingen deraf er godtgjort: saavidt Beviserne imod Lange Grethe og forbemeldte hendes tvende Døtre.»

I bemeldte Komplot er ogsaa arresteret en *Gunder Thomasdatter*, der har strejfet om i et Par Aar; «og hun har været uforskammet nok til under Forhøret at rose sig af forbuden Sammenleye med en Matroes, der siden skal have hængt sig selv, og med hendes foregivne Kjæreste, Arrestanten Musqveteer *Søren Christensen Houet* [Søn af Lange Grethe]. — Hvad denne sidste angaar, da kan han slippe, til han kommer hjem til sit Regiment, «og da hans Fader, *Christen Nellik*, er død udi Arresten i Ringkjøbing [efter kort forinden at have brækket sit Laar], bliver kuns tilbage Lang' Grethe, hendes 2de Døtre og Gunder Thomasdatter».

Og er da

«kjendt for Rett»:

At Lang' Grethe, der i de mange Aar har gjennemstrejfet Landet, «hvor hun i Komplot med en Bande slette Mennesker, deriblandt hendes 2de Svigersønner, har søgt at gjøre sig frygtet af Almuen, deels ved Trudsler og deels ved hendes Tilhængeres store Antal, som ofte gik til 14 Personer — bør herefter, og fordi hun har holdt hendes mange Børn til Lediggang og ganske forsømt deres Underviisning i Guds Ord — — og den Omstændighed, at hun ingensinde har haft nogen Bopæl eller fast Opholdssted, hvortil hun kunde forsendes efter udstaaet Straf, henbringe hendes øvrige Leve-Tiid med Arbeide i Viborg Tugthuus».

Døtrene, Anne Marie og Anne Margrethe, gaar samme Vej — dog undskyldes de noget, da de ikke har kjendt til Guds Ord: «følgelig ikke har haft Evne til at rive sig løs fra Forældrenes Myndighed og det lastefulde Levnet, hvortil de er blevne anført».

Men for *Gunder* gjælder ingen Undskyldning; hun er kristelig opdraget af Bønderfolk i Fardrup ved Ribe [f. i Febr. 1771]; derfor er hun «mindre at beklage end sidstnævnte hendes Selskabs Søstre, der som Børn ere ombaarne i Betlerposen og i den tykkeste Vankundighed anførte til Lediggang». Gunder faar derfor $1^1/_2$ Aar i Tugthuset, mens de to Søstre slipper med ét.

Siden hedder det: «Anno 1792 d. 13. Novb. haver vi underskrevne lovlig forkyndt denne Dom for indbemeldte Arrestanter

i Deres *Arrester i Ringkjøbing Raadhuus*, hvoraf de imidlertid bleve udløste, og paa frie Fod hørte Dommen, ligesom de og erklærede hver for sig, at de med denne Dom vare fornøyede.

13. Novb. 1792.

Jens Thofft. *Joh. Westermann.*» *)

Den 2. *Decb.* — der lader til at være et skæbnesvangert Datum i Margrethes Liv — nøjagtig 18 Aar efter hendes første Indsættelse, puttes den gamle frygtede Taterkvinde da i sin levende Grav. I Tugthusprotokollen under Overskriften: «*Naar løsladt?*» hedder det lakonisk: «1794 den 30. Okt. *død* i Tugthuset og 3. Novb. begravet.» — Hun var da 76 Aar.

Naar Blicher i 1838 siger, at han «mindes endnu klarligen» at have set hende, «saaledes som jeg haver beskrevet hende» **), saa bør dog hertil bemærkes, at dette Møde med Lange Margrethe isaafald maa henlægges til hans allerførste Barndom; thi han var kun 10 Aar gammel, da hun i 1792 indsattes i denne sin levende Begravelse. — Da intet andet Øjenvidne har beskrevet hendes Ydre, vil vi kortelig aftrykke det Afsnit af Novellen, hvor Blicher fingerer at træffe hende paa Viborg Snapsting***).

«Det var et Kvindemenneske paa de Fyrretyve omtrent†) og efter Skjønnende af halvtolvte Kvarteers Højde saavel; idet mindste *oversaa* hun alle os Mandfolk, saamange som vi vare. Hendes Klædedragt var ogsaa mere mandlig end kvindelig; thi en lang, blaa Kofte med to Rader svære Sølvknapper bedækkede Kroppen lige til Knæerne; og kun derfra og til noget nedenfor Læggene viste sig et grønt Skjørt, tyndt og luvslidt og under Gangen slyngende sig om Benene, der skjultes af blaa uldne Hoser. De svære Fødder var prydede med Sko og massive Sølvspænder. Paa Hovedet havde hun en sort Fløjelshue med Guldgalloner; derom en hvid, men dog noget sort smudsig Skjægkappe — som Bønderfruentimmer der i Jylland almindeligt bruge; og endelig ovenpaa en højpullet sort Mandshat, der øjensynlig var for lille til Amazonens Kranium. Hendes Ansigt var langt, magert, solbrændt og fregnet, og i det hele saa mandhaftigt, at man virke-

*) Se *Viborg Tugthus Arkiv: Stamliste II* Pag. 26 med tilhørende Dokumentpakke.

**) Se foran S. 47.

***) Se P. Hansens Udg. af Novell. III, 351. Sml. S. 405: «Hun er i *Viborghuset*».

†) Man ser strax, at den galante Blicher gjør hende mindst 30 Aar yngre end hun var.

lig savnede Skjægget. To graagrønne Øjne saa forvovent ud under tynde rødligthvide Bryn. Hendes Haand, paa hvis lange Fingre blinkede en Guldring og tvende Sølvringe, bar næsten horizontalt en ægte Spanskrørsstok med forgyldt Knap og Dupsko. Denne mærkværdige Skikkelse gik os forbi med lange Skridt, ved ethvert af dem sikkende i Knæerne; Kroppen beholdt sin Stilling fremad, men Ansigtet drejede sig som Uglens heelt til Siden imod os.»

Denne romantiske Skikkelse har haft adskillige Efterkommere i Litteraturen; saaledes er *Carit Etlars* «Kulsoen» en meget nær Slægtning.

Landsbydoktoren (1839).

Hovedpersonen i denne lille Skizze er Lægen *Johan Christian Bredenfeld* født 1741 † 1804. I 1770 blev han Landkirurg paa Frijsenborg og foretog sig mange Vidunderkure, hvoriblandt ogsaa en med Blichers Far*). Kanske kan dette have været Anledningen til, at Blicher ofrer ham en Novelle. Ved at tilberede en Salve skar han sig i Fingeren og fik en Blodforgiftning, der lagde ham i Graven; han var saa afholdt, fortæller et biografisk Værk, at jydske og fynske Aviser i Anledning af hans Død udgik med Sørgerand. Ved Sammenskud af Egnens Beboere stiftedes ved hans Død et Legat til Oprettelse af et Almuebibliothek; Legatet kaldtes «Bredenfelds Minde»**).

Skytten paa Aunsbjerg (1839).

I de selvbiografiske Linjer, hvormed Blicher efter sin Sædvane indleder denne Novelle, fortæller han, at han i sin Opvæxt maatte «oftere og længere end jeg ønskede opholde mig eller rettere indespærres paa denne Gaard» (ɔ: Aunsbjerg). Hans Mor,

*) Se *dette Værk* I, S. 6.

**) Se *Den danske Lægestand* af F. L. E. Smith og M. C. F. Curtius Bladt (1872) S. 12.

Christine Marie Curtz, var en Søsterdatter til Aunsbjergmanden *Steen de Steensen* (f. 1725 † 19/9 1800), der var gift med en Søster til Fr. Schinkel paa Hald: *Mette Elisabeth de Schinkel* (f. 1810 † 1801). Da Aunsbjergfolkene selv var barnløse og Forholdene i Blichers Hjem yderst sølle paa Grund af Moderens Sindssygdom, er det saare forstaaeligt, at den lille *Steen*, der tilmed var opkaldt efter Aunsbjergs Ejer, kom til at færdes meget paa den gamle Herregaard, der ligger i saa umiddelbar Nærhed af Vium*). — De tog sig i enhver Henseende af hans Opdragelse — Blicher

Aunsbjerg (opført ca. 1600).

synes endogsaa, at den myndige Etatsraadinde tog sig lidt *for-meget* af den.

I en «*Kaldsprotokol*» fra 1787 forekommer der følgende Skrivelse:

---

*) *Aunsbjerg*, der har haft en meget vexlende Skæbne, tilhørte i den første Halvdel af 18. Aarhundrede Kammerraad *Steen Jørgensen* † 1754); men i 1752 afhændede han det til sin ældste Søn, Steen de Steensen, der nu havde det til 1793, hvilket Aar han solgte det til Hans Amnitzbøll for 72,000 Rdl.; at han har faaet altfor lidt for det, derom taler den Ting, at Amnitsbøll i 1798 atter solgte det for 106,000 Rdl. Ved Salget i 93 havde Steen de Steensen fraskilt *Liselund* som en Alderdomsbolig for sig og sin Hustru; her døde han 1800 og Hustruen Aaret efter.

«*Steen de Steensen* til Aunsbjerg, kongl. Maj.' bestalter Etats- og Justice Raad gjør vitterligt: At da Hr. *Samuel Møller* afgangne Birkedommer Møllers Søn, som til denne Tid i 3de Aar har været her i mit Huus og imidlertid ikke allene ved et ustraffeligt ærbart og anstændigt Levnet forholdt sig til Fornøyelse, men endog haft *et ungt Barn til Underviisning* i sin Christendom» — — — saa kaldes han herved til Degn i Almind og Siørslev efter *Niels Høegs* Død.

Der er næppe Tvivl om, at det unge Barn, som her er paa Tale, er *St. Blicher*, som da var 5 Aar gl. De brave Mennesker

Hjorterytteren. Tegning af Hans Smidth. (Se *Røverstuen*).
Bonden: «Hej! Mads! hvor vil Du hen?»
Mads: «Det maa Hjorten og Satan vide!».

har da endog holdt Lærer til den lille Slægtning uden formodentlig at modtage megen Tak derfor, da den urolige Gut sikkert langt har foretrukket Skytten *Vilhelm* for Læreren i Christendom.

Hvad ellers Novellens øvrige Indhold angaar, har Blicher med sædvanlig digterisk Fripostighed sammenknyttet to hinanden historisk set uvedkommende Begivenheder: Et Mord og et ulykkeligt Fald fra en Hest — til en rørende Skæbnetragedie.

Det historisk afhjemlede i Novellen er følgende:

En Karl *Søren Pedersen* i Vorret myrder den 9. Juli 1786 «sin Fæstemø», *Maren Torbensdatter*: dog ikke paa den af Blicher skildrede Maade. — Da Søren om Morgenen Kl. 8 red Hestene tilvands, lokkede han hende med ud paa Marken, slog hende her

til Jorden med en Egekjæp, hvorpaa han tiltrods for hendes Skrig og Bønner slæber hende i et Tøjr ned i en Aa med $^{3}/_{4}$ Fods Vand. Da han nogen Tid efter vendte tilbage, fandt han hende død.

Landsthinget fældede 13. Sept. 1787 den Dom, at Søren Pedersen burde «knibes med gloende Tænger, hvorefter hans høyre Haand med Øxe levende afhugges, og Hovedet ligeledes med Øxe afhugges, hvornæst Legemet lægges paa Steile og Hovedet tillige med Haanden at settes paa en Stage m. v.»

Mette Elisabeth de Steensen, f. Schinkel.
(f. 1710 † 1801).

Højesteret, der havde Sagen til Behandling den 17. Marts 1788, fandt den første Del af Dommen uudførlig, men dømte saaledes: «Søren Pedersen bør miste sin Hals, og hans Hoved settes paa en Stage. Saa bør han og have sin Hovedlod forbrudt og Jord til Kongen, om han nogen eyer».

Derpaa læser vi i *Tem Sogns Kirkebog* for 1788:

«24. Julii blev Søren Pedersen af Worret halshugget, fordi han havde myrdet sin Fæstemøe Torben Andersens Datter af Fogstrup. — Han var gl. 36 Aar.»

At den noget mystiske Aunsbjerg Skytte skulde have det allerringeste med denne Tildragelse at skaffe, er ikke i mindste Maade sandsynligt — Helt er Skytten dog ikke grebet ud af Luften; men alt, hvad vi kjender til ham, indskrænkes til hans ulykkelige Død, som Niels Blicher melder saaledes i Vium Sogns Kirkebog for 1791: «Onsdagen den 24. August begravet Skytten *Wilhelm Johansen fra Aunsbærg*, som fandtes død under sin Hest paa Colonien Steendalgaards Mark, og, som efter Syns-Forretning og Amtmandens Erklæring blev jordet, da han var fundet den 20de og formodentligen styrtet den 19de; — 63 Aar gl.» Han ser altsaa ud til at være en god Dansker, det franske Navn: *Guillaume de Martonnière* nævnes intetsteds, ligesaalidt som Barnets og Hustruens Død. Heller ikke Kirkebogen i Sjørslev ved noget om det Hastværksbryllup med Skytten og Mette Kjeldsdatter, som Blicher vil have «bivaanet» der i Kirken. — Som Digteren skjæmtende bemærker: «Jeg veed det nok: jeg er kommen i Ord for at lyve; og nu kunde maaskee Een og Anden ogsaa her beskylde mig for et Falsum». — Langtfra, en Digter har ingen Forpligtelse til ogsaa at være Historiker. Kun er det letsindigt af Blicher ved denne Lejlighed at tilføje: «Men jeg er ikke bange; jeg kan legitimere mig — og jeg holder af Legitimiteten».

Eneste Barn (1841).

«Gud er Gud, og Kongen er Kongen, men jeg er den Onde gale mig den tredje Mand i Landet!» — saadan lyder det Mundheld, som Fjends Herreds Bønder den Dag i Dag tillægger den strænge Ejer af Hald: Landsdommer *Friderich Schinkel*. Da han spiller saa stor en Rolle i denne Novelle, og han desuden aldrig tidligere har fundet sin Biograf*), skal vi drage nogle grove Rids til hans Karakteristik**).

*) *M. Goldschmidt* har dog i sin *Hederejse* S. 69—73 fortalt en Del Stedsagn om ham.

**) Det meste af Stoffet er hentet paa *Rigsarkivet* [*Jydske Registre* og *Tegnelser* (1745—95) samt *Supplikprotokollerne* med tilhørende Dokumenter]. En Række Kommissionsdomme maa dog søges paa *Viborg Arkivet*.

Fr. Schinkel, der fødtes den 26. Jan. 1719, var en Søn af Etatsraad *Claus Christian Schinkel*, der 6. Okt. 1731 udnævntes til Amtmand over Dueholm, Ørum og Vestervig, hvilket Embede han besad til sin Død den 16. Juli 1747. Schinkels Mor hed *Valdborg Sophie Gynthelberg*; han havde én eneste Søster, *Mette Elisabeth Schinkel*, gift med *Steen de Steensen* paa Aunsbjerg.

Om Schinkels Barndom ved vi absolut intet, om hans Ungdom vil vi lade ham selv fortælle; i en Ansøgning af 10. Decb. 1745, hvori han beder Kongen om at gjøre ham til Assessor enten i Kancelliet eller i Hofretten, skriver han saaledes:

«I Henseende til at jeg ikke ved nogen virkelig *merité* allerede har giordt mig distingvered, undseer jeg mig ligesom Selv, og neppe tør give mig dend Hazart, at foredrage min allerunderdanigste Bønfaldelse til Deris Maiestæts Naade ved denne kraftesløse Suppliqve. Men da jeg formedelst sønlig Lydighed at beviise min kiære Fader Etatsraad og Amtmand Schinkel, fra den Tiid jeg An. 1737—38 hafde freqventered det høilofl. kjbhsk. Academie og derfra under 2de offentl. examinibus absolvered Studia Philosophica, har derefter udj sidste 8te Aar forbleved hjemme hos min Fader og været ham til fornøden Assistance udi sine Embeds Forretninger, ellers i alt at bestriide ved en Anden bekaastelig maatte have besørget, hvortil ingen Formue var, hvilket og har hindret min viidere Progress.»

Efter nu at have lovtakket Vorherre for, at han dog ogsaa i denne beskedne Gjærning har faaet Lejlighed til at vise sin «Habilitet», udbryder han: «*Allernaadigste barmhjærtige Konge!* saaledes er snart min Ungdoms Tiid og anvendte Fliid forsvunden uden noget mit rette Gaun». — Men «Gud være lovet!» endnu engang, han har ikke omsonst deltaget i en Amtmands Forretninger, hvorfor han allerunderdanigst ansøger, «hjertesuckende, at D. Kgl. M. af Høiforbarmelig Naade og Clemence allernaadigst vil behage at forunde mig Stæd og Forretning som Assessor enten udi det kongl. danske Cancellie eller Hoff Rætten, paa det jeg kunde have dend Naade og Ære at bære Naun af Kongens allerunderdanigste Tiener i virkelig Tieniste, og derunder, som dend der af sig Selv (saa at siige) intet i Verden eyer, tarveligen subsistere, naar D. M. allernaadigst maatte finde for godt mig Løn at tillegges.

Jeg lever i dybeste Devotion til min sidste Døds *minute*

D. kgl. Majestæts Allerunderdanigste og ringeste Tiener

Frideric Schinkel.»

Denne Ansøgning bærer dog ingen Frugt, men da Landsdommer Edvard Trellund dør i Febr. 1746, er Schinkel strax tilrede og indsender 26. Febr. en fuldstændig ligelydende Ansøgning, der har til Følge, at han 18. Marts 1746 modtager Udnævnelse til Vice-Landsdommer i Nørre-Jylland; og nu er han paa det rette Spor. — I Slutningen af Fyrrerne træffer vi ham som Forpagter af *Estvadgaards Kloster*, og naturligvis er han raget i Spektakel med Klostrets Administrator, hans afdøde Fars Eftermand, Amtmand *Werner Rosenkrantz* til Krabbesholm. Det er Forpagtningskontrakten, som Schinkel udlægger paa sin egen Maade, og da der «*daglig* skal yttre sig een og anden Tvistighed» om den rette Udtydning, saa ender det med, at der tilbydes Schinkel 1000 Rdl., for at han skal opgive sin Forpagtning 1. Maj 1750; det sker, og 3. April s. A. kjøber han af Stiftamtmand Vilhelm Güldenkrones Enke det saa omtumlede Hald — 400 Td. Htk. — som han nu holder mellem Kløerne i over 40 Aar. — De første Aaringer forslaar han Tiden med sin Yndlingssport: Processer; først har han een med en Justitsraad *Caspergaard*, der i sin Tid har laant Schinkels Far dels Korn, dels Penge, ialt til den Sum 1192 Rdl. Til en Begyndelse er Schinkel indgaaet paa at betale Summen ($^{20}/_{6}$ 1749), senere vrider han sig fra det. — Saa følger en ny, vidtløftig Proces (1753) med en Hans Carsten Langballes Arvinger, hos hvem Schinkel gjør Fordring paa 6000 Rdl.; ogsaa det ender i Rettergang og Kommission og Spektakel.

Ikke for intet tillægger Traditionen ham den Udtalelse, at «Uretfærdigheds Penge tætter ogsaa et Hul» — thi i 1759 rager han sig i Strid med hele 5 Provster — Bestyrere af fattige Præsteenkers Kasser i Aarhus Stift; de indgaar til Kongen med Klage over, at Schinkel uden Blusel opkræver Lejemaalsbøder, som tilkommer ikke ham, men de ærbare Præsteenker; Kongen maa tale ham haardt til for dette Forhold og bebrejde ham, «at de Lejemaals Bøder, som falder paa Præstegaardens Grund og erlægges af Præstens Tjenestefolk og Tyende [og som] skulde tilfalde fattige Præsteenker, skal du dog ved Anledning af et Lejemaal, som 2de udi Almind Præstegaard da tienende Personer, navnlig Christen Jacobsen af Aunsberg Gods, Os elskelig Cancellie-Raad Steensen tilhørende og Anna Sørensdatter af det dig tilhørende Halds Gods med hverandre begaaet have, [have] tilegnet dig og ladet oppebære Qvindens forfaldne Lejemaalsbøder dog med anseelig Aftingning for hende indtil 28 Rdl.»

Her maa Schinkel krybe til Korset og modstræbende aflevere til de fem Provster de Syndens Penge, som de to Tjeneste-

folk havde ligget og bolet sammen til de fattige, men ærbare Præsteenker.

Schinkel blev op imod 40 Aar inden han giftede sig, og hans Valg faldt paa *Edel Helene Margrethe Moldrup*, en Datter af den velstaaende Regimentsskriver i Skanderborg Rytterdistrikt, Kammerraad *Niels Olsen Moldrup*. Brylluppet stod den 27. Okt. 1758 paa Skanderborg Ladegaard, og først en otte Dages Tid efter, nemlig d. 3. Novb., gjorde Parret sit Indtog paa Hald Slot under store Festligheder; den celebre Begivenhed fattedes end ikke en Skjald, der med mange Skrabud nedlagde Produktet af flere søvnløse Nætters Anstrængelser i den 23-aarige Naadigfrues hvide Haand; vi sigter til Finnerupdegnen *J. Schaalen* og hans 20 Sider digre «*Halds Rimkrønike*», som for kort Tid siden er fremdragen af sin Glemsel*), og hvor den udi Poesien svedende Skolemester finder mange snurrige Udtryk baade om det gamle og det nye «eller itzige Hald». Bl. a. tiltaler han — paa Halds Vegne — den unge nygifte *Fru Edel* saalunde:

«Kom, smukke Frue, kom, læg Dig i mine Arme,
jeg dine Dage vil Dig elske, ære, varme;
naar Du mig kiender ret, Du ey fortryde skal,
Lands-Dommer Schinkels Fru' Du bleven er paa Hald:
mit skiønne Legem har udvortes Ære-Klæde.
Indvortes Værelser som i et Greve-sæde.
Prospecter yndelig som paa et Lyste-slot;
troe, rare Frue, mig, paa Hald at boe er godt.»

Han vover endogsaa følgende dristige Lignelse:

«Men vil Du agte vel, hvor Inder-Øen stavner
i Søens dybe Vand, og Søen Øen favner
med lange Arme, see, da Søen viise kand,
hvordan en Kone skal begegne Hendes Mand.»

Og han slutter med følgende Ovenuds-Skjæmt:

«Giv Schinkel og Moldrup maae leve tilsammen
saa glade som Degnen i Finderup, Amen!
tilsætter, naar Offer Hand leendes venter,
og Lommerne tager mod gyldene Renter!»

Næppe altid har Fru Edel kunnet istemme den poetisk antrukne Degns Udbrud: «Paa Hald at boe er godt!» Thi, som ogsaa Blicher bemærker, var Schinkel paa det sjette — som paa

*) Se Jydsk Historie og Topografi 3. R. 3. B. S. 93—118.

de fleste andre af Budenes Omraade, en ret vidtløftig Herre: «Hvilken Bondepige paa Godset han tilkastede Tørklædet, hun maatte holde for». — Ikke altid gik hans Tilbøjeligheder ud over Bønderpiger alene; nedenstaaende Udskrift af Mønsted Kirkebog*) dækker øjensynlig over én af hans galante Æventyr; under «Fødte» læses følgende:

Anno 1781, Dom. 17. p. Trin. d. 7 Oct.

«*Lovise*, *Birgitte Cathrines* uægte Barn af Mønsted. — *Testes:* David Haun, Hans Pedersen og Hustrue og Jens Pedersen alle af Mønsted. David Hauns Hustrue i Mønsted bar Barnet.

Fornævnte Birgitte Cathrine var et fremmed Fruentimmer, som kom reysende og indlogerede sig i David Hauns Huus, hvor hun gjorde Barsel. Hun sagde sig at være fra Kjøbenhavn og udlagde til Barne-Fader en Lieutnant, navnlig Just Hendriksen, som for tilskibs paa de lange Reyser.»

Pigens Efternavn med andre Oplysninger har muligvis senere været føjede til i Randen; men her er der atter med en Kniv skaaret ca. 2 Kvadrattommer ud af Bladet.

I sit Ægteskab fødtes der Schinkel 3 Børn, men det første — en Søn *Niels Moldrup Schinkel* (f. 1760) døde efter tre Maaneders Forløb, og da ogsaa det næste Barn, *Charlotte Sophie* (f. 1764), døde ganske spædt (1766), tvivlede Schinkel om, at han fik levedygtigt Afkom mere, hvorfor han og Konen d. 17. Febr. 1769 opsatte deres Testamente saaledes, at den længstlevende skulde arve alt «saafremt det derved forbliver, at vi maaske i Fremtiden ej heller bekommer Livsarvinger». I dette Testamente havde han bestemt 1000 Rdl. for 2 Skoler: én i Almind og én i Daugbjærg, der skulde bygges i Stil med de kgl. danske Skoler paa Landet. 20 Rdl. aarlig var bestemt til Skoleholderens Løn. — Samme Aar faar han kgl. Tilladelse til at nedbryde de gamle Kirker i Dollerup og Finderup og med Hjælp fra Omegnens Bønder at sætte dem i ny og bedre Stand.

I Almindelighed plejer dog hans Bestræbelser at tage en mere jordisk Retning end den, der repræsenteres af Skole og Kirke.

---

*) For 1781, S. 410; *David Haun* var Degn i Mønsted. Sml. Goldschmidts «Hederejse», S. 189—92, og hans Samtale med Degnens Datter *Stine Haun*, f. ca. 1790.

Kanske staar dog denne Himmelvendthed i Forbindelse med den betydelige Modgang, som faldt ind over ham i disse Aar.

Friderich Schinkel, f. 1719 † 1794.
Efter Maleri hos Jægermester Krabbe paa Hald*).

Uden at besidde nogen egentlig juridisk Uddannelse var han — som før omtalt — bleven udnævnt til Landsdommer i 1746; denne

*) Indtil 1884 existerede der foruden dette endnu et Portræt af Fr. Schinkel og et andet af hans Hustru Edel Moldrup; de to Malerier var havnede paa et Loft i Rungsted mellem gammelt Skrammel, og da Billedet af den brøsige Kammerherre her af respektløse Slægtninger ikke sjælden paa vaade Dage maatte tjene som Bødeklud paa utætte Tagvinduer, kan det næppe undre nogen, at Forgyldningen efterhaanden gik af mere end Kammerherre-Nøglen, hvorfor en mere pietetsfuld Ejermand omsider

Udmærkelse er øjensynlig steget ham til Hovedet, saa han troede at kunne skalte og valte med Lov og Ret efter det gladeste Forgodtbefindende. Folk skjalv for denne Dommer som for selve den Onde; hans tyranniske Luner kjendte ingen Grænser, og synes endda nok saa meget at være gaaet ud over hans egne Kolleger bagved Skranken, som over den skjælvende Hob af almindelige dødelige foran den. Den 21. Oktbr. 1759 indkommer der saaledes til Kongen en ynkelig Klage fra den gamle Landsdommer, Konferensraad *Fr. Arenstorph,* om alt det, han i den senere Tid har maattet døje af Meddommer Fr. Schinkel; for det første har denne Herre i Landstingsprotokollen den 12. Septbr. s. A. ladet indføre en lang Klamamus, i hvilken Arenstorph beskyldes for tvende Gange at have «svoret ved sin Sjæl, og saaledes forfængelig misbrugt Guds Navn, Guds Bud og Kongens Lov», og ved denne sin «letfærdige Sværgen og Banden vanæret Retten». Derfor skal Arenstorph nu «agtes som den, der ikke for med Sandhed», samt i Bøde idømmes $1^1/_2$ Quintin Sølv.

Arenstorph har udspurgt ærede Tilstedeværende, om hans Klage er ugrundet, eller om det ikke er overensstemmende med Sandheden, at Fr. Schinkel «af vred Hue talte endeel anstødelige Glosser og det med høj Røst?» En Hr. Olufsen svarer hertil, at han kan ikke nægte, det jo forekom ham, at Schinkel var «noget misfornøjet; men at jeg ved dette Svar skulde opregne alle de Ord og Expressioner, som Hr. Landsdommer Schinkel ved den Lejlighed brugte, formoder jeg Hr. Requirenten excuserer mig for; eftersom jeg, i Fald jeg udførlig skulle melde de af mig bemærkede Talemaader, hvilke jeg ey kan nægte jo synes at være af den Slags, som Hr. Conference Raaden har behaget at nævne, snart maatte befrygte at overtræde de Grændser, som Modestien foreskriver».

Et andet Vidne har hørt Schinkel sige til Arenstorph, «at hand nok ikke var meget vant til at komme for en Rett, siden han der ey vidste bedre at comportere sig; og desuden lod hand Hr. Conference-Raaden høre, at hand lagde sine Arme paa Bordet for Retten».

Arenstorph anraaber Kongen om at forhjælpe ham til Satis-

---

sendte de to ramponerede Malerier op paa Christiansborg Slot til en anset Reparatør; men ak og ve! tre Dage efter brændte Slottet, og da Kammerherren altid i levende Live havde vist Tilbøjelighed til at futte op, var *han* noget af det første, der gik Ild i. Den sørgmodige Fru Edel delte hans Skjæbne.

faktion, «som kan sætte mig igjen istand, at forrette efterdags mit Embede under eet sikker Geleide med den vedbørlige allerunderdanigste Frimodighed og Lyst».

Og Schinkel modtager da den 18. Jan. 1760 en skarp Irettesættelse, i hvilken det befales, at hans Fripostighed i Protokollen skal udstryges og det kgl. Brev indføres; desuden bøder Schinkel til Landstingshuset 50 Rdl. og en lignende Sum til Justitskassen.

Men der er ikke gaaet tre Maaneder, saa er det galt fat igjen. Det er stadig Arenstorph, der maa være Skive for Schinkels Chikanerier. Den 6. April 1760 behandler han denne den øverste Landsdommer som en Skolepog. Arenstorph havde staaet med et af Rettens Dokumenter i Haanden. «Hvad er det for et Dokument!» siger Schinkel, og vrister det ud af Haanden paa ham og putter det i Lommen.

Desuden havde han sagt om nogle Papirer: «Vil De paaskrive disse Breve?» «Ja,» sagde Arenstorph. Schinkel havde fortsat saa mange hørte det:

«Det er vel for Storagtigheds Skyld, kand jeg tænke, de vil gjøre det; og hvorefter gjør De det? Har De noget derfor? Det er ej efter Forordningen. De vil vel ej verificere Attesterne; ney, der holder De nok deris Næse fra.»

Generalprokurøren *Henrik Stampe*, der har faaet Sagen til Betænkning, siger — den 6. Juni 1760 — om Schinkels Opførsel, at den er baade «capricieux, dristig, grov og heel uanstændig»; det var «en stoer Impertinence af Lands Dommer Schinkel allene og paa egen Haand at ville gjøre om, hvad alle de andre havde aftalt. Endnu en større Dumdristighed var det, at han derved tog sig selv til Rette og saa godt som med Magt, tog Dokumenterne fra Conference Raad Arenstorph. — De Ord, han ved den Anledning haver talt til Conferentz R. A. viise en Barnagtig Piqvanterie og Malice; og den Maade, paa hvilken han haver underskrevet disse Dokumenter, saa at A. ikke siden kunde komme til at underskrive dem, med mindre han vilde underskrive *efter* Schinkel, afgiver en taabelig Chicane». Stampe gjør opmærksom paa, at Schinkel tidligere har faaet baade Mulkt og Reprimande; nu maa rette Vedkommende træffe Afgjørelsen; thi «man erfarer, at en Reprimande eller en taalelig Mulct just ikke ere tilstrækkelige til at corrigere ham».

Kancelliet indstiller ham til Suspension i 6 Maaneder, og Kongen suspenderer ham fra Embedet den 3. Sept. 1760, uden dog at fastsætte nogen Frist. Nu lever han da under den konge-

lige Unaade indtil 13. Febr. 1761, da hæves atter Interdiktet, og Schinkel drager paany ind i Landstinget, «idet han har ansøgt derom»

Nu henlever han godt og vel tre Landstingsaar under en rosværdig Tavshed fra Protokollernes Side, men den 11. Maj 1764 har han atter været i sit slette Hjørne og søgt at fortrædige og opirre «Os elskelig» Generalauditør og Landsdommer *Rothe* «for at bringe ham til at forløbe sig»; denne Gang slipper han dog med at blive «erindret og admoneret».

Der gaar igjen et halvandet Aar, da gaar Landsdommer Schinkel atter løs paa en højtæret Kollega — om vi saa tør sige — i Skjorteærmer. Det er dog bedst at lade Vedkommende selv fortælle og «Vedkommende» er Landsdommer *Chr. Leth* til Nørre Vosborg; i en lang og begrædelig Klage til Over-Kancellisekretæren, Hr. *Otto Thott,* fortæller han, hvorledes han d. 20. Sept. 1765, efterat Landstingsmødet var sluttet, havde begivet sig hen i sit og Landsdommer Schinkels fælles Logemente*) uden Tanke om at fornærme noget Menneske. Paa én Gang traadte Prokurator *Rasmus Bondo* hen til ham og bebrejdede ham, at han havde afgivet sin Stemme i Disfavør af en af hans Sager. Leth svarede lidt undvigende, at enhver vel maatte stemme, som han fandt raadeligst for sin Samvittighed . . .

«Lidet efter triner Landsdommer Schinkel til mig og uden nogen i Forvejen given Anledning eller Ordvexling ligesom *ex abrupto* siger til mig, om *jeg* vel var andet end Vice-Landsdommer?» — Leth bemærkede lidt undvigende — — at — «havde jeg lige saa tidlig som han haft den Naade at faa kgl. Bestalling som Landsdommer, havde jeg lige saa vel som han kunnet være virkelig og ved Lønnens Hævelse. Jeg havde næppe faaet disse Ord udtalt, før han springer til og raaber: I er en Sk[ide] Landsdommer, slaaer mig saa med det samme under mit Øre, og giver mig mange vældige Ørefigen og Slag i Ansigtet, saa Peruquen fløj af Hovedet, den han sparkede ud af Døren med sin Fod, springer saa atter til og kratter mig med sine Nagler i Ansigtet, at Blodet flød. I samme Tid triner Procurator Bondo tillige ind paa Livet af mig og siger: «Det er Ret, hvad I der vederfares af Landsdommer Schinkel, saaledes bør I have; I er jo ikke mere end Lds. Leth, og jeg er ikke bange for Jer!» Jeg recolligerede mig strax, fattede al min Contenance og besluttede for

*) Det viser sig senere at være i «et Vinhus», hos Vinhandler *Peder Lind.*

alting ikke at give Lige for Lige. Jeg troede nu vist, at her var et oplagt Raad, tog derfore imod Schinkels grove og voldsomme Overfald med den største Taalmodighed, bad om Fred og Nærværende at drages til Minde, hvad her passerede, saa vel som med den største Koldsindighed svarede Bondo: «Min Ven, bliv mig fra Livet; jeg haver intet med Eder at bestille, vil ej heller have det». Thi jeg vilde for ingen Deel den Skjændsel, at dette nederdrægtige Menneske skulde siges at have lagt Haand paa mig.

Imidlertid jeg saaledes staaer med det blotte Hoved og blodige Ansigt, kom min Tjener, som i Gaarden havde hørt Landsd. Schinkels Stimen og Raaben, ind i Gangen, saae min Peruque at ligge imellem Fødderne af de der forsamlede Mennesker, tager den op og bærer den ind til mig. Jeg bestyrkedes nu end mere at her var oplagt Raad over mig, thi Procurator Bondo triner strax til min Tjener og byder ham gaa ud, Landsdommer Schinkel bliver ham tillige var, tager Ordene af Bondos Mund og siger: «Herud!» vilde og støde ham ud af Døren, men som Tjeneren spændte sig fast i Døren, slog han ham med knyttet Næve i Ansigtet, at han har været blaa under sit Øje i nogle Dage derefter, — løber saa atter hen til mig, som staaer og sætter min Peruque paa Hovedet, kaster dend af igjen, løfter Haanden i Vejret, men førend han slaaer til (alene for at gjøre min Beskjemmelse desto større) raaber til Musicanterne: «Blæs op!» Og i det samme slog mig under Trompeters Klang paany med knyttet Næve i Ansigtet mange Gange, rev et Stykke Kjød af min Lippe, ligeledes under mit ene Øje sampt Næse og sled mine Manchetter i Stykker, trækkede mig tillige nogle Gange i Haaret, hvilket alt uden mindste Modværge eller mindste onde Ord holdt ud, bad allene, som før, om Fred og Rolighed. Bondo stod og i Ryggen af mig, færdig at gribe til ved den første Mine, jeg havde gjort, til Modværge.

Jeg retirerede mig derpaa igjennem en anden Stue ud i Gaarden, men lidet efter gik ind igjen i et andet Værelse, hvor jeg tænkte at være i Ro for Landsdommer Schinkel; men han tilligemed Bondo havde efterfulgt mig og var alt inde i Stuen, før jeg. Saasnart Landsdommer Schinkel blev mig vaer, fo'r han igjen paa mig uden mindste af mig given Anledning enten i Ord eller Gjærning, spyttede mig lige op i Ansigtet, skjeldede mig for Hund, Canaille med mange flere ærerørende Skjeldsord, raabte igjen: «Blæs op!» og slog mig saa paany med knyttede Næver i Ansigtet mange Gange, det ligeledes som forhen i mange

Vidners Paasyn ganske gelassen taalte — — og maatte nu ind i mit Kammer for at faa mit blodige og oprevne Ansigt ved en Chirurgus forbunden.»

Den ulykkelige Mands eneste Trøst er denne, at Rasmus Bondo ikke fik Anledning til at lægge sin Prokurator-Næve paa ham:

«At blive overfalden af Landsdommer Schinkel var haardt, men det var dog min Ligemand; men skulde den af alle honette Folk ringeagtede Rasmus Bondo have lagt Haand paa mig, vilde jeg have anset det for en Klik, den jeg aldrig kunde tørre af mig.»

Leth kan ikke se rettere, end at det har været aftalt Spil «imellem Landsdommer Schinkel og hans Adhærent, den bekjendte Procurator Rasmus Bondo, at jeg den Dag skulde prygles og beskjemmes».

Han fortæller, at Bondo samme Nat arresteredes for Gadespektakler, men udløstes af sin Ven Schinkel. Sluttelig anraaber Leth paa sine Knæ Oversekretæren om at skaffe ham Oprejsning, paa det at ikke hans mange Børn skulle drage ud i Verden med Mindet om en for evig beskæmmet Fader.

Leth belægger sin Klage med en Hoben uomstødelige Vidner og Attester.

Det aner Schinkel, at han denne Gang er gaaet lige lovlig vidt; hans slette Samvittighed rører sig kraftigt i efterstaaende Breve til *Otto Thott**); denne var en Del pietistisk bevæget, derfor ser vi vor jydske Tartuffe uophørlig slaa paa disse Nagler:

Deres Excellence
Høi og Velbaarne Hr. Geheime Raad
Naadige Herre!

I Continuation af min forrige Rapport med sidste Post**) indflyer ieg fremdelis til Deres Excellences høie *grace*! underdanig bedende, at dog over mig maae haves een Slags naadig Medliidenhed. Gud give mig dend Lycke eengang, ieg maatte tillades at foredrage Deres Excellence min Skiæbne og de sande Aarsager dertil, ja Gud dend almægtige reedede mig ud af al dend Fortrædelighed, som imod mig opfindes snart paa een snart paa een anden Maade. Nyelig er ieg bleven meget

*) Født 1703, Oversekretær i dansk Kancelli 1763—1770.
**) Har ikke kunnet findes.

touchant begegnet af Landsdommer Leth; dend Frygt ieg har for at forgaae mig, giør at andre sætter al Frygt og Undseelse tilsiide; der over er det kommen saavit, at ieg formedelst een sømmelig Ambition nødvendig, siden det blev sagt mig under Øyne paa et *publique* Huus, maatte revangere mig, det gaaer alt ud paa, at ieg har været suspenderet og nær ved Cassation etc. Ieg tilbød ham strax og siden i brave Officerer Hr. Major Wind og Lieutnant Beyermanns Overværelse al dend honnette Satisfaction som nogen Chevallier kunde forlange; men hand vil føre Proces og Klage; det første giør mig i saa Tilfælde ingen Skade, men at anklages meere, det krænker mig smertelig. Fromme, naadige Herre, saadan ringe Sag, som er passeret paa et Viinhuus, vedkommer hverken Kongens Tieneste eller Embedet. Dersom Landsdommer Leth skulde faae isinde at klage over mig, da udbeder ieg mig dend Naade, at hand maae afviises til Lands Lov og Ræt, allerhelst hand Selv dermed har begyndt, og ieg under Processen tilbudet ham et ganske convenabel Forliig.

Til Gud og Deres Excellence staaer al min Trøst og Tilliid. Naar dette er vel forbie, saa haaber ieg og inderlig attraaer for Fremtiiden at blive forskaanet for slige U-leiligheder. — Dend Allerhøieste lade sin Naade-Soel daglig bestraale Deres Excellence med iidel Lycke og Velsignelse til sildigste Alder, det ønsker troehiertig dend som med største Devotion forbunden til Graven henlever

Deres Excellence min Naadige Herres
underdanige og lydige Tiener
Fr. Schinkel.

Hald, d. 13. Novb. 1765.

Stadig ængstet i Sjælen afsender Schinkel ca. 14 Dage efter endnu følgende Brev til Otto Thott:

Deres Excellence
Høi og Velbaarne Hr. Geheime Raad
Naadige Herre!

Dersom Gud har givet mig dend Lycke at min sidste underdanige Skrivelse maae hos Deres Excellence være bleven i Naade antagen, saa lever jeg i det faste Haab og Tilliid, at det aldrig gaaer mig saa ilde, som nogle her udspreed[t]e løse Relationer vil have det; thi da maae ieg siige, at være bleven

ret u-lyckelig. Ieg kand dog umuelig forestille mig, at dend *passage* paa Viinhuuset kunde drage andet efter sig, end at min Anklager kand vedblive ligesom begyndt at søge mig paa loulig Maade, og ieg efter Loven at liide Dom, fordie sligt ikke vedkommer Embedet, Embeds Forretninger eller der med kand have nogen Sammenhæng. Og foregives anderledes, da er det aldeles urigtig og ubeviislig; men derimod er det sandt, at min Anklager af Forsæt inviterede mig til Forgaaelse og havde bestilt visse Personer af hands egen Famillie, som var i Nærværelsen, og strax kom tilstæde, at skulde giøre det, som dog icke lyckedes dem. Har ieg nu forseet mig, saa er det allene imod ham, min Lige-Mand, og naar hand icke anderledes er at tilfredsstille, vil ieg gierne give ham al dend Satisfaction, Loven i saa Maade allernaadigst byder. Naadige Herre! afværge for Guds Barmhjertigheds Skyld, at ieg dog icke skulde blive til Rov for mine Fiender eller undergaae formedelst deres haarde Efterstræbelser. Ieg er imidlertid inderlig bedrøvet, sucker og beder om deres Excellences naadige Protection, at ieg denne Gang maae overvinde, saa skal ieg ved Guds Bistand herefter bædre viise at bevare mig, som til Livets Omvexling uforglemmelig og med den dybeste Respect henlever etc.

Fr. Schinkel.

Hald. 2. Decb. 1765.

Schinkels Ønske om at faa det hele omsat til en regulær Proces, hvor han var den overlegne paa Grund af sin betydelige Formue og havde i sin Magt at trække Sagen ud, saa Vejret gik fra Modparten, blev dog denne Gang ikke imødekommet; den 6. Decb. 1765 suspenderes han atter fra Embedet for sin «skammelige og uanstændige Opførsel imod hans Colleger» og 24. Jan. 1766 ordrede Kongen nedsat en Kommission til Sagens Oplysning og til at dømme over, om Schinkel efter dette kunde beholde sin Plads i Landstinget. -- Kommissionen, som bestod af Stiftsbefalingsmand *Matthias Huitfeldt* og Amtmand *D. Trappeau*, stævner nu Parterne for sin Skranke. Schinkel søger her at godtgøre, at de omvundne Prygl ikke var tildelt Kollega Leth paa Embedsvegne, men var nogle ganske private Kløe, der udelukkende stammede fra «nogle Pocaler og Viindricken med viidere». Kommissionen har dog ikke fundet sig beføjet til at tage denne Forklaring for gode Varer, thi d. 17. Marts 1767 fældes følgende Dom:

Fr. Schinkel bør have sit Embede som Landstingsdommer forbrudt samt bøde 100 Rdl. til Viborg Hospital og 100 Rdl. til Justitskassen, endvidere betale Kommissionsherrerne 200 Rdl., Generalfiskal Wivet 70 Rdl. og Skriveren 30 Rdl. — Schinkel forlangte selvfølgelig at komme for Højesteret; og d. 2. Novbr. s. A. voterede dens Dommere i Sagen, og skjønt de alle fandt, at Schinkel i enhver Henseende havde opført sig raat og skammeligt, dømte de dog, at han burde beholde sit Embede, men bøde 400 Rdl. til Christianshavns Kirke, samme Sum til Justitskassen og 100 Rdl. til Generalfiskalen.

Bovbjerg paa Blichers Tid. Malet af C. F. Sørensen [f. 1818 † 1870].
[Se Novellen «*Marie*».]

Saadan slap Schinkel ogsaa denne Gang over den værste Forskrækkelse; dog lader det til, at den Ængstelse og Spænding, hvori han paa tredje Aar havde gaaet, i nogen Grad havde sat Gjordene paa ham, saa der i de efterfølgende tyve Aar var — ihvertfald tilsyneladende — Fred i Landstingshuset. Schinkel laa dog i al den Tid ingenlunde paa den lade Side; i 1779 havde han opnaaet Titel af Kammerherre; evigt og altid havde han Processer, hvori han væltede sig som en Hund i et Aadsel. I 1768 har han en Sag med to Brødre, begge af Navnet *Lars Kieldsen* fra Egeris, som han vil have puttet i Soldatertrøjen; i 1780 fører han en Kiv med *Jean Arnold Fischer* («Fruentimmerhaderen») om en Bro, den saakaldte: Kongens Bro. Saa har han en Trætte med Bønderne i Vorde Sogn om en Konge-Tiende; det hele

drejer sig om en Aarsafgift paa 55 Rdl.; en Kommission nedsættes den 11. Decbr. 1789; Schinkel er vældig sej overfor «de uskyldige, gode Bøndermænd», der ikke har bedre Vid end at vove sig i Proces med *ham*. Han pralede af, hvorledes «de Højlærde og Beste baade i Theologie og Philosophie raadede dem (ɔ: Bønderne) fra Proces og Pengespilde. Andre, selv begierlige, derimod lovede dem vel mere, end de kan holde mod Enden. Forførte ere de kjære Bønder og det fortryder de allerede». Men: — — «Ikke destomindre fordi det er mig ubehageligt at have Proces med nogen [ha, ha!], og allermindst med saadanne Folk, som ikke selv haver den fornødne Indsigt i Sagen, men maa lade sig styre af andre, saa at de ofte kommer i Forliis og Skade» — saa rækker han herved de Vildledte sin forsonende Pegefinger. En Del af de Vorde Bønder blive rørt ved saa megen Nedladenhed fra Naadigherrens Side og tilskriver — med paaholden Pen — den stridige Herre:

«Gunstige og kiere Husbonde! Det er os meget imod at vi er kommen i Strid med vor kiere Husbond — — —»

Andre fremturer i Forhærdelsen og taber deres Sag med Glans (19/8 1790), endda vi syntes, deres Ret var red nok*).

Han har ogsaa en Sag med en Hjulmand: *Chr. Christensen* i Ravnstrup, hvem han har beskyldt for at have stjaalen et Stykke Eg i hans Skov; den Sag løber i fem Aar op mod de højeste Instancer, indtil den sagte slukkes ved hans Død**).

Det vilde dog falde altfor langtrukkent at opremse alle hans Processer; vi vender hellere tilbage til hans Landstings-Meriter, der omkring 1790 atter faar en kort Blomstringsperiode.

Først er der en Sag om Landstings-Domhusets Regnskaber, som ser ret fordægtig ud. Her deler han dog Skjæbne med *Mathias Thestrup* til Mariager Kloster; Gang efter Gang har man anmodet de to Herrer — Schinkel og Thestrup — om at gjøre Rede og Rigtighed for Domhusets Status, der nu ikke har været fremlagt i over 30 Aar. Da enhver Henvendelse indtil Dato er bleven mødt med døvt Øre, foranstaltes der den 28. Novb. 1788 nedsat en Kommission, der efter to Aars Forløb (ɔ: 26. Novb. 1790) dømmer de to uheldige Regnskabsførere til at udrede en Erstatning paa 2001 Rdl. 56 Sk., erlægge Sagens Omkostninger

*) Vi maa her meddele, at vi ikke har haft Lejlighed til at gjennemgaa de lokale Underretsprotokoller fra den Tid Schinkel sad paa Hald. De vilde sikkert bringe artige Ting for Lyset.

**) Hjulmandens *Forlig* med Schinkels Svigersøn er af 14. Jan. 1795.

med 380 Rdl. samt bøde 10 Rdl. til Domhuset, 10 til Justitskassen. Desuden faar de det Skudsmaal, at de begge «have tilladt sig en Overhørighed imod saavel flere Cancelli-Ordres som forhen citerede kgl. Rescript og Landstingsordningen, samt endelig været særdeles langsomme og viist megen Sendrægtighed med at efterkomme deres Pligter».

Højesteret piller lidt ved de mange indviklede Talkolonner, men tiltræder dog Kommissions-Dommen i det væsentligste.

I 1790 gaar Stormskyerne atter lavt over Hald og dets balstyrige Ejer, den 70-aarige Kammerherre. De digre Klager, der næsten fra samtlige hans Kolleger hagler ned om ham, vidner om, hvilket Hus der til daglig maa have ligget i det gamle viborgske Landsting.

Først er der en lang Klage-Solo fra Landsdommer *Peter Severin Føns*, der i bevægede Ord tolker de Krænkelser, som Schinkel har tilføjet ham paa Person og Ære; saa følger Kvartetten: *Lautrup*, *Gierulf*, *Hoff*, *Leth* — alle Landstingskolleger — der anraaber Kancelliet om «at sætte Hr. Kammerherre Schinkels Forvovenhed de tilbørlige Grænser». Daglig har de gjennem mange Aar maattet finde sig i hans Selvtægt og Chikanerier, men det, der har faaet Gryden til at koge over, er dog hans aabenbare Forfalskning af Landstingsprotokollen og især hans Forhold i Sommeren 1790 til Svogeren *Steen de Steensens* Opbuds-Erklæring, som han uden videre tog til sig og skaffede Underskrift under falsk Angivelse.

Men lad Parterne tale deres egen Sag. *Føns* har først Ordet. Han værger sig energisk imod den Formening, at han skulde fremføre sine Klager af Had til sin Kollega:

«Jeg er virkelig ikke Kammerherre Schinkels Avindsmand; altid har jeg beundret den sjældne Sjæls og Legemsstyrke, som i saa høj en Alder endnu er conserveret hos ham;» — han ved tillige, at Schinkel altid har vist Ærbødighed «for det Embedes Titel og Ordens Tegn, Deres Majestæt endnu har ladet ham beholde, men lige saa vist som dette er, lige saa sandt er det og, at jeg og mine andre Colleger i Embedssager ofte har været af andre Meninger end Kammerherren, og det har gjort ham misfornøjet, saa han «tilstrækkelig har vist sin Myndighed» dels ved at forhale Sagerne som nu i Febr. 1789, dels ved «at begynde Landstinget sildigt og ende det tidlig, [og] chikanere mig med mange Dages Ophold i Byen» etc. — Maaske har Føns i den Anledning tilskrevet ham et «varmt» Brev. Men om han anfører noget saadant, lad ham da altid fremlægge Orinalerne. Og

lad det allernaadigst blive erindret, hvilke strænge Breve højsalig Frederik 5. saa sig foranlediget til at sende ham for hans frække Forhold til sine Meddommere.

Nej, Kammerkerre Schinkel «er den egenmægtige, ufredelige Mand, som ikke alene eluderer Rætten og fornærmer mig samt de øvrige nuværende Landsdommere, men han har i over 30 Aar gjort dette saavel imod sine Formænd som Eftermænd».

Enten maa Kongen da suspendere ham og lade ham tiltale eller ogsaa forflytte Føns eller fritage ham fra at møde i Landstinget — — «thi Schinkels Omgang mod mig er saa utaalelig stiklende ved alle Lejligheder, at jeg ikke kan udholde samme. Og skulde jeg være saa uheldig ikke at faa naadigst Beskyttelse fra Deres Majestæt — saa uagtet det stedse har været min største Glæde at kunne vise mig til mit Føedelands Tjeneste, maae jeg dog gribe til det for mig saa smærtefulde eneste sidste Middel til min Beroligelse med at bede Deres Majestæt i Naade meddele mig min Afsked, naar ingen anden Understøttelse er for mig at haabe, da det er bedre at leve ukjendt i sin Krog end miskjendt af Publicum, fordi man sidder i Embede med en Kollega, som med Magt vil bøye Retten». [30. Sept. 1790.]

Schinkel laa dog heller ikke paa den lade Side, men indsendte til Majestæten følgende for ham karakteristiske Skrivelse:

Allerunderdanigst Erklæring!

At skrive som Justitsraad Vice Landsdommer Føns udi Supplique af 28. Juni sidst har andraget, saa fnysende og interrogative til vor allernaadigste *Souverain Konge*, det siunes at være formasteligt, og da hand her torder vove sig paa Højeste Sted med saadan Frækhed, saa er det desmindre at undre over, at hand har skrevet saa needrig imod mig.

Føns, eller Kilden her til, er i sig selv fordærvet af stor Overmod, Avind og egen Regiærings Syge. Disse rasende Laster, som fordum behærskede de blinde Jøder, forvoldte, at de kaarsfæstede Forløseren uskyldeligen.

Jeg afskyer det grove Væsen, som jeg med største Soumission for Deres Majestæt er pligtig til, og gjør bedst udi at begiægne onde, men lidet giældende Beskyldninger med mueligst Koldsindighed.

Af mig er intet ulovligt begaaet, intet i Giærning eller Ord, ejheller noget væsentligt mod mig anført, uden de af

animosité, Had, Avind og Efterstræbelse indkomne ubeviiste Klageskrifter mest fra Føns, som attraaer tilligemed nogle af de andre Landsdommere ved iidelig Chikaner at gjøre mig kiædsommelig af Lands-Dommeriet og ved min ventende Afgang stiiler deres Regning paa selv at blive ophøjede, saa og befordrede til at nyde Indkomsterne*).

Jeg derimod tiener ikke for at giøre mig Fordeel, men af Hengivenhed til at være troe udi Deres Maiestæts Tienniste, ligesom alle i min Famillie, hvilke baade i Militaire og Civile Over Charger har efterkommet Deris allerunderdanigste Pligter, saalænge Gud har forundt dem Helbredelse og Liv. Det samme er min reedelige Hensigt, som de andre troer at blive dem langvarigt. At jeg forhen har været suspenderet efter dumdristige Beskyldninger af lige saadanne sorte Siæle, hvis Lige endnu indfinder sig, dend Skæbne har jeg nok haft, men vederfaret dend Retfærdighed ved kgl. allern. Reskript af 13. Febr. 1761 igjen at tiltræde og beklæde min forrige Plads ved Landstinget.

Ligeledes efter fiskalisk Tiltale ved Høyeste Rættes Dom forblevet og befæstet i mit Embede, saa at Anklagerne tilhører Skiændselen.

Sandelig! Dend skal staae paa et højt Bierg, som skal se sin Lycke tilende. Mange ere faldne ved skarpe Sværd, men flere ved treske Klager. Jeg har haft min Deel og udstaaet saa mange haarde Prøver, men velsignet være baade Himlens og Jordens Konger. Thi

Jo meere Værden mig af Had har vildet undertrykke,
Jo meere Kongerne forfremet har min Ære, Stand og Lycke.

Deris Majestæts allernaadigste Lov har oprejst en Kobber Muur for den uskyldig Beførte imod løse Beskyldninger, at saadanne giftige Piile icke maae kunde skade.» — Han beder derfor nu om tre Ting: 1) to Kommissionsmedlemmer til Sagens Undersøgelse, 2) at maatte indstævne Dommen for Højesteret og for 3) «at Deres kgl. Maj. Selv som *Souverain* og den Højeste Dommer paa dend danske Jord nu Sagen fra begge Sider er forestilt og documenteret, behager allernaadigst imod Justitz Raad Vicelandsdommer *Føns* som Autor til Oprøret og de andre Landsdommere, saa mange som ere hands Medfølgere,

*) Schinkels Løn som Landsdommer var 400 Rdl. om Aaret.

at beskiærme mig ved ægen høy kongelig Resolution, at jeg efter dend hellige Skriftens Sprog maae nyde Rætt imod Rætt og Rætfærdigheds Rætt. Deres Majestæts Tienniste kand sandelig ingen Tab liide ved Fønses Afgang, thi hand er bedst skicket til at være sin egen Herre, ligesom hands Forfædre.

Henlevende med største Soumission

Allerunderdanigst

Fr. Schinkel.

Hald ved Viborg d. 18. Okt. 1790.

Schinkels første Bøn om Kommissionsundersøgelse opfylder Kongen ved Skrivelse af 17. Decb. 1790. Kommissionen, der bestaar af Amtmand *Ditlev Pentz* og Justitsraad *Johan Fr. Carøe**), holder sit første Møde 3. Marts 1791. Forhørene er meget vidtløftige. Det bebrejdes især Schinkel, at han forblev bag Skranken, mens man forhandlede Svogerens Opbuds-Erklæring; istedetfor at gaa, rykker han blot sin Stol lidt tilbage, snakker højt, skumler over de andres Vota osv. Han har skudt et Stykke Papir hen til Landstingsskriveren for at faa en Udskrift af sine Kollegers Stemmeafgivning i Protokollen; og da Skriveren vægrer sig ved at give ham en saadan, tager han ham i Armen og skubber ham fra Pladsen, mens han selv afskriver Protokollen, hvorved Retten forsinkes en Time.

Schinkel værger hidsigt for sig:

Hvorfor skulde han gaa sin Vej, fordi Svogerens Sag var til Behandling? «Da alle andre var nærværende, behøvede *jeg* ej heller at gaa paa Gaden.» Han trak sin Stol ud, og sad og saa til uden at forulempe nogen hverken ved Ord eller Gebærder. «Nej, Drengestreger bruger jeg ikke.»

Han vender sig til Skriveren *Marcussen* og spørger ham, om det ikke er ham vitterligt, «at jeg møder til Landstingets Betjening paa den i Loven befalede Tid præcise om Morgenen baade Sommer og Vinter, men dog altid oppebier de andre Landsdommeres Ankomst, ofte paa en Time og undertiden længere med Landstingets Begyndelse». Ja det er gaaet saa vidt med Nøle-

---

*) Om Carøes Valg lader Schinkel falde de mystiske Ord, at dette kunde maaske nok have været heldigere, «da det er bekjendt og unægteligt, at han, som nærmeste Slægt til *Jomfru Ring*, har været hendes Formynder den Tid, Hr. Justitsraad Vice-Landsdommer Føns *befriede hende*». Vi ved ikke, hvad der her sigtes til.

riet, at *han* er mødt, men ikke en eneste af de andre; og endda har han taalt Henstand til næste Dag.

Han benævner sig selv «den ældste og øverste Landsdommer», der i Snapstingslandstinget «alene forestaar Revision og Expedition med alle de Breve og Documenter, som udkommer til Læsning og henhører til Skjøde- og Pantebøgerne». Hans Forsvar er nu og da mærket af det stærkeste Raseri, især mod Føns; han truer med at stævne samtlige Landstingsdommere; men Føns opponerer harmfuld mod «inquisitorisk Adfærd» fra Schinkels Side, da «intet Rabulisterie, Haarklyverie og Vidtløftigheder er Kammerherre Schinkel tilladt» *).

Mens denne Sag staar paa, skriver Schinkel ind til Kancelliet angaaende en Række Processager (thi han har ogsaa andre Høns at vande), at der ved Underretten «er bleven kjendt og dømt saa lovstridigt, at han finder sig højst fornærmet og beføjet at indstævne samme for højere Ret, som efter den almindelige Tour skulde skee til Landstinget. — Men da Landsdommerne have anklaget og søgt ham paa Ære og Embede, og i saadan Anledning udvirket en Kommission nedsat over ham, maa han ansee disse som ham aabenbare Avindsmænd, der formentlig ikke kan være upartiske Dommere over ham, saalænge denne Sag vedvarer. Desaarsag han herved ansøger Bevilling til — at deslige hans Sager imidlertid maa gaa den mellemste Instance forbi og indstevnes lige for Højeste-Ret».

Og saa meget formaar Kammerherre Schinkel paa højeste Sted, at ogsaa denne Begunstigelse »bevilges i Betragtning af Omstændighederne» [15. Novb. 1792].

Imens gaar Kommissions-Sagen sin langsommelige Vej.

Dommen falder 29. April 1793. Den lyder paa Embedsfortabelse og 1130 Rdl. i Sagsomkostninger. — Ogsaa denne Dom blev underkjendt ved Højesteret, uden at vi dog er i Stand til at anføre Motiveringen, da det ikke er lykkedes os at finde selve Højesterets-Voteringen. Kun ved vi bestemt, at Schinkel forblev i Landsdommerembedet til sin Død, trods ethvert Stormløb. Thi 1. Juni 1795 henvender hans Svigersøn og «eneste Arving» *Mar-*

*) Under denne Sag nævnes blandt de af hans Tjenere paa Hald, der nu og da har gaaet ham til Haande foruden *Forvalter Christensen* og *Peter Daugbjerg* ogsaa «*Løberen Hans Laanum*, ukonfirmeret»; det er da sikkert denne sidste, som Blicher har tildelt Navnet «Thomas», og i Novellen lader løbe saa gesvindt mellem Frøkenen og hendes Kjæreste, og den samme som lokker den mandolme Tyr til en forsmædelig Død i Møddingen.

tinus Braëm sig til Kancelliet for efter Landsdommer Schinkels dødelige Afgang at faa udbetalt «hans tilkommende 1/2 Aars Gage for Aaret 1794». Og den erlægges uden Ophævelser.

Det var i de Tider — som endnu, kan jeg tænke — en vanskelig Ting at pirle en Kammerherre af Pinden. Det er med den Slags Folk som med Vildgjæssene, de flyver saa højt, at selv et dristigt Skud vil have svært ved at naa dem.

Var Kammerherre Schinkels offentlige Færd saaledes præget af Larm og Bulder, saa var det Liv, der førtes indenfor *Halds* Porte til Tider ikke mindre stormfuldt. Det skulde have været interessant at have fulgt hans korte, føre Tyreskikkelse, naar han forsvandt over Bakken og med Stokken i Haanden pludselig stod midt mellem de krybende Hovbønder, men vi maa holde os til vore Dokumenter, og de peger endnu dybere ind — lige til Familjelivets lønligste Kroge.

Ude paa Hald gik den gamle *Niels Moldrup*, Schinkels Svigerfar, og humpede om ved en Krykke, siden han havde mistet Førligheden ved et ulykkeligt Fald; i 1767 havde man villet forfremme ham fra Regimentsskriver i Skanderborg til Amtsforvalter i Korsør; han afslog det under Henvisning til sin Alder og Svaghed og søgte saa hen til Datteren paa *Hald*, hos hvem han døde 12. Maj 1771 i sin Alders 79de Aar*). Schinkel skal have faaet ialt en Tønde Guld af denne Svigerfar. — Om *Fru* Schinkel ved vi intet udover det, Blicher fortæller. De, som husker hendes Portræt, siger, at hun saa meget forkuet ud, hvad der er troligt nok. Hun var næsten altid syg og døde 23. Juli 1790, 55 Aar gl. efter i syv Aar at have lidt af Lamhed og Gigt i Underlivet. Hun jordedes først den 6. August.

Naar Schinkel i 1769 havde næret Ængstelse for at skulle dø barnløs, viste denne Frygt sig ubegrundet, thi den 11. Aug. 1773 fødtes der ham en Datter, der blev kaldt *Charlotte Amalie*, og som i 19 Aars Alderen gav Anledning til den Episode, paa hvilken Blicher har opført sin Novelle.

Da Charlotte var bleven voxen, havde Schinkel set sig om efter en Svigersøn og omsider fundet den, der anstod ham; det siges, at hans Navn var Baron *Rosenkrantz* til Frisenvold ved Randers**). Men Charlotte, der ikke var bleven taget paa Raad,

*) N. Moldrup mistede sin Kone 14. Maj 1736; i 1767 havde han i 16 Aar været Fuldmægtig og i 34 Aar Regimentsskriver i Skanderborg Rytterdistrikt; 1752 udnævntes han til Kammerraad.

**) Se Goldschmidt: «Hederejse» S. 69.

havde udset sig en anden, en Præstesøn fra Korsør, den Gang Premierløjtnant i Flaaden, *Martinus Braëm*, der var en halv Snes Aar ældre end hun, idet han var født den 23. Decb. 1762.

Denne Forbindelse var ikke i Schinkels Kram; og ved allehaande brutale Midler søgte han at pille Datteren de Nykker ud

Schinkels Hald)*. Efter en Tegning fra 1790 af «Eneste Barn»: *Frk. Charlotte Schinkel.* Originalen hos Herredsfoged Chr. Krabbe.

af Hovedet. Hvorledes han gik tilværks, vil vi se af følgende Brev, sendt fra Viborg af Kammerraad *Michael R. Giørup*, Landvæsenskommissær og Koloniforvalter paa Ahlheden, til hans

*) *Hald* er en af de ældste danske Borge, der omtales i vor Historie; saa tit er det nedrevet og bygget op igjen, at den godt hundredaarige lidet anselige Bygning, der nu staar, regnes for Nr. 5 i Rækken. *Nr. 1* tilhører den graa Oldtid og skal ifølge *Traps* 3. Udg. 4. B. have ligget der, hvor man nu viser *Valdemars Skanse*; *Nr. 2*: *Gammelhald* eller Bugges Hald laa i Søen ligeoverfor det nuværende Hotel Bækkelund; det nedbrødes *1393*. *Nr. 3*: *Jødernes Hald*, det hvoraf der endnu ses betydelige tildels restaurerede Ruiner, laa paa et Næs nordøst i Søen; det byggedes 1528 af Viborgbispen Jørgen Friis og stod indtil 1710 da det afløstes af *Nr. 4*, der rejstes af Gregers Daa lidt nærmere Søen end det nuværende. *Nr. 5* det nuværende eller *Schinkels Hald* opførtes 1789, og den lidt barnlige Tegning af den næppe 17-aarige Charlotte viser os da det nye Hald paa et Tidspunkt, da Bygmestrene knap kan have givet det den sidste Afpudsning.

Ven Martinus Braēm, der paa dette Tidspunkt opholdt sig i Kjøbenhavn:

«Bedste Braēm!

Din Elskeligste er i den beklageligste Forfatning under den umenneskeligste Faders og Onkels*) tyranniske Behandling; berøvet ald Samqvem og Trøst at kunne meddele sig — bevogtet og paapasset endog af den ringeste Domestik i Huuset, og uden Haab nogensinde at kunne vinde sin ublide Fader — har hun Tilfælde, som lader befrygte, at hun gandske tabes for Dig, sig selv og Verden; hendes Gienvordigheder er komne til den Høide, at hendes Siel med ald dens Styrke og Tænke Evne af og til ligger under. — Man skiuler den sande Aarsag dertil under Forskrækkelse af et Torden Vejr om Natten. Hun har forlangt Doctoren. Faderen har været grusom nok til at afslaae det og at kalde det hele Egensindighed; kort, hans Medfart er umenneskelig uden Grændser. Jeg veed, bedste Ven, Du vil intet undlade til hendes Redning. *S.***) her raader at tale [med] hans kongl. Høyhed Kronprindsen om din Sag; naaer det da lykkes at kunne foredrage ham den i sin Sammenhæng, er han for retfærdig og følsom til at kunne afslaae Dig sin Understøttelse. Men ihvordan du end gjør det, troer jeg, Du bør komme her. Alle her tager den inderligste Deel i din og hendes Skiæbne.

Din

M. Giørup.»

Viborg, 6te Sept. 1792.

Saasnart Braēm havde modtaget dette Budskab, satte han sig øjeblikkelig i Bevægelse og sendte Majestæten følgende Bønskrivelse:

Kjøbenhavn, den 11. Sept. 1792.

«Til Kongen!

For Deres Kongelige Majestæt vover jeg allerunderdanigst at nedlægge nærværende Klage, som den yderste Nødvendighed og de Pligter, jeg skylder den Helligste af alle Forbindelser, aftvinger mig.

---

*) Onklen er *Steen de Steensen* paa Aunsbjerg.
**) Formodentlig Stift-Amtmand *Sehested*.

For noget over et Aar siden har jeg indgaaet Forlovelse med Frøken Charlotte Amalie Schinkel, en Datter af Kammerherre Schinkel paa Hald ved Viborg. — Efter den Forfatning, hvori jeg staaer, og efter den Karakteer, som jeg stedse har stræbt at gjøre mig værdig til, troer jeg ikke, at denne Forbindelse enten i Følge Lovens eller Ærbarheds Grundsætninger kunde være at dadle. — Ikke desto mindre har min Forlovede fra det Øjeblik af, da hendes Fader blev vidende om vores Forbindelse, været et Offer for hans yderste Strenghed, hvilken er nu gaaet saa vidt, at hun holdes indesluttet under den haardeste Bevogtning, udelukket fra al Samqvem, ja endog berøvet og nægtet Lægens Hjelp i den Sygdom, hvori hun er styrtet. Den derhos allerunderdanigst vedlagte Skrivelse fra Kammeraad Giørup i Viborg bekræfter denne heele Behandling. — Rørt indtil Sielen over min Elskedes ulykkelige Forfatning, overbeviist om, at ingen af hendes Kiøn meere fortiente en blidere Skiebne, er det min eneste tilbageværende Trøst at kunne anraabe Deres Majestæt om den Beskyttelse, som er Kongescepterets værdigste Brug. Efter Deres Majestæts Loves Bydende i 3. Bog 16. Cap. 3. Art. er Kammerherre Schinkel uberettiget at imodsætte sig sin Datters Forbindelse, naar han ikke haver *skiellig* og *lovlig* Aarsag. At mishandle sit Barn forbyde Statens og Menneskelighedens Love ham.

Jeg tør altsaa herved allerunderdanigst bønfalde Deres Majestæt, at Frøken Schinkel ved Øvrighedens Foranstaltning maatte befries fra hendes Faders Vold, og haaber jeg i denne Henseende af Stiftamtmanden, Hr. Kammerherre Sehesteds bekiendte retskafne Tenke-Maade og hans Frues*) Venskab for min Elskede, at de ikke vil være uvillige at modtage hende i deres Huus. — Jeg vover endnu at tillægge, at Deres Majestæts Befaling maatte skee saa *hastig* og *hemmelig* som muelig, paa det at ikke min Forlovede skulde udsættes for en (om muelig) endnu haardere Begegnelse af hendes Fader, naar denne min allerunderdanigste Ansøgning kom til hans Kundskab.

Allerunderdanigst
Martinus Braëm.»

*) *Niels Sehested*, Stiftamtmand over Viborg Stift fra 1789—1813, giftedes 1781 med *Birgitte Sofie Sehested* til *Rydhave*. Han afskedigedes 1813 og døde 27/6 1821; han Hustru levede til 1841.

Samme Dag den 11. Sept. sendtes Braëms Ansøgning til Sehested med Anmodning om, at han ufortøvet vilde indsende sin Betænkning derover. «Men i Tilfælde af, at der skulde befindes *periculum in mora* [ɔ: være Fare ved at tøve], vilde han efter foregaaende Overlæg og Medvirkning af Kammerherre *Pentz**) [i hvis Amt Frk. Schinkel nu skal opholde sig] præliminariter føye de fornødne og paa Omstændighederne passende Foranstaltninger efter Analogien af Lovens Forskrifter i 3—16—34». Desuden tilføjedes der følgende snedige Slutning, der i Koncepten er forsynet med utrolig mange Rettelser og Overstrygninger:

«Iøvrigt tilstilles Dem herved en af K. Herre Schinkel under 28. Okt. 1790 ansøgt Bevilling, at hans Datter *maa være myndig under Curator*, hvilken Bevilling De, ifald De nu finder den tienlig til hendes Fordeel, vil behage at meddele hende, da den sidst, under andre Omstændigheder og paa Grund af Deres Erklæring, blev udsat.

D. kgl. d. Cancelli
11. Sept. 1792.

Koncepten bærer Paaskriften: «*Strax!*» og det ellers tungt bevægelige Kancelli er ved denne Lejlighed jaget afsted som med en brændende Halmvisk under Halen. Allerede den 19. Septbr. kunde Amtmand Sehested holde i Schinkels Gaard med den befriende Myndighedsbevilling i Haanden.

Bevillingen havde følgende Ordlyd**:

Chr. 7mus

Gjøre alle vitterlig, at eftersom Os elskelig ***Frederich Schinkel*** vores Kammerherre og Landsdommer udi vort Land Nørre Jylland for Os allerunderdanigst haver andraget, at han, som er bleven Enkemand, ikkun har een Datter navnlig Charlotte Amalie Schinkel, hvilken han ønsker maatte blive raadig og myndig over sine tilfaldende Arve Midler under en selv antagen Curator, da ville Vi i Anledning af en hans derhos allerunderdanigst gjort Ansøgning og Begiering samt i Betragtning

---

*) *Ditlev Pentz*, Amtmand bl. a. over Silkeborg Amt (1789—93), hvor Steen de Steensens Gaard *Aunsbjerg* var beliggende.

**) Sml. hermed Blichers *fingerede* Kancelliordre; paa dette ene Punkt er Blicher ikke rigtig underrettet; han troede, Bevillingen gjaldt Giftemaal, mens den angik *Myndigheds*erhvervelse.

af det fordeelagtige Vidnesbyrd, som er givet fornævnte Charlotte Amalia Schinkel af hendes Frænde Os elskelig Major Moldrup, allernaadigst have bevilget og tilladt saa og herved bevilger og tillader, at Os elskelig Jomfrue Charlotte Amalia Schinkel af Hald maa være hendes egen Værge og selv sine Arve Midler til sig annamme og raadig være, dog under een hende af Øvrigheden beskikket god Mand som Curator hans Tilsyn efter Loven, forbydende etc.

Christiansborg, den 11. Sept. 1792*).»

Til Frøkenens Kurator udsaa Amtmanden Braëms gode Ven, Michael Giørup.

Hvorfor Sehested tidligere havde modsat sig Frk. Schinkels Myndiggjørelse vil ses af *Supplikprotokollen* for 7. Jan. 1790; her refereres hans Erklæring saaledes:

«Da hendes Fader sidder i uskiftet Bo, og det for hende, som kuns er 17 Aar gammel, maae, uagtet hendes ellers bekjendte gode Egenskaber, ansees for bedst, at hun *ej bliver i Stand til at kunne give Afkald paa sin Mødrene Arv*, siden hendes Fader, der med hendes Moder erholdt det meste af en Tønde Guld, har stor Gjæld tinglyst paa sin Gaard og Gods samt sidder i udvidede Haandteringer, saa indsees ikke, at Myndigheds Bevilling kan gavne hende uden i Tilfælde, at Faderen døde, imedens hun var umyndig, og i dette Tilfælde frafalder han, Amtmanden, al Skiftesalarium af hende.»

Amtmanden har næppe været nogen kjærkommen Gjæst i Kammerherre Schinkels Gaard den 19. Sept. Om Resultatet af hans Færd derude véd Supplikprotokollen følgende at meddele:

«Ved Pro Memoria af 20. f. M. (Septbr.) har Stiftamtmand Sehested indsendt vedlagte Udskrift af Forretningen dat. 19. Sept. ang. hans Møde til samme Tid paa Hald, hvoraf sees den øjensynligste periculum in mora, formedelst hvilken [han] ansaa det [for] uforsvarlig at udsætte Frk. Schinkel for alt, hvad der kunde hændes, imedens andre Bevisligheder førtes, samt at hendes Fader frivillig lod hende indlede for Retten og ikke modsatte sig hendes Afreyse fra hans Huus, hvilken hun, myndig og dertil berettiget, selv fordrede; han tilføjer, at Kammerh. Schinkel i Forveyen skal have frataget Frøknen hendes Uhr, Penge og Klæder m. v. og allene tilladt hende at medføre det Højestfornødne.»

---

*) Jydske Registre 1792, Nr. 450; pag. 939.

Forinden Frøken Charlotte steg ind i Amtmandens Vogn og for bestandig forlod det Hald, der i den senere Tid havde forvandlet sig til hendes Fængsel, anmodede hun Amtmanden om at skaffe hende tilbørlig Sikkerhed for Arven efter hendes Moder. Til den Ende rekvirerede Sehested samme Dags Eftermiddag Skifteretten ud paa Hald, sandsynligvis for at hindre, at Schinkel stak noget tilside af Fællesboet. Rettens Personer var Byfoged og Raadmand *Thomas Wissing* samt Frøknens Kurator merbemeldte *Giørup*. De fik kun en maadelig Modtagelse og maatte rigtig føle, hvilke uvelkomne Gjæster de var. Kammerherre Schinkel holdt sig hele Tiden inde i de indre Gemakker, han var upasselig, lod han sige, og agtede ikke at komme frem. hans Sted fungerede Forvalter *Christensen*, der ved hele sin Adfærd synes at have indgydt de to Skifterets-Herrer stor Rædsel. Da det ret snart blev mørkt, bad de om et Lys; det nægtedes dem, hvorfor de kun med stor Vanskelighed kunde fortsætte Forretningen. Efterhaanden fyldtes ogsaa Stuen med misliebige Personer; først indtren Skytten, saa kom én ved Navn *Spies* [alene Navnet syntes at eje noget ildevarslende], og Forvalter Christensen var der jo i Forvejen. Lidt efter gik de alle ud, men traadte strax ind igjen med den truende Melding fra selve Kammerherre Schinkel til de to kappeklædte Herrer, der sad saa stille som Mus ved Protokollen, «at han ingen Uroe vilde have i sit Huus om Natten, og at det nu var paa Tiden, at han vilde have sine Døre lukkede, siden dér ikke holdtes Værtshus for nogen; idet han saaledes viste Skifteretten med de fleere Døren, skal han endog have brugt det Udtryk fleere end engang, at der ikke var noget at hente for den eller dem, samt ellers have talt i Hidsighed og med Bitterhed og ringe Agtelse mod Skifteretten og fremdeles igientaget, at de havde dér intet at bestille. Derpaa skal Christensen have forføjet sig bort og ikke være seet mere, men strax derefter skal Skytten og forbemeldte Spies have indfundet sig i Stuen, hvor Forretningen holdtes, samt spadseret frem og tilbage, og noget efter skal atter 2de Personer være indkommen nemlig Gartneren med en hvid Hue paa Hovedet, hvilke først blev staaende indenfor Døren, ligesom de vilde hindre al Udgang af samme, men siden efter gik op i Stuen, satte sig ned og talede højt sammen; endelig da det var ud paa Aftenen mellem Kl. 8 og 9, og Hundene, som var løs nede i Gaarden, gjorde megen Allarm, samt mange Mennesker lod sig see, strøjfende hist og her omkring i Gaarden, hvilket syntes at viise frygteligt Anlæg, skal Skifteretten have bedet Spies at bekjendtgjøre Kammer-

herre Schinkel, at siden han ingen Lys vilde unde dem, og dette ikke heller kunde faaes uden i nærmeste Gjæstgiversted, som var en Fjerdingmiils Vej derfra, og han ikke vilde huse dem om Natten, ikke heller de Heste, de havde for Vognen, saa maatte de imod deres Villie begive sig paa Hjem-Rejsen uden at kunne fyldestgjøre, hvad Kald og Pligt bød i Følge Requisition; bemeldte Skifteret skal derpaa være gaaet ud i Gaarden, og saasnart dette var sket, skal Dørene for Stuehuset strax være blevne tillukt; da nu Retten ved Ankomsten til Porten ogsaa fandt denne tillukket, samt blev va'r, at en Deel Mennesker flokkedes sammen i Gaarden, skal Rettens Personer have anmodet dem om, at bede Schinkel tillade Porten oplukket, for deraf ubehindret at udrejse, men denne Begjæring mange Gange igjentagen skal ikke være bleven opfyldt; de skal derfor efter en halv Times Ophold af Frygt for Overfald, og da ingen Muelighed saaes at blive i Gaardens Stueværelser eller at komme ud af Gaarden, have været nødsagede til med Livs Fare at opklavre og [med Protokoller og Blækhorn] lade sig nedfalde af en høj Stakit-Port for Gaarden, og i Mørke tilfods at gaae til Viborg, hvorimod Vitterlighedsmændene, efter at Skifteretten var kommen bort, skal være blevne udladt med deres Befordring af Porten»*).

Schinkels Fortrydelse over at være bleven taget ved Næsen med Myndighedserklæringen maales bedst af nedenstaaende Skrivelse:

«Til
Det høj Kongelige Danske Cancellie!

Udi Aaret 1790 den 28. Okt. har jeg af bedste faderlig Omsorg for min eneste Datter, i Betragtning af min Dødelighed, at samme snart, eller dog omsider, forestaaer, allerunderdanigst ansøgt, at min Datter maatte blive selvmyndig over sin Arv under Opsigt af Curator, hvorom Cancelliets Resolution paa Notifications Listen den 18. Jan. 1791 lyder saaledes: «At denne Ansøgning nu for Tiden ikke kan bevilges».

Dette Afslag holdt jeg mig efterrettelig, men jeg udbeder mig af det høje Collegio den Bevaagenhed at blive viidende om, efter hvis underfundige Ansøgning min Datter nu imod min Villie er bleven myndig, da saadan Frihed efter hendes afvigelige Forhold, hvortil hun af slette og egennyttige Gemytter er forført, ikke har været hende tienlig; thi saa strax Be-

*) Se *Jydske Missiver* 1792, Fol. 547 (Rigsarkivet).

villingen var udstædt den 11. Sept. sidst, blev samme den 19. næstefter her paa Gaarden forevist under hendes Bortførsel ved Amtmanden og Rettens Middel, og strax igjen ved Aftens Tid mod Natten indfandt sig Raadmand Wissing efter Angivelse paa Amtmandens Vegne tilligemed hendes Curator Land-Commissair Giørup at vilde holde Skifte, i hvilket uventelige Tilfælde jeg lod foreviise den kongelige allernaadigste mig forundte original Bevilling af 29. Aug. 1777 at skifte med Samfrænder, og dette var Amtmanden forud bekjendt, da han ved min salig Kones Dødsfald i Recognition bekom et Hundrede Rigsdaler. — Jeg lod disse fremmede Gjester strax sige, at jeg var gandske berettiget til at holde Samfrændeskifte, hvortil de Vedkommende: Hr. Etatsraad *Steensen* og Hr. Consistorial-Assessor *Krarup* strax uden Ophold den 20. Sept. sidst som næstpaafølgende Dag have udstæd deres Proclama og nu allerede baade ved Landstinget og andre Retter samt udi Aviserne er bleven bekjendtgjort.»

Efter at have anført, hvorledes Amtmand Sehested forgjæves har forsøgt at faa disse Frænder til at falde fra, siger Schinkel:

«Jeg selv som Enkemand, Barns Værge og Hoved-Arving henholder og fortrøster mig til den med stor Bekostning anskaffede Bevilling. — At min Datter efter falsk Anbringelse er bleven myndig, tror jeg ikke kan gjøre nogen Forandring i den bevilgede Skifteholdsmaade, da hendes Curators Begiering ikkun er eensidig, og jeg ikke kan ansees mindre myndig paa denne Side, følgelig kan hverken hun eller Curator tvinge mig noget af, og endnu langt mindre tilintetgjøre mit kongelige Privilegium — — —.»

Han fortsætter:

«Magistraten i Viborg har endnu paa en langt grovere, voldsom og formastelig Maade angrebet min Ejendoms Gaard i Viborg, forseglet alle Dørene, Ud- og Indgange til Gaden og i Gaarden, bemægtiget sig Nøglen til Porten, spærret Gaarden med Vagthold baade Nat og Dag, og betjener sig af dragne Side-Gevæhrer, antænder Lys og Lamper i mine Lygter, indlader Folk i Flokkeviis i min Gaard og Have til Skade; alt dette har de foretaget sig, uden forud at lade mig vide noget derom.

Jeg er da gandske udsat fra al Raadighed over min Gaard og Boe, til offentlig Beskiemmelse baade i By og Land;

Forholdet ligner den Medfart, som endnu sielden bruges imod den groveste Misdæder.

Dette har jeg maattet lide og af Nødvendighed logere mig andensteds i Byen, endskjøndt jeg har min egen frie Ejendoms Gaard, som med alt indehavende Boe er mig plat forment; men nu jeg omsider har faaet Magistratens Forretning beskreven, vil jeg søge min Beskiermelse under Kongens allernaadigste Lov paa den befalede Fremgangsmaade og ikke dermed ulejlige det høj kongelige Cancellie, om hvis Bevaagenhed og retfærdige Protection jeg i forekommende Tilfælde giør mig forsikret.

Hald, 11. Okt. 1792. *Fr. Schinkel.*»

Samtidigt anmodede Schinkel indtrængende Kancelliet om at tilstille ham en Udskrift af alle de Klager, der maatte indkomme over ham, «for at afværge, at min Ære, Navn og Rygte ikke skulde lide uskyldeligen, men lovlig Forsvarelse tillades, hvilket skeer i alle christelige Stater paa den gode Grund og almindelige Regul: *audiatur altera pars*».

Mens Schinkel saaledes bombarderede Kancelliet, arbejdede Sehested af alle Kræfter for sin Myndling. Som af Schinkel anført, havde han allerede den 27. Septbr. skrevet ud til Frøken Charlottes to «Samfrænder», Assessor *Krarup* i Vejrup ved Holstebro og *Steen de Steensen* paa Aunsbjerg for at faa dem til at opgive det af Schinkel attraaede Samfrændeskifte. Resultatet var kun kummerligt. Krarup svarede diplomatisk, at han ikke kunde paatage sig noget Ansvar i Sagen: «Saadan Paakjendelse vil vel overgaae *min* Sphære». Og Steensen holdt en dundrende Moralpræken for baade Sehested og Frøknen, hvori han bl. a. hævder, at der ikke har «været noget Ansvar for Øvrigheden eller *periculum in mora* at slige ufærdige og unødvendige Ophævelser skulde foretages». Samfrændeskifte, siger han, er fuldt saa retfærdigt som ethvert andet Skifte, tilmed er det langt billigere; og efter med Bitterhed at have dvælet ved den Kjendsgjærning, at Frk. Schinkel den 19. Septbr. umiddelbart efter at have paahørt sin Myndighedserklæring var bleven «*bortført* af Faderens Huus», slutter han med følgende højtidsfulde Tirader:

«Ilde er det, at en Datter, paa hvis standsmæssige Opdragelse er anvendt store Bekostninger og har sandelig Vigtigheds Egenskaber, af interesserede og slette Gemytter vilde lade sig

forføre til ved slig overordentlig Optog at befordre en aldrende, god, omhyggelig Faders graae Haar med Sorg og Uroe desto snarere til Graven og underkaste sig som Offer Publici billige Omdømme.

Deres Højvelbaarenhed! Bekjendt af Retfærdighed, har Selv Børn, af hvem De ufejlbarlig fordrer Lydighed, og ønsker Glæde og Fornøjelse i Tiden, omtvivler jeg ikke, jo paa bedste Maade biedrager til endelig og kjærlig Foreening her, imellem Fader og Datter, thi det fjerde Guds Bud indeholder frem for de andre en Forjettelse af Vigtighed.

Dette er maaskee til Kjedsommelighed at læse, vidtløftigere udført end fornødent, men den Nidkjærhed og Iver til at søge og sørge for min kjære Niece, Frøken Schinkels Vel, at hun ikke skulde lide for stor Afgang, Tab og Skade i sin Arvedeel, driver mig dertil, som behagelig maatte undskyldes.

Aunsbjerg, 6. Okt. 1792.

Steensen.»

Hvorledes de smukke Frænder havde tænkt at ordne det med Faderen, saa deres «kjære Niece» ikke kom til at lide *for* store Tab, vil ses af Amtmandens næste Skrivelse til Kancelliet [11. Okt. 1792]; den begynder saaledes:

«Saa vist som det er, at jeg af alle Skifter, som kunde vedkomme mig, mindst ønskede at foranstalte Skiftet efter afgangne Frue Kammerherreinde Schinkel, — saa vist er det ogsaa, at jeg af ingen nødigere saae mig i Embedssag fortrængt end af Kammerherre Schinkel.»

Efter nu at have skildret den Nød, hvori han er stedt, idet han kan vente Sagsanlæg fra begge Parter, fra Schinkel, hvis han gjør sin Pligt, fra Frk. Schinkel, hvis han søger at smyge sig fra den, fortsætter han med følgende Oplysninger:

«Det er bekjendt, at K. H. Schinkel med sin afdøde Frue bekom det meeste af en Tønde Guld — og ligesaa, at han nyelig har villet (under en anden Forbindelse)*) give sin Datter meere end 20,000 Rdl. i Medgivt. Derimod kan det bevises, at Hr. K. Herren nu byder hende i Mødre Arv 6000 Rdl. derunder beregnet 2000 Rdl., som hende af en Fru *Steefeldt*, og 1000 Rdl. som hende af en *Friedenreich* var testamenteret: altsaa virkelig ikkun 3000 Rdl. i Arv.»

---

*) Den ovennævnte Baron *Rosenkrantz?*

Amtmanden anraaber Kancelliet om Bistand mod den balstyrige Kammerherre, thi «jeg er saaledes i denne Sag i megen Forlegenhed»; med Skifterettens sidste Modtagelse paa *Hald* i frisk Minde havde han i sin Tid forhørt hos Kancelliet: «om ikke en Ordre kunde tillægges det jydske Dragonregiment paa nærmere Requisition at geleyde Skifteretten ved dens Modtagelse af Schinkels og afdøde Frues fælles Boe til Skifte og Deling, og om ikke Kammerherre Schinkel, hvis Nærværelse paa *Hald* ey ansees hans Datter og hendes Ret tienlig, kunde, medens Skiftet staar paa, anviises hans Gaard i Viborg?»

Kancelliet svarede paa alle disse bekymrede Spørgsmaal med at udnævne Sehested til Skifteforvalter og opfordrer ham til som saadan at gjøre sin Pligt. Thi da Forholdet nu er dette, at Schinkels Datter «*efter hans egen Ansøgning* [!] er bleven myndig under Curator» — saa gjælder ikke mere de gamle Bestemmelser, og Amtmanden skal bare ikke være forknyt, men dristig gaa i Lag med Boets Behandling. «Men, da det vilde være meget forhadt, om Skifte Retten skulde, uden den allerыderste Nødvendighed ledsages ved militær Commando, saa ville De med 2de Vidner endnu engang behageligen indfinde Dem i Kammerherre Schinkels Huus og der paa Grund af ovennævnte Fortolkning forlange Adgang til at forrette Deres Embede.»

Hvorledes Amtmanden er sluppet fra dette andet Besøg paa *Hald*, har vi ikke kunnet oplyse; forhaabentlig har det dog endt mindre melodramatisk end det foregaaende, der vedblev at spøge for Skranken maaske endda efter Kammerherrens Død. Kun saa meget ved vi om Retstrætten i den Anledning, at den nedsatte Kommission den 4. April 1793 var kommen til det Resultat, at Schinkel næppe kunde idømmes Straf, fordi Skifterettens Medlemmer havde fundet sig foranledigede til at optræde som Badutspringere ved Nattetide. Kancelliet spørger Sehested om, hvad *han* mener om den Ting: Amtmanden svarer pr. Omgaaende, «at Schinkel som en Olding over 70 Aar ey uden Grund kunde qualificere sig til Skaansel ved Resolution, at Sagen maatte bortfalde, imod at han betalte Undersøgelses Commissarierne Regningens Beløb, hvilket saaledes henstilles».

Schinkel «fornemmes», idet Kancelliet den 14. Sept. 1793 tilskriver Kammerherren, at bemeldte Kommission har indsendt en lille Regning paa 68 Rdl. 3 Mk. 8 Sk. «Forinden nu noget videre i den Henseende besluttes, har man ikke villet undlade

herved at fornemme, om De maatte være villig til at betale forommeldte Beløb — i hvilket Tilfælde Sagen kan bortfalde» — ? — ?.

Schinkel visker Kancelliet over Følehornene med det studse Svar: «at han ikke anser sig pligtig at betale Kommissions Omkostningerne, men at han derimod troer, at samme bør udredes af dem, som dertil har givet Anledning». [26. Sept. 1793.]*)

Hvorpaa Sagen triller videre.

Vi skylder endnu at tilføje et Par Oplysninger om Frk. Charlotte og hendes Løjtnant.

Mens Sehested og Giørup arbejdede af alle Kræfter i Viborg for Kjærestefolkene, laa Braēm heller ikke paa den lade Side i Kjøbenhavn. Vi saa, hvorledes han ved Skrivelsen af 11. Sept. til Kongen opnaaede at faa denne til at intervenere for sig, og den 25de i s. M. ansøger han Admiralitetet om Ret til at gifte sig, da han alt ved Kancelliets Understøttelse «har faaet bemeldte Frøken Schinkel udfriet fra hendes Faders og Families tyranniske Behandling». Kancelliet raadspørges i Sagen.

Det svarer Admiralitetet ved at tilstille det en Gjenpart af Frk. Schinkels Myndighedsbevilling, idet det tilføjer, at ingen har hos Kancelliet gjort Indsigelse mod Ægteskabet [6. Oktbr. 1792]. Kort Tid efter maa Bryllupstilladelsen være udstedt, thi den 19. Okt. 1792 viedes Parret paa Amtmand Sehesteds Gaard *Rydhave*.
Herom melder *Ryde Sogns Kirkebog* korteligt:

«At ingen lovlig Hindring er for Ægteskab mellem S. T. Hr. Premier Lichtenant af Søe-Etaten Martinus Braēm og S. T. Frøken Charlotte Amalie Schinkel, det bekræfter vi som Forlovere.

Rydhauge, d. 19. Oct. 1792.

N. Sehested. *Kierulf.*»

Forøvrigt gav det fashionable Giftermaal Anledning til et komisk Efterspil mellem de to Præster *Peder Schourup* i Borbjerg og *Gavert Nielsen* i Dollerup. Denne sidste er yderst misfornøjet med, at det rige Bryllup er gaaet hans Næse forbi, mens hans heldigere Kollega har indskovlet hele Offret. Han klager i den Anledning til Kancelliet og spørger, om det ikke er noksom bekjendt, at Kammerherre Schinkel bor og altid har

*) Supplikprotokollen. (Rigsarkivet.)

boet paa *Hald* Slot i Dollerup Sogn, i hvilket han — Gavert Nielsen — er Sognepræst. Han anfører endvidere, at «Bruden har altid — nogle faa Besøg un[d]tagne — opholdt sig i sin Faders Huus paa Hald.

Hun har staaet til Konfirmation [1789] og tilligemed sin Fader nydt *sacra* i Dollerup Kirke.

Hun var hjemkommen fra Besøget [!] hos sin Faster, Etatsraadinde de Steensen, og var hos sin Fader paa *Hald*, da hun med kgl. allernaadigst Tilladelse blev taget ud af sin Faders Huus, og modtog Stiftamtmandens Tilbud at opholde sig nogle faa Dage*) paa hans Gaard *Ryedehauge* i Ryede Sogn, indtil Brylluppet kunde skee ved Kongebrevets Erholdelse.»

«Ikke desto mindre har dog Hr. Schourup paataget sig denne Forretning uden mit Samtykke» og søger at forsvare sin Handling med den Udtalelse, «at Løjtnant Braëm og Frøken Schinkel tilsagde offentlig hinanden Egteskab i flere Vidners Paahør paa Ryedehauge i Ryede Sogn». — Men saa let kommer man vel ikke forbi Kongens Lov? «I øvrigt er de høje Herrers [ɔ: det danske Kancellis] noksom bekjendte Vittighed og Redelighed» Hr. Gavert Nielsen en Borgen for, at han vil ske sin Ret. Men skjønt Biskop *Tetens* gjør opmærksom paa, at der vilde være den bedste Brug for det rige Bryllupsoffer i det fattige Præstehjem i Fallesgaarde, hvor der ikke hver Dag forefaldt Vielser i Silke og Maar, saa afgjorde Kancelliets «bekjendte Vittighed» dog Sagen derhen, at Borbjergpræsten bør beholde det gjorte Bytte ubeskaaret [26. Jan. 1793].

Havde Frk. Charlotte end saaledes forladt sit Barndomshjem under sin Faders dybeste Fortørnelse, maa de dog under én eller anden Form være bleven forligte inden altfor længe; thi Goldschmidt vil vide**), at Schinkel sendte Datterens første Barn***) «en stor Kiste med Linned og en Medaillon med Indskrift: «Ær din Fader og din Moder, at det maa gaa Dig vel».

---

*) En Pastor *Astrup* i Viborg, der er bleven anmodet om «Betænkning» i Sagen, bemærker hertil, «at det var vel ikke saa faa Dage, Frøknen opholdt sig paa Ryedhauge forinden Brylluppet». — Sml. hermed *Goldschmidt: Hederejse*, S. 71.

**) Hedereise, S. 72.

***) Det var en Pige, og hun blev kaldt *Frederikke* Helene (f. 8. Aug. 1793 i Kjbh. † 1851); *Forsoningen* ligger da maaske allerede i dette Fornavn. Der kom foruden hende endnu 4 Børn i dette Ægteskab, det sidste født 25. *Decb. 1801.* (Se *Elvius' og Hjort-Lorenzens: Danske patriciske Slægter* (1891) S. 28—32.)

En saadan Form for Gaver vilde netop udmærket ligne den excentriske Kammerherre.

Han afsluttede sin stormfulde Tilværelse «1794, den 29de Decb. Kl. 6 om Morgenen», og faa Dage efter: den 14. Jan. 1795 — overdrog Amtmanden hans Bo til Martinus Braëm som eneste Arving*).

De første fire Aar boede det nygifte Par i Kjøbenhavn, hvor Braëm var Lærer ved Søkadetkorpset; men i 1796 kjøbte han for 90,000 Rdl. *Nordruplund* ved Sorø, og her boede nu han og Familie indtil 1804, da han solgte Gaarden til Kammerherre *Grabow Juel* for 136,000 Rdl. *Hald*, som han arvede efter Svigerfaderen, brød hverken han eller Hustruen sig meget om; og Aar 1800 afhændede han det til *Guldberg*; Kjøbesummen var 18,000 Rdlr. — Braëm beklædte en Tid lang en Række militære Poster; i 1801 udnævntes han til Oberst, og under Kjøbenhavns Bombardement (1807) kommanderede han paa Christianshavns Volde. Men det ser ud til, at andre imens kommandere i hans Hjem; og den Kvinde, hvis Haand han med saa fagre Ord havde bedt om ved Tronens Fod, maatte han nu ved en ny allerunderdanigst Skrivelse bede sig fritaget for. Dette andet til Kongen stilede Brev, der

---

*) Min Oldefar *Søren Jepsen* (f. 1763 † 1848), der i mange Aar var Kusk for Kammerherre Schinkel, har fortalt et Par Træk, som endnu lever i Slægten. Schinkel vilde altid frem «som Lyssen og Torren», og han var ikke let at kjøre for. I den første Tid kunde Søren aldrig holde ham Tømmen til Maade. For at indøve ham i Kunsten satte han sig med hele sit Legems Tynge paa Knøsens Knæ; og Schinkel var en meget svær og før Mand: «Og der so han jo saa og gumped op og nied, æ lied' Skumpi, imen' han brølt: «Saadan skal Du kjøre, og saadan skal Du kjøre!» — saa han war jo lig' ved aa grott' æ Bjenn' under jen!»

En af hans Folk blev en Dag ordret til at rense en Vogn i Søen; Schinkel stod selv paa Bredden med en Knaldepisk og kommanderede. Hver Gang Karlen og Hestene nærmede sig Land raabte Schinkel paany: «Herom endnu engang for de smukke Piger!» Og stadig maatte Kusken gjøre Cirklen større og større, indtil Hestenes Manke flød paa Vandet; endda var Schinkel ikke tilfreds, men fortsatte «Spøgen» til de udmattede Heste forsvandt med Vogn og Kusk i Dyndet. «Naa, ligger han saa dér, Skideren!» sagde Schinkel. — Er dette Sagn maaske end overdrevet, viser det dog, hvad Bønderne troede ham istand til.

Der fortælles ogsaa om en tysk Teglbrænder, som Schinkel ikke kunde spændes med; efter længe at være bleven chikaneret tabte Teglbrænderen en Dag Taalmodigheden og svor, at «han skulde sætte Schinkel en saadan Kage i Ovnen, at den skulde blive der én Lidt». Derpaa brændte han hele Teglovnens Beholdning af Sten i én Grød og undrendte.

slutter Parantesen om et 22-aarigt ulykkeligt Ægteskab, lyder saaledes:

19. Jan. 1814.

«Uoverensstemmende i Karakter og Handlemaade, der ej er at hæve, bleve vi i April 1809 enige om at leve fraskilte, og i Sept. 1810 ved Øvrigheden efter Lovene at søge Bevilling om Fraskillelse fra Bord og Seng, hvilket under 27. Septbr. s. A. blev af Hr. Amtmanden over Frederiksborg Amt bevilget.

3¼ Aar ere siden henrundne, uden at vi paa nogen af Siderne have Haab eller Aarsag til at samles paa nye, saaledes som vi turde og burde det for vore 5 sammenavlede Børn.» — Thi beder han om, at Ægteskabet maa hæves, begge indgaa nyt Ægteskab, og Charlotte Amalie «for Fremtiden maa føre sit Fædre Navn *Schinkel* i Stædet for mit.

Allerunderdanigst

Braēm.»

Professor *H. G. Clausen* ledsager Ansøgningen med følgende Erklæring:

«Da Aarsagen, som har bevirket Uenighed og i Aaret 1810 foreløbig Skilsmisse mellem de her ansøgende Ægtefæller ulykkeligvis vedvarer, en utilladelig Forbindelse nemlig, som Konen har indgaaet med en anden gift Mand, hvilken Forbindelse hun selv ingen Hemmelighed gjør af, og ikke er at formaae til at afstaae fra*), saa er Manden, over hvis Forhold hun ingen Klage har at føre, nødsaget til at ansøge om Ægteskabets fuldelige Ophævelse, der saa meget lettere kan bevilges, som Ægteskabet fra Konens Side ved den af hende begangne aabenbare Utroskab allerede formeligen er brudt. Men saa meget mindre burde hende forundes Tilladelse til at indlade sig i andet Ægteskab, som *det ogsaa i dette Tilfælde* for en stor Del synes at være Haabet om denne Tilladelses Opnaaelse, der først har forledet hende til Utroskab og siden deri har bestyrket hende.

Allerunderdanigst

Kjbh., 7. Jan. 1814. *H. G. Clausen.*

---

*) Sml. *Eneste Barn*, sidste Afsnit (*P. Hansen* III. 664—65).

Da ogsaa Amtmanden over Frederiksborg Amt, Hr. *Arctander*, anser Bruddet for ulægeligt, opløses Ægteskabet 24. Febr. 1814, idet dog *begge* faar Ret til at gifte sig igjen. De benyttede sig imidlertid ikke af Tilladelsen. Oberst Martinus Braëm døde paa Rungstedgaard i Decbr. 1834 og Fru Charlotte overlevede ham i næsten en Menneskealder. Efter et omtumlet Liv endte ogsaa hun sine Dage i Rungsted den 15. April 1861 i sin Alders 89de Aar.

Blicher har maattet høre ilde for, at han under et let gennemsigtigt Skjul har behandlet en fornem Dame, hvis tragiske Skæbne var kjendt af mange, og som levede hele 20 Aar under Novellens fortsatte Oplæggelse. — Saaledes skriver *M. Goldschmidt* om *Eneste Barn*: «Der er ogsaa, ligefrem sagt, noget Stygt i Fortællingens Begyndelse og Slutning; det kan være factisk, men vilde i denne Form knap passe til en Levnetsbeskrivelse endsige til en Novelle» *).

Man skal ogsaa hellere betragte den lille Fortælling som et Stykke «Livserindring» end som en Novelle. Æmnet var her i den Grad lagt til rette af Begivenhederne, at den digteriske Fantasi kunde spare sig enhver Anstrængelse. Desuden var der i den romantiske Kjærlighedshistories Forløb og Opløsning adskilligt, der maatte lede Tanken hen paa Blichers egen tragiske Livsskjæbne.

Kjærlighed paa Dagvognen (1842).

Det som især har bidt sig fast af denne lille spøgefulde Novelle er hin uforlignelige Vise om *Mads Doss* — kanske den populæreste af alle vore Almuesange — som den kaade Peer Spillemand synger for sine Medrejsende, da Dagvognen paa Routen fra Hobro til Randers ruller ind over Lyngheden. — Er end saaledes Visen kjendt nok, aner dog maaske de færreste, at der virkelig har levet en Mads Doss, som tilmed i den Tid, da Blicher var Præst i Thorning, maa have hørt med til hans Sognebørn. — *Mads Doss*, der oprindelig hed *Mads Christensen*, fødtes i Høgild i Sønder Resen Sogn i Aaret 1779 (hjemmedøbt 12. Juli), som den 3die-

*) «Hederejse», S. 72.

ældste af en hel Række Sødskende*). Hans Forældre var *Christen Kildsen* og *Mette Madsdatter*, der havde holdt Bryllup 12. Decb. 1775. Mads Doss' Kone hed dog ikke *Mette* og var ikke fra *Kølvraa*, men hed *Ane Else Christensdatter* og var fra *Ørre*. Hun skal have været et grovt Fruentimmer, der holdt meget af en stor Skraa. — En Tid lang boede Mads i Karup Sogn, hvor der fødtes ham mindst to Børn: Inger Cathrine 1. Septbr. 1808, og *Mette Cathrine* omkring 1811; der maa ikke have været særlig propert i Mads' Hjem, for da de to Døtre er til Vakcination i August 1814, er de begge fnattede. — Fra Karup flyttede Mads til en lille Gaard i Thorning Vesterhede; paa Gaardens Mark ligger der en Høj, som de kalder *Doss-Høj*; ogsaa Gaarden kaldes undertiden *Dossgaard*. Her fik Mads sit Tilnavn. Han skildres som noget af en Særling, hvem Folk gjærne vilde have lidt til Bedste. Han var langt fra nogen Skjønhed, var bl. a. frygtelig skeløjet, saa man havde den Talemaade paa Egnen, at hvis et Kreatur var sygt, kunde det kureres fuldstændigt, dersom man kunde faa Mads Doss til at se *lige* ind i Nøsset. Han var yderst gammelsindet i alt sit Væsen og ivrede især imod Kvindernes Lyst til at møde opstadsede i Kirken.

Datteren *Mette* viedes den 14. Juli 1835 i Thorning Kirke til Anders Jacobsen Ganshorn ($28^1/_2$ Aar gl.); men Ægteskabet blev ikke langt; den 15. Febr. 1844 døde hun af Tæring, 33 Aar gl. Mads Doss og Kone naaede derimod begge en saare høj Alder. Han døde som Aftægtsmand 28. Maj 1854, 75 Aar gl.; og hun to Aar efter: 23. Novb. 1856 i sin Alders 88de Aar.

Mads Doss hørte altsaa ogsaa til de ikke ganske faa, der endnu i levende Live maatte yde deres Tribut til den Blicherske Muse.

Kuriøst er det forøvrigt, at en nær Slægtning af Mads Doss, faa Aar efter at Visen blev skreven, kom til at staa i et intimere Forhold til den Blicherske Familie, end Digteren sikkert skjøttede om, idet en af Mads Doss' Broderdøtre *Mette Marie Jensdatter* (f. $^{20}/_{3}$ 1819), der tjente i Spentrup Præstegaard, kom i Barselseng med den næstældste af Blichers Sønner; Barnet fødte hun hjemme i Romalt, Kristrup Sogn, den 11. Marts 1848; det kom til at hedde *Vilhelmine Jensen*, og levede forøvrigt under sin Opvæxt i Vinding Præstegaard; Mettes Far var *Jens Christensen* (f. 1789), der alt i en tidlig Alder havde forladt

*) *Anna* født 1776; Kild f. 1777 († 1779); Kield f. 1781; Sidsel f. 1783; Jens f. 1786; Kirsten f. 1787; *Jens* (ɔ: *Jens Kusk*) f. $^{14}/_{10}$ 1789 † $^{11}/_{1}$ 1864; Maren f. 1792; Maren f. 1796. (Se *Resen Kirkebog*.)

Fædrenehjemmet i Høgild for at drage til Randers, hvor han blev Kusk hos Kjøbmand og Forligelseskommissær Jacob Holm; den 18. Novb. 1818 giftede han sig med *Nille Mallene Christensdatter*, en 30 Aar gammel Pige, og flyttede nu ud paa en Ejendom, som Kjøbmand Holm havde paa Kristrup Mark; Mette havde flere Søskende, deriblandt en Broder, der bar det besynderlige Navn *Jelle* (f. 15/4 1826). — Jens Christensen, der for Nemheds Skyld kaldtes *Jens Kusk*, døde som Aftægtsmand i *Kjelstruphus* den 11. Jan. 1864, 79 Aar gl.

Forøvrigt lader det til, at hin Familie fra Høgild har haft stærke Udflyvertilbøjeligheder, thi ogsaa en anden af Mads Doss' Brødre, nemlig *Kield Christensen*, træffer vi omkring 1820 blandt de tjenende Aander i Randers*).

En jydsk Mordbrænderhistorie (1842).

Ogsaa denne Fortælling er vel skikket til at illustrere, hvorledes Blicher arbejdede; han valgte sit Stof uden synderlig Kræsenhed: skar bort og føjede til, som det anstod ham bedst, og serverede saa med et lunt Smil det hele som en «sandfærdig Historie».

De, som søger Aktstykkerne til den grufulde Begivenhed, der danner Fortællingens Baggrund, vil forgjæves i disse lede efter et Stænk af den Erotik, hvormed Blicher er saa ruttes, men vil kun møde Ondsind og Vold og Hævnens spillende Flammer.

Natten mellem 23.—24. April 1749 brændte *Randlev Præstegaard*. Præsten selv — *Caspar Ernst Polycarpussen Hartmann* — hans Hustru og Børn og fire Tjenestefolk reddede sig med Nød og Næppe ud af Branden, mens én af hans Karle, *Jørgen Jensen*, «der ellers var en Dumme (ɔ: en Døvstum) af Moders Liv», aldeles opbrændte, en anden, den 17-aarige *Jens Stephensen*, fik saa dybe Brandsaar, at han døde tre Dage efter, idet Gaarden «i Hast med Ild skal være bleven bespændt, og [de] ikke kunde faae Retirade derudaf». — Tillige savnedes ved Morgengry en af Pigerne, den 26-aarige *Maren Knudsen*, Datter af Knud Snedker i Nøløf. Hun fandtes ved Solopgang af Hyrden Søren Sørensen i en nærliggende Mose paa Gosmer Mark, liggende udstrakt med overskaaren Strube; «saa den ene Elendighed overgik den anden».

*) Se *S. Resen. Kristrup* og *Randers Kirkebøger.* [Viborg Arkiv.]

Ingen tvivlede om, at her forelaa et raat Overfald af «udædiske Mennesker». Retten afholdt det første Forhør 28. April*). Det drejede sig udelukkende om det fundne Kvindelig; «Studenter» *Matthias Toldorph* — «Conditionerende hos Pastor Hartmann» — forklarer, at han saa Maren sidste Gang Brandaftenen, da hun var inde at rede hans Seng; heller ikke hendes Medtjenerske, Appellone Madsdatter eller *Jomfru Mørch*, havde set hende siden Onsdag Aften Kl. 9, da hun laa rolig i sit Kammer**). Synsmændene forklarer, at hendes Trøje var brændt af Ild, hendes Hue og Nakkehaar «svejen»; hun laa paa Ryggen med Armene ud fra sig, men man saa «hverken Kniv eller andet Mordiske Gevær» i hendes Nærhed; men oppe i Kirkens Vaabenhus var Gulv og Vægge oversølet med Blod, derfor sluttede man, at hun var bleven dræbt der og senere slæbt ud paa Marken. Ingen ytrede under dette første Forhør Mistanke til nogensomhelst, og der var foreløbig ingen rigtig Skred i Sagen; hvorfor Hartmann hen paa Eftersommeren maatte klage sin Nød hos Kancelliet for sin Præstegaard, der «den 23. April om Midnatstide af onde Mennesker forsætlig blev sat i Brand og i faa Timer lagt i Aske med alt hvad derudi var — — hvilken gruelige Gjærning hidindtil er bleven fordulgt, fortiet og u-eftersøgt, saasom den i Mørket blev bedrevet, og ej bekjendt, hvem Gjærningsmændene ere; og siden samme ej kan faaes at vide, efterdi ingen efter blot Suspicion tør anlægge Sag imod nogen, saa beder Supplicanten, at H. Maj. ville befale een til at inquirere i saadan Sag, der hører til almindelig Landefred og Retfærdighed. Og da Supplicanten med Hustru og Børn ved denne ulykkelige Hændelse ere gjorte Husvilde, saa beder han, at H. Maj. ville forunde ham den Hjælp til hans underhavende Bygning, som i Loven er fastsat til en vis Afgift til hver Kirke i Stiftet»***).

Denne Henvendelse paa højeste Sted havde til Følge for det første, at Hartmann 10. Novbr. s. A. bevilgedes «den sædvanlige

---

*) Se *Hads og Ning Herreders Tingbog* (1741—63), fol. 330 ff. (Viborg Arkiv.)

**) *Matthias Clemens Toldorph* var født i Horsens 1723; Kandidat 1746; Præst i Ry 1780—88, † 28/12 1788. — Ogsaa Blicher ved om «en Informator» i Præstegaarden, der skal have leget Kjæreste med den dræbte Pige. — Pastor *Hartmann* var født i Kallehave 19/12 1708 † 17/8 1786; han var Præst i Randlev 1738—78; han giftede sig med sin Formand *Mørchs* Datter Maren, og det maa altsaa være en Søster til hende, der gaar i Præstegaarden som *Jomfru Mørch*.

***) Supplikprotokollen, 1749, 13. Okt. (Rigsark.)

Brandstød» af alle Stiftets Kirker til sin Præstegaards Gjenopbyggelse, og for det andet: at der tilskreves Stiftsbefalingsmand over Aarhus Stift *Chr. Ulrich von Nissen* følgende Brev:

«*F. 5us*.

V. S. G. T. Udi Memorial af den 26. Septbr. sidstleden, haver Hr. Capar Ernst Hartman, Sognepræst til Randløw og Bierager Menigheder udi det dig allernaadigst anbetroede Stift, allerunderdanigst klagelig andraget, hvorledes hans Præstegaard sidst afvigte 23. Aprilis om Midnats Tide formodentlig af onde Mennesker forsætlig skal være bleven sat i Brand og i faae Tiimer lagt i Aske med alt hvad derudi var af Kreaturer, Korn og Boeskab tilligemed Linnet og Uldet, intet undtagen, da og *tvende* af hans Tieneste-Folk skal være brændt til Døde paa Stædet*) og en anden ilde forbrændt, foruden at en af hans Tjeneste-Piger, der skal være ynkelig myrdet i Vaabenhuuset ved Kirken, der skal ligge tæt ved Præstegaarden, og hvor Ilden skal være anlagt og oppustet til at stikke Gaarden i Brand, og derude funden Blodet af samme Pige voldsom at være udgydet, men hendes Legeme med afskaaren Strubbe et lidet Stykke Vej derfra over Markskjellet beliggende. Da som vi af din tilligemed Biskopen, Os elskelig Hr. Peder Hygoms herover indhentede Erklæring haver fornummen, at forskrevne Præstens Andragende befinder sig saaledes i Sandhed, saa er hermed vores allernaadigste Villie og Befaling, at du foranstalter, at der om Gierningsmanden til dette Mord og Mordbrand bliver inquireret, og naar han maatte vorde opdaget, da at lade ham, til Strafs Undgieldelse, efter Loven forfølge. Derefter du dig allerunderdanigst haver at rætte; Befalende etc.

Christiansborg, den 21de Novembris 1749**).

Saa hører vi i næsten to Aar intet til Sagen, før Stiftsbefalingsmand Nissen den 4. Juni 1751 skriver til Kancelliet om dens daværende Standpunkt. Det hedder her, at Sagens Aktor, Prokurator *Grimstrup*, vel har gjort sig megen Flid, men tiltrods derfor dog ikke har kunnet faa Sandheden frem — «uden allene at 5 á 6 Personer er bleven særdeles mistænkelige, endeel som formeentlige virkelige Gjærningsmænd, og nogle som de, der ikke

*) Præsten selv nævner dog kun een.
**) *Jydske Missiver*, Nr. 116, 1749.

vil eller tør sige Sandhed, men enten af Frygt eller for andre forborgne Aarsagers Skyld lægger Dølgsmaal paa Sandhed». Han udbeder sig derfor Tilladelse til at maatte lade de mest kompromitterede arrestere og forhøre; og som særlig mistænkelige nævner han saa: *Jens Isachsen*, hans Hustru, *Kirsten Jensdatter Buches*, og deres Søn, *Isach Jensen*, alle af *Spøttrup*.

De vare af deres Hus Blodnatten; de er blevne sete i Nærheden af Præstegaarden, mens den stod i Brand, nemlig af «een Mand, som kom kjørende derforbie, hvem de skal have attaqueret, og greben Hestene i Middel-Tømmen, og han mueligt at have svoret sig fra dennem med Forpligtelse ikke at aabenbare dem, for at beholde sit Liv, hvilke Omstændigheder een Karl af Gylling haver sagt til en Kone i Fillerup, som hun under Ed har forklaret, men Karlen, som derpaa er bleven examineret, siger nej derfor, eller rettere han kan ikke huske det, saa at der ikke kan sees rettere, end den Person nu dølger Sandhed og enten maae være bekjøbt eller hand med fleere for de mistænkte og for Gjærningen vidtberygtede Persohner ikke tør sige Sandhed af Frygt for, af Dennem at vederfares noget ondt». — Som fordægtig nævnes derpaa en Skomager i Beder. — — — «Saa og en Mand navnlig *Hans Clausen Kræmer* i Aarhuus, som har logeret i Jens Isachsens Huus den Nat, Gjærningen skete, hvem der har sagt til en Kone af Spøttrup, da der blev talt om den Sag, at dersom hand vidste han skulde døe imorgen, kunde hand sige meget i Dag, men har aldeles intet villet tilstaae under Examen.»

«Da det saaledes er umueligt at faae Sandheden frem, saalænge de mistænkte gaae paa frie Fod, som de, der ellers i Almindelighed ere berygtede for ryggesløse og ugudelige Mennesker og hver Mand er bange for», og Kongens Lov kræver «slige udædiske Menneskers Afstraffelse, andre ligesindede til Afskye og Forskrækkelse», saa henstilles, at de maa paagribes for at Sagen «*igjen* kan komme til en frie Undersøgelse og videre Behandling».

Skjønt Kongens Ordre til at lade fængsle de omspurgte tre Personer udfærdiges allerede 25. Juni s. A.*), hengaar der dog et halv Aars Tid, før Ordren sker fyldest. Den ilde berygtede «Kjæltringfamilie» [thi Navnet synes at røbe, at der var Tatcrblod i dem] havde forstaaet at gjøre sig saa frygtet, at man næppe

*) *Jydske Missiver* 1751, Nr. 51.

vovede at lægge Haand paa dem. Deres Rygte var det værst mulige; især var Moderen og Sønnen Isach Individer, som var istand til alt.

Den 4. Febr. 1749 havde Isach Jensen, der tjente hos Søren Nielsen i Rørt, sammen med en Medtjener, *Svensk Laurs*, paa Vejen overfaldet *Olle Poulsen*, en af Præstens Bønder, «ilde handlet og slaget ham næsten fra Liv og Førlighed»; og efterat han havde slæbt sig hjem, var Isach Jensen trængt ind i hans Hus og havde atter «slaget ham, hans Hustrue og spæde Barn blaae og blodige». Præsten lod Voldsmanden stævne for Retten; men her blev Parterne forligte, imod at Isach Jensen bødede 10 Sletdalere til Hartmann, et Træk, der viser, at den brave Præstemand just ikke holdt sine Bønders Liv og Sikkerhed i nogen overdreven høj Pris*).

Men disse lumpne 10 Dalere vakte Kjæltringpakkets vildeste Hævnsyge mod Præsten og hans Hus. — «Mener Du det skal betales!» havde Kirsten Buches sagt til Maren Jørgensdatter. «Gud ved *det*,» svarede den skikkelige Maren. Men Kirsten havde fortsat: «Jo, det skal betales, saa det skal svie til Marv og Ben! — — — Dersom Vorherre vil unde mig Fødder og Liv ved Magt, skal jeg love ham for, at den røde Hane skal komme til at svinge og gale over ham. — — — Jeg skal love Præsten for, at han skal blive ligesaa ussel og arm, som jeg er!» — I de to—tre Aar, de endnu gik rundt paa fri Fod, truede de alle paa Livet, der vovede at vidne mod dem; til Præsten, der efterhaanden havde faaet sin nedbrændte Gaard rejst af Asken, sa' de trøstende: at hvad der én Gang var sket, kunde ske igjen! Til Birthe Hjorth havde Kirsten Buches udtalt, at hun skulde skjære Tungen ud af hendes Mund, om hun røbede noget, og i det samme havde hun vist hende «en hos sig havende stor Stang-Kniv». Til samme Birthe havde hun sagt, at Herredsfogden burde faa en Ulykke for den Fortræd, hvori han havde ført dem; men da Birthe hertil bemærkede, at det nok ikke var Herredsfogden, der havde været dem værst, men den Kræmmer — Hans Clausen — som laa hos dem Blodnatten, svarede Kirsten overrumplet: at havde man tænkt sig det, skulde han aldrig have faaet Hus hos dem. — Engang havde Birthe fortalt Kirsten Buches om de nye skjærpede Straffe**), der var bleven indført

*) Hads N. Herr.' Tingbog, fol. 312 ff.

**) Radbrækning og gloende Tængers Kneb etc. — Sml. Forordningen af *16. Oct. 1697* med Tillæget af *5. Febr. 1749.*

paa det sidste mod Folk, der havde gjort sig skyldig i Forbrydelser af den omhandlede Art. Kristen Buches var da bleven blodrød og hviskede: «Aae, Birthe, nu faaer jeg saa hjertelig ondt!» Men Birthe havde fortsat: «Det vil bedre bide, naar I skal see eders Søn saa ilde mishandlet». — Efter dette at dømme var det næppe overflødigt, naar Sønnen paa Vejen til Arresten havde indskjærpet Moderen «at vare sin Mund ad».

Alt pegede hen paa, at det var Mor og Søn, som havde forøvet Ugjærningen, mens Jens Isachsens Brøde nærmest bestod deri, at han havde været de to andre behjælpelige med at udslette Sporene.

Der var ialt fem, som havde vidnet, at de Morgenen efter Branden havde set Isach Jensen «sveedig og blodig»; selv paastaar han, «det var af en Sælhund, som han havde flaaet Bællen af»; men det kan ikke være sandt, for den Sælhund fangedes længe før.

Simon Andersen i Boulstrup, 76 Aar gl., havde hin Morgen ved Solens Opgang ligget og hvilet sig ved et Led mellem Halling og Boulstrup Marker, og da saa han «grangivelig», at Isach Jensen og Kirsten Buches «kom tumlende forbi»; Kirsten havde Mandsklæder paa: en hvid Vadmelstrøje og Hat paa Hovedet; Isach var i en hvid Lærredskjortel. Derpaa vil han gjøre sin Salighedsed, saa vist som han haaber med en god Samvittighed at møde for Guds strænge Dom.

Svinehyrden *Rasmus Gundersen* havde staaet paa Hesselbjerg Bakke lidt efter Solens Opgang og set to Karlfolk — den ene med en hvid og rød Dusk i sin Hat, saadan som Landsoldaterne bruger, løbe over Marken ned mod noget Hvidt, kaste Frakkerne og tumle med det Hvide, som senere viste sig at være Maren Knudsdatters Lig; han var bleven hel bange ved Synet af dem, der kom saadan tumlende, da Rædslen fra Branden endnu sad ham i Kroppen.

Skjønt saaledes alle er enige om at udpege Spøttrupfamiljen som Gjærningsmændene, nægter de halsstarrigt enhver Skyld. Engang var dog Isach Jensen nær ved at overgive sig, da han i Arresten under grædendes Taarer kyssede Pastor Langballe paa Haanden, fordi han sang og bad med ham og lovede at «intercedere for ham om en mild Dødsmaade». Men umiddelbart efter struttede Isach atter af stejl Benægtelse. Og *Underretten* maatte den 26. Marts 1753 dømme dem uden at have faaet deres Tilstaaelse. Den skildrer deres Adfærd for Retten som bæstisk —

«som vel næsten ey tilforn er hørt af nogen Arrestant saa ugudelig og skammelig en Opførsel», i den Grad har de ruttet med Trusler og Undsigelser, «Banden og blodige Eder», saa de «nepelig undertiden har været til at styre». Isach Jensen har endog ved en Lejlighed kastet sig over Aktor foran Skranken, og Jens Isachsen har gjort Udbrud af sin Arrest under Raadstukjælderen i Aarhus.

De var da modne til at tages under den omhyggeligste Forvaring, og Underretten henviser Kirsten Buches til Manufaktur-Huset paa Christianshavn, Isach til Bremerholms Jærn og Jens Isachsen til Fæstningsarbejde i Frederits — alt paa Livstid. — *Landstinget*, der dømte i Sagen 15. Aug. s. A., forandrede Dommen saaledes, at Far og Søn begge skulde sidde i Fredericia Fæstning, mens Kirsten skulde indsættes i Viborg Tugthus; og da Sagen et Par Aar efter var naaet frem til Højesteret, stadfæstede dette — 1. Maj 1755 — denne Dom, dog med den Forskjel, at Isach Jensen skulde skilles fra Faderen, for at de ikke i Fællesskab skulde udruge nye onde Planer; Isach blev derfor anbragt paa *Citadellet Frederikshavn* i Hovedstaden.

Der faldt ved Højesteret mange skarpe Ord mod den slette Retsforfølgning, der havde hersket under Sagen; saaledes skrev *Slampe* i Votationsprotokollen:

«Det visseste i denne Sag er, at den fra Begyndelsen er ilde ført; efter skedte Ulykke er hengaaet over 13 Maaneder inden Sag blev rejst; — efter Kongens Ordre gik endnu et halvt Aars Tid før de mistænkte arresteredes; «saa de have haft tilstrækkelig Tid til at præparere sig». Ogsaa *Weyse* er af den Overbevisning, at var de *strax* blevne arresterede og indsat hver for sig, havde man nok faaet Bekjendelsen ud af dem. *Klevenfeldt* udtaler, at «om Tortur i nogen Sag kunde være applicabel var det i denne, som H. Maj. ogsaa allerretfærdigst havde tilladt, om det var bleven refereret». Ogsaa *Arenstorph* beklager, at der ikke er bleven anvendt Tortur. Der ytres blandt Dommerne en vis Medynk med den gamle Jens Isachsen; en enkelt vil endog have ham pure frikjendt.

Om den dræbte Maren Knudsdatter falder der følgende Bemærkning, der dog ikke vinder nogen Tilslutning:

«Der er et Slags Præsumtion, at den dræbte Pige maa have været i Ledtog med, eftersom hun har faaet sit Töy ræddet, havde Klæder paa, da hun blev opvakt; en brændt Lægte er funden i Vaabenhuuset, som Dagen tilforn laae i Præstens Loe,

saa det er troeligt, at de siden af Frygt for at røbes, have dræbt hende*).»

Men Synsforretningen havde jo godtgjort, at hun havde Brandsaar og svedne Pletter i Tøj og Haar, hvad der synes at frikjende denne ulykkelige Skabning.

Denne Brand er saaledes en evig Gaade. De tre, der kunde have talt, gik alle i deres skumle Grave uden at have røbet noget. Om Faderens sidste Skjæbne ved vi dog intet. Sønnen derimod lader endnu engang høre fra sig, idet han fra sit Fængsel udfærdiger følgende ydmygelige Ansøgning:

Høybaarne Riigs Greve til Ysenburg, Byddingen
Høybydende Hr. Kammerherre og Oberst
Ridder, Naadige Herre!

Deres Høy Grevelige Excellence vilde i Naade tillade, at jeg Arme, Fattige forladte Menneske, og Schlave, understaaer mig i allerydmygeste Underdanighed herved at foredrage, hvorledes jeg formedelst onde Menniskers falske Udsigende uskyldigen er bleven bragt i Mistanke at have været Aarsage til een udkommende Ildebrand udj *Randløw* Præstegaard ved *Aars* udj Jylland, og dets Aarsage efter 3de Aars udstandene Arrest, tildømt, paa *Hans May*[ts] *Kongens Naade* at arbeyde her udj Citadellet Frederichshavns Schlaverie, hvorudj jeg allerede haver tilbragt 3de af mine beste Ungdoms Aar**). Da jeg nu tilforn fra min Alders 16de Aar af haver tient Hans May[st] som een Erlig troe Soldat ved det Øster Jydske National Regiment udj 10 Aar, og endnu er døgtig, tillige af Hiertet ønsker i mange Aar som Soldat at tiene min allernaadigste Arve Herre og Konge: Altsaa indflyer jeg til Deris Höy Grevelige Excellence med allerydmygeste underdanigste Bøn og Begiering ved Høyformuende Forestilling at see mig befriet fra mine Baand og Elendige Tilstand og derjmod sette mig ved Deris Høy Grevelige Excellences allernaadigst andfortroede Regiment, og Hr. *Major Wildenradts* underhavende Compagnie som Soldat, da jeg i allerydmygeste Underdanighed forsikrer at tiene som en ærlig retskaffen Soldat min Livestid, og for saadan store Naades Beviisning uafladelig at bede den Almægtige Gud

*) Se *Højesterets Votationsprotokol,* 1755, S. 141—54 (Rigsark.). Sml. hermed *Hads-Ning Herr.' Tingbog* 1749—53 (Viborg Arkiv).

**) Han var dengang 47 Aar gl.

vil belønne Deres Høy Grevelig Excellence, som i dybeste Fornedrelse leve;

Deris Høy Grevelige Excellence, Naadigste Herres
Allerringeste Underdanigste Kneckt og Slave
Isach Jensen.»

Cittadelle Friederichshavn,
d. 6te Marty 1758.

Denne «slaviske» Underkastelse hjalp dog i dette Tilfælde ikke den snedige Forbryder. Isledetfor Anbefaling vedhæftedes der hans Ansøgning følgende Udtog af *Landstingsdommen*, at «det vilde falde alt for betænkeligt ligesom og usikkert for alle Vedkommende, som Arrestanterne haver opført sig saa grove og formastelige imod, om nogen af dem skulle vente nogensinde paa frie Fod at vorde stillet». Desuden gjøres der opmærksom paa, at det ikke er «paa Kongens Naade, men *paa Livstid*, han er hendømt. Hvorfor Kancelliet den 11. Maj 1758 lader svare, «at der ved denne Slaves Begiæring om Løsladelse intet er at gjøre» *).

Isach Jensen maa da atter ud med Skubkarren, indtil Døden udfrier ham den 11. Maj 1765. Han var da 54 Aar gl.**)

Hans slette Moder, Kirsten Buches, overlevede ham; hun døde i Viborg Tugthus 8. Maj 1767, 88 Aar gl., efter at have siddet bag dets graa Mure i 12 Aar.

Det dramatiske Møde paa Kjøbenhavns Vold mellem «en rundrygget, hvidhaaret Stokhusslave» og én af Blichers Ungdomsvenner er saaledes kun et poetisk Paahit.

---

*) Kancelliskrivelse Nr. 168 (1758).

**) I *Slaverullen* (i *Christianshavns Kvindefængsel*) optræder han under Nr. 898 med følgende Vedtegning: «Ehrlich; geboren 1711 Jütland. Lutherisch. Profession: *Rademacher*. (Han *var gift*, men havde ingen Børn.) Herkomst: eines Bauern Sohn. Forbrydelse; »Ist in Verdacht einen Priesterhof im Brand gestecket zu haben» Straf: »Zeitlebens«.

Bettefanden (1846).

I Provinsarkivet i Viborg gjemmer man Dokumenterne til en Kommissionssag, hvis Undersøgelse strakte sig over 7 Aar (1837—44) og har affødt over 50 tætskrevne Protokoller, hver saa tyk som en Huspostil, foruden et Utal af Papirer og Dokumentpakker. Det er en Forbryderroman, som den *trykte* Litteratur ikke ejer Mage til, fordi hvert Træk er «Sandhed», der er beediget «med oprakte Fingre». Naar man engang ønsker et usminket Indtryk af Retstilstanden under de sidste Aaringer af højsalig Frederik den Sjettes glorrige Regimente, saa tage man for sig dette Vognlæs Protokoller, der er rodet sammen af bemeldte Kommission (nedsat 27. Maj 1837). Og med stigende Forundring vil man følge de svedende Kommissionsmedlemmer gjennem deres Tusindtal af Forhør, der bringer de frygteligste Gjærninger op i Dagen, og ender med at hvirvle i Tugthuset Flokke af forbryderske Individer, Husfolk og Gaardfolk imellem hverandre. De nøgne Tal vil tale: Ved Kommissionens Slutning i 1844 hendømtes af selve Kommissionen *79 Personer* i Fængslerne — deraf 7 til Kagstrygning samt *livsvarigt* Tugthus, Resten dels til Stokhusslaveri i indtil 12 Aar, dels til større Fængsels- eller Vandogbrød-Straffe; men foruden de af Kommissionen Dømte, hjemsendtes til Landets forskjellige Jurisdiktioner *156 Individer som strafværdige.* Det var i Sandhed en General-Oprydning blandt de forbryderske Elementer i «vort Land Nørrejylland»! — Saa kunde da den skræmte Bonde atter gaa tryggelig med Tøjrekøllen i Skyggen af Rold Skov.

Kommissionen havde sit Sæde i Aalborg; dens Nedsættelse var foranlediget ved et natligt Indbrud den 19. Marts 1837 hos *Chr. Sørensen* i *Byghaven* (Kjær Herred), hvor man havde bundet og mishandlet Beboerne. Ved den Tilfældighed, at *Skomager Lorenz Jacob Meier* — et udpræget Forbrydertalent, født i Aalborg $^{16}/_{8}$ 1800 og velkjendt i alle Tugt- og Rasphuse — var blandt de første, der nappedes, fik Sagen Navn efter ham; men egentlig burde Navnet: *Bettefanden* ɔ: *Johannes Jensen*, *Stenild*, skrives hen over alle de 50 Protokoller, thi det er dog denne af Blicher forevigede Mandsling, der er Aanden i det hele, og hvis svedne Aasyn dukker op af alle de alenlange Forhør som en Ræve-Lunte over et Rugfald.

Lad os da engang se lidt nøjere paa denne Miniatur-«Kjel-

tring», der i fuld udvoxet Tilstand ikke maalte mere end 58 Tommer.

Begyndelsen til hans bugtede Løbebane er omhyggelig antegnet i Vejerslev Kirkebog (paa Mors) som følger:

«6. Marts 1801 blev omløbende Forældre *Jens* [Nicolai] Christian Pedersen og Anne Dorthe Hansdotter deres Barn hjemmedøbt hos Mads Redsted i Vils og kaldet *Johannes.*»

Selv siger Bettefanden, at hans Far var «Landkræmmer» og hed *Claudi.* — Bettefanden blev, som de fleste Omløbere, født paa Gjennemrejse; Mors var kun en Station; hans Forældre boede til hans 11. Aar i Grynderup (Gislum Herred); paa dette Tidspunkt — 1812 — flyttede de til *Stenild* ved Hobro. Bettefanden passede Kreaturer om Sommeren (bl. a. i Rørbæk), men opholdt sig hjemme hos Forældrene om Vinteren; saadan gik Tiden til hans Konfirmation i 1818*); saa kom han i Skomagerlære hos Peder Møller i Randers; efter $^3/_4$ Aars Forløb var han kjed af *det*, kom hjem hos Moderen «Kræmmerenken» og slog Dank et halvt Aars Tid; begyndte saa paa Uhrmageriet og var hos Jens Madsen i Troelstrup et Aar; saa søgte han atter hjem til Stenild, hvor han snart efter kom i Besiddelse af Moderens Hus; og da han nu havde Reden, saa han sig, som rimeligt var, omkring efter en Mage, og den 30. Juli 1826 viedes han i Frejlev Kirke til Tjenestepigen *Mette Pedersdatter* fra Tostrup. — Til Belysning af hans Færden i disse Aar, vil vi anføre en Skrivelse, der paa Rettens Foranledning i 1842 udfærdiges af St. Blichers Fætter, *Lauritz Blicher*, Præst i Sønderholm; den lyder saaledes:

«Omspurgte Uhrmager Johannes Jensen af Stenild, ogsaa bekjendt ved Navn *Johannes Kræmmer* og senere berygtet under Navnet *Bille Fanden*, har rigtig nok efter opgiven Forklaring afvexlende opholdt sig i Freilev Sogn i Aarene 1825 og 1826; — 1826 tjente han i Høe- og Korn-Høst Gaardmand Niels Smed i Freilev, hvor han ei blev mistænkt for nogen Utroskab og forrettede i sin Tjeneste, hvad ham paalagdes. I samme og næstforegaaende Aar havde han stundom Ophold hos sin *Broder, Husmand Jens Christian Smed i Freilev*, og beskjæftigede sig med at gaae omkring og sælge Kram af Tørklæder og Alen[varer]. — Det hændte sig paa den Tid, at han en

*) Hans Lærer giver ham ved denne Lejlighed dette Skudsmaal: «Kundskab antagelig god. Opførsel uden Anke».

Aften kom sildig hjem, [an]givende at være bleven overfaldet, plyndret og pryglet; det angivne Factum blev ej beviist, men der er Mistanke om, at det Hele har fra hans Side været opdigtet; siden han i Efteraaret 1826 forlod sin Tjeneste hos Gaardmand Niels Smed, har han ej havt Ophold i dette Pastorats Sogne.

L. Blicher,
Sognepræst for Sønderholm,
Nørholm og Freilev Menigheder.

Sønderholm Præstegaard,
29. Maj 1842.

I disse Aar begynder Forbryderen allerede at stikke Hestefoden frem. Sit *nom de guerre* skal han have erhvervet sig paa følgende Maade:

Han var kommen i med en Slagter fra Aalborgkanten; af denne laante han en Dag en Kohud, paa hvilken Hornene endnu sad; indsvøbt i denne Hud traadte han en Aften ind til en gammel Kvinde og opfordrede hende med hul Røst til at udlevere ham, hvad hun ejede af Gods og Penge; da hun troede at have klar Fanden for sig, lod hun Skurken tage efter Behag. Siden hed han i Folkemunde *Bettefanden*.

Den 17. Juni 1827 indsattes han i Viborg Tugthus paa et Aar for Tyveri og Hæleri sammen med en Kollega Christen Madsen (Hoppe) fra Nørager, halt paa Benet, «skarp af Ansigt og har et trædsk Smil».

Undall giver ved denne Lejlighed Bettefandens Signalement saaledes:

«*58 Tom. høj;* blaa Øjne, mørkt Haar, temmelig store brune Øjenbryn; noget magerladen af Ansigt; en kort, flad Pande; en stor, lige Næse, der drejer til Højre; kort Overlæbe; middel Mund og Hage, smaa Ører uden Læbber og uden Huller. — Middel Hals; klein af Skuldre og Lemmer. Smaa Hænder. Taler Jydsk. Har et meget skarpt og ikke aldeles almindeligt Udseende.»

En halv Snes Aar efter skildrer en Bonde under et Forhør ham som «en bette stakke' Mand, men javn før».

I Tredverne drager han om i Landet med «Klotrups fraskilte Hustru» og faar i den Anledning (1836) 8 Dages Vand og Brød for Hor tiltrods for, at han hævder, at han og Fruentimmeret kun i «Nødstilfælde» har delt Seng sammen. Aaret efter (1837) arresteres han af merbemeldte Kommission; de bruger hele 7 Aar til at klemme Sandheden ud af ham, men da er det og-

saa artige Ting, der kommer for Dagen. Den lille uhyggelige «Mellemregning», som Kommissionen efter sin 7-aarige Undersøgelse har faaet med Bettefanden, og hvoraf en Afskrift som «Følgeseddel» i 1844 ledsager ham ind til Christianshavns Tugt-

Den sidste *Stodderkonge*. Tegning af Hans Smidth.
(Se Novellen «Stodderkongen», 1844).

hus, vidner om, at det var paa Tide, at han fik lettet Samvittigheden; den udviste nemlig følgende tunge Anklagepunkter:

6 fuldbyrdede og 2 planlagte, ufuldbyrdede Røverier; 2 «Understøttelser af Røverier»: 8 fuldbyrdede og 5 ufuldbyrdede natlige Indbrud: 17 fuldbyrdede simple Tyverier; 1 Tyvsmedvideri: 1 Hæleri: desuden deltaget i Planer til 7 forskjellige tilsigtede Forbrydelser.

Vi skal lidt udførligere omtale et Par af de mærkeligste af

disse Meriter, som gamle Folk i de paagjældende Egne endnu vil være istand til at mindes.

Det første røveriske Angreb gjaldt hans egen Svoger *Husmand Simon Pedersen i Voldsted*, som Bettefanden vidste i Besiddelse af en Del rede Penge. Overfaldet foregik Natten mellem 18.—19. Marts 1833 i Ledtog med den ovenfor nævnte Lorentz Jacob Meier og en anden Forbryder ved Navn *Peter Fr. Hjorth.* Efter en forud lagt Plan bandt de baade Manden og Konen og udtog derpaa 200 Rdl. af en Kiste. Forinden de forlod Huset, lagde de dog et spædt Barn til den bundne Moders Bryst; da de var komne ud, huskede de, at der var en 7 Aars Dreng, som de ikke havde faaet bunden; én af dem gik nu tilbage og bandt ogsaa ham, for at han ikke skulde løse Forældrene. Efter to Timers Forløb bed dog Simon Sønnens Baand over med sine Tænder, hvorpaa Knægten befriede de andre; men da var Banditterne allerede i Sikkerhed.

Det andet Røveri gjaldt Udflyttergaardmand *Rasmus Christensen* i *Almtoft* (Lysgaard Herred); Bettefanden havde faaet opsnuset, at denne enligtboende gamle Mand for nylig havde faaet solgt et Par Stude; og om Natten 8. Oktbr. 1834 borede han et Hul i Lervæggen og krøb ind i Huset sammen med en Skomager *Lars Chr. Larsen* (Kragelund), mens Fruentimmeret *Ane Marie Klotrup* holdt Vagt udenfor; Bettefanden var bevæbnet med en afbrækket Bajonet; da de kom ind i Stuen stod den gamle Bonde aldeles splitternøgen og trak Slagværket op; ham overprak de over hele Kroppen for at faa ham til at røbe Pengenes Gjemmested, og hans gamle Kone fik et Stød for Brystet, saa hun dejsede baglænds over i Sengen; efter 10 Minutters Forløb fjernede de sig med Pengene for de to Stude; forinden havde dog den vagthavende Kjælling set sit Snit til at smutte gjennem Hullet i Lervæggen og stjæle to Kjødpølser, der hang ved Kakkelovnen. Skomageren fik Kjødpølserne og $^1/_3$ af Pengene; de andre $^2/_3$ — 20 Rdl. — gravede Bettefanden samme Nat ned i det nordvestre Hjørne af Kirkegaardsdiget i Viborg, hvor Rettens Folk senere gjentagne Gange søgte efter Skatten; saaledes den 21. Nov. 1839, da Bettefanden under fuld Bevogtning selv var paa Pladsen for at udpege Stedet; forgjæves! Tiltrods for at 80 Alen Dige blev gjennemsøgt paa det grundigste, fandtes intet; det formentes, at Bettefanden forinden havde givet «den saakaldte *Randers-Lise*» fornøden Oplysning om Skattens Gjemmested og nu gottede sig ved at trække den strænge Ret rundt ved Næsen.

Det tredje Togt — 2. Juli 1835 — gjaldt en Præsteenke i

Lilleaars: *Fru Lemvig*, f. Nysom, der boede ene sammen med sin Tjenestepige. Bettefandens Hjælpere var ved denne Lejlighed *Smeden Anders Hansen Nørager* og Gaardmand *Germann Willadsen*; Bettefanden var kommen til Germann lidt før Aften og havde aftalt Sagen med ham, hvorpaa han gik i Seng for at vildlede Gaardens Folk; ud paa Aftenen stødte de sammen med Smeden ved et Faarehus paa Lillelindrup Mark; her drak de hver en Pægl Brændevin for at stive sig af og ankom til Enkens Hus ved Midnatstid. Bettefanden og Smeden gik ind ad et Vindue, mens Germann, der havde givet Anvisning paa Enken, vogtede Husets Udgange; saasnart de var komne ind, sprang Smeden hen og holdt Dynen krystet om den vidskræmte Præstekone, mens Bettefanden rodede rundt i hendes Chatol; han fandt imidlertid intet af hvad han havde ventet, og Smeden truede nu den stakkels Kvinde paa Livet til at staa op i bar Særk og vise Røverne, hvor hun havde sit Sølv- og Guldtøj. Paa nøgne Fødder ledte hun dem da over en Gang og ind i en fjærnere liggende Stue, hvor hun gjemte nogle mindre Kostbarheder; Tjenestepigen, der hidtil var forbleven ubemærket, fattede strax Madmoderens Strategi og søgte i det blotte Linned at flygte ad en Bagdør for at hente Hjælp hos Naboerne. Men Germann passede paa som en Smed og drev hende med nogle velrettede Slag af en Pilekjæp paany ind i Huset. Efter en Times Rumstering forlod de Enken med 650 Rdl. i Obligationer og 150 Rdl. i Dukater og Sølvtøj.

Da det er en Selvfølge, at Bettefanden helst introducerede sin infernalske Person paa de Steder, der laa fjærnt fra andre Mennesker, hvad kunde saa ligge heldigere for hans skumle Hensigter end *Gjedhuset* i Haderup Sogn, der dengang som tildels endnu laa omgivet af milevid, øde Hede til alle Sider. Her boede i Tredverne en Husmand *Ole Andersen*, der nu og da gav Logis til Kræmmere og andet vejfarende Folk. Han havde ogsaa flere Gange huset hin forbryderske Smed fra Nørager i de Aar, da han trak Landet rundt som Kramkarl; da Smeden havde et Horn i Siden paa Ole Andersen, ved hvis Kone han troede at have faaet nogle Penge tilgode, som hun ikke vilde betale, og han desuden kjendte Ole som en ret velstaaende Mand, foreslog han Bettefanden, at de i Fællesskab skulde aflægge en lille natlig Visit hos Ole Andersen. Bettefanden fandt Forslaget fortræffeligt. Og en tidlig Augustmorgen 1835 kom de to Skintinger frem af Bettefandens Hus i Stenild for at begive sig paa Vej til det 7—8 Mil fjærne Gjedhus. De ankom til Bestemmelsesstedet sent om Aftenen den 21. August, men da de var noget matte i Sok-

kerne efter den lange Vandring, og de tillige ansaa Dagen, naar alle var i Marken, for den bedste Tid «at arbejde» paa, kravlede de op paa Høhjaldet i et af Udhusene. Her laa de to Røvere nu og lurede denne Nat og hele den paafølgende Dag, uden at det lykkedes dem at faa alle Beboerne til at forlade Huset paa én Gang. De udspekulerede da en ny Nederdrægtighed til Ole Andersens Fordærvelse og iværksatte den paa følgende Maade: Saasnart det atter var bleven Nat, og Folkene var gaaet til Ro, lod Banditterne sig lydløst glide ned fra Høloftet; paa Toften udenfor Huset fandt de en Hest tøjret; de aftog dens

Hytte paa Heden. [Fot. tilhører Svend P. Jensen, Voel.]

Tøjr, som de i Mangel af Kniv filede i passende Stykker over en stor Sten; en Egeknippel af Form som en Vognkjæp, som Smeden havde fundet i et Vognskur, knappede han omhyggeligt ind under Frakken, hvorpaa han nærmede sig Sovekammervinduet; og kaldte med hul, fordrejet Stemme: «Wolle, Wolle! Sover Du, Wolle!» Saasnart han havde faaet Ole vaagen, fortalte han — stadig med fordrejet Maal — en bedrøvelig Historie om, hvorledes han, der var en holstensk Pranger, havde væltet med Vognen en Fjerdingvej inde paa Lyngen og ikke kunde faa den paa ret Kjøl igjen ved egen Hjælp. Den tjenstvillige Hedebonde kom da snart halvpaaklædt frem i Døren, parat til at yde Skurken en Haandsrækning; de gik nu sammen ind i Mørket; Ole Andersen trippede, ivrig for at hjælpe, hen over Lyngen med sine Træsko i Haanden; Smeden holdt sig lurende og langbenet en Kjende bagefter, stadig med Frakken tætknappet over Ege-

kniplen. Da de var komne ½ Fjerdingvej ind paa Lyngen, kastede Røveren Masken og lod Kniplen suse ned over den intetanende Oles Arme og Skuldre; han styrtede til Jorden; Banditterne kastede sig over ham — thi nu var de pludselig bleven to; han kom dog atter paa Benene og huggede sig fra dem, men indhentedes paany; Smeden slog en Løkke om hans Hals, som Ole dog frigjorde sig fra, imens han holdt paa Kniplen; atter blev han slaaet til Jorden; de truede ham med Kniv, om han skreg; og da de nu havde pryglet ham til at ligge stille, kom Rebene frem, og man bandt hans Arme paa Ryggen og slog hele tre tykke Hampesnore om hans korstvungne Ben. Bettefanden bandt, og Smeden holdt. Nu begyndte man at udfritte ham om hans Penge, og da ogsaa Kniplen her havde gjort sit, stak Smeden Haanden i Oles Lomme og udtog Chatolnøglen, og efterat de havde truet med at vende tilbage og slaa ham død paa Stedet eller stikke Ild paa Ejendommen, saafremt han gav et Kny fra sig, begav de sig i Rend mod Huset. — Ole søgte forgjæves at frigjøre sig fra sine smærtefulde Baand; men alt, hvad han kunde udrette, var at trimle lidt rundt i Lyngen; og da ogsaa det var forbundet med Smærte, laa han omsider stille hen med sine Øjne fæstede paa Hjemmet. Paa én Gang saa han, der tændtes Lys i Huset; det fo'r frem og tilbage i stor Forvirring; han tænkte med Gru paa sine tre smaa Børn, der nu sammen med al hans Ejendom var prisgivet Røvernes Luner; og Lyset blev ved at hvirvle ud og ind, op og ned — i næsten en Time. Da stod det med ét ganske stille, og da det havde staaet saaledes en Tid, vidste Ole, at nu havde Røverne forladt Huset. Han vovede sig da til at gjøre Anskrig, og langt om længe kom Karlen *Ole Poulsen Skinderholm* — hidkaldt af hans Skrigen — over Lyngen og skar hans Baand over. Da havde han ligget bunden i to Timer. Med Møje kunde han ved Karlens Arm stavre til sit Hjem, hvor Røverne havde huseret galt nok; dog havde de intet Ondt tilføjet Børnene; men Husholdersken, *Else Pedersdatter* (Oles Kone levede nemlig ikke mere), havde de truet med Kniplen, om hun ikke fonstrede ret. Bettefanden havde forgjæves opbrudt to Chatoller; var saa gaaet ud i Kjøkkenet og havde tændt et Lys; fandt her en Øxe, gik atter ind i Stuen og huggede Chatollets Gjemmer op. Udbyttet havde dog ikke været stort: 27 Rdl., nogle Klædningsstykker og en Flaske Brændevin, det var alt.

Saasnart Røverne var vel ude af Huset, fik Else en Hyrdetøs — Appellone Mikkelsdatter — jaget over til Kjølvraa; der kom

Folk til; to Karle kastede sig paa Oles Heste; én red til Sognefogden i Haderup, en anden til Sunds; begge uden Resultat; men nogle Mænd fra Kjølvraa kunde «slave» Røverne ned over Heden til Karup Bro og videre forbi Kroen, men her blev Sporene efter Støvlesinkerne borte i Græsagrene*).

Da Bettefanden i 1841 sad i Arresten i Aalborg, og Kommissionen — 6. Juli — havde sin Forhørsdommer i Gjedhuset**), kunde Husholdersken endnu erindre, at den ene af Røverne var saa meget højere end den anden; begge var de sortladne og havde skarpe Træk; den lange var i en halvgammel, mørkeblaa Frakke, mens den stakkede var iført en kort, blaa Trøje. Else indrømmer dog, at hun havde været altfor bange til rigtig at turde se paa dem. Alt, hvad den udplyndrede Ole Andersen fik tilbage, var en Fruentimmerkjole til en Værdi af 2 Mk. — Begivenheden er endnu i frisk Minde der paa Egnen tiltrods for de 70 Aar, der ligger imellem.

Endnu skal vi kun omtale det røveriske Indbrud som Bettefanden Natten mellem 12.—13. Novb. 1835 forøvede hos Gaardejer *Niels Sørensen* (eller Mortensen) i *Ersted*, midtvejs mellem Aalborg og Hobro. Hans Hjælpere var ved denne Lejlighed *Hans Peter Frederik Hjorth*, som synes at have været en særlig brutal Røver, desuden Skjærsliber *Niels Christensen Larsen;* ogsaa *Germann Willadsen* og en Person ved Navn *Lars Petersen Wandtrang* var indviede i Sagen. Sent om Aftenen mødtes Banden ved Torstedlund Skov, hvor de delte den medbragte Beholdning af Brændevin: tre Mand høj, nemlig Bettefanden, Larsen og Hjorth, ankom de til den enlige Gaard ved Midnatstide; Bettefanden bar som Vaaben en halv Hestesko, Hjorth havde i Haanden et langt Drejejærn. De rev en Karm Vinduer ud paa Salsens søndre Ende med en saadan Voldsomhed, at et Stykke af Lervæggen gik med i Løbet; gjennem Storstuen listede de sig med stor Forsigtighed og anførte af Bettefanden hen mod Sovekammerdøren, hvis Haspe de sagte fjærnede, hvorpaa de under dyrisk Hylen kastede sig over alle, der laa i Sengene. Niels Sørensens Kone havde ved Røvernes Indtrædelse slængt Fødderne ud over Stokken, men

---

*) Til Sammenligning mellem før og nu kan det anføres, at vi slet ikke har fundet dette skumle Overfald omtalt i Datidens Presse; derimod ses det af *Viborg Stiftstid.*, at der Natten efter Begivenheden er gaaet et mægtigt Tordenvejr over Egnen.

**) Herredsfoged *Nellemann* fra Holstebro havde dog optaget Forhør paa Stedet allerede 3/9 1835.

Hjorth sprang ind i Sengen, og med det ene Ben hen over Konen holdt han hende fast for en Tid; hun slog sig dog fra ham, men ramtes nu i Næse og Mund af Bettefandens Hestesko, hvorpaa hun atter skødes op i Sengen og bandtes; da hun paany gled ned fra Dynerne tog Bettefanden hende i Nakken og huggede hendes Ansigt gjentagne Gange mod Stengulvet samt slog hende oven i Issen; tilsidst rev han et Tørklæde af hendes Hoved og bandt hendes Hænder foran paa Brystet og lod hende i denne Stilling ligge paa Gulvet. Imens huserede de andre med den ulykkelige Niels Sørensen; flere Gange var han bleven ramt i Hovedet af Bettefandens Hestesko, saa Blodet drev ham ned over Ansigtet. Nu kastede Hjorth sig over ham som et Vilddyr og gjennemhullede og oprev næsten hele hans Legeme med det frygtelige Drejejærn, hvoraf Banditten — som han troede — beholdt saa meget inde i Haanden, at det ikke gav Dødssaar. Blodet stiede flere Gange op i Hjorths Ansigt, og mens han tumlede med den kraftige Mand for at vælte ham om paa Maven og tvinge hans Arme overkryds paa Ryggen, havde Bettefanden allerede i et Hængeskab fundet Skatten, som han — ubemærket af Medhjælperne — skyndsomst stak til sig. En halvvoxen Søn og en Datter paa 12 Aar, der laa i Seng sammen, slap betydeligt billigere end Forældrene; Sønnen fik et Ræk over Armen, og Pigebarnet, der søgte Flugt i det blotte Linned, indhentedes i Forstuen af Bettefanden og slæbtes ved Haaret atter ind i Sengen. Nu var Niels Sørensen endelig bleven saa medtaget af Hug og Blodtab, at han indgik paa at lade sig binde; men som Hjorth var ifærd med at slynge Bindslerne om hans Arme, kom Skjærsliberen til med den for Røverne frygtelige Meddelelse, at Konen under Hurlumhejen var kravlet ind under Bordet, havde der overbidt de Baand, som skar hendes Haandled, og var flygtet efter Hjælp. Som tre onde Aander forlod de nu Huset under hule Forbandelser. De havde da huseret derinde en halv Time, der for de hjemsøgte havde været som en Evighed; Niels Sørensen havde faaet 36 Saar fra $^{1}/_{2}$—2 Tommers Længde; en Flænge paa venstre Laar maalte endogsaa 5 Tom. i Længden og $^{1}/_{8}$—$^{3}/_{4}$ Tomme i Dybden. Desuden havde de brækket ham et Ribben. Han døde et Aarstid efter, og ingen kunde være i Tvivl om, at de frygtelige Mishandlinger havde været Aarsag til hans Endeligt.

Denne uhyggelige Tragedie gav Anledning til et helt lystigt Efterspil, hvor Hævngudinderne fejrede en dem velundt Triumf over den forbryderske Smaadjævel fra Stenild.

Indbruddet hos Niels Sørensen havde langt fra været nogen fed Forretning; Bettefanden havde indkasseret 110 Rdl. som *sin* Part; men Udbyttet for de andre var nærmest en lang Næse. Da Stenild-Manden ogsaa ved andre Lejligheder havde vist sin Træskhed mod de Kammerater, der arbejdede i hans Brød, besluttede de at give ham en lille Advarsel. Til den Ende allierede Hjorth sig med Smeden fra Nørager, der ogsaa havde en lille Høne at plukke med Mester Langfinger, idet Bettefanden engang havde villet bestjæle ham i Hobro Marked, men da det mislykkedes havde faaet en Ven til at afprygle ham, saasom han selv var for stakket til det. Smeden havde siden den Tid været lynende gal i Hovedet, og gik med stor Glæde ind paa den Plan, ved hvilken Hjorth vilde lære Fyren *mores*. Natten mellem 15.—16. Febr. 1836 stod de to Hædersmænd da hævngløδende udenfor Bettefandens Hytte i Stenild, parate til at opstille Fælden for den Snedige. Hjorth traadte hen til Vinduet og bad ham staa op og linne Døren, da han havde noget vigtigt at meddele ham. Bettefanden vrissede og bad ham forføje sig bort; han var træt og vilde have Ro. Hjorth lod sig dog ikke slaa af Marken dermed, men begyndte at tale om noget Sølvtøj, der var bleven sendt ham til Bettefanden af Kollega Lorenz Meier, og som han foregav at have stukket tilside ude i Heden. Bettefanden forvandt under denne Oplysning noget af sin Tværhed og begyndte at spidse Ører; Hjorth indflættede snedigt nogle Ord om, at man da ikke vel kunde betro den Slags Sager til Smeden; Bettefanden opgav pludselig enhver Opposition og begyndte at harke og smaapusle inde i Stuen; lidt efter stod Mandslingen halvpaaklædt i Husets Gangdør. De fulgtes nu ad bort fra Hytten. — Da de var komne et Stykke ind paa Heden, maatte Puslingen træde af paa Naturens Vegne; Hjorth fjærnede sig, som han sagde, for at søge efter Sølvtøjet. Som Bettefanden sad der ydmygelig i Lyngen, kom Smeden til og trak ham én oveni Hovedet med en Stok, saa han sank om i sine Gjærninger. Bettefanden bad ynkelig for sig, men Smeden blev ved at hamre løs paa ham, alt imens han spurgte om, hvor han havde sine Grunker? Nu kom ogsaa den trædske Hjorth tilstede. «Hvor er Pengene fra Ersted?» brølte han, mens nu to Stokke dansede Polskdans over Bettefandens Uldenbul. Den bitte Mand nævnede flere Gjemmesteder, saasom Kirkegaardsdiget i Stenild, en Mose der i Nærheden osv. Men da de endnu ikke havde Tillid til hans Oprigtighed, besluttede de at prøve hans egen Methode paa ham: de bandt da hans Hænder med hans eget Halstørklæde, skubbede ham afsted

længere ind over Lyngen, mens Smeden gik bag efter og tarsk ham som et Dyr. Under denne bodfærdige Vandring slap det omsider ud af Kjeltringen, at han jo da ogsaa havde Lidt i en Hovedpude paa sin Seng i Stenild. «Hvormeget?» buldrede de to Vildmænd og løftede atter Kniplerne. «150 Rdlr.!» stønnede Puslingen, mens Vaabnene atter faldt i Ro. — Saasnart Gavtyvene havde faaet denne Oplysning, tvang de endnu engang Bettefanden i Knæ, surrede hans Arme og Ben godt sammen med deres Strømpebaand, gav ham endnu et Par venskabelige Bask — og skyndte sig derpaa hjem til Hytten. Her fik de ved den dem medfødte Snedighed *Mette* til at aabne for sig; de kastede sig øjeblikkelig over den betegnede Hovedpude; den højt frugtsommelige Mette kæmpede som en Ulvinde for at bevare Skatten; men her hjalp ingen Kjærmor; de røveriske Vildmænd puffede Mette omkuld og styrtede ud ad Døren med Puden, som de sønderrev ude paa Heden, mens de delte dens Indhold af Sølv og Sedler.

«Torrenkallen», omvandrende Original fra Bettefandens Hjemland. Tegnet af V. Jastrau. 1889.

Imidlertid havde Bettefanden derude paa Lyngen gnubbet sine korte Ben saa vedholdende imod hverandre, at Baandene omsider gav efter paa det Sted; men Bindslerne om Haandlederne var stadig lige uløselige.

Og aldrig har den menneskelige Skadefryd vel faaet sig en saa homerisk Latter, som da denne i Miles Omkreds frygtede og forbandede Røvermandsling en tidlig Vintermorgen kom ind til Stenild By endnu med Buxerne om sine Hæle, med Ansigtet ophovnet og Kroppen mørbanket, mens han hjælpeløs og ussel maatte bede den menneskelige Barmhjærtighed at overskjære hans haarde Baand.

Den Farce har man endnu ikke glemt i den ringe Stad, Stenild.

Men Bettefanden havde alt spøget længe nok; som ovenfor nævnt fængsledes han sammen med en Hoben andre Banditter i Aaret 1837; den 11. April 1843 faldt Kommissionsdommen, der i alt væsentligt stadfæstedes af Højesteret den 29. Juni 1844.

Syv af de værst kompromitterede Individer inddømtes for Livstid i Christianshavns Rasphus; blandt disse var foruden selve *Bettefanden* samt den Ærkeskjælm *Lorenz Jacob Meier*, ogsaa Nøragersmeden *Anders Hansen* og Skærsliberen *Niels Christensen Larsen*; *Hjorth* var derimod død under Forhørene. *Germann Willadsen* nød med 15 andre den Begunstigelse at stikkes i Stokhusslaveriet; for Germanns Vedkommende lød det paa 12 Aar († 1853). — Før Bettefanden forlod Aalborg, skulde han og hans Bande dog først miste deres Hud ved Kagen. Det skete 24. Juli 1844 og meddeles korteligt saaledes i «Aalborg Stiftstid.»:

«Igaar foregik her den lidet opbyggelige, men som sædvanligt talrigt bivaanede, Execution af den de 7 Individer af den store Justitssag idømte *Kagstrygning*.»

Den 29. Juli s. A. ankom Bettefanden sammen med de andre 6 kagstrøgne til Rasphuset. At han just ikke havde røvet sig rig, derom vidner hans tarvelige Habengut ved Indsættelsen; den indskrænkede sig til følgende Gjenstande: 1 Skjorte, god; 1 graa Klædesfrakke, ubrugelig; 2 Par blaa Vadmelsbuxer, ubrugl.; 1 do. Vest, ubrugl.; 1 Par Strømper, ubrugl.; 1 Par Sko, gode; 1 Mavebælte; 1 Brystlap; 1 Hat; 1 Par Seler; 2 Par Tørklæder; 1 Smørkande; 1 Pose med nogle Vanter og Lapper; 2de Niptænger; 1 Haandklæde; 1 Hue; 1 Par Tøfler; 1 Nattrøje; 1 Tørklæde, god; 1 Kobberdaase; 1 Bog(!); 1 Sax; 1 Børste; 1 Kam, «givet til Brug». — I tyve lange Aar sad nu Bettefanden i denne Jammerens Bolig paa Christianshavn; han opførte sig exemplarisk i sit Fængsel og steg gradvis — gjennem «Oprejsning paa Æren», til Tugt og Forbedring frem mod Kongens Naadesakt. En Gang aarlig skrev han hjem til *Mette* i Hytten, indtil hun døde (1/4 1861)*).

---

*) Mærkværdig nok synes Retten slet ingen Notits at have taget af hende, der dog næppe kan have været helt uvidende om Mandens Færd, om hun end langtfra er den forbryderske Hex, som Blicher tegner i Skikkelsen *Oldmowr*. Folketraditionen siger ganske vist, at *Mette Pedersdatter* fik 30 Dages Vand og Brød, men dette har ikke fundet nogen Bekræftelse i Aktstykkerne. Derimod vil gamle Folk endnu kunne huske hende som en stræbsom og flink Kone, der ernærede sig redeligt under Mandens lange Straffetid og derfor erhvervede sine Bysbørns Sympathi. (Meddelt mig, sammen med andre Oplysninger, af Pastor *H. G. H. Jungersen*, Rørbæk.)

Den 7. April 1864 indtraf den kongelige Benaadning, som omfattede foruden *Johannes Jensen* (alias *Bettefanden*), Lorenz Meier, Jens Chr. Olsen og *Smeden Anders Hansen Nørager**). Folk i Stenild erindrer endnu, hvorledes de en Foraarsdag i 1864 efter 20 Aars Forløb saa den nu graahærdede Røver gjøre sit Indtog i Byen med høj Hat og andre Emblemer paa forbedrede Sæder og raffineret Levemaade. — De sidste Aaringer af sit Liv levede han i stor Fred med sine Omgivelser; han lavede Bliktøj, som han drog omkring og solgte til Egnens Folk; paa disse Vandringer fik man ham uden Vanskeligheder til at fortælle om sine mange vovsomme Streger fra Fortiden; og da skultrede Bønderne sig, mens de uvilkaarligt trak sig længere ind paa Bænkfjælen.

Det, som stærkest har holdt sig i Folkebevidstheden, er Mindet om hans udprægede Forslagenhed. Saaledes fortæller en af vore Hjemmelsmænd fra Bettefandens Velmagtsdage, at hvis han havde været «ude paa Forretning» Lørdag Nat, var han altid en sikker Mand i Kirken om Søndagen.

Efter sin Hjemkost fra Tugthuset boede Bettefanden i Stenild Fattighus. Hans Død indtraf 25. Febr. 1870; og der skal endnu leve Afkom efter ham.

Da Rygtet om hans Bedrifter gik viden om, kan de ogsaa sagtens have naaet St. Blicher, der jo desuden boede i næsten umiddelbar Nærhed af deres Centrum; ogsaa Fætteren, Hr. Lauritz i Sønderholm, kan muligen have fortalt ham et og andet om Røveren med det løjerlige Navn.

Og Blicher har ikke næret nogen Betænkelighed ved med Navns Nævnelse at skrive om en Person, der levede endnu næsten en Menneskealder efter Novellens Fremkomst. I saa Hen-

---

*) Denne yderst urolige Mand fødtes 1802. Blev Faarehyrde; senere Tjenestekarl i Farsø; stjal engang Herredsfogdens Snusdaase, da han skulde age Fogedkorn til Byen for sin Husbond; gift 1823 med en Skolelærerdatter fra Nørager; (*hun* døde 1835); ejede en Smedje i Durup, hvor han smedede et Aars Tid; blev atter Tyende, Kludesamler, Bissekræmmer; havde en lille Landhandel, som Konen passede, mens han fo'r omkring og opkjøbte Smør og Aal; kom i Spektakel med Sogneraadet om et Stykke Skolejord, og fordi de ikke vilde forsørge hans Børn. Blev i 30'erne kjendt med Bettefanden, der snart saa, at det var *hans* Ganning. I Tugthusprotokollen skildres han som 64¼ Tomme høj, stærklemmet, koparret; blegt Ansigt, mørkt Haar; «kan læse, men ikke skrive». — I Novellen er han skildret under Navnet «*Laang' Ajs*». — Forf. *Joh. V. Jensen* har set ham i Aarestrup staa ved Vejkanten som en halvfjollet Olding, der blot kunde lalle det ene Ord: «Kongen! Kongen!»

seende kjendte vor Digter ikke til Skrupler; og Bettefandens Ære, Navn og Rygte har saavist ikke lidt ved at komme under St. Blichers Gaasepen.

Endnu skylder vi at oplyse, at ogsaa ved det besynderlige Præstepar, der forekommer i Novellen, har Blicher haft kjendte Personer for Øje, nemlig *Hans Christian Holst*, Præst i Rørbæk fra 1821—36 og hans Hustru *Charlotte*, født *Rahbek*; Holst var født i Kjøbenhavn 1780 og var en Tid lang Adjunkt ved Horsens lærde Skole; han nød stor Anseelse for sit Kjendskab til Latin og Græsk, men var i alle andre Henseende et stakkels Pjok, der aldeles lod sig kujonere af sin Kone; hun tvang ham endogsaa til at gaa i Kjøkkenet og gjøre Opvaskningsarbejde, hvorved hans Fingre blev krogede som hans øvrige Væsen*). Han døde $^{10}/_{5}$ 1840 men havde allerede i 1836 taget sin Afsked.

Charlotte Rahbek er, som Novellen siger, «en Kjøbenhavnerinde, født Frøken, og Søster til en baade her og i Udlandet navnkundig og hædret Forfatter»; ved disse Ord sigter Blicher til *Knud Lyhne Rahbek*; Charlotte (f. 1783) og Knud Lyhne (f. 1760) var dog kun Halvsøskende, idet Justitsraad og Toldskriver *Jacob Rahbek* (en Bondesøn fra *Rabæk* i Ollum Sogn i Vestjylland, f. 1728 † 1795) var gift tre Gange; først med Johanne Riis, der var Mor til *Knud Lyhne*; hun døde 1761; senere med K. M. Gertsen († 1768); og allersidst (1769) med *Anna Orlog***) (f. 1747 † 1828), Mor til Novellens Rappenskralde. Charlotte Rahbek levede indtil d. 10. Febr. 1855, og det maa ikke have været helt hyggeligt for hende at finde sig selv saa skaanselløst udleveret som i denne Novelle.

E Bindstouw (1842).

Dette jydske Nationalværk, der nu synes os alle en uløselig Enhed, hvoraf intet kunde undværes, er trukket fra Blicher i Stumper og Stykker gjennem hele 15 Aar. Først kom hin herlige Krigshistorie om «*Jens Jensen*, ham e Hueskræhmer — I

---

*) Se Vibergs *Præstehistorie* II, S. 694.

**) Se Rahbeks Erindringer I, S. 53 ff. Sml. III, 9 ff. IV, 406; se tillige *Rahbeks Selvbiografi* i *Kofods Lexikon*, 26 B. S. 198—209.

kinne ham wal!» Det var i *Nordlyset* for 1827*). Samme Aar fulgte den anden lystige Soldaterhistorie: *Wolle Vistisens* Skildring af sine mange Viderværdigheder i Kjøbenhavn**); Aaret efter (1828) kom saa det vemodige Digt om *Marri*, der «skull astej»***),

St. St. Blicher (omkring 1840).

og i 1829 «*Den jænarmed Sældaats*» tungsindige Beretning om sit Hjærtes Resignation†). — Til denne første Periode af *E Bind-*

*) 2. Bind S. 216 ff. — Titlen var: *De forunelest Oer i Jens Jensens Lyu, ætter hans æjn Beskryuels.*

**) I *Nordlyset* 3. B. S. 115—21 under Titlen: *Uolle Vistisens Skryuels hjem fræ Kjøvnhaun te hans ki-ere Forælldr.*

***) *Nordl.* 6. 113—117: »*Faaual Marri!*» (med en længere Indledning om den jydske Dialekt).

†) *Nordl.* 11. B. S. 1—5, under Titlen: «*Den jydske Landsoldat*».

stouws Tilblivelseshistorie maa ogsaa henregnes *Mahs aa Vrahnums* Krigsminder fra Slaget d. 2. April 1801, som han foredrager i «den hæhr Vihs om den hæ Krie aa huddan A fek Hold o Kjesten»; det første Udkast til denne «Vise» udarbejdede Blicher i 1832*). Men allerede et Par Aar efter underkastede han Digtet en stærk Omarbejdelse, hvorved det naaede den Form, under hvilken det med Titlen: «*Hudden a fek Kjesten*» i 1836 optoges i 2. Del af hans «Samlede Digte» (S. 288—96) og derfra atter gik ind i *E Bindstouw***).

Resten af *E Bindstouws* 13 Viser og Historier maa antages at være blevne til omkring selve Udgivelsestiden for det samlede Værk (c: 1842)***).

Blicher var jo ikke helt uden Forbilleder naar han digtede paa Bondemaalet; der existerede ogsaa før hans Tid — om end meget sparsomme — litterære Forsøg i jydsk Almuedigtning baade i Vers og Prosa; vi skal som Exempler kun nævne den lystige Vise om *Hans aa Kaaren* fra det 18. Aarh. og den endnu ældre uforlignelige *Munkeprædiken*. At Blicher har kjendt baade disse og talrige andre kaade Udslag af Folkeviddet, kan der ikke være Tvivl om; men de har næppe helt tilfredsstillet ham; Blicher vilde nemlig noget mere med det jydske Sprog end bruge det til Løjer og Langkaal; og her er han absolut ny og

*) Se dette Værk 1, S. 234—36.

**) Ogsaa de to tidligere nævnte: «*Faaual Marri*» og «*Den jydske Landsoldat*» (forkortet til: «Sældaaten») optoges i de «Saml. Digte» (1835—36); disse tre Digte i Almuesproget kalder Blicher her under et: *Digtninger i den østerjydske Mundart*; mens selve *E Bindstouw* kun blev udstyret med *et Par* forklarende Noter, har han her (1836) ligefrem ødslet med Oplysninger og Ordforklaringer.

***) Naar vi endnu, hvad *E Bindstouw* og adskillige andre af Blichers senere Værker angaar, er nødt til at bevæge os paa Gisningernes usikre Vej, da tillader vi os at tro, at det i en ikke ringe Grad skyldes den Omstændighed, at en enkelt Mand, nemlig Hr. Boghandler *N. B. Kousgaard*, der er i Besiddelse af en Række sikkert ganske værdifulde Blicherpapirer, har nægtet os enhver Adgang til disse Dokumenter. Hr. Kousgaard kjøbte i sin Tid af Boghandler *N. Smith* i Randers alle dennes Forlagsartikler, deriblandt E Bindstouw og endnu en Række mindre Blicherværker; og der er næppe heller nogen Tvivl om, at han ved samme Lejlighed overlodes de Breve og Dokumenter, som Blicher til forskjellige Tider havde vexlet med sin Forlægger. At Hr. Kousgaard har en hel Del Blicherbreve, har han aldrig forsøgt at nægte; vi maa kun ikke se dem. Vi kan ikke skjønne rettere, end at en saadan Vægring er temmelig umotiveret; Blicher tilhører forlængst Nationen og ikke bare Hr. Kousgaard og hans industrielle Formaal.

banebrydende. Blicher er den første paa dansk Grund, der tager Bondens Maal i den sande Poesis Tjeneste; og Modet til at turde gjøre dette har han sikkert hentet fra Skotterne, der i det 18. Aarh. (*Robert Burns* Tidsalder) var et af de sangkjæreste Folk i Verden. Blichers første Digt i jydsk Dialekt — Sangen om «Marris Faawal», er nemlig en *Oversættelse fra Skotsk* om end en Oversættelse af en egen Art. Blicher lægger ikke Dølgsmaal derpaa; ved Digtets første Fremkomst i «*Nordlyset*» VI (1828) skriver han S. 113:

«Endelig vil Forfatteren, der, skjønt selv en fattig Fugl,

Den saakaldte *Bindstouw* i Lysgaard By (nu ombygget).

lader haant om at pryde sig med stjaalne Fjedre, oprigtigen tilstaae, at et fornyligt trykket Digt i den skotske Dialect af Scotten *Laidlaw* «'Twas when the wan leaf frae the birk-tree was fa'in» — foranledigede nærværende Forsøg, der ikke har til Hensigt at sætte Lattermusklerne i Bevægelse.»

Da *de* sikkert snart er talte, som har set Originalen til dette saa landkjendte jydske Digt, aftrykker vi den her til Sammenligning*):

*) Efter «*Poems of the scottish minor Poets* from the age of Ramsay to David Gray, selected and edited with an Introduction and notes, by Sir *George Douglas*, Bart. (London 1891). S. 120—21. Sml. S. 300.

Lucy's flittin'.

'Twas when the wan leaf frae the birk-tree was fa'in'
and Martinmas dowie had wound up the year,
that Lucy row'd up her wee kist wi' her a' in',
and left her auld maister and neebours sae dear.
For Lucy had served in the Glen a' the simmer, —
she cam' there afore the flower bloom'd on the pea:
an orphan was she, and they had been gude till her, —
sure that was the thing brocht the tear to her e'e.

She gaed by the stable where Jamie was stan'in';
richt sair was his kind heart the flittin' to see.
«Fare-ye-weel, Lucy!» quo' Jamie, and ran in, --
the gatherin' tears trickled fast frae his e'e.
As down the burn-side she gaed slaw wi' the flittin',
fare-ye-weel, Lucy! was ilka bird's sang;
she heard the craw sayin't, high on the tree sittin',
and robin was chirpin't the brown leaves amang.

«Oh, what is't that pits my puir heart in a flutter?
and what gars the tears come sae fast to my e'e?
If I wasna ettled to be ony better,
then what gars me wish ony better to be?
I'm just like a lammie that loses its mither, —
nae mither or friend the puir lammie can see;
I fear I hae tint my puir heart a'thegither, —
nae wonder the tear fa's sae fast frae my e'e.

Wi' the rest o' my claes I hae row'd up the ribbon —
the bonnie blue ribbon that Jamie gae me:
yestreen, when he gae me't, and saw I was sabbin',
I'll never forget the wae blink o' his e'e.
Though now he said naething, but «Fare-ye-weel, Lucy!»
it made me I neither could speak, hear, nor see:
He couldna say mair, but just «Fare-ye-weel, Lucy!»
Yet that I will mind till the day that I dee. —

The lamb likes the gowan wi' dew when it's drookit;
the hare likes the brake, and the braird on the lea;
but Lucy likes Jamie», — she turn'd and she lookit —
she thocht the dear place she wad never mair see.
Ah, weel may young Jamie gang dowie and cheerless!
and weel may he greet on the bank o' the burn!
For bonnie sweet Lucy, sae gentle and peerless,
lies cauld in her grave, and will never return.

Egentlig er det lidt misvisende, naar Blicher i 1828 kalder *Lucy's flittin'* «et *fornylig* trykket Digt», thi paa dette Tidspunkt

havde det allerede 18 Aar paa Bagen, idet det fremkom første Gang i *Hogg's «Forest Minstrel», 1810.* Dets Forfatter var Skotlænderen *William Laidlaw* (f. 1780), hvis hele Produktion, fraregnet nogle Artikler i «Edinburgh Monthley Magazine», indskrænker sig til nogle ganske faa Digte*). Hans Far var Faareopdrætter i Yarrow i Selkirkshire; her lærte han at kjende den højtbegavede poetiske Faarehyrde [«The Ettrick Shepherd»] *James Hogg* (f. 1770 † 1835), der tjente Laidlaws Far som Hyrde i 9 Aar og skrev de skjønneste Digte ved Hjordkjæppen under aaben Himmel**). Da Walter Scott i 1801 kom til disse Egne, stiftede han Bekjendtskab med disse to landlige Lyrikere, hvad der for Laidlaws Vedkommende førte til, at Scott optog ham i sit Slot *Abbotsford* og gjorde ham til sin «Stewart» og samtidig til sin Ven for Livet. Laidlaw nedskrev bl. a. *Ivanhoe* efter Scotts Diktat. — Da Scott døde i 1832 flyttede Laidlaw hen til en Bror, hos hvem han tilbragte sine sidste Dage. Han døde i 1845***).

I *E Bindstouw* vil man ikke mindre end i Blichers øvrige Noveller skimte historisk virkelige Personer og Begivenheder bag de i Fortællingerne fremstillede. Først er der «ham *Kræn Koustrup, e Skwolmæjster*», hvem Blicher til en Begyndelse søger at gjøre til den midtpunktsamlende Figur i Bogen, men senere opgiver aldeles. Med ham sigtes der til den Lysgaard Degn *Mogens Andersen*, der var født 1760 og blev Skoleholder i Lysgaard By i 30 Aars Alderen. Niels Blicher skriver i 1795†) om ham og *Skolen i Lysgaard* (der jo ifølge Traditionen afgav Scenen for hin Bindestue, der afholdtes «e Awten fa bette Jywlawten» — eller «den Awten far ve indda»):

> «For Lysgaard Sogn holdes Skoelen i Lysgaard Bye, som det bekvemmeste Sted i heele Sognet. — Skolehuuset bestaar af 9 Fag, Skolekammeret — andet kan det ikke kaldes med Sandhed — er et Værelse, hvis lave Loft indeholder 42 □ Al.» Der var 28 Skolebørn sidste Vinter. — «Skolehuuset, hvoraf gjøres Ugedage til Hald, er altsaa egentligen et Fæstehuus, og har en liden Kaalhauge.
>
> Skoleholderen *Mogens Andersen* er en retsindig Mand, en

---

*) Deriblandt — foruden *Lucy's' flittin'* — *Her bonnie black e'e.*

**) Se især «*Skylark*» og det uforlignelige «*When the Kye come Hame*».

***) Se bl. a. *Dictionary of national Biography XXI.* B., 397—98.

†) I «*Vium Præstekald*» S. 258—59.

Børneven, og en duelig Skoeleholder, der har en god Maneer med at lære fra sig. Derfor ansees han ikke af Børnene som en Bussemand eller Skoelen som et Tugthuus. Virkningen er som enhver kan forestille sig — frydelig. Han er 32 Aar gammel og har vel forestaaet sit Embede i 4 Aar.

Skoelekaldets Indkomst i Lysgaard er:

3 Tdr. Rug	8	Rdl.	»	Mk.
Lysepenge	3	—	2	—
24 Læs Tørv . . .	4	—	»	—
ialt . . .	15	Rdl.	2	Mk.

Til Udkomme er dette altfor lidet; men da han arbejder om *Sommeren som Muurmester og Tækkemand*, hvilke Haandværke han har lært sig selv, og hans Kone binder fortrinlig gode Strømper, saa slaaer han sig ret vel igjennem og understøtter endda sin ældgamle Svigerfader og yderlig trængende og sygelige Moder.»

Saavidt Niels Blicher. Hvad her fortælles harmonerer jo godt med St. Blichers Beretning: «for om e Vinter wa han Skwolmæjster, men om e Sommer wa han Muhrmæjster; aa han wa lih døgte te beggi Diel». — Den Kone, der altsaa — ifølge Niels Blicher — binder ham saa «fortrinlig gode Strømper», at hans Armod føles mindre, er *Barbara Kirstine Johansdatter*, der ikke nedlagde Strikkepindene før den 16. Marts 1836, da hun døde, 84½ Aar gl. — Mogens Andersens Haand ses hyppigt i Lysgaard Sogns Kirkebog; alligevel er nedenstaaende skriftlige Dokument fra *1815* det eneste, vi finder Anledning til at lade gaa over til Eftertiden:

«Mit Navn Er Mogens Andersen og Min Alder er 55 Aar og 25 Aar Har jeg Været Skoleholder i Dette Sogn.»

Omkring 1825 nødes Mogens til at tage Substitut (*Mønsted* hedder han). Provst Bregendahl regner paa den Tid hans Skole blandt dem, «hvor det forhen stod slettest til med Skolevæsenet i Herredet». — Bedre synes Sagerne ikke at have staaet en halv Snes Aar efter, da Bispen Palludan Müller var der for at visitere; han skriver den 5. Juni 1833 i sin Visitatsbog*) om Skolen i *Lysgaard*:

«Læreren kan ikke catechisere. Religion: alene udenads

---

*) I *Viborg-Arkivet*.

Remserie, og det ikke engang af alle; Læsning usikkert og kun nogenledes; Skrivning maadeligt. 1. Cl. var i det hele maadelig og indb. Undv. kun pro forma. Den slette Tilstand, hvori Fremgangen i alle 3 Skoler og især i Thorning og Lysgaard befandtes, blev Lærerne i Præstens Nærværelse tilbørlig foreholdt og dem alvorlig paalagt at gjøre sig bedre Flid, da det kjendelig har manglet dem derpaa.»

Disse strænge Ord gjælder dog mere Substituten Mads Jacobsen Mønsted end gamle Mogens, hvem Alderen nu havde gjort ansvarsløs.

Om ham skriver Bispen:

Lysgaard By (Fot. 1903). I Forgrunden den ombyggede «Bindstouw».

«Den gamle Degn og Skolelærer Mogens Andersen i Lysgaard lever og nyder den gamle Skoleløn omtrent 5½ Td. Rug og Skolejorden, men befatter sig ikke med Embedet; er omtrent 72 Aar gl.»

Mogens sidder endnu i Armstolen en lang Række Aar og ser til, mens Drengene slaas.

Han dør i Lysgaard den 11. Maj 1849, efter «langvarig Svaghed og Alderdom», 89 Aar gl.

Ogsaa *Pe Baahstrups* Beretning om den strænge *Jørren Maahswyen* (f. 1609 † 1671) og hans despotiske Adfærd mod «vi Bynner» er nogenlunde historisk afhjemlet ved en Begivenhed, der fandt Sted i 1654, hvilket Aar den daværende Ejer af Aunsbjerg jog Baastrupmændene fra Hus og Gaard og sammendejg-

nede deres forladte Ejendomme til Herregaarden *Marsvinslund* (ca. 12 Tdr. Hartkorn)*).

I den dystre Vise: «Po trej Bien humper e Hælhæjst astej» er der ligeledes taget Sigte paa en virkelig Tildragelse fra selve Torning Sogn, hvor en Skindød engang skal være vaagnet op igjen**). Det siges endda at være hændet, mens Blicher var Præst der i Kaldet.

At Historien om *Messingjens* hviler paa solide Kjendsgjærninger, derfor har vi Blichers egne Ord, idet han i Originaludgaven af *E Bindstouw* hensætter følgende Note: «Der er endnu (1842) Flere levende af dem, som kjendte Messingjens i levende Live, og hans Eftermæle lever, saavidt jeg veed, mellem de slesvigske Kyrasserer». — Den «*Wattrup*», der nævnes i Fortællingen som Messingjens' første Rytter, var Gaardejer *Claus Nielsen Vattrup*, der boede i den østlige Del af Torning Sogn paa *Vattrupgaard*, Nabogaarden til *Kjærsholm*. Han skildres som en velstaaende, men hidsig og stridig Mand. Han døde 24. Febr. 1861, 77³/₄ Aar gl. og hans Grav vises den Dag i Dag øst for Kirken. Hans endnu levende Datter, Enke efter *Jens Nipgaard*, har fortalt, at Blicher kom i Besiddelse af Historien om *Messingjens* paa den Maade, at en Tækkemand, der «laa og tat' paa» Præstegaardsladen i Torning, fortalte Blicher det Hele, mens denne gik nedenfor og langede Tag og Lyng op til Tækkemanden***). Da Meddeleren senere saa sine Krøniker paa Prent, skal han dog være bleven værkelig og have sagt: «Der er han nu altid saa nysgjærrig og sidder og hører én ud og gaaer saa strax hen og laver en Fortælling af det; *det* er jeg ikke fornøjet med»†).

I Fortællingen om *æ Staakelsmand*, hvor Mads Uhr beretter om sine Oplevelser i Sunds Præstegaard, kommer Blicher endnu engang ind paa sit Yndlingsæmne: Præsten der «war en bette faapint Sperris», mens Præstekonen var en Havgasse, som ingen andre end Karlen kunde magte. Ved denne forkuede Præst tænkte St. Blicher††) paa sin Kollega *Nicolaus Hegelahr*†††), Forfatteren til «Forlystelserne i Heederne» (1788) Præst i Sunds fra 1815—1819. Han var en Præstesøn fra Hassing i Thy, født 1746, og blev Student fra Roskilde Skole 1768. I 1769 underviste han Arveprins Frederik i Mathematik. 1773 blev han Præst i Skarrild og

*) Se *Hans Hansen: Studier over St. St. Blicher* (1898), S. 77 ff.

**) Ev. T. Kr. og M. A. S. Lund: Steen St. Blicher (1882), S. 78.

***) Meddelt mig af Branddirektør J. S. Møller i Randers.

†) Efter *E. T. Kristensen*.

††) Ifølge *Ev. T. Kr.*

†††) Se foran II, S. 95.

giftede sig i Sønder Felding (1775) med *Maren Andersdatter Skouby*. Hun blev hans Huses onde Aand, og hende er det altsaa, Mads Uhr maa afvæbne, da hun render bag efter sin stakkels halte og forkrøblede Mand rundt om Laden med en Kniv i Haanden «aa rowt, te hun sku gjø *de hæhr* ve ham». — Han døde som Præst i Gjellerup 23. Febr. 1822 — «aa saa wa de ett mier».

Fr. Sneedorff-Birch, f. 1805 † 1869.

De som kjender *E Bindstouw* og den vexlende Strøm af Humor og Sorg, der bølger igjennem den, vilde vel have dømt, at den var som skabt til at gaa — saa at sige — med Træsko paa ind i det jydske Folkesind. Men saa glat gik intet for St. Blicher. I 1842, da den udkom i et elendigt blaat Kardusomslag hos N. Smith i Randers*), var det hos Litterater og i Bladene forlængst bleven Mode at anse St. Blicher for «færdig». Dens Udgivelse blev da ogsaa en komplet Fiasko. Skjønt det første Oplag sikkert har været meget lille, blev et nyt Oplag ikke nødvendigt før adskillige Aar efter Blichers Død. Udgiveren blev dog ved med op gjennem Aarene at reklamere for Værket paa Bagsiden af Randersbladet; Bekjendtgjørelsen har følgende Udseende:

«Fra Pressen i Randers er udkommen

«*E Binnstouw*»,
Fortællinger og Digte i jydske Mundarter
af
St. St. Blicher.

---

*) En tro litograferet Gjengivelse af denne Originaludgave vil følge nærværende Værk ved dets Afslutning.

Dette lille Skrift (50 Sider i Sedez) koster hæftet 24 sk. og faaes her i Randers hos D'Hrr. Boghandlere Smith, Kjeldsen og Jacobsen. Om kort Tid vil det ogsaa kunne faaes i Bogladerne i Hovedstaden og i de fleste Provindsstæder.»*)

Foruden disse merkantile Linjer har den — saavidt det har kunnet efterspores — kun faaet én — siger og skriver *én* — Anmeldelse, nemlig den som Blichers gode Bekjendt og Omgangsven *Fr. Sneedorff-Birch***) fik optaget i det lidet udbredte jydske Ugeblad: *Ny Jyllandspost* for 15. Juli 1842; den lyder saaledes:

---

*) *Randers Avis* for 23. Juli 1842; Sml. Bladet for 2. Aug. og 3. Sept. s. A. og 11. Sept. 1844, 14. Maj 1845 etc.

**) Af denne begavede, men tillige stærkt havarerede og meget forsoldede aarhusianske Adjunkt og Digter, har *Carit Etlar* i «En smuk Historie» (første Gang trykt i *Wisbechs Almanak for 1875* siden stærkt forandret optaget i C. Etlars «*Minder*» [1896] S. 111 ff.) givet en ret grotesk Karakteristik, hvis Paalidelighed næppe er hævet over enhver Tvivl. Selv har Birch paa yderst skematisk Vis tegnet sin Livsførelse i et lille Skrift — 14 Sider stort — betitlet: *Fr. Sneedorff-Birch*. Et Bidrag til den danske Litteraturhistorie (Randers 1856). — Heraf fremgaar det, at han fødtes i Maribo 1. Marts 1805 som Søn af Andreas Birch, Biskop over Lolland-Falster — senere over Aarhus Stift (1805—29). — I en Aarrække var Sn.-B. Lærer og Adjunkt ved Aarhus Latinskole, indtil han 7. Juli 1838 tog sin Afsked. Han har skrevet en Bunke Ting, forsøgt sig næsten i alle Digtarter, mest dog i Lejlighedsverset; om sine Forsøg i denne Genre siger han — forhaabentlig dog med nogen Overdrivelse — at «deres Antal i Løbet af 37 Aar kan antages at være voxet til flere tusinde». Hans Avisartikler er Legio; hans Noveller er heller ikke faa; for Provinsselskaberne skrev han Skuespil som «Den falske Tand» og «Kjærlighed uden Støvler». Ogsaa her holdt han af at give Stor-Leverandøren, som naar han engang offentliggjør «Brudstykker af *sex* dramatiske Arbejder». Han har ogsaa forsøgt sig i det satiriske, som: «Nye poetisk-politiske klingrende, skingrende, slingrende Svinglinger og Dinglinger i Vischi-Vaschimaneren etc.» (1844); i Krigsaarene overstrømmede hans Blækhorn alle østerjydske Aviser med patriotiske Sange. Naar Muserne lod ham Fred et Øjeblik gav han Læseverdenen «Udsig' over nordisk Mythologi» (1834), eller han udarbejdede en «Dansk Retskrivningslære» (1835). Det kunde ogsaa falde ham ind at give os sine uforgribelige Meninger «Om Gjendøberne» eller udkaste «Nye Forslag ang. Væddeløbene, helligede Vennerne af Fuldblodet og den ægte gamle jydske Race», og i sin korte Selvbiografi indskjærper han os omhyggeligt, «at han siden 1842 har samlet en Del Efterretninger angaaende Bundgarnsfiskerierne ved Aarhuus og Samsøe og navnlig i 1850 rettet sine Bestræbelser paa at forsyne Aarhuus og Omegn med Rødspætter».

Ved Himmelbjærgfesterne vil vi ofte træffe ham Arm i Arm med St. Blicher, og ikke uvillig til at dele Festglansen med ham. Han var et følsomt og blødt Gemyt, men tillige en yderst svag Karakter. Han

«*E Bindstouw*.

Fortællinger og Digte i jydske Mundarter.

Under foranstaaende Titel har Pastor St. St. Blicher i disse Dage udgivet en Samling af hans adspredte i den vesterjydske Dialekt skrevne Stykker forøget med adskillige nye, hidtil utrykte (Randers hos J. M. Elmenhoff 50 Sider i Sedez). At der ikke gives nogen dansk Digter, som mere naturtro i sine Arbejder gjenspejler den jydske Nationalcharacteer, har Forfatteren paa den mest glimrende Maade atter godtgjort ved denne Samling, hvilken Ingen uden en høj Grad af Tilfredsstillelse efter Gjennemlæsningen vil lægge fra sig, og dette gjælder ikke blot om den dannede, men ogsaa om den udannede Læser, saa at man med Føje kan kalde dette lille Skrift en Krands, flettet af friske jydske Hedeblomster, lige tiltrækkende ved Duft og Farveskjær. Blandt de nye Stykker tillader jeg mig fremfor alle at udhæve den mesterlige Fortælling (S. 35—43) om Kyrasserhesten *Messingjens* og dens Herre Rasmus Owstrup. Dette yndige Genrebilled udmærker sig ved en reen homerisk Simpelhed og indeholder de skjønneste Træk af en Fiinhed og Dybde i Følelsen, som ofte findes i en langt større Reenhed hos det ufordærvede Naturmenneske end hos den Overkultiverede. Kyrasseren R. Owstrup viser her en Ridderlighed i Maaden, hvorpaa han omgaaes sin Hest, en reen Gjenklang af den chevalereske Aand; thi ingen Ridder i Middelalderen har behandlet sin Hest uden Delicatesse og ædel Skaansel. Jeg tillader mig med Hensyn hertil at henvise til den mesterlige Skildring af Ridderaanden hos *Hegel* i hans Værkers 10de Deel anden Afdeling S. 165—191 *). St. St. Blicher har ved denne Samlings Udgivelse føjet en ny og uvisnelig Blomst til sin Digterkrands, som ikke vil hensmuldre, saalænge Lærken kvidrer over Enebærbuskene paa de jydske Heder; og jeg er for min Deel fuldkommen overbeviist om, at det her anmeldte Skrift inden kort Tid i et Antal af mange tusinde Exemplarer vil udbrede sig blandt Høje og Lave og af alle optages som et umisteligt Bidrag til Skildringen af den jydske Na-

---

beundrede Blicher overalt og synes paa ethvert Felt at have abet ham efter; men han naaede — nej, han overgik ham — kun i ét: i Anvendelsen af Flasken. — Han døde under en Art Forvisning i Landsbyen Halling d. 11. Marts 1869. [Se endnu «Rand. Av.» $^{29}/_{8}$ 1839 om hans Umyndiggjørelse.]

*) «Messingjens» og — Hegel! Hvilken Sammenstilling!

tionalitet. Til Slutning kan jeg ikke nægte mig den Fornøjelse af de ældre her paany optrykte Stykker at afskrive følgende Romance, med hvilken ingen Læser med Aand og Hjærte bør være ubekjendt.

(Her følger saa Digtet «Faawal, Marri!»)

Randers, den 12te Juli 1842.

Fr. Sneedorff-Birch.»

Med denne fattige Anmeldelse maatte Blicher altsaa lade sig nøje for dennesinde; og mens han levede, faldt der vel endnu kun én eneste rosende Bemærkning om dette Værk og den kom fra *P. L. Møller*, der i sin Karakteristik af St. Blicher fra 1845 siger om *E Bindstouw*, at det hører «til det ypperste Blicher har frembragt» *). Hvad Blichers egen Opfattelse angaar, da tror vi ikke, at han har udtalt sig om dette Værk mere end en eneste Gang — og det ganske flygtigt i et udateret Brev (vistnok fra 1844) til P. L. Møller angaaende en ny Udgave af sine Noveller; her gjør han bare den Bemærkning: «Ligesaa vil det være mig kjært, at De forestiller min «Binnstoww» for Selskabet — jeg mener det store Selskab af læsende Danske» **).

N. Smith («E Bindstouw»s Forlægger), født i Randers 9. Maj 1818 † 8. Juni 1889.

Efter Forfatterens Død har der aldrig manglet Lovord over dette Værk; og de sande jydskfødte Kjendere af hans Produktion (og hvad specielt dette Værk angaar maa Jyden have det sidste Ord) har alle sluttet sig til P. L. Møllers Opfattelse af *E Bindstouw* som det ejendommeligste og oprindeligste af Blichers Vær-

*) Sml. P. L. Møller: Kritiske Skizzer (1847) II. S. 124. Se *dette* Værk III. B.

**) Se *Illustreret Tidende*, 1882, 8. Okt.

ker. Saaledes sagde *Carl Ploug* i den Tale, som han holdt ved Blicher-Monumentets Afsløring i Viborg den 14. Sept. 1866: «Intet af Blichers Værker staaer maaskee høiere end hiin lille Samling Viser og Fortællinger i Almuesproget, som kaldes «E Bindstouw». Det er den jydske Bonde selv med hans Sørgmodighed og tørre Lune, der her træder frem med et Virkelighedspræg, som Digtekonsten sjeldent naaer.» *)

Endnu skal vi kun anføre en langt senere Udtalelse af en Forfatter, der staar for Samtiden som vor Litteraturs største Fortællertalent, nemlig *Henrik Pontoppidan*; i en Boganmeldelse fra Slutningen af Firserne**) siger han om Blicher bl. a.:

«Steen Blicher er det mest kjendte, men langt fra det eneste Exempel paa en Digter, for hvem Vejen til det danske Parnas gik gjennem Kirkegaarden. Dette ensomme Geni, der levede sit Liv for Lud og koldt Vand, som saa at sige aldrig følte, hvad Anerkjendelse eller Opmuntring vilde sige, han er vel nu snart en af de mest læste og bedst kjendte af alle danske Digtere — nu først da allerede en hel ny Skare af Forfattere behandler de samme Æmner fra nye Synspunkter og efter Nutidens Behov. — — — *Blicher* og *Jacobsen* er saa danske Digtere som nogen, ja dem, til hvis Værker man maaske netop maatte henvise en fremmed, der ønskede at stifte Bekjendtskab med digteriske Udslag af ejendommelig dansk Naturel. *E Bindstouw* og *Niels Lyhne* findes næppe i andre Litteraturer.» — Og i en lidt senere Anmeldelse***) kommer han atter tilbage til Blicher og siger:

«Siden «E Bindstouw» kom til Verden, har adskillige forsøgt sig med at gjøre dette Mesterværk efter; de allerfleste har imidlertid kun opnaaet at vise Steen Blichers uhyre Overlegenhed, ikke alene i den Kunst at fortælle — thi i den Henseende træffer man i det hele ikke let Blichers Ligemand i Litteraturen, og det har endda gjærne været de allertarveligste Skolelærerskribenter, der har haft Mod til et Forsøg — men tillige i korrekt og morsom Benyttelse af det ejendommelige jydske Sprog.»

Forøvrigt fik den gamle Sneedorff-Birch Ret i den Spaadom, at *E Bindstouw* i Tusinder af Exemplarer «vilde udbrede sig blandt Høje og Lave» selv om det ingenlunde skete «inden

---

*) Se *Fædrelandet* for 18. Sept. 1866, Nr. 216.
**) Se *Politiken* for 3. Decb. 1888.
***) Se *Politiken* for 21. Decb. 1888.

kort Tid». De første Oplag sneglede sig møjsommeligt frem med 10 Aars Mellemrum og det tarveligste Udstyr*); men i det sidste Tiaar er der kommen 3—4 Udgaver, deraf endda en — «Danske Forfattere Nr. 18» (1891) — i 10,000 Exemplarer.

*) Skandaløsest er i saa Henseende 4. *Oplag* fra 1863 (Randers), hvor Papir og Tryk er lige slette, og hvor Boghandler-Reklamen tager fat med «højst vigtige Meddelelser for Hesteejere» eller «Beretning om Dobbeltmorderen M. Sørensen,» lige umiddelbart under Blichers Text om «Marri i suoten Maahl».

BLICHER OG DE SAMLEDE DIGTE.

SAMTIDIG med at Blicher fik sine Noveller sanket sammen i en omfangsrig og gjennemset Udgave, lod Boghandler Steen i Kjøbenhavn sig bevæge til ogsaa at tage mod en samlet Udgave af Digtene. Det var i Aarene 1835—36 at Blicher i to smaa Oktavbind samlede sine over al Verden spredte lyriske Frembringelser. Det var langtfra nogen velordnet Udgave, ja, det er næppe muligt at se, efter hvilket Princip disse Digte er sat sammen, medmindre det skulde være dette, efter hvilket Bonden sammenryster Negene i sin Lo: først lidt Havre og saa en Smule Hø! Saadan har Blicher — hvis ordnende Sans aldrig var overdreven i nogen Ting — løst Baandene om sine tidligere Digtsamlinger — *Digte* (1814), *Jyllandsrejse* (1817), *Bautastene* (1823), *Sneklokken* (1826) — og saa pisket det hele ihob med senere lyriske Poesier, mest fra *Nordlyset*. Ja saa besynderlig er han gaaet til Værks, at han f. Ex. i *Jyllandsrejsen* har udpillet Digtene om *Niels Ebbesen, Qvistgaard* og *Buhl* for at indsætte dem blandt sine «Bautastene», og har saa uden videre ladet deres oprindelige Plads staa tom. I denne ejendommelige Ordning er han paa dette Punkt bleven slavisk fulgt af P. L. Møller; derimod har P. Hansen, hvis Udgave dog ellers er alt andet end tilfredsstillende, atter indsat de tre Digte paa deres naturlige Plads.

For at give et fuldt Begreb om den mangelfulde Orden i Opstillingen og tillige faa Lejlighed til at afgjøre, naar det enkelte Digt er bleven til, hidsætter vi her Indholdsfortegnelsen af de «Samlede Digte» (1835—36); den skarpe Klamme angiver da Digtets *første* Indtrædelse i Litteraturen:

Indholdet af 1. Del var dette:

Mit første Digt [skrevet 1810; Digte 1814], *Til Valmuen* [Nordlyset 1827], *Skjaldens Embede* [Sneeklokken 1826], *Digterrang* [ogsaa kaldet *Digterbrev:* Læsefrugter 1820], *Livet* [Nordlyset 1829], *Doxologia* [Nordl. 1827], *Til Glæden* [Læsefr. 1820], *Til Sorgen* [Læsefr. 1820], *Ynglingen i den store Stad* [Digte 1814], *Til en ung tungsindig Digter* [Læsefr. 1820], *Den unge Lærkes Foraarssang* [Læsefr. 1820], *Den*

St. St. Blicher. [Efter Portrættet i 1. Del af de *Samlede Digte*, 1835].

gamle Lærkes Efteraarssang [Læsefr. 1820], *Nytaarsmorgen* [Nordl. 1829], *Skovplanteren* (ɔ: G. Faye) [Nordl. 1829], *Hjemvee* [Digte, 1814], *Min Yndlingsdal* [Digte 1814], *Natten paa Jellingehøje* [skrevet i Okt. 1817 — trykt i Liunges *Juletræ* 1821], *Til det gjenfødte Grækenland* [Viborg Samler 6/8 1821 og dernæst i Kiøbenhavns Skilderie 14/8 s. A.], *Nygrækernes Sejershymne* [Harpen, 8/8 1822], *Ipsara* [Læsefr. 1824], *Navarinoslaget* [fremsagt p. d. kgl. Theater 9/12 1827; Nordl. s. A.], *Stormnatten* [1825], *De Indmurede* [Nordl. 1828], *Faderkjærlighed* [Nordl. 1827], *Skiløberen* [Digte, 1814], *Klintekorset* [Digte, 1814], *Den eenlige Brud* [Digte 1814], *Gjenfærd* [Digte, 1814], *Snedkersang*

[Nordl. 1828], *Bjørnkjærs Ruiner* [Digte, 1814], *Skibbrudet* [skrevet 1811; Digte, 1814], *Laternen og Fyret* [Nordl. 1827], *Juletanker* [Nordl. 1828], *Til Danmarks Ungdom* [Bautastene 1823], *Saxo* [Nordl. 1827], *Snorro* [Nordl. 1827], *Niels Ebbesen* [Jyllandsrejse 1817], *Quistgaard* [Jyllandsrejse 1817], *Niels og Jens Juul* [Nordl. 1827], *Holm* [Bautastene 1823; sml. *Najaden,* Aarhuus Stiftstidende 15/8 1812]. *Buhl* [Jyllandsrejse 1817], *Griffenfeld* [Bautastene 1823], *Bernstorf* [Bautastene 1823], *Morten Borup* [Nordl. 1829], *Holberg* [Bautast. 1823], *Tygge Brahe* [Bautast. 1823], *Schielderup* [Læsefr. 1820]. *v. Westen* [Læsefr. 1820], *Tyge Rothe* [Bautast. 1823], *Birkner* [Bautast. 1823], *Pfingsten* [Nordl. 1827], *Tode* [el. *Todes Grav* i Læsefr. 1820], *De Fredløse* [Nordl. 1827].

2. Del har følgende Indhold:

Jyllandsrejse [1817], *Digterens Lyksalighed* [Nordl. 1829], *Adskillige Evigheder* [Nordl. 1829], *Rang og Fortjenester* [Nordl. 1829], *Vildbassen og Vædderen* [Nordl. 1829], *Bien og Myggen* [Nordl. 1829], *Prolog* [ved en Forf.s første dramatiske Forsøg — Nordl. 1827], *Stambogsstykke til en Yngling* [Nordl. 1829], *Stambogsstykke til en ung Pige* [i Holst's Nytaarsgave 1835], *En Gaade* [Sneklokken 1826], *Et af Horatses Breve til Mæcenas* [Nordl. 1829], *Jægersange I—II* [trykt første Gang her i Sml. Digte 1836], *Sneklokken* [Sneklokken 1826], *Aristarchos autodidactos* [Læsefr. 1823], *Haarlokken* [Læsefrugter 1820], *Dykkeren* [efter Schiller, Digte 1814], *Pianistinden* [el. *Klaveerspillerinden,* Digte 1814], *Nordlyset* [Nordl. 1827], *Idag og Imorgen* [Nordl. 1827], *Imorgen* [Nordl. 1827], *Tiden, Kjerlighed og Venskab* [Nordl. 1828], *Hvo har Ret?* [Nordl. 1828], *Vennen i Nød,* efter Gay [Harpen 5/4 1823], *Vennen i Nød,* efter Pfeffel [Harpen 5/4 1823], *Epilog* [«Ej blot til Lyst»; Sneklokken 1826], *Prolog* [«Højstærede Herrer» — Liunges Juletræ 1821], *Holbergs Minde* [Harpen 22/11 1822], *Epilog,* 28. Okt. [Sneklokken 1826], *Bordsang* [«Fordum sad ved Kongebord», Viborg Samler 24/6 1824], *I en Stambog med en Porsquist* [Sneklokken 1826], *Vise til en Farvers Bryllup* [Læsefr. 1821], *Den sande Lykke* [Sneklokken 1826], *Kjerlighed og Whist* [Læsefr. 1824], *Robin Hood* [Nordl. 1827], *Kjerlighedsdalen* [Liunges Juletræ 1821], *Hedelærkens Velkommen hjem til Nattergalen* [Kiøbenhavns Skilderie — «indsendt» uden Navn — 27/11 1819], *Ossianske Elegier* [Nordl. 1828], *Ossians Svanesang* [Nordl. 1828], *Angelica Catalani* [paa *Italiensk* og Dansk, Nordl. 1828], *Ode til Løgnen* [Saml. Digte 1836], *Den største Nar* [Nordl. 1828], *Politisk Gnavpose* [Nordl. 1828], *Epilog* [«Her har skyldfri Skjæmt sin Bolig», Saml Digte 1836], *Krigssange:* *1) Udmarsch;* *2) Natlejr* [Saml. Digte 1836], *Vise ved en Krigscommissær Fuldmægtigs Bryllup* [el. Bryllupsvise. Af en Overkomplet, senere *Amors Udskrivning,* Holst's Nytaarsgave 1835], *Avertissement*

[Rand. Av. $^{13}/_{1}$ 1831], *Nytaarsønsker* [Saml. Digte 1836], *Den 15. Juni 1830 i Randers* [«*Kongen kommer*», Rand. Av. $^{15}/_{6}$ 1830], *Det lykkelige Møde*. En Morgenscene [opført i Viborg $^{18}/_{3}$ 1825; trykt i Læsefr. s. A.], *Sældaaten* [ɔ: *Den jydske Landsoldat;* Nordl. 1829], *Faawal Marri* [Nordl. 1828], *Hudden a fek Kjesten* [første Udkast fremsagt paa d. kgl. Theater $^{16}/_{12}$ 1832], *Familiebegravelse: Carl Fischer* [ɔ: Til Carl Fischers Enke, Nordl. 1829], *Stengel* [Viborg Saml. $^{3}/_{4}$ 1830], *Knud Henneberg* [Randers Avis $^{24}/_{12}$ 1832], *Gartneren* [1835], *Birgitte Bloch* [1836], *En Morgenscene ved Vilsted Sø* [1836], *Ved min Oldmosters Hælsot* [1835?], *Farvel til min første Kjereste* [Harpen $^{13}/_{9}$ 1822]*).

Denne Gang havde Blicher det Held at finde en Anmelder, der ikke bare vilde sætte sig i kritisk Positur, men virkelig havde Sans for det centrale i Blichers lyriske Digtning. Vi sigter til *Th. Overskou* og hans Anmeldelse i *Søndagen* for 4. Sept. [Nr. 36], 1836. Det hedder her bl. a.:

«Man har saa ofte bebreidet de danske Digtere, at de med altfor stor Forkjærlighed for deres Fædreland synge dets Hæder og Roes, og, saa at sige, coqvettere med de patriotiske Følelser. Dette kan imidlertid vistnok kun dadles med Grund, for saavidt som Digteren tildeler Danmark en Roes, hvormed han sætter det over alle andre Lande og derved bevirker en national Forfængelighed, som netop hindrer den Stræben efter større Udvikling og høiere Aandsdannelse, som det bør være Digterens første og

---

*) Af Vers, som Blicher ved denne Lejlighed ikke havde fundet værdige til at indgaa i Samlingen, anfører vi: *To Digte til Harbou*, skrevne før 1810 [se dette Værk I, 29 ff.], *Kjædebrev* [skrevet 1811, Snekl. 1826], *La Cours Død* [Digte 1814], *Ellekongen*, af Goethe [Digte 1814], *Til B. S. Ingemann* [Dansk Minerva Decb. 1815], *Digtene i Bagge- og Barberfejden 1812—16* [se dette Værk I, 45 ff.; 115 ff.], *Eloise til Abailard* [Tilskueren 26. Jan. 1817], *Abailard til Heloise* [i Abl. og Heloise, 1818], *Ridder Kulman og Jomfru Nysted* [Læsefr. 1823], *Kirkevejen* [Læsefr. 1823], *Hymne efter en Sygdom* [«Opløft dig, Sjæl, fra Smærtens Land», Harpen $^{19}/_{4}$ 1823 — af P. L. Møller fejlagtig henlagt til 1838], *Gjøgesang* [Harpen $^{14}/_{6}$ 1823, se *Gjøgen* i Trækfuglene, 1838], *De to Digtere* [Læsefr. 1824], *Navnene* [Læsefr. 1824], *Et godt Raad til Forliebte* [Læsefr. 1824], *Den enfoldige Elsker* [Læsefr. 1824], *Til en smuk, men slet Sangerinde* [Læsefr. 1824], *De to Drankere* [Læsefr. 1824], *Vise ved en Apothekers Bryllup* [Kibhs. Morgenbl. $^{21}/_{5}$ 1825; se dette Værk I, S. 162], *Ringen* [Kibhs. Morgenbl. $^{6}/_{5}$ 1826, se nyeste Noveller og Digte 1840], *Skjaldens Rang* [Sneklokken 1826], *Smilet og Taaren* [Nordl. 1827], *Ingen Crossreading* [Nordl. 1827], *En Serenade* [Nordl. 1827], *Til vore Gjæster* [Nordl. 1827], *De Gamles Fest* [Nordl. 1828], *Edvar og Adelid* [Nordl. 1828], *Lethe* [Nordl. 1828], *Friederich 2. og Rekrutten* [Nordl. 1828], *Oluf Tryggesen og Enrid* [Nordl. 1829], *Over en Lærke, som hungrede tildøde* [Nordl. 1829], *Livet*, sidste Afsnit [Nordl. 1829].

helligste Kald at fremme. Vækker eller styrker han derimod ved sine Digte Kjærlighed til Fædrelandet, Higen efter at gavne det og udbrede dets Hæder, opflammer han — ved med digterisk Aand at skildre store og ædle patriotiske Handlinger og lovsynge de Mænd, der have virket til Fædrelandets Berømmelse og Fremgang, — hos sine Læsere Lysten til kraftig Daad, til at følge de ædle Exempler, gjør han, ved sin Phantasies Kraft, de gamle Billeder nye og tillokkende, saa at de derved kun præges dybere og inderligere ind i Folkets Hjerte, da fortjener han ikke Dadel,

Thomas Overskou. f. 1798, † 1873.

fordi han har gjort Danmark til den Elskede, der er hans Poesies Gjenstand, men tvertimod Roes, som den der vier Fædrelandet sit Genie; da er han ingen eensidig, fordomsfuld Fædrelandsbeundrer, men dets ægte Søn, og maaskee dets ædleste Borger, fordi hans Iver for Fædrelandets Hæder og Ære trænger ind i Tusinders Hjerter og begeistrer, forædler og oplyser dem saaledes, at deres Kræfter voxe og udvikles til Fædrelandets Tarv og Ære, da bliver han en sand *national* Digter. Dette er *Blicher*; vi have kun meget faa Digtere, hos hvem den sande *Danskhed* eller den Aand, der især udgaaer fra og føles af det *danske* Hjerte, er saa fremtrædende, at den er udbredt over næsten alle

deres Arbeider, og iblandt disse Faa indtager Blicher, om ikke den allerhøieste, saa vistnok dog en af de høieste Pladser.

Det er ikke vor Mening ved denne Dom at tillægge hans Digtergenie større Værd end Andres. — — — Men vi ville ikke nægte, at den ædle Simpelhed og Kraft i Følelsernes Udtryk, som stedse aabenbarer sig i Blichers Arbeider og gjør ham fattelig selv for den simple Mand, der blot har et Hjerte for det Gode og Skjønne, forenet med den Forkjærlighed for Danmark, som bringer ham til især at skildre dets Hæder, Skjønhed, Minder, fortjente Mænd og dets Almues Sæder, efter vor Mening, maa gjøre ham fortrinsviis kjær for os som Danske, give hans Sange Rod i Folket og gjøre det til Sandhed, hvad han sang i sit «første Digt:

Af evig Ild opflammet skal jeg sjunge
og tusind henrykt lytte til min Røst;
min Røst igjennem Tiderne skal runge
paa Fjeld, i Dal, ufødte Slægters Lyst.

Mit Navn skal i de fjærne Dage mindes,
og Fremtids Børn mit Kvad forlyste vil,
naar ingen véd, hvor Skjaldens Gravhøj findes,
og ingen af hans Slægt er mere til.

Det er ikke blot ved sine alvorlige Digte, som «Bautastene», eller ved den Phantasie, hvormed han selv af sin jydske Hede veed at fremlokke et poetisk Billede, at Blicher griber det danske Hjerte, ikke allene ved sin Begeistring for sit Fødeland og hans Hjemstavns golde Egne, at han opliver vor Sjel, endskjøndt han allerede i at besynge dem træder værdig i Skranken med Thaarup og Baggesen, thi hvilken Inderlighed og ædel Følelse udtaler sig ikke i følgende skjønne Vers?

Kjær est Du, Fødeland, sødt er dit Navn — *)

Anmelderen berømmer «det godmodige Lune, der, endog i den skarpe Satire, udtaler sig i *Jyllandsreisen* og den Naturlighed og Naivetet, hvormed den jydske Bonde fremtræder i hans «Digtninger i den jydske Mundart», som desuden ikke blot udmærke sig ved at være de første, men ogsaa, i Henseende til Sproget, ere saa flydende og smukke, at de neppe ville blive overgaaede af nogen senere Digter.»

---

*) Se fremdeles Slutningen af «Hjemve».

Han fremhæver «den Jevnhed, Ærlighed og Trohjertighed, der overalt træder Læseren imøde», og fortsætter:

«Men det er langtfra ikke alene med Hensyn til at Blicher behandler danske Emner og skildrer danske Sæder, at hans Digte fortjene at finde almeen Udbredelse blandt Folket. Hans lyriske Arbeider aande tillige den rene Humanitet, som man ved den mægtige Digtekunst maa ønske mere og mere indpræget i ethvert dansk Hjerte; hans Satire vender sig kun bidende mod det Foragtelige og Slette, og er selv da stedse forenet med et Lune og en Ynde i Udtrykket, som dæmper det Skarpe i Indholdet. Kjærlighed til og Erkjendelsen af det Ædle og Gode udtale sig overalt hos ham. — — — Blicher er den sande Friheds ildfulde Ven, og en kraftig Skjald, naar han indgyder den Undertrykte Mod til at afkaste et vanærende Aag; med dyb Agtelse for Fyrste og Lov forener han et svulmende Frihedssind og Djærvhed i Udtrykket, naar han synger Grækenlands Gjenfødelse, Ipsaras Fald og det med de meest levende Farver skildrede Navarinoslag.

Blichers Digte aande tillige en Religiøsitet, der aabenbarer sig i simpelt og hjerteligt udtrykte Tanker, som kunne fattes og føles af Almuesmanden, men dog ere saa poetiske og høie, at de ogsaa henrive de Dannede. Som hans Blik paa Livet er frit, muntert og uhildet af Fordomme, saaledes er hans Anskuelse af det Aandelige reen og ædel.»

Overskou citerer som Bevis Digtet *Doxologia* og slutter sin Anmeldelse med de Ord:

«Vi have ikke ved denne Artikel havt til Hensigt at give nogen kritisk Bedømmelse af S. S. Blichers lyriske Arbeider; men kun villet henlede Publicums Opmærksomhed paa dem, da de ikke, uagtet deres populære Aand og Stiil, endnu have fundet Udbredelse i den Grad, de fortjene. Vi have især søgt at opnaae denne Hensigt ved af Digtene at optage Brudstykker, der sikkert ikke blot ville bevise Sandheden af det Anførte, men tillige hos Mange vække Ønsket om at kjende hele Samlingen, som fortjener en Plads i enhver Dansks Bogskab, der er prydet med Oehlenschlägers, Holbergs, Ewalds og Heibergs Værker.»

Blichers Tak for denne smukke paaskønnende Ros foreligger i følgende Brev:

Spentrup, 18/10 36.

Højstærede Hr. Overskou!

Jeg anser det for tilbørlig Skjønsomhed at tilmelde Dem, at siden Deres Bedømmelse over mine Digte udkom, er mine

Varer stegne svært i Prisen, saa Boghandlerne endog have budet mig indtil det tredobbelte af, hvad jeg før har faaet; jeg anseer det meest som en Virkning af Deres Kritik — den første *offentlige* som har tiltalt mig, thi *skriftlig* har jeg mange Bevidnelser lig Deres, men som en mig fremmed Herre blandt andre har til[skrevet] mig, «det synes som Recensenterne ere bange for at lade Dem vederfares Ret». Skulle De til *Dagen* ønske nogle Smaabidrag, da er jeg med Glæde til Deres Tjeneste.

Med hjertelig Hengivenhed og Højagtelse

Deres

St. St. Blicher.

S. T. Hr. Overskou, kongelig Skuespiller, Kjøbenhavn.

[Kgl. Bibliothek.]

I Aaret 1836 gjorde Blicher den eneste lille Udenlandsrejse, som det faldt i hans Lod at gjøre; den gik gjennem vort svenske Naboland og affødte en lille Digtsamliug, der under Titlen *Svithiod* eller *Efteraarserindringer fra en Sommerrejse i Sverrig i Aaret 1836* udkom hos Smith i Randers, 1837. Samlingen indeholdt 20 Digte; man læser selve Rejsens Retning ud af Indholdsfortegnelsen: *Indledning, Rommeliklint, Kullen, Løberød, Helsingborg og Svarteraa, Karup, Græfsnæs, Kinnekulla, Stockholm, Diurgaarden, Haga, Ulriksdal, Sigtuna, Upsala, Skogkloster, Wreta, Vetteren, Leckø, Trolhættan, Afrejse.* — Samlingen blev ganske venligt modtaget; baade *Dagen* og *Kjøbenhavnsposten* havde Anmeldelser; den sidste skrev bl. a.:

«Den kraftige skandinaviske Aand, der gjennemstrømmer Digtene, forenet med en blid Fædrelandskjærlighed, der flere Steder yttrer sig mere speciel som *Kjærlighed til Hjemstavn*, udbreder over dette hele lille Værk en begeistrende Varme, der maa bemægtige sig Enhver, og overtyde ham om, hvis han ikke vidste det før, at her taler en Digtergenius.»

Ved sin Bemærkning om *Hjemstavns-Kjærligheden* har Anmelderen sikkert tænkt paa Digte som det til det svenske *Karup*, i hvilket Blicher udbryder:

— — — «Ah, det Navn har og
en venlig Klang. Jeg har jo og et *Karup*
bag jydske Hederyg*); skjøndt ej saa smukt
som dette svenske — — —

Mit er kun lidet, heelt foruden Træer,
og Kirken uden Spiir. Adspredte ligge
dets Lyngtagshytter i de gule Sande.
Det har sin Bæk**); men dybt den skjuler sig
imellem mørke Banker, og med Murren
den skynder sig fra Ørken ned til Havet.
Men jeg har kjendt den, siden jeg var lille;
mit Barndomsøje tidt har søgt og fundet
den hvide Kirkegavl fjernt udi Heden,
hvor ikkun den og enkelt Kæmpehøj
gav Blikket Hvile. Kjær er derfor *Karup*
bag *Jyllands Aas*, og kjær skal *Hallands* vorde
for min Erindring; tidt jeg begge mindes.»***)

Aaret efter sin Sverrigsrejse faldt Blicher i en haard Sygdom, der truede med at gjøre det af med ham, midt under Lidelserne skrev han den smukke *Svanesang*: «Længe er det siden jeg var ung» —; han lod den senere trykke i *Nyeste Noveller og Digte* (1840).

Da Livskræfterne atter begyndte at indfinde sig forfattede han den Række Digte — ialt 32 — som i Aaret 1838 udkom under Titlen: «*Trækfuglene*, en Naturconcert», og indledes med det vemodige «*Præludium*»:

«Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk,
jeg hører Vinterens Stemme» — —

Det blev Blichers sidste egentlige Digtsamling, og den Idé, der springer som en Gnist fra Digt til Digt og knytter alle Sangene sammen til en Helhed, stiller *Trækfuglene* højt i Blichers Produktion. Det var Ny-Digtning altsammen paa en enkelt Undtagelse nær†).

---

*) Nabosogn til Torning. I Karup sad Blichers Svoger og gode Ven *Frederik Berg* som Skolelærer, mens han selv var Præst i Torning.

**) ɔ: Karup Aa.

***) Et Par Aar efter — 1840 — beskrev han i Prosa Sverrigsturen i en lille munter Bog: «*Sommerrejse i Sverrig Aar 1836*»; den maatte udkomme paa *Forfatterens eget Forlag* og har, ligesaalidt som Blichers øvrige fortrinlige Rejseskildringer, nydt den Opmærksomhed, som dens enestaaende Humor havde Krav paa.

†) *Gjøgen* («Min Søn, om Du vil i Verden frem, saa kuk!»), trykt i *Harpen* 14/6 1823.

Randersbladet havde varskoet Bogens Komme paa følgende Maade:

«Vor jydske Skjald, Pastor *Steen Steensen Blicher*, har i disse Dage udstædt omstaaende Subscriptionsplan paa et nyt poetisk Foster, som han kalder «*Trækfuglene, en Naturconcert*» *). Vi ville haabe, at Digterens deri udtalte mørke Ahnelse ikke maa stadfæstes; men derimod vort og Manges Ønsker gaae i Opfyldelse: at Musen, som hidtil, ret flittigt vil gjæste ham, og han endnu i mange Aar glæde os med sine herlige Aandsfrembringelser.» [Derpaa aftrykker de *Præludiet* in extenso.] **)

Peter Buhl, f. 1789 † 1812.
Se *Jyllandsrejsen*, Digte I [ved P. Hansen] S. 134.

Da det var udkommet skrev *Jyllandsposten* for 27. Aug. 1838:

«Fra *S. S. Blicher*, vor Dannemarks berømmelige Digter, have vi i denne Tid fra Pressen seet udgaae «Trækfuglene», en ynderig Naturconcert, som i sine dybe, rørende og hjertegribende

*) Se *nærv. Værk* I, S. 237 ff.

**) *Randers Avis* 19. April 1838.

En lignende Samling af Naturdigte lod Blicher trykke henimod sin Død; vi sigter her til den Digtcyklus, der under Navn af: *De danske Træer* fremkom i »*Min Vinterbestilling for 1842—43*» [Randers 1844] og som bestod af følgende 30 Digte: Sillie, Bøg, Vidie, Asp, Abild, Hassel, Birk, Gran, Ener, Røn, Lind, Hyld, Hyben, Torn, Poppel Ask, Ell, Morbærtræ, Myrthe. *Rankevæxter*: Vedbend, Brombærbusk, Immergrønt, Revlingriis, Viinranke, Gedeblad, Lyng, Eg. Desuden Gywl (af Saml. Noveller 7. 1844).

Disse Digte kan i Kraft og Ynde aldeles ikke taale nogen Sammenligning med *Trækfuglene*; helt fornægter de dog ingenlunde deres Ophav; man læse f. Ex. følg. betitlet: *Lyng*:

«Man mig jo Hedelærke kalder,
og ej med Uret; thi min Bane falder
saa gjennem Lyng, saa *over* Lyng,
naar det udi mig hvisker: «syng!»

Toner saa udtryksfuldt udtaler den Aand og Tankegang, som i den svundne ublide Vinter bevægede sig i dette sande Naturgenie, i denne varme Digterbarm, medens Døden pikkede paa hans Rude og Parcen udspandt hans Livs Traad til en Fiinhed,

---

«Hvorom da?» I veed mine andre Sange,
dem Vinden førte fra de brune Vange,
saa de gav Gjenlyd i de grønne Skove —
nu, hvilken ny at byde skal jeg vove?
Ny Coda til et gammelt Thema? Nej!
Det blev vel højst et Opkog — smagte ej.

See! Hedens Blomstertid er snart forbi.
Og saa er Lærkens. Paa sin mørke Sti
vil Jægren over Ørkens Taushed sørge
og: «hvor er Sangeren?» veemodigt spørge.
«Hm, han har sunget sig tildøde; men
der efter ham vil komme ny' igjen,
saa mange ej den Gamle savner,
som Graven favner».

Eller følgende lunefulde Skjæmt om *Rævlingen*:

«Dig, *Revlingriis*, jeg kjender nok —
saavelsom Hedens sorte Kok —
de Hyrdedrenge sværter Du om Munden,
ham paa et andet Sted — Du holder bunden
det bisselystne Kvæg. Tilvisse:
For Pegasus sligt Tøjr var godt, naar *han* vil bisse.«

Ogsaa *de danske Insekter* havde Blicher tænkt at besynge; dette ses af en Bemærkning til Digtet: *Sphinx atropos* (i *Gæa* for 1845), som Blicher der kalder «sidste Stykke af *Insecterne*, utrykt Naturdigtning; se ogsaa *Fluerne* i min Vinterbestilling for 1842—43 — — —»

Nogle Brudstykker af denne Samling har han ladet trykke i «Improviseret Aftenunderholdning» [*Min Vinterbestilling* 1844—45]; de er dog alle saavelsom *De danske Træer* i høj Grad mærkede af Alderdommen; her et Par smaa Prøver:

Oldenborre.

Skovslagter! nu, Du la'er dog Stammen staae —
ja, ja, den faaer nok Lov at gaae.
Bag Børsen man jo ikke seer,
hvad der i Jyllands Skove skeer.

Myg.

Væk, Skattefoged! her Du ej har at befale!
Jeg er en holden Mand, kan, hvad jeg skal, betale.
Bort til de Fattige! af dem Du bliver rig
og det med Lov og Ret, foruden mindste Svig.

som lod vor Digter betvivle et længere Ophold paa denne Jord — — —

En heftig Sygdom af forhærdet Characteer kastede vor *Blicher* sidste Vinter paa Sygeleiet, Appetiten forlod ham i den Grad, at han i en Tid af 8 Uger aldeles ingen Næringsmidler tog til sig, kun nogle Theskeefuld Medicin var det, der daglig holdt Livet vedlige. Alt Haab var opgivet; tilsidst forlangte han at blive flyttet op i den ene Gjæstestue, da han vilde døe i dette Værelse som det roligste i Præstegaarden og længst borte fra de huuslige Sysler. Hans trofaste, kummerfulde Søn [ɔ: *Jens Frederik* Bl.] bad ham i Sorgens Time, at maatte hente en anden Læge end den tidligere brugte, da muelig en forandret Kuur kunde redde ham, og den unge duelige Læge, Hr. *Møller*, som nylig var hjemvendt fra Udlandet, var bekjendt for sin heldige Kuurmethode. Dog vor *Blicher* fraraadede Sønnen det med de Ord: «Tiden var der, han skulde væk». Dette uanseet jog Sønnen efter Lægen, som opholdt sig i Randers, 1½ Miil fra Spentrup Til Held var han hjemme og ilede strax med Vognen tilbage. Denne ordinerede nu en Vaccine anbragt rundt om Patientens Liv — og reddet var vor Sanger. Kuren gjorde en forbausende Virkning, og lidt efter lidt vækkedes de udmattede Livs-Kræfter; hans fulde Aandskraft beholdt han under den haardeste Afkræftelse, og hans «Digternykker», som han selv siger, forlod ham endog ei i det tvivlsomme Øieblik. Læser — lad denne Nøgle aabne Dig det brune Bind paa *Trækfuglene*, følg vor gjenoplevede Digter i hans Veemod, følg ham i hans Glæde, og lad hans Svanes Sang blandt Trækfuglene — den vi her maa udsynge — tolke Dig det Himmellys, der helligt begeistrer vor udødelige *S. S. Blicher.*» [Saa følger Digtet «*Svanen*», det sidste i *Trækfuglene*.]*)

---

*) Da *Møller* senere faldt i en haard Sygdom, indrykkede Blicher ved hans Helbredelse følgende Digt i *Randers Avis* for 10. Juni 1841: *Til Hr. Strækkebeen* (i Anledning af Lægen Møllers Opkomst af en farlig Sygdom).

Du lange Rad med den krumme Kniv,
Du tog dog ikke den Doctors Liv:
der blev Du rigtig fixeret.
Vel sandt, han kunde forskyldt det, da
han haver Dig taget saa mangen fra,
som Du haver engageret.
Mod mig har Du ogsaa hvæsset din Tand
og grinende rakt mig din Knokkelhand

I de to—tre Aar, der ligger imellem Blichers Rekonvalescens og hans Deltagelse i Himmelbjærgfesterne, var hans Sind ladet indtil Sprængning af patriotisk Ild og Fynd, der gav sig Udslag i et Haglvejr af Avisartikler, men især i en Række herlige Sange, der alle bar et bredt folkeligt Præg og lyste af Tro til Folkets nationale Kræfter. De indledede med «*En ganske ny Vise om en Kroermand og hans Søn*», der udkom i Randers som et tyndt Hæfte i Efteraaret 1838*); umiddelbart efter fulgte det skjønne Kvad om *Søren Kanne* under Titlen: «*En anden ny Vise om en Sømand og en Landmand*» [*Randers Avis* 15/11 1838]**). De nød begge den Ære Aaret efter at blive fremsagt paa d. kgl. Theater. Nu fulgte Digtene Slag i Slag; snart var *Rand. Avis* snart *Jyllandsposten* [redigeret af C. G. Clausen] den begunstigede Bærer for Blichers Sang. Det nye energiske Ugeblad tog dog Broderparten. Den 10. Decb. 1838 præsenterede det for sine Læsere Visen om *Kroermanden og hans Søn*, der, som nævnt, et Par Maaneder tidligere havde foreligget i Bogladen; først paa Aaret 1839 [21. Jan.] bragte det saa *Visen om Tym Sællandsfa'r*, og knap otte Dage efter fulgte: *Christian den fjerde i Søslaget ved Femern* [*Jyllp.* 28/1 1839]; endelig kom ud paa Efteraaret Sangen om *Prinds Christian*: «Ved Christianssand der laa den sidste Orlogsmand» [*Jyllp.* 1/10 1839].

Til Rækken af disse patriotiske Digte fra denne Periode maa ogsaa henføres: *Et dansk Kløverblad* [ɔ: Steenvinkel, Rostgaard og Gerner; — i *Kornmodn* 1839] og Digtet ved *Frederik d. Sjættes Død*, der fremkom i *Randers Avis* for 11. Decb. 1839 og

---

da Du til Kehrausen indbød mig;
men Haand og Segl han tilside slog,
din Knokkelmand han paa Døren jog,
ej videre om Dig jeg brød mig.
Gid han maa leve til hundred Aar
din Fjende, til Alderen Magten faar.
Kom! sig saa: «Nu skal jeg ta' Dig!»
Ja vel, ja vel, men ej heller før,
imens gaa bestandig til anden Dør,
saalænge Vi, Doctor! vil ha' Dig.

Peder Christian Møller var født i Randers 1812 og blev Læge der i Byen 1836. Se Blichers *Erindringer* S. 19—20.

*) I en Note til *dette Værks 1ste Del*, S. 239, har der indsneget sig den Fejl, at det angives som *trykt* i *Randers Avis* 1/11 1838; paa dette Tidspunkt *annonceres* det i Bladet. *Digtet selv er altsaa lidt ældre.*

**) Se fremefter.

derfra gik over i en Række Blade bl. a. i *Fædrelandet* [9/2 1840], der kalder det «et fortræffeligt Digt — som uagtet det i lyrisk Kraft staar højere end det Meste af, hvad der ved denne Lejlighed er fremkommet, neppe noksom er blevet paaagtet» *). — Denne patriotiske Digtning fortsattes i Fyrrerne med *Himmel-*

Frederik den Sjætte paa *lit de parade*, f. 1768 † 1839.

bjergsangene og afsluttedes med: *Jyden han æ stærk aa sej*, skrevet til en *paatænkt* Folkefest paa Hohøj ved Mariager den 18. Septbr. 1846 **).

Under hvilken Synsvinkel Digteren selv ønskede denne Produktion betragtet, skjønnes bedst af den Bemærkning, som led-

*) Der digtedes i Anledning af Kongens Død d. 3. Decb. c. 80 Sange, samlede af Student V. Johansen under Titlen *Mindequad* i Anledning af Frederik den Sjættes Død. Det har Ligvers i alle Sprog endog i Græsk. Blichers Sørgekvad blev hans sidste Digt til den gamle Monark; tilsammen havde han nok skrevet en 40 Sange til Frederik 6., offentliggjorte dels i *Randers Avis* dels i *Viborg Samler*, og ikke senere fremdragne.

**) Saadanne Digte er: *For Danmark* [«Danmark Fostermoder kjære!» *Randers Avis* 8/8 1839], *For Norge* [«Op af Nordhavs dybe Vande», *Rand. Av.* 22/6 1840], *For Sverrig* [«Du gamle Asers første Hjem i Norden», *Rand. Av.* 25/6 1840], *For Nordens Enighed* [«Om end Tvedragt hersker», *Rand. Av.* 1/7 1840], *Mit Modersmaal* [«Du dyrebare Tolk for mine Tanker», *Rand. Av.* 6/8 1840], *Din Skaal og min Skaal* [*Rand. Av.* 5/8 1841], *Til de danske Kvinder* [*Rand. Av.* 16/5 1844], *Til Jyden Peter Hiort* [underskrevet: *Jyden Steen, Rand Av.* 2/4 1845]. — *Jyden han æ stærk aa sej* opdagedes først efter Blichers Død og tryktes første Gang i *Aalborg Stiftstidende* for 11. Maj 1849 [se fremefter].

sager *Visen om Tym* [«En Vise nu ville vi sjunge — hører til baade Gamle og Unge»]; den lyder saaledes:

«Spartanerne bleve i en Krig med deres Naboer Messenierne saa haardt betrængte, at de søgte Bistand hos deres gamle Fiender Athenienserne. Disse sendte dem, til formeentlig Spot, den halte Poet *Tyrtæus*. Men denne digtede saadanne Stridsviser — vi have dem endnu — at Spartanerne under Sangen af disse opflammedes til en Tapperhed, for hvilken Messenierne maatte bukke under. Jeg er vel ogsaa en fattig og ringe Mand, og haver ingen andre Vaaben end min Pen og mit Plecter; men jeg vil føre dem saa godt, og saa langt, og saa længe, jeg mægter. — Jeg har endnu ikke opgivet det søde Haab om Danmarks Gjenfødelse, og jeg vil nære dette Haab med det eneste, jeg ejer af nogen Værd, med Syngegaven. Jeg vil istemme mit Biarkemaal, om jeg ogsaa skulde ende det ved min *Rolfs* Fødder. Jeg vil udsjunge mit: «Nu galer Hanen», om ogsaa denne Slægt vil sove sig ind i Ragnarokr.

Vel veed jeg: min Røst raaber i den danske Lyngørken; men den kan dog vel ogsaa høres i «Danmarks dejlige Vænge» og lyde igjen fra dets stolte Bøge, saa længe til denne Røst — ikke længer min Røst, men Folkets — faaer Overhaand.

S. S. B.»*)

I denne bevægede Periode af hans Liv fremstod ogsaa de fleste af hans jydske Digte, saaledes Bindstouw-Sangene: *Slaeren sedder o Gowlen*, *Øwli han wa sæ saa løste en Swenh* og *Po trejBien humper e Hælhæjst astej* [alle — saavidt vides — fra omkr. 1842]; desuden fremkom spredt rundt om i Novellerne eller andetsteds følgende Digte i Bondemaalet: *Mads Doss han war en kon Koltringsknæjt* [i Novellen: «Kjærlighed paa Dagvognen», 1841], *Pe' Sywsprings Vihs* og *Ell' aa Visti* [«Ve Pinnsdætih haa' Skowen Blaah»]**), begge

*) *Jyllandsposten* 21/1 1839.

**) I den snurrige *Kladdebog*, som Blicher har efterladt sig, og som nu findes paa Universitetsbiblioteket, er der en Art Udkast til dette Digt; der vil man foruden de kjendte Vers træffe endnu dette:

Ung aa gammel di lakked dædid,
hwo dæ wa Spel aa Faanøwels.
Nowen gik ekk saa glaah hjem som hid.
Po Glehd de ka tit føll Bedrøwels.

Om *Kladdebogen* og dens brogede Indhold se en Artikel af *Herman Trier* i *Dania* 5. B. (1898) S. 65—87.

chers *Kladdebog* [Paa *Universitetsbiblioteket. Additamenta* Fol. Nr. 219]. Med Vers af »*Ell aa Vistl.*

af «Høstferierne» [1841], *E Buen aa e Herremand* [«D'ræ somm dæ seje, te e Buen ær aa en sølle Stand», *Randers Avis* 1/6 1844], *En nøjh Viis om en fatte Pihg dæ bløw te en rihg Froww* [«Brøløes og Doowwerløes»; *Ny Jyllandspost* 5/8 1844]; *Hesuhd hænn i e Vejsten* [Af «Fem Noveller og to jydske Sange», Kjbh. 1844], *H. C. Simonsen* [ɔ: «Jydens» Komponist; *Rand. Av.* 23/5 1846], *Ungdom aa Løndom* [i P. L. Møllers Tidsskrift: *Gæa*, 1846]. — Som ovenfor nævnt staar Digtet *Jyden* som Afslutningsled saavel for Blichers patriotiske som jydske Digtning; det er som han imod sit Livs Aften har samlet sine sidste Kræfter og krystet disse tre smaa kjække Vers til et Kvad, der vil leve saalænge der existerer blot en Erindring om et jydsk Land og dets Folk.

Vi aftrykker her et Brev, som vedrører den Flor af brogede Efteraarsblade som Digteren lod flagre ud i Verden omkring 1840; Brevet er til Chr. Molbech, med hvem han havde rejst sammen i Sverrig:

Højstærede Hr. Justitsraad!

Jeg har i denne Tid havt et Besøg af Mr. Cleasby fra London, som viste mig nogle Ord fra Dem, men skrevne allerede i 1835; da han efter en Sidetuur til Viborg rejser til Kjøbenhavn og der vist besøger Dem, beder jeg, at De vil bringe denne vakkre Britte min Efterhilsen. — Deres Bedømmelse over mine Digte i sidste Hefte af M[aaneds]-Skrift for Litteratur har jeg først for nogle Dage siden læst, og det med langt større Opbyggelse end en Forfatter sædvanlig finder ved Resensioner over hans Frembringelser. Saameget hellere havde jeg seet Deres Tanker om «Svithiod» og «Trækfuglene», men jeg kan vel tro: Rummet tillod det ikke.

Næste Pakkepostdag sender jeg Manuscript af «Vestlig Profil af den cimbriske Halvø tagen paa Rejser» til min Søn Stud. Theol. i Kjøbenhavn at forhandle. Tillader ellers Deres Tid troer jeg ikke De vil fortryde at kikke lidt i den. Og tør jeg regne paa Deres Venskab for mig, vilde De maaske vise mig den Godhed, at bidrage til, at den kunde afhændes nogenlunde rimeligt. Thi Steen min sædvanlige Forlægger er ej engang for at have den, da han sagtens anseer den for en dagligdags tør Rejsebeskrivelse*). Min varmeste Hilsen til

*) Min Søn modtager Honoraret [Sønnen er: *Jens Fr. Bl.*].

Deres gode Kone. Med Haabet snart at see Dem i Hovedstaden er jeg Deres

bestandig hengivne agtelsesfulde

S. S. Blicher.

Spentrnp 1. Maj 1839.

Kgl. Bibl.]

Tiltrods for Blichers rige og skjønne Produktion vedblev den dominerende J. L. Heiberg og hans Gruppe at føre sig stramt og køligt lige overfor ham. Da Heiberg saaledes i Fyrrerne samlede «*100 lyriske Digte af den danske Literatur*»*), fandt han kun Plads for ét eneste af Blicher**), og selv i dette Valg var der en Haan, thi det foretrukne var et ret intetsigende Lejlighedsdigt: «*Sophia Amalia*», som Blicher for Aar tilbage havde ladet indrykke i en Avis***).

Det er i god Overensstemmelse med alt det øvrige, at Blicher ikke er medtaget paa det bekjendte Litografi af «*Danske Digtere*» fra første Halvdel af det 19. Aarh. [Litografi af A. M. Petersen, 1848], hvor 13 Lyrikere — deriblandt ogsaa den inferiøre Fr. Høegh-Guldberg — flankerer den midtsamlende Oehlenschlägers stærkt dekorerede Digterbarm.

Var hans Samtids Kunstretning saaledes tilbøjelig til at sætte ham paa den laveste Skammel, saa har Folkets sunde Sans, der bryder sig fejl om alle «Retninger», for lang Tid siden knæsat ham som én af dets kjæreste Sangere. Mens han levede var han Skumpelskud, men efter hans Død arbejdede den Mening sig efterhaanden igjennem, som *Niels Matthias Petersen* omkring 50'erne formede i følgende *utrykte* Dom:

---

*) 1. Udg. 1842, 2. Udg. 1846.

**) Til Sammenligning anføres, at en Undermaaler som *Fr. Høegh-Guldberg* er repræsenteret i Samlingen ved *3* Digte, *Claudius Rosenhoff* ligeledes ved *3*, *H. P. Holst* ved 5, *Chr. Wilster:* 5, *Chr. Winther:* 11 og *Jens Baggesen* endog ved *15*, derimod maa *Grundtvig* dele Skjæbne med Blicher og sidde nederst i Heibergs Stadsstue med ét Digt!

***) Se *Randers Avis* 7/8 1838. — Det er *Sophia Amalia Rantzau til Rodstenseje* [Se *dette Værk* I, S. 242 *Anm.*, hvor der er indløben en Trykfejl for hendes første Mand *Grev Trampes* Død; der staar † *1738;* skal være: *1783.*] Hun er sikkert Modellen til *Baronessen paa Solholm* i «Fjorten Dage i Jylland»; *Sonnenthal*, hendes Mand, er en god Type paa en Adelsmand i det 18. Aarh., men har kun lidet tilfælles med den plumpe og bigotte *Kammerherre Schinkel* paa Hald, hvis Plebejer-Fysiognomi somme har villet skimte under denne Herremandsmaske; bl. andre da ogsaa *Dr. Vilh. Andersen*; se hans «Indledning til *Jysk Digtning* af *St. St. Blicher* (1902) S. 36».

«Bestandig kæmpende, med et Liv fuld af Modgang, har han næsten lige til det sidste bevaret sit friske poetiske Liv: Naturens Fornyelsesevner og den faste Villies Kraft havde han Prøver paa fra sin Barndom indtil sine sidste Dage. Lidet paaskjønnet fra Begyndelsen af vil han som Digter mindes, saa længe dansk Litteratur er til. Hans Digte have et eget Anstrøg af Dybde og Humor. Den jydske Naturs og Folkelivets Ejendommeligheder har han uforlignelig gjengivet i sine Noveller. Og selve det jydske Dialektsprog gjengav han i sine jydske Romancer.»*)

---

*) Kgl. Bibl.: *Ny kgl. Saml. 2273, 4°.* Af N. M. Petersens «Materialier til Fortsættelsen af *d. danske Litt. Hist.*». — Meddelt mig af Bibliotheksassistent *Carl S. Petersen.*

HISTORISKE RANDGLOSER TIL ET PAR AF DIGTENE.

Om end det kunde være ret fristende at udrede det historiske Grundlag for adskillige af Blichers patriotiske Digte, skal vi indskrænke os til at grave Grunden op om et Par af de kjendteste. Vi begynder med *en ganske ny Vise om en Kroermand og hans Søn* [1838].

I *Asminderød* ved Fredensborg levede i Begyndelsen af d. 19. Aarhundrede Krormanden *Johannes Christian Hammer* [f. 1754 † 1830]; fra sin tidligste Ungdom var han fortrolig med Bøssen, og da nu Englænderne i 1801 havde vakt det danske Folks stærkeste Vrede og bragt det til at frygte et nyt Angreb, søgte den skydelystne Krormand at mande sine Bysbørn op til at øve sig i Riffelskydning, for at de kunde være parate til at tage imod Fjenden, om han vovede at indfinde sig. Som bekjendt viste Kromandens Ængstelse sig vel beføjet; en engelsk Flaade ankrede i 1807 op for Helsingør. Hammer og hans Skytter holdt flinkt Udkig med den; saasnart det blev ham klart, hvad den havde isinde, beredte de sig til at komme Englænderne paa Skud.

Endnu ivrigere end Faderen var maaske dennes Søn *Frederik Abel Hammer* [født 10. Decbr. 1792], der allerede som niaars Gut havde en saadan Færdighed i Behandlingen af et Gevær, at han kunde skyde en Spurv ned fra en Gren. I flere Dage ventede de nu paa, at Englænderne skulde vove sig paa Land; men istedet for sejlede de ind til Kjøbenhavn; der var da ikke andet for den Asminderødkrormand at gjøre end at styre bag efter, hvis han vilde have Fjenden i Tale. Og det vilde han. Hammer og hans Søn drog nu ind til Hovedstaden og meldte sig ved *Herregaardsskytterne*, der ledede af Kammerherre *Krog*. Her

snakket om, og da vel ikke saa Mange af Jer kjende den, saa vil jeg nu sige den frem, det bedste jeg kan.»

Her tog Blicher *Hammer-Visen* op af Lommen og begyndte at recitere:

«De Bønder de sidder saa tykt over Bord
alt udi den Skjænkestue — —»

Frederik Abel Hammer, f. 1792, † 1877.

Og da han er naaet tilende med Sangen, der jo slutter med de Ord:

«Og dette jeg ved: at hvad blive skal
god Krog skal tidligen krøge;
og hvo der siden vil staa for Skrald,
som Dreng han med Døden maa spøge,»

drejed han sig hen mod Digtets Helt, Frederik Hammer, og sagde:

«Og *der* seer jeg netop den selvsamme Krog, som krøgede saa tidligt — ham, om hvem jeg har snakket og sunget. Velkommen! En Dannemand paa det nordiske Haabets Bjerg! Kom og giv den jydske Lyngmand og Liremand et dansk Haandtag! Den døde *Hammers* Minde leve, saalænge der er Liv i Dan-

mark! Og Hæder være den levende Hammer! Hans Afkom arve Faderens og Farfaderens Dyder og Dannished! Du dygtige Forhammer! Du ægte Thorshammer! Hurra for de danske Hammere!»

At denne Scene, hvor den graanede Digter henvender sig til sin Helt, har været af en gribende Virkning, ved vi af et Øjenvidne, der har refereret Begivenheden i «*Fædrelandet*» for 12. Aug. s. A.; her hedder det:

«Efter at den saakaldte Himmelbjergsang var afsungen, besteg Pastor Blicher den før af mig omtalte Vogn og holdt herfra et meget vakkert og livligt Foredrag, hvis Slutning gjorde en næsten dramatisk Effekt. Efter at han nemlig med stærke og livlige Farver havde skildret den Dødsslummer, hvori den danske Nationalitet var nedsunken, som selv Englændernes Kanontorden ikke havde kunnet vække, og Svien fra Kjøbenhavns Brand kun for et Øjeblik havde forstyrret, fremsagde han sit bekjendte Digt om *Skytten Hammer* som et Exempel paa de enkelte Livstegn, der havde bevaret Haabet om den danske Folkeligheds Gjenopvaagnen, og nu da denne stundede til spaaede et kraftigt Liv. Dette smukke Digt, der blev fortræffeligt fremsagt, gjorde meget Indtryk, og det var derfor af en højst overraskende Virkning, da han ved dets Slutning henvendte nogle hjertelige Ord til den Mand, hvis modige Færd som Dreng deri var skildret. Hr. Hammer besteg efter Opfordring Vognen, og blev fra alle Sider hilset med lydelig Jubel.»

En anden ny Vise om en Sømand og en Landmand ɔ: Søren Kanne (Rand. Av. $^{15}/_{11}$ 1838).

Dette er vel nok det berømteste af Blichers fortællende Digte. Ved dets jævne Inderlighed og troskyldige Meddelelsesform taler det sig dybt ind i Menigmands Sjæl. Blicher har skrevet adskillige andre «Redningsdigte», men ingen der i nogen Grad kommer dette nær hverken i Formens Renhed eller i Følelsens Styrkegrad.

Men historisk set har han taget sig flere Friheder end strængt taget nødvendigt. Vi ejer nemlig i dette Tilfælde et uomstødeligt Middel til at kontrolere ham. Den Stranding,

hvorom her er Tale, fandt Sted den *15. Febr. 1835* i Nærheden af Grenaa; Begivenheden stod selvfølgelig omtalt i Datidens Blade, først i «Ugeblad for den danske Bonde»,*) hvor *Blicher* sandsynligvis har set den, derfra optoges den i en Række andre Blade, indtil den ogsaa kom Frederik den Sjætte for Øje. Han fik da Lyst til at lade Sagen nærmere undersøge og gav sit Kancelli de nødvendige Ordre; og den 8. April 1835 kunde Kancelliet da forelægge Kongen følgende**):

Allerunderdanigst Beretning
angaaende den af Boelsmand Søren Mikkelsen Kanne
udviste Daad.

I Anledning af en i Bladet «*Dagen*» for Onsdagen den 1ste dennes af «*Ugeblad for den danske Bonde*» optagen Beretning om en af Boelsmand *Søren Mikkelsen Kanne* af Fuglsang ved Greenaae udvist ædel Daad ved at redde Skipperen paa et 1/4 Mil sønden for Greenaae Havn forlist Fartøj fra at omkomme i Bølgerne m. v., har det behaget Deres Majestæt ved allerhøjeste Reskript af 2den dennes at paalægge Kancelliet at indhente nærmere Oplysning om Sagens Omstændigheder samt derefter at nedlægge allerunderdanigst Beretning desangaaende. Paa samme Tid som Kollegiet modtog forbemeldte allerhøjeste Reskript, indløb der hertil en Skrivelse fra Amtmanden over Randers Amt, hvori han indberettede den af Søren Mikkelsen Kanne udviste Daad og til Oplysning om de med samme forbundne Omstændigheder indsendte Udskrift af et inden Nørre Herreds Politiret under 24de f. M. i den Anledning optaget Forhør.

Af dette Forhør, hvorunder den forulykkede Skipper saa vel som fornævnte Søren Mikkelsen Kanne og hans Fader *Mikkel Sørensen Kanne* har afgivet Forklaring, erfares Omstændighederne ved det omhandlede Redningstilfælde at have været følgende:

Den 15. Febr. sidstleden sejlede *Ole Jensen Jyde* af Hornbæk fra Helsingør med sin ejende Jagtbaad *Bente Marie*, 6 Kommercelægter drægtig, indehavende en Ladning Salt, bestemt til Grenaae og bemandet med 2 Matroser, nemlig *Jens Larsen* og *Rasmus Svendsen*. Samme Dags Aften omtrent Kl. 8 kom der en svær Bræksø over Skibet som borttog Kompasset og slukkede

---

*) 24/2 1835.

**) 3. Departements Forestillingsprotokol *[Rigs-Ark.]*. — Sml. *Hist. Tidsskrift* 6. R. 1. B. S. 536 ff.

Lyset, og omtrent 1/2 Time derefter kom Skibet paa Grund under Herregaarden *Hessels* Forstrand. Strax efter at Fartøjet var stødt, gik dets ene Side itu, saa at Forenden strax stod under Vand, og Skibsdækket løsnedes og gik tilsøs. Skipperen og hans 2de Matroser forsøgte at gaa i Land med Skibsbaaden, men denne blev ved den stærke Søgang strax fyldt af Vand, saa at de maatte begive sig tilbage paa Skibet, hvorpaa Baaden drev i Land. Skipperen holdt sig derpaa fast ved Agterspejlet, staaende i Vand til op paa Livet og forblev i denne Stilling, indtil han næste Dags Morgen blev reddet. Den ene af Matroserne, *Rasmus Svendsen*, holdt sig fast ved Masten, men blev endnu samme Aften omtrent Kl. 10 kastet i Søen af en Bølge og har ikke siden været at finde; den anden Matros *Jens Larsen*, gik op i Vanten og forblev der, indtil det begyndte at dages, da han svømmede i Land. Han bad Skipperen følge sig, men denne var for udmattet og svag dertil og maatte derfor blive paa Vraget, i hvilken Stilling han tilsidst kom i en næsten bevidstløs Tilstand. Omtrent et Par Timer efter at Jens Larsen havde forladt Vraget, kom Søren Mikkelsen Kanne i Følge med sin gamle Fader Mikkel Sørensen Kanne med Heste og Vogn til Strandbredden. I det Haab at kunne frelse Skipperen steg førstnævnte i den i Land drevne Baad og førte den fire forskjellige Gange ud i Søen, men maatte hver Gang formedelst Storm og Søgang med Paalandsvind vende tilbage uden at kunne naa Skibet, og ved den stærke Søgang var Baaden flere Gange nær ved at kæntre, og kun ved at holde sig fast til Rælingen af Baaden undgik han at blive kastet i Søen; da det imidlertid var hans faste Forsæt at redde Skipperen, hvilken Fare han end udsatte sig for, hvortil han saa meget mere bestemte sig, da man idelig hørte den ulykkeliges Jammerskrig, spændte han Hestene fra Vognen og gik ud i Søen med dem, uagtet hans Fader bad og besværgede ham ikke at gjøre det, forestillende ham, at det ikke kunde ske uden Livsfare, og at, naar det ikke var muligt at gaa ud til Vraget med Baaden, maatte det være endnu mindre muligt at opnaa denne Hensigt med Hestene. Ikke desto mindre begav han sig som bemærket, siddende paa den ene Hest og ledende den anden med Haanden ud i Søen og førte dem med stor Livsfare svømmende under en stærk Storm og svær Søgang med Paalandsvind, saa at Bølgerne flere Gange slog over dem, til en Sandbanke i Nærheden af Vraget, hvor der vel var Fodfæste, men hvor dog Vandet gik ham op

til Armene, ligesom ogsaa Bølgerne her slog over hans Hoved og Hestene, saa at Faderen ofte ikke kunde øjne nogen af dem. Fra det Sted kastede han Enden af Hestenes Tømme ud til Skipperen, der efter flere forgjæves Forsøg omsider fik den bundet om Livet, hvorpaa Søren Mikkelsen Kanne halede ham til sig paa omtrent 3 Alens Afstand. Han søgte nu først at bringe ham til at stige op paa Hesten, men da Skipperen var saa svag og afkræftet, at han ikke formaaede det, maatte han selv stige af i Vandet og løfte ham op paa Hesten, og da han heller ikke var istand til at holde sig oprejst paa denne, maatte Kanne med den ene Haand holde ham derpaa, medens han med den anden Haand styrede begge Hestene og saaledes førte sig selv og Skipperen med største Livsfare gjennem det oprørte Havs Bølger til Lands. Han kjørte derpaa Skipperen til sit Hus, plejede ham der omhyggeligen og sendte strax Bud til Grenaae, hvortil han endnu samme Dag blev afhentet.

Paa Grund af de saaledes oplyste Omstændigheder, der yderligere bestyrkes derved, at den tilbageblevne Matros Jens Larsen, som var bortrejst, forinden det forommeldte Forhør blev optaget, men før sin Afrejse blev fremstillet for Retten for at beedige sin for *Notarius publicus* afgivne Søforklaring, ved denne Lejlighed bevidnede, at Søren Mikkelsen Kanne var den, der med særdeles Anstrængelse og Livsfare reddede Ole Jyde, har Amtmanden over Randers Amt anset førstnævnte, som desuden ifølge vedkommende Underøvrigheds Erklæringer er en god, sædelig og arbejdsom Mand, kvalificeret til at forundes Medaillen for ædel Daad og derhos holdt det for ønskeligt, om han, der sandsynligvis er fattig, kunde tilstaaes en passende Pengebelønning.

Kancelliet formener, at Søren Mikkelsen Kanne, har gjort sig fuldkommen fortjent til at forundes Medaillen for Druknedes Redning med Tilladelse til at bære den i det for Medaillen i Anledning af Søslaget den 2den April 1801 bestemte Baand, hvorhos Kollegiet tror endvidere at burde henstille til Deres Majestæts Naade, hvorvidt De maatte finde Anledning til at tilstaa ham nogen Pengebelønning for hans højst rosværdige Forhold.

Det indstilles saaledes allerunderdanigst at Boelsmand Søren Mikkelsen Kanne af Fuglsang i Randers Amt allernaadigst maa forundes Medaillen for Druknedes Redning med Tilladelse at bære den i det for Medaillen i Anl. af Søeslaget d. 2. April 1801 bestemte Baand, hvorhos lige allerunderd.

henstilles, hvorvidt D. Maj. maatte finde Dem bevæget til endvidere at tilstaa ham nogen Pengebelønning.

Det kgl. d. Kancelli d. 8. April 1835.

Allerunderdanigst

Stemann. Ørsted. Larsen. M. Lange. Hansen. Bentzen.

Jacobsen.

Kongen bestemte den 11. April 1835, at Søren Kanne skulde have den nævnte Medaille*). «Derhos ville vi endvidere allernaadigst have bemeldte Boelsmand i Betragtning af de særdeles Omstændigheder bevilget en Gratification af 40 Rdl.-Sedler. — —

F. R.»

Da jeg havde faaet opspurgt, at den reddede Skipper Ole Jyde eller *Ole Fisker* havde en endnu levende Søn, Brevsamler *Jensen* i Glæsborg ved Grenaa — skrev jeg til *ham* for ogsaa at høre, hvad han vidste; han svarede mig fra Glæsborg den 7. Sept. 1903:

«Fader er født i Hornbæk ved Helsingør den 24. Juni 1790. Hans Fader [Jens Nielsen] var Fisker, og Hornbæk var paa den Tid et fattigt Fiskerleje. Allerede da Fader var 12 Aar gl. fôr han med en Galease paa Norge.

Senere kom han hjem og gik til Konfirmationsforberedelse hos Præsten i Tikjøb, hvor han blev konfirmeret. Han gik tilsøs igjen og var i de sidste Aars Krige med England tilcaps. Senere blev han ansat som kongelig Lods imellem Kjøbenhavn og Helsingør, hvilken Plads han betjente i 12 Aar. Han havde mange Brødre, som alle vare Søfolk, men som blev borte i deres unge Alder; formodentlig ere de druknede; men paa den Tid hændte det jo undertiden, at Søfolk ved Forlis bjergede sig i Land paa fjerne Øer, hvorfra de ingen Forbindelse fik med Hjemmet.

Senere fik Fader selv en Jagt, som han mest sejlede med i Kattegattet. Han boede i Hornbæk i mange Aar, og der havde han ogsaa Bopæl paa den Tid, da den brave Søren Kanne bjergede ham.

*) Denne Medaille er endnu i Slægtens Eje tilligemed et *Mindebæger*, som Søren Kanne den 11. Juni 1835 modtog og som bærer denne Indskrift: «Fra Borgere og Borgerinder i Aarhuus til Boelsmand Søren Kanne, den højmodige Frelser af et Menneskeliv.»

Han var hin skjæbnesvangre Nat paa Rejse fra Kjøbenhavn til Grenaa og inddrev hen ad Midnat med en orkanagtig østlig Snestorm et lille Stykke syd for Grenaa Havn. Jagten hed «Bente Marie» af Hornbæk, og der var foruden Fader to unge og kraftige Folk med, men som blev skyllet overbord af en Bræksø, strax som Skibet stødte paa Grunden. Den ene var saa heldig at svømme til Land, men den anden druknede, og han var dog kun taget med for at være fri for at møde paa Sessionen i Helsingør.

Fader blev ikke bjerget førend Kl. 3 næste Dags Eftermiddag; han stod altsaa i 15 Timer paa Vraget og blev overskyllet af Bølgerne paa denne kolde Aarstid. Da var det, at den hjertensgode og heltemodige Søren Kanne greb til at ride derud med sine to kraftige Heste. Søren Kanne boede nemlig paa en Gaard, som laa ca. en $^1/_8$ Mil fra Strandingsstedet.

Da Fader saa Søren Kanne, var han saa udmattet og fortumlet, saa han antog ham for en Strandfugl; og det vilde vist ogsaa have været umuligt for Søren Kanne at redde Fader, dersom Vraget ikke havde ligget der saalænge, saa der havde dannet sig en Sandbanke et lille Stykke derfra, hvorpaa Hestene kunde bunde, medens Søren Kanne kastede et Reb over til Fader og halede ham til sig. Fader havde paa den Tid omtrent tabt Bevidstheden og syntes, at han havde faaet det saa godt, saa Søren Kanne rev ham bogstavelig ud af Dødens Arme.

Søren Kanne var en Mand af middel Størrelse, og Fader var en meget høj og sværtbygget Mand. Hvorledes nu Søren Kanne havde faaet denne udmattede tunge Mand med alt det vaade Tøj op paa Hesten under saadanne Forhold, er ubegribeligt, da Bølgerne skyllede over Folk og Heste uafbrudt. Nu var det jo et Held, at Hestene kunde bunde, men dette var jo Søren Kanne uvidende om, da han red ud, hvilket derfor desmere er at prise ham for; thi han vovede derved i fuldeste Maal baade Liv og Gods. Søren Kanne kjørte nu hjem med Fader og plejede ham paa det kjærligste. Desuagtet fik Fader Koldbrand i Benene og maatte ligge under Lægebehandling i Grenaa i 3—4 Maaneder.»

Som man vil se afviger disse autentiske Beretninger — som ogsaa af *C. F. Bricka* i Hist. Tidsskr. paavist — ikke lidet fra Blichers. Begivenheden foregik om Vinteren, mens Blicher lader den foregaa paa en Aarstid, da Hestene staar «tøjred paa Brin-

ken»; der er ikke Tale om «en liden Dreng» men om to føre Matroser, hvoraf den ene gaar uhjælpelig tilbunds, mens den anden svømmer tilland og formodentlig tilkalder den reddende Søren Kanne. Men saa stædigt har Folketraditionen fastholdt Sagnet om den frelste Skibsdreng, at en gammel Kvinde, der levede endnu i 1892, og som havde «lagt Ole Jydes 'Kone i Lig», paastod at have set Fabel-Drengen og beskrev ham som «en bitte knøv Fyr»*).

Søren Mikkelsen Kanne var født den 10. Febr. 1801 i Hessel Strandhus ved Grenaa. Af Folk der har kjendt ham, skildres han som en Mand af Middelstørrelse, med et rundt noget bredt Ansigt, sort krøllet Haar og blaa Øjne; Trækkene var store og hele Ansigtet indrammet af en Skjægkrans. Han besad et livligt og muntert Sind og ægte jydsk Lune; han var meget afholdt, og Egnens Folk tillagde hans Ord stor Betydning; han havde faaet en god Oplærelse, thi Faderen,' Mikkel Kanne, der var ret velhavende, havde bekostet baade Sørens og hans Sødskendes Undervisning i Byskolen I Grenaa, da der var omtrent en Mil til Sogneskolen i Aalsø.

Det er besynderligt, at den Mand der saa kjækt havde trodset det vildt oprørte Kattegat skulde ende sine Dage i et elendigt Aaløb, der knap nok har Vand til Knæerne; men den Skjæbne fristede han; Mortensaften 10. November 1860 faldt han i Djursaaen og druknede. Den tragiske Begivenhed fortælles saaledes i *Grenaa Avis***):

«I Løverdags Aftes er her i Nærheden passeret en beklagelig Ulykke, idet Gaardmand Søren Kanne paa Hessel Hede ved i Marken at lede om en Ko faldt i Aaen og druknede. Det var ham, der i Stormen den 15. Febr. 1835 ved Hjælp af sine Heste reddede 2[!] Menneskeliv fra Skibet «Bente Marie», ført af Skipper *Ole Jensen Jyde* (*endnu* bosiddende her i Byen).»

— — — Ole Jyde var tilstede ved hans Begravelse paa Aalsø Kirkegaard, hvor man siden rejste Søren Kanne en Mindesten med tre Vers af Blichers Digt.

Søren Kannes Kone hed *Karen Møller;* Blicher har kjendt Navnet, som han anfører i Sangen. Hun blev en 80 Aar før hun døde; *de* havde ingen Børn sammen, men før Giftermaalet havde Søren Kanne en Datter, der endnu lever som en 77-aarig Kvinde; hendes Moder tjente en Tid i Æbeltoft, og en

*) Se Maanedsskriftet *Jylland* (1891—92). S. 156—160.

**) 13/11 1860.

Gang, mens hun var forlovet med Søren Kanne, var hun i Besøg hos hans Forældre; der skal ikke paa den Tid have været meget propert i *Kannegaarden*, og Kjøbstadpigen skal da have ladet falde den letsindige Bemærkning, at naar hun nu blev Kone i Gaarden, skulde der nok komme Gang i Fejekosten. Dertil skal Sørens Moder truende have bemærket, at «*den Stramaalsk*» aldrig skulde komme til at gjøre rent efter hende. Og hvordan det nu end er gaaet til, saa blev det Karen Møller fra Bredstrup og ikke Ane Marie Pedersdatter der blev Arvtageren i Kannegaarden.

Ole Jyde, der i en Menneskealder levede i Grenaa og fra Skipper var bleven Fisker, overlevede i tre Aar sin Redningsmand; han døde i Grenaa 19. Marts 1863.

Andre „Redningsdigte".

«Hvor een sætter Livet paa farligt Spil,
jeg sætter saa gjærne min Tone til.»
(Se Digtet til «*Peter Hjort Lorentzen.*»)

Vi kjender endnu fem Digte af Blicher, der behandler et noget lignende Æmne som «Søren Kanne». Det er [1]) *Peder Lykke*, trykt i Barfods Skrift «Brage og Idun», *1839*, og som sigter til en Begivenhed, der fandt Sted under de store Oversvømmelser ved Vesterhavet og langs Limfjordskysterne Natten mellem den 7.—8. Januar 1839*), [2]) *Folkevisen om en Matrosdreng* [*Rand. Av.* $^{10}/_{2}$ 1842], der omhandler et Uheld paa *Peblingesøen* i Kjøbenhavn, [3]) *Niels la Cour***), [4]) *Ædelfalken* [*Rand. Av.* $^{22}/_{3}$ 1845], hvor en Mand ved Navn *Falk* redder en Del Mennesker under en Isgang paa Øresund, og endelig [5]) *Rasmus Peder Rymkjær*, der er fremkommet ved følgende Stykke i *Fyns Stiftstidende* for 21. Juni 1839:

«Iforgaars [ɔ: 19. Juni] var Gaardmand i Stige *Lars Hansens* tiaarige Søn gaaet ud at svømme i Kanalen, men bortreves af Strømmen og sank. Fisker *Henrik Rymkjærs* 17-aarige Søn *Rasmus Peter* var heldigvis ligeledes nede at svømme i Nærheden, og da han mærkede, at han ikke for Strømmen kunde komme hen og frelse Drengen, havde han den Conduite at svømme i Land og løb da langs Dæmningen, indtil han kom ud

*) Se bl. a. *Randers Avis* fra 16.—30. Jan. 1839.

**) «Det var en saa stadselig Vinterdag
som nogen, der skinner i Norden.»
[Se *Randers Av.* $^{15}/_{8}$ 1842.]

for det Sted, hvor Drengen var gaaet under. Første Gang han gik tilbunds, fik han ikke den Sjunkne, men anden Gang fandt han ham, tilsyneladende død. Ved heldig anvendte Midler kom Drengen atter tillive.»

— Knap fjorten Dage efter at Blicher havde læst dette i Bladet, sendte han Redaktør *Hempel* det Digt, der begynder saaledes:

«Min Harpe den bliver saa særdeles let,
mine Fingre de løbe saa fage —»

og som findes i *Fyns Stiftstidende* for 2. Juli 1839. Det maaler sig ingenlunde med «*Kanne-Visen*», men er dog som den en varmtfølt Lovsang til Kjækhed og Vovemod.

Til Slutning gjengiver vi her *Folkevisen om en Matrosdreng*, da den som det Øjebliksbarn den var aldrig har fundet Optagelse i nogen af Blichers Samlinger:

Jeg sidder nu her i min mørke Krog
mellem Edderkopper og Fluer.
Et Lysglimt af og til kommer dog,
som mig saa ret inderlig huer.
Saa skimted jeg ogsaa forleden Dag
en liden Notits i Avisen:
Den varmed den gamle Poet med Behag,
om Hjærtet ham løsnede Isen.
Iis blev der og løsnet paa Peblingesø,
i Hullet en Pebling sank under.
Han kunde belave sig vist paa at døe,
at leve han ikke fik Stunder.
Maaskee — hvis det ellers er Knøsens Agt,
der hen imod Hullet nu springer.
Han dukker — men har han, som Mod, da Magt?
Sig selv maaskee Døden han bringer!
Det er saamænd dog en betænkelig Sag:
Saa dybt, og i saadan en Kulde!
Hvis Du nu kom atter herfrem for en Dag,
et Underværk være det skulde.
Hvem var den Krabat? Han var klædt som Matros,
men ung; han var liden til Væxten.
Men kommer han op — skjønt han bør jo ha' Roes,
hans Moer vil nok læse ham Texten.
Der er han minsandten! Og see! der er To —
Han holder den Anden ved Toppen.
Men er det dog ikke for seent? Nej, min Tro!
End see vi, der Liv er i Kroppen.
Han hiver ham op paa den faste Iis,
og trækker med ham til Landet.
«Hør!» — raabes der — «Dreng! Du fortjener stor Priis!»
Han ryster sig: «Hm! ikke Andet!

«Hvi skulde han blive dernede da,
«og denne Bolle udtømme? —
«En anden Gang holder han sig derfra —
«til han haver lært at svømme.»
Du flinke Gut! denne Daad var dansk.
— Jeg ved ikke, hvad du hedder —
men det kan jeg see: Du er indenlandsk,
dig Hjærtet paa *rette Sted* sidder.

St. St. Blicher.

„Jyden" og dens Komponist.

Efter at Himmelbjergfesten af sig selv var løben ud i Sandet, forsøgte den aldrig hvilende Blicher at starte en ny Aarsfest — hvad han kaldte «et Høstgilde» -- paa det herligt beliggende *Hohøj* ved Mariager; han søgte at vække Deltagelse for Ideen ved smaa Opsatser i *Randers Avis;* det første fremkom 11. Juni 1846; han ventede et Par Maaneder, saa gav han et nyt «Stød i Gjallerhornet»; da endnu ingen Deltagelse meldte sig, stødte han igjen i Luren den 5. Aug. s. A. Han spejdede bekymret hen over Jyllands Aaser efter lidt Sympathi; da den haardnakket udeblev, gik han langsom ned fra sin Bakke med sin forsmaaede Idealitet.

Men under Indflydelsen af sin første Begejstring havde han skrevet den udødelige Sang: *Jyden han æ stærk aa sej;* han fortæller derom i en af sine Staccato-Artikler i Randersbladet [3. Aug. 1846]. Hør hvorledes han lokker for den trevne jydske Mand, der paa dette Tidspunkt var optagen af at sætte sine Neg i Hob:

«Det ringer tredie Gang.

Himmelbjergpræsten, nu entlediget fra det Kald, hvor han i otte Aar har fungeret [ɔ: Himmelbjærget], fik isinde at søge et andet paa *Hohøj* — bevilget. At han her vil prædike over sin gamle Text: «*Folket i Samdrægtighed og Trofasthed om Kongen!*» er selvfølgeligt. Men «er Kirken tom, vender Præsten om», kommer ikke Tilhørere, er Taleren stum. — Vil ingen paatage sig at smykke Højalteret i det store Gudshus, saa lyder ejheller den nylagte Psalme:

Havet bruser. Stormen suser
om og over Daneland.
Markens Grøde skjænker Føde,
Rigdom gier det salte Vand.

Mod og Styrke frejdigt dyrke
Havets Bølger, Markens Muld.
Rappe Hænder, stærke Lænder,
det gier Hus og Lade fuld.

Samdrægt skjærmer, naar sig nærmer
Tiden til en Vaabendyst.
Krig paafærde, skarpe Sværde
værne vil om Strøm og Kyst.

Tid vil rinde, Guld kan svinde,
haardt kan falde Skjæbnens Slag.
Blive stærke! Danneværke
skal staae fast til Dommedag!

Steen Steensøn.

Mærk! Tone til denne Nationalsang, *saavelsom til en, ligeledes ny, jydsk Provindsialsang*, giver een af vore fortrinligste Tonedigtere: *H. C. Simonsen.*»

— Den anden «ny jydske Provindsialsang» det er netop Sangen om Jyden, som Blicher aldrig fik høre sunget, fordi Jyderne ikke fandt det Umagen værd at mødes med deres Digter og høre hans Lovprisning af deres Sejghed og Kraft. Af alle Blichers Skuffelser har vi Grund til at tro, at denne har ramt dybest. Da den 18. September nærmede sig, uden at han havde faaet den Tilslutning, som han havde haft et billigt Krav paa, lod han indrykke følgende i *Rand. Av.* [12/9 1846]:

«Da jeg ikke ene og alene kan indrette og forestaae den antydede Folkefest paa Hohøi, saa nødes jeg til, for mit eget Vedkommende, at afsige den. —

Spentrup, den 8de Septbr. 1846.

St. St. Blicher.»

Det var Blichers sidste Forsøg paa at samle den jydske Menigmand til Fest. Efter dette var hans Liv Tavshed. — Et sikkert Bevis for den Brod, der efter dette Nederlag sad i hans Sind, har vi i den Kjendsgjærning at han, der ellers altid lod ethvert nok saa ringe Produkt, som hans Aand havde skabt, komme Almenheden tilgode, han beholdt sin Sang om «de stærke Jyder» i sin Skuffe; først efter hans Død er den kommen offentlig frem*), vi ved ikke gjennem hvem; formodentlig har dog *Komponisten* haft en Finger med i Spillet.

*) *Aalborg Stiftstd.* 11/5 1849. — Her dog med den Meningsløshed i sidste Linie: «Sø'en et Sind da hær i Noer
haall sæ ve, *ti* aalt faagoer.»

Da *H. C. Simonsens* og St. St. Blichers Navne i denne Sang er uløseligt sammentvundne, og Simonsen ogsaa med stort Held har lagt Melodi til andre af Blichers Sange, skal vi søge at give et Par Rids af denne ganske oversete Mand, hvem Blicher betegner som «een af vore fortrinligste Tonedigtere»*).

Hans Caspar Simonsen blev født i Assens den 29. April 1812; hans Far — en Bondesøn fra Turup [f. 20/5 1777] — havde forsøgt sig i mange Ting, men sad ved Drengens Fødsel i den lille fynske Kjøbstad og forenede de tre tilsyneladende modstridende Bestillinger som Havnefoged, Værtshusholder og Stadsmusikanter. Hans Mor stammede fra Rudkjøbing, hvor hun var født i Aaret

Illustration til «Jyden han æ stærk aa sej.» Af Achton Friis.
[Se «*Fra wo Hjemmen*» (1902) ved Jeppe Aakjær, S. 116.]

1776; hun hed *Marie Weierup*, men gik i sine Pigedage mest under Betegnelsen: *den smukke Marie*.

— Hans Caspar saavel som hans ældste Bror, den senere ansete Violinist *Jørgen Ernst Simonsen* [f. 1813 † 1886], blev tidligt holdt til Musikken; han fortæller derom saaledes: «Som Børn havde vi alle Stadsmusikanter-Børns Skjæbne at vi spillede med til Baller og Bryllupper, deels paa Triangel, Stortromme, Fløjte, Klarinet og senere Violin, deels vel ogsaa Horn, og mangen tung Kamp blev kæmpet deels med Søvnen og deels med den Skam — at spille, naar andre kunde danse.» En Tid tænkte han paa at

---

*) Vore Oplysninger om Komponisten har vi hentet fra en haandskreven *Selvbiografi*, der fremtræder som en Gave «Til min kjære Søn Jørgen Christian Simonsen» og ejes af Komponistens endnu levende Enke, *Marie Simonsen f. Dreyer*. — Sml. Nekrologen i *Fyns Stiftstd. for 6. Marts 1876*.

opgive Musikken og blive «enten Maler eller Tobaksspinder», men da Broderen havde hørt nogle af hans smaa Violinkompositioner, overtalte han ham til at hænge bedre i med Musikken; han flyttede nu ud til Broderen, der i Mellemtiden var bleven Syngelærer ved Skaarup Seminarium og tillige havde en Huslærerplads paa *Klingstrup*. Fra Klingstrup, «hvor jeg havde de bedste Dage i mit Liv», og hvor han havde nydt godt af Broderens Undervisning, rejste Hans Caspar til Kjøbenhavn for at faa Ansættelse som Hoboist ved Fodgarden. «Jeg var 16 Aar, da jeg kom til Kjøbenhavn, lagde mig lidt efter at forbedre den Smule, jeg havde begyndt paa et gammelt fortærsket Klaver, som jeg fik i mit 12. Aar, tog nogle Timer i Generalbas hos den blinde Organist *P. Jensen*, Elev af *Kuhlau*, og efter at have lidt og døjet meget i Kjøbenhavn i $2^1/_2$ Aar . . . tog jeg min Afsked fra Garden (jeg hadede nemlig det militære Liv), og drog til Apenrade som Musiklærer. *Ved at høre andre lærer man selv.* Dette erfarede jeg i Apenrade, og jeg gjorde der langt bedre Fremskridt end i Kjøbenhavn, anskaffede mig flere theoretiske Skrifter over Musik og levede op igjen, formodentlig ved en mere venlig Omgang hos gode Mennesker.» — Efter 6 Aars Ophold i Aabenraa tog han over Kjøbenhavn til Randers, hvor Broderen nu var Musiklærer; efter at have opholdt sig hos denne et halvt Aar drog han atter sydpaa og var i 6 Aar Lærer i Haderslev; saa fik han Lyst til at se Italien, men kom dog ikke længere end til Hamborg; efter et Fjerdingaars Forløb vendte han atter Næsen nordpaa og havnede omsider i Randers, hvor han d. 5. Juli 1842 opnaaede Ansættelse som Sanglærer ved den lærde Skole i Broderens Sted, da denne var bleven forflyttet til et Organistembede i Nyborg.

Hans Caspar Simonsen, f. 1812 † 1876.

Sextallet synes at have spillet en Rolle i Simonsens Liv, thi ogsaa i Randers opholdt han sig i sex Aar, og skjønt han ikke har værdiget denne Tid nogen Omtale i Selvbiografien, er det dog det Tidsrum af hans Liv, der interesserer os mest. Her maa han være bleven grebet af Blichers Digtning, især af hans Dialekt-Viser, der dog skulde synes at staa ham, det fynske Kjøbstadbarn, noget fjærn. Men ikke desto mindre: i Foraaret 1846 udsendte han fra Randers sine: *Digte i jydsk Mundart af St. St. Blicher 1. Hefte, satte i Musik af H. C. Simonsen.* De fremtraadte under følgende Motto af *E Bindstouw:*

«Æ der ingen aa jer, dæ vil synng Nød eller faatæll Nød, saa lidd ed saa gjæwt med de hæhr Værkerie.»

Samlingen indeholdt Melodier til følgende 4 Blicherske Sange: *Bjergmandsbruden* [ɔ: «Ve Pinnsdætih haa' Skowen Blaah»], *Mads Doss*, *Øwli* og *Faawal Marri.*

Blicher, der langtfra var forvænt med Kompositioner til sine Sange, rørtes paa det behageligste af disse friske Melodier og bevidnede Komponisten sin Anerkjendelse gjennem følgende ukunstlede, hjemmegjorte Linjer i *Randers Avis* for 23. Maj 1846:

H. C. Simonsen.

Do æ mæ da relle en pussig Krabaat
mæ den hæ Spellen aa Søngen.
A loe no saa rolle aa fek mæ en Luur
hærud, Do veed nok, i Løngen.

Saa komme' Do buhsted aa vække mæ op,
smotaavvele lo A aa løtted:
Haar A saae ed, A tint ved mæ sjæl, hva' Do saang?
Æ de miin Uer? Hm! ja, A tøt et.

Hwo Dæulen ka Do da finn sædden epo
aa sæt mi Sludder i Nueder?
De æ knap A ka kinns ve mi æjen Bø'nh,
næ Do saa forunnele tueder.

A hoer 'aa A hoer, aa A saah te mæ sjæl:
No kan A faasto hwa A wanter.
Men ka Do sæt Tuen te de hæh Vrøwleri?
De twiller A po, Mossekanter.

Stien.

Da Blicher — som ovenfor omtalt — denne Sommer omgikkes med Planer til Hohøjfesten, tilsendte han strax Simonsen sine to for denne Fest bestemte Sange: *Havet bruser* og *Jyden*; Simonsen satte dem begge i Musik, men da Festen strandede paa Jydernes Troløshed mod deres Sanger, blev Kompositionerne

lagte tilside indtil de i 1857 fremkom i Immanuel Rées *Musikalske Album*.

Skjønt Betegnelsen: *1. Hæfte* paa Titelbladet af de Blicherske Kompositioner jo egentlig indeholdt et Løfte om en Fortsættelse, blev Simonsen dog staaende ved disse sex Sange af den jydske Digter*); der har da næppe været nogen synderlig Afsætning paa dem, hvad ogsaa synes at fremgaa af nedenstaaende Brev, der er karakteristisk for Samtidens Stilling til Simonsen saavel som til Blicher:

Kjøbenhavn, $^{20}/_{2}$ 57.

«Højstærede Organist og Selvskyldner!

Deres *Maria* er i min Varetægt og skal iaar blive brugt — i Anthologien, men, som jeg sagde strax, jeg kan ikke sige naar. 1., 2. og 3. Hefte er complet fulde, og til 4de veed jeg ikke ret hvad, da hele min Pult ligger fuld af skjønne Sager. Jeg vilde helst have den sammen med Hartmanns Dands af *Et Folkesagn*, thi det lægger Publicum Mærke til og vil da ogsaa tage kjærligt imod *Marri*, men vi faae nu see. Compositionen er *sammen med Texten* udmærket kjøn, men som Claveerstykke, altsaa for de alene Spillende, er den jo lidt lang i sin Eensformighed.

For Andersens Spillemand kan jeg ikke nok som takke. Den er høist characteristisk gjort, interessant og melodieus, ergo *særdeles* vellykket. Jeg tillader mig at tilegne mig den, men De er neppe tilfreds med, at den hviler et Aar, og i denne Aargang af Anthologien troer jeg ikke, at det er *muligt* at faae den ind. Jeg tænkte for en Tid siden paa at trykke endeel forskjellige Sangcompositioner af Forskjellige (Hartmann, Rung, Gebauer, Helsted, Heise og saadanne Nogle). Kunde De ikke lide at faae den deri?

Marias Text vilde jeg gjerne have oversat paa Vers, men det vil falde haardt. Jeg skal dog see at faae et Stykke Digter til at gjøre det; thi det Jydske gaaer ikke rigtig ned.

Tusind Tak for Gratulationen. Min Kjæreste spurgte mig om, hvem Simonsen var; tænk Dem: skiøndt hun synger, kjender hun Dem dog ikke. Men saa sagde jeg, det gjorde jeg: Simonsen er en stor Aand, som lever mellem de Asener

---

*) *En ny Udgave* af disse sex Melodier til Blicher-Texter vil om kort Tid udkomme hos *Wilhelm Hansen*.

i Fyen og selv holder sig for en lille Aand, skjøndt han vel er omtrent paa Længde med Kirken, hvor han spiller baade til Udgang og Indgang. — Og nu veed hun sgu, hvem Simonsen er!

Deres forbindtlige

Immanuel Rée.

Apropos! *Mads Doss* kom løbende og tjente mig gratis, men Mari er et fatte Baan, og Spillemanden er jo selv en fattig Spillemand. Jeg maae derfor benytte mig af min Ret og sende Dem det samme Honorar, som alle de Andre faae, og som De skal være fornøiet med. De kan putte det i Deres Søns Griis. Honoraret beregnes á 2 Rdl. pr. *trykt* Side, altsaa betales det først naar Piecen er trykt. Er det for «trykkende», saa stil selv Betingelserne.»

Forøvrigt har H. C. Simonsen næppe befundet sig synderlig vel i Randers. Sygelig var han alle sine Dage. Lønnen har næppe været stor, og vi sporer ogsaa andre Vanskeligheder. Den 28. Oktb. 1846 bekjendtgjør han saaledes i *Randers Avis*, at han kun kan stemme Fortepianoer mod en aarlig Akkord, «som da vil skee i visse Terminer, f. Ex. 6 Gange aarlig for 4 Rdl.» — — «Ligeledes seer jeg mig foranlediget til at bemærke, at jeg kun kan beholde og modtage Informationer, ved hvilke den abonnerede Tid bliver mig godtgjort, med Undtagelse af Forsømmelser fra min Side». — Et ikke særligt uhørt Forlangende hverken i Randers eller andet Steds. — I 1847 raged han sig i en ondartet Polemik med én af Stedets Honoratiores, en Lokalpoet og Translatør *Matthias Drejer**), med hvem han var bleven uenig om

*) Blicher maa have været godt kjendt med denne Præstefamilie i *Eveldrup*, thi han følger alle dens Medlemmer til Graven med Sørgeflor om Harpen. Ved Fru Drejers Død findes i *Rand. Av.* 17/6 1847 et Digt «*Til Translateur Mathias Drejer*», der begynder: «*Translata* er din Moder til din Fader», og ved Broderen *Salomon Drejers* Jordefærd havde han sunget [*Rand. Av.* 6/6 1842]:

«Ak; ogsaa Du!
Det mørknes meer og mere nu
for mig, der savne maa Een efter Anden.
Kun een Gang saae jeg Dig — Du gav mig Handen,
og den var varm og Hjertet varmere.
Nu skal paa Himmelbjerg jeg Dig ei mere see.

Ledelsen af Byens «musikalske Forening», i hvilken Simonsen var Dirigent. Kampen, der udfægtedes i *Randers Av.**), viser Simonsen som en ganske bidsk Polemiker. Drejer har meldt sig ud af Foreningen, hvor han sad som Formand, og har sat dèn øvrige Bestyrelse i Gabestokken ved i Avisen at angribe Foreningens musikalske Præstationer. Simonsen svarer, at «Hr. Drejers Sagkyndighed i musikalsk Henseende, skulde jeg forresten gjærne tage mig *ad notam*, hvis det ikke var altfor almindeligt, at man baade har Sagkyndige i Virkeligheden og udi egen Indbildning». — Drejer svarer vældig kjæphøjt; han «lykønsker den unge Forfatter [ɔ: H. C. Simonsen] til hans heldige Debut paa Arenaen», men tilføjer spydigt: «at hvo der vil paatage sig at skrive imod andre, burde i det mindste først selv have lært at læse» — — «Slutteligt bemærker jeg, at smaalige Privatissima og personlige Picanterier foragter jeg altfor dybt til videre at indlade mig paa at besvare dem».

Men nu lader den i Affekt geraadede Simonsen Taktstokken danse Tappenstreg over den selvgode Translatørs Rygstykker i følgende Opsats:

«Ikke sandt, Hr. Drejer! lutter interessante Opdagelser: jeg erfarede, at De var en daarlig Declamator, og De, at jeg var en daarlig Translateur. Nu har jeg atter erfaret eller op-

---

Nei; ei paa det ved Rye; men der er dog et andet
langt skjønnere, der, hvor Du nu er landet;
der seer jeg Dig igjen,
naar Himmelbjerg her svinder til et Muldskud hen.
Jeg tænker, vi skal skue Blomster der,
der hverken visne eller trædes ned, som her.
Der ei engang vi Cryptogamer finde,
hver Blomst udfoldet paa den høje Tinde,
hver Længslens — Haabets — Troens — Kjærlighedens
en Storbotaniker — som fordum Edens
vil frede for os — de skal ei gaae ud.
Nu held Dig, Drejer! Du før mig fik Bud.
— Fik Bud — hvor staaer det til i Eveldrup?
Jeg haaber: godt. De Gamle staae for Tour —
o! Livets Sorg er som en Middagsluur:
Der vaagnes op med friskt og muntert Sind,
naar Rejsen gaaer til kjære Venner ind.

St. St. Blicher.

— Se endnu *Rand. Av.* ²/₅ 1846: «*Der skrider en Aae mellem Brunt og Grønt*»; sml. *Rand. Av.* ⁴/₅ 1846.

*) For *11., 25., 28., 30. Jan. samt 1. Febr. 1847.*

daget, at De, paa Grund af Deres Inserater og andre Annoncer i Avisen, endogsaa i Ordets strængeste Betydning, bilder Dem ind at være Forfatter — ne, Hr. Drejer! jeg kan ikke have den Ære at møde Dem paa Arena, med mindre det skulde være med andre Vaaben. Hr. Drejer hører vist allerede Publicums «*Bravo, Toro!*» og han brøler frygtelig over den brændende Piil, jeg skjød ham i Siden — ne, Hr. Drejer! mit Arbejde er ikke «paa Stile at file», og hvorfor jeg atter skriver, det skal blot forestille en rød Kappe, De kan have at stange, medens jeg giver Dem en Piil i den anden Side, og fornyer Deres Raseri. «Bravo, Toro!» Digter! Forfatter! Declamator etc. etc.! Jeg gratulerer Dem til det friske Arbejde, der her atter gives Dem! gid det maa stille Deres Hunger efter Fileri.

Randers, den 30te Januar 1847.

H. C. Simonsen.»

Nu faar Simonsen uventet Undsætning af en Tredjemand, der ogsaa vil give sit Besyv med til Forstaaelse af Drejers «forskjellige til Litteraturen eller rettere sagt Maculaturen hørende Artikler, hvormed han jævnlig opvarter *Randers Avises* Læsere». — Han er ondskabsfuld nok til at erindre om, at «Holberg fortæller etsteds om en Mand, der sagde: «Hvilken Mand *jeg* er, han I se af 4de Tome af *theatro europæo*». Jeg antager, at Hr. Drejers Hensigt med hans Sprogartikler ogsaa har været at vise, hvilken Mand han er».

Endelig trækker Drejer sig ud af den ulige Kamp med følgende heroiske Vending.

«*En aandelig umyndig Modstander som Hr. Simonsen kan ikke fornærme mig.* Dette er mit sidste Ord i denne Sag.»

— Da Simonsen forgjæves havde ventet paa Organistpladsen i Randers, drog han i 1847 med det *Lange*'ske Skuespilselskab som Musikdirektør; han kom til Sverrig, hvor han i $2^1/_2$ Aar opholdt sig dels i Malmø, dels i Stockholm; i 1851 kom han tilbage til Danmark og blev nu Organist i Assens, og ikke længe efter holdt han Bryllup med sin Søsterdatter *Marie Dreyer*; efter i 16 Aar at have røgtet sit Hverv som Organist i sin Fødeby forflyttedes han til St. Knuds Kirken i Odense [1868], hvor han sad til sin Død den 5. Marts 1876.

Han levede og aandede kun for Musik og ejede den Evne ogsaa at kunne vække andres Begejstring derfor. Han skildres

som en sjælden omhyggelig Lærer; hans Hovedinstrument var Violinen, men han var ogsaa en betydelig Mester i Behandlingen af Orglet. — «Den dybe Følelse og store Inderlighed, som han kunde lægge ind i sit Spil, navnlig i sine Præludier, var et Udtryk for den Kjærlighed, hvormed han omfattede sin Kunst», siger en af hans Tilhørere.

Han kæmpede næsten al sin Tid med et daarligt Helbred; han skildrer sig selv som én, der «lever af en meget mager Løn og selv altid har været mager og lang». Hans Selvbiografi giver os intet Indtryk af nogen betydelig Intelligens, men tegner for os en Mand af et blødt og barnligt Gemyt. Alle hans Livs Forhaabninger drejer sig om det ældste Barn*), til hvem han havde skrevet sin lidt ubehjælpsomme og naive Biografi. Han spiller for ham, han komponerer til ham, og naar den lille rejser sig paa Tæerne og slaar i Tangenterne, kan han ikke undlade at drage en Sammenligning mellem *sit* Barn og den 3-aarige *Mozart*. — Og dette Barn skulde han miste! Den 24. Juli 1863 bøjer han sig grædende over Papiret og skriver:

«Hvad er dog Menneskets Beregninger og Bestemmelser for Fremtiden! Jeg skrev her et Slags Slægtsregister for min ældste Søn *Jørgen Christian*, og den 20. Juli 1863 Kl. 3½ Eftm. berøvede Døden mig ham i sit 7de Aar! — Hvad jeg tabte, veed alene den Alvidende; han kan — og maaskee han da ogsaa sender den Trøst, som baade Moderen og Faderen trænger saa højlig til! Den afdøde var et højst begavet og elskeligt Barn! — — Vi ville nu derfor, da intet mere kalder ham tilbage til Livet, da han imorgen, Løverdagen den 25. Juli Kl. 12, bliver stædet til sit sidste Hvilested paa Assens Kirkegaard, herved slutte hans Dagbog og ønske ham en evig Fred og sige ham et *langt*, et inderligt Farvel! Farvel i al Evighed! Amen!»

— Hans Caspar Simonsen har komponeret en Hoben Musik: Danse, Kantater, aandelige Sange — mest utrykt og begravet — men intet af denne Produktion maaler sig i Ægthed og Dybde med hans Blicherkompositioner**); for deres Skyld, men mest for den stolte, malmfaste Melodi til *Jyden*, bør hans Navn renses for Aarenes dryssende Støv.

---

*) Der var ialt fire.

**) I Odense samlede han «116 Melodier», udgivet af «Foreningen for Indre Mission»; heri træffes adskillige af hans Salmer; et Par af dem er gaaet over i *Chr. Barnekows* Melodier til Tillæget til «Psalmebog for Kirke- og Husandagt» 1878.

Vi hidsætter her en Fortegnelse — udarbejdet af Cand. *Jens Aarsbo* — over

Digte af St. St. Blicher i dansk Musik.

[De meddelte Oplysninger gjør ingen Fordring paa Fuldstændighed. *W. H.* betyder, at paagjældende Komposition er udkommen enkeltvis hos *Wilhelm Hansen*, *D. Mb.* vil sige «*Danmarks Melodibog*» I—III paa samme Forlag. Utrykte Ting er der kun undtagelsesvis taget Hensyn til]:

Fædrelandssange.

1. *Jyden*, komp. af *H. C. Simonsen* 1846, først trykt i «Musikalsk Album» ved Im. Rée 1857. Jvnfr. Carl Mortensens «Flerstemmige Sange for Mandsstemmer», Udg. 1858—60 og ff.
2. *Havet bruser*, komp. af *H. C. Simonsen*, først trykt sammen med ovennævnte «Jyden».
3. *Din Skaal og min Skaal*, Mel. af *Fr. Foersom* († 1854, Organist i Odense) opgives i Fr. Barfods «Politisk Visebog» 1842, jvnfr. «Ny Samling fædrelandske Sange» ved «Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug» 1846.

4—7. *Himmelbjergsangene I—IV*, komp. under Titlen «Det skandinaviske Fostbroderskab» af *A. P. Berggreen* 1848. Nr. 1 («For Norge») endnu i «De tusind Hjem»'s firstemmige Sange ved O. Paulus Nr. 37. Opgivelser af de Folkemelodier, hvortil Texterne 1, III, IV oprindelig er skrevne, se Fr. Barfods «Politisk Visebog» 1842, Nr. 10, 19, 30.

8. *Stille og mørkladen er vel min Hede* (af «Forsang til Jyllandsrejse i sex Døgn» v. 23 og 25), komp. af 1) *J. Glæser* († 1891) i «Saml. af firstemm. Mandssange» ved Lanzky II. 2) af Prof. *J. A. Krygell* til Blichers 100-Aarsdag 1882. D. Mb. III. 3) af *H. Nutzhorn* i «Fem Sange for Sopran, Alt, Tenor og Bas» 1896. Se endvidere *Edg. Collin* «Illustreret Folkevisebog» 1873, S. 65.
9. *Min Fødestavn er Lyngens brune Land* (af «Hjemvé» VII), Melodi af *P. Heise*, «Naar Aftendæmringens stille Fred» overført dertil (jvnfr. Baagø og Nørregaard «Nordiske Fædrelands- og Folkesange» 1873, S. 224, og J. Mikkelsen «Tostemmige Skolesange»).

   Særlig Melodi af *H. Nutzhorn* i «Fire Sange for Sopr. Alt, Ten. og Bas» 1897, og af *Joh. Egeberg* i «Melodier til Sangbog for den danske Folkehøjskole» ved Vad og Kirkegaard (3. Opl. 1899).

10. *Mit Modersmaal*, Vers 4, 5 og 3 (lidt udvidet) som selvstændig Sang i «Ny Samling fædrelandske Sange» 1846; Melodier af C. C. Christensen og H. O. Guldberg, opgivet i *F. L. Grundtvigs* «Sangbog for det danske Folk i Amerika» 1891, Nr. 438.

Krigssange I—III.

Natten før Slaget og *Natlejr*, to firstemmige Mandssange, digtede af St. St. B., komponerede af *A. P. Berggreen* 1848, jvnfr. *P. C. Koch* «Fædrelandsk Visebog», Haderslev 1850, S. 50—52.

Andreas Peter Berggreen, f. 1801 † 1880.

Udmarsch, komp. af *J. E. Simonsen* (jvnfr. S. 249) i «Melodier til Sangbog for Skytteforeninger» 1867. D. Mb. II.

Nattelejr, komp. af *J. P. E. Hartmann* (1850?), jvnfr. *Chr. Bull* «Sange til Skolebrug» III, 1854; D. Mb. I.

I—III, alle komponerede af *W. Matthison-Hansen*, i «Samling af firstemmige Mandssange» ved *Lanzky*, III.

«Bautastene».

1. *Saxo*, komp. af *W. Matthison-Hansen*, (W. H.).
2. *Morten Borup*, komp. af *A. P. Berggreen* i «Melodier til fædrelandshistoriske Digte» 1840 (findes i de fleste nyere Samlinger).
3. *Søren Kanne*, komp. af Pastor *L. N. Boisen* († 1875) i hans «Otte Melodier» 1852, derfra i «228 Melodier til P. O. Boisens ny og gamle Viser» 1867; endvidere af *Chr. Bull* († 1873) i «100 Melodier til P. O. Boisens ny og gamle Viser» 1852.

Danske Folkeviser.

Tym Sællandsfar, komp. af *H. Nutzhorn* i «Sex trestemmige Sange» (W. H.), *H. Tofte* og *J. Malling* i «Tostemmige Melodier til Viser og Sange ved Holm og Tofte» I, 1876.

Christian den Fjerde, komp. af *P. Heise* i «Sex Sange for fire Mandsstemmer» (W. H.), *H. Rung* i «100 Melodier til P. O. Boisens nye og gamle Viser» 1852, *Emil Hartmann*

i «Tostemmige Sange af Danske Komponister» ved J. Mikkelsen.

Prinds Christian, komp. af *Cora Nygaard* (Præstefrue, † 1891), først trykt i «Sange til Skolebrug» (hos J. G. Salomon) 1846 (derfra i mange nyere Samlinger).

«E Bindstouw».

Øwli, komp. 1) af *H. C. Simonsen* i «Digte i jydsk Mundart af St. St. Blicher, 1. Hefte Nr. Jvnfr. «100 Melodier til ny og gamle Viser» 1852.

2) *P. Heise* i «Romancer og Sange» af St. St. Bl. Nr. 8 D. Mb. III.

3) *E. Bruun* i hans «Sange», 3dje Hæfte (Nordiske Musikforlag).

Degaang te di ve Kjøvvenhawn mæ Amraal Nielsen drowes. Denne, saavel som andre af Blichers Viser er oprindelig digtet til bestemte, i Forvejen kjendte Melodier til Almuesange. Særlig fæstet til Blicher'ske Texter er kun en enkelt af disse Melodier bleven («Mads Doss»). De øvrige har næppe faaet Plads i større Samlinger, ligesom deres Udbredelse kun har været stedlig.

Peter Arnold Heise,
f. 1830, † 1879.

Faawal Marri», komp. 1) af *H. C. Simonsen* i ovennævnte Hæfte Nr. 4,

2) *P. Heise*, Nr. 7 i hans «Romancer og Sange af St. St. Bl.»,

3) opr. Melodi «Det var en Lørdag Aften» (?), se Morten Eskesen «170 Melodier» 1877, Nr. 6.

Andre jydske Viser.

Ell aa Visti, komp. af *H. C. Simonsen*, ovennævnte Hæfte Nr. 1.

Pe' Sywsprings Vihs (af «Høstferierne»), komp. af *L. Nielsen* († 1895, Organist i Odder) i «Tidsskrift for Kirke-, Skole- og Folkesang» 1883.

Mads Doss, komp. af *H. C. Simonsen*, Nr. 2 i ovenn. Hæfte.

En Folkemelodi, optegnet o. 1876 af Musikhistorikeren, Komponist S. A. E. Hagen (foresunget af en ung Pige fra Ulvborg Herred), trykt i «Tidsskrift for Kirke-, Skole- og Folkesang» 1881, derefter i D. Mb. III.

Trækfuglene.

Præludium, komp. 1) af *Fr. Foersom*, i Enkelttryk hos Quist (Expl. paa d. kgl. Bibliotek), næppe i Sangbøger.

2) *L. Nielsen*, se i «Melodier til Sangbog for den danske Folkehøjskole» ved Vad og Kirkegaard, 3. Opl. Side 302, og

3) af Forfatteren *Jakob Knudsen*, ændret sammesteds Nr. 518 (opr. Skikkelse i «Højskolebladet» 1887, udsat af H. Nutzhorn).

Nattergalen, *F. Andersen* i «Syv Romancer» (W. H.).

Gøgen, optaget bl. a. i Fr. Barfods «Politisk Visebog» 1842 og i «Politiken»s Sangbog 1885. Melodi som W. F. Abrahamsons Vise «Min Søn, om Du vil i Verden frem».

Ossianske Elegier.

Til Aftenstjærnen, komp. af *P. Heise* i «Romancer og Sange af St. St. Bl.», Nr. 3,

Til Maanen, komp. af *P. Heise* smst. Nr. 3, *Emil Hartmann* (W. H.) og *W. Matthison-Hansen* (W. H.).

Spredte Digte.

Til Ossian (af «Jyllandsrejsen») «Selma, hvor er Din Skjald», komp. af *P. Heise* i «Romancer o. s. v.» Nr. 1.

Kjærlighedsdalen, 1) af *Josef Glæser* (W. H.). 2) *K. M. Kristiansen* i hans «34 Mandskvarteter» 1896. Blicher ønskede ved Lejlighed dette Digt komponeret af Weyse (se dette Værk I. S. 151).

Armidas Sang [«Hvert Foraar Cotaldi grønnes min Grav»; af Novellen «Kjærlighed i Syden»], *P. Heise* i «Romancer o. s. v.» Nr. 5.

Sneklokken, «Naar alle Blomster slumre», *Josef Glæser*, D. Mb. II.

Til Sorgen, *W. Matthison-Hansen* (W. H.).

Til Glæden, *Jørgen Jørgensen* (Cand. theol. 1831—57, Komponist til Ingemanns «Jeg saae kun tilbage»), jvfr. «Højskolebladet» 1904 (hvor Melodien første Gang bliver trykt).

Den unge Lærkes Foraarssang, *P. Heise* i «Romancer o. s. v.», Nr. 6.

En Drøm, en Drøm og intet mer (af Digtkredsen «Livet») i F. L. Grundtvigs «Sangbog for Danske i Amerika», 2. Udg. 1891, med Mel. af F. P. J. Lund og C. C. Christensen.

Om Strømmen mod Dig bruser, Uddrag af Digtet «Til en ung, tungsindig Digter», komp. af *P. Heise* i «Romancer o. s. v.» Nr. 4; jvnfr. D. Mb. II.

Hurra Kammerater, Drikkevise af «Jyllandsrejsen», komp. af *P. Heise*, i «Flerstemmige Sange for Mandsstemmer», udgivne af Studentersangforeningen 1873 (2. Udgave 1890), jvnfr. D. Mb. III. Den udførtes af Studentersangere første Gang i Maj 1863; sammen med Lundensere endvidere i Foraaret 1877. Om den store Lykke den gjorde, se Studentersangforeningens «Mindeblade» 1889 ved Ax. Sørensen, Side 89 Anm. og S. 130.

I ømme Sjæle fjern og nær, Vise af «Jyllandsrejsen», komp. af Pseudonymet *Sapeur* i «Charivari», 150 Viser samlede af *Nogle Russer* (W. H.) I, Nr. 19*).

Som det vil fremgaa af denne Fortegnelse, er det først i Blichers allersidste Leveaar (ɔ: omkr. 1840), han opdages af Komponisterne; Hovedstokken af Kompositionerne — *P. Heises* — falder endda adskillige Aar efter hans Død. Og den Tonedigter, der omhyggeligt gjennembladede Blichers Lyrik, vilde sikkert i dens mandige, faste Rytmer, i dens inderlige, vemodige Troskyld og varme Humor endnu finde adskilligt, der fortjente at løsnes fra Boghylden og flagre ud paa Melodiens Guldsmedevinger.

---

*) *Carl Plougs* bekjendte Mindedigt «Hedelærken den liden Fugl» er opr. skreven til H. Rungs «Moders Navn er en himmelsk Lyd». Særlige Mel. af J. Glæser, C. Mortensen og H. Nutzhorn.

BLICHER SOM DEMOKRAT.

Det er bekjendt nok, at de fleste af Datidens literære Aander stillede sig i et mer end køligt Forhold til Menigmands Bestræbelser for at opnaa politisk Indflydelse. Saaledes nærede *Ingemann* (1838) Ængstelse for at «Danmarks Sønner» helt skulde være «druknede i Nutidens politiske og statsøkonomiske Møllestrøm». Og to Aar efter (1840) skriver han til Grundtvig med Henblik paa det Røre, der er kommet frem ved Oprettelsen af Provinsialstænderne:

«Hvad der i det sidste Halvaar næsten (for at tale moderne) har «paralyseret» mig, er den unge Møllehjulsbrusen og Hamren af vor indenlandsk-politiske Damp-Kandestøberi, som jeg intet Kald føler til at tage Del i og dog heller ikke kan være ligegyldig ved. At der er noget væsentlig i Ulave i Statsmaskineriet synes den foruroligende Klapren at bebude; men hvad der nærmest vil være at gjøre for at bringe den i Lave synes selv vore sidste Folkerepræsentanter kun med liden Sikkerhed at vide. Uden en Hovedreparation frygter jeg, et Hovedhjul kan gaa i Stykker; men ved alle slige Operationer kan man let komme til at sande, hvad de franske baade har sagt og følt: «Le mieux est l'ennemi du bien».» *) [ɔ: Det Bedste er det Godes Fjende.]

Og da den fri Forfatning forelaa som en fuldbyrdet Kjendsgjerning, skrev Øhlenschlæger [25. Marts 1849]:

«Om det Politiske lader der sig da endnu intet sige. I Rigsforsamlingen gaar det søvnigt og langsomt. Jeg har endnu aldrig været der. Gud give, de dog maa komme saavidt, at de

*) *Brevvexling* mell. Grundtvig og Ingemann (1882) S. 237.

kunne indskrænke Valgretten lidt; ellers synker vi i Mudderpølen — — —» *).

En saadan Angest for de folkelige Elementers Indgriben i Samfundsorganismen havde Blicher aldrig næret selv i sin mest reaktionære Livsperiode, og omkring 1840 var han langt mere ængstelig for, at det skulde gaa for langsomt end for raskt med den politiske Udvikling.

Han havde altid haft et vaagent Øje for *Pressens* Magt og i en Tidsalder, hvor alle Munde var fulde af Anklager og Trusler mod de dristige Bladudgivere,**) skrev Blicher:

«Hvad er det for et Skrivt, som baade den og den,
de store med de smaa begjærligt rive hen
fra Bonden og til Kongen, læses tyst og lydt,
og, end det kommer Stykkevis er altid nyt?
Det er Avisen.

Hvad er det for et Skrivt, der skal Oplysning fremme
saavel om Udenlandske som os selv herhjemme,
der lærer os at kjende Verdens Løb,
som fra Forstanden løser mangt et Fordomssvøb?
Det er Avisen.

Hvad er det for et Skrift, hvori
paa engang læres Livsphilosophie
med Politik og Statsøkonomie
ja gaaer end ej den huuslige forbi?
Det er Avisen.***)

Der er da sikkert heller ingen dansk Digter der har skrevet saa meget i Bladene som han; som vi foran har godtgjort, har jo nemlig, saa at sige, al hans Produktion staaet trykt i Blade og Tidsskrifter, før den udgik i Bogform.

Det var i god Konsekvens med den Tilsidesættelse han hele sit Liv var Gjenstand for, at ingen tænkte paa at indsætte ham i Stænderforsamlingen; at denne Forbigaaelse har krænket ham, ser vi af Antydninger baade nu og da. Han hævnede sig imid-

---

*) Se *Erindringer* IV. S. 296.

**) Endog *Grundtvig* blander her sin Røst med de øvrige, som naar han i sin Pjece: *Bøn og Begreb om en dansk Højskole i Soer* (1840) siger (S. 19), at «selv naar man har størst Overtro paa *Folkets* Boglæsning og *Bogstavers* Magt, maa man kun grue desmeer for den Oplysning, *Folke-Bladene* udbrede.»

***) Se *Randers Avis* 1. Jan. 1845.

lertid ved i sine Livorganer *Jyllandsposten*, ***Dannevirke*** eller ***Randers Avis*** at lade det regne med «Udkast» og «Forslag», der undertiden kunde være nærgaaende nok; en enkelt Gang bærer Artiklen endogsaa følgende Titel, der ikke er til at tage fejl af: «*Tale*, drømt at være holden i Stændersalen»*); den indeholder en kraftig Maning til at sætte Landet i Forsvarsstand ved Indførelse af Folkevæbning; det er en af Blichers kjæreste Tanker, som vi senere vil komme tilbage til; han siger bl. a.: «Medborgere! Kongen har kaldet Eder, ikke for at sige ham, hvad han i Forvejen vidste, ikke heller for at sige ham Smigerier om Landets Tilstand – — — Hvorfor tier I med det, hvorom I først og fremmest skulde tale. Tager Eder vel iagt, at I ikke brænder inde med de Trumfer der kunne stikke de elendige Foser: Dorskhed, Selviskhed, Egennytte og Menneskefrygt — — Danske! er I bange for Skindet? eller for Skindpungen? eller for begge Dele? Just derved kunde det skee, at der kom den, der baade tog Skindpungen og barkede Eder Skindet» — — — Og han slutter: «Tykkes Eder maaskee jeg taler noget haardt: tager Bladet for vidt fra Munden? Vee over hver den Bestyrerens Raadgiver, der ikke gjør dette! Ikke ere vi komne her, for at sige hverandre smukke Ting, men for at sige Sandheder; og det uden Hensyn, uden Frygt, uden Sminke, uden Forbeholdenhed, men med Klarhed, med Kraft, med Oprigtighed. Vi ere komne her, for at bruge vore danske Tunger med samme Frimodighed, med hvilken vi skulle bruge vore danske Sværde, naar den Tid kommer — nu er det Tid at tale; ellers kommer aldrig Tid at handle.

Landsmænd! Dannemænd! Denne Tale er ikke en hidsig og uerfaren Ungersvends umodne Hjernefoster. Mit Haar er graanet under lang Erfaring, under bittre Erfaringer. Vel føler jeg endnu Varme i mit Blod, men det løber ikke bort med Forstanden. Vel er det gammelt Blod, der rinder i mine Aarer; men det er dansk Blod, og det kølnes ikke, saalænge det bringer mit Hjerte til at slaae, og dette Hjerte slaaer for gamle Danmark».

Ved en anden Lejlighed frembærer han under Mærket P.

---

*) Se *Jyllandsposten* for 1. og 8. April 1839. — Et *Udvalg* af disse Taler er samlede af *Evald Tang Kristensen* i *Skizzer og Bladartikler af St. St. ...icher* (Vejle 1899, 160 Sider). Af Ting, som ikke der har fundet ...l vi pege paa den fortrinlige Artikel: *Cromwell*, betragtet fra ...se *Harpen 17. Juli 1824*].

Spillemand og med Skjælmen tindrende i Øjenkrogene følgende «ganske nye Forslag» :*)

«Jeg har givet adskillige til d'Hrr. Stændermænds nærmere Overvejelse; men da Ingen har taget Notice af Noget af disse, saa maae jeg vel ansee dem for urimelige eller umodne. Men istedetfor nu at haabe nogen Opmærksomhed henvendt paa Fædrelandets Forsvar, og slige *pia desideria*, vil jeg nu, efter modent Overlæg, fremkomme med Noget, som jeg sikkert haaber vil finde Gjenklang.

Dette griber nemlig ind i eet af de allervigtigste menneskelige Anliggender, nemlig Rang og Titler. Ikke, som om vi jo vare temmelig godt assorterede med disse solide Varer; men Man kan af saadant aldrig have for meget.

Vi have for Exempel mange Slags Raader, ligefra Gehejmeraader og ned til Commerceraader; men mig tykkes ikke, det er nær nok, ej heller bestemt markeret. Lad os blive staaende lidt ved Kammerraader? Hvad Betydning har egentlig denne Titel? Sigter den til Rentekammer eller Toldkammer? Jeg har kjendt Kammerraader, som aldrig enten have seet eller corresponderet med Rentekammer eller Toldkammer, og som neppe vare istand til at beregne deres egne Renter, ja som, naar det var gjørligt, slog Toldvæsenet Plader. Jeg har derfor paatænkt, om det ikke skulde være tilraadeligt at nuancere og specificere denne laxe Titel. Der er nemlig mange Slags Kammere; og Man burde dog vide, af hvilket en Kammerraad egentlig havde gjort sig fortjent, i hvilket han egentlig var hjemme. Saaledes synes mig, at Nr. 1 i denne Klasse kunde være Spisekammerraad, og Nr. 2 i naturlig Følge Sovekammerraad (den første kunde egne sig for fede Folk; den sidste f. Ex. for Klokkere og Branddirecteurer). Nr. 3 kunde være Pigekammerraad, og være passende for rige Pebersvende. Dernæst kunde komme (i hvilken Orden de skulde staae, fordrister jeg mig ikke til at bestemme) Loftskammeraad, Kvistkammerraad (for fattige Skribenter), Melkekammerraad (for Mejeribesiddere) og Pulterkammerraad; til hvilken Titel at erholde jeg vilde foreslaae de Embedsmænd, hvis Sager og Papirer var i mere end almindelig Uorden.

Dersom dette mit Raad vinder Bifald hos dem, der egentlig ere kaldte til at raade, da haaber jeg, at man taknemmelig fore-

---

*) Se *Jyllandsp.* for 18. Marts 1839.

slaar mig selv til at blive Spisekammerraad, hvilken Titel af dem alle har for mig det mest Tiltrækkende.» *)

Det er ikke at undres over, at vi i Blichers aabne og ligefremme Personlighed træffer en af de kraftigste Forsvarere for Offentlighed og fuld og sand Besked i alle Statens Sager. Man læse til Exempel følgende Stykke i *Jyllandsposten* for 29. Okt. 1839; det er ejendommeligt saavel for Blicher som for den Brydningstid paa hvilken det fremkom:

«Et Vink om Bestyrelsen af offentlige Midler.

Man har i den senere Tid talt og skrevet om Offentlighed i Statens Finantsvæsen; men det tykkes mig, at man glemmer de vel underordnede og partielle, men alligevel for mindre Samfund som for det Hele saare vigtige offentlige og private *Stiftelser*, *Legater*, *Klostre*, *Hospitaler* osv. af hvilke Nogle have og Andre burde have vægtige Kasser og mægtig Virkekraft; men om hvis Tilstand Almenheden er enten uvidende eller falsk underrettet — hvilket er det samme — og for hvilke intet aarligt Regnskab kommer til offentlig Kundskab.

For det communale Fattig- og Skolevæsens Bestyrelse og Pengetilstand aflægges Regnskab til vedkommende Overbestyrere, og det er billigt og godt. Men at Overbestyrerne af disse smaa Kasser, der selv har speciel Bestyrelse af ligesaamange Rigsbankdalere, som Fattig- og Skolecommissionen har Skillinger; at disse intet offentlig Regnskab aflægge, det ikke blot synes, men det er anomalisk! Man forlanger Regnskab af den højeste Finantsbestyrelse og af de mindste, nemlig Communalbestyrelserne, men om de Mange derimellem bryder man sig slet ikke.

En specificeret Fortegnelse paa alle disse Cryptogamer vilde fylde hele Ark, som deres aarlige Indtægter hele Kister.

Lad os for det første see ind til Hospitalerne. — Alene disse milde Stiftelser besidde Dotationer af Millioners Værdie. Vi vide ikke, hvad ethvert enkelt ejer, ej heller, hvorledes det bestyres, ej heller, om det gaar frem eller tilbage. Forstanderne veed det, Stiftsøvrighederne veed det — forsaavidt Forstandernes Regnskab er rigtigt; men vi have seet baade den ene og den Anden gaae afvejen, fordi Regnskabet ikke kunde blive rigtigt. *Hvor* urigtigt det var, vide vi ligesaalidt, som hvor urigtigt nogetsomhelst saadant i Fremtiden kan vorde. At een Bestyrer af-

*) Naar enkelte har undret sig over at Blicher aldrig modtog nogen som helst Orden eller Udmærkelse, da ligger Forklaringen her. Ogsaa i dette Stykke er Blicher en afgjort Modsætning til Datidens Digtere.

sættes, en Anden kommer i Slaveriet, og en Tredie hænger sig selv — det er godt nok; men hvad blev der af Tyvekosterne? Og hvorledes skulde disse Tyverier forebygges, eller dog besværliggjøres herefter?

Vi har ikke saa kort tilbage oplevet, at en Spillekasserer har plyndret «den gamle Mand»; men vi har snart efter oplevet ved samme Kasse noget Lignende. Og hvem veed, om man ikke oftere kan faae saadant noget morsomt noget at snakke om?

Her er et Frøkenkloster og der et Jomfrukloster med store og sikkre Ejendomme og Indkomster. Det kan gjerne være, at baade det Ene og det Andet bestyres godt og redeligt; men *man veed det ikke.*

Der er nu Universitetet med samt sine lærde Skoler, sine mange Professorer, sine mange Legater og Stipendier, sine store Godser, sine store Bygninger, af hvilke een er et Tempel, der er nærved at stikke vor Frues ud, som endda ikke er saa sært, da hun maatte hentye til Goddædigheden — hvormeget mon denne Skoles Rigdomme beløbe sig til? Det var dog saare interessant at vide. Hvormeget mon Søsteren derude ejer [ɔ: Sorø Akademi)? Vi vide, at hun ejer Hartkorn i tusindtøndeviis; at hun ejer Skov i tusindtøndeviis; men hvad hun faar ind af alt dette — hvorfor maa saadant ikke vorde almeent bekjendt? — *Riegels*, der purrede ligesaa forgjæves som somme Andre, baade ved det og ved det — ham hørte jeg engang fortælle: «at han havde ligget en Nat i Krebshuset, men ikke kunnet sove for de Lærdes Snorken derinde i Byen.» Sovesygen er vel nu helbredet; men vi have seet en vis Mand*) derinde vaage, mens Andre sov — «og hvad saa mere?» Vi vide ikke stort mere, end at han blev Vægter et andet Sted, og gjorde atter sine Sager saa godt, at han ikke længere behøvede at vaage.

Der ere i vort kjære Fødeland mange Legater; men hvorlænge de skulde vedblive at være til, det veed Ingen i denne dødelige Verden, ligesaalidt som hvordan det staaer sig med deres Helbred. Der ere Legater, som neppe kjendes af Andre end dem, der raade for samme.

Hvormange af mine Læsere har maaskee hørt det «Getreuerske Legat» nævne? Det er dog ikke ganske ubetydeligt; thi Stifteren var Guldtrækker. Tvende fattige Koner, som var af den benificerede Familie, og af hvilke den Ene boede i mit Pastorat, bade mig om at søge for dem, hvilket jeg gjorde; men

---

*) ɔ: Etatsraad *E. G. Tauber*, se *Dannevirke* 6/11 1839 *Jyllp.* 10/8 1840.

forgjæves. Jeg blev ydermere gjort opmærksom paa en Paragraf i den trykte Erection, der har til Indhold: «at dersom nogen ellers Berettiget klager over eller sagsøger Bestyrelsen, da har den derved tabt sin Ret til Legatet.» Det er rart for Bestyrelsen; men det er synderligt, at en saadan Erection har erholdt en Konges (jeg tror Christian den Femtes) Confirmation. En Konge kan rigtignok ikke see Alt, ikke gjøre Alt; men derfor har han Raader, Collegier, Embedsmænd; men da somme af disse ikke heller kunne see Alt, og Nogle — ikke nu, men stundom forhen — ikke have villet, at Kongen skulde see Alt, saa have vi nu *Offentligheden*, den Kongen ligesaalidt som Folket kan undvære. — Skal vi nu ikke, i pligtskyldig Henhold til samme Offentlighed, see os andetsteds om?

Der er Bestyrelsen af Umyndiges og Forældreløses Penge og Velfærd? Den er vel som oftest god — og det er virkelig at takke Overformynderne for — men vi have og stundom seet en saadan omskifte den røde Kjole med den graa; og det er rimeligt at saadant ikke var skeet, hvis aarligt, og vel at mærke, offentlig Regnskab aflagdes — jeg gjentager *offentligt;* thi endog de dygtigste og redeligste Overrevisioner ville ikke altid være istand til nøje nok at kontrollere de mangfoldige Regnskaber.

Der havde vi nu den, for ikke mange Aar siden ophævede, Collectering for Fangerne i Barbariet. Der offredes aarligt til et mennekjærligt Øjemed i Rigets Kirker; men hvormeget det samlede Offer udgjorde, det saae man aldrig, ligesaalidt som hvormange Fanger der aarligen udkjøbtes. Og hvor stort er vel nu Tabelfondet? Tabellerne ere betydeligt reducerede, men Afgivten er den samme. Det er langt fra mig at ville kalde saadant urigtigt; men jeg mener blot: at det var ønskeligt for de hundredtusinder Contribuentere at see Fondets Status og Anvendelse.

Det er langt fra mig, at ville skumle over nogen Pengebestyrelse; men mit Ønske er blot: at det ved ingen maa gaae skummelt til; og hvo kan vide det, saalænge saadant er i Mørke?

Der er nu Amtsprovsternes Lønningsfond. Jeg tror gjerne, at det bestyres rigtig; men de mange Præster — jeg er ikke blandt dem — der passive, de mange tusinde Hartkornsejere, der active yde til samme, kunde heri ønske Offentlighed.

Nu den rige Postkasse. Jeg siger det, og jeg mener det alvorligt: jeg anseer den for at være, og det i en meget lang Aarrække, godt og ærligt bestyret. Dens Overskud er kommet

mange Trængende tilgode. Men dens rentebærende Capitaler, dens aarlige Indtægter (ved den dyre Brevporto) — kunde hermed ikke hjelpes noget paa Statsgjeldens Afdrag? Vi ønske det, men vi vide det ikke.

Nu den almindelige Enkekasse. Jeg nærer ingen Tvivl om dens Bestyreres Redelighed. Men vi vide ogsaa, at den har lidt store Tab; hvor høit disse beløbe sig, vide vi ikke, saalidt som hvad den endnu har tilbage. Hvad om dette var saameget, at den kunde understøtte Staten, inden denne bliver Enke?

Ikke er jeg bleven *kaldet* til at raade; men jeg takker vor gode Konge, at det er *tilladt*. Mit Livs Sol er et godt Stykke hen paa Eftermiddagen, og jeg seer Nærværelsen af den Aften, paa hvilken jeg ikke mere kan arbejde. Jeg erkjender min store Gjæld til mit Fædreneland. — Dette for denne Gang til et Afdrag.« *)

S. S. Blicher.

Skyede Blicher end saaledes ikke at kigge Høkerpolitiken og den hjemlige Slendrian i Kortene, slap han dog aldrig de større Maal af Syne. Han havde altid været en glødende Skandinav, og da han nu i 1836 besøgte Sverrig, enedes han med en *Dr. Eckbohrn* om Udgivelsen af et fællesnordisk Aarsskrift til den skandinaviske Tankes Udbredelse paa begge Sider af Sund og Hav. At det imidlertid ikke blev Blicher, men den langt yngre *Frederik Barfod*, der kom til at realisere denne Plan vil fremgaa af nedenstaaende Breve. Først dette til *Ingemann*:

Spentrup d. 16. August 1836.

»Min Ven!

Af Kbhvnsposten kjender Du vel allerede Planen til en poetisk Calender, og er jeg vis paa, at den hos Dig har fundet samme Yndest som hos alle baade Digtere og Digtelskere. Maaskee torde den vorde en Begyndelse til venlige Kamplege for de saa nær beslægtede nordiske Folkeslag. Jeg venter med saa meget større Føie Bidrag af Dig, som Du er den af Danmarks Skjalde, der er meest læst og meest yndet i Sverrig. (Under mit Ophold der overbeviste jeg mig herom.) Hvad jeg paa min 5 Ugers Reise saae og følte hos dette vakkre Broder-

*) Sml. hermed endnu følgende to politiske Artikler: *Toast for den tilkommende Kassebesværger* (Jyllandsposten 10/6 1839), og *Sammenligning mellem Collegial- og Ministerial-Bestyrelse* (Jyllp. 4/2 1840).

folk kommer — *volente deo* — i Uni[ons]-Calenderens første Aargang. — Venligst Hilsen til din ædle Hustrue, og kjerligst Tak for sidst!

Undskyld min Korthed! jeg er halv begravet under Forretninger. Din

S. S. Blicher».

[Sorø Akademi.]

Saa følger dette til Barfod:

Velædle Hr. Student Barfod.

Fra *Ingemann* erfarer jeg, hvad hidtil var mig aldeles ubekjendt, at De ogsaa har haft *Ideen* om en *skandinavisk politisk Nyaarsgave*, og at De til den Ende har faaet hans Anbefaling til nogle af de *svenske* Digtere. Kunde De ikke finde Kald til at overlade *Dr. Eckbohrn* og mig, hvad De muligen har eller faaer til den af Dem paatænkte Samling? *Tvende* saadanne Foretagender vilde desuden næppe lykkes lige godt ved Siden af hinanden; men for at frembringe det bedste muligt var det vist rigtigt, at vi alle *concentrerede* vore Kræfter paa eet Punct.

Et æret Svar imødeses af Deres med Agtelse

ærbødige

S. S. Blicher.

Spentrup, d. 16. September 1836.

[Personalhist. Tidsskr. 1882.]

Saa atter et til *Ingemann*:

Spentrup, den 11. Oktb. 1836.

«Min Hjerteven! — Det er min 54de Fødselsdag. Idet jeg efter Sædvane overtænker Guds Velgjerninger — og ere Lidelser andet? — baade i det sidst henrundne Aar og i de forbigangne Aar, falder jo min Tanke paa de ikke faae Venner, der ere lagte til min beskikkede Deel. Og hvem skulde den da hellere søge end Dig? I tive Aar staaer vor Sjæleforening fast, og vil, som jeg troer, aldrig opløses — ej engang hernede løsnes. Guds Velsignelse være med Dig og din fromme Kvinde!

Du var, men ej mod min Forventning, den første, som sendte mig Bidrag til Unions-Calenderen; og hidtil den eneste. Men jeg faaer da vel flere fra *dem, som jeg ønsker;* thi baade Grundtvig og Øhlenschlæger har mundtlig og redebon tilsagt mig det. Selv maae jeg jo være med; og digter til den Ende

paa: «Efteraarserindringer fra en Sommerrejse i Sverrig».*) — Hvad din Scrupel angaaer med Hensyn til Mistanke om politisk Tendents i Foretagendet, da har jeg fra *dansk* Side intet at befrygte; derom har jeg allerede længst forvisset mig; og for den *svenske* maae min Makker sørge. — Fra Formskjærerlauget**) venter jeg intet og ønsker intet. Deres finerede Arbejder tage sig ret smukt ud, men det Indvendige er trøsket. Deres Retter glide godt ned, men — jeg fryser. De frembringe smukke Blomster, men de ere uden Lugt; for en eneste Natviol bortgiver jeg deres hele Tulipanflor.

Poul Frederik Barfod, f. 1811, † 1896.

Du studser over, at jeg gjør i Garn og Lærred. Vel sandt, det har intet med det aandelige at bestille; men jeg er jo heller ikke ganske Aand; og saadanne Arbejder ere virkelig en Forfriskning fra Aandsanspændelsen, til hvilken jeg næsten aldrig offrer undtagen de første Morgentimer.

Til den i dit sidste omtalte Barfod har jeg skrevet, men endnu ej faaet Svar. Maaskee han ej har faaet mit Brev, da jeg ej vidste hans Adresse, men har overladt min Søn i Kbhvn. at oplede ham.

Vil Du nu unde mig mere, saa er rimeligviis dermed god Tid i Vinter; thi fra Eckbohrn har jeg i sex Uger intet hørt.

Gud befalet! Din
S. S. Blicher.

[Sorø Akademi.]

Dernæst følgende tre Breve til Barfod:

Spentrup, d. 29. Nov. 1836.

Højstærede Hr. Barfod!

Igaar modtog jeg Deres særdeles behagl. af 25. d. og iler med at besvare det.

*) Udkom 1837 i Randers, se S. 221.
**) ɔ: *J. L. Heiberg* og hans Skole.

Ingenlunde vil jeg benytte mig af Deres ædelmodige Tilbud. De har fattet *Ideen* før jeg, og Dem tilkommer det at *realisere* den saavidt muligt.

Gerne kunne vel vore Foretagender gaae frem ved Siden af hverandre. Og er det ikke godt, at vi tvende Goter paa eengang taler Venskabs Ord til vore Brødre mellem Fjældene? Og ligesaa, at disse tvende Stemmer lode sig høre særskilte, uden at den ene vidste af den anden?

De mig venligst tilbudne Bidrag ville De altsaa anbringe i Deres Maanedsskrivt; og saa meget mindre vilde jeg modtage de *svenske* som Dr. *Eckbohrn* allene er overdraget at sørge for dem.

Jeg kan sluttelig ikke andet end tilføje, at jeg, ganske ubegribeligt! i omtrent 3 Maaneder slet intet har seet fra ham, saa jeg maae frygte, at han enten er syg eller død, eller og at mit sidste Brev til ham er forkommen. — Jeg skriver nu atter i Dag til ham; men skulde af een eller anden Aarsag *Un. Cal.* ikke blive til noget, skal jeg — om Gud giver Kræfter — tilstille Dem noget Bidrag til Deres Maanedsskrivt.

Ærbødigst
S. S. Blicher.

Mellem dette og næste Brev falder Blichers svære Sygdom:

Højstærede Hr. Barfod!

At De først nu erholder mit Svar, dertil er Aarsagen den besværlige Communication formedelst Vinterens Strenghed. Deres Brev af 27de f. M. erholdt jeg nemlig først for 2 Dage siden: og dette mit Svar kan maaskee ogsaa blive ligesaa længe under Vejs.

Hvad nu angaaer de hos mig ønskede Bidrag til Deres nordiske Tidsskrivt, da skulde jeg endogsaa uden Deres Begjering have tilsendt Dem saadanne; men her er for det første dette ivejen: at jeg heri ikke ganske raader mig selv.

Doctor *Eckbohrn* i *Gothenborg* foredrog mig, da jeg var derovre, sin Plan til et lignende Tidsskrivts Udgivelse; men som skulde have reen poetisk Tendents. Jeg forbandt mig nu med ham til denne Plans Udførelse; Subscriptionsplanerne ere udsendte i begge Rigerne — Gud veed med hvad Held — og, synderlig nok, vi ere komne overeens om ogsaa at kalde det *Idunna.* Men da vi er to om det, og det saa vidt adskilte,

deels og fordi vi begge have lidt af langvarig Sygdom, er Planen endnu ikke kommen til Udførelse; have vi tænkt at Begyndelsen kunde skee i Sommer.

De seer altsaa, at jeg er bunden indtil min Ven muelig vilde løse mig, hvilket jeg næsten kunde ønske, da jeg forudseer de allerede antydede Vanskeligheder; og det saa meget snarere som Planen alligevel og raskere kan vorde udført. Jeg skal derfor og tillige skrive til Eckbohrn og tilmelde ham Deres Foretagende tilligemed min Mening. Og skal jeg uophoIdelig gjøre Dem bekjendt med Resultatet.

Med de varmeste Ønsker for Sagens Fremme i hvilke som helst Hænder.

Spentrup, d. 10. Marts 1838.

Deres ærb.
S. S. Blicher.

Spentrup, d. 28. Marts 1838.

Højstærede Hr. Barfod!

Ved Læsningen af Deres Brev af $^{24}/_{3}$ tyktes det mig, som om den af os med saadan Varme omfattede Sag var taget under en højere Beskyttelse. Og hvorfor tør vi ikke ansee os som Redskaber for en usynlig Magt til at grundlægge en Bygning, uden hvis Fuldbringelse det gamle Norden, maaskee før nogen aner, vilde bekræfte *Vøluspas* frygtelige Forudsigelser.

Enhver, der arbejder paa at tilintetgjøre denne onde Trolddom, er min Mand, og derfor giver jeg Dem mit broderlige Haandslag.

Hvad da først og fornemmelig? Hvad andet, end at vi alle tre forene os til *eet* Øjemed ved Udgivelsen af *eet* Tidskrivt. *Ideen* foresvævede mig — men ej saa tydeligt — da jeg tilskrev *Eckbohrn*. Og er det aldeles i sin Orden, at De har tiltalt denne vor svenske Broder. Og er det end mere ligesaa, at *De* vorder Samler og Udgiver: thi De befinder Dem i et *Centrum*, fra hvilket *Radierne* hurtigst og sikrest kunne udstraale. — Eckbohrn og jeg befinder os i *Periferierne* og det *diametralsk* adskilte. Jeg haaber, at han vil dele denne min Anskuelse, Deres Enighed med mig kan jeg ikke betvivle.

Gid nu *Eckbohrns* Svar kunde være saaledes, at De snart kunde udsende Planerne!

Med glad Forventning imødesees et Svar til Deres højagtelsesfulde

S. S. Blicher.

Svaret foreligger tilstrækkeligt i selve det Tidsskrift, der under Navn af *Brage og Idun* og med Barfod som Redaktør gik fra 1839—41.

Fornægtede Blichers onde Stjærne sig saaledes heller ikke ved denne Lejlighed, var han højmodig nok til baade at sende Tidsskriftet Bidrag og virke for dets Udbredelse ved følgende i *Jyllandsposten* for 18. Marts 1839 indrykkede Anmeldelse:

«Brage og Idun.

Vi see her det første Forsøg paa at frembringe en nøje aandelig Forening mellem trende Broderfolk i Norden. Paa en saadan har Tidsaanden allerede længe hentydet. De gamle taabelige Nationalfordomme ere lidt efter lidt forsvundne som natlige Taager for Morgenlyset; og videnskabelig Samfærdsel har mægtigen tiltaget. Men der fattedes endnu et Foreningspunkt, et saadant som Tidsskrivtet *Brage og Idun* giver glædeligt Haab om at vorde.

Heftets prosaiske Deel indeholder: tvende Afhandlinger af *Grundtvig*; een af *Hammerich*; een af *Stang* (i Christiania) og een af *P. L. Møller.* Det poetiske Afsnit vise Digtninger af een Nordmand, to Svenske og ni Danske. At gjøre en udførlig Anmeldelse af disse Bidrag tillader dette Blads Rum ikke; og sandt at sige, er det og bedre, at den, hvem Sagen ikke er ligegyldig, selv læser Skrivtet. Tilmed, da jeg ogsaa har leveret et Par Digte, vilde en Bedømmelse ikke sømme sig.

Med reneste Glæde seer jeg nu, at den Idee, som *Eckbohrn* gav mig, men som min Afstand fra ham og min afsides Stilling ej tillod os i Samfund at udføre, allerede var undfangen hos *Barfod*, og nu under hans Haand er heldigen født til Verden.

Men smerte mig desto dybere maae det, i Abonnementslisten at see den liden Deeltagelse, dette for hele Norden saa glædeligtvarslende Værk har vundet. Det hele Antal er 195; deraf 41 i Sverrig, 25 i Norge*), og Resten i Danmark. Hvorledes seer dette ud i den læsende Verden? Røverromaner, indsmuglede fra Tydskland, gaae af som varmt Brød; og *Brage og*

*) I Løbet af næste Halvaar steg dog Abonnentantallet til ca. *600.*

Idun skulde ej engang faae den halve Trykkeløn betalt! — Dersom ikke et større og nærmere Bekjendtskab med Værket gjør dette til Almeenlæsning for det dannede Norden, da maae vi med Harme og Drøvelse erkjende, at Gjenfødelsens Time endnu ikke er kommen.

S. S. Blicher.»

I dette Tidsskrift offentliggjorde Blicher foruden Digtene *Brage og Idun* (1839), *Dugdraaben* (1839), og fire *Himmelbjergsange* (1840) tillige sine *Livserindringer*. Samt endnu følgende, ikke senere fremdragne Digt om

Dronning Gunhild*):

Fordum.

Da varst Du klædt udi Zobel og Maar,
og pyntet med prægtige Smykker.
Juveler og Perler i guldfagert Haar,
i Sindet de slemmeste Nykker.

Nu.

Da ligger Du nøgen og skrumpen og fæl
alt med dit skallede Hoved,
langt sortere end den Egepæl,
hvormed Du blev Sumpen troloved.

Fordum.

Du glimred som Stjærnen af første Rang
og tusinde adlød din Villie,
forelskede Sukke ledsaged din Gang.
naar yndigt Du dansed paa Tillie.

Nu.

Da ligger Du stille paa Dødningeliin
med haarde visnede Hænder;
med dette stive og isnende Grin
Du ingen Hjerter antænder.

---

*) ɔ: *Dronning Kongemoder* (gift med den norske Konge, Erik Blodøxe ca. 920), om hvem der gik det fejlagtige Sagn, at Harald Blaatand lokkede hende ned til Danmark, lod hende dræbe og hendes Lig nedsænke i Haraldskjær Mose. Da nogle Grøftegravere her i *1834* stødte paa et Kvindelig, troede man at have Hendes Majeslæt for sig; det er ganske uhistorisk. Gunhild blev ikke lokket til Danmark, og døde hun end i Udlændighed (ca. 970) fik hun dog et mindre vaadt Hvilested.

Fordum.

Da satte Du gjærne Blodøxen i Gang,
Kong Erik Du lettede Byrden;
Du delte paa Fjæld og paa Hav og paa Vang
din Tid mellem Leflen og Myrden.

Nu.

Nu har Du det temmelig tørt og svalt,
men hæslig med Munden Du vrænger:
Dødsvrælet, da Du blev i Mosen kvalt,
neddukket af Bødlernes Stænger.

Hvor kunde Du tro Harald Blaatand saa?
Selv brødst Du jo over Dig Staven,
nu ligger Du blaatandet selv paa Straa,
mens han ta'er en Lur sig i Graven.

Der er endda gledet en heel Deel Aar,
mens Du haver ligget i Sølen;
gad vide, hvordan det dernede staaer.
Hvad Nyt, Dronnning Gunnild, fra Pølen?

Blevst Du udi Helvede saa forbrændt,
da have de handlet Dig ilde;
Erik Blodøxe skulde Dig næppe gjenkjendt,
om ellers forresten han vilde.

Maaskee han er ogsaa dernede endnu
med samt Eders værdige Sønner;
maaskee det er rundet ham siden i Hu,
hvor daarligt sig Blodøxen lønner.

I tusinde Aar snart — det falder mig paa —
min Naadige haver sig fjælet;
De vil til Dagen paa Ny opstaa,
De længe med Døden har hælet.

Maaskee det skal være en Overretsdom,
som De nu paa den Maade lider.
De laae udi Mulmet et Tusind Aar om
og atter til Lyset nu skrider.

De viser Dem ret som en Antiquitæt
fra gamle hedenske Tider;
God Nat! og sov vel, Deres Majestæt!
Det sorte Laag over Dem skrider.

Min Ligpræken kommer saa temmelig seent,
vil mulig ej somme behage;
imidlertid er den dog ærlig meent,
jeg beder tiltakke at tage.

Blichers Hjærtesag var og blev dog, som før bemærket, i disse Aaringer *almindelig Værnepligt*; i dens Indførelse saa han tilsyneladende den eneste sande Borgen for Danmarks Bestaaen. Hans første Artikel om dette Æmne fremkom i *Jyllandsposten* for 24. Sept. 1838; den begynder med et Hib til Stænderforsamlingen i Viborg:

«Vi have nu nys seet, ej allene med Forundring, men og med Forbauselse; ej allene med Forbauselse men og med Bedrøvelse — dyb Bedrøvelse — at det vigtige, ja vel det allervigtigste af alle de Forslag, der ere gjorte i Danmarks Stænderforsamling: det *ovenskrevne* nemlig, ej engang har kunnet udvirke en Commitees Nedsættelse.»

Det er en Pligt mod Gud, siger han, at værge sit Fædreland:

«Hvad kan være mere lavtegennyttigt, end at ville unddrage sig denne Pligt enten ved at frakjøbe sig samme, eller ved at vælte den over paa Andre? Og hvad er tillige mere farligt? Naar Fædrelandet er i Fare, kan det da være ret eller gavnligt, at Een af ti vaabenføre Mænd kæmpe for det, og de andre Ni staae hos og see til, eller krybe i Skjul? Kan man undres over, ynkes over, at de Hænder, som laae i Skjødet istædetfor at løfte Sværdet -- at disse Hænder lægges i Lænker? at de, som ikke ville vove Livet for Friheden, at de miste den, eller i bedste Fald dem begge? — Men dybtnedtrykkende, sønderknusende er det: saaledes villieløs og magtesløs at vorde berøvet Livets høieste Goder lige indtil Æren selv. Er det at opfylde *Pligterne mod Næsten og mod sig selv*?

«*Hvad koster det?*» Dette er et godt oeconomisk Spørgsmaal, som enhver Huusfader gjør, naar han vil kjøbe noget. Er det ham for dyrt, saa lader han det være. Men naar vi nu *have* et Fædreland, skulle vi da ængsteligen spørge: «Hvad koster det at *beholde* det?» — Sandeligen! det koster ikke nær saa meget, som at *tabe* det! Eller troe I, at en Erobrer vil formindske Eders Skatter? eller spare Eders Trælleblod i hans andre Krige? Forblindede Folk! ej engang Dit *Maal* og Dit *Navn* lader han Dig beholde. Her kunde maaskee en lille Tid blive et Jylland, et Fyen, et Sjælland; men intet *Danmark!* Bonden kunde vel faae Lov til at *tale* sit jydsk, sit fynsk, sit sællandsk; men *dansk* det vilde i Tidens Løb vorde et *dødt* Sprog, som maaskee brugtes til en Afvexling i lærde Skoler, hvor Dine Ætlinge kunde faae Ørefigener for: «Kong Christian stod ved højen Mast» og Niels Ebbesøns Vise.»

«En saa liden Stat som Danmark har ingen anden vederhæftig Borgen for sin Selvstændighed, end almindelig Vaabendygtighed. Uden denne, vil det kun leve et usikkert Statsliv, et Liv, der blot hænger i udenlandsk Politik — politisk Skinsyge — det vil sige: hænger i et Haar. Vi kjende allerede noget til *Udskiftning* i det Store — hvad betrygger os for nye Landinspectører? — Tractaternes Ubrødelighed? deres evige Fasthed? Ministrenes Ordholdenhed? Regenternes uforanderlige Ædelmodighed?

Mon det dog ikke var sikkrere at stole paa os selv? — «Stol paa Gud!» Det er ret! Men den, der ikke vil bruge de Kræfter, Gud giver ham, mon han og tør stole paa en miraculøs Bistand af den usynlige Magt, hvis Gaver han fornegter. — —»

«Tilforn blev ingen øvet i Vaaben, førend han med eet kom ind under Corporalens Stok og Officerens Klinge — nu blive de danske Drenge allerede i Skolen forberedte som i Leeg og med Lyst; og der er Ingen, som nu gjør sig selv til Krøbling, for at blive fri for at følge Kalveskindet, hvis Lyd forhen var ligesaa frygtet som den yderste Dags Basun.

Og uagtet denne Statsstyrelsens Tendents til almindelig Vaabendygtighed, ville dens *Raadgivere* ej engang høre tale om samme! Det vil staae som et sørgeligt Blad i den danske Historie: at en blind Mand, født udenfor Danmark, har hævet sin mandige Stemme for at bringe alle Danske til at være *Mænd;* men at denne Stemme blev overdøvet. *«Der kan ikke være Tale om et Forsvar, som vilde koste Landet mere, end dets Indtagelse af en Fjende!!!»* Saaledes lød det forrige Gang paa Danmarks gjenoprettede Landsting; og denne uheldvarslende Røst tilbageslaaes endnu af den gamle Domkirkes fortørrede Mure.

Det koster — det koster! ja vist koster det — alting koster — Stændernes Raad koster ogsaa. Men af alt, hvad der koster, er Intet saa kostbart som det, at blive erobret af en Fjende.

Naa! hvad koster det da at forsvare — at frelse sit Fædreland, sin Selvstændighed, sin Ejendomssikkerhed, sin Legemssikkerhed, sit Modersmaal, sin Nationalitet? Hvorledes staaer Priis-Couranten paa disse Varer? Har Peder Madsens Bogholder ogsaa udregnet det rigtigt i ægte eller uægte Brøk? Ja, ja! jeg vil nok troe, han forstaaer sin Søren Mathiesen: Regningen er rigtig paa Facit nær; thi det er *Nul — et stort Nul, et politisk Nul og Intet!*

Men skulde det da og see saa farligt ud med denne Bekostning? Dersom det danske Landeværn organiseredes, eqviperedes, exerceredes ganske som den nu bestaaende Armee, ja da vilde

det jo koste ti tolv Gange saa meget som nu, og saaledes snart opløse sig selv. Det kan da ikke være Meningen; man skal derimod søge at godtgiøre, at Statscassen snarere skulde vinde end tabe ved den paatænkte Landeværnsindretning.»

Blicher søger nu at godtgiøre, at ved Læretidens Nedsættelse til en Tredjedel, ved Indførelse af Nationaldragt, der samtidig skulde være Krigerdragt, og ved en forstandig Anskaffelse af Vaaben én Gang for alle, vilde Udgiften til et Landeværn kunne holdes indenfor ganske rimelige Grænser.

Denne Artikel var uden Navns Underskrift, men den næste om samme Æmne — i *Jyllp.* for 29. Okt. 1838 — ledsages af følgende Bemærkning:

«At det var mig, som — skjøndt uden Navn — har skrevet om denne Sag i *Jyllp.* N. 39 vil jeg nu her vedgaae. Jeg har skrevet eet og andet uden Navn, fordi det var mig om Tingen at gjøre, og *Navnet* intet gjorde til Sagen. Men dette sidste er Sommes Hovedsag; derfor gjætter og spionerer de, og saaledes har min Personlighed mere end een Gang maattet undgjælde for andres Sager. Jeg haver nok i mine egne; thi erklærer jeg: at jeg herefter sætter mit Navn under alt, hvad jeg skriver. *S. S. B.*»

Forøvrigt er denne Artikel kun Variationer over samme Thema: Vi ejer kun et Redningsmiddel til Landets Bevaring, det er «*almindelig Bevæbning og Vaabenfærdighed* og herfra skulde ingen fritages uden *Embedsmænd, Oldinge, Børn og Krøblinge.*» . . .

«Vi har en Talemaade i vort Sprog — den er sagtens indført — en Talemaade, der passer ret bekvemt allevegne, hvor man behager at gaae udenom *Pligt.* Den lader sig bruge, naar man vil unddrage sig sin *Pligt*, og naar man vil overtræde den, hvilket i Gjerningen kommer ud paa eet. Den skydes foran som et Skjermbræt, naar man vil gjøre noget, som ikke vel kan taale at sees ved Dagslyset. Den stikkes frem som et Motto, naar man vil tale imod sin Overbeviisning, imod Sandhed, imod Pligt. Denne Talemaade hedder: «*at tage Hensyn*».» Man skal tage *Hensyn* til, om det at gjøre Ret mod de Andre, kunde skade os selv; om det at tale Sandhed kunde støde Nogen. Naa! lad da Den, som ejer en rummelig, bøjelig Samvittighed, tage hvilke Hensyn den behager i dens egne Sager! Men i de offentlige Sager, i denne Sag over alle Sager, der skal kun

være eet *Hensyn*, og det er *res publica* ɔ: *Almeenvel.* Jeg har et Embede, jeg staaer i forskjellige Forhold til adskillige Mennesker, jeg har en stor Familie at forsørge, jeg har syv Sønner, men jeg vilde til alt dette intet *Hensyn* tage, men stille dem alle Syv, jeg vilde ej engang undtage een som Gammelmandssøn, jeg vilde stille dem Alle mod Fædrelandets Fjender, naar Alle vilde gjøre som jeg, naar Pligten mod Fædrelandet er almindelig, var eens for alle. Jeg har her nu intet andet *Hensyn* at tage end *Fædrelandets Frelse;* thi af alt Jordisk og Timeligt tilhører dette min første og højeste Kjærlighed; og jeg haaber at have ret mange Medbejlere.»

I en senere Artikelrække*) siger han bl. a.:

«Der er kun een Stand af det hele Borgersamfund, som afgiver Soldater: Bondens Arne, der ernærer det Hele, maa ogsaa værne derom. Men endog heri er stor Indskrænkning, mange Undtagelser: Velhavende Bondersønner gaae næsten alle fri, hvorvel de dog ikke alle kunne være beladte med Brok eller Øjensvaghed. Der findes store Landsbyer, hvor ikke een Gaardmandssøn er Soldat. Soldater vorde da ikkun Huusmænds, Indsidderes og meget fattige Gaardmænds Sønner.» — Den 12. Marts 1839 indrykkede han i *Jyllp.* følgende karakteristiske Opsats:

«*Nok engang om Værnepligten:*

Nu rejser *Tscherning*; *Brock* og *Fibiger* ældes; de lave sig allesammen snart til den lange Rejse, fra hvilken man ikke vender tilbage. — Skal det saa være reent forbi? jeg mener med Hovedsagen i Danmark? — Det er slet ikke længere siden, end at Mange endnu meget godt kunne huske det, at man herudenfor snakkede meget peent om det Venskab, man havde for os; men det Venskab svier til os endnu. Og eftersom man nu nyssens har hørt en lignende Lyd, saa kunde den ogsaa let være et Forvarsel. — I Roeskilde er vel Intelligentsen for stærk til at troe paa saadant noget. Og inden man samles igjen deroppe ved den Søe, der leverer de lækkre Brasen, kunde det hænde, at vi fik fremmede *Fiskere* herind.

Kongen har af Folket forlangt Raad til Folkets eget Bedste. Nogle har han faaet, og jeg troer, at de i det Hele ere gode; men det Bedste, det staaer endnu tilbage — hiint Raad over alle Raad, uden hvilket intet af alle de andre er vist paa at komme tørt i Huus. Er det saaledes, at man bygger paa den

*) Om Blichers Udtalelser i denne Sag se endnu *Jyllandsposten* 17/12, 24/12. 1838, 7/1, 25/3, 24/6, 8/9, 10/9, 24/9 1839: 12/5 1840.

af en god Konge lagte Grundvold? Er det saaledes, man retfærdiggjør Folkets Tillid? — Man debatterer om Finantserne: det kan være godt nok; men hvad om der kommer Fremmede. og tømme alle vore Kasser? — Man raadslaaer om Hartkornet: meget vel! men hvad, om der kommer Nogen og slaaer os og alle vore Beter i Hartkorn?

Det er en Mærkelighed: den producerende Stand har sine Repræsentanter i Raadet, den Handlende sine; endogsaa den Læsende har nogle; men Krigsstanden har Ingen. Er dette ikke som et Tegn paa: at alle Stænderne tilsammen skulle være een Krigerstand, naar der er Krig paafærde? Naar Landet er i Fare, da er der hverken Bonde eller Greve, hverken Kræmmer eller Grosserer, hverken Grovsmed eller Guldsmed; men Alt er — eller skulde være — Kriger, Landsforsvarer. — I Fred gik *Cincinnatus* bag sin Plov; men naar Krigstrompeten smældrede, smed han Plovkjeppen og greb til Sværdet. I Fred drev *Manlius* Kvæg tilvands; men naar *Jani* Tempel blev lukket, ombyttede han Hyrdekoften: *Sagum*, med *Prætexta*. Da de forkjælede, fordærvede Romere lode «stille for sig», da de holdt Lejesvende, da var det og forbi med deres Magt og Herlighed.

I de Tider, da Dansken kjendte og brugte sine Kræfter, da heed det ved Spydklappet paa Skjoldet, ved Budstikkens Løb, ved Baunens Blus: «*Mand af Huus!*» men derfor lodes dem ej heller «*deres Huse øde.*» — Nu klappe de Rige og Fornemme til Dands, til Engelskdands — der maaskee kan endes med *Polskdands*; Gaardmanden lader Budstikken løbe forbi hen til Huusmanden, og Kjøbstædmanden anstiller et Fakkeltog. Dermed skulle vi holde Fienden ude — ja! ligesaagodt som med et Cabinet fuldt af Gaasefjer, og en Portefeuille fuld af Noter.

Det er vist nok: *Mennesket* er af Naturen *selvisk*, men *Borgeren* skal fremfor dette være *fædrelandsk*. Og de, hvis Sjæle ere for egennyttige eller for fejge, for lumske eller for dorske, til at være dette — deres *Legemer* skulde alligevel holde Trop med de Braves.

Grever, Prindser, Konger og Kejsere vove deres Purpurkjortler — hvorfor skulde Skrædere og Skomagere, Bodsvende og Skriverkarle, unge Gaardmænd og Gammelmandssønner ikke ogsaa vove deres Trøjer» — «Jah!» sige de, «hine gjøre det for Æren» — som om alle de Andre ingen Ære havde. Den Ære at værne om Fædrelandet. den kunne, den skulle alle dets Sønner have. Kan Kongen omskifte Sceptret med Kaarden, skulle

Naal og Syl, og Pen og Alen, og Plejl og Plovkjep være fredlyste — hvad jeg vilde sige: æreløse.

Krigsstand — jeg kan ikke komme tilrette med det Ord. «Min Søn skal i *Krigsstanden*» sagde Greven eller Baronen, og Præsten og Degnen, Forvalteren og Forpagteren, og Mammeselle og Mejerske, og Gaardens Folk og Godsets Folk saae paa den nysconfirmerede eventuelle Fændrik som paa et højere, halvfremmed Væsen, et «*Noli me tangere!*» «Min Søn skal i Krigsstanden», sukkede Trælbonden, og Moder og Broder, og Søster og Frender, og Venner saae paa den tilkommende Soldat som paa En, der var uskyldig dømt til Kagstrygning og Slaveriet. — Mon den Tid da ikke vil komme, da det skal ansees for en Vanære eller en Ulykke, ikke at maatte, eller ikke at kunne værge for Fædrelandet, med Alt, hvad deri indbefattes, det er: alt det Gode, vi eje og nyde under denne vor jordiske Tilværelse.» — — —

Omsider giver Blicher sig til i en Række vidtløftige Dagblads-Artikler omstændeligt at udrede indtil de mindste Bagateller, hvorledes han har tænkt sig hele vort Værn ordnet; og sjælden slutter han i disse Aaringer en Opsats uden at indflette nogle Ord om den almindelige Værnepligt. Da han saaledes den 4. Marts 1839 er ude i *Jyllandsposten* med en kraftig Opfordring om at rejse *Niels Ebbesen* et Monument i Randers, udbryder han pludselig:

«Jeg føres her af Sagen selv umiddelbart ind i den om Danmarks Forsvarsvæsen, det er: almindelig Værnepligt og Værnedygtighed. *Cato* blev saalænge ved at ende alle sine Taler i Senatet med det velbekjendte: «Forresten mener jeg, at Carthago bør ødelægges» — til hans Mening havde gjort sig gjældende, og Carthago blev ødelagt. Jeg er vel ingen Raadsherre; men havde jeg faaet et Sæde i Raadssalen her, jeg vilde saalænge gjentaget mit Raab paa Almeen-Værnepligten, til det dog endelig var blevet hørt. — — —

Cato raabte paa at ødelægge en Stat, udrødde et Folk; men jeg raaber paa at frelse vort eget Fædreneland. «Dannemænd!» — vilde jeg sige — «Seer ikke efter, hvo jeg er! men hører paa, hvad jeg siger! Forarger Eder ikke over Vaabenraabet i Præstemund! Jeg kalder ikke til Angreb, men til Forsvar for Huus og Hjem, for Fødeland og Forfatning og Throne — ja for Throne; thi den hører til Landet; og den, der tager det Ene, kan ogsaa tage det Andet, — og tager det.» «Dannemænd!» — vilde jeg sige —

— «Hvad I her høre, det er intet Drengeskvalder, det er ikke en brusende Ungersvends umodne sværmerske Hjernefoster. Alderdommen bleger allerede stærkt paa mine Haar; men i Kjerlighed til mit Fædreland er jeg endnu en Yngling. Den Ild, som for et halvt Aarhundrede siden tændtes i det unge Bryst, er endnu ikke udslukket i det gamle. Tiden, Sygdom og Modgang kunne bøje min Ryg, men ikke det Sind, med hvilket jeg her taler, med hvilket jeg vilde handle, om jeg kunde, vilde opoffre Alt, hvad jeg ellers har kjært i denne Verden, for at redde den Deel af Verden, som bar min Vugge, og snart skal bære min Grav.»

«Dannemænd!» — vilde jeg sige — «Det er nu paa høje Tide, at staae op af Søvne; thi Eders Fordærvelse kan være nærmere, end I drømte. Eller ville I atter lægge Hænderne sammen i Skjødet, eller om Eders Pengeskrin — hvem der har noget — atter slumre, og sige i halv Søvne: *Det har vel ingen Nød — det gaaer vel ikke saa haardt til, som Præsten præker — lad den sørge, som længst lever! og den lukke Døren, som sidst gaaer ud!* — Ville I, i Eders daarlige Sikkerhed, smile ad mig, og sige: *Det er Phantasier, Digtergriller! Du raser, Poet! Din megen Digtning gjør Dig galen.*» Jeg vilde ønske — skulde jeg svare — at I alle vare betagne af samme Galenskab som jeg!»

Kravet om *almindelig Værnepligt* var dog kun ét af de Midler — ihvorvel den kraftigste — med hvilke Blicher søgte at rejse Nationens Selvbevidsthed og gjøre den skikket til at bortfeje den Truselsky, som han med sit vejrsikre Blik allerede saa samle sig paa vor søndre Horisont. Bestræbelser i samme Retning har vi i hans Artikler om det danske Sprogs Førsteret*), om Indførelse af Nationaldragt, om Oprettelse af en dansk Højskole etc. — Overalt gjør Blicher sig til Talsmand for hel moderne Synsmaader. Om *Latinen og Græsken* siger han saaledes: «De Lærde ville nu absolut — for og at bruge et fremmed Ord — *tale* et Sprog, hvis Udtale de ej engang kjender, *skrive* et Sprog, i hvilket de ej engang kunde undgaa Bommerter. De ville

---

*) Om dette Æmne se f. Ex. *Jyllp.* 22/10 1838: *De døde Sprog i Danmark.* — *Tysk Vægtersang* (*Dannevirke* 2/9 1840), *Blik mod Syden* (*Dannev.* 5/9 1840), *Efterlysning* (*Dannev.* 9/9 1840). Sml. hermed Artiklerne: *Danskhed* (*Jyllp.* 21/11 1838), *Dannevirke* (*Jyllp.* 1/10 1839), *En Tale til alle danske Mænd* (*Jyllp.* 15/1 1841).

nu endelig bruge et Sprog, som kun een af tusinde forstaaer, istedetfor Modersmaalet, som alle forstaaer.» I Latinens Sted fordrer han, foruden Modersmaalet, Tysk og Engelsk. Thi hvad Brug gjør vi af de gamle Sprog? Lærer vi dem «for at præke Latin? catechisere paa Græsk, trøste Syge og Døende i disse døde Tungemaal? Nej! naar vi have taget vore Embedsexamina paa Latin, saa udøve vi herefter vore Embeder paa Dansk, og kyle vor *Cicero* og *Demosthenes* og alle disse gamle Karle til vore Drengebørn i Skolerne eller paa Disken til Kjøbmanden. Nu have vi intet at bruge dem til — nu da vi just skulde bruge vor Lærdom. Jeg seer Skuldertræk og Smiil: «Herren har vel aldrig kunnet noget Latin; derfor er han saa gram paa Sproget.» — Saamænd! Der er noget i det. Rigtignok gav gamle *Jacob Baden* mig *Laudabilis præceteris* for mit Latin til Artium, men skulde en *Cicero* været min Examinator, havde jeg vel hverken faaet eller fortjent mere end *Non contemnendus*».*)

— — — «Hvad om der anvendtes den *halve Tid*, eller kortere, paa at lære *Modersmaalet* tilgavns, og deri lære de bedste Forfattere? *Nabofolkenes Maal*? *Verdenshistorien?* — men ikke i Beenradsskikkelse: *Fædrelandets Historie? Fædrelandets Geographie?* i videste Bemærkelse; og derunder dets hele oeconomiske Forfatning, dets Lovvæsen? hvoraf f. Ex. en Præst i 10—12 Læseaar ikke lærer saameget, at han kan hytte sin Trøje for en proceslysten Bonde engang.»

Blicher tænkte ogsaa alvorligt paa at faa indført en almindelig *Nationaldragt**). Han siger herom bl. a.: «Paa Talen kjende vi rigtignok hverandre som Danske; men tillige som *Kjøbenhavnere*, *Sjællændere*, *Fyenboer*, *Vesterjyder*, *Østerjyder*, *Wendelboere* o. s. v. Men *Dragten*, den vilde udelukke alt Provincielt, og fremstille eet eneste *Nationalt*. — — —

Vi sende nu vore Skrædere til London og Paris, for at de kunne lære at omskabe os til Franskmænd og Engellændere? O Vee! Det er nok ikke blot i Skind, men og i Sind! — — —

*) Blicher mestrede som bekjendt en betydelig Række Sprog; han har givet Sprogprøver ikke alene i Svensk, Fransk, Engelsk og Tysk, men endogsaa i Italiensk og Hollandsk; ja end ikke Russisk var ham ganske fremmed [Se Novellen «*Stodderkongen*»]. Ogsaa den Fortrolighed, hvormed han omgaaes det vanskelige Almuemaal, *Jydsken*, der jo dog egentlig ikke var *hans* Modersmaal, men hvis hemmeligste Sjæl og Betoninger han synes at kjende, vidner om hans enestaaende sproglige Begavelse.

**) Se herom *Jyllp.* 21/10 1838: «*Nationaldragt*»; *Jyllp.* 8/10 1839: «*Dansk Folkedragt endnu engang*».

Der er talt saameget om Besparelser — og der er vel endelig ikke talt for meget endnu. — I den her omtalte Sag er endda og Noget at tale om *Besparelse.* Hvad her aarligen gaaer ud for Klæde og Cassimir, og alt det hele lange Synderegister af udenlandske Silkeklude og Bomuldslapper, til at udmaje vore og vore Kvinders Kroppe, til at vedligeholde denne tragicomiske *Verdensmaskerade* — see! alt dette kunde spares, naar vi og vore Kvinder ikke skammede os ved at være Danske.»

Tilsidst udbryder han:

«Landsmænd! Det er her blot om Begyndelsen at gjøre. — «Hvo skal være den første?» — Der skal ingen Enkelt være den første; men I skulle Mange være den første. Forener Eder, saa mange som elske det gamle Danmark, og troe paa dets Gjenfødelse! Forener Eder, Alle I, som have Villie og Kraft til at hæve Eder over Sløvhed og Slendrian! bortslænger de udlændiske Lapper! og ifører Eder danske Kofter og Broge! Fæster det gamle Dannebroge som et Skyldbrev paa Kjerlighed og Troskab mod Konge og Fædreland paa Eders Hjelme! Og møder saaledes adaare paa Danmarks højeste Bjerg! Og indvier det med hjemlandsk Tale og mandig Sang!

Landsmændinder! Danske Koner! og I, som ønske at vorde det! Kunne I ikke opfinde en dansk Klædning, i hvilken I alligevel — ja meget mere kunde behage Manden og Kjeresten? — Spanierinden har sin Mantilla. — Kunde der ikke udtænkes en dansk Kaabe, eller nogetsomhelst andet — kun ikke laant, ikke efterabet Klædemon, i hvilket I hedeligt og hjemligt opstige som Lysalfer paa Bjergets Tinde?

Danske Kvinder! Danske Mænd! Lader os saaledes samles paa det kommende Aars længste Dag!»

I 1840 havde Grundtvig udsendt sin Pjece: *Bøn og Begreb om en dansk Højskole i Soer*». *Jac. Chr. Lindberg* gav i *Nordisk Kirketidende* for 8. Novb. s. A. Tanken sin varmeste Tilslutning, og Sagen drøftedes flittigt rundt om i Bladene, især i det nyoprettede *Dannevirke,* udgivet af *P. Chr. Koch.* I dette Organ fandtes der for 6. Novbr. 1841 en «*Opfordring til den nordslesvigske Bondestand*» om at slutte sig sammen og yde Pengebidrag til Oprettelse af en Højskole; der vil blive Anvendelse for mindst 4000 Specier; disse Penge maa Bønderne selv skaffe tilveje! De har Raad nok til det, siger Bladet. Artiklen slutter saaledes:

«Dersom denne Sag faaer Fremgang og Sagen et lykkeligt Udfald, da vil det Nord-Slesvigske Folk rejse sig selv et herligt

Mindesmærke, og Historien vil berette til sildige Slægter, at det var her, at Bondestanden første Gang vaagnede til Erkjendelsen af sin Trang og sit eget Værd og oprettede for sig selv en Højskole, for der at kunne erhverve en levende og frugtbar Oplysning, uden hvilken den indsaa, at den ikke kunde indtage en hæderlig Plads i Samfundet og værne om sit Fædreland, sit Modersmaal og om sig selv.»

I nedenstaaende Artikel yder Blicher denne Sag sin mest uskrømtede Anerkjendelse*).

«*Spentrup* (ved Randers), d. 25. Novb. [1841].

I *Dannevirke* Nr. 37 læses en *Opfordring til den danske Bondestand*, hvis Formaal er saa ædelt, højsindet og almeenvigtigt, at enhver rigtig Danemand, greben af en glædelig Studsen, udbryder: «Saadan bør det være! Hvorfor kommer det først nu?» — Ja! hvorfor blev Amerika ikke fundet, før Columbus ledte det op? — Fordi — jo fordi Ingen, før han, havde kunnet stille et Æg paa Enden. — Men til vor «Opfordring»! Den er stillet paa den rette Ende: «En Højskole for den sønderjydske Bondestand!»

Uagtet alle muelige Næsekrøller og Panderynker, saa raaber jeg med: Højskoler for den danske Bondestand! Højskoler i Sønderjylland, i Nørrejylland, paa Øerne og overalt i Daneriget!

Men hvad skal der da læres i disse Skoler? Hverken Græsk eller Latin, hverken noget dødt, ej heller noget levende Sprog, undtagen det danske Modersmaal. — Der skal læres Historie og fremfor alle Fædrelandets, paa det Lærlingen kan kjende Fortidens Dyder og Lyder og see sig alvorligen i Spejl. Han skal da, idet han bevarer Mindet om udmærkede Afdøde, føle hos sig selv Drivt og Kraft til retskaffen Daad og til Opofrelse for Fædrelandet. Men han skal paa den anden Side gjøres bekjendt med det Onde, der er skeet og Følgerne deraf, paa det han maae skye og afskye Alt, hvad der forstyrrer, ja blot hindrer Almeenvel, og sinker Fremgang til det Bedre.

Han skal lære Geographie, udførligst Fædrelandets, og der indbefattet dets Bestyrelsesmaade i alle Grene, samt det Særegne hos de forskjellige Egnes Almue. — Og endelig skal han have et vigtigt Tillæg til sin Lærebogs sjette Capitel, nemlig *Pligterne*

*) *Dannevirke* 1/12 1841 *sml. Aarh. Stiftstid.* 4/12 1841, hvor Artiklen er lidt anderledes affattet.

mod Fædrelandet (hvilken Lærdom allerede i Børneskolerne burde bibringes og indprentes). — Ogsaa vilde et kort Udtog af Landvæsenets Hovedgrundsætninger være nødvendigt samt en Udsigt over de forskjellige Drivtsmaader.

Hertil burde — efter Undertegnedes Anskuelse — Underviisningen være indskrænket, da de øvrige for Bonden nødvendige Discipliner jo læres i enhver Almueskole.

Læretiden kunde fastsættes — efter Lærlingens Aandsgaver — til eet, to eller flere Aar. Efter offentligt bekjendtgjort Examen maatte Characterer meddeles.

De Kundskaber, den unge Bonde paa en saadan ægte dansk Højskole vil samle, det Fædrelandssind, der hos ham vil blive vækket og bestyrket, turde efter hans Hjemkomst udbrede sig frugtbringende i hans Kreds. Han vil muelig endog paa mangen lang Vinteraften meddele sine Jævnlige af det indsamlede Forraad.

(I *Landoeconomisk Tidende* Nr. 42 findes en Artikel i samme Tendents*). Men højst mærkeligt er det: *at en jydsk Bondeknold for sexten Aar siden har undfanget den samme Idee*, men ikke kundet bragt den til Udførelse. Han er nu Landsbyskolelærer, den Samme. Paa Himmelbjerget haaber jeg, han vil lade sig see og høre.) **)

Fram, fram! Bondemand!
«Kundskab er Styrke.»

Saaledes gik Blicher svanger med Ideer til alle Sider. At han ogsaa i disse Aar til Danskhedens Fremme tænkte paa at faa udgivet en *Læsebog* ses af efterstaaende Breve:

Til Kongen.

Idet Underskrevne af et trofast dansk Hjærte lykønsker Deres Majestæt til Allerhøjstsammes Tronbestigelse, lykønsker han tillige i det gladeste Haab sit elskede Fædreland. Han

---

*) Her maa Blicher vel sigte til Artiklen: *Et Par Ord om Ungdommens Anbringelse til de forskjellige Leveveje, og især til Landvæsenet* [1841].

**) Hermed tænkes der sikkert paa Skolelærer *Rasmus Sørensen* (f. 1799 † 1865), en Bondesøn fra Jælling, der som Lærer i *Brandstrup* paa Lolland 1822—27 begyndte en Aftenskole for Bønderkarlene. Rasmus Sørensen deltog som Taler i Himmelbjærgfesten bl. a. 2.—3. Aug. 1841 [se nedenfor]. — Han var Folketingsmand fra 1849—52. — Som bekjendt oprettedes den første Højskole 1844 i *Rødding* i Sønderjylland.

beder allerunderdanigst om Tilladelse, at maatte for sin Konge udtrykke sine frydefulde Følelser ved at see Folkets højeste Ønsker allerede saa kraftigt og forhaabningsfuldt udtalte fra Tronen. — Blandt disse Ønsker har og min svage Stemme længe og ofte tolket det maaskee allervigtigste om *almindelig Værnepligt*, hvis rette Organisation er første Betingelse for Danmarks vedvarende urokkelige Selvstændighed saavel som for fremtidig fuldkommen Befæstelse af den Trone, som Deres Majestæt, nu den Femtende af den ædle gamle Kongeslægt, af Kongernes Konge er kaldet til at beklæde.

Den for Almueskoler authoriserede Religionslærebog har i Capitlet om *Pligterne* intet om den, der er Basis eller Indfatning af alle, Pligten nemlig mod Konge og Fædreland; thi den korte, kolde og ubestemte Paragraph (Side 91) hæver sjælden Almuens Tanker højere end til Fogden og Amtmanden, Skattebogen og Sessionsbordet. Men hiin Pligt over alle Pligter mod Næsten borde vist indskærpes den mandlige Ungdom alt med den første Udvikling af Sjæleevnerne. Usvækkelig Følelse af denne Pligt maatte bringes til at udgjør et fælleds Grundtræk i alle individuelle Characterer. Da først, tror jeg, vil Vaabenfærdighed vorde forenet med den bestemte Villie, som gjør Nationer — smaa med store — stærke indtil Uovervindelighed. Det tykkes mig, at til dette store Maals Opnaaelse vilde et virksomt Middel findes i en Læsebog, der indeholdt Grundtræk af Fædrelandets Historie, ligesaa af dets Geographie og Statsforfatning, samt fædrelandske Sange — — mest historiske; i hvilke ædel Daad og ægte Fædrelandssind traadte frem som i levende og begejstrende Personification.

Under saadant Hensyn har jeg digtet mine sidste *Folkeviser* som og forhen ristet *Bautastene* og samlet af Andres over Nordens Hædersmænd.

Til saadanne vilde deels kunne læmpes gamle Folkemelodier, deels nye underlægges: saa Digtekunstens og Tonekunstens forenede Kræfter kunde give Fædrelandskjerlighed det dybe Præg og det høje Sving, som skaber Helte.

Finder Ideen min allernaadigste Konges Bifald, da vilde jeg udbede mig at maatte fremlægge til allerhøjeste Bedømmelse et Forsøg paa en saadan Læsebog.

Spentrup, d. 7. Jan. 1840.

Allerunderdanigst

Steen Steensen Blicher.

Sognepræst.

[Rigsark.]

Ansøgningen var ledsaget af følgende Brev til Kongens Kabinetssekretær *J. G. Adler*:

Hr. Etatsraad!

Dersom vedlagte allerunderdanigste Andrag — som jeg haaber — vinder Deres Bifald, da beder jeg, at Kong Christian den Ottendes mangeaarige trofaste Ledsager og Ven vil bringe det for Majestætens Øjne, der med Ørneblik haver

Johan Gunder Adler, f. 1784 † 1852.

strax paa eengang fæstet sig paa de trende højvigtige Nationalanliggender: Landsforsvar, Søforsvar og Secundærbestyrelsen (Collegialforfatningen). Om almindelig Værnepligt har jeg (i *Jyllandsposten*) skrevet; om Fædrelandssind har jeg sjunget saa mangehaande, at jeg vel tør antage, at Noget deraf har naaet Deres og Deres kongelige Vens Ører; ligesom jeg haaber, at min Færd paa Himmelbjerget, og den Tendents, jeg har stræbt at give denne Folkefest, ikke heller er Dem ubekjendt.

Maatte det danske Folk til næste 1ste Aug. kunne omringe sin Drot paa Himmelbjergets Tinde, udsjunge for ham sine

Følelser, og i mandig Tale tolke sit Borgersind, sin Kjerlighed til Konge, Forfatning og det gjenfødte Fædreland, da vilde Festen først vinde sin fulde, sin hellige Betydning.

Med Højagtelse og Hengivenhed, ærbødigst

S. S. Blicher.

Spentrup, 7. Jan. 1840.

Det maa beklages, at ogsaa denne Idé dræbtes af Kulden fra oven som fra neden. Under den høje poetiske Inspirations Vingefang, hvorunder Blicher i disse Aar skrev sine herlige Folkeviser om *Hammer'ne* og *Søren Kanne*, vilde han sikkert have skjænket os af den ædleste Bryg. — Blichers Utaalmodighed ved stadig at skubbes tilside og Skuffelsen ved alle de kolde Straaler ned i hans rastløst glødende Aand skinner ud af følgende Brev til

«Højædle og Højvelbaarne Hr. Geheime-Etatsraad Adler,
Ridder af Dannebroge.

Fra min tidlige Ungdom har Fædrelandskjerlighed været stereotyp i mit Sind; men min Virksomhed har aldrig kunnet strække sig videre ud, end til at skrive paa egen Haand. Jeg troer at kunne bruges til Handling. Jeg har samlet Erfaring og Kundskaber ogsaa om Samfundsforholdene, og jeg er mig en reen Villie bevidst. Nær ved de 60[ve] har jeg endnu ikke havt Udsigt til Opfyldelsen af et mangeaarigt Ønske. Jeg vedbliver at opslide mig selv ved Udfyldelse af Schemaer over «dødfødte Børn», «øde Gaarde» etc. i Sneseviis. — Jeg er for gammel og for hærdet i Livets Skole til at nære Ærgerrighed og ungdommelige Projecter; men Kjerlighed til mit Fødeland har endnu Ungdomsstyrke; og mine physiske som mine intellectuelle Evner føle endnu intet til Alderdommen. — Jeg tror at kunne udrette Noget, saavel udvendigt som indvendigt. Fra Himmelbjerget har jeg seet noget længere end til Skagen og Kronborg; jeg er ejheller ganske fremmed paa hiin Side. Tiden er svanger med Begivenheder. Christian den Ottende viser strax ved sin Tronbestigelse, at han klarligen seer dette, og at han ved de kraftigste Sving i Regjeringshiulet vil virke til at forebygge gamle Danmarks Sønderlemmelse og Undergang. — Der ere mange Andre, som see Landets Brøst og ane Faren, men Poryphæerne — Bladeskriverne — have istemt en skurrende, en skrattende Tone, og den Oversvømmelse af Adresser, hvormed man bestormer Kongen, have, saa synes mig,

allene baaret een Frugt — for hvilken jeg dog ikke troer at skylde Gartnerne Tak — den nemlig, at vise Christian den Ottende i et Lys saa klart som ingen af hans Forgjængere. (I *Jyllandsposten* vil med første findes min Mening herom, under Titel «Adresser»; det er anonymt, som jeg troer, det borde være*).

Naar Deres Højvelbaarenheds Tid tillader [det], tør jeg da haabe et Par Linjer til højtæret Svar paa Herværende, som og paa mine forrige? — Sidst i næste Maaned agter jeg at drage over for at udbede mig Majestætens Tilladelse, at gjøre en Rejse til Engelland, og navnlig til Westmoreland, der i Sprog, Skikke m. m. endnu er meer end halv dansk, og hvor den store Lingvist *Cleasby*, der ifior besøgte mig, har tilbudet at være min Cicerone.

Med Højagtelse Deres Hbheds. ærbødigste

S. S. Blicher.

Spentrup, 20. Marts 1840.

---

*) En Artikel med denne Titel har ikke kunnet findes i *Jyllandsp.*

BLICHER SOM HIMMELBJÆRGPRÆST.

Det var én af Blichers Alderdomsplaner at skrive Himmelbjærgfesternes Historie*); vi maa beklage, at den delte Skjæbne med saa mange andre af hans Forsætter; thi en saadan Historie kunde — for at laane et af hans egne Udtryk — være bleven «snogsk nok»; vi havde da faaet et Førstehaandsbesked om hans Haab og Skuffelser, hans Sejre og Nederlag under denne saa betydningsfulde Periode af hans Liv. Nu maa vi møjsommelig gaa og samle Billingerne op efter ham og føje det sammen som bedst vi kan. — Disse vore første Folkefester fortjener en særlig indgaaende Belysning. Thi var *det* ikke et genialt Indfald i en ellers formørket Tid én Gang om Aaret, naar Kløveren duftede og Landskabet duvede af modnende Rug, da at kalde paa den i Dagens Stræb bøjede Almue, løfte den 500 Fod over Havfladen og lade den gjennemlyse af Samtidens højeste Kultur og Vid. Thi dette var jo Tanken som foresvævede Blicher. Dette skjønne Samlingssted stod for hans Blik som et Forklarelsens Bjærg, hvor det danske Folk for en Dag skulde staa Aasyn til Aasyn med alt det i Nationen, der var Fremgang i, for derpaa at gaa rankere ned end de var komne derop. — Himmelbjærget er en Skanse i et vaagnende Folks Kamp for større Aandsfrihed. Blicher holdt denne Skanse i 5 Aar; og vilde have holdt den fremdeles, om andres Glød havde staaet paa Højde med hans.

Blicher har egentlig talt *opdaget Himmelbjærget*, ihvertfald er det først med ham, at det træder ind i Folkebevidstheden.

---

*) Se *Kladdebogen*.

Der er jo nok én eller anden Geograf, der har kjendt det tidligere; saaledes *Pontoppidan*, der nævner det i sin *Danske Atlas (1768)* — saavidt vides første Gang dets Navn ses paa Prent*) —; han kjender det dog ikke bedre, end at han kan skrive: «Himmelbjærget,

St. St. Blicher. (Af Dansk Pantheon [udg. af Bærentzen & Comp.], *1845*).

som paa den østre Side, formedelst Steilhed, ei er at bestige, skal være nogle 1000 Favne højt. Paa vestre Side har man næsten at gaa en halv Time, forend man kan komme derop»**). En anden Geograf *N. Jonge* tillægger det endog (1777) en Højde,

*) Tome IV. S. 182.

**) I Trykfejlslisten rettes dog «nogle 1000» til «nogle 100 Favne».

der om den var den rigtige, maatte berettige det til at se Mont Blanc over Hovedet, han siger nemlig, at det er *over tretusinde Favne**). Selvfølgelig kan det ikke vedblive at holde sig i denne svimlende Højde, men selv i 1830 rager det i velmeriterede Geografers Bevidsthed endnu 1800 Fod i Vejret**). Og dog var det ikke mere kjendt, end at to unge aarhusianske Latinskoleelever, der i 1823 besluttede at gjøre en Rejse ud til det, satte Krormanden i Rye i den største Forlegenhed ved at spørge om dets Navn og Sted, indtil han efter en Del Hovedbrud bemærkede: «De' mo wal sajt vær' *Kollen*, de gued' Folk miener». — Først omkring 1840 værdiges det Plads i de almindelige geografiske Lærerbøger***).

Blichers Novelle *Himmelbjerget* udkom i 1833; der er dog ingen Grund til at antage, at han først omkring dette Aar skulde have besteget vort Lands skjønneste Udsigtspunkt, i hvis umiddelbare Nærhed han i en Aarrække havde opholdt sig. Novellens «to Dages Lystrejse» over Alling til Himmelbjærget er sikkert udgaaet fra *Randlev* — altsaa mellem 1812—19 — og ikke fra Spentrup, der laa altfor fjærn til, at en Ridetur med tilhørende Æventyr derfra kunde fuldbyrdes i saa kort Tid. Og i den skildrede juridiske Ledsager — *Fætter Ludvig* — har man maaske Lov til at tænke paa Blichers tidligere Elev, *Lauritz Foss*, som af og til besøgte ham i Jylland.

Hvorledes nu det *første* Himmelbjærgmøde kom istand kan vel ikke nøjagtig udredes i alle Enkeltheder. Der er ogsaa bleven gjættet tilstrækkeligt baade frem og tilbage. Men følgende Brev fra Blicher til *P. Chr. Koch* fører dog vel den mest autentiske Tale i denne Sag†):

«Højtagtede Medborger!

Tak for de tilsendte *Dannevirker*! og endnu mere for Deres hjertelige Brev! Det er rigtignok — i det mindste for

---

*) *Ludvig Holbergs Geographie* 5, S. 696.

**) Se f. Ex. *Jensen*: Provinciallexikon over Danmark 1, 177.

***) Se C. F. Ingerslev: Lærebog i Geographien (1838), S. 123. Munthe og Velschow: Geographie for Skoleungdommen (1839), S. 21.

Om Himmelbjærgets geografiske Historie se en Artikel af *Ed. Erslev* i *Fædrelandet* for 8. Novb. 1872.

†) Alle Breve — ca. en Snes — fra Blicher til Koch findes paa det kgl. Bibliothek og har ikke tidligere været offentliggjorte. De falder i Tidsrummet mellem 1839—45.

mig 57-aarige Mand — noget silde, vi to støder sammen. Dog udsiger jeg vore Forfædres: «Vel mødt!» Det er anden Gang i et kort Tidsrum, at jeg har fundet mig glædelig opfordret til at bruge denne Hilsen — første Gang, da jeg paa Heden heroppe gjorde den Dannemand Wulffs Bekjendtskab, hin aabne, klarttænkende, kraftfulde Olding i Nebel Mølle. Gud skjænke os alle tre og Enhver, der har samme Sigte som Vi, sin Velsignelse til at ramme Maalet: *det elskede Fædrelands Gjenfødelse*!

Hvorvel jeg er i Uvished, om mit Brev kunde komme tidligt nok til Dem, og om De i saadant Fald kunde rive Dem løs fra Hjemmet, vil jeg dog mælde Dem følgende:

Peter Christian Koch,
f. 1807 † 1880.

Den 1ste August har en Flok Ynglinge — meest nok studerende — som ifjor vare samlede paa Himmelbjerget (ved Rye, to Miil vesten for Skanderborg), det højeste (!) Punkt i Danmark — bestemt at mødes sammesteds og samme Dag iaar*). At opflamme og nære Kjerlighed til Fædrelandet er Hensigten af denne Samling. Jeg var ikke med ifjor, er ej heller anmodet om at komme iaar; men jeg agter alligevel at møde

*) *H. Nutzhorn*, der om den første Himmelbjergfest har skrevet i *Poul Bjerges «Aarbog for dansk Kulturhistorie»* (1893), S. 95 ff. kjender Navnene paa en Del af de Studenter, der i et Antal af en 10—20 Stykker gjæstede Bjærget i Sommeren 1838; som Hovedmændene nævner han de senere Præster *Wilhelm Schøler* og *Hans Sveistrup*, menige Navne er: Linnemann, Hersleb, Bergenhammer, Christensen.

Forovrigt maa denne Artikel, for saavidt den angaar St. Blicher, behandles med fornøden Varsomhed. Saaledes er det Afsnit, der omhandler Schølers Besøg og Samtaler med Digteren, at betragte som den rene Novelle. H. Sveistrup er her Forfatterens Hjemmelsmand. «Da jeg saa havde skrevet mit Stykke» — meddeler Forf. os — «læste jeg det hele op for ham (ɔ: Sveistrup), og han havde intet at indvende og kun en Ubetydelighed at rette. Dog tilføjede han omtrent saaledes: «Ja vore Studentersamtaler paa Himmelbjærget og Schølers Samtaler med Blicher er jo Din egen Konstruktion; men de er godt konstruerede og *kunde* ialtfald godt have lydt saaledes»». — Aaja, hvis Schøler nogensinde havde været hos St. Blicher i det nævnte Ærinde, hvad denne jo imidlertid benægter.

og med en Tale — vel og med Sang — virke til: at indstifte en periodisk Folkefest paa Himmelbjerget, hvor da — efter min Idee, maatte holdes Taler, afsju[n]ges Folkeviser, nye Digte fremsiges — alt over det opgivne, vigtige Æmne. Kunstnere maatte der fremvise deres nyeste Værker — Malere f. Ex. deres danskhistoriske Billeder. Der maatte endvidere holdes gymnastiske Væddelege — ligervis som i gamle Grækenland — og Hæderstegn (men uden Pengeværdi) uddeles af Dommere, udvalgte af selve Forsamlingen.

Gid vi To da maatte sees der Ansigt til Ansigt!

Nu noget ikke publict! De skriver: «at det glæder Dem, at jeg har *mange* Børn». Hvorledes forstaaer jeg dette? $13^1/_2$ Stykker*) give dog en Deel Bryderie, saa Glædens Vægtskaal af og til vipper op. Jeg har nu f. Ex. en Søn, 23 Aar gammel**), Boghandlersvend, udlært i Kbhvn., med gode Vidnesbyrd, og — om jeg selv maae sige det — et godt Menneske af mønsterværdig Vandel. Han er nu uden Condition, da Boghandler Friedlænder i Kbhvn., saasnart han troede at have lært Professionen af min Søn, opsagde ham (denne Mosait kjendte nemlig intet til Boghandel, men i Besiddelse af en tilstrækkelig Sum fik han isinde at kaste sig paa denne Næringsvej). — Nu har Boghandlerforeningen i Kbhvn. tilbudet min Søn Credit paa Caution — eftersom han ej er myndig. Men han skulde da 1) sætte sig ned i *Apenrade* og 2) naturligviis af dem tage ej allene Bøger, men og Papir etc., hvorved hans Profit — sær fra Papiir — vilde slaae under. Det falder mig nu ind: om De ikke mod min Caution kunde see Dem foranlediget til at forstrække ham med et Par hundrede Rigsdaler, da han saaledes kunde etablere sig i Apenrade. — Drive Næring paa *egen* Haand og altsaa tage Varerne fra første Haand. — Skulde De nu selv kunne eller ved Bekjendtskab see Udveje til at forhjelpe min Søn — og altsaa mig selv — i denne vigtige Sag, da ønskede jeg helst at modtage Deres Svar paa føromtalte danske Olymp.

Med Højagtelse Deres oprigtige

S. S. Blicher.

Spentrup, den 27. Aug. 1839.

* 10 havde Blicher selv, 3 af Broderens og desuden Stedsønnen *Niels*.

**) ɔ: Christian Charles, f. 1816.

Om Festens Forløb den 1. August har vi Blichers egne Meddelelser i *Randers Av.* for 6. Aug. 1839:

«Den første Folkefest paa Himmelbjerget.

Ifjor den 1ste August vare nogle — ikke en Snees — unge Mennesker samlede paa dette Danmarks høieste og skjønneste Punct. De bestemte, at ville mødes sammesteds samme Dag iaar. Kun Een af disse indfandt sig — hvilket gjør os hjerte-

Himmelbjærget 1849 (Maleri af Fr. Chr. J. Kiærskou, f. 1805 † 1891).

lig ondt for de Andre; thi Vinket var givet, og nu hidkaldte det 5—600 Danske af alle Stænder og Aldere. Her var Generalen og Soldaten, Greven og Bonden, Præsten og Degnen, Barnet ved Brystet og Oldingen med Sølverhaaret. Her var Maleren, Billedhuggeren*) og Digteren — ja hele to: *Peder Jensen fra Viby Mark* og *Steen Steensen* fra Spentrup. Den Sidste havde, lige saavel som den Første, en trykket Vise med paa Me-

*) Den Første opholder sig i denne Tid i den romantiske Egn, for at give os de herlige Udsigter paa det magiske Lærred, [Her sigtes vistnok til Maleren *Dankvart Chr. Magnus Dreyer* (Svoger til «Jyden»s Komponist *H. C. Simonsen*), f. 1816 † 1852, der er den første, som har taget Motiv fra Himmelbjerget: *Udsigt mod Himmelbj. Aften.* Paa Charlottenborg-Udstillingen (1839). I d. kgl. Malerisamlings Magazin, Kronborg.] — Den Anden var een af Thorvaldsens heldige og af Mesteren elskede Elever. [Bl.' Anm.]

lodien: «Danmark deiligst Vang og Vænge» *) [?], der blev afsungen (med flere ældre Folkeviser) af det glædeligt samstemmende Folk, efter først at være indledet ved den fortrinlige Regimentsmusik fra Horsens, der her paa Bjerget hilsede Folket ved sin Ankomst, og frydede Hjærterne lige fra Middag og indtil Solen forlod den klare og skjønne Himmel, forgyldende Søer og Strømme,

---

*) Blichers Digt er det velkjendte: «For Danmark»:

Danmark! Fostermoder kjære!
hør vor Frydesang!
Himlen disse Toner bære
over Sø og Vang!
Ryst Jert Løv, I Bøgeskove!
Hav! Du krumme stolt din Vove!
Lytter! nu den danske Tunge
gladeligt skal sjunge!»

— Væveren og Husmanden *Peder Jensen (Høgh)* fra Viby Mark deltog næsten i alle Himmelbjærgmøderne og vakte der maaske næppe mindre Opmærksomhed end selve St. Blicher; og han var virkelig en ganske mærkelig Fremtoning. Hans Digte, med hvilke han gjennem en Menneskealder rejste Landet rundt, indbragte ham det parodiske Navn *Jyllands Øhlenschlæger.* I Sommeren 1832 drog han til Kjøbenhavn med tre selvlavede Digte: 1) *Om Polens Frihedskamp*, 2) om *Cholora morbus*, og 3) om *Danmarks Glæde over den det lovede stændiske Forfatning.* Hensigten med hans literære Expedition til Hovedstaden var at tjene saa meget, at han kunde kjøbe sig en Plovstud og dermed drive sin lille Jordlod i Viby [se *Kjbhvs-Posten* 31/5 1832]. — D. 25. Sept. s. A. dukker han op ved Hestevæddeløbene i Horsens og kvæder bl. a. følgende:

«See Hesten *Miss Elgin*, hun løb jo galant,
saa hun den bedste Præmie vandt;
thi bør vi udsjunge med Læbe og Tunge:
o hil Dig, *Miss Elgin!* Du skjønne og unge!

Eclair han er og en ypperlig Hest,
vi haaber i Morgen han løber vist bedst,
thi han er den bedste af alle de Heste,
som er iblandt alle de ridende Gjæste'.»

Ved et andet Væddeløb i Randers forfattede han følgende «muntre Vise»:

O. hvor gaaer det glædelig!
Darllirellarllirel lal la la
nu vil Danmark vorde rig
Darllirellarllirel lal la la.

Men da højsalig Frederik 6. døde umiddelbart derefter, skrev han et Sørgekvad paa samme glade Melodi:

Enge, Marker, Lyngbakker og Bjergskoven — det var som om Dagens Konge, til Festens Forherligelse, havde forjaget de Skyer, der i lang Tid lige til Aftenen forud havde formørket og vædet Jorden. Taler bleve holdte — og det baade af Præsten og Officieren [*Lunddal?*], og Skaaler tømte for det elskede Fædreland og for dets Konge, og for Den, der staaer ham nærmest, og ved sit for faae Aar siden gjorte Besøg paa Himmelkuld vistnok gav første Anledning til en Folkefest, som — det tør vi frit ud spaae

---

O, hvor gaaer det sørgelig!
Darllirell o. s. v.
Nu vor Konge ligger Liig;
Darllirell o. s. v.

At dømme efter disse Prøver maa vi give hin Indsender i *Jyllandsp.* Ret (se d. Bl. $^{22}/_{1}$ 1844), der formeente, at hvis Peder Jensen under sin Præmiepløjning paa Marselisborg Mark havde spændt Studen fra og sin Pegasus for, havde han nok faaet den Pris, som han kæmpede om. Thi hans Vers er virkelig ikke altid helt skeløjede; her et fra Skamlingsbankefesten 1844 (se *Jyllp.* $^{15}/_{7}$ 1844):

— — «Vaagn op, Du danske Borger,
om end Du elsker Fred!
Vi har ej flere Norger,
skal Slesvig nu gaa med?
Nej, før skal Sværdet briste,
før vil vi fældes ned,
før vi saa slet skal miste
vort Dannevirke-Led.»

Peder Jensen optraadte heller ikke sjælden som Taler, saaledes i 1841 paa Himmelbjærget (se *Jyllp.* $^{20}/_{8}$ 1841), hvor han talte om Bondestandens Fremgang og Husmandslodders forbedrede Opdyrkning. Bl. a. sagde han: «Jeg er for Øjeblikket saa rørt i mit Hjærte og saa henrykt i min Fatning, at jeg med Glæde vilde opofre Alt, naar det kunde virke til Statens Vel». Til Husmandsloddernes Forbedring vilde han — for at vise sin gode Vilje — «af min ringe Formue» give 1 Rdl. strax og 2 Mk. aarlig i 10 Aar. — *Vibydigteren*, der var meget agtet og afholdt for sin underholdende Evne og sin retskafne Karakter, blev ved Flid og Nøjsomhed omsider en ret velstaaende Mand; han skrev Viser til det sidste, men forsømte derfor ikke sit lille Landbrug, der indbragte ham adskillige Præmier fra Landhusholdningsselskabet. Vi kan godt forstaa, at Blicher maa have følt Sympathi for denne Mand, der var et smukt Bevis for, hvilke ægte Skatte der tidt kan ligge gjemt hos den jævne Mand, om end Manglen paa Kultur hindrede Peter Jensen i at naa indenfor de sande Digteres Kreds. — P. J. skildres som en ganske lille Mand, der altid gik under en meget høj Hat. — Det er noget misvisende, naar *Cornelius Adrian* i sin Pjece: *Blicher og Himmelbjergfesterne* (se Side 35—40) siger om Peder Jensen, at han døde *omtrent samtidig* med Blicher. Han døde — ifølge *Viby Kirkebog* — 14. April 1867, 71 Aar gl. (Sml. *Aarh. Stiftstid.* $^{16}/_{4}$ 1867.)

— aldrig vil ophøre, saalænge Danmark skal være Danmark, en Fest, der er af saa baade høi og dyb en Betydning, at ethvert fædrelandsk Hjærte vil frydes, og det med noget Mere end løse Profetier og flygtige Phantasier: *her* var Glæden ingen Indbildning og Haabet ingen Drøm. — Her saaes ingen Standsforskjæl — ei engang i Klæderne — Alt var Borger og Borgerinde. Den, der til daglig Brug har Rang og Titler, havde paa denne sande Folkefest ingen anden end «*Dannemand*»; og den, vi i daglig Tale kalde Høivelbaaren, var frisindet nok til at tale med, synge med, dandse med den, som Alle sige «Du» til. Ikke fordi det skulde just være saa mærkeligt, men fordi det Glædelige ogsaa heri skal vorde Borteværende vitterligt: Der var i denne — ellers siger Man «blandede», men herom siger jeg «*eensformige*» — Forsamling ikke den ringeste Uorden, ingen Overdrivelse i Nydelsen af Guds gode Gaver, og ikke et tvetydigt Ord, eller en skjæv Mine at mærke den hele lange, herlige Dag. Den komme igjen hvert evige Aar! — Det ønsker

*Een, som var med.**)

Studenterne var altsaa blevne hjemme paa én nær; Schøler og Sveistrup har anført som Undskyldning, at de var optagne af at læse til Examen**). Men Blicher da, var han maaske ikke optaget! Endda af det, der er værre end Examenslæsning! Læs f. Ex. følgende Brev, skrevet denne Sommer:

---

*) Samme Artikel i *Dannevirke* for 14. August s. A.

Fra disse vore Folkefesters Morgenrøde i 1839 meldes et Træk, som er for smukt til at skrives i Glemmebogen: Da Mængden var bleven forsamlet ved Bjærgets Fod, fik man den Idé to og to at gaa i Procession op ad Skrænten. Blicher traadte da først ud af Skaren og gik hen og bød Armen til en ung Pige, der rødmede let ved den store Udmærkelse; de to, der her hilsede paa hinanden for første Gang, skred nu forrest op ad Stien, de øvrige fulgte parvis efter. Man tror endogsaa at vide Navnet paa hin Bjærgnymfe, der i den lette Sommerluft steg op til Koldens Top ved Digterens Arm. Det skal have været *Marie Kiilsgaard*, Datter af Murmester Kiilsgaard paa «Peterslyst». [Meddelt mig af Ev. Tang Kristensen].

**) Det er betegnende for den Forfjamskelse, der synes at have raadet i Studenterverdenen overfor dette første almindelige Folkemøde, at den til Festen af *Carl Ploug* skrevne Sang: «Du Kæmpearm, som trodsende udstrækker» — først ankom, da det hele var forbi. [Se *Rask*: Morskabslæsning 1839 *Nr. 25*, d. 30. Aug., hvor Festen helliges et kvikt Referat og tre af de sungne Sange aftrykkes.]

Spentrup, den 18. Juni 1839.

Højstærede Hr. Professor Thiele.

Det er ikke uden nogen Ængstelighed at jeg, med Gjensyn af Deres kjere Brev af $^{8}/_{12}$ 38 griber Pennen, thi jeg er desværre ikke vis paa, om jeg skulde have sendt Dem nogle af de ønskede Bidrag til Deres *Folkesagn*. Er dette ikke skeet og det ei nu skulde være forsilde, vilde De venligst tilgive en Mand, der har vel mange Jærn i Ilden og vel meget, og det sjelden af det behageligste, i sit arme Hoved! — Et Stykke af dette Slags har indgivet mig at sende ogsaa Dem et Par Sub[skriptions]planer i det Haab, at De vil og mulig kan erhverve nogle Underskrivter. Det er et Nødskud, kjere Hr. Professor! *) Og i en Snees Aar kæmpende med Gjæld og Næringssorger og for tretten Børns Opdragelse og Fremførelse i Livet, er det ikke forunderligt, om jeg snart kunde imødesee en Auction, der mueligen vilde berøve min Famillie endog af det, der hører til Livets Nødvendigheder. Ved et meer end almindelig stort Abonnement kunde jeg dog forhaabentlig for det første «holde Hundene fra Dørene» — som et jydsk Ordsprog siger.

Heromme følger nu nogle smaa Bidrag til Deres Skrivt, og flere kunde jeg give, naar De kunde glæde mig med den Efterretning: at jeg ikke havde forbiet mig.

Ærb. heng.
S. S. Blicher.»

P. Haube

Saadan stod altsaa Sagerne i Spentrup Præstegaard *før* Blicher drog til Festen. Og nogen Tid efter at han var vendt hjem læser vi i Randersbladet følgende Annonce:

«Fredagen den 20de December, Kl. 10 Formiddag, afholdes offentlig Auction i *Spentrup Præstegaard* over 7 *Kakelovne*, som ere u[d]pantede for resterende Skatter og Afgifter.

Nørhald, Støvring og Galthen Herreders Contoir, den 4de Decbr. 1839.

I Herredsfogdens Fraværelse, const.

Lewerkhuusen.» **)

*) Her maa være Tale om Subskriptionsplaner til Novellesamlingen: *Kornmodn* (1839).

**) *Rand. Av.* $^{5}/_{12}$ 1839.

Paa denne Baggrund lyser Blichers Idealisme dobbelt skjøn. Hans Tale paa Himmelbjærget dette Aar har følgende Ordlyd*):

«Tale paa Himmelbjerget den 1ste i Høstmaaneden Aar 1839.

I gamle Dage — at sige: i de *gode* gamle Dage — have bestemte, derhos frivillige Folkesamlinger været af høieste statslig Betydning. De olympiske Lege vare noget mere end Nutidens Vædderidt, Boxing, Badegjæsterier og Dyrehavsture.

I hine ret egentlige *Nationalforsamlinger* næredes, styrkedes folkelig Aand og Følelse, Fædrelandskjerlighed, ja Kunstsands og alsidig Videnskabelighed.

Det var i *Kamplegene*, hvor græske Ynglinge oplærtes, opflammedes til Uovervindelighed, i *Alvorskampe.* Det var ogsaa der, hvor en Phidias og en Apelles, en Leonidas og en Thucydides, en Euripides og en Demosthenes gjenfødtes til et høiere, et ædlere Liv.

Intet *Areopagos*, intet *Senat*, intet *Parlament*, ingen *Forbundsdag* vil være istand til at virke saa vældigt, og paa engang i saa mange Retninger og derhos saa concentrisk.

I *vore* gamle Dage — de vare baade gode og onde — da samledes vore Forfædre ved Leire, ved Viborg, paa Urnehoved. Der handledes om indvortes og udvortes Forhold; Samlingens Formaal var ene og alene *statsretlig.*

Disse store Thingmøder gik efterhaanden af Brug, gik over eller nedad til «Landsthing, Herredsthing, Birkething», paa hvilke blot Sager imellem Mand og Mand afgjordes, paa hvilke alene Loven og dens Haandhæver havde Ret til at føre Ordet.

Vi kjende mere end nok til de mørke Aarhundreder, som fulgte paa *Knuds* glimrende Dage. Og sælsomt! at det lille Danmark efter saa uhyre lang en Dvale ikke døde af Sovesyge. Endelig er det opvaagnet — Folket begynder *igjen* at see om sig.

Guttenbergs Opfindelse — den vigtigste af alle dem, der ere udrugede i menneskelig Hjerne — tændte Lys ogsaa for Syvsoverne i Norden. — Pressen er Tankernes Dampskib. Ved denne *Sortekunst* taler Een paa eengang til Tusinde paa tusinde Steder; med det tause Sprog gjennem Øinene. Hvorfor ikke

*) Se *Rand. Av.* 13/8 1839 og *Dannevirke* 28/8 s. A.

gjennem Øret, med Tungen — Tankens nærmeste kraftigste Locomotiv? Men dette i en Folkesamling som denne.

Landsmænd! histnede løber Danmarks Alpheus*) — her staae vi paa dens Olympos. Den Otteogtivende i Blomstermaaneden feire vi som Fædrelandets Gjenfødelsesdag**); hvorfor ikke denne politiske Selvopstandelse paa Bjerget her, som bærer Navn af Himmel.

Jeg seer disse mørke Banker, smykkede med Skaberens skjønneste Blomster — danske Mænd og Kvinder, hilsende Maisolen, som den opruller i Østen. Jeg hører dem hilse den med Sange — med Frihedens Folkesange. De danske Bøge, de danske Bølger gjengive de jublende Toner.

Tys! — der tales — Hvo ere de, som tale? Og hvad tale de? De tale om Fædrelandet, *for* Fædrelandet, *til* Fædrelandet — Hør! — Folket tiljubler dem — de have udtalt Folkets Røst. De have tolket den paa Sandhedens og Dydens og Frihedens Universalsprog.

Hør! det er ingen Dansk, som taler — dette Tonefald er Norsk — eller Svensk — Ah! Saa ere de indbudne *deroppefra* og *derovrefra* — Ret saa! Det er Naboer og Sødskende — vi ere alle *Nord*mænd.

Hvad nu? Seer! Sletten histnede — Lyngheden — det er en romersk Arena — men uden vilde Dyr, uden menneskelige Rovdyr. Man løber, man brydes — man fægter — man skyder — paa Tribunen sidde Dommerne med Krandse af Bøgeløv — Seierherrernes Belønning — de Lykkelige! Deres Lokker bekrandses med levende Diademer — Musikken hilser dem — Digterne besynge dem — Kvinderne tilsmile dem.

Ak! Om dette ogsaa var en Drøm? et phantastisk Bedrag? — eller et Varsel? — Dette gjælder maaskee vore Børn — eller *deres* Børn — eller *deres* igjen? O! maaskee dog virkelig de Tider ere ivente, da Nordboerne skulle feire saadanne Folkefester, da de forsamle sig, Mand af Huus, paa Himmelkulle her — paa Kinnekulle hisset — paa Krogkleven histoppe.

---

*) Den største Flod paa Peloponnes. — Der sigtes hermed til *Gudenaa*.

**) De danske Byer fejrede siden Stænderforsamlingernes Indførelse — der regnedes fra 28. Maj 1831 — deres Fødselsdag som en Festdag; disse Fester var saaledes paa en Maade Forløbere for Himmelbjærgfesterne. Blicher var til 28. Maj-Fest i Randers 1839 og holdt der sin Tale: *Toast for den tilkommende Kassebesværger* i lutter lystige Variationer over Ordet *Kasse*.

Brødre! hvad om det er Eder, der idag lægge Grundstenen til Danmarks Circus! til fremtidige Fester ville I da vistnok indbyde vore Brødre paa Fjeldene, hidkalde deres og vore Skjalde til Væddesang om Fædrelandssind, om Kjerlighed og Venskab, om Manddom og Troskab i det gjenfødte Norden!

S. S. B.» *)

Festen blev velvilligt omtalt i flere af Landets Blade, saaledes i *Jyllandsposten*, *Dannevirke* og *Dagen*.

Blicher selv skriver til sin nye Ven *Koch* om Festen:

Spentrup, d. 7. Aug. 1839.

Min nye, men allerede gamle Ven, være forvisset om den Glæde, Deres Brev af 2den d. M. vakte hos mig. Jeg haaber, at mit skal gjengjælde noget deraf. — Da De vel ikke holder *Randers Avis*, sender jeg den Stump af samme, hvorpaa min Beretning om Himmelbjergdagen er aftrykt. I *Jyllandsposten* vil De finde min Tale og Folkesang**), af hvilke jeg ingen Afskrivt har. — Maatte vi dog mødes der adaare! — Jeg har til Festtiden foreslaaet senere 23., 24. og 25. Juny. Gid dog Mange af vore sønderjydske Brødre ville der forene sig med os!

De skal see: det bliver ingen almindelig Skovtuur. Min Plan er vel højt oppe; men derfor intet Luftkastel! Nu eller aldrig skal Danmark opstaae af sin lange, lange Slummer. Du min danske Broder! er og af dem, der have stødt i Opvækkelsens Basune.

Mit trofaste Haandslag!

St. St. Blicher.

14 Dage efter er der et nyt Brev til Koch:

Spentrup, 21. Aug. 1839.

«Ven Dannemand!

Dit sidste hjertelige Brev modtog jeg iaftes paa Sengen — det afkortede mig ikke saa lidt af min Nattesøvn. Jeg

*) Det er om denne Tale Blicher i *Erindringerne* bemærker [pag. 50]: «Han vil oprigtigen bekjende, at han aldrig skulde skiltes vel ved sin flere Gange gjennemlærte korte Tale paa Himmelbjerget 1838 [ɔ: 1839], hvis han ej havde havt Hovedmomenterne opskrevne indeni sin Hattepuld».

**) Se *Jyllp.* 18/8 1839.

havde allerede anmældt dit *Dannevirke* i *Jyllandsposten*, og skal nu gjøre ligesaa i *Kbhvnsposten*. — I den første vil snart læses min «Plan til Almeenværning i Danmark». — Kongernes Konge give sin Velsignelse til vore Bestræbelser! — Snart haaber jeg at vise min gode Villie paa ny i dit *Danneværk* — jeg skal dog føre en Steen til Volden. Du bringer mig ogsaa nogle til Danneborgen paa Himmelbjerg! — (Jeg har senere med Hensyn til Exerceertiden og Markarbeide foreslaaet til de aarlige Samlingsdage 23., 24. og 25. Juny. Vi faae nu see, hvor man tager herpaa.)

Efter din Opfordring kalder jeg Dig Du, og venter det samme af Dig. — Lad os drikke Dus i en ædel og aandelig Viin — Begeistring for Fædrelandets Frelse og Vel — dette være vor Ruus!

Din
S. S. Blicher.

Hermed min Tale paa Himmelbjerget, da Du maaskee ikke holder *Jyllandsposten*. Indrykker Du den i *D:vrk.*, saa borde i en Note Forandringen af Samlingsdag bemærkes.

NB. Du skulde vel ikke have faaet — i Haandskrivt — — 3die Copibl[ad] af *Baglænds*, en Novelle under Trykken? Beder da om den.»

Ogsaa det næste Brev er til Koch:

Spentrup, 17. Sept. 1839.

Kjere Broder i Tanken!

Hermed tilbagesender jeg Dig Fiskers Brev, som seer mig godt nok ud. Tiden vil vise, hvad Farve hans Islæt vil faae. Det andet Stykke til Indrykning i *Dannevirke* om Folkedragt lader jeg ogsaa trykke i *Jyllandsposten* — maaskee og i de andre Øeposter.

Hvad Du sidst tilskrev mig om at ymte i *Kbhvnsposten* om *Dannevirke*, vil Du og snart see der, hvor jeg troer det staaer bedst — i *Jyll:posten.*

I Haabet om bedre Dage.

Din
S. S. Blicher.

Tilgiv, kjere Broder, at jeg ikke sender Stykket om «Folkedragt»; da jeg seer efter det, ere alle Exemplarer alle-

rede afsendte til *Kbhvsposten*, *Fyensposten* og *Jyllandspst.* — og jeg kan ikke huske det udenad. Du maae da, om Du vil, optage det efter een af dem. Jeg ærgrer mig derover — det maae Du ikke.»

Der var ikke gaaet mange Uger før Blicher allerede begyndte at tænke paa Festen til næste Aar. Man læser følgende Stykke i *Jyllp.* for 20. Aug. 1839:

«I min Tale paa Himmelbjerget den 1. August foreslog jeg den 28de Maj til Samlingsdag for fremtidige Folkefester, men blev siden gjort opmærksom paa, at Krigsstanden saaledes maaskee blev udelukket fra samme, da Mønstringstiden begynder d. 26. Maj. Da denne nu ender 17. Juny tykkes mig d. 24de at kunde passende ansættes som første — mellemste — eller sidste Dag i den forventede Folkehøjtid. Vi har da Sommersolhverv, lang Aften og Morgendæmring, og ingen egentlig Nat — Skov og Mark og Eng ere paa Højden af fejre Ungdomsliv — Luften er renest og friskest — Storm, Regn, Torden sjeldne paa denne Aarets Tid — Landmanden har gjerne Ferier, inden Høsletten begynder. Istedetfor de gamle Munketog til Helligkilderne, istedetfor Troldeblussene St. Hans Nat, skulde da Himmelbjergtoget træde. — Landsmænd! Forener Eder, i større og mindre Kredse! Sætter disse i Forbindelse! Enes om Mødet og Festens Indretning! Og udvælger et Raad til dens Ordning og Bestyrelse! Ethvert enkelt Samfund kunde da vælge et Medlem i sin Kreds til Deputeret i den almindelige Folkeforsamling, og disse igjen et mindre Udskud, der maatte bestemme Festens Tidsrum, hvad paa hver Dag, og i hvert Tidsrum af samme var at foretage, f. Ex.: Første Dag ved Solopgang en Hymne, en Folkesang — derefter en Tale — herpaa, under Musik, Legemsøvelser — Maaltid, Sang — andre Kappeøvelser (Løben, Bryden, Svømning, Styrkeprøver osv.) — derpaa Uddeling af Ærestegn*) til Sejerherrerne ved dertil beskikkede Dommere — Sang — Maaltid — Dands og Slutningshymne. — Tre Dage kunde Festen vare (23., 24., 25. Juny) — Foruden selvvalgte Taler og poetiske Æmner, kunde og udsættes Belønninger for begge Slags, efter betids (Aar

*) Idet jeg har nævnt «Krandse af Bøgeløv», har jeg ikke tænkt mig det naturlige Løv, men metalliske, formede og malede efter Naturen til Bevaring og Arvegods i Slægten. [Bl.' Anm.]

forud) opgivne Stoffer. Taler over afdøde danske Hædersmænd, Draper, Krigssange, osv. — Ligesaa skulde og opmuntres til Tonesætning paa den og den fædrelandske Digtning. — Endvidere maatte de andre skjønne Kunster ogsaa have sine Maal: den og den Begivenhed i Fædrelandshistorien foreviges ogsaa ved Penslen og Gravstikken, og et af Forsamlingen paa Stedet valgt Bedømmelsesraad forfare med Belønningerne. — Hvad om Nationaldragt prøves indført til næste Folkefest? — ingen belgiske Blouser, ingen franske Livkjoler, ingen polske Frakker, ingen tyrkiske Kaftaner; men danske *Kofter*, som de bare dem før vi blev Sydboernes Abekatte. Lader os dog heri ogsaa *være selv hjemme*, være *os selv igjen.*

S. . Blicher.

E. Sk.

— Et Par Dage efter *denne* 1ste August var jeg paa et offentligt Sted, hvor En fortalte om Festen, dens Hjertelighed og Danskhed. «*Det kan være godt nok*» — svarte en Anden — «*for hvem der ikke har andet at bestille!!!*» Det er godt nok — tænkte jeg — at saadanne *Bestillingsmænd* blive borte fra Steder, hvor Man ikke har Andet at bestille end i enigt og glædeligt Samkvem at hæve og styrke Nationalaand, Kjerlighed til Fædrelandet og alle de Dyder, hvortil et saadant Sind er frugtbar Moder.»

Snart begynder han da at skrive rundt til ligesindede Kampfæller. I efterstaaende Brev søger han at vinde *Grundtvig* for sin Idé:

«Højagtede, elskelige Broder!

Deres Brev af 14. d. M. har glædelig berørt flere aandelige Strenge i mit Indre. Først lad da den gjenklinge, som saalænge har været spændt og forhen og rørt til Niels Ebbesens Minde! — Komiteen i Randers anseer jeg som indsovet; de Vink jeg offenlig gav den, som Stjerneskud, dem man begaber og glemmer i et og samme Øjeblik. Jeg tænker: det er os *de Dødes* og *de Levendes* Skjalde forbeholdt at rejse Bavtastenen. Men hvad tykkes min kjær Broder, om vi gjorde dette til næste Himmelbjergfest, i Synet af den Mark, hvor Helten betalte Fædrelandet den sidste Rest af sin Gjæld? Hvad om vi paa Bjerget oprejste Mindestenen? en Pyramide af Kamp med Indskrift paa den ene Side:

Hav Tak, Du gode Niels Ebbesøn!
Du varst en dansker Helt.
Saa gjerne havde Du dit Fædreland
ved fremmede Gjæster skilt.

Paa den anden:

Forgangen er siden Femhundred Aar
i Lyst og Nød.
End Danebrog vajer, og Danmark staar
i Aften rød.
Fri vilde han enten dø eller leve.

Paa den tredie:

Saa skalt du, Danske, hædre
det Manddomsværk af dine Fædre
da dine Fjender blev til Jorden kryst!
Lad ingen Fremmed vinde
den Mark, hvor Blodet maatte rinde
for os og vore Børn af Heltebryst!

Paa Støttens Spidse maatte Hoved, og muligt Bryststykke, og om mueligt dannet af Thorvaldsen eller en anden dygtig Marmelkunstner, være indhyllet i en Kapsel, som alene aftages den Dag om Aaret, da Folkefesten holdtes. Den 2. April er det endnu enten halv Vinter eller dog koldt og fugtigt eller disigt. Jeg har foreslaaet: at ansætte Festen til de længste Aarets Dage (23., 24., 25. Juny), da Landmændene gjerne har Pusterum og Krigerne ligesaa.

Til Niels Ebbesøns den gamle Vise kjender jeg ikke Tone, men troede, at den fandtes i Nyerups og Rahbecks Samling. — Sønderligt nok ellers, at den og «Hammervisen» kunne synges som mit Præludium til *Trækfuglene:* «Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk», til hvilken Foersom den yngre i Odense har sat en fortrinlig Melodi i gammel Kæmpevisestil. Men den er rigtignok ogsaa i Mol, hvilken Toneart ikke godt egner sig til flerstemmig Sang.

Vorder Folkefesten paa Himmelbjerget anrettet, som jeg haaber, da vilde det skikke sig ret at begynde den med en Hymne til Himmelens og Jordens Herre. — Dertil og derfor er Du Manden, hvad enten den skulde sættes til den salige Mortens «Ein fester Burg ist unser Gott» — eller een af vore Tonedigtere, f. Ex. Muth-Rasmussen, der af mig har forlangt Digte opgivne til Festdagen — kunde lægge en ny. — Jeg er

i Haabet om nærmere og snar Meddelelse min elskelige Broders af Hjertet hengivne

S. S. Blicher.

Venlig Hilsen til Hustrue og Frænde!*)

Spentrup, 18. Sept. 1839.

[Rigsarkivet.]

En Maanedstid efter skriver Blicher til Vennen i Sorø, som vi ikke har set Brev til i tre Aar:

Spentrup, 21. Oktober 1839.

«Min Ingemann!

Denne Gang brød Du først Isen, den lange utilbørlige Taushed. Det er Opsættelsens Dæmon, der saaledes forhexer os; men, til at forebygge saadant i Fremtiden, da lad os fastsætte: at brevvexle fjerdingaarsviis! Saa begynder jeg nu med October Qvartal, og Du fortsætter med Januar ditto 1840. *Fiat!* — Jo vel har jeg faaet din *Renegat* og anseer den som et Miølnirslag paa den nyere golde Philosophies tomme Hjernekiste. Jeg har læst den flere Gange, og har intet andet imod den at indvende, end at Zadok er — en Jøde. Heller skulde jeg i ham seet en tydsk Student, der først var gaaet over til Catholicismen. Naa, Dig derom. — Jeg længes meget efter *Salomons Ring*, og skal slet ikke forarge mig over, at Du, som jeg, i *Højsangen* ikke kan see andet end et rent *erotisk* Digt. — Du fik dog min *Vestlig Profil af den cimbriske Halvøe* etc.**) Jeg havde paalagt min Forlægger, Steen, eller min Søn i Kbhvn. at tilstille Dig samme; er det ikke skeet, da beder jeg, Du lader mig dette snart vide — udenfor Qvartals-Correspondancen.

Saa mit Himmelbjergværk tiltaler Dig? Dog, Brodersjæl! det kunde jeg jo forud vide. Ogsaa gamle Grundtvig har faaet Hjerteklappelse herover, og tilskrevet mig tvende Breve — de første, jeg har seet fra ham. Han vil med til næste 1ste August. Fra flere Kanter har jeg i denne Retning faaet de hjerteligste Tilsagn om Møde — endog fra Sønderjylland — og at *Du* kommer — det er jo i Ferien — derom tvivler jeg slet ikke.

---

*) Grundtvig var gift med *Margrethe Blicher*, Datter af Provst Diderik Blicher, Gunslev paa Falster, der atter var en Brodersøn af St. Blichers Oldefar. (Sml. Novellen *Skinsyge* [1844].)

**) Kom i 1839.

Her foreløbig mit Udkast til en Plan for denne Folkefest: 1) Man samles Dagen iforvejen, og indkvarterer sig i de nærmeste Byer, samt i de Telte, som jeg haaber fra flere Regimenter og Borgervæbninger at faae laante og anbragte i tvende Halvcirkler, den ene over den anden paa selve Bjerget. 2) Solens Opgang hilses med — Kanonskud og derpaa en Hymne til dens Skaber, Verdensaltets Gud og Herlighedens Herre. Tre Regimenters blæsende Instrumenter intonere og vexle med Sangerne. 3) Frokost *ad libitum*. 4) Sang for Konge og Fædreland. 5) Kamplege. 6) Middagsmaaltid. 7) Niels Ebbesens Støtte afdækkes under Kanonskud, Musik og Sang. 8) Lege. 9) Belønninger uddeles. 10) Slutningssang. 11) Derpaa Dands og andet glædeligt Samkvem om Natten. 12) Næste Morgen Afskedssang og Gjensamlingsønske. 13) Kanonskud forkynde Festens Slutning. — Grib din Harpe, Bernhard!

(Hvad her er sagt Dig om Himmelbjergfesten, vilde Du for det første beholde *in petto*, thi en Dannemand staaer i Begreb med at kjøbe Bjerget og tilhørende Slette mellem den og Søen. For ej at gjøre ham det altfor dyrt skulde forinden ikke røres formeget herved.)

Nu ned igjen til det flade og fade! Du spørger om mit Huusliv, min Stilling, mine Bekymringer og Byrder? Deltagende Ven! — Ak! her er intet af Fester, intet af Poesie, men kun jammerlig Prosa. Uventede uforskyldte, eller dog ikke af mig selv foranledigede Uheld, idelig Gjenvordighed, jevnlig Ærgrelse og Drillerie, næsten bestandig Skuffelse af billige Forventninger, og — seigpinende Næringssorger — see disse ere nu i et Par Decennier staaende Artikler paa min Priiscourant. Blot den sidste! og Du vil have nok. — 1819 blev jeg Præst i Thorning — uden Gjæld; men nødtes til at modtage en daarlig Præstegaard uden Brøstfæld — Herredsfogden var Enkens Laugværge. Jeg var tvungen til at bygge paa egen Bekostning, Børneflokken voxte, Kornpriserne faldt, kort: da jeg 6 Aar efter forlod dette Poenit[ents] Kald, havde jeg 5000 Rdlr. Gjæld. Uagtet Spentrup ikke er noget stort Kald, uagtet jeg har havt 10 egne Børn, og nu i 3 Aar tre Fader- og Moderløse af min Broders, har jeg dog afbetalt 3000 Rdl.

Tre Sønner har jeg faaet anbragt ved Landvæsenet, hvor jeg blot har at klæde dem, den ældste af min Broders ligesaa. Der er den reneste Udsigt til, at jeg om nogle faae Aar kunde blive reent gjældfrie. Men med eet falder nu mine Creditorer ind paa mig (kun for 700 Rdl. er mine rørlige

Ejendomme, fire Gange saa meget værd, pantsatte; Skatterestancer og af en uheldig Caution for min ældste Søn beløber sig til en 300 Rdl. De andre Baggjældshavere søger mig jo ved saadan Lejlighed — kort, 1000 Rdl., ja det Halve, vilde frelse mig; men alle mine Forsøg have været frugtesløse, og jeg seer mig i den Nødvendighed at maatte ved Auction skille mig ved ²/₃ Dele af mine Ejendele, hvilket er tredobbelt tungt, da jeg kan sætte meer end tilstrækkelig Pant, Jeg formoder, der er et Complot imod mig, thi jeg siger formange Sandheder. Gud bevare Dig og hver Christen Sjæl for saadan Elendighed!

Hils venligst Din elskelige Hustru fra Din

S. S. Blicher.

[Sorø Akademi.]

Det lader ikke til at Blicher har faaet Svar paa dette Brev; ihvertfald er det det sidste, kjendte Minde om de to Venners mer end 20-aarige Korrespondance.

Paa Slutningen af Aaret 1839 [Datum fattes] skrev Blicher endnu følgende Brev til *Grundtvig:*

«Min Broder i Aanden!

Dit andet Brev — det andet Lysglimt fra Østen — har atter gjennemvarmet mig Sind og Sjæl. Over Bælterne, og Danmarks Hjerte imellem dem, række vi hverandre vore trofaste danske Hænder. Du kalder i Sjølunden og jeg paa Reidgothlands Hede de danske Stammer til nyt og kraftigt Liv. Den evige Kraft, som virker Alt i Alle, grunde og befæste dette vort Menneskeværk!

«Hvo ejer Himmelbjerget?» spørger Du — Spørgsmaalet er vigtigt. — Jeg haaber snart at blive Medejer deraf, i Forbund med en Hædersmand. Og da finder jeg det aldeles passende, at vi Tvende som Værter indbyde Gjæsterne. — Denne Indbydelse, mener jeg, skulde indeholde en foreløbig Opfordring til at samles Herredsvis eller Amtsvis for at udvælge en Formand. Alle Formændene maatte dernæst samles naar skee kunde, f. Ex. i Marts, og aftale, hvorledes Festen i det Hele og Enkelte skal ordnes. Derpaa kan Udskuddet i Samling indbyde Kongen og hans Huus.

Hvad Niels Ebbesøns Støtte angaaer, da kan jeg — ihvad Kunstnerfolket endog siger derimod — ikke gjerne frafalde min trekantede Idé: Øerne, Nørrejylland og Sønderjylland ere,

eller skulde være, tre som et; Danmark, Sverrig og Norge ligesaa (føderativt), og Symboliken kan udføres baade videre og højere.

Jeg siger «Du» — det er mig modbydeligt at bruge den fremmede tossede Pluralis, hvor jeg tiltaler En, og den af mig agtet og elsket. Gud befalet.

S. S. Blicher.

Javel! lad det blive 1. August. Jeg havde slet ikke tænkt paa «det latinske Folk» [ɔ: Studenterne].» [Rigsark.]

Peder Nielsen (efter et Fotografi 20 Gange forstørret). f. 1806 † 1885.

Grundtvig har altsaa spurgt om, hvem der har Ejendomsretten over Himmelbjerget; Blicher udtrykker sig om Æmnet med sædvanlig Sangvinitet, idet han anser den hellige Grav for vel forvaret. Kan end saaledes de to Idealister have staaet lidt vaklende til Spørgsmaalet, saa var der i det mindste én Mand, der ingen Tvivl nærede om Ejendomsretten, og det var Bonden *Peder Nielsen*. Allerede 28. Sept. 1839 havde han indsendt følgende Ansøgning:

«Til Kongen.

Undertegnede, der er Ejer af den saakaldte *Himmelbjerggaard* i Rye Sogn, Skanderborg Amt, paa hvis Ejendom det

navnkundige *Himmelbjerg* er, tager sig herved den allerunderdanigste Frihed at bønfalde *Deres Majestæt* om Tilladelse til Tracteurhold for dem, der agter at besøge Himmelbjerget, samt en vis Penge af hver Person, der bestiger dette Bjerg.

De Grunde, hvorpaa jeg støtter denne min allerunderdanigste Ansøgning, ere følgende: 1) Veien fra Rye til Himmelbjerg ere ganske afsides fra alle andre Landeveje og kun befaret af de saakaldte Himmelbjerggjæster, saa at Tracteurhold for disse Gjæster ikke i mindste Maade gjør noget Gjæstgiveri ringeste Afbræk. 2) Kjørende og Ridende og Gaaende fare ikke alene Veien til Bjerget, men og baade kjøre, ride og gaae i min Mark og nedtræde baade mit Græs og Korn paa den Deel af min Jord, der grændser til dette Bjerg.

Da foranstaaende gjør mig megen Skade paa min Ejendom: haver jeg paa Grund heraf allerunderdanigst at bønfalde *Deres Majestæt* om Tracteurhold ene og alene for dem, der besøge Himmelbjerget ligesom ogsaa en vis Penge af hver Person, der vil op paa Bjerget; samt at *D. M.* allern. vilde bestemme, hvormeget jeg maae tage af en Person i Erstatning for det Tab, som jeg lider paa min Ejendom ved den næsten daglige Sommerfærdsel over min Mark.

Den 1. August d. A. holdtes en Folkefest paa og ved dette Bjerg. Omtrent 60 Vogne holdte paa og befarede da en stor Deel af min Mark, foruden en stor Mængde Ridende og Gaaende, hvilket min herværende Øvrighed, Hr. Cancelliraad, Herredsfoged *Wittusen*, selv var Vidne til; og det er haardt at faae sin Ejendom, hvoraf man skal ernære sig, samt skatte og skylde, saaledes nedtraadt uden ringeste Vederlag, for Andres Fornøjelse.

Jeg haaber og beder: at min herværende Øvrighed naadigst vil understøtte denne min allerund. Ansøgning, forhaabende allernaadigst Bønhørelse.

Allerunderdanigst

Peder Nielsen.

Himmelbjerggaard i Rye Sogn,
Skanderborg Amt, d. 28de Sept. 1839.

Conciperet af Henrik Rolschau, Kirkesanger og Skolelærer i Rye, Skbg. Amt.»

Denne Skrivelse gaar den sædvanlige Vej gjennem Øvrigheden.

Herredsfogden i Brædstrup, *Hans Christian Wittusen*, er af den Mening, at hvis Bjerget «skulde blive besøgt paa den Maade og i den Conflux, som af Folk omtales og maaskee af Nogle ønskes» — saa kan *P. N.* gjærne komme til at lide Tab paa sit Græs, om end det maa siges, «at hans Jorder ere magre, ucultiverede og altsaa ikke give ham synderligt Udbytte»; derfor bør han maaske have Lov til at afkræve kjørende og ridende henholdsvis fire og to Skilling. Men angaaende P. Nielsens Kro-hold vil han «ikke lade ubemærket, at Supplicanten, efter min

Himmelbjærggaard med P. Nielsen og Hustru — *Ane Magdalene Mathiesen* — Forgrunden. [Omkring 1880].

Formening langt fra har de personlige Egenskaber til at være Vært, som et dannet Publicum kunde have Krav paa, ligesom og hans Gaard er altfor ubetydelig til en saadan Beværtning som den, hvorom han ansøger — —

Thyrsting og Vrads Herr.' Kontor, den 25. Oktb. 1839.

Wittusen.»

Heller ikke Amtmanden over Skanderborg Amt, *Hans Lindholm*, vil anbefale Peder Nielsens Plan. Han hævder, at én Kro i Rye er fuldt tilstrækkelig, desuden tror han med Herredsfoged

Wittusen, at P. N. ikke har «pecuniær Kraft» eller er «i Besiddelse af de udfordrede personlige Egenskaber, til at indrette og forestaae et Tracteursted — ej at omtale, at et saadant Etablissement vilde blive et maaskee velkomment Skjul for ulovligt Kro-hold, da det indlyser, at Øvrigheden ikke vil være istand til at hæmme dette, eftersom enhver Gjæst, der antræffes, kan ved at bestige Bjerget et Øjeblik eller blot forklare, at dette har været eller skal blive Tilfældet, formentligen fritage Supplicanten for Ansvar».

Han kan end ikke bifalde den ansøgte Opkrævning af «Passagepenge». — Der gaar Vesten for Rye en indgrøftet Vej ligetil Bjærgets Top; ved Siden af Vejen «findes lyngbegroet Sand og stundom enkelte Faar, for at afgnave de enkelte Græsspirer, der fremkommer. Naar derhos i Ansøgningen anføres som noget Sædvanligt, at de Bjerget Søgende nedtræde og ødelægge Supplicantens Græs og Sæd, da har han eller Ansøgningens Concipist berettet Usandheder». — — «Slutteligen lades ikke ubemærket, at Sognepræsten *S. S. Blicher* skal for ganske kort Tid siden have foreslaaet Ansøgeren at afhænde Himmelbjerget, men i hvilken Handel han da ikke vilde indlade sig, sandsynligen fordi de Fordele, som Bønhørelsen af nærværende Ansøgning vilde forskaffe ham, ere fristende.

Skanderborg Amtshuus, den 5. Novbr. 1839.

H. Lindholm.»

Grundet paa disse Oplysninger tilskriver Rentekamret 23de Novbr. 1839 Amtmand Lindholm, at P. Nielsens Ansøgning *ikke* kan bevilges.

[Rigsarkivet.]

Det er menneskeligt, at Peder Nielsen følte sig stærkt forurettet ved dette Udfald af Sagen; man maa kun beklage, at hans Gnavenhed i den Anledning kom til at gaa ud over Blicher og hans Samlingstanke. Thi det gjorde den. — Da man nemlig var naaet et Stykke ind i næste Aar stod der at læse i *Dannevirke**) følgende Opraab, underskrevet med Blichers Navn:

---

*) For 19. Febr. 1840.

«Den første August 1840.

I Aaret Attenhundrede treti ni lod det til, at denne Dag vilde gjøre Epoche i Folkelivet herinde. Det var en lystelig Dag, den satte Liv endogsaa i gammelt Blod. — Endnu var det jo ingen olympisk Leeg; men det var en nydansk Leeg, og det kan med Tiden vorde en gammeldansk Folkeleeg. Og derfor raaber jeg som i hiin gamle Juleleeg: «*Lad Vorherres Fugl ikke døe!*»

For at holde den ilive — give den et kraftigt Liv — er det nødvendigt: *at Festen i hele sin Udstrækning vorder vel indrettet og nøjagtigen ordnet.* Til den Ende foreslaaes:

A. 1. At Alle de, der have Sands for Sagen og besjæles af Fædrelandskjerlighed, samle sig efter forudgaaende Indbydelse i nærmeste Avis*) i een eller flere af hver Amts Kjøbstæder.

2. At der da aftales om Festens Indretning.

3. At der i enhver saadan Forsamling vælges en Deputeret til paafølgende Almeencongres.

B. 1. De Deputeredes Valg bekjendtgjøres strax i Aviserne.

2. I Kjøbenhavn bør naturligviis udvælges flere end Een; og disse derpaa bekjendtgjøre *Tiden* og *Stedet* for alle Deputeredes Samling. — Denne maatte vel holdes i Mai paa det, der kunde blive Tid til at forberede alt det Nødvendige. For det hensigtsmæssigste Samlingssted anseer jeg Rye, saasom i Bjergets Nærhed. Skulde der endog fattes Logie til nogle af Medlemmerne, da er Skanderborg ikke saa langt borte.

C. 1. Her blev da at fastsætte Tidsrummet for Festen. 2. Hvad under samme i bestemt Orden skulde foretages. 3. At aftale Besørgelsen af Telte, Musik, Kanoner, Beværtning, samt hvilke Anlæg (Udjævninger, Trapper o. s. v.) med Bjerget og Adgangen dertil vare at foretage.

Hvad Tidsrummet angaaer, da mener jeg, at det passende kunde fastsættes fra Solens Nedgang den 31te Juli, til dens Opgang den 2den August.

Til 2. F. Ex. første Aften Kanonsalve, Musik, Sang, Maaltid, Glædesild om Natten. Om Morgenen ligesaa; men større

*) Det kan vel ikke paatvivles, at i enhver Stad og Egn maae gives Flere, der føle for denne Nationalsag, og at Nogle af disse enes om at udstæde Indbydelsen. [Bl.' Anm.]

Salve (det danske Løsen). — Siden, hvis man kan komme saavidt iaar, Væddelege, Løben, Brydning, Svømning, Skydning (paa fri Haand) m. m. Alt under Tilsyn og Anordning af dertil valgte Dommere, og med Uddeling af Hæderstegn. Tiden til Maaltid, Dands, Tale, Sang maatte ligeledes bestemmes og Festen ende næste Morgen, som den begyndte første Aften, dog i omvendt Orden, saa Kanontordenen, gjengivet i tusindfoldigt Echo fra Bjerge, Skove og Søer, kunde forkynde Afskedstimen.

Til 3. Telte og Musik*) vilde upaatvivlelig være at erholde fra de tre nærmeste Cavallerieregimenter. Men de faste Musiknummere maatte da i Partitur betids være Musikchorene meddeelte, som ogsaa disses Anførere conferere om en bestemt Grundtone. — Kanoner vare forhaabentlig at erholde, paa Ansøgning, fra Randers Tøihuus, saavelsom de nødvendige Artillerister til at betjene dem. — Om Beværtningen kunde gjøres Aftale med den flinke og billige Gjæstgiver i Rye**); og i det Tilfælde, at han ikke kunde vove allene at anskaffe Levnedsmidler til saa mange Mennesker (rimeligviis flere tusinde) kunde i saa Henseende yderligere Foranstaltninger træffes.

D. Maatte gjøres et Overslag paa, hvad Reqvisiterne, deres Transport, Arbejdet paa Bjerget o. s. v. kunde koste; samt hvorledes saadant blev at repartere paa Besøgerne, for hvem Entreen maatte være saa lav som muelig; og i Tilfælde af Overskud, hvorledes da dette maatte være hensigtsmæssigen at anvende.

E. Ingen Dyrehavsforestillinger eller saadant maatte tillades, og dette Forbud betids forkyndes.

F. *Nationaldragt.* — For ikke ret længe siden har jeg i

---

*) For at ogsaa Sangene kunde vorde fuldstændig harmoniske vilde jeg foreslaae at conferere med D'hrr. Organist Foersom i Odense og Muth-Rasmussen i Fredericia, af hvilke den Første har sat flirstemmig Sangtone til min Værnesang «Natten før Slaget», og den Sidste ligesaa til Himmelbjergsangen. [Bl.' Anm.]

**) Fra 1799—1826 var *Rye Kro* i Hænderne paa *Jens Jensen Laasbye;* fra ham gik den over til Svigersønnen *Jens Sørensen;* men da han døde i Slutningen af Aaret 1835, giftede den unge og energiske *Per Laursen* sig med Enken, hvorved han tillige fik Kroholds-Privilegiet i Rye, som han sad med i over en Menneskealder. Han er «den flinke og billige Gjæstgiver», som rakte de tørstige Gjæster de skummende Ølkrus i alle de Aar, der holdtes Fest paa Bjærget. — Per Laursen døde af Apoplexi 18/4 1868, 64 Aar gl. — Hos ham har Blicher sikkert fejret mangt et lystigt Kalas. [Se *Et Eventyr paa Himmelbjerget i 1843* — sidste Afsnit.]

Jyllandsposten fremstillet mine Anskuelser om denne Nationalsag. Det er mig ikke vitterligt, at saadant har havt nogen anden synlig Virkning, end et uheldigt Forsøg paa at gjøre Sagen latterlig; hvortil den ellers, tykkes mig, er altfor alvorlig. — Jeg vil her blot kortelig gjentage Hovedmomenterne:

1. Nationaldragt er vel et sandseligt, dog vel just derfor et kraftigt Middel til at nære Fædrelandskjerlighed, Brodersind og enigt Sammenhold imellem Beboerne af alle Rigets Provindser.

2. Naar baade Søkrigere og Landkrigere havde eens Klædedragt (f. Ex. den gammeldanske Kofte — overspændt Frakke, som naaer til Knæerne — og lange vide Buxer) og den af eens Farve (for Ex. Mørkeblaae), da vilde den noksom bekjendte Fremmethed mellem de Røde og de Blaae af sig selv forsvinde.

3. Naar Alle vare forpligtede til at anskaffe denne simple Godtkjøbsdragt, vilde aarlig for Staten spares store Summer, som nu hensmelte i kongelige Fabrikker og Skræddersale.

Det var et glædeligt Forvarsel, at paa hiin første Augustfest vare alle — og det aabenbart uden Aftale, men af en rigtigt Takt! — *borgerligklædte*. Præster viste sig ikke i de lange sorte Kjoler, Officerer ei heller i de korte røde: alle vare civile til denne Borgerfest.

G. Maatte raadslaaes om Formen for og Udstrækningen af Indbydelsen til vore nordiske Brødre.

Det er tænkeligt, at Een og Anden, som læser dette, kunde tænke som saa: «Hvad mon det er for en Fyr denne S. S. Blicher? Det er sagtens et meget ungt Menneske — eet af disse sværmeriske Hoveder, der troe, at de kunne reformere Verden. Og hvad skal der saa endelig komme ud af denne Commerce? Tidsspilde, Pengetilsættelse, med mere.»

Ad 1^mum^. S. S. B. er nu i de 58; og skjøndt der idelig rører sig noget Ungt i ham, saa har han dog for det Meste sine Tanker samlede, og stræber at bruge den Forstand, Vorherre har givet ham. Det forstaaer sig: hvorvel han seer paa det Nærværende, som og paa det Forbigangne, kikker han ogsaa lidt ind i Fremtiden. Men derfor bør man dog ikke kalde ham en Drømmer. Skal end dette Himmelbjergvæsen være en fix Idee hos ham, saa veed han forvist, at den samme spøger i mangfoldige velforvarede Hjerner.

Ad 2^dum^. «*Tidsspilde!*» — Der er jo dog Tid til Alting, som Salomon siger. Fordi man spenderer 2 pCt. af Aarets Tiid paa

Himmelbjergsturen, da er det jo meget moderate Renter af benævnte Laan; og det er ikke utroligt, at en saadan Udgivt kunde forrente sig endnu bedre end et Indskud i Sparekassen.

Ad 3tium. «Hvad der skal komme ud af denne Bjergcommerce?» — Herudaf skal for det første komme et nyt indenlandsk ægte dansk Product, som rigtignok ikke gaaer i Handelen, men som alligevel er een i politiske Commercekollegier meget omspurgt Artikel. Her, troer jeg ikke, at Barnet har faaet Navn endnu — som ikke er saa sært, da det er i Fødselen. Men i Tydskland er det kommen til Verden — hvorvel Moderen ikke gik tiltide med det — under Navn af «Volksthümlichkeit». Engelland har for længe siden bragt et saadant til Verden — skjønt det endnu er et Svøbelsesbarn — og givet det Navn af *Common sense*, hvilket man paa Dansk kunde give ved «Almeensands».

Og skulde saa ikke en Krone sættes paa det hele Værk ved at indbyde *Ham, der bærer Danmarks? — Den Ottende Christian* — i Aasyn og Kongesind den Fjerdes Dobbeltgænger — Ham, der ved sit første Trin paa Danmarks Trone har kundgjort: at Han vil slaae Hovedet paa sin Formands Søm, og dertil smedde saadanne nye Nagler, som hverken Tyve indenfra, ei heller Røvere udenfra skulle magte at løsne.

Kan saa Planen til «Fredriksmindet» naae Udførelse, Runestenen fortælle Folkekongens Kongedaad, og den, der har arvet hans Scepter, ved hans Hædersstøtte modtage sit lykkelige Folks jublende Hylding — da vorder første August i Sandhed en *kongelig Folkefest.*

S. S. Blicher.»

Saa langt var Blicher naaet, da man bragte ham en Avis, der satte ham i det stærkeste Oprør; Avisen var *Aarhuus Stiftstidende* for 7. Febr. s. A., og Harmens Anledning var følgende tarvelige Bekjendtgjørelse*):

«Himmelbjerget.

Undertegnede, der er Ejer af Himmelbjerget i Rye Sogn, Tyrsting Herred, troer at burde herved bringe til offentlig Kundskab, at intetsomhelst Besøg, endnu mindre nogensomhelst

*) Annoncen findes ligelydende i Bladet den 20. og 27. Febr.

Forsamling, paa bemeldte Bjerg retmæssigen kan have Sted uden hans Minde og Samtykke.

Himmelbjerggaard pr. Rye. den 4. Febr. 1840.

Peder Nielsen.

Blicher, der ikke kunde tage fejl af Meningen, gav nu sit Opraab følgende kogende

«Efterskrivt.

Som forestaaende skulde afsendes til Trykkerierne, kommer Avisen med Efterretning om: at Peder Nielsen, Himmelbjergets Eiermand, har spærret Adgangen til samme. At samme Peder Nielsen har Ret til at erklære Bjerget «Tabuh», det kan ikke nægtes; men at denne ene Otaheiter skal kunne udelukke en heel Nation fra et Yndlingssted, forstyrre en Plan til at fremme og befæste Folkelighed, Enighed og Kjerlighed til Konge og Fædreland — det var noget værre end blot ærgerligt. Vel kunde der udsees i Omegnen, og uden Blodpenge faaes eet eller andet ophøiet Punct, som godt kunde egne sig til forehavende Folkefest; men Himmelbjerget har nu engang med sit Navn faaet en Betydning, ethvert andet først skulde vinde ved Omdøbning. — Vi vide af Historien: at en Person, hvem Lovens Arm ikke var mægtig til at række, blev ved almindelig Overeenskomst anseet og behandlet som den, der ikke hørte til Samfundet, med hvem Ingen vilde æde, drikke, tale, langt mindre røre ved — kort sagt: han blev skyet som en Spedalsk; og at denne passive Straf virkede saaledes, at han gik hen og hængte sig. Det er langtfra mig at ønske, eller tilraade Peder Nielsen saadant; men var jeg Bonde i Rye, som jeg virkelig kunde ønske, jeg vilde virkelig stænge mine Døre for ham, og aldrig komme hans Gaard saa nær, at jeg kunde lugte Røgen af hans Skorsteen. — Ligefør Festen ifjor kunde Himmelbjerget være kjøbt for *20* Rbd. og under Festen for *50* Rbd. efter en anseet, troværdig Mands Udsigende. Kort Tid efter blev forgjæves budet *500* Rbd. og senere *1000* Rbd. Himmelbjerget er altsaa blevet en Gjenstand for Speculation, hvori Ingen er at fortænke — jeg har selv speculeret paa Himmelbjerget — og dersom *P. N.* havde faaet Bevilling paa sin Ansøgning «*om Ret til Krohold der, og til at tage Betaling for Entreen*», saa havde hans Speculation rimeligviis strandet; thi da vilde Besøgelserne ophørt og Augustfesten ligesaa — i det mindste paa dette Sted. *P. N.* vil nu hverken sælge Pladsen, eiheller

lade Nogen betræde den uden — *Tilladelse!!!* Mon den saa kan faaes *gratis?* — Naa, mon det saa skal hedde som i fordums Collegialstiil: «her er intet ved at gjøre». — Nei, jeg seer en Udvei, som baade er let og retmæssig. — Naar vedkommende Bestyrelse anlægger en ny Landevei og fører den over en Mands Jordeiendom, spørges ikke: om han vil sælge dette Stykke Jord eller ei, ikke heller, hvad han vil have for det; men det taxeres, og, som billigt, vel og noget høit, og derefter faaer Eieren Betaling. Denne Adfærd er *lovgrundet.* — Og skulde ikke, i Analogie hermed, hiin Landevei for hele Danmarks Land, hiin Alvei til Dannesind, hiin Kongevei til Trofasthed, Modighed og alle Folkedyder — hvorfor skulde den ikke, ved en Autoritet, langt høiere end Veicorpsets, kunne vorde vurderet, — o ja! høit, meget høit, Eieren afkjøbt, og derpaa vorde — *Nationaleiendom?* hvilket egentlig var min Speculation.

Bliver der da noget af Congressen, vil denne Sag ordentligviis allerførst tages under Behandling.

S. S. B.»

Blandt Hovedstadsbladene havde Blicher sendt denne Artikel til *Kjbhs. Morgenblad*, hvor den stod trykt 23. Febr. ledsaget af følgende redaktionelle Note:

«Uagtet vi ingenlunde ere blinde for de store Vanskeligheder, der stille sig i Veien for Realisationen af de i denne Artikel gjorte Forslag, have vi dog troet det stridende mod den Agtelse, vi skylde Forfatteren, om vi vilde modsat os hans Ønske om Optagelsen af samme.»

De fleste af Landets Blade gjorde Kommentarer snart til Blichers Artikel, snart til P. Nielsens Avertissement. Saaledes véd Randersbladet at berette, at der forgjæves er gjort *P. N.* «tre antagelige Tilbud» for Bjærget. Det tilføjer*):

. . . «Det er imidlertid at haabe, at denne Omstændighed ikke vil have nogen hindrende Indflydelse paa det tilsigtede Folkemøde i næstkommende Mai, da Man jo i al Fald dertil ligesaa godt kan benytte et andet, ikke mindre høit Punct i Nærheden.»

Det kjbh.ske Blad *Dagen* bemærker — 10/2 — om *P. N.*' Optræden:

---

*) *Rand. Av.* 10/2 1840.

«Efter al Sandsynlighed skal det da nu ogsaa gjøres til Gjenstand for Pengeberegninger, at Man ønsker at glæde sig ved at beundre nogle af Jyllands første Naturskjønheder, og en Bonde agter at gjøre sig en riig Indtægtskilde af den Begeistring for disse herlige Egne, der alt bliver mere og mere almindelig. Dette kan jo vel juridisk ingenlunde nægtes ham; men sørgeligt er det, at Havesygen ogsaa skal vise sig paa et saadant Sted og ved en saadan Leilighed, og ikke engang her kan undlade at forbitre Naturens Venner derês Nydelse.»

Den egentlige Hovedfægtning stod dog i *Aarhuus Stiftst.* hvor en Rimsmed lægger ud den 28de Februar 1840 med følgende Spottekvad:

Til Hr. Peder Nielsen paa Himmelbjerget.

Høje Himmeldrot! har Du hørt Mage?
Højt og himmelraabende at klage
vover Man, fordi Du hævde vil,
hvad der hører Dig «retmæssigt» til;
højt og himmelraabende at skrige
vover Man, fordi Du i dit Rige
ej vil give Lyngens Blomst til Rov,
uden at man spørger: med Forlov;
højt og himmelraabende at skraale
vover Man, fordi Du ej vil taale
at man nærmer sig din Himmelport,
uden at fremvise «Adgangskort».

Er det muligt, at Du skulde ville
gjøre Bjerget til en «Indtægtskilde»?
O, hvor kan dog Nogen tænke blot
noget Sligt om Himmelbjergets Drot!
Du, som naadigst hidtil har forundet
hver, som blot har villet og har kunnet,
ligemeget fattig eller riig
fri Passage til dit Himmeriig;
Du, som Intet for Dig selv begjærte,
Du, som aldrig Havesyge lærte
skulde vorde Havesygens Træl!
Er det muligt? Svar mig! Er det vel?

Er det da ej lumpent, lavt og skjændigt,
er det da ej slet og uanstændigt
at klage, skrige, skraale Mund i Mund,
fra Vestervig og indtil Øresund?
Aldenstund dit Drøn kun vilde dette
vitterligt basune: at med Rette

Ingen turde, hvis Du fandt for godt,
Dig formene, høje Himmeldrot!
Frihed til, at lade Hver betage
Frihed til din Himmelborg at drage;
mens Du dog la'r Naade gaa for Ret
og ej agter videre paa det.

Maa man dog ej meget mere prise
Dig for al den Naade, Du bevise
vil Enhver saa ganske ufortjent,
ligemeget kjendt og ubekjendt?
Maa man dog ej meget mere love
Dig, som stede vil Enhver til Hove,
blot af Naade, ubegrændset stor,
ved dit lyngbeklædte Himmelbord?
Jo, vi ville alle højt istemme
til din Lov og Pris og aldrig glemme
hvad vi skylder Bjergets Majestæt
lige høj af Hjerte og af Æt.

Der foreligger snart Svar. P. Nielsen er selv Førstemand; han skriver*):

«Ved at komme til Aarhuus d. 28de Februar seer jeg, man søger at sætte mig i et slet Lys hos mine Medmennesker, ja, jeg kan næsten sige, hos hele den danske Nation, fordi jeg paa en lovlig Maade vil værne om min Ejendom. Sagen er denne: I de senere Aar har der den meste Tid af Sommeren mange Mennesker besøgt Himmelbjerget, ja den 1ste August 1839 var der vist 6 á 700 Mennesker, der kom i alle Retninger over min Mark, og det er sandsynligt, at der med Tiden vil komme ligesaa mange Tusinder, som der nu kommer Hundreder. Det er vist enhver Landmand bekjendt, at paa den Tiid af Aaret staaer Sæden i sin fuldeste Flor, og da der gaaer kun en smal Markvei over min Mark til Himmelbjerget, har jeg i de senere Aar faaet megen Sæd nedtraadt og nedkjørt. Naar Præsten *St. St. Blicher* siger, at Bjerget ifjor kunde have været kjøbt for 20 Rbdl., da lyver han; det har aldrig været tilfals, ligesaalidet som jeg er budet en Skilling for det, men som nogen Erstatning, for min Marks Nedtrædelse, søgte jeg om Tilladelse, selv at holde Beværtning paa, eller ved Bjerget, men det blev mig nægtet. Vil Hr. Blicher forskaffe mig den Tilladelse, da staaer Bjerget for ham og Enhver aaben, eller de 1000 Rbdl. han taler om, for

*) Se *Aarhuus Stiftstid.* 6/3 1840.

Bjerget, da skal han faae det med udlagt Vej over min Mark til samme; forresten overlader jeg til enhver Upartisk at bedømme, hvem af vi To, enten Præsten *Blicher* eller jeg, hver efter sin Stilling, er meest foragtelig; han sidder i et af Jyllands allerbedste Præstekald, og endog skal der i offentlige Blade tigges til ham; eller mig, som boer i en lille Bondegaard, og som til enhver Tiid udbetaler alle de Byrder, der paaligger mig.

Peder Nielsen,
Ejer af Himmelbjergs-Gaarden.»

Dagen efter stikker en anden Jordtrold, der kalder sig *Niels Pedersen*, Hovedet op af Lyngbakkerne og affyrer følgende grausame Salbe:

«Gjenmæle for en retfærdig Sag.

Jeg haver nok læst i Josvæ Bogs 7. Cap. 15. Vers, at Den, som bliver ramt at være i Band, han skal opbrændes med Ild, og alt det han haver, fordi han haver gjort en Daarlighed i Israel; men jeg havde ikke tænkt, at *Peder Nielsen* i Rye skulde komme i dette beklagelsesværdige Tilfælde, saameget mindre, som jeg troede, at her i Danmark gjaldt hverken den jødiske Band, eller den romerske, men at enhver skikkelig Mand, som frygtede Gud og ærede Kongen, kunde sidde her i Fred og Ro, naar han sad paa sit Eget Endogsaa den *lille* Band er, saavidt jeg veed, afskaffet hertillands, og i de lutherske Lande, hvor den endnu finder Sted, veed jeg, at *ingen Præst* kan belæsse Nogen dermed, men at der maae *et heelt Consistorium* til. Ikke destomindre haver dog, som jeg af *Aarhuus Avis* Nr. 33 [$^{27}/_{2}$ 1840]*) med r Forundring erfarer, Præsten Hr. *Steen Blicher* i Spentrup ynget en Bandstraale mod Eieren af Himmelbjerget, fordi vil have sin Eiendom, hvorpaa han har thinglæst Skjøde, ret mod Overløb af Crethi og Plethi, da Stedets Jordbund ke antages derved at vinde mærkeligt i Frugtbarhed. Hr. Pastoren, der staaer i den mildeste af alle Religioners Tjeneste, antyder paa en temmelig nærgaaende Maade, at *Peder Nielsen* desaarsag skulde ansees og behandles som Den, der ikke hørte til Samfundet, med hvem Ingen vilde æde, drikke, tale, langt mindre røre ved — kort sagt, han skulde skyes som en Spedalsk, saa der for ham ikke var andet tilbage i denne Verden end at gaae hen *og hænge sig!* Hr. Pastoren vil dog just ikke

*) Her findes blot et Referat efter *Dannevirke* for $^{19}/_{2}$ 1840.

ønske eller tilraade *Peder Nielsen* Saadant, men han forsikkrer dog, at dersom *han* var Bonde i Rye, vilde han stænge sine Døre for ham og aldrig komme hans Gaard saa nær, at han kunde lugte Røgen af hans Skorsteen.

I denne Anledning bemærkes:

1. Et lovligt Skjøde har, i vore oplyste Tider, en gandske anden Kraft, end Præsteband, der egentligen slet ikke gjælder mere, og derfor eiheller af en Ordets Tjener burde bruges mere, Et Myggestik kan gjøre ondt; men en Præsts Band er fast ikke at fornemme.

2. Man tager sig desaarsag ikke Sligt til Hjerte, især da det er en fremmed Præst, langtoppe ved Randers, med hvem man ikke haver noget at skaffe.

3. Vil han lukke Veien til Himlen for *Peder Nielsen*, saa lukker *Peder Nielsen* Ledet til Himmelbjerget for ham igjen. Lad det saa gaae lige op! *Peder Nielsen* kan meget vel komme i Himlen uden Pastor *Blichers* Tilladelse; men Pastor *Blicher* kan ingenlunde komme paa Himmelbjerget uden *Peder Nielsens* Tilladelse. Thi Pastor *Blicher* har ikke Nøglen til Himlen, men *Peder Nielsen* har Nøglen til Himmelbjerget. Og en Præsts Anathema over en skikkelig Mand gjælder ingensteds, men et Skjøde har Kraft.

4. Var det om Vinteren, maatte Hr. *Blicher* endda gjerne gjøre sig lystig paa Himmelbjerget, men i Augustmaaned kan det ingenlunde taales at man kommer hidtrækkende med *Kanoner* paa en fremmed Mands Lod, og tænder *Glædesild* hele Natten igjennem, som er ufordragelig for Jordens Afgrøde. Naar Folk ville *lege*, saa maae de holde sig paa deres Eget, og ville de *rende omkaps*, saa maae de blive paa Landeveien, men ville de *brydes og slaaes*, som Hr. Pastoren foreslaaer, saa har vi Kroer og Vertshuse nok i Landet, hvor Sligt kan skee, og vil de *svømme*, saa er dertil ingen Leilighed paa Himmelbjerget, hvis Skraaplan heller ikke er meget indbydende til *Dands*. At holde *Taler* paa Himmelbjerget er et misligt Arbeide. *Synge* og *æde* og *drikke* kan man allevegne.

5. Det indsees altsaa ikke, hvorfor man med Djævels Magt vil gjøre alt dette paa *Himmelbjerget*, som er et meget ubeqvemt Sted, og som har en Eier, der holder af et roligt Liv og ikke er en Elsker af, at overløbes af et ubændigt Publicum, der desuden kan have alt det hjemme, som man render efter her.

6. Spørges: Hvad vilde Hr. *Blicher* sige, hvis disse sværmende Patrioter, med en anden Præst i Spidsen, havde udseet sig Præstemarken i Spentrup til deres Tumleplads, og kom

anrendende midt i Høstens Tiid, og slæbte Kanoner og Pauker og Trommer med sig, og tændte en Glædesild i hans Bygmarker, og gjorde hans Kløvermark til en Dandseplads, og skjøde paa fri Haand mellem hans Qvæg og spolerede ham alle Ting? Det kan jo, til sine Tider, være gandske behageligt at modtage Besøg, men naar man vil have Fremmede hos sig, vil man dog helst selv invitere dem, og at Hr. *Blicher*, i Haderslev Ugeblad, byder hele Verden til Gjæst paa *Peder Nielsens* Lod, er lige saa forunderligt, som om *Peder Nielsen* vilde udstæde et Program til en Festivitet paa Hr. *Blichers* Lod. Hele Verden vilde troe, *Peder Nielsen* var gal. Maaskee vilde man ynke ham, eller lee ad ham. Men indespærre ham vilde man gandske vist, hvis han ikke blot inviterede en halv Million Mennesker, eller Flere, til at møde paa Spentrup Præstemark i overspændt, kort Frak og lange vide Buxer, med Kanoner og andre musikalske Instrumenter samt store Madkurve og Flaskefodre, for at synge, holde Taler og Maaltider, brænde Glædesild, løbe, brydes, skyde paa fri Haand, dandse og tillige for at svømme, men ogsaa understod sig at indbyde Hans Majestæt Kongen til Spentrup, ligerviis som Hr. *Blicher* yttrer, at ville indbyde Allerhøistsamme til Himmelbjerget!

7. Hr. *Blicher* siger, at hvis *han* var Bonde i Rye, vilde han stænge sine Døre for *Peder Nielsen;* men han kan jo slet ikke vide, om *Peder Nielsen* vilde besøge ham. Saa meget seer man dog, at Hr. *Blicher* lukker dem ude, som han ikke vil have ind. Hvorfor maae da ikke *Peder Nielsen* gjøre det Samme? Mod paatrængende Gjæster redder man sig, som man kan.

8. Hr. Blicher siger ydermere, at hvis han var Bonde i Rye, vilde han aldrig komme *Peder Nielsens* Gaard saa nær, at han kunde lugte Røgen af hans Skorsteen. Hvorledes gaaer det da til, at Hr. *Blicher* nu, han er Præst i Spentrup, higer saa stærkt efter at komme didhen, hvor denne Skorsteen ryger? Og hvorfor opmuntrer han Andre til at trække efter denne Skorsteen? Hvorfor vil han absolut have alle Mennesker trukne hen til denne *Peder Nielsen*, med hvem Ingen kan være bekjendt at æde, drikke eller tale? *Peder Nielsen* hænger sig sandelig ikke, fordi disse sværmerske Liebhavere til hans Himmelbjerg skye ham; derimod var det vel mueligt, at et Overrend, som det, hvormed han trues, kunde bringe ham til et eller andet fortvivlet Skridt.

9. Sluttelig formenes, at man meget godt kan elske sit

Fædreland og vise det i Gjerningen, uden at man just behøver, at løbe ind i et fremmed Amt og sætte al Verden Stævne der. Hvor Gud frygtes og Kongen æres, der er det rette *Himmelbjerg*; og de, som ville lede Folket, bør arbeide for, at det kan findes *allevegne*.

Niels Pedersen.»

Hvem denne Niels Pedersen er, véd vi ikke; selv siger han i en senere Artikel*), at «Peder Nielsen er min Fætter og en særdeles respectabel Mand»; *Fætter*skabet skal dog næppe opfattes altfor bogstaveligt; Navnet er dog snarere et Pseudonym for én eller anden af Blichers formummede Fjender.

Det næste Angreb — i *Aarh. Stiftstid.* $^{10}/_{3}$ 1840 — kommer ogsaa fra en Agrar og har dette Udseende:

«Steen Steensen Blicher, Himmelbjerget og Offerstøtten.

Motto: «Sandhed, sagde Kongen, Sandhed vil jeg høre!
Sandhed taler jeg, og den min Pen skal føre.»

Bladet *Dannevirke* indeholder, efter hvad *Aarhuus Stiftstid.* Nr. 53 forkynder, en Annonce, hvorudi Hr. Pastor *Steen Steensen Blicher* sammenligner Eieren af Himmelbjerggaard Hr. *P. Nielsen*, med den i Samfundet Foragtede, med den der, afskyet som en Spedalsk, søgte Frelse ved Strikken, og han tilføier: *var jeg Bonde i Rye, jeg vilde stenge mine Døre for ham, og aldrig komme hans Gaard saa nær, at jeg kunde lugte Røgen af hans Skorsteen!* — I Sandhed haarde Ord! og vare de end nedskrevne i lidenskabelig Hede, fandtes der end Føie til Harme, saa forekommer det mig dog, som et Phænomeen, at den fromme Hyrde, den gjæve Dannerskjald, har kunnet huse saa megen Bitterhed i det Bryst, hvis skjønne Sange altid fandt Gjenklang i danske Hjerter.

Hr. *Nielsen* har kundgjort, «at *Adgang til Himmelbjerget kun retmæssig kan finde Sted med hans Minde og Samtykke*». Han har altsaa ikke spærret Adgangen men blot erindret om den ved Lovene fast begrundede og hos Folket stedse høit agtede Eiendomsret, i Kraft af hvilken man, hvad Bjerget angaaer, har at *henvende sig til ham*, og vi skjønne ei rettere, end at han har havt al Føie til denne Kundgjørelse, naar sees hen til, hvorledes

*) *Aarh. Stiftstid.* $^{4}/_{4}$ 1840.

der, ham uadspurgt, publiceres Planer til architectoniske Foretagender, olympiske Lege og Carnevaller paa hans Bjerg. Har saaledes Hr. *Nielsen* intet foretaget sig, der kan beskæmme ham selv eller forurette andre, saa maae det i Sandhed oprøre saavel Forstand som Hjerte, at see en christelig og begavet Præst, ved Hjælp af sit aandelige Pund, at knutte ham, den brødefrie Mand, saa ubarmhjertigt; og vi føle os forvissede om, at Hr. Pastor *Blicher* ikke vil være impulsiv nok til at faae Manden lagt for Had hos Rye Sognemænd, som vel ei heller disse eller nogen hans Naboe nu vil finde Røgen af hans Skorsteen mere qvælende end før.

Hvad det nu angaaer at reise en Offerstøtte til Minde om Sjette *Frederiks* Regentfortjenester, da ærer vist hver Dannemand de Følelser, der fremkalde Forslaget; men billige det kunne vi ikke alle. Jeg var min hedengangne Konge hengiven af gandske Sjæl, og med alle brave Danske erkjender jeg de Velgjerninger, hvorfor Danriget har ham at takke! Men dog kan jeg ikke stemme for Offerstøtten! Den skulde staae paa Himmelbjerget for at minde de faae Vandringsmænd, som komme til den noget eenlige Egn, om hvad Frederik den Sjette gjorde for sit Rige; men, om end det skjønneste Marmor opreises, prydet med Indskrivter i Guld, om Hans Bedrifter, saa vil den danske Mand dog aldrig kunne besøge Stedet, uden at smertelige Erindringer om den saa skjæbnesvangre Regjeringsperiode blande sig med de Følelser, som Mindestøtten skal fremkalde. Vold og Overfald berøvede os vor stolte Flaade, syv tunge Krigsaar forjog Velstanden fra vore Arner, Overmagten adsplittede Tvillingriget, og Landet nedsank i bundløs Gjeld.

At afvende disse Nationalulykker laae udenfor den af sit Folk saa tilbedte Konges Magt og Viisdom; og visselig for faae Fyrster have Prøvelsens Dage været tungere. Man indvende mig ikke: Altsaa bør Historien ogsaa tie! Nei, til den ere Begivenhederne med Rette hjemfaldne; Sagaskriveren tilhører det at skildre dem, og glemmes vil det da næppe, hvorfor *i danske Hjerter plantedes for Sjette Frederik en Kjærminde, som Traditionen vil bevare uvisnelig gjennem Sekler, naar alle Støtter hensmuldre.*

Aastrup pr. Hjørring, den 5te Marts 1840. *C. Gräbert.*»

Ogsaa den næste Blæksprutter er Landmand; han fatter sig i en næsten latterlig Korthed, idet han giver sit Hjærte Luft i følgende expulsive Raab:

«Lad mig see, *Peder Nielsen!* Du holder Dig tappert paa dit Himmelbjerg!

Mallinggaard, den 12te Marts 1840.

J. Schougaard.» *)

Al den Galde af andres lader til at have svalet en Del paa Blichers egen; i *Jyllp.* for 23. Marts svarer han sine Angribere i følgende ret koldblodige Udtryk:

«I Aarhuus Avis ere paa eengang gjorte tre Angreb paa Underskrevne i Anledning af Himmelbjergssagen. Det ene er ikke inhumant, og af den Grund finder jeg mig ikke opfordret til at besvare det. De andre ere i en modsat Toneart, og af den Grund besvarer jeg ei heller disse.

At Bjergets Eier er blevet vred, det er naturligt, det var der Grund til; og det maae jeg finde mig i. — At den Tredie — en *Niels Pedersen*, eller hvem der ellers kan skjule sig under dette Navn — anfalder mig med Haan og Spot, det kan ei heller krænke mig. Men skulde hans Bestræbelser for at gjøre Sagen selv latterlig, have anden Virkning, end alle Velsindedes Foragt — dette vilde smerte. Iøvrigt er nu den største Vanskelighed hævet, da Himmelbjerget med Vei til bydes fal for en bestemt Priis — 1000 Rbd.

Spentrup, den 13de Marts 1840.

S. S. B.»

Den øvrige Presse vedbliver stadig at beskæftige sig med Sagen; saaledes skriver *Randers Avis* for 9. Marts i Blichers Favør, at det selvfølgelig har været umuligt baade for Peder Nielsen og hans «Fætter» at «opfatte den af glødende Fædrelandskjærlighed begeistrede Digters Idee, ligesaa lidt som det Forhold, hvori en national Digter som Blicher staaer til Nationen. Peder Nielsen troede at kunne tjene en Skillingspenge ved de mange Fremmede, der, tildeels efter Læsningen af de blicherske Noveller, fik Lyst til at besøge Himmelbjerget; han ansøgte altsaa om Tilladelse til selv at holde Beværtning der paa Stedet, men det blev ham afslaaet, og nu vil han ingen Sammenkomster vide af at sige paa sit Bjerg, skjøndt han vistnok kunde være overbeviist

---

*) *Aarh. Stiftstid.* 17/3 1840.

om, som billigt var, at faae enhver derved paa hans Eiendom anrettet Skade rigeligt erstattet».

Jyllp. for 21. April lader en Indsender spotte over C. Gräberts Angreb tilligemed «hiint hæse Raab fra Mallinggaard».

Derimod er *Fædrelandet* tilbøjelig til at tage Peder Nielsen i Forsvar; det skriver d. *13. Marts* s. A.:

«Redactionen har modtaget en Reclamation fra Jylland mod den haarde Maade, hvorpaa flere, navnlig Pastor Blicher, have medtaget Eieren af Himmelbjerg, Bonden P. Nielsen, fordi denne har gjort opmærksom paa, at Bjerget er hans lovlige Eiendom, og at det altsaa ikke vel gik an, uden hans Vidende og Villie, at give hele Nationen Stævnemøde paa samme, ja endog uden hans Minde at debattere Udkast til architektoniske Arbeider osv. Idet vi efterkomme den Opfordring at bemærke dette, kunne vi ikke nægte, at der er noget saa Ecstatisk i den Maade, hvorpaa Ideen om en Folkefest paa Himmelbjerg er bleven lagt Nationen paa Hjerte, at det just ikke er at undres over, naar en slet og ret Bonde ikke har formaaet at følge den; men ligesom vi finder, at der i Forslaget om en samtidig Lysttour til dette skjønne Punct fra Landets forskjellige Egne ligger noget ret smukt, selv efterat de overdrevne Fordringer og overspændte Forventninger ere fraregnede, saaledes formode vi, at der heller ikke fra Eierens Side vil blive lagt en saa uskyldig Sag nogen Hindring i Vejen.»

Ogsaa den stærkt problematiske Niels Pedersen er ude endnu engang — *Aarh. Stiftstid.* den 4. April — med «venligst Gjensvar» til alle Sider. Han protesterer imod at hans «Fætter» skulde udlægge sin Ejendom, selv om den kun bærer Lyng, «til et Overdrev for omtrækkende Patrioter»; og efter at have henvist Blicher til Salomons Ordsprog 30, 33, siger han, at det skal falde ham (ɔ: Blicher) vanskeligt at bevise, «at et saa betydeligt Jordegods som Himmelbjerget, der af salig Pastor *Jensen* i hans Provinsiallexikon, er tildeelt en Højde af 1800 Fod, virkeligen har været tilfals for 20 Rbd.»

Men nu optræder *Dansk Folkeblad* for 27. Marts med følgende Angreb paa Redaktøren af *Aarh. Stiftstid. A. F. Elmquist*:

«I *Aarh.' Stiftstd.* Nr. 38 læses en overmaade plump og forargelig Artikel fra Eieren af Himmelbjerget, Peder Nielsen, stilet imod Pastor Steen Steensen Blicher. Man kan ikke andet end

føle sig oprørt ved, at hiin Tidendes Redaktør har villet optage denne Artikel uden at forlange den underkastet saadanne Forandringer, at hans Blad ikke blev Stedet, hvor den opbragte Raahed, som ingen bedre Hensyn kjender eller ænser, kunde komme tilorde for det større Publicum. Her er ikke Tale om bemeldte Eiers Ret til at forsvare sin Tarv, hvor han formener den at være krænket eller truet; denne Ret maae man lade ham. Heller ikke kan man fortænke ham i, at han vil paatale Ytringer af Pastor St. St. Blicher, som vistnok maae være nærgaaende for ham; og det er i sin Orden, at *han* ikke kan føle, at disse vistnok overspændte Ytringer ere Udbrud af en reen patriotisk Iver for Noget, som den Skrivende ansaae for Stort og Herligt; hvortil jeg her endnu vil føie den Bemærkning, at de gandske staae i Belysning af den omhandlede Sag, og ikke kunne have anden Betydning end den, Publicum, der noksom har Adgang til at kjende alle Omstændighederne, kan ville tillægge dem. Men naar han imod Pastor St. St. Blicher betjener sig af det Ord: ‹*lyver*›, da er dette, seet i Sammenhæng med den tagne Anledning, et uanstændigt Klammerieudtryk, for hvis Brug han maaskee med Føie kunde sagsøges; og at han paa en høist krænkende Maade omtaler Omstændigheder i Sammes private Liv er lavt og uværdigt og en Forsyndelse mod al bedre menneskelig Følelse. Og dog kunde man maaskee her holde den udannede og ophidsede Landmand noget tilgode; men i ethvert Tilfælde hviler der et stort Ansvar paa Bladets Redaktør, som ved at optage en saadan Artikel har sat sig ud over een af sit Kalds vigtigste Forpligtelser; og dette Ansvar bliver endnu større, naar man betænker, hvilke særegne Hensyn her vare at tage, ikke blot til den Paagjældendes Stilling, men ogsaa til den danske nationale Digters gyldige Krav paa sine Landsmænds Kjerlighed og Taknemmelighed.

Red.» [ɔ: F. C. Olsen.]

Den angrebne Redaktør svarer i *Aarh. Stiftstd.* for 10. April bl. a. saaledes:

— — — «Min Bevidsthed frikjender mig. — *Blichers* Angreb paa *Nielsen* har jeg optaget gandske som det fra ham var udgaaet; jeg har kun gjort min Pligt, idet jeg har optaget Nielsens Forsvar paa samme Maade. Min Agtelse for Præsten og Digteren *Steen Blieher* har jeg med Glæde grebet enhver passende Leilighed til at lægge for Dagen; men man viser ikke sin Agtelse

for en berømt Mand ved at formene hans vel obscure, men dog i sin Kreds agtede Modpart at komme tilorde just saaledes, som han begjærer det. En Redacteur maae have Frihed til at holde en Fejde ude af sit Blad: men har han engang aabnet sine Spalter for den, tilkommer det ham ikke at foreskrive de Stridende, hvorvidt de have at gaae. Kun naar Ordet paa begge Sider er frit, kan Publicum dømme frit. Man lader derfor Ordene falde som de maae, ogsaa i denne Strid! Har *Peder Nielsen* forløbet sig, indseer jeg ikke, hvad Grund vi, som *Blichers* Venner, have til at beklage os derover.›

Det er betegnende nok, at næsten alle Angrebene paa Blicher i denne Sag er komne fra agrarisk Hold; hidtil er disse hans Angribere dog optraadt enkeltvis, men i nedenstaaende Artikel*) jager de ligesom Ulvene i Flok:

‹Folkebladet og Bonden.

Der skrives saameget for Folket i vore Dage, ja vi haver endogsaa et eget Folkeblad, hvori der findes meget smukt om Folkeoplysning og Folkerettigheder. Navnligen yttrer dette Blad ved flere Leiligheder sin Agtelse for *Bondestanden*, sin Erkjendelse for denne Stands Værd. Dette tager sig ret skjønt ud paa Papiret; men naar det gaaer ud over Papiret ind i det virkelige Liv, saa seer vi strax, hvad Folket gjælder, og hvad en Bonde er værd. Et mærkeligt Exempel herpaa have vi i den Maade, hvorpaa Folkebladets Redacteur, Hr. Overlærer Olsen i Kjøbenhavn, er traadt op med sin Dom i Sagen mellem Præsten *Blicher* og Bonden *Peder Nielsen.* Vi, og Mange med os, have fundet denne Dom saa uretfærdig og anmassende, at dertil ikke kan eller bør ties.

Hr. Blicher begyndte Striden. Det var ham, der i flere offentlige Aviser paa eengang væltede sig ind paa en fredelig og retskaffen Medborger med saa grove og uchristelige Ord, at enhver Retsindig maatte forarge sig derover. Han udpegede Bonden *P. Nielsen* som en Forræder, et forbandet Menneske, et Afskum og Udskud, som ingen Tilflugt havde uden Strikken. Paa saadan Maade tør, endnu i vore Dage, en kongelig Embedsmand, en Præst og Folkelærer, omtale og behandle en Bonde, ene og alene *fordi han vil have Fred paa Sit*; thi *det* er vel at mærke

*) *Aarh. Stiftstid.* 1/4 1840.

hans eneste Forbrydelse. Kunde *Peder Nielsen* tie til dette? Kunde nogen retskaffen Mand ønske, at han havde tiet?

Han har svaret. Men naar en lærd Mand saaledes overfalder en Bonde, kan Nogen da med Billighed fordre, at Bonden skal svare ham ydmygt og artigt, med Huen i Haanden? Hvo er den Mand, hvis Blod ei var kommen i Kog ved et saadant Overfald! Alligevel finder vi, at *P. Nielsen* har været meget maadeholden, og at Hr. *Blicher* ingenlunde har faaet Svar, som han raabte i Skoven. Bonden tager ikke paa sin Modstander med Fløielshandsker, det er sandt; han kysser ikke Svøben, hvormed man hudfletter ham, det indrømmer vi. Men han taler alvorligt, djærvt, som den jydske Bonde pleier. Navnligen tilbagedriver han Hr. *Blichers* Beskyldning, at han engang skulde have villet sælge Himmelbjerget for 20 Rdl., men at han siden har skruet Prisen iveiret og hængt sig som en graadig Snylteplante ved det Ædleste og Bedste, Dansken kjender, for at udsuge dets Safter. *P. Nielsen* skulde have villet aagre paa Fædrelandskjerlighedens Bekostning, beskatte sine Medborgeres patriotiske Stræben, skulde have nedværdiget sig til den foragteligste Speculation, og benyttende sig af sine Landsmænds gode Stemning, have forlangt i Dag 1000 Rdl. for *det*, han igaar vilde solgt for 20 Rdl.! Dersom *dette* ikke er at paatrykke sin Næste et Brændemærke, da have vi intet Begreb om slige Ting. Det er værre end et *raat* Overfald; det er et Saar, som gaaer lige ind i Sjælen. Hvo tør kaste den første Steen paa *Peder Nielsen*, fordi han her i sin retfærdige Harme tager Bladet fra Munden og siger: «*Det er Løgn!*»

Vi beklager af Hjertet, at Hr. *Olsen* har tordet det, og at han har tordet det i en Avis, som kalder sig «*Folkebladet*». Thi vi seer heraf, hvor oprigtigt Adskillige af de lærde Herrer, som kunne skrive saa smukt om Bondens Menneskerettigheder, i Grunden mener det med ham. Hr. Overlærer *Olsen* farer let hen over *Blichers* Ord, ikke fordi de er saa usømmelige, at man næppe kan være bekjendt at gjentage dem, men fordi det er — *Blichers* Ord. *P. Nielsens* Ord derimod *oprører ham*, han kalder dem *plumpe*, *forargelige*, kalder dem *Udbrud af en opbragt Raahed*, *som ingen bedre Hensyn kjender*, *uanstændige Klammeriudtryk*, *for hvis Brug han maaskee med Føie kunde sagsøges*, betegner hans Gjenmæle som *lavt*, *uværdigt*, *som en Forsyndelse mod al bedre menneskelig Følelse*, characteriserer ham selv som en *udannet*, ophidset Landmand, osv.

See, det er den Ret, Bonden faaer, naar det kommer til

Stykket. Det er *endnu* dine Kaar, danske Bonde! Den samme Tunge, som priser Kong *Frederik*, fordi han gjorde Bonden til Menneske, udskjælder Dig, naar Du vover at værge Dig som Menneske. Hr. *Olsen*, som finder Bondens Tale plump, nedlader sig langt dybere, ikke for at reise Bonden, men for at give ham Naadestødet. *Blicher* maae paasige *P. Nielsen*, hvad han vil; værger P. Nielsen sig saa, faaer han rigtignok Fred for *Blicher*, men saa sidder Overlærer *Olsen* ham paa Nakken, og han har saaledes kun ombyttet een Fjende med en Anden. Vi vidste dog ikke rettere, end at Folkebladet ogsaa stred for Trykkefriheden, allenstund det udgives af *Trykkefrihedsselskabet*; men desuagtet vil det her forbyde en ærlig Mand offentligen at sige, hvad han tænker. At Ordet «Løgn» ikke staaer i Hr. *Olsens* Ordbog uden som «et uanstændigt Klammeriudtryk, som ikke paafører den, der bruger det, en Proces», er en meget mærkværdig Bekjendelse af en Overlærer. Saavidt vi vide, har dog Hr. *Blicher* endnu ikke sagsøgt *P. Nielsen* for dette Udtryk, ei heller forsøgt at modbevise dets Rigtighed. Han har ei engang vovet at paastaae Sandheden af sit Foregivende. Men er *Sligt* ikke sandt, saa maae det være Løgn. Er det Sandhed, maae Hr. *Blicher* have Frihed til at sige dette; er det Løgn, maae P. Nielsen vel ogsaa have Ret til at sige *dette*, thi enhver af dem siger da *kun Sandheden* og dertil maae han vel have Lov. Hvad Hr. Olsen især bebreider *P. Nielsen* er, at han skal have opholdt sig ved et mindre behageligt Punct i Hr. *Blichers* private Liv, eller, som det hedder, nedladt sig til Personligheder. Dette benægter vi. *P. Nielsen* har kun berørt, hvad alle danske Aviser have berettet, hvad Hr. *Blicher* selv i Aviserne har omtalt, *hvad der altsaa allerede var Offentligheden hjemfalden i udmærket Grad.*

Personsanseelse bør ikke findes hos en Dommer, kan ikke findes hos ham, uden at forblinde hans Øine og bestikke hans Følelse. Men Hr. *Olsens* Dom er ene og alene bygget paa Personsanseelse. Var *Blicher* Bonde, og *P. Nielsen* en yndet Digter, saa vilde Hr. Olsen have holdt med den sidste og følt sig meget oprørt ved alt, hvad Blicher i denne Sag har skrevet. Men nu, da *Blicher* er Digteren og *P. Nielsen* Bonden, skal det gaae ud over den Sidste. Men saavel paa det litterære som paa det juridiske Dommersæde spiller Personsanseelse en altfor uværdig Rolle til at dens skjæve og uretfærdige Kjendelser ikke skulle finde alvorlig Modsigelse og Hjemvisning.

Et lidet Bidrag dertil have vi hermed villet give. Skulde

Hr. Olsen tage til Gjenmæle mod os, skal vort Gjensvar ikke udeblive.

Vore Navne kan det næppe interessere Publicum at erfare. Imidlertid have vi bemyndiget Redacteuren af Aarhuusavisen til at forevise enhver, som for ham ytrer det Ønske at kjende dem, vort Manuscript, hvori de findes antegnede.

Tre Jordbrugere i Skanderborg Amt.»

Med denne Artikel løjer Angrebene af, hvorpaa en Indsender — *N. E. S.* — benytter Lejligheden*) til at fremkomme med nogle saglige Oplysninger om selve Stridens Gjenstand, nemlig Himmelbjærget, som han har kjendt i 30 Aar; thi det er ham tydeligt, at de fleste, der har skrevet om Sagen, «kjende intet til det Locale». Han skildrer nu Bjærgets agrariske Usselhed som saa stor, at det end ikke kan yde Græs til et Faar; det har *aldrig* været dyrket; paa dets Sider voxer kun «endeel Enebærriis og andre forknytte Buskvæxter og Smaatræer». — — «Veien op til Bjerget løber igjennem en ussel Sandmark, største Delen udyrket». Der gaar en Sti op ad dets stejleste Side, anlagt ikke af P. Nielsen, men af Omegnens Beboere. «Dets [ɔ: Bjærgets] Beliggenhed er paa en Udkant af Peder Nielsens Mark og egentlig fjærn fra hans dyrkede Jord». Bjærget har i 30 Aar været besøgt af alle og enhver «som en uskyldig Navesret», og det er sket «med Eierens idetmindste stiltiende Samtykke».

Først da der nægtedes P. Nielsen at holde Kro, begyndte han Afspærringen. Der ankes tillige over, at han ikke «ad den private Vei» har meddelt Blicher noget om denne Afspærring, «men derimod offentlig og triumferende i Aviserne — — og saaledes søgte at prostituere Steen Blicher, der i god Tro og efter hvad der havde gjaldt i Mands Minde, havde indbudet til en Forsamling sammesteds». Efter dette ville vi «meget fornærme den jydske Bonde, om vi nægtede, at der kunde ledes iblandt Hundrede af disse, uden at findes een, der vilde forholde sig som Peder Nielsen». Forf. føjer dog til som forsigtig Mand: «Det er imidlertid ikke vor Mening at ville forsvare de af Steen Blicher brugte Udtryk, hvilke vi endog meget maae misbillige».

Om P. Nielsen siger han, at han vel har naaet at blive almindelig bekjendt, men «det er en Ære, Faae vil misunde ham».

*) *Aarh. Stiftstid.* 9/6 1840.

Ud paa Sommeren toner Blicher atter frem, næsten som om intet var hændet, med følgende Opraab [*Rand. Av.* 18/6 1840]:

Landsmænd!

Nu har vi ikke ret længe til første August; og Himmelbjerget er ikke flyttet. Skal Sagen, I vide vel selv, blive til Intet? Thi *Noget* — en Skovtuur, et Skovbal — det er det samme som *Intet*. Landsmænd! Skal det blive til *Meget*, saa stræber nu og kalder sammen! Fortæl dem baade her og der: hvilken herlig Udsigt der er fra Himmelbjerget: mod Syden lige ned til Eideren, mod Norden langt ud over Skagen, og mod Øst et langt Stykke paa hiin Side Øresund. Fortæl dem: at man paa dette Bjerg kan see ind i Fremtiden, øine virkeligt Borgersind, Nationalkraft — ikke i Munden allene, men ogsaa i Aanden, i Hjertet og — i Haanden; ja siig dem: at man grandgivelig øiner et scandinavisk Forbund, vævet af et langt stærkere Stof end salig Margrethes Treslæt, som salig Hansen skar af i Væven. Forsikkrer dem om: at her tænker Man aldrig paa at bryde ned, men paa at bygge op: ikke paa at løse, men paa at binde: ikke paa at omstyrte Tronen, men paa at grundfæste den. Konge og Folk skal være eet som Hoved og Krop: da vil, og da kan Hovedet føde og vederqvæge sit eget Kjød; at hade det, vilde være, at hade sig selv.

Bring dem og saa smaat i Erindring om: at Sovesyge har været epidemisk herinde i mange, mange Aar, og har foranlediget store og smertelige Amputationer. Sover man ogsaa nu over sig — sover over 1ste August, saa: god rolig — dog Nei! det er da ikke mueligt; her er dog Folk oppe endnu, som baade kunne og ville holde Øinene aabne, uden at behøve Spielker paa dem. Saa rører Eder da, I unge og raske Mænd! Ogsaa I Ældre, der ikke tvivle om gamle Danmarks Foryngelse! Og I, som bare gamle Liremand til Vognen*), bærer dog ikke hans skjøn-Haab til Graven!

Spentrup i Skjærsommer 1840.

---

*) Hermed sigter Blicher til den Fest, som de kjbhske Studenter havde arrangeret til hans Ære 27. Maj 1840 paa *Enighedsværn*, og som endte med at Studenterne bar ham i Triumf til Vognen. Følgende Sang af *Ploug* blev under Festen afsungen:

En «Trækfugl» kom herhid til Sjølunds Vange,
den bragte tit med Vaaren sine Sange;

Peder Nielsen var ikke sen til at svare — i *Aarhuus Stiftstid.* for 4. Juli:

paa Jyllands golde Hede
der hæved den sin Røst,
der bygged den sin Rede,
og sang af fulde Bryst.
Skovens Fugl lytted til dens Stemme,
Herthas Børn over Hav fornemme
glad dens Sang.

Den sang saa tidt om Fuglene paa Heden,
endskjøndt den selv er bedste Fugl i Reden;
i lukte Kæmpehøie
den titted stundom ind,
den saae i Danskens Øie,
den saae i Danskens Sind;
derfor naar den sin Stemme hæved.
Hjertet ved Hjemmets Toner bæved
i vort Bryst.

Men ak! Du er kun Trækfugl her paa Øen,
og snart Du hjem Dig svinger over Søen!
En Green vi derfor byde
Dig her af Bøgens Læ;
den vil paa Heden skyde
til Mindets fagre Træ;
denne Stund vil Du ikke glemme,
denne Stund vil vort Hjærte gjemme
med din Sang.

(Se *Rand. Av.* $^{6}/_{6}$ 1840. Sml Fr. Barfod i *Aftenlæsning VI* [1863]. S. 17—18).

Følgende Brev til Etatsraad Tang paa Nørre Vosborg staar i Forbindelse med dette Kjøbenhavns-Ophold:

Højtagtede kjere Hr. Tang!

Den 3die Mai reiste jeg i et højstvigtigt Anliggende til Kbhvn. Den 4de d. M. kom jeg hjem og forefandt Deres venlige Indbydelse til 26. Mai paa Nørrevosborg. Post Festum altsaa! Men om jeg endog havde faaet Deres Brev i rette Tid, vilde dog en 14 Dages Feber, der holdt mig saa meget længere tilbage i Kbhvn., forbudet mig at opfylde Deres og mit eget hjertelige Ønske. — De vilde da ikke forsmaae min hjertelige Lykønskning, skjøndt den kommer saa seent, og forsikkre Deres Hustrue, at jeg haaber at opleve den Dag, da jeg i Deres gamle Ridderborg kysser hendes Haand. Med Højagtelse og Hengivenhed ærbødigst

S. S. Blicher.

Spentrup $^{6}/_{9}$ 40.

[Fru Valeur, Nørre Vosborg.]

«*Himmelbjerget* er vel ikke flyttet, og jeg heller ikke; men idet jeg henholder mig til mine tidligere Annoncer denne Gjenstand betræffende, erklærer jeg herved: at intetsomhelst Besøg, langt mindre nogen Forsamling, uden min udtrykkelige Indvilgelse, tillades paa bemeldte *Bjerg*, førend man har sikkret mig antagelig Erstatning for det Tab og Skade, jeg og min Eiendom derved foraarsages.

Himmelbjerggaard ved Rye, den 4de Juli 1840.

Peder Nielsen.»

At dog ogsaa Peder Nielsen er ifærd med at trættes af Kampen, derom vidner følgende Skrivelse, som han efter en Henvendelse fra *Jyllandsposten* har tilstillet dets Redaktion*):

«Som Svar paa Redactionens meget Ærede af 7de dennes, undlader jeg ikke at meddele: at jeg med Fornøielse vil indrømme Himmelbjerget til Brug ved den forehavende Folkefest i August d. A.; men da dette vil medføre betydelig Skade paa Græsningen saavelsom andre Ting der i Nærheden, og jeg derhos ikke vel kan taale at gjøre nogen Opoffrelse i den Henseende, saa maae jeg derfor begjære en billig Erstatning, som ei kan være ringere end 40 Rbd., der kun er en Ubetydelighed, naar de lignes paa Enhver; men det bliver en Hovedbetingelse herved, at disse Penge betales mig forud, eller og at jeg stilles antagelig Sikkerhed for, at de skal vorde erlagte den Dag, Festen holdes; thi det vilde være forbundet med altformegen Vanskelighed for mig at indkræve disse hos hver Enkelt, da Bjerget er uindhegnet og ikke kan aflukkes. For Beværtningen vil jeg selv sørge, og det er derfor en Selvfølge, at ingen Anden ved denne Leilighed dér kan tilstedes nogen Udskjænkning eller Falholdelse af Fødevarer, med mindre man derom træffer nærmere Aftale med mig.

Ærbødigst

Peder Nielsen.»

Himmelbjerggaard pr. Rye, d. 12. Juli 1840.

Saaledes stod Sagen, da Christian den Ottende og Charlotte Amalie eskorterede af 50 ridende Sognefogder aflagde Besøg paa Bjærget Onsdagen den 29. Juli 1840. Begivenheden omtales med

*) Se *Jyllp.* 4/7 1840.

stor Honnør i *Aarh. Sttd.* for 31. Juli. Kongeparret var meget indtaget i den smukke Udsigt og Kongen udbragte et Leve for «enhver tro Jyde».

Paa Nedfarten «tiltalte Deres Majestæter med venlig Nedladenhed flere af Mængden*), bl. a. Bjærgets Ejer Peder Nielsen, der anmodedes om at indfinde sig hos Hans Maj. Kongen paa Silkeborg, da Allerhøjstsamme ønskede at bringe det dertil, *at der paa Himmelbjerget til alle Tider kan være fri Adgang for Alle og Enhver.*»

At denne Fremstilling af Sagen næppe helt er den rigtige, derom vidner en Skrivelse af 10. Novb. 1840 fra Amtmand Lindholm til Rentekamret; efter her at have meddelt, at der nu efter «allerhøjst *mundtlig* Befaling» er opsat en Kontrakt af $^{23}/_{8}$ 1840**) om «*Brugs-* og *Frugts*retten af Himmelbjerg-Kul» [ɔ: Kollen] — mellem Herredsfoged Wittusen og dets tidligere Ejer Peder Nielsen, fortsætter Amtmanden:

— — — «Næst nu ærbødigst at bemærke, at jeg netop den Dag, da Kancelliraad Wittusen modtog allerhøjst Befaling til at træde i Underhandling med Peder Nielsen, ikke var tilstæde paa Silkeborg og derfor ikke er vidende om, paa hvilken Maade Befalingen blev givet, men at jeg bestemt erindrer, at der ved den Samtale, jeg enkelte Dage forud havde angaaende fornævnte Gjenstand med Hans Majestæt, kun var Spørgsmaal om en aarlig Godtgjørelse til Peder Nielsen, men ikke om nogen Kapital-Udbetaling — — — giver jeg mig den ærb. Frihed etc. — —»

At det imidlertid trak ud, før Tingen kom i den rigtige Orden, ser vi af nedenstaaende Skrivelse til Herredsfogden:

«Jeg tillader mig herved ærbødigst, at bede Deres Velbyrdighed om behagelig at drage Omsorg for, at det passende Salg af Himmelbjerg Kul vorder bragt i Erindring hos høie Vedkommende, da jeg ikke veed nogen Anden, til hvem jeg i denne Sag har at henvende mig.

Ærbødigst

Peder Nielsen.»

Himmelbjerggaard, d. 9. Mai 1841.

*) Her forefaldt det lille morsomme Replikskifte om Naturskjønhed mellem Dronningen og Bondekonen — formodentlig Peder Nielsens daværende Ægtemage, Mette Knudsdatter († 1849): *Dronningen*: «I boer i en dejlig Egn, Mor!» *Mette*: «Ja; men Hun ka' missæl trow, den æ baar!» (Se *J. P. Trap: Danske Billeder fra Land og Sø,* Nr. 34.)

**) Bekræftet af Kongen $^{15}/_{8}$ 1841.

Om Afstaaelsesmaaden fortæller Peder Nielsen selv i en langt senere Skrivelse [20/5 1871]. Det ses deraf, at han skulde have «en efter Kongens nærmere Bestemmelse af det Offentlige udstedet paa 1000 Rdl. Sølv lydende og 4 % Renter bærende Obligationer, af hvis Paalydende jeg kunde vente udbetalt Halvdelen afdragsviis med saadanne Beløb, som Kongen maatte forgodtbefinde, hvorimod den anden Halvdeel skulde efter min Død tilfalde mine Arvinger».*)

Denne Ordning blev truffet for at ikke P. Nielsen skulde smyge sig fra de Forpligtelser, som han havde til at vedligeholde Stierne og Vejen op til Bjærget. Men da Vejen var bleven overtaget af det Offentlige og selve Himmelbjærget den 30. Aug. 1870 hel og holden var bleven Statens, saa P. Nielsen havde afstaaet ikke alene *Brugs*retten, men selve *Ejendoms*retten til dette omtvistede Punkt, var der ikke nogen større Anledning til at opretholde den gamle Ordning, hvorfor det tillodes *Peder Nielsen* frit at disponere over den første Halvpart af Summen i 1877, og den 17. Jan. 1879 faar han — med Arvingernes Billigelse — Dispositionsret over Resten.

Dermed havde Himmelbjærget omsider rystet denne Kobolt af sig, der havde stillet sig til Kamp mod Tidsaanden med en Tøjrekølle under Armen.

Denne lille Konge-Handel mellem Bonden og Landsfaderen gav *Grundtvig* Lejlighed til i *Dansk Samfund* i 1840, den 8. Sept. — Christian den 8des Fødselsdag — at fremsige følgende herlige Vise**):

Kong Christian sad paa *Silkeborg*
hos Jyder tro og hulde,
til Glæde vendt var Danmarks Sorg
til Solskin Regn og Kulde!
da stedtes brat for Kongen ind
god Kæmpe af de rette,
Hr. Holger axlede sit Skind
og bar til Borg sin Trætte.

---

*) Paa dette Tidspunkt (1871) har P. Nielsen opdaget, at de 6 Statsobligationer, som han 2/10 1841 havde modtaget til Værdi 1000 Rdl., nu paa Grund af den synkende Kurs er dalede ned til kun *830 Rdl.'* Værdi. Han beder bønligt Regeringen dog atter give Summen dens rette Runding opefter, da han jo er uskyldig i, at Statens Aktier ei sunkne, siden han tingede med Kongen om sit Himmelbjærg; men Regeringen resolverede, at det maatte have sit Forblivende med de 830 Rdl.

**) Se *N. F. S. Grundtvigs Poetiske Skrifter* 6. 386—88.

Hr. Konge! sagde han og trak
Per Nielsen op af Lommen,
I have skal saa mange Tak,
vil I afsige Dommen!
For Himmelbjerget under Sky
jeg kastet har min Handske,
han kalder sig Per Nielsen Rye,
og jeg er Holger Danske.

Nikolai Frederik Severin Grundtvig, f. 1783 † 1872.

Om ham, som har med Frugt og Flid
det grønne Gudhjem værget,
det gjaldt i Nord fra Arilds Tid:
«han bor paa *Himmelbjerget*».
Jeg har endnu mit *Gjallarhorn*
og *Dyrendal* ved Side,
hvad regner jeg Per Nielsens Korn,
naar jeg til Tops vil ride.

Kong Christian smiled under Skind
med Fjerde Christians Øje;
med Blik i Sky og Smil paa Kind
han gransked Sagen nøje,
han jævned Trætten snildt og snart,
gav, blid og ubesværget,
Per Nielscn Penge for sin Part
og *Holger* Himmelbjerget.

Hil være da Kong Christian,
han fylder Aar med Ære,
af Daners Drot i fremmed Land
skal Konger Konsten lære:
For Folkets Hu sit røde Guld
ej spare Kongehaanden!
For Kongens Krone, tro og huld,
da kæmper Folkeaanden.

Nu rider Holger op og ned
ad Himmelbjerg med Ære
og holder med Per Nielsen Fred,
som det sig bør at være;
end op ad Bakke som en Raa,
den gamle «*Guldtop*» springer,
og det er Lyst at høre paa,
naar Gjallarhornet klinger.

Paa Himmelbjerg nu sætter Bo
vor gode danske Vætte
og taaler ej paa Gyngebro
Spilop af nogen Jætte;
nu Danmark lukt med Bølgen blaa
kan le ad Fjender bistre,
til Gudemørket falder paa,
og *Mispels* Sønner gnistre.

Saa længe *Holger* har sin Hest,
og disse Lys de brænde,
er Kongens Fødselsdag en Fest
for danske Ungersvende;
i Takt med Gjallarhornets Klang
fra Himmelbjergets Tinde
skal tone Danmarks Frydesang
og krone Christjans Minde*).

---

*) *Peder Nielsen* skildres af Folk, der har kjendt ham, som en stræbsom, men stærkt paaholdende Mand. Paaholdenheden kan have haft sine gode Grunde, thi hans Ejendom var skarp og lille, og Børneflokken meget stor; i sine tre Ægteskaber var han bleven Far til 15 Børn; deraf levede i 1878 dog kun 1/3. Han holdt lidt Gjæstgiveri for Folk, der besøgte

— At al den Skriven frem og tilbage — nu Blichers Opfordring til alle og enhver om at komme, saa Per Nielsens Raab til Godtfolk om at pakke sig bort — har forvirret Publikum og faaet det til at holde sig paa Afstand, er ikke at undres over. Den 1. Aug. 1840 blev da kun et nyt Nederlag for St. Blicher. Man læser hans egen Beretning om Festen*):

Himmelbjerget.

Endskjøndt nogle foregaaende Bekjendtgjørelser i et Par af de offentlige Blade om en Sammenkomst paa Himmelbjerget allerede i Onsdags i forrige Uge**) truede den fra ifjor til 1ste August berammede Fest med Opløsning, idet de fleste af Omegnens Beboere, og af de tre nærmeste Kjøbstæders, ilede did den 29. Juli, og fjernere Boende ikke kunde erholde hiin ubetimelige Forkyndelse tidligt nok for at følge Samme, men, desværre! i rette Tid til at holdes reent borte: saa var der dog saa Mange, der ikke lode sig omdreie, men holdt fast ved den første Idee, at Forsamlingen iaar den 1ste August ikke var mindre end forrige Gang — kun af Bondestanden havde færre indfunden sig, eftersom de saa stakket iforveien havde sinket sig en Dag fra den iaar saa vanskelige Høbjærgning. Vi saae saa langelig efter Kjøbenhavnerne, efter Øboerne, efter Sønderjyderne, Vesterjyderne. Vi udsatte — drevet af Haabet — Festlighederne til tvende Timer før Solens Nedgang — Haabet beskæmmede os. Dog, Cuirassererernes udmærkede Regimentsmusik svigtede ikke, endskjøndt den ogsaa havde faaet Afbud underhaanden, endskjøndt de vakkre Musici havde spillet foran umiddelbart i 8 Dage, og bivouaqveret ligesaa mange Nætter. Efter Majestæternes Afreise fra Silkeborg ilede de til Himmelbjerget, hvor de forherligede Festen og frydede Hjerterne med deres skjønne Kunst. Klokken 6 om Eftermiddagen hidkaldte et Concertstykke

Kollen. Han skal ikke have været helt ueffen til at fortælle en Historie, og han gjorde det gjærne.

Under sin Avisfejde med St. Blicher skal han have modtaget Hjælp af Prokurator *Hald* paa Laven Hovgaard; ogsaa en Lotterikollektør *Store-Hansen* i Aarhus nævnes blandt hans Spyddragere.

Han døde i Følge Rye Kirkebog 9. Okt. 1885, 79 Aar gl. [Sml. Dødsannoncen i *Silkeborg Avis* 13/10 1885.]

*) *Rand. Av.* 6. Aug. 1840.

**) Hermed sigtes til en Fest d. 29. Juni, hvor *Sneedorff-Birch*, umiddelbart efterat Kongen havde forladt Bjærget, holdt en Tale til Minde om *Niels Ebbesen* og hans 500 Aar gamle Daad. [Se *Rand. Av.* 3/8 1840.]

de omkring Bjerget lystvandrende Gjæster. Derpaa intoneredes af de 10 Musici:

«Op af Nordhavs dybe Vande kneiser»,

hvorpaa den blev afsungen fiirstemmigt, og af hele Forsamlingen*). Efter et Ophold gik «For Sverrig» paa samme Maade. Og endelig «For Danmark». Derpaa fremtraadte Underskrevne, og talte som følger:

«Idag et Aar var her den første Folkeforsamling, om hvilken blev skreven Noget, talt Mere, og snakket maaskee endnu Mere. Saaledes have Nogle kaldet den «en Tidsfordriv». Denne Yttring har ret inderligen glædet mig; thi den viser: at Man erkjender dette vort Himmelbjergvæsen som et Middel til at *fordrive* forrige Tiders Søvnagtighed, Sløvhed, Selviskhed, Nationalfordomme, med meget Mere af Fortidens Suurdeig. Man har ogsaa sagt: «at denne hersens Commerce kunde være rar nok for hvem, der ikke havde Andet at bestille». Godt! — godt for Den, der vil og tør knibe een Dag af tre hundrede og fem og tredsindstyve fra sin Bestilling til en Fornøielse som denne. Jeg vil ikke tale om Musikken og Dandsen; den kan Man have i hver en Bye, og naar Man behager — ikke heller om Skoven her; for vi har Skov saa mange andre Steder — ikke heller om Søen hernede; for vi har saamænd Vand nok baade inde i Landet, og udenfor Landet — men der er en *anden* Fornøielse — hm! jeg har ikke nødig at udmale den, eftersom vi vel Alle dele den med hverandre. Men lad mig blot spørge, om der ere mange renere og ædlere Fornøielser, end saadan Folkeharmonimusik? end saadan Sværmen i Haabets grønne Lund? end saadan Kildereise, hvor Vældet er Danskheds, Fædrelandskjerligheds Helligkilde. Brødre! dette er ogsaa en Stænderforsamling; men her udgjør Kriger og Geistlig, Borger og Bonde, Læg og Lærd ikkun *een* Stand. Nu — desto enigere kan den være og blive. Her er ingen særlige Interesser, ingen modsatte Fordringer; kun denne ene: det elskede Fødelands kraftige og varige Foryngelse. Kjerlighed til Kongen, Agtelse for Loven, indbyrdes Troskab — det er Himmelbjergets uforanderlige Matricul. Landsmænd! Slutsteenen til en Bygning, jeg nødig vilde ansee for et Luft-

*) Et mærkeligt Exempel paa Musiktalent og Kunstfærdighed: Ingen af Udførerne havde nogensinde hørt de tvende første Melodier; og dog bleve de først et Par Timer forud ypperligt arrangerede saavel for Vocal- som for Instrumental-Musik. [Bl.' Bemærkning.]

castel, ligger i det Haab: at de tre nordiske Riger ville ivrigt og ærligt reparere trehundredaargammelt Brøstfæld; og at dette Frimurerarbeide maae kunne staae for Syn og for Oversyn! Den store Bygherres Velsignelse over det treenige Norden!»

Mange af Tilhørerne raabte hertil «*Amen!*» og derefter lød et tredobbelt Hurra for de tre Broderlande. — Nu fremtraadte Præsten Mag. *[Fr.] Hammerich* i Starup og holdt en livfuld og kraftfuld Tale. Og — Æmnet var det samme — det scandinaviske — der kortelig antydedes i den forriges Slutning; Tilhørernes Bifald ligesaa*). Da begge Talerne til dette Øieblik havde været personlig ubekjendte for hinanden, og ei heller havde givet hverandre mindste Vink om, hvad de vilde fremsige: saa viser denne deres Tankegangs lige Retning, at de havde tolket et intet mindre end individuelt Ønske. Herpaa fremsagde Forfatteren til sidste Tale et længere lyrisk-historisk Digt, der i store og skjønne Variationer ligesom commenterede over den første Talers Sange. Han ledte ogsaa herved vor Erindring tilbage paa de olympiske Lege, hvor Digtere (ogsaa Talere, Historieskrivere — Herodot f. Ex.) i mundtligt Foredrag overgave deres nyeste Frembringelser til Landsmænds Nydelse og Dom. — Allerede nu iaar saaledes et nyt og herligt Tillæg for Himmelbjerglegene! Flere ville visselig følge efter. Tilsidst bleve de tre Slutningsvers afsjungne. Men Sangen til Majestæterne, der netop var beregnet paa Høisammes forhaabede Nærværelse, maatte gjemmes — i Haabet — til næste Gang. Nu dandsedes en Timestid; ogsaa her saaes kun een Stand — een Quadrille. Dandsen fortsattes derefter nede i Rye Kro, hvor Værten med Gjæsterne maatte beklage, at ogsaa han ved hine ukaldede Avisartikler blev forhindret fra at forsyne sig med Færskeri, saa man maatte nøies med koldt Kjøkken, hvorhos dog ikke savnedes gode Drikkevarer, saasom: Madeira, Portviin etc. etc. Før Adskillelsen enedes, efter Hr. Mag. *Drejers* Forslag, han, Artilleriofficer *Lunddal*, Mag. *Hammerich* og Undertegnede, om at danne en Commitee, og at indbyde Redacteuren af *Dannevirke*, samt endnu To eller Tre i andre Rigets Egne til at forene sig med Ovennævnte, i den Hensigt: at organisere og ordne Festen, med alt, hvad den vedkommer — Alt saa betids, at Enhver længe forud kan vide, hvad der er at vente: ligesom Commitenterne, hver i sin Kreds, ville samle Subscribentere, paa det Gjæstgiveren kan

*) Forfatteren vilde opfylde mange Ønsker ved at lade den trykke.
[Bl.' Anm.]

være belavet paa, hvormange omtrent han vil faae at beværte. Naar han saaledes kan vorde nogenlunde vis i sin Sag, tilbød han sig at sørge selv for Telte, samt for een tilstrækkelig stor Forsamlings-, Spise- og Dandsesal og andre Localer til Hvilested. I det allerlængste om to Maaneder venter Man at kunne forelægge Publicum Resultatet af Commiteens Forhandlinger, næmlig: et fuldstændigt og nøiagtigt Udkast til Festens Anordning fra Begyndelse til Ende, indrykket i de offentlige Blade og Tidender.

Nu da tilsidst den glædelige Efterretning: At Hans Majestæt Kongen har afkjøbt *Peder Nielsen* Himmelbjerget*) og saaledes aabnet sit Folk fri Adgang til Samme. Hvor meget frydefuldere lykønskede vi ikke adaare den ny Eier paa dette vort Yndlingssted!

Spentrup, den 3die August 1840.

S. S. Blicher.

Det har sikkert gjort Blicher ondt, at *P. Chr. Koch* og Sønderjyderne blev borte. Koch elskede han. I Slutningen af Juli 1840 læser man i *Dannevirke* følgende Digt til denne hans nye Ven**):

Herinde paa Halvøen findes en Kok;
den galer saa høit, at man hører den nok,
saalangt som Ledet af Dannevang hænger,
ja paa alle Kanter et godt Stykke længer;
den galer til Dag: «Vaagn op! Vaagn op!»
«Ryst Søvnen af den forsovede Krop!»
Paa Dannevirke slaaer med sine Vinger,
og Dannebroge til Kampen svinger —
til Kamp for Danskhedens Liv og Seir
den uafladelig ligger i Leir.

Hil være Dig, aarvaagne kjække Hane!
Sydjyderne flokkes omkring din Fane!
Nordjyder og Øboer række Dig Haand!
At knytte til Fasthed det slappede Baand!

Vel er jeg gammel, men ikke kold —
en Steen jeg triller hen til din Vold.
Vel er jeg fattig, men ei paa Ord;
og hvad jeg siger, jeg mener og troer:
«I hele din Virken Gud være Dig næst!»
Det beder og haaber *den Spentruper Præst.*

---

*) Handelen dog først endelig afgjort *23. Aug.* 1840.
**) Her efter *Rand. Av.* 29/7 1840.

Kort efter slutter han en Anmeldelse af Kochs Sprogkort over Sønderjylland saaledes:

«Du! det nye Dannevirkes Gjenopbygger og Forkæmper! Paa den danske Histories Tavler skal Saga ridse dit Navn med uudslettelige Træk!»

[Kgl. Bibl.]

En Maanedstid efter sender han *Dannevirke* nedenstaaende [$^{2}/_{9}$ 1840]:

Tydsk Vægtersang i Danmark.

Jeg havde løbet fra Spentrup dér paa hiinside Randers for at besøge en Kjøbmand i Haderslev. Det var hverken for at kjøbe eller sælge, men for at *vexle.* Den samme Kjøbmand har nemlig en Slags Mynt, som hedder *«Ideer»*. Disses Værdie noteres rigtignok ikke paa Børsen; men sommetider skeer det, at de nedtrykke Guinèerne. — Men det var da ikke det, jeg vilde sige. — Saa havde jeg da gjort recht gute Geschäfte — (man mærker nok, at jeg begynder allerede at tydskes) — og gaaer hjem til Gjæstgivergaarden. Inden jeg naaer samme, kommer mig imøde en Mand, som giver sig til at synge: *«Die Klok hat sehn geslagen»*. Jeg antog ham for en Spillefugl, der var kommen fra et godt Laug og vilde parodiere Tydsken. Jeg tog fejl som jeg saa ofte gjør: det var virkelig Alvor; og Sangeren var en germaniseret Nørrejyde. Han havde antaget den tydske Vægterreligion, og skreg af fuld Hals for at dysse sine Landsmænd isøvn. Naa! sov Du da ogsaa, lille Koch! eller, om Du hellere vil, saa vaag, for at høre, hvordan de andre snorke!

Din
S. S. Blicher.

— — Ufortrødent tager Blicher nu fat paa Forberedelserne til næste Himmelbjærgfest og udsender bl. a. følgende Brev — vistnok til *Fr. Hammerich:*

Spentrup, $^{13}/_{11}$ 40.

Højstærede Hr. Broder!

En Forsinkelse, i hvilken jeg er aldeles uskyldig, giør at vedlagte nu først tilstilles Dem. — Finder De Adressen saaledes, at De vil underskrive den, da beder jeg: at De vil sende den til Kjøbmand P. Chr. Koch i Haderslev med Anmodning, at han skikker den til Redacteur Hr. Ove Thomsen

i Odense. Derfra skulde den gaae til Hovedstaden for at erhverve sammesteds to eller tre Meddeltagere i Festens Bestyrelse. Dersom Deres Broder er i Staden, og De troer, at han vil slutte sig til os, var det vel rigtigt først at skrive ham til, paa det han kunde betids vælge Een eller Flere Medbestyrere, naar Adressen da havde erholdt alle sine Underskrifter, maatte den overrækkes Kongen. — Til at bestride Omkostninger ved Musik, Illumination («Blaalys»), Kanonskud, vil det vel være den bedste Fremgangsmaade: at enhver Bestyrer søger i sin Kreds at samle Subscribentere til Deltagelse i Festen, og at derhos disse tegne sig for et Bidrag, om dette end er lidet. Skulde der i sin Tid blive tilovers, kunne jo alle de Bidragydende have Stemme med Hensyn til Anvendelsen. — Subscribentlisterne bedes sendte snarest muligt til Undertegnede, paa det at Kroemanden i Rye kan vorde underrettet om, hvor mange Gjæster han omtrent kan gjøre Regning paa. Thi saaledes er han villig til at sørge for tilstrækkelig Beværtning, Teltes Anskaffelse, endog for Opførelse af en stor Pavillon til Dands, Conversation o. s. v., om Vejret skulde blive ugunstigt. — Jeg har sendt en Deel Exemplarer af medfølgende trykte Beretning om sidste Fest til Sverrig. Een af de kjøbenhavnske Bestyrere vilde nemmest kunne sørge for at erholde Underretning om: hvormange Deeltagere omtrent kunde ventes derovrefra. — Udgjorde de et nogenlunde betydeligt Antal, maatte de vel rettest leje et Dampskib til Aarhuus, og en Medbestyrer dér itide erhverves, paa det han kunde sørge for Befordring.

Spentrup, November 1840.

[Richard Meyer.] *S. S. Blicher.*

Først paa Aaret 1841 skriver han nedenstaaende karakteristiske Brev til Vennen Koch:

[Udateret.]

Min Hjerteven!

Her har Du Noget, som jeg haaber vil faae Rum i dit politiske Hoved. — Jeg har sendt et Exemplar til en Stockholmsk Ven; bare det kommer til ham! thi det er længe siden, jeg afsendte en Deel Exemplarer af sidste Himmelbjergforhandlinger og Sangene til Gøtheborg; men intet videre hørt derfra. — Næsten alting gaaer for mig med Lodder. Fattigdom med Sorger, der ere endnu værre, er min Løn og min

Tidsfordriv. For at raade Bod paa den første, søger jeg nu Rise paa Ærøe, men med svagt Haab*). Faaer jeg det, kommer jeg Dig et godt Stykke nærmere. — I andet Fald kommer jeg dog til at lade sælge en betydelig Deel af Indboe etc., uagtet hvad jeg eier vilde give tilstrækkelig Pant for min Gjæld 1500 Rdl. Men hvem vil hjelpe mig?

Jeg troer nok, at Du vilde, men kan ikke, og saaledes er endda flere.

Gud give Dig en blidere Skjæbne!

Ganske Din
S. S. Blicher.

Ud paa Sommeren skriver han nedenstaaende til *Laurids P. Skou* i Sommersted ved Haderslev:

Spentrup, den 5. Juni 1841.

Højstærede!

Nylig hjemkommen fra en temmelig lang Reise, forefandt jeg Deres mig saa behagelige Brev. — De kalder Dem selv Bonde? Er Bonden en Dannemand, agter jeg ham høiere end den Herremand, som ikke er det. Det vækker min Beundring, hvorledes allerede i den Alder, uden Andres Vejledning [De] i en snever Almuekreds har vidst at arbeide Dem op til en saadan Aandsklarhed og Dygtighed, som Deres Skrivelse udviser.

Sprogsagen! ja den er ej allene af høieste Vigtighed for Sønderjyderne, men for hele Danmark. Den maae forfægtes til det Yderste. Er Himmelbjerget ikke et godt Forsvarspunct? De maae endelig være med! Jeg var i Kiøbenhavn. Der ere hyrede allerede to Dampskibe til Aarhuus. Formodentlig komme 2 á 3 fra Sverrig. Vi skulle synge og *tale* med hinanden om Venskab og Broderskab, kun ikke om Union. — Undskyld min slette Skrivt! Jeg ligger paa femte Dag temmelig syg, og min Haand ryster — ikke min Aand. — Lev vel!

Deres
S. S. Blicher.

[Kgl. Bibl.]

Dagen efter skriver han til *P. Chr. Koch:*

---

*) *Rise* Kald ledigt med *Wibes* Død 14/1 1841; bortgaves 12/4 s. A. til *Andr. Aug. Petersen.*

Spentrup d. 6. Juni 1841.

«Min Hjertensven!

Jeg har hørt: Du skulle ikke faae Tiid at komme til Himmelbjerget — det vilde smerte mig meget; men der maae være mig falsk berettet.

Jeg var nu for en 14 Dage siden hos Kongen for til Festens Holdelse at anmode om hans Tilladelse, den jeg ogsaa strax fik i de venligste Udtryk. To Dampskibe kommer fra Kbhvn. ladede allene med Himmelbjerggjæster, to ditto fra Skaane, stuvede med Studentere fra Lund og flere. Ogsaa venter jeg eet fra Gøtheborg. Og nu da Mag. Hammerich, formedelst Sygdom, har frasagt sig Møde og Underskrivt paa Adressen til Kongen, hvorledes vilde jeg komme ud af det uden din Bistand?

Kommer Du, som jeg venter, da maae Du være der den 31. July 3 á 4 Timer efter Middag; thi da stimle alle til, og Festlighederne maae da ordnes for næste Dag. — Kom da! thi ellers er Du en ulydig Søn og jeg Din

oprigtige Fader

S. S. Blicher.

Et godt Svar ventes.»

Saa følger Dagen efter dette til Fr. Barfod:

Spentrup, d. 7. Juni 1841.

Kjere Barfoed!

Idag har jeg tilskrevet den flinke Vært i *Rye* Kro, og bedet ham belave sig paa en meget talrig Forsamling paa Bjerget iaar; men derhos lovet ham selv at komme til ham den 22de i denne Maaned for at være paaraad med ham ved Forberedelserne: Telte, *Pavilloner etc. etc.*, og da saavidt mueligt underrette ham om, hvormange der kunne ventes fra *Kbhvn.* og *Sverrig*. Det er herom jeg beder Dig lade mig vide med første Post — saavidt Du kan *calculere* det. Jeg længes jo ogsaa inderlig efter at høre, hvordan det gik i *Lund*. Naa! *Plougen* tog de snart Skjæret fra — mon det var for at hvæsse det?*) Levvel, min Ven.

Din

S. S. Blicher.

---

*) *Ploug*, som 12. Maj 1841 blev Redaktør af *Fædrelandet*, fik allerede Numret for 26. Maj beslaglagt og sagsøgt.

En 3 Ugers Tid efter læser man i *Randers Avis* [29/6 1841] følgende Meddelelser om den projekterede Fest:

Himmelbjergfesten.

Istedetfor den 1ste August, som er en Søndag, henlægges den til Tirsdagen den 3die.

Hvo der kan og vil komme Dagen forud, skal ved Solens Nedgang høre Noget om Solens Dalen, og saaledes belave sig paa dens Opgang. Underskrevne Præst agter at holde flere Taler, i forskjellig Tone, men i een Retning — ingen af dem excentrisk, men alle concentrisk, sigtende til Skivens Midtpunct: gamle Danmarks Foryngelse. — Da jeg venter, at Flere ville præke over samme Text, anmoder jeg Prædicanterne om: inden Kl. 6 den 2den August at melde sig hos mig (paa Bjerget) med deres skrivtlige Taler, paa det Tiden, da hver kan holdes, maae vorde bestemt til visse Klokkeslet, og om der skulde være formange, at nogle da kunne opbevares til næste Fest efter venskabelig Overeenskomst.

Da Kongen nu er bleven Privateier af Bjerget med Omgivelse, ansøgte jeg ved min nylige Nærværelse i Kiøbenhavn Hs. Maiestæt om Tilladelse at afbenytte Stedet, ligesom de to foregaaende Aar. Derpaa erholdt jeg gjennem Skanderborg Amtshuus under 19de Mai følgende allernaadigste Resolution:

«I Anledning af et til Os fra Pastor Steen Steensen Blicher i Spentrup allerunderdanigst indgivet Andragende, om Tilladelse til, som tidligere, at maatte benytte Himmelbjerget til en den 1ste August d. A. afholdende festlig Forsamling, ville Vi allernaadigst have Dig tilkjendegivet: at Vi ikke have noget at erindre imod den ansøgte Afbenyttelse, hvorom Du har at underrette Vedkommende.»

Efter at have modtaget denne allernaadigste Skrivelse, reiste jeg til Rye, for at aftale det Nødvendige med Gjæstgiveren sammesteds, nemlig: Anskaffelsen af de rimeligviis behøvende Telte, og disse saa store som muełigt, og med Seildugs Overtræk foroven, for at holde Regn ude, om Saadan skulde falde under Festen, Borde og Bænke, og endelig i de 4 af de største: Bræddegulv til Dands og forhøiet Plads til Musicanter, af hvilke ventes saavel Cuirasseerregimentets i Horsens, som og dem fra Randers eller Aarhuus. Til at indlede og ledsage Sange og Skaaler, til Toucher o. s. v. kan Man der i fri Luft næppe have for Mange;

og til Dandsen kunne de fordeles paa 4 á 6 Steder. Efter mit Forslag besørges en Taletribune opreist.

For en heel Deel Drikkevare: røde og hvide Viine, Kaffe, Thee, Punsch, Rom etc. sørger Gjæstgiveren ogsaa, tilligemed færske og saltede Spisevarer af alle muelige Slags.

Men da det nu er umueligt, endog kun noget nær, at bestemme Antallet af de ventende Gjæster — Een har regnet paa 2,000, Enanden paa det Dobbelte — saa ønsker Gjæstgiveren, for ei at indkjøbe enten forlidet eller formeget, at ogsaa Andre ville hjælpe til med Beværtningen; og især fra de nærmeste Kjøbstæder, som næmmest kunne forsyne sig med alt Behørigt, og faae det ført til Stedet. Enhver, der agter at paatage sig større eller mindre Restaurationer, ville betids henvende sig til Politimesteren, Hr. Cancelliraad, Herredsfoged *Wittusen* i Bredstrup, der sørger, for hans Vedkommende, at Alt gaaer for sig med den tilbørlige Orden, og, for at opretholde denne, vil have det fornødne Personale tilrede. Skulde, som jeg formoder, saa Mange ankomme fra Kiøbenhavn med Dampskibe, at Vognmandslauget i Aarhuus ikke med egne Heste og Vogne strax kunne befordre dem, tør det haabes, at Bestyrelsen af Befordringsvæsenet ville sørge for Forstærkning, saavel fra Byen, som fra de nærmeste Landsbyer. Der skal baade i Rye og de omliggende Byer gjøres Anstalt til Hestes og Kudskes Forsørgelse, idetmindste Huusly. Foder er det dog nok sikkrest at medtage. Sluttelig vil jeg gjøre alle dem, der ynde og ville videre fremme denne nordiske Fest, opmærksomme paa: at jeg har erholdt hjertelige Breve med Tilsagn om talrigt Møde, saa vel fra Øerne som fra Sønderjylland, langt ned lige til Danersprogets Grændse.

De Dannemænd, som paa Bulbjerg ifjor*) have samlet sig, drevne af den gode Aand, og iaar ville fornye deres Bestræbelser til Folkelighedens kraftige Fremme, hilses og lykønskes herved af Himmelbjergpræsten. Gid han maatte see og kjende Mange af Eder den 3die August**).

Spentrup i Juni 1841.

St. St. Blicher.

Jeg beder indstændigt alle Udgivere af periodiske Blade og Aviser, at optage Ovenstaaende, at det kan vorde almeen bekjendt.

---

*) I Begyndelsen af Juli 1840 samledes paa Bulbjerg 300 Mennesker til Tale og Sang (se *Rand. Av.* 8/7 1840).

**) I de Dage, da Blicher udsendte denne Artikel, var han hos den

Samme Artikel tilstilledes *Koch* *) med følgende Brev:

Ven Koch!

Det kan jeg lide, at Du vil rive Dig løs for at arbeide paa det himmelske Værk. Men hvorfor skulde Vi ikke due til at ordne det mekaniske ved Festen? Jeg sværmer ikke altid, og kan for den Sag være ligesaa prosaisk kold og nøieregnende som nogen Collegialraad. — Hvad Mavesagen angaaer, da har jeg for en Maaned siden skreven til Rye Kroemand, og reiser ydermere til ham imorgen for at faae Alting vel forberedt. Strax derpaa blæser jeg i alle Bladene sammen.

Jeg har nu fra Kongen faaet allernaadigst Tilladelse til Commercen gjennem Amtmanden i Skanderborg.

Idet Du i medfølgende Piece seer, hvad jeg vil sige til Svenskerne — hvis de kommer — saa vil jeg sige Dig, at min Tale til Eder, I Sønderjyder! ligger allerede færdig i min Skrivepult!

Tak for Ideen om Talertribune! Den skal vorde afbenyttet. Underligt, at mit Kjødhoved ikke først var faldet derpaa.

Paa glædeligt Gjensyn!

Din

S. S. Blicher.

Derpaa følger atter Brev til Fr. Barfod:

Sover Du? Brutus! jeg har lidt saalænge efter at see fra Dig! Hvad faae vi for Svenskerne paa Himmelbjerget? Hvad faaer jeg af Dig selv?

Hvordan har I det derovre? Lad mig dog vide det med første Post? Jeg vilde nødig staae eenarmet og præke paa Bjerget.

Sønderjyderne komme i Mængde, Nørrejyderne ligesaa — falder I isøvn i Østen?

---

af ham beundrede Bonde *Jens Christensen*, Voldum, hvor han havde samlet 1000 Mennesker til Tale og Sang, ligesom det foregaaende Aar, da han holdt en Tale om Bonden før og nu. (Se *Rand. Av.* 8/7 1840 og samme Blad 8/7 1841.)

*) Se *Dannevirke* 3/7 1841.

Kommer I, som jeg venter, saa faae os nogle *Canoner* med! om ikke andet end Skibssvingbasser. For Resten har jeg sørget: Fyrværkerie, to Regimenters Musik, og den fortrinlig; Restauratører, Viinhandlere, Telte, alt tilstrækkeligt. Svar mig nu strax! ellers skal Du sættes under — ikke *Cancelliets Control*, men under Himmelbjergets.

Spentrup, 21/7 41.

Din
S. S. Blicher.

[Personalhist. Tidsskr. 1882, S. 381.]

Det næste Brev — formodentlig til *Sneedorff-Birch* i Aarhus — fortæller ogsaa om Arrangements-Kvaler:

Spentrup, 22/7 41.

Højstærede!

De Kanoner, som jeg ved Kjøbmand Benzen havde forlangt fra Aarhuus, kunne faaes, men alting betales forud, hvortil jeg ikke er istand. Der vil vistnok indkomme saameget ved Entreen paa Himmelbjerget, at saadant ogsaa kan klares. — Kunde De nu ikke trække os dette Skydts (2 Canoner hos N. Malling, 2 af Briggen *Thetis*) derdid?

Jeg venter Dem med disse Tordnere.

Ærbødigst
S. S. Blicher.

[Illustr. Tid. 8/10 1882.]

Paa selve Festdagen læser man i *Rand. Av.* [3/8 1841]:

Af den *Tour en masse* fra Kiøbenhavn til *Himmelbjerget*, som Flere havde paatænkt at bringe istand, bliver der Intet, fornemmelig af den Grund, at Man savner et tilstrækkelig stort Dampskib til Overfarten. At det alligevel ikke vil mangle paa kiøbenhavnske Deeltagere i Festen, derfor borger Tiden, paa hvilken den afholdes, og som er samtidig med Universitetsferien.

Om selve Festen — d. 2. og 3. August 1841 — hedder det i *Rand. Av.* for 5. Aug., «at Deeltagernes Antal beløb sig til ca. 3—4000. Amtmanden havde to Dage før Festens Afholdelse meddeelt Blicher, at han ikke maatte tage nogen Entrée, da Himmelbjerget var Hs. Majestæts Eiendom», og Blicher maatte da ved frivillige Bidrag samle saa meget sammen, at Udgifterne til Mu-

sik og Arrangements kunde blive dækkede. Følgen heraf var, at Bidragene blev meget ulige fordelte, og nogle maatte betale «1 Rbd. og Mere». Vejret var smukt, men noget koldt.

Kl. 10 om Formiddagen talte *Blicher* om Værnepligt (Talen havde 2 Aar tidligere staaet i *Jyllandsposten*). Han sluttede saaledes: «Jeg har syv Sønner, Alle friske og flinke Gutter; men kan mit udtalte Ønske gaae i Opfyldelse, da skal ikke Een af dem fritages som Gammelmandssøn. Skulde vi faae Ufred, *vilde jeg selv som Gammelmand gaae med imod Fjenden, saa længe jeg var istand til at føre en Bøsse til Kinden.* — For almindelig Værnepligt og Vaabenfærdighed et Hurra!» — Nu følger et Referat af Episoden med *Hammer*-Digtet.

Taler holdtes dette Aar desuden af Fr. Sneedorff-Birch, Kammerraad Wulff o. fl. — Talen for Sønderjyderne brændte Blicher inde med, da disse ikke havde indfundet sig i noget stort Antal. Samme Skæbne ramte Talen for Svenskerne af Mangel paa svenske Tilhørere.

Her er Blichers Tale Nr. 1, som han holdt umiddelbart efter sin Ankomst til Festpladsen ved Solnedgang 2. August:

«Velkommen! God Aften Allesammen! — Det er længe siden at Danmarks Sol, fra sin største Middagshøide, har sænket sig stedse dybere og dybere — ligesom Verdens Sol, der nu snart skal forsvinde i Nattens Skygger. Men denne skal opstaae igien imorgen, udsprede sit evig unge Lys, og vække Alt, hvad som sover — sover? — kan den ogsaa vække sovende Sjæle? — søvndysset Folkeaand? — Den ikke; men den Aand, jeg nævnede, skal vække og holde sig selv vaagen. Den maae ikke kjende til Nat eller Mørke; den maae have Dag Aar ud og Aar ind: saa bliver Daneriget staaende — om ikke i den gamle Udstrækning, saa dog i den foryngede, sammentrængte Styrke. — Nu god Aften! men siden en gladere god Morgen!»

Nr. *2* er *Hammer-Talen*, gjengivet foran [S. 235 ff.]. Saa følger Nr. *3*: at alle skulde være Dus og klæde sig i Nationaldragt:

«Danske! — Jeg forelægger Eder paany to Sager, der ved første Øiekast muelig af Een og Anden kan ansees for ubetydelige. Den ene er nemlig grammatikalsk, den angaaer de Stedord — Pronominer, med hvilke Man her i Landet tiltaler hverandre. I gamle Dage sagde alle «Du» til hinanden. — Du sagde endog den romerske Slave til sin Keiser — ligesom den norske

Bonde til sin Konge. Men nu ere vi, ogsaa i denne Henseende, blevne Englændernes, Franskmændenes, Tydskernes Aber. Et Aarhundrede tilbage sagde man «I» (det var Engelsk og Fransk); nu «De» (det er Tydsk); og Smaafolk kunde lade sig nøie med «Han» og «Hun». — Er dette dog ikke avet, latterligt: at tale *til* Een, ligesom om Man talte *om* den: at tale til En, ligesom om der var Flere, og det endda slet ikke tilstede? Men denne ugrammatikalske Naragtighed er kommen herind med franske Snørlive og tydske Pludderbuxer, og saa mange andre udenlandske Moder og Unoder. Skulde det da være umuligt at bringe det Gamle, Naturlige, Folkelige paany i Gang? Skulde vi ikke ogsaa f. Ex. kunne faae os en stadig Folkedragt, istedetfor, med stor Bekostning, hvert Aar eller hvert halve Aar — at lade os omskabe af Pariserskrædere? Og skulde vi ikke ligesaa let kunne vænne os til det ligefremme «Du»? Hvad om alle Vi, der beslutte at emancipere os fra fremmed Modetyrannie, anlægge og bære det nu uddeelte indbyrdes Kjendetegn? *Hvidt* er Nordens Vinterfarve. Hvidt betegner Uskyld, Sjæl og Hjertes Reenhed, ærligt Venskab, trofast Kierlighed. *Blaat* er Havet, «de Danskes gamle Vei til Roes og Magt». Blaa er Himlen, til hvilken Hjærtet opsender sine Ønsker og Længsler. Blaa er denne Naturens store Tempelhvælving, fra hvilken den indre Sands hører trøstende Gjensvar paa Sukke og Bønner. *Grøn* er Vaarens festlige Dragt, Ungdommens Farve, Haabets og Glædens. I Vaaren grønnes de danske Skove, Marker og Enge — saa udfolde sig nu, som Bøgens Foraarsløv, Haabet om Danmarks Foryngelse til kraftigt Folkeliv, efter den lange, lange, kolde, kolde politiske Vinter. Uden paa *mit* Hoved er det Vinter; men indenfor er det Sommer. Alle I Himmelbjergmænd, i hvis Hjerter det ikke er Vinter, i Haabet om Danmarks Foryngelse, i det faste Forsæt at virke kraftigen og stadigen til dette Maal: lader os drikke «Dus» — ikke i Sydens Druesaft, men i Nordens frie Luft.»

Saa følger de Ord, hvormed han havde tænkt at byde Sønderjyderne Velkommen:

«God Da' skal I ha', I kjære Sønderjyder! Naa, saa Kongeaaen er endnu ikke bredere, end at I kan beskræve den? — Et hjærteligt Velkommen! alle I Dannevirkemænd! Nørrejyden og Øeboen, og Fjeldboen række Jer Broderhaand, her hvor den nordiske Himmel haabfuldt begynder at klare sig. I ville være i med os Andre! I ville med den af Dvalen opvakte Folkeaand

kraftigen medvirke til at bortaande den døsige Taage, som saa længe, saa længe har ruget over dette vort Fædreland, betaget Udsigten, søvndysset Sjælene og hidtil forgjæves mindet om Fimbulveir og Ragnarokr. — Mit gamle Hjærte banker Eder ungdomsglad imøde — eder Alle, saa mange som have forladt Hjemmet, for at bygge det aandelige Dannevirke, en Vold, som, fast begrundet og standhaftigt fuldendt, skal trodse alle Elementer, endogsaa Politikens. — Hilsæl Brødre, til denne Glædesfest! Ja Glædesfest — men den er alvorlig og betydningsfuld. Idet Sandserne forlystes ved freidigt Samliv, tabe vi dog ikke de høiere, folkelige Hensyn af Sigte eller af Sinde. Den dybe, mandige Alvor i vor Glæde skal luttre og hellige de underordnede Forlystelser, og anslaae en saadan Grundtone, som vil gjenlyde i sin fulde Klarhed hos de Slægter, som efter os — længe efter os — skulde samle sig paa Danmarks Folkebjerg.»

Sange blev afsungne af *Fr. Hammerich*, *Fr. Sneedorff-Birch* og af *N. F. S. Grundtvig*. Den sidste har følgende Anslag:

Himmelbjerg i Dannevangen!
Over Øm og Ry.
Løft dig kæk med Folkesangen!
Stik med den i Sky!
Du har og en hellig Kilde,
fundet seent, dog ei for silde!
Sove-Syge, Tanke-Lede
godt den kan helbrede.

Ved Festens Afslutning den 3. August under «det sidste Optog paa Toppen» da «Blicher havde holdt sin Afskedstale, og Solen sendte sin sidste venlige Hilsen af Nordvest», afsang man Blichers nye Vise: *Din Skaal og min Skaal, og alle gode Venners Skaal!* (Mel. af *Foersom jun.*); saa megen Lykke gjorde den, at den maatte synges *da capo**).

Hovedstadens Aviser skjænkede dette Aar Himmelbjærgfesten mere Opmærksomhed end tidligere. *Fædrelandet* for 12. August (Nr. 607) har et ret udførligt Referat, hvoraf vi her gjengiver det væsentligste; det skriver:

---

*) Se *Dannevirke* $^{11}/_{8}$ 1841, hvor der findes et velskrevet Referat af Festen ført i Pennen af P. Hj. Lorenzens Bror, Adjunkt *C. H. Lorenzen* i Sorø.

«Uagtet vi af de jydske Blade allerede har meddeelt en kort Beretning om Himmelbjergfesten, troer vi dog, at den Opmærksomhed, disse Folkemøder alt have vakt og sikkert i stedse høiere Grad ville vække, indeholder for os tilstrækkelig Hjemmel til at optage nedenstaaende af et Øienvidne os meddeelte udførlige Skildring:

— — — Hvem der ikke før har været paa Himmelbjerget og seet det hele Dalstrøg, hvorigjennem Gudenaae snart som Flod, snart som Søe gjennem høie lyng- og skovbevoxede Banker baner sig Vei til Havet, skulde ikke troe, at han var i Danmark. Saa ganske bærer hele Naturen der Characteeren af en Bjergegn, at der kun udfordres liden Fantasie til saaledes at forstørre Proportionerne, at man tror sig hensat paa Dovre eller Alperne. Navnlig er den Udsigt, der fra Pynten paa Himmelbjerget aabner sig ud over Søen, der ligger umiddelbart ved dens Fod, og ind i en Række af temmelig smalle Tragter, af en saa alvorlig og opløftende Art, at man faaer en Forsmag paa det Opsving, en virkelig Bjergnatur maae give Sindet.

Auf den Bergen ist Freiheit: die Dünste der Klüfte
dringen nicht hinauf in die reineren Lüfte.

Stedet er derfor ypperlig valgt til folkelige Sammenkomster, og Pastor Blicher fortjener vistnok Nationens Tak for den Iver og Udholdenhed, hvormed han har vidst at skaffe denne Erkjendelse Indgang hos et Folk, hvor hver ny Idee har at kæmpe mod saa mange Slags Hindringer. Derimod troer jeg ikke, at Blicher er skikket til at forestaa Festens Udførelse. Digtere pleier i det Hele ikke at være gode Practici, og om Faa gjælder det vistnok i saa høi Grad som om vor gode Blicher. Det er derfor heller ikke for at dadle ham, men for at formaae Andre, der have mere Greb paa slige Ting, til at tage sig af Ordningen næste Gang, naar jeg bemærker, at Indretningerne denne Gang vare yderlig slette, eller rettere, at der slet ingen vare trufne. Saaledes maatte det tilstedeværende Publicum selv paa den egentlige Festdag sende Bud efter Musiken og garantere den Erstatning for sine Reiseomkostninger. For at skaffe en Talerstol tilveie maatte man trække en Vogn frem o. s. v. At der ikke var Tale om et egentlig Festprogram eller nogen Slags Ledelse, behøver efter dette vel ikke at bemærkes. Jeg haaber derfor, at man enten vil have udført en Idee, hvorom flere af de Tilstedeværende talte, nemlig ved et Møde, der Dagen efter skulde afholdes i et andet Anliggende i Skanderborg, at vælge en Fest-

commitee, der skal indrette Alt til næste Aar eller at en saadan maatte sammentræde af sig selv nogen Tiid forinden næstkommende første August, for ikke blot at gjøre alle de nødvendige Foranstaltninger paa Stedet selv, men ogsaa betimeligen sætte sig i Forbindelse med Folk i andre Egne af Landet. Til de Forberedelser, en saadan Commitee burde træffe, hører blandt andet, at faae tvende Dampskibe til for billig Betaling at bringe Gjæster til Aarhuus, det ene fra Flensborg, Aabenraa, Haderslev, det andet fra Malmø, Helsingborg, Kiøbenhavn og Helsingør. — Dog, det var ikke om de fremtidige Fester, der tilbørligen indrettede maae komme saavidt, at de kunne betale Extratour fra Christiania og Gøtheborg, jeg her vilde tale, men om den nys afholdte, der, hvor meget den end lod tilbage at ønske, dog i høi Grad har tilfredsstillet og opbygget mig. Vi ankom om Eftermiddagen til Rye Kro, der ligger ved Foden af Himmelbjerget, hvor vi stødte sammen med en Deel andre Gjæster, navnlig også en Deel Nordslesvigere. Paa Bakken, som vi endnu samme Aften besøgte, forefandt vi en temmelig talrig Forsamling, deels i de forskjellige Telte, som der vare opreiste, deels dandsende i flere selvdannede Grupper, saavidt jeg kunde skjønne meest fra den nærmeste Omegn. Mine Reisefæller vendte tilbage til Rye Kro, men for ret grundigen at kunne studere Festens Characteer forblev jeg Natten over oppe paa Bjerget. Jeg gjorde der Bekjendtskab med en Mand, der i høi Grad har interesseret mig, nemlig en Skolelærer Sørensen fra Sjælland, som man sagde mig var en af de Hellige. Selv har jeg imidlertid ikke mærket noget dertil, men fandt i ham en ligesaa behagelig som kraftig og begavet Mand. Den tilfældige Anledning, der førte os sammen, var en lille Scene i et Telt, hvor ved min Indtræden den bekjendte Bondedigter Peder Jensen fra Viby Mark netop var ifærd med, af et Stykke Papiir at oplæse et Foredrag, der, saavidt jeg kunde forstaae, var en Beretning om en Bondefest, han ved en tidligere Leilighed havde været tilstæde ved, om jeg ikke feiler paa Bellevue. Navnligen omtalte han den overordentlige Kjerlighed for Bondestandens Fremgang, som alle de tilstædeværende Kiøbenhavnere i de hjerteligste og smukkeste Ord havde lagt for Dagen, og skildrede det vækkende Indtryk, det paa ham personligen havde gjort, hvad der blev talt deels om Nødvendigheden af almindelig Selveiendom, deels om flere afdøde Personer, der havde gjort sig fortjente af Bondestanden. Den lille Mand kunde imidlertid ikke komme tilrette med sin Oplæsning og blev idelig afbrudt ved al Slags, tildeels temmelig upassende,

Spøg, især fra den faste Stok i Teltet, af hvilke mange havde seet for dybt i Glassene, da Skolelærer Sørensen optog den tabte Traad, gjentog, forklarede og yderligere udviklede, hvad Bonden havde sagt og ved sine alvorlige og træffende Svar bragte Spotterne til Taushed. Den — jeg siger ikke formeget ved at paastaae — aandrige Maade, hvorpaa han vidste at tiltvinge sig Opmærksomhed og lidt efter lidt lod Samtalen gaae over i egentlig Tale, interesserede mig i saa høi Grad, at jeg nærmere indlod mig med ham, og navnlig fik Anledning til ligefrem at beundre den Dristighed, hvormed han midt i et Drikkelag aabnede en meget alvorlig Kamp imod Brændeviinsdrikken og derved holdt de mange Stangen, der her paa en Maade kæmpede *pro ara et focis*. Efter en Deel forgjæves Forsøg paa at gjøre det Hele latterligt, listede lidt efter lidt de uforbederlige sig bort, og mangt et Glas blev staaende halv fuldt paa Bordet. Samtalen fik en meget alvorlig og sømmelig Characteer, og endte med at Sørensen uddeelte endeel Smaaskrifter om Maadeholdsforeninger, hvoraf han, som han den næste Dag fortalte mig, i det Hele paa Himmelbjerget bortgav 500, for største Delen til Personer, der selv meldte sig for at erholde saadanne. — Jeg har opholdt mig saalænge ved denne lille Scene fordi den forekommer mig at indeholde et slaaende Bevis paa Gavnligheden af saadanne offentlige Sammenkomster, ved hvilke ofte de paa en Maade officielle Festtaler er de mindst vigtige. For imidlertid ikke at fortabe mig i Enkeltheder skal jeg nu gaae over til Skildringen af den næste Dag, paa hvilken den egentlige Fest fandt Sted. Solens Opgang var ikke saa smuk, som jeg havde ventet, da Horizonten var meget taaget; imidlertid var dog Veiret hele Dagen saare gunstigt og det frembød et meget livligt Skue at see, hvorledes der fra den tidlige Morgen af og indtil op ad Eftermiddagen bestandig strømmede flere og flere Mennesker til, ialt vel noget over 3000, hvoraf omtrent Halvdelen kunde være Bønder. [Her følger saa Episoden med *Hammer*, se S. 238.]

Senere holdt Steen Steensen Blicher endnu et Foredrag paa Pynten af Bjerget, som jeg imidlertid, da han ved den Leilighed ikke stod paa nogen fremragende Plads, ikke tilstrækkelig kunde høre. Derimod hørte jeg et langt og godt Foredrag af den tidligere omtalte Sørensen om almindelig Værnepligt. Blicher havde i sin første Tale nemlig flere Gange nævnet denne uden yderligere at forklare sig derover; dette foranledigede en Samtale mellem Sørensen og nogle Bønder, og da stedse flere Tilhørere strømmede til, steg han efter Opfordring op paa den nævnte

Vogn og udviklede nu paa en meget populær og fattelig Maade halvt i Form af Foredrag halvt som Samtale sine Anskuelser, baade om, hvorledes saadan almindelig Folkevæbning maatte indrettes og hvorfor den var nødvendig baade som Retfærdighed mod Bondestanden og til Betryggelse for Landets Uafhængighed. Senere holdt han endnu en Tale om en skandinavisk Forening, som jeg imidlertid ikke selv har hørt, kun saae jeg ham omgiven af en stor Menneskemasse, der afbrød ham ved idelige Bifaldsyttringer, ligesom jeg saae en Deel Bønder ivrigen tage ham i Forsvar, da enkelte Personer begyndte at ville forstyrre ham i hans Tale. Efter hvad een af de Nærmerestaaende senere fortalte mig, begyndte han med at fortælle nogle historiske Begivenheder fra Nordens Oldtid og dannede derfra Overgangen til sit egentlige Thema ved at gjøre opmærksom paa, hvad Norden havde maattet kunne blive til, dersom det havde været enigt i Stedet for at spilde sin bedste Kraft paa at bekæmpe hinanden indbyrdes. Hvad der senere hen foregik, seer jeg mig ikke i Stand til at fortælle, da jeg var truffen sammen med en Deel gamle Venner fra det nordlige Jylland og i Forening med dem fra den almindelige Bevægelse havde trukket mig tilbage i en mindre Vennekreds. Imidlertiid har min Beretning dog den Fortjeneste, at hvad jeg har fortalt, har jeg selv seet og hørt paa. Kun kan jeg ikke slutte min lille Fortælling uden at tilføie, at det atter ved denne Leilighed viste sig, hvor roligt og sindigt og sømmeligt Folket stedse opfører sig, hvor det ikke møder nogen Hinder eller Mistillid fra Autoriteternes Side. Jeg har endikke i den mindste Detail seet ringeste Spor til nogen Uorden.»

Ikke alle Blade tog dog saa alvorligt paa Opgaven. Det lunefulde *Aarhuus Stiftstidende*, der som Redaktør havde *A. F. Elmquist* — en underlig Loke-Skikkelse, hos hvem Blichers Angribere altid fandt et gjæstfrit Tag — præsenterede først et ganske velvilligt Referat [6/8 1841], men gav Dagen efter [7/8] Plads for et andet, der kun var beregnet paa at sætte saavel Blicher som Festen i det latterligste Lys. Vi gjengiver nogle Brudstykker:

«Dagen den 3. August er altsaa forbi. Himmelbjergets Lyng og Sand maa bære Vidne derom.» — Referenten er naaet frem til en stor aaben Plads: «Her saa det broget ud. Telte med Flag og Vimpler, Telte med Skilter, Markskrigere, dampende Kaffekjedler, Brændevinsudsalg, god Musik og uharmonisk Sang

som og hørtes fra alle Kanter. Høiere oppe paa Toppen saaes en stor Klynge Mennesker; paa en Vogn stod en Mand og snakkede mod Vester, bevægede Armene convulsivisk, Sveden drev ned af Ansigtet, og med Bagdelen figurerede han mod Øster, snart høit, snart lavt, alt som han i en foroverbøiet Stilling med vidt opspærret Mund gjorde sine Tilhørere begribelig Nytten af almindelig Værnepligt. Mandens ubedækkede Hoved, buskede Haar, frygtelige Begeistring, viste hans Iver for den Gjenstand han talte om, dog kuns faa Ord kunde opfattes for mig. Nogle sagde: det var en Skolelærer, Andre en Gjendøber — — — Nu hørtes en Valts og en Hob Bønderfolk dandsede nok saa net i Sandet. De dandsende var prydede med en Stump Baand af tre Farver (Hvidt, Blaat og Grønt); man sagde, at de som bar dette Tegn, havde betalt Musikanterne — — — En stor Folkekreds dannede sig, og fra dennes Midte hørtes af og til en Røst. De nærmeste syntes, at hvad der blev sagt gik dem til Hjærtet, de noget længere borte trykkede og puffede hinanden» — — «Musikcorpset brød atter op og den største Del af Folkehoben, der fulgte det, tørrede og gned Øjnene, der fyldtes med Flyvesand. Det var et høitideligt Syn at see saa mange paa en Gang tørre Vandet af Øinene. Sjælden tillades det Vinden paa dette ophøiede Punct at spøge med Damernes tynde, lette Klæder, og mangen yndig Figur var at skue, medens Bønderpigernes tykke Klæder bedre modstod de tilfældige Vindpust» — — — «Bøndernes ærlige kraftige Haanddask hørtes overalt, medens Fornemmes Blikke ligesom beføIte hinanden og skjulte sig bag Cigarrernes blaa Dampsky. Da hørtes nogle Kanonskud! Nogle gamle Kameler blev forskrækkede, et Par Vogne væltede; man stormede afsted! Atter var der optraadt en begejstret Taler — Aanden var kommen over ham. Men en ny Valts tiltalte de muntre Landfolk, og Taleren anstrængte sine Lunger forgjæves. I Teltene lød nu Glassenes Klang og Dampen af Thevandsknægtene frydede mangen tørstig Hals». — — Solen gaar ned og Maanen op — — «og et Tusmørke omgiver det nu begyndende Folkeliv. O, lille Fugl! fortæl mig hvad du saae, idet du fra Busk til Busk paa lette Vinger ilede ad Hjemmet!»

Man ser, hvor *Corsaren*, der begyndte at udgaa i Efteraaret 1840, allerede her i Jydernes Hovedstad har faaet Efterlignere. — Denne Artikel blev grebet og dens Spot ført videre af et lille tysksindet haderslevsk Ugeblad: *Lyna*, der skrev et Par Artikler — den 22. og 29. Aug. 1841 — under Titlen: ***Das Himmelberg-***

fest. Saalænge Angrebet var holdt i al Almindelighed tog Blicher Sagen med Ro og skrev følgende Brev til sin Ven Koch:

Spentrup $^{6}/_{9}$ 41.

Hvordan lever Du min Hjerteven! — Lorenzen sagde mig, at Du dengang (først i August) skrantede. Det var da, vil jeg haabe, kun en Overgang.

Her et Forslag til Indrykkelse i dit *Dannevirke.* Vil Du nu ikke selv udbrede dig herover med din sædvanlige Kraft og dit langt større Kjendskab til Forholdene derude. — Der er ingen Tvivl om, at jo Lorenzen vil være din Medarbejder. Bring ham min broderlige Hilsen! Og lad mig snart høre godt Nyt fra Dig.

Jeg er saa frisk og stærk, som Nogen kan ønske sig, staaer op Kl. 2 á 3 hver Morgen, og bruger Pennen: og ikke saa sjælden bruger jeg Benene og Bøssen, thi alle mine Lemmer staar mig nu bie.

Gud skjænke Dig samme Legem- og Sjæls-sundhed! Det ønsker og beder

Din
S. S. Blicher.

Forslaget var følgende:

«Istædet for Svar til *Lynas* Angreb paa Himmelbjergfesten, foreslaaes de *dansktalende* og de *dansksindede* i Sønderjylland: at forene sig til en lignende Fest f. Ex. paa Grønninghoved, hvorfra man seer ud over en stor Deel af Fædrelandet mod Syd og Nord og Fyen mod Østen.*) — Kunne Vestjyderne anstille en lignende paa Bovbjerg — som Nordjyderne paa Bulbjerg; vilde Fynboer, Sællænder, Lolliker med Falstringer gjøre ligesaa: da blev der et rigt Liv i det danske Folk som ingen tysk Propaganda skulde kvæle. Der opstod en Conservanda for den saa haardt truede Danskhed. — Og naar derefter de særskilte Folkesamlinger vilde — om ej i Masser — saa dog ved Udvalgte forene sig med den midterste, nemlig Himmelbjergets, da blev der Eenhed, Kraft, Mod og Iver i Daneværket.

Spentrup i Sept. 1841.

S. S. Blicher.

---

*) Bekvemmest maaske paa «Pothøj» 2 Mil sydvest for Haderslev, og altsaa nærmest Midten af Sønderjylland. [Bl. Anm.]

Da *Lyna* vedblev at gjæffe mod Bl., beskyldte ham for at præke Borgerkrig og om sidste Himmelbjergfest fortalte saadanne Skrøner, som at Publikum i Kaadhed midt under Rasmus Sørensens Tale havde grebet fat i Stjærtet paa den Vogn, hvorpaa han stod og talte og havde ført ham i Galop ned ad Bjærgets Side bort fra Folkets Øjne, sendte Blicher endnu følgende Brev til Koch:

«Kjære Søn Koch!

Dagen efterat jeg havde afsendt mit forrige Brev til Dig, modtog jeg dit med No. 18 af *Dannevirke* og de to *Lynaer*. Jeg sender Dig her en Pris Tobak til Rappenskrallen; men da jeg nu een Gang har svaret, tykkes jeg ikke om at sætte mit Navn under dette. Kanske det heller ikke skader, man troer, flere end een Stemme lader sig høre. — Lad mig nu høre, at Du vorder frisk og aandskraftig, saa Du kan arbejde til eet Maal med

Din

S. S. Blicher.

Spentrup 8/9 1841.

Den «Pris Tobak», der sigtes til, findes i *Dannevirke* for 15. September s. A. og har følgende Ordlyd:

Himmelbjerget.

Tre Fester have nu her været afholdte. Deeltagernes Antal er sidste Gang steget til over det tidobbelte mod første Gang. Dette er ikke det eneste haabfulde Tidenstegn. Der har viist sig et Par andre, som, skjøndt uden Vedkommendes Vidende og haardt imod deres Villie bevise Festens Betydning og borge for dens Varighed: Man haaner, man spotter — efter ringe Evne. Fra Rendestenen i Aarhuus har den gamle Kjælling *Lyna* i Haderslev samlet Uhumskhed, da hun vel troede, ikke at have Forraad nok i sin egen Skarnkiste. Hun gaar i Barndom, Stakkel! Hun snakker om: at *Blicher* skulle præke Borgerkrig, at han vil have Sværd draget imod «Slesvig-Holsten». Det er Gunild Smeds fra Anholt der nu gaaer igjen. Gamle Mutter *Lyna!* frygt hverken for Tydsken eller Paven! og endnu mindre for den jydske Præst, der netop prædiker om hele den danske Stats Eenhed og Enighed. Men at *Kielerne*, baade de sorte og røde, ville klyve Halvøen; maaske for at opnaae samme politiske Lyksalighed som f. Ex. Landet paa hiin Side Elben, det er et Attentat, paa

engang mod Konge og Folk. Kongen har virket for at beskytte 200,000 Danskes Sprog og Nationalitet; men Kjællingen i Haderslev lader Knebberen løbe paa tydsk for at jage det danske Sprog over Kongeaaen og assistere Embedsmyndighederne med sin tandløse Mund. — Hun er nu ogsaa skrævet op paa Himmelbjerget; og det giver tilkende, af hvad Aand hun taler. Nørrejylland skulde ogsaa fortydskes, ligesom der nu ogsaa arbejdes paa det søndre Broderfolk, hvis Underkuelse i folkelig Henseende heroppe vækker smertelig Medfølelse og forhaabentlig flere og stærkere Stemmer end den paa Himmelbjerget.

En Nordjyde [ɔ: S. S. Blicher].

Dermed fik han Fred foreløbig.

Dagen efter Himmelbjærgfesten enedes man om at rejse Frederik 6. et Monument paa Skanderborg Slotsbakke;*) for at meddele *Grundtvig* dette sammen med andre Ting tilskrev Blicher ham følgende Brev. [Man vil lægge Mærke til, at Blicher her atter tiltaler Grundtvig med «De»]:

Spentrup 6/8 41.

Min Ven og Broder i Aanden

tilstilles herved en Beretning om vore Bjergforhandlinger, ved hvilke flere end jeg savnede Deres personlige Nærværelse. Ej heller Ingemann indfandt sig til Udførelsen af den forventede Trio.

I Haabet til næste Fest, Deres af Hjertet hengivne

S. S. Blicher.

Til Præsten *N. F. S. Grundtvig.*
[Rigsarkivet.]

Et Par Maaneder efter modtog *Koch* følgende uforbeholdne Redegørelse for Blichers daværende financielle Status m. m.:

[Omkr. 25/10 1841.]

Min elskelige Søn i Fædrelandet!

Ilagte vil vise Dig, at din gamle Papa ikke lader sig kyse eller drille bort fra den snævre og trange Vei. Før jeg skulde forlade den, skal man søndertræde mig. Men om man end martrede mig tildøde i Hellas Ormetaarn, jeg vilde dog synge mit Bjarkemaal til det yderste.

*) *Rand. Av.* 10/8 1841.

Men jeg maae, i det mindste i de sværeste Partier, synge Solo — hvorfor tie eller pausere baade Chorister og de andre Solosangere?

Jeg maae jævnlig synge med tør Hals.

Man kommer mig Malurt i Øllet, man snapper det imellem rent bort. — Du skrev engang: «at det Offentlige ikke vilde gøre noget for mig» — det er vist og sandt — «men at Almeenheden burde tage sig af mig.» — Noget har denne gjort; men endnu var noget tilbage at gjøre. Saasnart jeg havde min Gjæld ca. 1500 Rdl. betalt, kunde jeg holde Capellan og opofre mig til Poesien og Politiken. Fra een Kant venter jeg 1/3 Deel, fra en anden omtrent ligesaameget! — skulde Du maaskee i Forening med Lorentzen ikke see Dig istand til — naturligvis ved Landsmænds Bidrag — at gjøre mine Hænder og Fødder ligesaa frie som mine Tanker og Forsætter.

I mit 60vende Aar har jeg Legemssundhed og aandelig Arbeidskraft, men Bureaukratiets Smaaligheder ere for mig *«som en sandig Vej opad for en gammel Mands Fødder»* (see Salomon).

Da min prioriterede Gjæld kun beløber sig til 700 Rdl. kunde jeg stille Sikkerhed næstefter med 100 eller 150 Rdl'. Afbetaling aarlig. Det bemærkes, at min Ind- og Udbo med Besætning er fuldt 3000 Rdl. værd.

Det kan vel forekomme Dig sært, at jeg søger saa langt bort om Bistand, men her i min Kreds ere faa som kunne og færre som ville.

Frihedens og Sandhedens Gud styrke dine Kræfter og dit Mod. Er der Noget som Du og *Dine* ville have mig til at virke, da stol trygt paa din Medkæmper til det yderste!

Giv Lorentzen min danske Hilsen!

Din

[Kgl. Bibliothek.] *S. S. Blicher.*

«Ilagte» er følgende Artikel om Forberedelser til næste Himmelbjærgfest*):

«Himmelbjergfesten.

Fem Dannemænd tilbøde sig nu sidst (uanmodede af mig) at forene sig til en Committee, der skulde bestyre saavel det

*) Se *Rand. Av.* 26/10 1841.

Materielle, som ogsaa ordne det Intellectuelle ɔ: Taler, Sange o. s. v. De anmodede mig: snarest gjørlig at beramme en Dag til Møde dersteds, for efter fælleds Overlæg strax at kunne tage kraftigen fat paa Forberedelserne. Jeg foreslog i Skrivelse til dem Alle: den 11te Octbr. Jeg mødte — alene, og forefandt kun et Brev fra Een af dem, som godtgjorde hans Forhindringer i Mødet*). Saaledes løb jeg da en 40 Mile April i Regn og Kulde; thi jeg havde kort forud for den samme Sags Skyld gjort en Reise til Horsens. Men *min* Varme er endnu ikke afkjølet: jeg indbyder til en *anden* Commiteeforening, og beder om skrivtlig Svar fra dem, der ikke ville vende Ryggen til «Himmelbjergpræsten», som jeg, ogsaa spotviis, er kaldet.

At Festen, som jeg havde tænkt mig den, skulde være «*Ei blot til Lyst*», derom ville vidne de Forslag, jeg vilde gjort den for mig saa mørke 11te October, men som jeg maatte stikke i Lommen igjen, og som jeg nu her udskikker i mit Fædreland, hvis Frelse og Velgang er mine gamle Dages yngste og lyseste Haab:

1) Hs. Majestæt, som har indkjøbt Himmelbjerget med Veien dertil, just i den Hensigt, at Folkesamlinger uhindrede kunne finde Sted der, maa allerunderdanigst ansøges om Fornyelse af den sidst meddelte Bevilling for tilkommende Augustfest.

2) Majestæten ansøges derhos om Tilladelse til, at der, paa egen Bekostning, maa udføres Hvad der kunde tjene til Pladsens Forskjønnelse og Beqvemmelighed for de Besøgende. Ligeledes om, Hvad Amtmand Lindholm sidst forbød, at tage en liden Indgangspenge, for dermed at dække Udlæget. Det forstaar sig, med Forpligtelse for Committeen: at aflægge trykt Regnskab, og at stille et muligt Overskud til Actiehavernes Disposition.

3) Saasnart den forhaabede Tilladelse var at erholde, vilde samme være at offentliggjøre, tilligemed Opfordring til Actietegning: ingen Actie mindre end 1 Rbdlr.; men Mange vilde forhaabentlig tage flere Actier.

4) Committeen maatte dele sig i de forskjellige Bestillinger: Een, To eller Tre forestaae Indkjøb af Materialier til en stor Pavillon for Dands, Spisning, og, om det strækker til, en anden til Sovelocale, en Taletribune m. M.

En anden Afdeling maatte bestyre Musik, Taler, og Sange, bestemme Tiden for enhver af disse.

*) Denne Mand har derfor ikke unddraget sig fremtidig Bestyrelse.

En tredie maatte forestaae Illumination, Kanonade, Flagning m. M.

En fjerde have særdeles Opsyn med Væddekampene i Svømning, Brydning, Løben, Springen, Kugleskydning, Bajonnetfægtning m. fl.

En femte maatte beskæftige sig med det Oeconomiske: Restaurationerne, deres passende Fordeling o. s. v. Alt i Forening med Stedets Politi.

En sjette var vistnok ogsaa nødvendig for Befordringsvæsenet: Hestenes Anbringelse, Holdeplads for Vognene m. M.; samt Besørgelse af udforderlig Kjørsel af de fra Sjælland og maaskee fra Sverrig forventede Gjæster.

Saa indbydes da fædrelandsksindede Dannemænd til et Møde paa Gjæstgivergaarden i Randers den 9de November førstkommende. Der agtes discutteret ei alene om ovenstaaende Festindretninger; men ogsaa:

A.

Om vore sønderjydske Brødres Emancipation fra tydsk Bureaucratie og nordalbingisk Propaganda.

Det er en Nationalnødvendighed: at *alle Vi Danske holde sammen, og holde paa det Vi have.* Skal Holsteenskheden — thi rigtig Tydskhed er det ikke — skal den faae sin Krig frem, skal Kongens Anordninger til at bevare 200,000 Danske deres Sprog og Nationalitet trodses af nordalbingiske Søvngængere; det var meer end Skam for alle os Danske — *Skaden* vilde blive endnu større; og Vi have Intet at miste.

Hvad om *Storebelt* og *Lillebelt* kunde saaledes komme til at udgjøre Danmarks Grændse? — Det seer sort ud paa den politiske Himmel, og Danmark ligger paaa et farligt Strøg. Snappe de Sjælland — som før er sket — «Ah! det har vel ingen Nød» «Men i værste Fald: Hvad kunde Vi gøre? Vi ere jo ikke stærke nok til at forsvare os mod nogen af de store Magter, undtagen med Pennen, ad den diplomatiske Vej» — «Hvad skulle Vi vel udrette med 30,000 Linietropper og ligesaameget Landeværn til at forsvare vore smaae, adskilte Provindser med deres store Kystudstrækninger?» — Intet! — Men derfor skulde ogsaa almindelig Værnepligt og Vaabenfærdighed snart, strax indrettes.

Grundideerne ere — efter min Anskuelse — følgende:

a) Alt Mandkjøn fra 18 til 60 Aar er værnepligtig. Undtagelser ere alene Embedsmænd, Krøblinger og de, der ere beladte med enten permanente eller chroniske svære Sygdomme.

b) Kjøbstæderne skulle afgive Artillerister og Jægere, Landet Rytteri og simpelt Fodfolk.

c) Underofficererne ved de nu garnisonerede Regimenter maatte indøve Mandskabet sognevis: Officererne (de subalterne) districtsviis, og saa videre Compagni- og Eskadronschefer, herreds- og amtsviis. Ligesaa i Kjøbstæderne.

d) Exerceerhusene i disse maatte jo herved afbenyttes; ogsaa for de nærmeste af Landfolkene.

e) Uniformerne maatte opfylde Ordets Betydning — være *eens:* blaa Kofte og Boxer (den røde Farve falder Fjenden lettere iøine), Hat, med symbolisk Tegn for hver Vaabenart: Kanon, Jægerhorn, Sabel, Bajonnet.

f) Vaabnene maatte udleveres af Tøihusene paa Modtagernes Ansvar. Men Kugler og Krudt bliver en bestandig Udgivt for det Offentlige. — Det var herved et aldeles ikke overflødigt Ønske: at de glatløbede Musketteergeværer og Carabinerne blive riflede og fik Percussionslaase. Som de nu ere, gjøre de, selv for Alvor, kun meest blind Allarm.

g) For Sødefensionen maatte sørges ved et større Antal Kanonbaade — om muelig — flere Linieskibe, og Kystmandskabs — ogsaa en Deel af Søstædernes — Indøvelse.

h) Det er øiensynligt, at denne Organisation af Krigsvæsenet, ved hvilken Fædrelandet fik en *tidobbelt* større Forsvarskraft end nu, tilligemed vilde vorde saa meget mindre bekostelig end den nærværende: at de subalterne Officerer kunde erholde en saa betydelig forhøiet Gage, at de ikke til det 40de, ja, 50de Aar, skulde føre et saa unaturligt Menneskeliv; men paa lovhjemlet Maade efterleve Naturens Bud og Statens Fordringer til alle dens Borgere.

Jeg har endnu meget at sige; men B. og C. og de andre Bogstaver faae nu staae blanke, indtil jeg seer: om dette, som Saameget jeg før har udraabt, ogsaa skal være «en Røst i Ørken.»

Spentrup, den 22. Octbr. 1841.

St. St. Blicher.

Nu hører vi ikke noget om Festen før ind i næste Foraar. Den 10. Marts 1842 læser vi nedenstaaende i *Randers Avis:*

I Henhold til førre Bekjendtgjørelser ankyndiges yderligere: at *det foreløbige Sammenmøde i Rye Kro* er bestemt til *den 6te April, Kl. 8 Formiddag;* hvor da bliver at forhandle:

1) Adresse til Kongen om Tilladelse til at afbenytte Himmelbjerget, samt at foretage forskjønnende Anlæg, og til Omkostningerne have et (vistnok saare ubetydeligt) Bidrag af Besøgerne; hvorhos de Committerede ogsaa maatte bidrage.

2) Kl. 10: Localets og Festens Organisation (hvoriblandt Udelukkelse af Gøglerier og andre pengeindkrævende Forestillinger, hvilket vilde indvirke nedværdigende og forstyrrende paa Folkefesten).

3) Kl. 2: Discussion om de Forslag, som før Kl. 8 (helst Aftenen forud) maatte være indleverede til Committeen.

4) Kl. 5: Om Nattely for den, rimeligvis store, sig indfindende Mængde. Anstalt for Sydboerne kunde vel ordnes i Horsens, for Nordboerne i Aarhuus eller Skanderborg. Saadant kunde maaskee Kromanden i Rye formaaes til at arrangere.

Ærbd.
St. St. Blicher,
p. t. Secretair.

(Denne Bekjendtgjørelse anmodes optaget i de andre danske Aviser.)
Efter Committeens Bestemmelse.

Saa gaar en Maanedstid, hvorpaa det hedder i samme Blad [$^{21}/_{4}$ 1842]:

Efternævnte Herrer: Pastor *St. St. Blicher*, Boghandler *Bruun*, Proprietair *J. L. v. Halle*, Bonden *Ole Kirk*, Stud. theol. *F. Munch*, Candidat *Vilh. Schöler*, Cand theol. *J. Seidelin*, Proprietair *A. E. M. Tang*, Justitsraad *With*, Cand. jur. *With* og Møller *Wulff* vare den 5te [?] Ds., efter Indbydelse af Pastor Blicher, forsamlede i Rye, hvorfra de samme Dag udstædte omstaaende Opfordring til at danne et fast Himmelbjerg-Selskab:

«Da denne Folkefest synes at vinde mere og mere Yndest, og da Hs. Majst. Kongen ved at afkjøbe den forrige Eier det egentlige Himmelbjerg, og lade Adgangen staae aaben for Alle, saa at sige har givet Festen sit Grundlag, saa synes det at være hensigtsmæssigt, at et Selskab dannede sig, for ved frivillige Bidrag at tilveiebringe et Fond, hvoraf de nødvendige Udgivter til Pavillon, Musik etc., kunne anskaffes, og som ved en udvalgt Committee kunde bestyre Festen. I denne Anledning tillade Undertegnede sig at indbyde vore ærede Medborgere til at oprette et saadant Selskab, ved at tegne sig for et aarligt Bidrag af 1 Rbd. for det første for tre Aar. Naar blot 3 á 400 Rbd. samles, vil den i sin Tid valgte Committee være istand til at

træffe saadanne Foranstaltninger paa Himmelbjerget, at Samlingen den 3die August kan blive behagelig for Alle, som ønsker at deeltage. Bidragene ønskes indbetalte inden 1ste Juni, og har Hr. Pastor Kjerrumgaard i Rye lovet at opbevare dem indtil Selskabets nærmere Bestemmelse kan indhentes, i hvilken Anledning vi indbyde til et Møde den 1ste Juni næstkommende i Rye.»

Ved Mødet i Rye den 1. Juni udfærdigede man følgende Ansøgning:

«Til Kongen.

Idet Undertegnede herved paa egne og mange af vore Medborgeres Vegne aflægger Deres Maiestæt vor allerunderdanigste Tak, fordi Deres Maiestæt har indkjøbt Himmelbjerget og ladet Adgangen til dette Danmarks høieste Punct staae aaben for enhver, tillade vi os allerunderdanigst at indberette, at vi troe at have handlet i Overensstemmelse med Deres Maiestæts Villie, ved at sammentræde og stifte en Forening, ved hvis frivillige Bidrag vi see os istand til at forskaffe vore Medborgere en gavnlig og behagelig Forlystelse paa en vis Dag i Aaret paa Himmelbjerget.

Dette skiønne Punct har alt længe været et Sted, hvortil mange hundrede Mennesker aarlig i Sommerens Løb gjorde Lystreiser, og da medundertegnede Pastor Blicher ifjor gjennem de offentlige Blade havde opfordret Publicum til at møde den 1ste August, viiste da flere tusinde Menneskers Nærværelse, hvor fuldkomment hans Ideer havde fundet Folkets Bifald; thi paa Bjerget traf Folk sammen fra alle Landets Egne, her fornyedes mange gamle Bekjendtskaber og stiftedes nye, her hengled Dagene i Enighed og Glæde under Oplæsning af Folkedigte, Musik og Sang, og Alle bevare endnu en kjer Erindring om denne Dag, uagtet, aldeles ingen Foranstaltninger vare trufne til at forlyste en saa stor Mængde. Tanken om at en endnu talrigere Forsamling, især hvis uheldigt Vejr skulde indtræffe, ikke skulde kunne erholde for Betaling de nødvendige Forfriskninger, ja, endog savne Ly mod indtræffende Regn, gav os den Idee, at opfordre vore Medborgere til foreløbigt paa tre Aar at yde et Bidrag ef een Rbd., som skulde anvendes til at anskaffe Musik, en bedækket Dandseplads og Forfrisknings-Telte, og paa vor Opfordring er alt indkommen saa meget, at vi iaar nogenlunde kunde tilfredsstille de simpleste Fordringer.

Vi tillade os derfor allerunderdanigst at ansøge Deres Maie-

stæt som Bjergets Eier om Tilladelse til paa samme at opføre saadanne Indretninger, som kunne tjene til Festens Forskjønnelse, hvilke naturligviis efter Afbenyttelsen borttages for at bruges næste Aar. Uagtet blot nogle Hundreder have ydet Bidrag, er det dog vor Mening, at Adgangen til denne Folkeforlystelse, der i Forventning af Deres Maiestæts Tilladelse er bestemt til den 3die August, skal staae aaben for Alle.

Rye, den 1ste Juni 1842.

Allerunderdanigst

Pastor *St. St. Blicher*, Spentrup. Kapellan *S. W. Blicher*, Østersnede. Proprietær *J. L. v. Halle* til Killerup. Viinhandler *Th. Kjer*, Veile. Proprietær *A. La-Cour* til Steensmark. Cand. jur. *Fr. Løwe*, Kjbhv. Cand. theol. *W. Schöler*, Kjbhv. Cand. theol. *J. Seidelin*, Aarhuus. Landvæsenscommissær *A. E. M. Tang*, Nørre Vosborg. Justitsraad, Herredsfoged *J. P. With*, Daugaard.»

Amtmand Lindholm i Skanderborg anbefaler Sagen i en Skrivelse af 8. Juli til Rentekammeret, dog saaledes, at der altid confereres med Stedets Politimester, og det bemærkes udtrykkeligt, at Festkomiteen ikke maa tage Entré, «hvilket let kan foranledige Uordener og formentligen staar i Strid med Hensigten, hvorfor Bjerget er kjøbt».

Først den 23. Juli — altsaa kun otte Dage før Festen — modtager Amtmanden Rentekamrets Svar. Ansøgningen bevilges paa de af Amtmanden foreslaaede Betingelser.

[Rigsarkivet.]

I Mellemtiden har Blicher skrevet om Festen baade i Øst og Vest. Først er der et Par Breve til *Koch*:

Kjere Søn i Tanken!

Her noget til dit *Dannevirke*. Jeg har ikke Tiid til at reenskrive det. Du finder vel ud af det, og seer, at de tre sidste Linier høre til næstsidste Vers*).

Lev vel! til vi gjensees 6. April.

Din

S. S. Blicher.

Spentrup, den 1ste Marts 1842.

*) Vi ser ikke, at det er bleven trykt.

Min dyrebare Søn!

Hvor blev Du af? Hvor blev Lorentzen af den 6te April i Rye? Vi fik dog noget bestilt, som Du vel faaer at see, og der var flere dygtige Mænd end den gamle Fantast i Spentrup. — Den 1ste Juny samles de og vel fleer; men da haaber jeg at være i Lund for i en svensk Tale at indbyde de Studerende til Augustfesten. Desværre for mig skorter det paa Penge. Jeg maatte *gaae* nu sidst til Rye (Himmelbjerget) og maae vel ligesaa tage samme Befordring gjennem Øerne til Lund og Upsala og derfra til Christiania. Naa, jeg gaaer til jeg falder, thi Penge til Kiørsel venter jeg forgjæves. Mine Landsmænd ville nok høre, hvad jeg siger, see, hvad jeg skriver, men understøtte mig — Nei. — Omstaaende til dit *Dannevirke**), som Antidanerne nu ere sprungne over.

Hils Lorentzen fra

Din

S. S. Blicher.»

Spentrup, 16/4 42.

3—4 Dage efter skriver han fremdeles til Koch:

«Hvor blev Du af den 6te April, Du kjække danske Hane! Du seer af vedlagte, at der ere flere som gale, og det ingen Kyllinger. — Kan Du ikke komme til Rye den 1ste Juny, saa skal Du komme den 2den August, sonnst sollst Du ein Unglück kriegen auf deutzche. — Du skrev mig engang til: at det Offentlige ikke gjorde noget for [mig] (ja, det skupper mig tilside, puffer mig ved Leiligheder —) og at mine Landsmænd kunne nok tage sig af mig. Da jeg nu og netop i den Hensigt har søgt og faaer Capellan, saa vandrer jeg gjennem vore Øer til Lund, Uppsala og Christiania for at ringe de Karle sammen til Himmelbjerget. Vorder vi tre Nordfolk *enige*, saa tænker jeg, at de Schlesvig-Holstenske Rabulister nok skulle holde sig i Skindet. — Men jeg mangler — Penge til Reisen. 250 Rdl., som jeg ærligt og suurt har fortjent ved min nu indsendte Skanderborg Amts Beskrivelse, forholder man mig og vil ikke udtælle dem, før Værket er trykt**). For saa mange Penge kunde jeg gjøre Reisen. — Kan Du ikke udvirke Noget — om ikke Alt? Jeg skriver og idag til Lorentzen

*) Formodentlig Artiklen: *Conservativ*. Se *Dannevirke* 14/5 1842.

**) Herom mere i næste Bind.

— kunne I ikke enes om at skaffe mig Hjelp til Befordring, thi Veien er temmelig lang at gaae for en Sechsziger. Du har vel faaet mit nyelig tilsendte Lapperie?

Din
S. S. Blicher.»

Spentrup, 20/4 42.

Ca. 2 Maaneder efter:

Spentrup, 12/6 42.

Min elskelige Søn!

Hvorledes har Du det? Jeg havde ventet at see Brev fra Dig og Broder Lorentzen, jeg havde ventet Eder i Rye den 1ste Juny. Vi Decemvirer vare ikke ledige, som Du vel har seet. 4 nye Dannemænd ere tiltraadte Bestyrelsen. Min Drøm, Du veed nok, gaaer i Opfyldelse. Jeg har nyelig faaet venligt Brev fra to unge Videnskabsmænd i Christiania. Derpaa har jeg sendt dem Budstikke og venter en Slump af de Karle herned til 3die August; og flere vel af Svenskere. Vor politiske *Treenighed* kommer nok istand, og da: *Dansk til Eideren!*

Er Du levende, saa svar! og kom 3die August. Naar min Capellan, som jeg hver Dag venter, er kommen, vilde jeg nok selv til Christiania og Lund, om ellers Reisepenge kan erhverves, men i den Lektie om Penge har jeg nu siddet over i 30 Aar. — Glæd mig snart med nogle Linier!

Din
S. S. Blicher.

Omkring Midten af Juni 1842 skriver han til *Orla Lehmann:*

«Idet jeg lykønsker Dem til Deres Fangenskab indbyder jeg Dem til vor jydske, og som jeg venter, snart *nordiske* Folkefest paa Himmelbjerget den 3. August (at møde senest Middag den 2.) — hvis ikke Privateieren*) skulde under Skjørteregimentets — jeg mener Collegiernes — Indflydelse blive tilsinds at gjøre som den forrige Eier. — Vi fjorten provisoriske Bestyrere (samlede 2. Gang i Rye den 1. Juny) blandt hvilke 4 Stænderdeputerede og alle Karle med Been i Næsen og

*) ɔ: *Christian VIII.*

Hjerne i Hovedet have søgt om Fornyelse af den mig forhen skjænkede Tilladelse.

Jeg har fra Christiania havt gode Breve og tænker at reise derop om faa Dage.

Kan De saa virke i Lund og see at drage os herhid af de *svenska Bröder!* Kommer der Nogen, holder jeg Tale til dem i deres Modersmaal.

Naar De har læst dette Brev, er det bedst, De brænder det; thi man har ogsaa Øie paa *mig*, og jeg vilde nødig tages

Peter Martin Orla Lehmann, f. 1810 † 1870.

ved Vingebenet inden de nordiske Ørnevinger ere blevne saa stærke, at de ikke kunne stækkes.

Deres oprigtige

[Kgl. Bibl.] *S. S. Blicher.*

Samtidig vedbliver han med at bearbejde Bladene; den 4. Juli 1842 læser man følgende *Bekjendtgjørelse* i *Rand. Av.*:

«Den nu sædvanlige *Folkefest paa Himmelbjerget* afholdes iaar den 3die August, og vil tage sin Begyndelse tidligt paa Dagen. Da Bestyrelsens Grene ere særskilt fordeelte mellem de af de Forsamlede den 1ste Juni sidst udnævnte fire Bestyrere, haaber Man at torde love et tilfredsstillende Arrangement. Det maae bemærkes: at Taler og Sange, som agtes holdte og afsjungne,

tilstilles mig, *St. St. Blicher,* Dagen forud i Rye; samt at *ingen Betalingsforestillinger* ville finde Sted.»

Den 14. Juli har *Bekjendtgjørelsen* udviklet sig til følgende [se *Rand. Av.* 14/7 1842]:

«Den 3die August agter Undertegnede, paa *Himmelbjerget,* med forventet Bistand af Andres Taler og Sange, at give en *Dag-Underholdning,* af følgende Indhold:

Kl. 8: a. En Tale om den rigtige Landevei. b. Et Digt om Soven og Drømmen. c. Og strax derpaa en ny Himmelbjergsang, sat i Musik af Foersom den Yngre.
Kl. 10: a. Et Digt om Væverlauget — i en vis Bemærkelse. b. De tre forrige Himmelbjergsange.
Kl. 12: *Conservativ* — et prosaisk Foredrag.
Kl. 2: Niels la Cour, et Drapa
Kl. 4: Eleonore Ulfeld og Margrethe Ulfeld.
Kl. 6: Aftensangstale og Slutningsversene af de tre Himmelbjergsange.

Alt fremsiges af Underskrevne.

Spentrup, den 13de Juli 1842.

St. St. Blicher.»

Samtidig lokker han for Svenskerne med følgende Kvæde, der viser hans Færdighed i Behandlingen af det svenske Sprog*):

Genliud från danska Himmelbergan åt svenska Helgonbackan.

O klappar icke! öppen är den dörr,
som vare fäder hade stängat för;
fremmande björnar låtom oss uttstänga!
Har sjelf vi någon: dem vi måste vånga!

Gå tullfri fram och åter, Son af Nord!
Din enda tull, den är «det fria ord» —
det fria ord! — ja, men från fria ander!
Da liuft det toner öfver fria lander.

Har Fruktan icke plats i nordisk bröst,
är fri och stark hans arm, som är hans röst:
Ei fråger han om ost och vest och söder?
i frid, i strid vi alla stå som bröder.

*) *Rand. Av.* 12/7 1842.

I frid vi råkas lugnt i Eyrasund,
i strid på sjö på land vi har förbund.
Neptun har med sitt treudd rakat länge —
vi har et annat. ei på vägg skal hänge.

Kring oss i fjerran höres åskans dön:
men krigets moln går her ei öfver sjön.
Och skola det sig öfver Norden höie —
det skingras vil, oss är det blott en slöie.

Steen Steensen Juta.

I enhver stor Sag fattes det aldrig paa dem, der staar og flirer ved Husgavlen, mens Fremtiden passerer forbi med sine Faner; i 1840 saa vi dem flokkes omkring Bonden *Peder Nielsen* i Haab om, at hans Pindsvine-Stædighed skulde have taget Pippet af Blichers Begejstring; dengang skuffedes de; nu foran Festen i 1842 dukker de op af *Jyllandspostens* Spalter som «*flere af Rye Sognebeboere*» og spytter efter Digteren saalangt som de vel kan naa*):

«Himmelbjergfesterne.

Før Festen ifjor var vor Mening om denne saaledes:

Da Hr. St. St. Blicher saa meget tragter efter det Høie, saa maatte Man i Rye meget ønske, at enten vor Herre snart vilde kalde ham rigtig op i Høiheden, eller Kongen saa langt bort fra Bjerget, at han ikke kunde komme der. Hvad Nytte saadanne Fester stifte, er ikke let, endog med de bedste Briller, at indsee; men saameget er vist, at de for Rye Sogn medføre megen Bekostning, Ulempe og Tidsspilde paa denne travle Aarstiid. Heller ikke burde Man antage, at Hr. St. St. Blicher har den latterlige Idee, at kunne fra dette Bjerg sammenprædike et skandinavisk Forbund.

Ved selve Festen saae vi, at vi havde taget mærkelig Feil, og have derfor forandret vor urigtige Mening om den; thi vi lagde Mærke til, at den bragte Nytte, Gavn og Fordeel til Mange af Borgersamfundet.

Loppemenagerie-Directeurer eller Dresseurer, hvad Man tør kalde dem, Viinhandlere, Værtshuusholdere, Bagere etc. etc. saae vi, havde Alle en god Indtægt, og disse Mennesker skulle jo ogsaa leve.

*) Se *Ny Jyllandspost* $^{22}/_{7}$ 1842. — Forfatteren er øjensynlig den samme, som i 1840 skrev under Mærket: *Niels Pedersen.*

Nogle fik sig ogsaa der en dygtig Ruus, som for Øieblikket kan fremhæve Fædrelands-Ruus. Folk stimle sammen der, fra flere af Rigets Provindser, Bekjendtskaber gjøres, Bacchus, som gjør Hovedet hedt og Hjertet varmt, er nærværende, og Amor kan da maaskee faae Held til hist og her i Folkestimlen at udskyde sine Pile, og derved foranledige, om ikke for Festens lærde Stifter selv, saa dog for En eller Anden af hans hist og her adspredte Embedsbrødre en Indtægt, og Man siger jo: at naar det regner paa Præsten, saa drypper det paa Degnen. Begge bør altsaa takke Hr. Stifteren af denne heldbringende Fest.

Rigtignok hændte det sig ifjor ved Festen, at en Mand tog en anden Mands Heste og Vogn og kjørte hjem med, saa at

Gade i Rye. [Tegnet af Hans Smidth.]

Eieren med Familie maatte traske bag efter; men Bagateller bør ikke regnes. Vel blev vor Sæd ved Veie og Stier, som og somme Steder tvert over Marken, noget nedtraadt; men Man burde vel heller ikke være saa uforskammet at forlange, at Damerne og Herrerne med deres blanke Fodtøi skulde vade igjennem Snavset; tilmed bør Man vel ogsaa holde det for en Ære, at Saadanne dog ansee vor Sæd tjenlig til Noget.

Kun forekom det os, at de Taler, der holdtes ifjor ved Festen, vare (med Undtagelse af Hr. Wulffs) meget magre, og om de tilsammen vare blevne kogte, vilde have givet en tynd Suppe. Nei! da skulde d'Hrr. Talere i det Sted have fortalt os Noget om Holger Danske, Burmann, Roland, Stærkodder og andre saadanne fede Karle, de kunde minsandten sætte Kringler paa Suppen.

Det smerter os særdeles meget, at vi hermed maae gjøre de ærede Himmelbjerggjæster opmærksomme paa, at vi den Dag ikke vel kunne have den Ære at modtage Gjæster i vore Boliger, da vi: Mand og Kone, med Sønner og Døttre, med Tjenestekarle og Tjenestepiger, med Tjenestedrenge og Tjenestetøse ikke kunne nægte os den Fornøielse at overvære denne skjønne Fest, og altsaa maae tillaase og tillukke vore Døre.

Det uforskammede Rygte var sat i Omløb, at Forsamlingen iaar i Rye Kroe havde vedtaget, at der skulde tigges til Tæring og Forlystelserne ved denne Fest; men senere erfoer Man, at det var Bidrag, der skulde samles; saaledes kan Løgn komme omkring ved falske Rygter.

Var det ikke mueligt, at der i en Hast endnu inden Festen kunde vorde en Collect ombaaren til milde Gavers Indsamling til denne, da mange af disse Gjæster i denne dyre Tiid maaskee kunne have ondt nok med at slaae sig igjennem om han [?] blev hjemme, og altsaa ved Festen uden Understøttelse ikke vedbørligen kunde offre til Viinguden? *Item:* Burde ikke Festens Stifter have Broderparten af den forventende store Sum, som til dette værdige Øiemed ganske vist vilde indkomme, som en svag Erkjendtlighed for sine Reiser, Tiidsspilde, Bekostninger og Fraværelse tra Hjemmet?

Vidste vi bare, om det tydske «Hoch!» var af høiere og ædlere Betydning end det danske «Leve!» da vilde vi med Fornøielse udbringe et saadant for Hr. St. St. Blicher fra Himmelbjergets Top.

Rye, i Juli 1842.

Fra flere af Rye Sognebeboere.

Saaledes lønnede altsaa Rye Sogns Beboere St. Blicher for den Ting, at han baade i Ind- og Udland har gjort deres Hjemegn til den berømteste i Danmark. 40 Aar efter lod de samme Sognebeboere, til Ære for den Mand de havde forfulgt, deres Heste slæbe en mægtig Mindesten op til Bjærgets Top, mens de selv gik bagefter og skjød paa. — Den gamle, lune Digter kunde have lagt en knøv Vise om den Ting!

Man kan dog ikke undre sig saa meget ved disse Bønders Skepsis overfor Blichers Idealisme, naar vi ser, hvorledes den har slaaet Rødder endogsaa hos en Aand som *Grundtvig*. Der er ikke Tvivl om, at Blichers udprægede, noget paagaaende Folkelighed har forekommet Grundtvig en Kjende for stram. Grundt-

vig var og blev By-Mennesket, der tiltrods for sine smukke Theorier maatte se ned paa al den provinsielle Postyr med en vis behersket Ringeagt. Da de begge staar som de to mærkeligste Koryfæer indenfor vor Folkevækkelses Historie er det sikkert ikke af Veien at bemærke, at Grundtvig aldrig har haft andet end Skuldertræk tilovers for denne jydske Foregangsmand, der stod med Foden bred og tung i Landets Muld, naar Grundtvig havde Tilbøjelighed til — som det hedder — «at slaae Armen i Skyen og lade Kloden rulle».

I 1841 sendte han dog Blicher en Sang til Festen; I 1842 skrev han derimod til *Gunni Busck**):

Kjøbenhavn, 23. Juli 1842.

«Kjere Ven!

Efter Svenns Rapport gaaer der intet Dampskib til Aarhuus før 3die August senere end 31te Juli, som er Søndag Morgen tidlig, og om jeg end kunde faae Substitut for to Søndage, synes mig dog een Fugl i Haanden er bedre end ti i Luften, det Visse i Vartou at foretrække for det Uvisse paa Himmelbjerget. Derfor tænker jeg kun paa om Mandagen (1ste August) at fare til Roeskilde med Kone og hvad meer, der vil hænge paa, naar din Vogn kan møde der, hvorom jeg i Ugens Løb venter nærmere Beskeed. Den Blicherske Dag-Underholdning, som alt har averteret sig i Aviserne, turde vel ogsaa blive kold og stiv nok, saa, naar det gjør mig lidt ondt at slaae Reisen af Hovedet, er det egentlig kun for Aarhuus og Jyllands egen Skyld, som jeg nok gad seet igjen.» — —

[Din *N. F. S. Grundtvig.*]

En Ugestid efter — 30/7 1842 — varierer han paany Themaet i et Brev til *Ingemann*, hvor han skriver: — — «Af Himmelbjergsreisen blev der da intet for os, skjønt jeg virkelig havde Lyst til at see Jydernes By engang igjen, men deels gad jeg aldrig søge om Tilladelse og endnu nødigere gaae ombord imorgen tidlig istedetfor at gaae i Kirke, og endelig var St. Blichers Program i Aviserne langtfra at synes mig indbydende. Det faaer da bie til en anden Gang»*).

---

*) Se H. Bech: *Gunni Busck*, S. 260.

*) Grundtvigs og Ingemanns Brevvexling fra 1821—59 ved Sv. Grundtvig (1882), S. 253.

Denne «anden Gang» kom aldrig hverken for Grundtvig eller Ingemann; Grundtvig var i Sommeren 1844 til Fest paa Skamlingsbanken. Paa Himmelbjærget satte han derimod aldrig Foden.

Det er i god Overensstemmelse med den Overlegenhed, hvormed Grundtvig saa ned paa disse patriotiske Bestræbelser fra St. Blichers Side, at han i sin Pjece: «*Danske Folkefester*» ikke har en Stavelse tilovers for Himmelbjærgfesterne, endskjønt Bogen udkom 1842, det Aar, hvorom her er Tale, og da disse Fester stod i deres højeste Flor.

Vi vender tilbage til Blichers Fest, der dette Aar skildres som meget vellykket. Randersbladet har følgende «Beretning» *), given af «en derværende Gjæst»:

«Allerede den foregaaende Eftermiddag og Aften ankom Mangfoldige til Rye, og Kjørselen vedvarede en stor Deel af Natten. En Deel, men kun den mindste, indtraf først næste Formiddag. Alligevel var dog forud Kroemandens store Gaard og flere propfulde af alle Slags Equipager, blandt hvilke mange glimrende og nyelig fra Udlandet anskaffede. De Tilreisende kunde jo umueligen rummes i Rye. Byer og Gaarde i en Miils Omkreds opfyldtes med dem, især Damer; thi mangfoldige af Herrerne maatte bivouakere denne og flere den paafølgende Nat. Men disse vare derfor ikke meget at beklage: det blideste Sommerveir, den meest skyfrie Himmel, gjorde Ude næsten bedre end Inde. Musikken, tolvstemmigt Chor af blæsende Instrumenter fra Regimentet i Randers, indtraf ogsaa betids og oplivede Gemytterne lige til Adskillelsens Time. Her vare indtrufne lige fra Skagen til Eideren danske Mænd og Qvinder, som derved viste: at de følte Betydningen og anede Virkningerne af en saadan Folkesamling. Festens Indstifter, den tre Snese Aar gamle Digter St. St. Blicher, begyndte Kl. 8 den 3die August at foredrage sine Taler, Digte og Sange (hvoriblandt en ny Himmelbjerg-Sang: «*Vakt nu er Norden*») og vedblev dermed hveranden Time til Kl. 6 om Eftermiddagen. I Mellemrummene talte Digteren *Sneedorff-Birch* og Bulbjerg-Præsten *la Cour*, ligeledes fra den først iaar opbyggede Tribune. Restaurationstelte saaes i Mængde langs ned ad den vældige Skovbakke. Men ingen af de ved saadanne Leiligheder sædvanlige Forestillinger, der ellers vilde have

*) *Rand. Av.* 11/8 1842.

forstyrret og forplumret Stemningen i en saadan Folkefest. At der dandsedes paa Bjerget, hørte jo til Festen, hvorvel der var trangt Rum for saa mange Mennesker, blandt hvilke, formedelst Høsten, dog kun faa af Bondestanden.»

Ogsaa *Fædrelandet* [12/8] har et ganske velvilligt Referat, hvori det hedder:

«Et Privatbrev har meddeelt os følgende om den den 3die August afholdte *Himmelbjergfest*. Bjerget var omtrent ligesaa talrig besøgt iaar som ifjor, dog var der næppe saamange Bønder fra den nærmeste Omegn. Det var et interessant Syn at see denne bølgende Strøm af et Par Tusinder Mennesker af alle forskjellige Klasser og Livsstillinger, Bønder og Borgere, Herremænd, Embedsmænd og Officierer, de fleste ledsagede af deres Familier. — En simpel Talerstol var opreist af Bøgegrene foran en naturlig Løvhytte og efterat en Sang, ledsaget af Musikken, var afsjungen, aabnede Digteren *Steen Blicher* Festen med en kort, poetisk Tale, der præluderede smukt paa de danske eller maaskee rettere de nordiske, nationale Hjærtestrenge i Folket». — Saa sang man en Sang af Sneedorff-Birch og han talte — «en i Modsætning til hiin aldeles prosaisk Tale» — hvori han fremstillede «den vidtudbredte Løsagtighed som Hindring for lovlig national Virksomhed»; derpaa talte *Rasmus Sørensen* fra Vendsløv i Sjælland om *Almueoplysning*. Der var ogsaa baade Sang og Tale af *Peder Jensen*, *Viby*. — Cand. *Schøler* talte om Holger Danske; Medlemmer af Studentersangforeningen sang flirstemmigt. — «For Leilighed til Dands og Beværtning var der sørget maadeligt nok, og man generedes noget af den stærke Solhede og af Tørst, som Mangel paa frisk Vand forbød at stille. Omsider endte Festen under almindelig Lystighed og Glæde, og jeg fortryder i Sandhed ikke at have gjort en lang Reise for at overvære den, saa imponerende fandt jeg Egnens Naturskjønhed, saa livlig og venlig den herskende Stemning, saa characteristisk og interessant Festens hele Physiognomie.»

Vi gjengiver her nogle af Blichers Bjærg-Taler:

«Det er nu snart 10 Aar siden, at jeg begyndte at gaae *ned ad Bakke;* med tydelige Ord: jeg er nu snart Treds. Men idag er jeg igjen gaaet op ad Bakke — og jeg troer saamænd, at vi Alle er gaaet op ad Bakke — kommet høiere op. — Det for-

staaer sig: en saadan *Opgang* er ei saa beqvem, saa magelig som *Nedgang*. For der er altiid Nogen, som vil hjælpe til, skyde efter — sommetider skyde overende. Man kan dumpe, blive liggende, blive traadt ned; men saa har Man heller ikke andet at bestille — Naa! og hvad har vi saa her at bestille? — At flokkes her paa Bakken — fordrive Tiden med Snakken. Hvorom? — Saamænd: jeg veed ikke noget Bedre at snakke om end om Danmarks Gjenfødelse til et kraftigt, et selvbevidst Folkeliv. — Hidtil har Man levet saa som saa: som Man har kunnet, og ikke just som Man har villet. Nogle har *trængt* sig frem, Andre har *skuppet* sig frem; Andre har *sneget* sig frem, og Somme har *krøbet* frem. Men saadan Snigvei, Skupperi, Kryberi fører ikke til nogen god Veiende. — «Hvad for en Veiende?» — Aah! det veed I nok. Men ikke om *Enden*; men om Veien selv et Par Ord. Seer vi nu: der ere mange Slags Veie her i Verden: der er Snigveie, og der er Huulveie; der er Biveie og der er Alveie, ja om det saa er Skjørteveie. Ingen af dem duer noget; men Landeveien, lad os holde den! «Hvorledes er saa denne Chaussee beskaffen?» — Underlaget er trofast, ærligt Borgersind, og Fyldningen er gammel dansk Kraft og Mod, og Steenkisterne — ja de ere der for at aflede det Vandede og Dyndede. Naa da: lad os see at gjøre godt, suffisant Veiarbeide, som kan staae for Syn og Oversyn. — For *vort* Veivæsen eet, som jeg haaber, eenstemmigt Hurra!»

Saa fulgte et Par Digte: *Margrethe Ulfeld* (ɔ: Niels Juuls Hustru) og *Eleonore Ulfeld*; senere fremsagde han et længere Digt om *Niels la Cour*, en ung Militær, der redder et Menneske fra at drukne; Digtet indlededes med følgende Ord*):

«Endnu en *Frelse i Nøden — en Gang i Døden* — en dansk Daad af en Mand, der, hvad Folkefærd angaaer, rigtignok var kun halvblods: thi hans Fader var fransk, hans Moder dansk; men i Dannished var han fuldblods, han var franskhjertelig og dansk-kraftig. Jeg er virkelig lidt stolt af at have været denne Hædersmands Ven i en Række af Aar — skjøndt hans Aar vare langt forud for mine, og jeg kun var en Pog, da han udøvede det Manddomsværk, jeg nu skal omtale. — Saa meget gladere vil jeg tale og synge — ikke digte — thi den rene

*) Se *Rand. Av.* 11/8, 13/8, 15/8 1842.

Sandhed kommer nu gjennem min Mund — som jeg her skuer saa Mange af hans *Reenblodsslægt.* Men ei alene til Eder, I gjæve *Lacourer!* stiler jeg min Tale; men til ethvert Hjerte, der banker stærkere, naar Talen er om ædle Handlinger. Og Du, Bulbjergpræst!*) ogsaa Du en ægte Green paa den velindpodede Stamme, Du Søn af min uforglemmelige, saa tidligt hjemkaldte, *Jørgen la Cour!* Himmelbjergpræsten hilser Dig her med sin Vise om din Faders Broder, den ædle *Niels la Cour.*»

Senere talte Blicher om Begrebet: *Conservativ***):

«Conservativ! — det er et nuomtider meget brugt, og meget brugeligt Ord. Jeg har anstillet nogle etymologiske og ethnologiske Betragtninger og Undersøgelser over dette mærkværdige Ord, og Resultatet af disse skal jeg nu velvilligen meddele.

Conservativ er for det første et Adjectiv, et Tillægsord, som Man hænger ved et Substantiv. Nu vide vi af Grammatikken, at Adjectiv altid maae rette sig efter Substantiv i *genero*, *numero* og *casu* — jeg be'er om Forladelse, fordi jeg taler paa Latinsk; men det er ogsaa noget Conservativt fra min Skolegang af — det betyder da: at Konen skal rette sig efter Manden, at de, der skulle lyde, maae rette sig efter dem, der skulle befale, og det i alle Fald og Endefald. Dette herlige Adjectiv kommer ellers af Gjerningsordet *conservare:* at bevare, passe paa det Man har, putte det tilside, holde det under Laas og Lukke, og gjemme Nøglen saavel, at Konen ikke skal faae Fingre paa den. Ordet har i det Engelske endnu en anden Betydning: *Conservare* hedder nemlig at sylte — nedsylte. Og denne Huusholdningsproces foregaaer paa to Veie: den søde og den sure; Man kan sylte med Sukker, og Man kan sylte med Æddike. Begge Methoder har dog noget misligt ved sig: det Søde vil gjerne blive skimlet, dovent. Det Sure tidligt eller sildigt gaae i Gjæring: ja det kan endog sprænge Karret.

Den tredie Conservationsvei er den salte. Det forstaaer sig: hvad der er saltet, smager i Førstningen ikke saa godt, som hvad der er syltet; men saa holder det sig ogsaa længere — at sige, naar Saltet er reent og godt, og de, som forestaae Saltningen, ere dygtige og retskafne Folk. Nu er det altsaa af største Vigtighed at faae godt Salt. See, der har vi nu det tydske Salt,

---

*) Se nedenfor.
**) Se *Rand. Av.* 18/8 1842; allerede trykt i *Dannevirke* 14/8 s. A.

og det spanske Salt. Det første er for svagt, og det andet for skarpt. Jeg for min Deel vilde hellere tilraade Brugen af norsk Salt. Jeg synes virkelig, det conserverer bedre*). Men skulle vi kunne finde noget bedre hos os selv — vi kan jo lede efter det! saa lad os bruge det til at conservere den gamle nordiske Særimner. Væk da med det Søde! og væk med det Sure! Jeg holder mig til det Salte. Er der Nogen af min Smag, den letter Hatten for *et ægte dansk Saltmadsfad*!»

Desuden holdt han følgende versificerede Tale om *Soven og Drømmen***):

Til Søvn er Natten af Naturen givet:
men aandeligen at hensove Livet,
det er en hæslig Sovesyge.
Naa, der er Emmer dog, som ryge
og vise: Ilden er ei slukt, men dulmer:
hvad er det da, som udi Asken ulmer?
Aah! det er Ild — og det er Aand —
Ih! det var bravt — kom saa dog med en Haand!
Pirr op i Arnen! — Hm! det er lidt silde,
om saadan Præst endogsaa vilde
til Ilden puste: han bli'r lidt for gammel,
i Verdensløbet er han stedse fammel;
han gjør dog bedst nu i at pakke ind —
jo pyt! paa det Lav! nei han er en Stikkenpind;
han rager op endnu i Skorsteensskjødet —
ja sveden Grøden, mullent er ham Brødet —
og hvad saa mere? — Nu, saa gaaer han hen
og sover — Søvnen er den bedste Ven:
Og den, som sover, synder ei —
Ih! saa er Søvn jo Dydens Vei —
der muligt dog kan syndes svært i Søvne,
og meer, som Jyden siger, «end med aabne Øwne».
Jaja! herinde er der sovet dygtigt,
imedens Dage — Aar henglede flygtigt,
og Soverne opvaagned' lidt for seent —
Hu! Hvad og Hvem er hermed meent?
Ah! det er ikke vanskeligt at finde:
Bombardementet drages end iminde!
Da sov Man Flaaden, sov Man Norge hen;
er Noget deraf kommet hid igjen?
Saamænd! det er der ikke.
Og nu begynder sydfra Man at prikke

---

*) Hentydning til den norske frie Forfatning. Dristig ønsket paa dette Tidspunkt!

**) Se *Rand. Av.* 23/8 1842.

for reent at løse og opløse Resten.
Fra Østen og fra Vesten
det trækker op til Torden —
at ødelægge Norden.
Er Ingen oppe? sover Allemand?
Hvad? snorker gamle Dan?
Ha! Du kan vækkes frygteligt med Fart:
Det Folk, som sover, sover hen ret snart.

Vaagn op, o Dannefolk! ryst Søvnen af!
Thi ellers kastes Dig en Grav,
hvori til evig Søvn Man Dig nedlægger —
Her er et Raab, som Dig af Slumren vækker:
Stat op og ryst Dig! — Til Kampen bryst Dig!
Til egen Kraft fortrøst Dig!
Saa est endnu Du stærk;
Kraft, Mod og Enighed, det er dit Danneværk.

Hm! før jeg sov. Nu drømmer jeg en Smule
om et forynget Thule.
Jeg drømmer: at de *Tre*, som stode
med Sværd ihaand, og slog hverandre ned forfode
i mange hundred' Aar, nu vare kede
af dette Slagteri, og lede
ved Brodermord.
Jeg drømmer: at udi vort stærke Nord
er Styrken samlet; Øresund
er som et Færgested imellem Fjeld og Lund,
jeg drømmer: Freir, Odin, Thor —
Kraft, Viisdom, Velstand herske her i Nord.

— Den Opposition, som ellers krøb omkring Bjærget, var dette Aar steget op paa det for at protestere mod enkelte af Blichers Tanker.

Det var den Mand, som Blicher tiltalte under Navnet Bulbjærg-Præsten: *Carl la Cour* fra Bjørnsholm, der om end under Venskabs Maske øved en ret unænsom Kritik af Blichers stejle Nationalisme *).

Han begyndte saaledes:

«Da jeg forleden spurgte En af mine Venner, om han vilde med til Himmelbjerget, svarede han simpelthen: «Nei! der er for conservativt»; og da jeg meente, at dette vistnok ingenlunde var

*) Se et Par af C. la Cours Taler paa Himmelbjærget 3. Aug.: *Rand. Av.* 29/8 1842.

saa, viiste han mig af Pastor Blichers Program, at dennes Culminationsprædiken netop handlede om dette Punct, og han troede paa Bogstaven. Jeg derimod formente, at der maatte stikke noget Andet derunder, og at Manden, som kæmper for almindelig Værnepligt og skyder til Skive efter Danmarks Foryngelse (*vide* Festprogrammet for Aaret 1841), ingenlunde kunde være conservativ. Denne min Formening har nu fundet Bekræftelse; thi hiint Conservativ-Foredrag var Intet mindre end conservativt. Det er jo tværtimod liberale Ideer, som deri indsmugles under et fremmed Navn.» . . .

La Cour gaar nu over til at tale om det, han kalder for «den jydske Liberalitet». Denne sammenfatter han i følgende Løsen: «Undersaatlig Pietet imod Regjeringen, Agtelse for lovlig Orden, Kjærlighed til Frihed og Fædreland!«

I en ny Tale opponerer han stærkt mod Blichers Udtalelser om «det tydske Salt, der ikke duede». Og han slutter med at udbringe et Hurra for «vore tydske Brødre» — «til Bevis paa, at der ingen Bitterhed er i vort Sind.»

Endog i selve *Dannevirke**) havde hans Ven Koch dette Aar givet Plads for et Fest-Referat, der var alt andet end elskværdigt; ganske vist begynder den anonyme Referent (K. S.) meget skikkeligt og siger:

«Det er en god Gjærning som Steen Steensen Blicher har føjet til sine Fortjenester af dansk Folkelighed ved at udrive Himmelbjerget af sin Løndom, og der plante en Spire som behørigen fredet, engang vil bære rigelige Frugter til Glæde og Velsignelse».

Men kort efter kaster han hele den demokratiske Formumning og anfalder en enkelt af Himmelbjærgtalerne, nemlig den olkelige Skolelærer fra Vindsløv, med de giftigste Ord, idet han siger, «at det burde forebygges, at Talere, der som *Skolelærer* [*Rasmus*] *Sørensen* ikke har tilstrækkelig Adkomst til at træde frem, forofte bemægtige sig Ordet. Jeg vil med Fornøjelse erkjende, at der i Hr. Sørensens gjentagne improviserede Foredrag viste sig sunde Tanker og Lethed i at tale; men Hr. S. burde dog selv begribe, at hans udsvævende Vidtløftighed lidet hører hjemme for en Forsamling, der tildeels bestaar af meget dannede Ele-

*) 10/8 1842. Sml. *Ny Jyllandspost* 19/8 s. A.

menter, og som er berettiget til at anse Orden og fornuftig Sammenhæng for en uafviselig Fordring.»

Denne Artikel affødte et skarpt Svar i den *Nye Jyllandspost* [21/10 42], hvor en Hr. *Legio*, der udmærket kunde være selve St. Blicher, slutter saaledes:

«Ogsaa Committeen ved Himmelbjergfesten faaer en Snært af samme Hr. K. S.; men vi spørge: hvad har saadanne Critikaklere som Hr. K. S. gjort for at fremme Ordningen af Festen paa Himmelbjerget?»

Saaledes løb dette Aars Himmelbjærgfest ud.

Ved Forberedelserne til Bjærgstævnet i 1843 træder Blicher lidt mere i Baggrunden end de foregaaende Aar. Det er saaledes ikke ham, men *Tang* paa Nørre Vosborg, der i Bladene indrykker følgende Redegørelse for den paatænkte Fest, der dette Aar henlægges til den 16. August*).

«Himmelbjergfesten for 1843.

Med Henhold til det mig, af ovennævnte Fests Committee overdragne Hverv, at arrangere Festen for indeværende Aar, tillader jeg mig at offentliggjøre, hvordan jeg seer mig istand til at udføre dette:

Fra Kolden vaier Dannebrog paa en høi Flagstang om Dagen, og et Blus brænder om Aftenen og Natten. Skyggefulde Gange og Pladser anlægges med Skoveiernes Tilladelse i Skoven omkring Bjerget. En passende Tribune for Talere og Sångpersonalet anlægges i Skygge af Træer. En stor Pavillon (15 Alen bred, 40 Alen lang) indrettes til Restauration og Dands; dog, da Himmelbjergkassen ei formaaer at udrede den dermed forbundne Udgift, er denne Entreprice overladt til Restaurateur og Viinhandler Mörck i Randers, imod at han erholder 1 Mark i Entree af hver Person, og modtage Herrerne et Baand og Damerne en Sløife, som aabner dem Adgang for hele Dagen til Pavillonen. Et Dandsegulv anlægges udenfor Pavillonen for dem, som ei have løst Adgangsrettighed til at dandse i Samme.

Festen bebudes ved Solens Opgang med Kanonskud fra Kolden og ved at Dannebrog dér heises; men først Kl. 10 be-

*) *Rand. Av.* 14/7 1843.

gynder selve Festen, for at give Publicum Tid til at samles. Da vil Undertegnede tillade sig, ved nogle indledende Ord at forklare Festens Indretning, og Hvad Publicum den Dag kan vente sig af Himmelbjerget. Derefter afvexler Taler og Sange med passende Mellemfrist til forud fastsatte Klokkeslet, og før hver Afdeling begynder, bebudes dette ved et Tegn eller en Lyd. Talerne maatte før Festens Begyndelse anmeldes for Commiteen for at betrygge Publicum, at der fra dens Talerstol ei bydes det noget Upassende. Sangene bestræber jeg mig for at erholde fra vore første Digtere og har alt modtaget nogle. Disse Sange,

Andreas Evald Meinert Tang, f. 1803, † 1868.

der bliver satte i Musik for 4 Stemmer, haaber jeg, ved musikalske Foreningers velvillige Bistand, saaledes at faae afsjungne. Til en Forandring og Moro tænker jeg lidt Væddeløb, Væddeklattren op ad Bjerget, Springning osv., Alt af Drenge, passende kunde tjene. Ud paa Eftermiddagen og Aftenen Dands i Pavillonen. Slutteligen et lille Fyrværkeri, da vor Kasse ei slaaer til til noget stort.

Vi ønske at see en Samling af vore første Pensonligheder, og ere derfor nogle af vore bekjendteste Mænd anmodede om at komme, og fra et Par allerede derom givet Løfte, hvis intet Uventet indtræffer. For at have Leilighed til at slutte en tættere

Kreds om disse Mænd, er Restaurationen beredt paa at kunne beværte 1—200 Personer ved et sluttet Bord i den store Pavillon, hvis de Indbudne komme tilstede og Saadant ønskes.

Jeg har anmodet nogle Venner i Kjøbenhavn om at sammentræde i en Himmelbjergscommittee. Hensigten med denne Committee er at sørge for at faae et saa talrigt Besøg som mulig fra Hovedstaden, og ligeledes opfordre vore Venner i Lund og andensteds i Sverrig til at møde os paa Himmelbjerget, i hvilken Anledning Indbydelser ville udgaae. Tillige skulde nævnte Commitee besørge Dampskibsbefordringen til Aarhuus ved at leie et Dampskib til denne Fart, hvis et af Dampskibene paa den sædvanlige Tour, med en liden Forandring, ei dertil kan afbenyttes. For Befordring fra Aarhuus til Bjerget vil der blive sørget paa billigste Vilkaar for dem, som derom itide gjøre Anmeldelse til Commiteen. Festen er efter Fleres Begjæring bestemt til Onsdagen den 16. August.

Idet jeg beder Publicum for denne Gang tage tiltakke med dette simple Arrangement, som vore faa pecuniaire Kræfter ei tillod mig paa nogen mere fyldestgjørende Maade at udføre, indbydes herved gode danske Mænd og Qvinder til at deeltage i en Fest, som jeg mener vil have den store Nytte, at vi Nordboer nærmere lære at kjende hverandre, idet Mænd fra Nord og Syd, fra Øst og Vest, paa Jyllands høie Aas venlig række hinanden Broderhaanden.

Comitteens Medlemmer anmodes om at samles den foregaaende Dags Eftermiddag i Rye Kro, for at affatte de Placater, som blive at opslaae.

A. E. M. Tang.»

Folk klager over, at Festdagen dette Aar er bleven henlagt til et andet Datum, hvad der har bragt Forvirring. Se følgende Indsender i *Ny Jyllandspost* for 7. August altsaa 8 Dage *før* Festen:

«Himmelbjergfesten.

Bestyrelsen heraf har ikke viist tilbørlig Opmærksomhed mod Publicum, ved saa betids at bekjendtgjøre den gjorte Forandring af Tiden, saa at ikke Faa ere blevne narrede derved, idet de have holdt sig den hidtil sædvanlige Tid efterrettelig og begivet sig paa Reisen dertil, men ere først ved Ankomsten hertil Jylland blevne underrettede om, at Festen var udsat til den 16de, og have saaledes, da det ikke er Enhver beleiligt at op-

holde sig derefter, maattet med uforrettet Sag begive sig hjem igjen.

Den for i Aar bestemte Dag er desuden i flere Henseender ubeleilig: de herværende Studenters Ferietid er da forbi, de maae til Kjbhvn. igjen, og Ingen af dem kunne ventes herover; desuden komme Dampskibe til Aarhuus samme Dag, som Festen holdes, saa Ingen heller kunne ventes dermed. Det Hele er saaledes forkeert.

A. M.»

Festen holdtes en Onsdag; den var begunstiget af et særdeles smukt Vejrlig; det hedder*): «Festen var iaar bedre arrangeret end nogensinde før.» — *Tang* roses. En Del Handlende havde nedsat sig paa Bjærget. »Man ser f. Ex. Udsalg af Fruentimmerpynt ligesom ogsaa en Barber og Frisør havde opslaaet sin Bod.» Man anslaar Folkemængden til 2—3000. Man finder dog stadig et og andet at udsætte paa Arrangementet; saaledes var Tribunen bleven anbragt i en Krog, hvor kun nogle faa Mennesker kunde komme til at høre; der savnedes en passabel Vej for Fodgængere fra Rye til Bjærget; Dagen faldt midt i den travleste Høsttid og passede ikke med de forskjellige Befordringsmidlers Afgangstider. «Dog alt dette vil en større Erfaring og en stigende Interesse for Festen nok med Tiden raade Bod paa.» Mere end to Tredjedele tilhørte de saakaldte dannede Klasser, hvoriblandt mange Damer, medens den kraftige og opvakte jydske Bondestand derimod var temmelig sparsomt repræsenteret; Referenten maa desuden bemærke, at «det var tydeligt, at den store Masse af de tilstedeværende ikke havde ret Sans for Festen som saadan, men havde indfundet sig, ikke for at høre og lære, overveje og raadslaa om fælles almeninteressante alvorlige Anliggender, men kun for at træffe Bekjendte og more sig.»

Man tror heller ikke Komiteen har været klar over, hvad Indhold de skulde give Festen for at vedligeholde Interessen for den. — Referenten synes, at den bør knyttes til Mindet om en for Fædrelandet vigtig Begivenhed for vedvarende at interessere.

«Da Mørket faldt paa, tændtes Lamper og Blus, som fra Kolden kastede et funklende Skin vidt ud over Landet og de stille Søer ved Bjergets Fod.»

---

*) *Fædrelandet* 18/8 1843.

Dette Aars Talere var foruden *St. Blicher:* Proprietær *Tang*, Kammerraad *J. Chr. Drewsen*, Ritmester *Müllen*, *C. Ploug*, Kjøbmand *Bloch* o. fl.

Disse talte, «saaledes som man havde Ret til at vente sig af retsindede loyale Mænd.» — «Det glædede sikkert Mange ved denne Leilighed at see vor gamle jydske Skjald, St. St. Blicher, som egentlig har givet den første Impuls til disse nationale Sammenkomster, atter fremstaae ligesom med foryngет Kraft og med Begejstring recitere sine skjønne Digte for Folket»*).

Talerne var som sædvanlig ved disse Fester af en noget broget Art; ved Maaltidet — fortæller *Fædrelandet* — udbragte Justitsraad *With* en Skaal for Holger Danske, og *J. Chr. Drewsen* en anden «for Holger Danskes Kone og Døtre.»

Af Blichers Taler anføres her bl. a.:

«Skaaltale om Aftenen den 15de Aug.

Det var en Bordskik i det gamle classiske Grækenland og Rom, at en Anagnostes — en Declamator fremsagde Digte og Stykker af mesterlige Taler, hvorved altsaa en aandelig Nydelse forbandtes med den physiske. Vore nordiske Forfædre havde en lignende Sædvane, idet deres Skjalde digtede og kvad over Borde, og saaledes krydrede Flæsket og Mjøden. Nu i vore Tider har man fundet paa at holde Toasttaler og saaledes give Vinen en høiere Smag. Vil jeg da nu bede om Tilladelse til at indlede en Skaal med en gammel snurrig Anecdot.

Vi vide jo Alle en heel Deel om den ældgamle berømte Stad Athen, om dens mange store udmærkede Mænd, og iblandt dem Alcibiades. Han var ikke alene Krigshelt, men tillige Statsmand, Taler, Rigmand og derhos det deiligste Mandfolk paa den Tid. Det var da ikke sært, at han besad Damernes Yndest i høieste Grad, saa at endogsaa en riig og deilig spartansk Dronning uanmodet tog ham til Contubernal for en Nat eller to. Om det var med hendes kongelige Gemals Vidende og Villie kan jeg just ikke gjøre Rede for; men jeg troer det, eftersom Spartas tappre Indbyggere ikke antog Kydskhed for nogen Dyd.

Naa: hendes spartanske Maiestæts atheniensiske Cicisbeo havde, blandt mange Rariteter, ogsaa en særdeles rar Hund, en Skjønhed i sit Slags, som udmærkede sig især ved en mageløs Hale, langhaaret, kruset, hvilken den førte saare nydeligt, og

*) *Rand. Av.* 19/8 1843.

svinkede med tiltrods for Damen med sin Vifte. Naar den skjønne Herre og den skjønne Hund kom paa en offentlig Spadseregang — som de ofte gjorde — da var der en Skotten efter Begge: Damerne skottede efter Herren, og Cavallererne efter Hunden; og siden gik det i de fornemme Cirkler: «Saae De Alcibiades? Saae De hans Hund?» Og Begge gave Stof nok til en heel Aftens Conversation. Men saa skulde man til en Forandring have noget Andet at snakke om, og det var hverken meer eller mindre end det Rygte: at Alcibiades gik med en Krone i Maven. Nu skete i samme Godlav: at alle Hermes's Billedstøtter — jeg troer der var over tre hundrede i Staden — paa een Nat bleve omstyrtede. Ja! det havde ingen Anden foranstaltet end Alcibiades, det var man enig i. Der blev en Skrigen og en Skraalen, særdeles af Mercurius's specielle Tibedere, alle de Borgere, der levede af Handel og alskens Kniberi. Der var fremfor alle en Slagter Creon, en stor føer og robust Karl, der havde en Stemme som Menelaos — efter Homers Forklaring — som en Tyr. Han brølte, og en heel Flok Stude, Unghøveder og Kalve stemmede i med. Og det var paa Nippet, at Alcibiades skulde have været balloteret udaf den atheniske Borgerklub. Hvad skeer? Han kommer som sædvanlig med sin Hund — hille den slemme Syge! hele den kostelige Hale var reent væk — (Alcibiades havde selv skaaret den af). — Der lød da Ak og Vee fra tusinde Munde; Nogle loe, men langt flere græd — eller vare nærved at græde over den lemlæstede Hund; og over Hundehalen glemte Man for en Tid Kongekronen, som Herren skulde lave til Barsel med. Idetsted gjorde Man Kjældermænd over Hunden, som: «Hoved uden Hale» o. s. v., indtil Kjældermændene selv bleve baade uden Hoved og Hale — omtrent som denne min Tale — kan synes. Men er der Nogen, som kan finde Hoved og Hale ved den, som udfinder, Hvad jeg egentlig mener med Historien om den stumphalede Hund — for den en langhalet Toast!»

En anden af hans Skaaltaler lød saaledes:

«Mine Elskelige! Man siger for et gammelt Mundsprog: «Det gaaer ikke saa haardt til som Præsten præker.» Og det er ganske vist; det veed jeg sagtens ogsaa Noget om: Præsten kan staae paa Prækestolen, slaae i Prækestolen, husere og dominere mod Synden og dens Tjenere — og Hvad gjør saa Tjenerne? De sove under Tjenesten — om Faer ellers ikke buldrer og banker alt

for urimeligt. Naa! i det Haab, at mine elskelige Tilhørere ikke skulde falde isøvn over min Smule Præken — Præk vilde jeg sige, saa tillader jeg mig at snakke lidt over det Thema: «at ville og ikke ville», hvilket i Grunden er det Samme som: Man veed ikke selv, Hvad Man vil.

«Det er godt! Det vil jeg!» siger Peer — «men jeg vil dog først betænke mig, og spørge Poul ad: om han ogsaa vil.» Og hvad vil saa Poul? Han vil ligesom Peer; men han vil dog ligesaa betænke sig lidt, og spørge Jens og Niels og Søren og Christen og Lars og Mads ad.

Og hvad kommer der saa omsider ud af al den Spørgen og den Betænken? Ingenting forresten: Alt bliver ved det Gamle — fordi disse betænksomme Menneskers Villie ligger i — Andres Lommer.

For den, hvis Villie ligger i egen Lomme, for en stærk, fast udholdende Villie en dansk Skaal!»

For Svenskerne holdt Blicher følgende Tale:

«Svenska bröder!

Det är säkert första gången, att edert eget språk, här i Jutors land, liuder från dansk mans munn — som från hans hjärta.

Många dagar äro förflutne, skumma dagar! innom hvilka nordiska folket var blott — än en plog, än en blodyxa i monokraters eller aristokraters händer — och hvad sämre var, i fremmande despotarnes. Nu brukar folket sjelf sine händer; ty det brukar hufvudan. Och icke för at skingra, utan för at samla.

Så samlades redan Svier och Gother med Daner och Joter på gamla Upsalas kullar liksom nu också här på den hittills i dimmor höljde Himmelbergen.

Och det blir icke sista gången. Soner efter fäder skola vrida fastare och fastare, oupløseligt den kedjan, som nu omsluter Norden, och — utesluter vätter och vålnader. Lågan, som nytänd, beskiner, uppelder berg och dal — skal ei något yrväder fläcka.»

[Derpaa reciterede han Digtet: S. 376.]

De sønderjydske Deltagere tiltalte han saaledes:

«Velkommen til! Sønderjydske Brødre! Hjerteligen velkommen!

Saa Kongeaaen er endnu bestandig ikke gjort bredere, end at I med Lethed kunne komme over den. Saa de tydske Kiler

har endnu ikke kløvet vor Halvø! Nei! det danske Ved er haardt og seigt: det spytter Kilerne fra sig og holder sammen. Ret! Saa skal det være!

Det danske Folk har, langt længere end det borde, været mindreaarigt — nu har det naaet Myndigheds-Alder — under Curator. Dertil have I Syddanske bidraget Eders. Paa Grønninghoveds Høiskammel har I emanciperet Jer fra Synedriet i Hundeklemmen.. Ret! I laer Jer ikke kuske af Jurister og Priester, af schleswigholsteiniske Lappeskrædere, som have faaet i deres bremenfeldske Hjerner at klippe den store Flig af Danmarks Kort, at flikke den til det romerske Riges, som, det veed Gud, seer iforveien lappet og broget nok ud.

Vil man endnu længere klippe ad Jer med de tydske Skrædersaxe, saa bliver ved at holde dem fra Livet og væk fra det danske Vadmel! «Gaaer en «Petrusläpchen in die Hölle,» da kan det gaae ligesaa med hele Koften.

Lad os forstærke den, om behov gjøres, med durabelt Underfoer! dertil har vi selv baade Saxe og Naale, — Sønderjyder og Nørrejyder! og alle dygtige danske Svende! lader os gjøre suffiçant Arbeide paa vor Skrædersal! Idag et velforskyldt Hurra for de sønderjydske Mestersvende!»

Foruden disse Taler reciterede han en Række Digte, som han senere samlede tilligemed Talerne og udgav under Titlen: «*Himmelbjergfesten 1843*»*).

— Maaske kunde det undre en eller anden, at Blicher ikke har givet sine Taler et mere reelt Indhold; men ingen maa glemme, i hvilken Tidsalder St. Blicher levede. Det var en yderst vanskelig Tid for Talens Mænd. Alt maatte lægges ind i Antydninger og Omsvøb omtrent som i vore Dages Rusland, og man maa forbavses over, at Blicher turde sige alt det, som det dog lykkedes ham at faa sagt.

Netop dette Aars Himmelbjærgfest yder en Illustration til den Angst for det frie Ord, som næredes af de herskende i Landet. — Som allerede anført var *Carl Ploug* blandt dette Aars Bjærg-Talere; han var kommen noget sent til Festen, og det var først, efter at man havde nødet ham stærkt, at han tog Ordet. Hans Tale er ikke bleven refereret i nogen af Datidens Aviser, men *Herredsfoged Wittusen* — der repræsenterede Stedets Øvrighed — har alligevel sørget for, at den er bleven bevaret i sine Hovedtræk

*) Man bør ogsaa læse hans Novelle: «Et Eventyr paa Himmelbjerget i 1843», der har mange Hentydninger til Festen, Bjærget og Stemningen der.

Thi da Festen var vel forbi, satte han sig ned i sin Kontorstol og indberettede følgende til sin Amtmand *Hans Lindholm*, Skanderborg:

«I de senere Aar har Deres Høivelbaarenhed ikke modtaget nogen Indberetning fra mig angaaende de paa Himmelbjerget stedfundne saakaldte Folkefester, fordi Forholdet ved disse idethele har været moderat.

Det samme var almindeligvis Tilfældet ved Festen den 16de dennes. Imidlertid lod dog denne Gang en Taler sig høre, som jeg formentlig ikke med Taushed bør forbigaae, nemlig forhenværende Redaktør af Bladet *Fædrelandet*, Ploug fra Kjøbenhavn. At gjengive hans Tales Indhold Ord til andet, seer jeg mig ikke istand til, da denne hverken trykt eller skreven er kommen mig tilhænde, men dens væsentligste Indhold var beviisligt Følgende:

Parmo Carl Ploug, f. 1813, † 1894.

Efterat Taleren havde i Almindelighed udtalt, at det ikke staaer til i vort Fædreland som det burde, gik han over til en Sammenligning imellem Fortid og Nutid, hvorunder han i det Hele taget talte som den, der med Krænkelser omtaler tabte Goder og fremstiller Nutiden som bedrøvelig at tænke sig i Forhold til Fortiden; at Bonden fordum stod paa Tinge ved Siden af Kongen, da Folkets Villie ogsaa var Kongens Villie; at derimod nu Bondens eller Borgerens Ønske ikke engang altid trænger sig til Kongens Øre. Endvidere beklagede Taleren, hvor sjeldent Folkeraadets Andragender nu høres eller tages tilfølge, at fordum vaiede Dannebrog med Hæder og var agtet og anseet paa alle Have, og at nu derimod undertiden en Pæreskude farer paa Grund. — Som en skjærende Modsætning paa, hvad Danmark fordum var og hvad det nu er, omtalte han fremdeles Begiven-

hederne ved Kjøge i 1807 og Bornhøvede (!) i 1813. — Forresten gav han sin Tale den Vending, at man imidlertid ingenlunde maatte tro, at det var Regjeringen, han vilde dadle eller tilregne Skylden for Landets Brøst, hvorimod det var selve Folket, i hvis Magt det altid staaer at skaffe sig en kraftfuld og fri Regjering, hvem saadan Brøst maatte tilregnes. Han omtalte iøvrigt det ofte behandlede Thema om Büreaucratiet som en Skranke imellem Kongen og Folket. Endelig opmuntrede Taleren til med Kraft og Selvstændighed at stræbe til en bedre Fremtid for Fædrelandet, sluttende med en Hilsen til denne Fremtid, der skulde ledsages af et «Hurra», som kunde vække de Sovende og skrække de Feige.

Da jeg holder mig forvisset om, at denne Tale, langt fra at forfeile sit Øiemed, har efterladt endog et dybt Indtryk hos Mængden, anser jeg det for Embedspligt at henlede Deres Høivelbaarenheds Opmærksomhed paa den.

Jeg tillader mig forøvrigt, til lignende Misbrugs Forebyggelse at indstille til nærmere Overveielse, om Politimesteren ikke fremtidigen maatte meddeles Bemyndigelse til i Forening med de sig constituerende Committeer for Folkefesten at revidere enhver Tale inden dens Afholdelse, samt at ingen maatte tilstedes at betræde Tribünen uden at en saadan Revision har funden Sted, eller hvis han ikke har sin Tale skreven eller trykt; med mindre han i Forvejen har gjort Rede for den Tales væsentligste Gjenstand, han agter at holde. —

Thyrsting og Vrads Herreders Kontorer, den 21. August 1843.

Wittusen.»

Amtmand Lindholm lod dette Papir gaa videre til Kancelliet, idet han samtidig oplyste, at han ikke selv havde været tilstede ved Festen den 16. August, men efter hvad der var bleven ham meddelt «af flere agtbare, ingenlunde til de Exalteredes Partie hørende Mænd», var der efter hans Formening næppe Grund til at rejse Sagsanlæg i dette Tilfælde.

«Ej heller forekommer de af Cancelliraad Wittusen foreslaaede præventive Forholdsregler mig plausible, thi ligesom disse ikke vides at finde Hjemmel i Lovgivningen, saaledes vilde Censur paa den foreslaaede Maade ved en saadan Lejlighed uden Tvivl virke uhyggeligt paa Stemningen under Festen, og Nødvendigheden deraf indsees ej heller, da det næppe vil være vanskeligt senere at tilvejebringe Bevis for det Utilbørlige eller

Uforsvarlige, som een eller anden Taler maatte have tilladt sig at fremføre.»

Kancelliet — der paa den Tid bestod af Stemann, A. S. Ørsted, M. Lange, H. G. Bentzen og L. J. Holm — var tilsyneladende af en anden Mening, thi den 6. Sept. anmoder de Amtmand Lindholm om at drage Omsorg for, at der optages Forhør i Sagen «forinden Videre foretages.» Nu stævnes en Række Mænd for Skranken rundt om i de forskjellige Jurisdiktioner — saaledes *Tang* til Nørre Vosberg, Stiftsfysikus *Willemoes*, Aarhus, Provst *Zahle,* Hveisel, Godsforvalter *Hansen*, Mattrup, Kontorist *Brandt* paa Herredskontoret i Brædstrup, Sognefoged *Rasmus Mathiasen*, Emborg*), Pastor *Kjerrumgaard*, Rye — derimod ikke *St. Blicher*, formodentlig fordi han er bleven anset for at tilhøre «de Exalteredes Partie». Af disse Forhør lærer vi kun, i hvilken Grad det er lykkedes Herredsfogden at give et snavs Referat af en god Tale. Dens Fortrin kommer især til dens Ret i Provst Zahles Fremstilling; efter et Fjerdingaars Forløb — *han* forhøres den 11. Novb. 1843 — er denne Mand istand til at gjengive den næsten ordret. En anden af de Forhørte, Pastor Kjerrumgaard, udtaler, at efter hvad han «kunde skjønne, vakte den omforklarede Tale megen Interesse hos Mængden paa Grund af dens formentlige Djærvhed og Kraftfuldhed og fandt Gjenklang i Folkestemningen paa Himmelbjerget.»

Først den 23. Febr. 1844 kan disse Forhørs-Aktstykker tilstilles Kancelliet. Dette sender dem til A. S. Ørsteds Gjennemlæsning, og den 12. Marts s. A. udfærdiger han følgende Betænkning:

«Ved de optagne Forhør er det vel bekræftet, at den af Cand. Ploug d. 16. Aug. sidst paa Himmelbjerget holdte Tale har været omtrent af det Indhold, som Cancelliraad Wittusens Indberetning ommeldte, ligesom det vist nok fremgaaer, at dette (!) har gaaet ud paa at vække Utilfredshed mod Regjeringen, i hvilken han antog, de Ord, som synes bestemte til at lægge Skylden paa Regjeringen, turde være de som allersnarest maatte paa den forsamlede Mængde gjøre et skadeligt Indtryk, idet Taleren har villet give den at forstaa, at den let ved kraftige Ytringer af sin Villie kan bringe Regjeringen til at rette sig derefter. Imidlertid turde det dog næppe blive tilveiebragt et aldeles fyldestgjørende Beviis for Talens Indhold og Sammenhæng i alle sine Dele, og det er endog at formode, at Deponenterne, naar det kom til Eed, vilde i et og andet gjøre Forklaringerne mere

*) Talte paa Himmelbjærget om Plougs Sag 11/10 *1882*. [Se *Silkeborg Avis* 11/10 s. A]

dubitative end de allerede ere. Hvorvidt Domstolene ville erkjende, at en saadan til en forsamlet Mængde holdt Tale, hvori Regjeringens Færd sættes i et ufordeelagtigt Lys, og Mængden opfordres til selv at give sig en Indflydelse paa Regjeringen, [er strafbar], er vel og noget tvivlsomt; saafremt de ville antage, at Alt, hvad der uden Ansvar torde trykkes, ogsaa uden Ansvar torde siges ved saadan Leilighed, vilde der næppe komme noget Resultat af en Action.

Jeg mener derfor, at man, efter at det omquæstionerede Optrin er bleven over ½ Aar gl. og vel af de fleste er glemt, gjør bedst i at lade det beroe. Derimod maatte [man] vel i Anledning af Wittusens Andragende anmode ham om at forebygge, at der naar lignende Samlinger [afholdes] paa Himmelbjerget, ikke holdes agitatoriske Taler eller iøvrigt foretages noget, som har en Indvirkning paa de offentlige Anliggende til Formaal, i hvilken Henseende han maatte erindre den eller de Mænd, som dirigerer Festen og i al Fald anvende sin Embedsmyndighed til at forhindre sligt, og i al 'Fald betimelig at erhverve nøiagtig Oplysning om, hvad Ulovligt der maatte være forefaldet.

Det er mærkeligt, med hvilken Langsomhed Cancelliets dog af Canc. R. Wittusen selv foranledigede Resolution er bleven fuldbyrdet; jeg veed ikke om man ganske skal tie dertil.

Ørsted.»

Dette refererede Kancelliet til Amtmanden 9. April 1844 — dog uden at ytre noget om Kancelliraadens «Langsomhed» — og dermed var den Sag ude af Verden, Men vi vil have set, at det ikke saa meget var Kancelliets Vilje som Hr. Wittusens Evne det skortede paa under Bestræbelserne for at komme en af Himmelbjærgmændene tillivs*).

Festen i 1844 bestemtes til den 1. Aug. I et Par Breve til Proprietær Tang ser vi, at Blicher dette Aar endogsaa har haft til Hensigt at rejse til Norge for der personligt at virke for Festen.

---

*) Sml. *Corsaren 2. Aug. 1844*:

«*Tjeneste anvises.* Et accurat og *særdeles paapasseligt* Individ med lange og fine Øren kan faae Ansættelse som *Snushane* paa Himmelbjerget den 1. Aug. 1844. Man behage at henvende sig til velbestalter Cancellieraad Kjellinghusen i frankerede Breve mk.: «Hvor F — — ikke selv er, der har han sine visse Bud.»

«Jeg har igjen havt Indbydelse fra Christiania og haaber at kunne virke der personlig for vor Himmelbjergsag i næste Forsommer,» skriver han den 15. Decb. 1843. Og en Fjerdingaarstid efter hedder det:

Spentrup, 12/4 1844.

«Min højtagtede Ven!

Frydeligt overraskede mig Deres Brev af 5te ds. — Jeg var bleven bekymret for Dem, troede Dem syg, maaskee i Udlandet, thi af Deres Hjemkomst vidste jeg slet intet. — Nu, Gud være lovet! at De har faaet Madame la Grippe paa Døren og gjenvinder Sjæls og Legems Kræfter. Mine ditto ere saa fuldstændig gode, at jeg aldrig har havt dem bedre.

Nu om Himmelbjerget!

Som jeg igaaraftes modtager Deres kjere Brev, havde jeg om Morgenen afsendt eet til Just[itsraad] With, hvori jeg bad ham conferere med samtlige Bestyrere og see det materielle og oeconomiske ordnet til Festen, samt derpaa en Bekjendtgjørelse offentliggjort senest fem Uger iforveien. Ogsaa lod jeg ham som nu Dem vide: at jeg først i næste Maaned drager til Christiania, gaaer (jeg har ikke Raad til at kjøre, men til at gaae) derfra til Uppsala, Stockholm og Lund, faaer da at erfare, om de *Grønne* skulde have saa ganske forknyttet dem at de ikke tør komme herover til os. Ja, min Elskelige! Nordens Treenighed maae grundfæstes, og det snart! Ellers kunne vi takke af med en Polskdands.

Tre Taler, tre Digtninger og en Folkesang — altsammen nyt — har jeg fix og færdigt. — De har anslaaet Festdagen for tidligt. Ferierne begynder ved ingen af Universiteterne før mellem 21de og 25de July. Desaarsag foreslaaer jeg den 30te til Høitiden (hvilket jeg og har skreven til With).

At De vil give Forskud til Indretningerne, og det uden Betryggelse for fuld Erstatning, har ei allene Krav paa min hjertelige Taknemmelighed, men paa enhver ægte Himmelbjergmands.

Og ønsker jeg derhos at betroes det Hverv at ordne de oratoriske og æsthetiske Foredrag. — Endnu engang: Velkommen hjem! Og varmeste Hilsen til Deres derinde paa Nørrevosborg, hvor jeg saa inderlig længes efter [at] komme.

Ganske og aldeles Deres

S. S. Blicher.»

Fru Valeur, Nørre Vosborg.]

Den paatænkte Tur til Norge og Sverrig strandede naturligvis paa Blichers altid slantne Pengepung. — Først i Maj offentliggjør han følgende*):

Himmelbjergfesten

agtes med allerhøieste Tilladelse *afholdt iaar den 1ste August*. Paa Bestyrelsens Vegne indbydes til Deeltagelse i samme.

Om Morgenen bebudes Høitideligheden med Kanonskud og Flagning. Fra Kl. 10 til 11 tales fra Tribunen, hvorhos folkelige Viser afsynges under Ledsagelse af et talrigt Musikchor.

Den paafølgende Time anvendes efter Gjæsternes Behag. Fra 12 til 1 gaaer det som hiin første Time. Fra 1 til 2 foretages gymnastiske Væddelege: Løben, Springen, Brydning, hvorefter Belønninger uddeles til de Sejrende. Kl. 4 tales, fremsiges og synges atter, indtil Væddesvømningen foregaaer, ligesaa med Præmier. Kl. 6 holdes de sidste offentlige Taler m. M. Om Aftenen gives Fyrværkeri, saavelsom Dands i Natten.

Ved Solopgang den 2den August forkynder Kanonskud Festens Ophør.

Det bemærkes: at Hvo, der agter at fremtræde paa Talerstolen, saavelsom de, der ville kæmpe i Væddelegene for Hæder og Belønning, maae anmelde sig for Bestyrerne, senest Eftermiddagen forud i Rye.

Da Festens Anordning vil medtage en ikke ubetydelig Udgivt (for hvilken Regnskab skal vorde aflagt), vil Man venligst minde dem, som før have erklæret sig for Medlemmer af Himmelbjerg-Selskabet, om Contingenterne, forsaavidt Nogle staae tilbage. Saa indbydes ydermere til Indtrædelse i dette Selskab, mod Erlæggelse fra 1 til 5 Daler, med Stemmeret i Forhandlingerne i ligesaa mange Aar, som Dalere tilskydes.

Denne Bekjendtgjørelse bedes optaget i vore periodiske Blade.

St. St. Blicher.

Faa Dage efter [8/5] læses i Randersbladet følgende

Ny Folkesang.

(Bestemt for Himmelbjergfesten 1844.)

Skoven er grøn,
Marken er skjøn.

*) *Rand. Av.* 2/5 1844. Sml. *Ny Jyllandsp.* 23/5 s. A.

med Blomster og Frugter
sig strækker og bugter
den glimrende Sø
om sin smilende Ø.

Gyngende Baad
spænder sin Vaad.
Hør! Høleen klinger.
See! Høstmøen svinger
sin Rive med Sang
paa den gyldene Vang.

Ja, Du er mit,
Land! hvor saa tidt
Grundejerne kjærligt
de mødtes, og herligt
slog Knude paa Baand
med trofaste Haand.

Baandet ej brast,
snoer det end fast!
Saa skal det vel holde.
Hvad Niddinger volde
slaaer hen Dannesind
i Vejr og Vind.

Hver haver sin!
Danmark er min!
og deres som efter
med nordiske Kræfter
vil værge med Lyst
om Bølge og Kyst.

St. St. Blicher.

Endelig en halv Snes Dage før Festen læses Tangs Bekjendtgjørelse*):

«Himmelbjergfesten for 1844.

Da Festcommiteen har overdraget til Undertegnede at rangere denne Folkefest ogsaa for indeværende ligesom for sidste Aar, saa tillader jeg mig at bringe til Publicums Kundskab, at Festen er berammet til at afholdes paa Himmelbjerget: *Torsdagen den 1ste August* næstk.

Forøvrigt vil Festen, der begynder om Formiddagen Kl. 10, blive arrangeret omtrent paa samme Maade som ifjor, forsaavidt

*) *Rand. Av.* 20/7 1844.

de pecuniære Kræfter tillader det: Taler og Sange til forud bestemte Klokkeslet, Musik, Væddeløben og Flagen fra Kolden om Dagen, og Dands, Illumination, Blus og Fyrværkeri paa Kolden om Aftenen og Natten til Kl. 3.

Det er sidste Aar, at den i sin Tid udnævnte Festcommitee har at udføre det den anbetroede Hverv, og idet den derfor aflægger Publicum sin Taksigelse for dets hidtil viste Interesse for denne vistnok betydningsfulde Folkefest, haaber Commiteen, at der ogsaa iaar vil vises Medvirken fra et høistæret Publicum, for at give Festen et saa skjønt, nationalt og folkeligt Præg som

Balthasar Matthias Christensen, f. 1802 † 1882.

mueligt, og at navnlig den ægte danske Aand, der saa stærk udtalede sig paa Skamlingsbanken, vil med lige Kraft gjenlyde paa Himmelbjerget og derfra som et stærk Echo tone hen over de danske Sletter.

Ærbødigst
Tang.»

Festen 1. Aug. 1844 generedes af overvældende Regn. Følgende optraadte som Talere: *Blicher*, *Tang*, *Drewsen*, *Sneedorff-*

*) Se *Rand. Av.* 15/8 og 17/8 1844.

Birch, Skolelærer *Wissing* fra Svenstrup, Candidat *Seidelin*, Bonden *Peter Christian Lund* fra Kjelstrup ved Haderslev, Kaptejn *Müllen* etc.

Her nogle af Blichers Taler ved denne Fest*):

«Dansk Samfund og nordisk Selskab.

Disse ere Textens Ord.

*Egen*kjerlighed, i en al *Anden*kjerlighed udelukkende Betydning, har været en staaende Artikel i Menneskeslægtens Skyldbog. Den er endnu ikke salderet; men der er Haab om, Tegn til, at den nogenlunde kan dækkes.

I Fortiden var det almindelige egoistiske Symbolum: «Mig vel! Lad Hver sørge for sig!» Senere heed det: «Mig vel! Og Ingen ilde!» Dette havde en bedre Klang; men reent harmonisk vilde det klinge: «Mig vel, som Alle!»

Tvende Følelser burde aldrig savnes i Menneskesindet: *Selvfølelse* og *Medfølelse!* Den, der ikke føler eget Værd, har intet; den, der ikke føler egen Kraft, har ingen; den, som føler, at den duer, at den har Villie, Mod til at vise sin Dygtighed — den mægter ogsaa Noget — Meget. Den har Selvfølelse af ædel Art: fri for Hoffærdighed, uden Egennyttighed, uden Uskjønsomhed mod fremmede Fortjenester. At skjønne paa saadanne — de maae nu findes hos Hvemsomhelst — hæver Selvfølelse til Medfølelse, sammensmelter, luttrer begge. Og her er den nødvendige Betingelse for bestaaende Fasthed i Menneskesamfundet, med stærk Grundvold, uforstyrrelig Sammenhold, et Stormbaand mod politiske Orcaner — de komme inden- eller uden-fra, neden- eller oven-fra!

Skulde vi faae Danske — thi faae ere vi mod de fleste andre Folkeslag — skulle vi tøve med at slutte os tættere end hidtil? ret tæt tilsammen? thi da vorde vi mange og — stærke! — Danmark *har været* mægtigt; men det er grumme længe siden. Det har derefter, gjennem mange Menneskealdre, ødt sine Kræfter — eller ladet dem øde — lige til Magtesløshed, Sløvhed, Ibarndomgaaen. Kongemagt, forhen i Forening med Folkets Magt — hiin med denne — bleve adskilte, undertrykte, forknyttede af indvortes Mellemmagter.

De senere Aarhundreders, for os saa bedrøvelige, forsmædelige Historie skulde dog omsider have lært os, hvad rigtigt Folkesamfund har at betyde — lært os at ændre, grundforbedre.

*) Se *Rand. Av.* 15/8 og 17/8 1844.

O! maatte dette Maal, uden hvis Opnaaelse Fædrelandet maae vorde søndersplittet, udstykket, udslettet af Staternes Række — maatte dette høihellige Maal staae os Alle uafladeligt forøie, i Sind og Sjæl!

Kun saaledes kunne vi vente at vorde optagne som faste Medlemmer i det store nordiske Selskab; kun paa saadanne Betingelser forlange at blive — i politisk Betydning — som Ægtebaarne lyste i Kuld og Kjøn. Have Nordmændene før hertillands været behandlede som Stifbørn, Svenskerne som Stifbrødre: saa lader os omsider vorde og forblive Heelbrødre i Sind og Skind! i Raad og Daad!

Guddommelig Velsignelse og menneskelig Hæder for det trefoldige nordiske Selskab!!!»

«Til Nordmændene.

Norske Brødre! Velkommen hid fra Eders stærke Fjelde! I selv stærke: stærke ved Eder selv! O, at vi hernede kunde føle os ligesaa! Men vi kunne ei engang sige: «Vi selv!» Og derfor et saameget hjerteligere Velkommen! da I ikke medynksom trække paa Axlerne og vende os Ryggen.

Gud bedre det!

Fem hundred Aar vi tilsammen gro'de:
da vilde de rykke os op med Rode.
Ja Tvillingstammen den fik Man kløvet;
men Roden er endda ikke røvet.
Ny friske Skud, tre for een, sig svinge
og frodigen sig om hverandre tvinge.

Haah! Hvad fremmede Apothekere have havt travlt med at spæde Broderblodet i os — mens vore Provisore stode og saae til — ikke fortil, men bagtil — og forsømte Laboratoriet. Men endnu er dog Blodet lidt tykkere end Vand; der er kommen ny Ild i det — det opvarmes. Fostbrødre! lad os omhyggeligen holde Varmen vedlige! — Skulde endogsaa Snepperter derfra eller histfra aftappe os noget: der kommer nyt og sundt igjen. — Nordmænd! medens Eders gode Magnus børstede Venderne paa Leirskov Bakker, da tænkte han vel mindst paa, at han kæmpede for et Folk, der i Tidens Løb skulde blive halvfremmed for det norske. Da vores Margrethe, med den Synaal, hun hvæssede paa Albrechts Slibesteen, sammenriede de trende Landkort, da drømte hun næppe om, at det saasnart skulde løbe op i Sømmene — hvorfor løb det op? Fordi Danmark vilde være Manden, Norge skulde være Kone og Sverrig Medhustrue — det

var Mesalliance! — En bedre er nu iværk. Maae den da knyttes fuldkommen holdfast! Kølen og Kattegat ikke længere være Skillerum, men rigtig stærkt *Bindingsværk!*»

«Til Svenskerne.

Svenska bröder! Välkommen här på Danmarks Kinnekulle! Låt det tyckes Er, som voro ni hemmatyckes! Voro? — Ni äro hemma. Denne bergen egas gemensamt af Svenska, Norska och Danska; liksom den ande, der rådar här idag och alla dagar vel råda öfver hele Norden. — Genom många seklar har Jutalanns hufvud sträckat sig mer och mer längtanfull åt svenska kusten, Hisingen och Lindesnäs åt Skagen. Naturen sielf har ritat det stora land- och siökort, som Nordens Genius nu lithograferar.

Manga slag hafve vi skiftat, forfärlige slag, vi tre. Dock, fell än den ena än den anden, upp sprungo de igen — lik Valhalls Einheriar på Vigrids slagfält.

Men låtom os nu — det mycket bättre är — stå fast på fötterne! icke imot, utan med hverandra! för hverandra! Ho kan da krossa någon af os?»

Saa følger et Par politiske Taler, hvorfra der nu og da springer Gnister fremefter ind i selve den Grundlov, der blev Frugten af disse og lignende Taler fra andet Hold:

«Til de danske Stænders Fremstillere.

Velkommen herop! I Fædrelandets udvalgte Mænd! I ere kjerkomne — ikke uventede. Hilsæl! her i *denne* Sal, hvor der er høit til Loftet og vidt til Væggene, men hvor Hjerterne ere nær ved hverandre.

Dannebrødre! Det Æg, som vi fordetmeste alle have ruget paa, kortere eller længere — jeg idetmindste siden jeg selv var en Kylling — det er der nu endelig billet for. Af og til har Man hørt det pippe derinde; men Skallen var bestandig for haard — nu er den løsnet. *Sjette Frederik pilkede;* men gjennem den seige Hinde kunde han ikke faae sine Fingre. Derfor sammenkaldte han Eder, gjæve Stændermænd! men at arbeide med Slugvanter paa. I ville vel drage dem af, bruge de bare og trofaste Hænder, tilligemed veltalende Tunger og klartseende Øine!

Visselig! I see Danmarks Brøst. For at afhjælpe den, have

I allerede djærvelig talet; men at handle — dertil have I hidtil ikke kunnet lange. — Hvilke Handlinger? Disse: at virke til Landets sande Vel, dets faste Bestaaen, til stadig fremskridende Folkekundskab, det er Selvkjendskab til Eenheden i Fædrelandssind, Høiagtelse for, Opfyldelse af retfærdige Love, af Pligterne mod Den, som giver dem til Samfundets indvortes Bestyrkelse; til almindelig, klar Anskuelse af, at Pligten mod Konge og Fædreland — thi de staae begge i een, og det den første Artikel — at kun Pligten er Roden til alle de øvrige, saa vist som Alt hernede er ovenfra.

Konge! sagde jeg. Ja! Det har været og er endnu min politiske Troesbekjendelse, at ikkun Kongemagt kan modveie absolut Folkemagt, der, uden saadan Overvægt, nedtvinges til Afmagt; saa at slige Statsexperimenter i Rotationen ende, hvor de begynde, ved Kongemagt — og den da absolut. Historien belærer os om dette Facit af statslige Regnestykker. Men som Oplysning i denne Retning er i Fremskriden fra Dæmring til Dag, sees grant: at Intet her i Verden bliver som det er: at Alt ældes — forældes.

Forynges kan ikke Mennesket; men Menneskesamfundet: dette er enhver god Borgers Ønske, hans Haab; dette er Eders, I Borgerforstanderes Bestræbelse.

Kun de, som stræbe at hjælpe sig selv, vil Himlen hjælpe — lader os ikke tøve til det kunde vorde for silde, og *Andre* maaskee paatage sig at hjælpe os, saaledes, at vi tilsidst blive hjælpeløse. *Lader* os Alle arbeide troeligen, trøstigen! Alt under det Løsen: for Konge og Fædreland! Og nu for vore egne gode og gjæve Stændermænd: *Hilsæl!!!*»

«Regjeringsmagterne, som de have afløst hverandre i vort Fædreland.

Den ældste, efterat Legemsstyrke og List havde ophørt at være Høiesteret, blev *Kongemagten;* men denne endnu længe indskrænket, modveiet, nedveiet af *Folkemagten.*

Da kom *Præstemagten*, der overveiede begge. Vel var denne en aandelig Magt; men dog, uden Selvmodsigelse, en aandsunderkuende, som, lige til Reformationen, fandt kun utilstrækkelig Modvægt i *Adelsmagten* — ikke Tale, ei engang Tanke om Folkemagt.

Da Munken i Wittenberg omstyrtede Munkevælden i vor nordlige Verden, og svækkede den i vor sydlige, blev Adels-

magten et saa godt som enevældigt Oligarchi, der var Kongerne overmægtigt, og overvældede alle de andre Stænder. Disse afrystede omsider det tunge Aag, og satte *Enevoldsmagt* paa Tronen.

Men ligesaavel som denne blev Folket til Lettelse, blev den Kongen selv til Byrde; hvisaarsag han oprettede de endnu tilværende *Mellemmagter*, som benævnes Collegier.

Endelig fandt sidst afdøde Konge ikke heller disse tilstrækkelige og indstiftede et frit valgt *Folkeraad*; men *uden Magt*. At forlene det en saadan, har upaatvivleligt været hans Ønske; men vi vide nok, hvorlunde han indskrænkedes *udvendigt*.

Denne Indskrænkning føles vel endnu; men Folket kan virke med sin Konge til Skrankernes Nedbrydelse. Hvorved? — først og fremmest ved det Middel — han selv — endnu vel forgjæves — har angivet: *Almeenværnepligt!!!*

Vi har en *staaende* Hær — en liden een — der endda falder Statskassen for stor, og fornyelig har maattet beskæres. Den er saa god som nogensomhelst anden europæisk; men den kan langtfra ikke beskytte vore vidtstrakte Kyster, vore havomflydte Øer — derom have vi smertelig Erfaring.

Medens 30,000 Krigere skulle være baade her og der, adsplittet uden at mægte Noget mod indbrydende, samlet, talrigere Fjendemagt, lægges 200,000 vaabenmægtige Hænder paa Ryggene eller foldes over angstfyldte Bryster, udtælle unyttig Krigsskat, og, som det kan falde, blodig Brandskat.

Der rystes paa Hovederne: «Det vil koste!» Slet intet! Vore dygtigste Officerer og Underofficerer, som herved have Bestilling kun en kort Tid af Aaret, ville kunne i mindst travle Aarstider indøve sogneviis, herredsviis alt vaabendygtigt Mandskab fra 20 til 60 Aar. Dette kunde selv koste og klæde sig — naar en Nationaldragt, brugelig i Fred som i Feide, anlagdes. Ja, deres Lærere kunde, for Hvad saaledes besparedes, endda faae bedre Lønning.

Hvo, der elsker sit Fædreland, vil see det bevaret for Undergang, udtale sin Stemme for Almeenvaabenfærdighed.»

Alle kjøbenhavnske Blade havde korte eller længere Refera ter af Festen; saaledes *Berlingske Tidende**) (ret udførligt), *Fædre-*

---

*) $^{8}/_{8}$ 1844.

*landet**) (et kort Resumé; det lover imidlertid at bringe et udførligere, hvad Beslaglæggelse hindrede det i at holde); *Dannevirke***) havde en omstændelig Omtale; derimod er det betegnende for den Interesse, hvormed Redaktøren af *Aarh. Stiftstid.* — Hr. Elmquist — omfattede disse Fester, at han istedetfor at tage et selvstændigt Referat af det, der foregik næsten umiddelbart udenfor hans Vinduer, foretrak at aftrykke *Berlingske Tidende* flere Dage efter.

Festen siges at have været besøgt af 6—7000 [*Fædrel.*]. Stærkest Lykke gjorde den sønderjydske Bonde *Peter Chr. Lund;* ogsaa *Peter Hjort Lorenzen****) var tilstede og holdt en kort Tale. — Ogsaa Spotteren *Corsaren* havde dette Aar sin Repræsentant paa Himmelbjærget; i en længere Artikel: «*Reise til Himmelbjerget og derfra til Haderslev*» fortæller han vittigt og stiklende om sine Indtryk†):

Meir Aaron Goldschmidt.
[«Corsaren»s Udgiver.]
f. 1819 † 1887.

«Før man kommer til Toppen af Himmelbjerget naae man Rye, berømt af sine Oldtids Minder og af sine Aal. Jeg var næsten mæt af Kunsten, men forøvrigt meget sulten, lod derfor Ruinerne staae og spiste de deilige Aal. Dette Maaltid krydredes end mere ved Synet af Cancellieraad *Wittusen*. Reiersens Overmand, Cancelliets Kjæledægge, Censoren over det utænkte Ord.»††)

— — «De fleste Kjøbenhavnere troe, at et Bjerg omtrent seer ud som en Høstak paa en Eng: Man kommer gaaende, seer Bjerget, giver et lille Løb og er paa Toppen. Men et Bjerg, og navnlig Himmelbjerget, er et heelt Landskab, der høiner sig, der er Skove og Søer, og visse Kunstforstandige har derfor foreslaaet at kalde Himmelbjerget det jydske Schweitz eller de jydske Kar-

*) 3/8 1844.

**) 7/8 1844.

***) Da han døde næste Foraar 17/3 1845, var det maaske den sidste større Fest, han overværede.

†) *Corsaren* 16/8 1844 Nr. 205.

††) Sml. Side 397. Herredsfoged *Wiltusen* havde forlangt, at Talerne dette Aar skulde forevises ham før Afholdelsen, hvad Komiteen nægtede at efterkomme. Og med sine Skuffelser i Anledning af *Plougs* Tale i frisk Minde vovede Herredsfogden ikke yderligere at insistere derpaa, saa alt gik dette Aar i den gamle Gænge. [*Rand. Av.* 29/7 1844.]

pather. Jeg er villig dertil, naar f. Ex. Ungarerne ville kalde deres Karpather det ungarske Himmelbjerg.

Mændene og Kvinderne saa virkelig godt ud, inden de blev vaade. Forsamlingen skal overhovedet have frembudt et interessant Syn paa det skovomgivne Plateau, og den sindige jydske Glæde skal have staaet malet i alle Ansigter, men jeg saae det ikke; thi jeg ankom først Kl. 12 netop tidsnok til at modtage det frygtelige Regnskyl, der til Overflødighed fulgte efter Skolelærer *Wissings* og Candidat *Seidelins* Taler. Endelig fandt jeg et Telt, hvor *St. Blicher*, *Sneedorff-Birch* m. fl. var samlede; men ogsaa her var græsselig fugtigt, navnlig troer jeg, at de fleste her fik vaade Fødder. Af Spisevarer var intet andet at faae end Lax og Aal. Alt var Fisk den Dag, endog Menneskene, forsaavidt som de jo maatte leve i Vandet.

Drivvaad, dyngvaad kom jeg endelig under et gjæstfrit Tag» — —

En langt senere raillerende Skribent har vi i Præsten *Johannes Fibiger*, der i sit efterladte Arbejde: *Mit Liv og Levnet* [1898]*) S. 161—62 giver en livlig Skildring af sin Vandring i August 1844 fra Houlbjerg Præstegaard til Himmelbjærgfesten:

«Der saaes mange politiske Notabiliteter, *Grundtvig* holdt Hovedtalen, mægtig, men paa Grund af hans underlige Stemme, ikke synderlig hørlig.»

Han skildrer nu den tiltagende Regn:

— — «Vi kom tilbords i Festteltet, hvor Talerne blev til Raab imellem hverandre, og alt som Tordenbygerne under dundrende Skrald bragte Vandet til at stige op over Fødderne, blev Stemningen mere og mere henrykt, det vaade Fædreland og den skyllende Frihed levede høiere og høiere, og Dagens Helt *Steen Blicher* blev mere og mere drukken.»

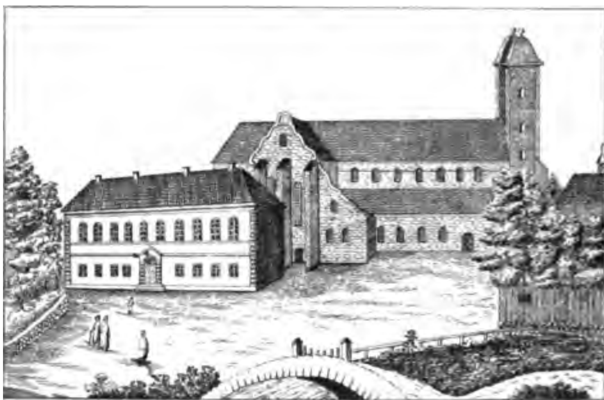
Da ikke et eneste af Samtidens Blade — end ikke *Dannevirke* — véd noget af Grundtvigs Nærværelse paa Himmelbjærget i 1844, anser vi denne Meddelelse for grebet ud af Luften. Til de samme Regioner henviser vi den usømmelige og overspændte Bemærkning om Blichers Fuldskab**).

*) Udgivet af *Karl Gjellerup*.

**) Vi skal senere komme tilbage til den Del af Paastanden, der er bleven opretholdt ivrigst af dem, der kjendte ham mindst.

I 1845 holdtes ingen Himmelbjærgfest, men derfor sad Blicher ikke hjemme og røg sin Gammelmandspibe i Læ af Spentrup Præstegaardshave, men gik flittig paa de gamle Ben fra Møde til Møde for at skjønne, om hans Sæd slog Rod. — I *Viborg Stiftstid.* for 9. Sept. 1844 læser vi følgende*):

«Præsten og Digteren St. St. Blicher har i disse Dage paa en Fodreise gjæstet Viborg, og har paatænkt om kortere Tid at gjøre en længere Reise, paa hvilken han agter at besøge Norge, navnlig Guld[!]brandsdalen. Da endeel Stænderdeputerede i Løver-

Stænderhuset i Viborg. [Nedrevet 1871.]

dags [ɔ: den 7. Sept.] efter endt Formiddagsmøde i Stændersalen, samledes til Middag i Klubben, modtog Digteren dem med følgende

«Hilsen paa Stændermændene i Viborg:

Jeg udbeder mig den høiagtværdige Forsamlings Tilladelse, at fremtale en ganske kort Præken over den Text: *Graat og dog Godt!*

Graat er ikke Glædens Farve. Den ansees som et Symbol paa Alderdom, Svaghed, Sløvhed, Hendøen til den sig nærmende Henfart. — Nu, mener jeg, faaer denne Lod her i vort — er det endnu ikke, saa vorder det vel — vort Danmark! en frydfuld

*) Sml. *Berl. Tid.* 15/9 1844.

Betydning af Ungdom, Raskhed, modig Henstræben til det store, det største af alle jordiske Maal.

Thi det er fremmest under graae Haar, at Fædrelandssind nu tager til at fremblomstre ligerviis som vore Skove grønnes, leve op efter den graae Vinter.

Det er ikke Uerfarenhed, blind Fremfusenhed, der nu bringer Røre i Folket; men det er moden Kundskab, sindig Kraftyttring i den aldrende Slægt, der sætter Liv — Folkeliv! i den yngre. — Det er godt, *det er meget godt.*

Har det hidtil seet graat ud — herom os, herover os — Gud bedre det! i mange langsommelige Tider ligefra den Tid,

Michael Drewsen, f. 1804 † 1874. Taler ved de senere Himmelbjærgfester.

da *de graae Brødre*, med de Sorte, reiste Hierarchiets Sanbenito, der omskiftedes med Aristokratiets Jernhandske, indtil Folket selv hyldede Monokratiets Jernscepter, hvilket omsider forvandledes til Bureaukratiets Gaasefjer — har det saaledes været bestandig graat — sortegraat, da kan det dog endnu blive *godt.* — Hæder for de Dannemænd! Velsignelse over Dem og Deres Værk! de Hædersmænd, der nu opløfte Haabets *grønne* Banner! Leve vore gjæve, uforfærdede Stændermænd!»

Viborg, 8. Sept. 1844.

St. St. Blicher.»

Den 28. Maj 1845 træffer vi ham som Taler ved Festen i *Egebæksvang* i Nordsjælland sammen med *Ploug*, *Goldschmidt*, *1*, *Orla Lehmann*, *Drewsen* og endnu flere.

Blicher udbragte en Skaal for Danmark:

«At være eller ikke være, at miste Nationalære, Folkeliv og Arvegods, eller at slaae en Knude, som ingen Alexanders Sværd kan overhugge; dette er Spørgsmaalet. Lad os besvare det saaledes, at Forfædrenes Aander ikke skulle blues over vantrevne Efterkommere, og at vore Efterkommere ikke skulle forbande os. Det er høi Tid at opvaagne og at vaage, thi Man har alt begyndt at underminere Dannevirke, og vorder det først Danmarks Øde at udstykkes i Hertugdømmer, Strøgodser og Parceller, hvordan vil det da gaae Norge og Sverrig?»

Senere holdt han et lille humoristisk Foredrag «om en søvnig Mand, der, efter at have været aarvaagen og vilter i sin Ungdom, siden fik Sovesyge, men nu endelig var begyndt at vaagne, trods de Opiater, hans Tjenestefolk havde indgivet ham». Han sluttede med at fremsige et Digt til Norge*).

Den *18. Juli* samme Aar afholdtes den store *Skamlingsbankefest.* Her var Talere som *Laurids Skau*, *Peter Ravn*, *Fr. Barfod* o. fl.

Dannevirke beklager, at «Danmarks Grundtvig» var udeblebleven, men savnedes end han «saa var for første Gang dog Jyllands folkelige Skjald, *St. St. Blicher* tilstæde og bragte det danske Grændsefolk sin Hilsen, gjentagende sit profetiske Raab om Landets Bevæbning for de kommende Farer» **).

Blicher begyndte med at fremsige et Mindedigt til den for nylig afdøde *Peter Hjort Lorenzen****):

«Er Volden gjennembrudt for han er død?
— — — Nej!
— — tabt er han ej,
fordi en Haandfuld Jord ham skjuler;
livsfrisk hans Aande over Graven kuler — —
Han gaaer igjen! Det tør jeg spaa:
hans Fjender vil en Rædsel faa,
hans Venner fastere tilsammen staa — — —

— — Nu fra den Døde til de Levende:

Danmark! nu og altid! — det er Textens Ord. Sønderjyder! Dannevirkemænd! I gav Løsenet — vi besvarer det. Ikke

*) Se *Ny Jyllandspost* 7/7 og 14/7 1845.
**) Se *Dannevirke* 19/7 og 26/7 1845. Sml. *Rand. Av.* 19/7 s. A.
***) † 17. Marts 1845.

gik det, hemmeligen hvidsket, fra Mand til Mand; nei! det var et høit Feldtraab, det var en Landtorden, der lød, der gjenlød over hele Norden. Ingen Torden uden Lyn — hvad der glimtede i Danesjæle, det lød fra danske Tunger — og — fra Munden til Haanden — I forstaaer mig vel? Misforstaaer mig Nogen, som om jeg opfordrede til strax at gribe Sværdet, den vide: at Tyrfing saare nødig vil ud af Skeden, for den kommer ikke saa let ind igjen. Min Mening er blot: at een Kniv skal holde den anden i Skeden; men sætter os Fjenden sin Kniv paa Struben, da er det allerhøieste Tid at slaae ham den af Haanden. Vel — hvem af os skal gjøre det? — Det skulle vi allesammen, Enhver, der kan bære og bruge Vaaben til at værge om dem, der ikke magter det: om Oldinge og Børn, om Quinder, Skrantninge — Statens Embedsmænd alene blive hjemme og frede om de halvforladte Arner — *Almeenværnepligt! Almeenvaabenfærdighed!* Da kan det hedde *Danmark!* ej allene nu, men altid. Hvad er der paafærde? grynte de selviske, de magelige, de vellystige, de søvnige, de stærblinde — hvad er der paafærde? Der er Fare paafærde — hører I! Danmark skal udparcelleres — hører I! Hører I ikke, hvorledes man sliber Kniven paa de Gafler, der skal spiddes i Stykkerne? (Forskjærerne tager efter Skik og Brug de fedeste for sig selv.) Staaer det udseete Offer taalig for Kniven, da er det snart slagtet — sønderlemmet — opædt!!! Værg Dig' lær at værge! Din Konge har manet Dig til at gaae i Fægteskole — gaae da. forbie Dig ikke, sov ikke over Dig! Fægtemestrene vente, og de ere gode, og vi kunne lønne dem godt — for godt Kjøb — naar vi formindske vor *Fredshær* og forstørre vor Krigshær. Dannemænd! raadslaae! men ikke forlænge! Laver det saa, at vore Børn efter os kunne raabe jublende, som deres Fædre idag, haabende: *Danmark nu og altid!!!*»

I samme Retning peger et Par Bidrag fra samme Aar — sendt til *Dannevirke* — uden, saavidt vi kunne se, at værdiges Optagelse:

«Pjaltekræmmeren:

Et Stød Syd herfra vil findes en gammel Kjole sammenflikket af 28 store og smaa Klude af forskjellige Farver; hvilket naturligviis giver Kjolen et broget og snurrigt Udseende. Lugslidt er den for det meste undtagen Ærmene — det ene svinger mod Nordost, det andet mod Sydost, det sidste hvidt, det første

blaat — de have ikke allene holdt sig, men og udvidet sig — ligesom Damernes efter de nye Moder. Den stakkels Kjole er revet mange Gange og mange Steder istykker, sprækket op saa hist saa her og atter lappet sammen; men Tøiet maae heller ikke være stærkt eller ogsaa ere Skrædderne Fuskere. — Et Skjød af denne Surtout hænger nordop over en Flod, de kalder Elben, og den er saamænd ikke forslidt. Sømmen er kommen til at svømme herop over en anden Flod de kalder Eider, og Pjaltkræmmerne række og strække den idelig for at trække den heelt op til Kongeaaen — og rimeligviis længere herop, om Tøiet ellers vil holde.

I Danske! som boe mellem hine Strømme — hvis Forfædre have boet der fra Arrildstid! kunne I ikke holde Styr paa disse Kludesamlere, om I end ei kunne holde dem heelt ude? Eller ville I og blive Lappeskrædderdrenge? klippe et stort og godt Stykke af den gamle stærke danske Vams? Der er reven saa mangen Flig af denne, at den ikke taaler yderligere Klipning. Den kan blive heel sønderreven, hvis vi ikke hytte den, knappe den tæt sammen om os, og vogter den for Rivter og — Pletter.

[Kgl. Bibl. *Himmelbjergpræsten.*»

Alvorligere i Tonen er nedenstaaende [fra $^{24}/_{2}$ 1845]:

«I det under Gjenfødselen svævende Danmarks Navn.

Sønderjyder! danske Mænd! Fædrelandets levende Brystværn mod Syden! Ene skulle I ei kæmpe mod fanatiske Partigængeres Indbrud og Omsværmen. Haver Eders Konge erklæret sig som Eders Folkedoms Beskytter — skulde da vi andre Danneborgere staae ligegyldige og see paa det vildtydske Embedsaristokraties Danskheden truende *Umtriebe?* Hvorledes dette garsenhauende (?) Burschenschaft behandler Eder Alle som Filistere? anfalder Eder med Haan og Hænder og ville frarøve Eder Børnene ved Hjelp af tydske Bøger og Prækener?

Schlesvig-Holstein!!! Ligesom ikke tre hundred tusende beboede langt over Halvdelen af det første som Fædrearv! Og disse 300,000 skal nu vorde til evig Tid Heloter? ikke for Spartaner, men for Procuratore og Præster og for dem, der dajes i hines Gängelband? Saa det gamle Sønderjylland skal skarres til det nye Flickværk af et Storhertugdømme?

Danmark skal deles!!!

Og begge Dele — hvis det er muligt — heelt fortydskes!! Hvad to Tydskere blive enige om, deri skulle to Millioner danske Sjæle taaligen finde sig?

Brødre! I opbygge en almeendansk Bondeskole. Ret saa! Men videre opad!

Eders Smaatyranner — hvorfor skulle de hentes fra de Kielske Kneiper? Forestiller vores Konge: *at danske Embedsmænd bør oplæres paa et dansk Universitet.* — Saa er Kuppelen reist paa Eders Højskole.

Sti op ad Himmelbjærget. [Fot. tilh. Dr. *Halck.*]

Da det gamle Dannevirke opreistes af Jord og Ved og Steen, førte Nørrejyder og Øboere Materialier og Fødemidler til Eders arbeidende Forfædre. — Øboere! og Nørrejyder! Her er igjen Dagsgjerning for Eder! Forsømmer den ikke! Ellers paadrage I Eder en Mulct saa svær, at hverken I eller Eders Efterkommere ville formaae at afsone den, uden med Kroppen — og med *Sjælen!!!*

Nørrejylland i Bøffelaaret. *Steen.*»

[Kgl. Bibl.]

Blicher havde usigeligt svært ved at slaa sin kjære Himmelbjærg-Fest af Tankerne. I den havde han følt sin Ungdom

paany og mærket Smældet af Fremtidens Faner over sit Hoved. Blicher var en samfølende Aand, der først var rigtig glad, naar han færdedes, hvor der var mange. Han er fejlagtig bleven skildret som en Ørkenvandrer, en Grubler, der med Forkjærlighed søgte Hedernes Øde. Langtfra! Han gik over Hederne for at naa til Menneskerne bag disse, og han vovede sig sjældent længere ud i Lyngen, end at han mod Kvælden kunde finde én eller anden idyllisk Præstegaard, hvor en frisk Pibe og en dampende Toddy ventede den velkomne Gjæst. — I Hjemmets kummerlige Ensomhed blev hans Hjærte trist og tungt, men naar Himlen spændte sit Lystelt over hans Hoved, mens Tusinder trængtes om hans Talestol, da løftede Blicher sin Pande som hin Mand hos Njál, der saa, at Engen var slagen og Landet vidt og fagert.

Derfor kunde han ikke forsone sig med den Tanke, at hine Festdage, de eneste i Aaret, hvor han rigtig levede, nu for hans Vedkommende skulde være forbi. — Vi har et Stykke falmet Papir, paa hvilket han ligesom af gammel Vane i en ledig Time har siddet og nedridset Udkastet til *Himmelbjærgfesten i 1845;* der ser vi det endnu engang altsammen: Flagene, Musiken, Væddelegene og de melodramatiske Kanonslag; man behage at læse:

«Himmelbjergfesten 1845.

Begynder Eftermiddagen d. 31. July, da Flaget: den danske, svenske og norske Fane eller Vaaben i trestribet, grønt, hvidt og blaat Felt heises og bliver vaiende til næste Dags Aften.

De Fremmede, som mueligen første Dag ankommer fra Øerne og Nabolandene, modtages med Musik og Sang.

Ved Solens Nedgang den 31te July erkyndiges Festen ved 3 Kanonskud, Musik og Sang.

1ste August ved Solopgang: 9 Kanonskud og Musik.

Kl. 7. Sang.
— 8. Taler (ikke flere end to), Musik.
— 9. Væddelege til Musik.

Derefter Frokost.

— 11. Taler, ei flere end 3, med Sang imellem.
— 12. Ligesaa.
— 1. Væddelege med Musik.

Derefter Middagsspisning.

— 3. Taler og Sang.
— 4. Væddelege med Musik.
— 5. Taler og Sang.

Kl. 6. Sang med fuld Musik.

— 7. 3 Kanonskud forkyndende Festens Ophør.

NB. Eet Kanonskud ankyndiger hver af de ovenanførte Timer at noget festligt vil foretages.

Derefter Aftenspisning og Dands Kl. 9 til 2 á 3.

Taler og Sange ønskes betids den 31te indleverede til Commiteen, at denne maatte kunne bestemme, til hvilken Tid og i hvad Orden samme vilde blive at foredrage.

Entreebillet til Beværtningspavillonen betales med 1 Mk., den til Dandsepavillonen med 3 Mk. til Musik og Lys. — Billetterne paahæftes.

Ingen udlaanes eller ombyttes.

Væddelegene bestaae i Løben, Springen i Høide og Længde, og Svømning. De, som ville deeltage i samme, vise om Eftermiddagen 31te deres Skudsmaalsbøger eller andre sikkre Beviser for deres Navne, Bopæl, Stilling og Alder. Ingen, som er under 16 eller over tredive Aar, kan beile til Priserne, som ere: den første 10 Rdl.; den anden 5 Rdl. Det er Ingen formeent at medbeile i alle tre Legemsøvelser.

Væddekæmperne maae til alle Øvelser være iførte Kasket, en Skjorte og et Par Beenklæder, og intet videre, med mindre Nogen til de to første Øvelser vil bruge Skoe.

Fleer end sex paa Gangen optages ikke til Væddekamp.

Nogensomhelst offentlig Forestilling og Foreviisning for Betaling finder ikke Sted; da saadant vilde stride mod Festens Retning.

Commiteen aflægger offentligt Regnskab med Bilag for Indtægt og Udgift. Mueligt Overskud vorder at anvende til fremtidige Festers udvidede Forskjønnelse.»

[Læge *Warhuus*, Nyborg.]

Hvorfor ophørte da disse Fester, som Blicher af sit inderste Hjærte ønskede fortsatte? Ja, der er næppe andet Svar, end at Fordom og Sladder i den Grad havde ødelagt Blichers Position, at ingen af Tidens «pæne» Mænd vilde arbejde Haand i Haand med ham, mens man samtidig endnu savnede Dristighed til at sætte ham helt udenfor i en Sag, der saa øjensynlig var holdt oppe ved hans Glød og Initiativ.

Alle Vegne hvorhen Blicher saa, mødte han kun Kulde og beklagende Skuldertræk; *Tang* paa Nørre Vosborg trak sig i 1844 forsigtig ud af Himmelbjærg-Komiteen, ængstet af Tidens

radikale Tendens*); *Koch* lod i alle de senere Aar Blichers Artikler vandre i Papirskurven**). *Fædrelandet* og Samtidens øvrige toneangivende Presse tilrakkede ethvert nyt Foster af hans Intelligens; *Corsaren* karikerede ham i en uforskammet Tegning som en drukken Præst paa Ryggen af et Svin og strøede end-

Ny Maade at læse Klassikere paa.

1.

— — — Bestig din Pegasus!
Jeg veed, Du har tilstrækligt vandet Øget,
Og det maa døe hvoraf det ellers vil,
Saa veed jeg vist, det ikke skeer af Tørst.
Du kommer ingen Sump og Søl forbi,
Hvor ei Du standser strax og la'er det drikke.

Socrates, 1ste Act, 2den Scene.

Blicher karikeret i *Corsaren* [15. Sept. 1843, Nr. 157].

ogsaa i 1844 sin Gift i selve Referatet fra Himmelbjærgfesten***). I Provinsen, i Hovedstaden, i Bondens Hjem som rundt om i Landets Præstegaarde hakkedes hans Lever af Bagtalelsens Nidhøg.

---

*) Under Forhøret i Anledning af Plougs Tale i 1843 tager han bestandig Afstand fra dennes Udtalelser, der dog ikke var særlig røde.

**) Kun det lille *Randers Avis* var ham tro til det sidste.

***) Se Side 410.

Vi har et Brev, skrevet under det *store nordiske Studentermøde* i Kjøbenhavn 23.—28. Juni 1845. Det vil vi føje ind paa dette Sted som det tristeste Blad i vor Literaturs Historie. Brevet skyldes den sønderjydske Bonde *Laurids Skau* og fortæller om Blicher, som er rejst den lange Vej ind til Kjøbenhavn for at deltage i dette Møde, men ikke kan faa Adgang, fordi han ikke mere er Studenterne fin nok. Brevet henvender sig til *Carl Ploug* — Festkomiteens Formand — og lyder saaledes:

Laurids Pedersen Skau, f. 1817 † 1864.

Mandag Morgen [ɔ: 23. Juni 1845].

«Igaar var Du overhængt med Arbeide, kjære Ven! og jeg fandt det derfor ikke passende at tale synderligt til Dig om det, jeg i dette Øieblik vil skrive om, saameget mere som Du ikke var ene. — Jeg lagde Mærke til, at *S. S. Blicher* ikke maatte komme med ved de forestaaende Festligheder, fordi han vilde *prostituere* sig, og fordi — efter *Poulsens* Udtryk — han var *luset.* Efter nøie at have overtænkt dette, maae jeg ærlig sige Dig, at det efter min Overbeviisning er uforsvarligt at nægte ham Adgang. Poulsen kan sagtens sige eller bruge sligt *drengeagtigt* Udtryk som luset, fordi han meget vel veed, at man *bagefter* ikke vil dadle ham, men at Verdens skarpe Dom *alene* vil ramme *Dig,* som Alle ansee for den egentlige Styrmand, og dette leer Poulsen jo ad, da han igrunden er

skinsyg paa Dig; men *jeg* leer ikke deraf, fordi jeg med Bedrøvelse vilde høre, at Du fik Skylden for Noget, som Andre vare Ophav til, og fordi jeg er ganske sikker paa, at Blichers Udelukkelse vil indignere Mange*). — Lad ogsaa Blicher prostituere sig; det gjør ikke Noget, thi han har *Ret* til at begaae en Feil, som vistnok er meget iøinefaldende, men ogsaa mere undskyldelig end mange andre Daarligheder, som vi saa ofte blive vaer. Naar vi undtager *Grundtvig,* saa spørger jeg, om der er Nogen, som har gjort sig mere fortjent af den skandinaviske Sag end Blicher? Er der Nogen, som mere har konserveret de hjemlige Toner og Fædrenes Skikke som Blicher? — Jeg paastaaer, at Oehlenschläger prostituerer sig mere ved sin Forfængelighed end Blicher ved sin Drikfældighed. — Jeg overlader Dig at betænke, om Bestyrelsen, der bestaaer af unge Mennesker**), der vistnok ofte ere blevne gjennemtrængte af de forunderlig simple, men lige saa gribende som sande Toner, der saa mange Gange ere strømmede ud af Digterens Bryst, kunde være bekjendte at udelukke den gamle Mand fra en slig Fornøielse, der maaskee er den eneste Blomst paa Digterens lange Bane, der i Virkeligheden kan tilfredsstille ham. Jeg beder Dig for *Din egen Skyld* at betænke, om Du, som selv er Digter, og altsaa ogsaa kan føle, hvad Blicher nødvendig maae føle ved nærværende Leilighed — om Du har Lyst og Mod til at bære Verdens Dom, der nok skal komme; thi paa *Dig* vil Skylden falde, dette kan jeg forudsige med Sikkerhed.

Bliv nu ikke vred paa mig, fordi jeg ærlig og oprigtig har sagt Dig min Mening; det er ligesaa meget Interesse for Dig som det er Bedrøvelse over, at Blicher skeer Uret, der har ledet mig til at skrive disse Linier.

Din

[Hother Ploug.] *L. P. Skau.*»

---

*) Her er Tale om *Hans Frederik Poulsen* (f. 1815 † 1869), en Borgmestersøn fra Hjørring, Student fra Randers (1833). — Ved det her omtalte Ridehusmøde (24. Juni 1845) holdt han en Tale for Nordmændene, der indbragte ham et Sagsanlæg fra Kancelliet; han frikjendtes ved Højesteret sammen med Orla Lehmann ²⁷/₅ 1846. — P. studerede en Tid Jura, slog sig senere paa Landvæsen og endte sine Dage paa Frederiksberg ved et Ulykkestilfælde. Han skal have staaet Model til Hostrups *Hutter* i *Gjenboerne.* — Hans Førerskab i Studenterforeningen var hyppig mærket af Exaltation.

**) Bestyrelsen var: *F. Liebmann, C. Brix, F. H. Eibe, H. F. Poulsen, A. Fr. Krieger, Fr. Helweg, Hother Hage, C. Borgaard, Carl Ploug.*

Maaske er der ved «de forestaaende Festligheder» kun tænkt paa *Ridehus*-Festen den 24. Juni — maaske dog snarere paa hele Studentermødet, hvor Deltagere fra *alle fire* nordiske Universiteter for første Gang holdt Stævne. Der existerer om denne Fest et udførligt trykt Værk*) — 235 Sider stort — med Lister over de forskjellige Landes Deltagere. *St. Blichers* Navn er ikke paa disse Lister. Det myldrer i dette Værk af store og smaa Poeter; de smaa har talt for de store, og de store har sunget for de smaa; men Blicher har hverken sunget eller talt, for ingen har bedt *ham* om en Sang, langt mindre om en Tale. Af dem, der agerede stærkest i Festglansen, var der sikkert adskillige, som kun havde Broderskabs-Begejstringen paa Læberne; Blicher havde sin i Hjærtet, men han var kjendt uværdig til at komme indenfor den Festdør, hvor Nordens Sag drøftedes i Tale og Sang. — Saadan behandledes han nu af de samme Studenter, der fem Aar tidligere havde holdt Fest for ham og baaret ham i Guldstol til hans Vogn**).

Vi har endnu et Brev fra dette Aar, der viser ham i Forhold til sine tidligere Venner; det lyder:

«Christian Peter Koch!

Det lader til, at Du har glemt mig; men jeg har ikke glemt Dig, langt mindre den Sag, for hvilken Du kæmper. Jeg kan vel tænke mig Aarsagen; men I tænker Allesammen feil om mig.

Jeg er noget af en Skuespiller, og har en Rolle, om det endog kun var en selvvalgt, i det store historiske Drama: *Det gjenfødte Danmark*. Det er endnu under Indstudering; men naar Tæppet rulles op, ville I see mig paa Brædderne, om endog kun som Statist.

For Fædrelandet skal man sætte Alt ivove; ei allene Gods og Liv, men, naar det gjælder, endogsaa — Ære. Min har jeg sat, eller ladet sætte ipant, til Indløsningsdagen kommer — da vil jeg ikke længere miskjendes. — Til da forbeholder jeg mig Udtydningen af hiin Gaade.

Spentrup, 24/2 1845.

S. S. Blicher.

---

*) *Berättelse om Studenttågen till Lund och Köpenhamn Sommaren 1845*, Utgifven af Upsalastudenternas Direktion. [Upsala 1846.]

**) Se Side 336.

Omstaaende*) til *Dannevirke*, som jeg længe kun ved Leilighed paa anden og tredie Haand har kunnet overkomme**).»

Vi har tidligere gjort opmærksom paa, hvor meget overspændt og forlorent, der var i al den Tale om Blichers overdrevne Hang til Spiritus, og vi fortrøste os til paa sit Sted at kunne gjendrive den; her har vi kun at fastslaa, i hvilken Grad Beskyldningen umuliggjorde en Fortsættelse af Himmelbjærgfesterne med Blicher som ledende Kraft.

Da han omsider havde indset det haabløse i at faa de gamle Bjærgfester rejste af deres Aske og hans virkelystne Aand dog endnu ikke kunde give tabt, forsøgte han i 1846 oppe i sin Hjemegn at skabe disse Fester en mat Afglans ved at stævne Egnens Bondebefolkning sammen til et Møde paa *Hohøj* ved Mariager. Man høre hans første Indbydelse***):

«Paa min Indstilling om en Folkefests Afholdelse paa Hohøj ved Mariager, er jeg af det kongl. Cancelli meddeelt Bevilling dertil.

Dette Punct frembyder meget vidtstrakt og næsten heelt omringende Udsigt over Randers og Aalborg Amter, over Fjorden, som deler dem. Jeg tør antage: at Mange af disse Omegnes Beboere, for hvem Himmelbjerget har været for fjærnt, ville sammentræde paa Hohøj i den samme aandelige Retning og med samme venlige loyale Sindelag, som otte Aar i Træk adlede Himmelbjergfesten. Denne har jeg fra først af berammet til Høslettens og Høstens Mellemrum; den her foreslaaede, har jeg paatænkt, kunde vorde et *Høstgilde*, et større og frydeligere end de almindelige særskilte. Og mener jeg at til Gildesdag kunde passende vælges *den attende i September*, da Kongens Fødselsdag saa vilde feires i den frie Luft og i en Cirkel saa talrig som aldrig tilforn.

Vinder mit Forslag Bifald, da kan det forventes: at en Commitee forener sig, som betids lægger Plan til Udførelsen, hvortil uundgaaeligt hører: 1) Conference med vedkommende Politimester. 2) Grundeierens Samtykke (ved Erstatning i Penge).

---

*) Se Side 415.

**) Det ses heraf, at *Koch* endikke mere har fundet det Umagen værd at sende ham sit Blad, som Blicher dog forhen havde skrevet saa meget i, og som han saa uegennyttig havde anbefalet til Publikums Gunst.

***) *Rand. Av.* 11/6 1846.

3) Høiens Beqvemgjørelse ved Planering, Snirkelgange til Opstigning m. M. 4) Telte. 5) Musik.

Spentrup i Juni 1846. *St. St. Blicher.*»

Han søgte endnu ved et Par Avisinserater at vække Opmærksomhed for sin Plan. «Det ringer tredie Gang!» saaledes lød Overskriften den 3. August*). Knap fjorten Dage efter skrev han endnu fuld af Haab**):

«Stødet i Giallarhornet til Fest paa Hohøj har fundet mange aabne Ører. I dens Nærhed er en Bestyrelse sammentraadt, som vistnok til Forsamlingens Tilfredshed vil anordne det Hele. Man tør vel haabe, at den 18de Septbr. vorder den først bestemte Festdag.

En Dansker.»

Men 8 Dage før Festen skulde have været afholdt, maatte han sende sin Aflysning til Bladene: «da jeg ikke ene og allene kan indrette og forestaae den antydede Folkefest». [Se Side 248.]

Her sank for bestandig Flaget over Blichers offentlige Virksomhed.

---

* Se Side 247.

**) *Rand. Av.* 15/8 1846.

ST. ST. BLICHER

Per Spillemands Historier . . . . 1 Kr.
Telse og andre Noveller . . . . 1 —
Kjærlighed i Syden og andre Noveller . . . . 1 —
Røverhistorier . . . . 1 —
Fjorten Dage i Jylland og andre Noveller . . . . 1 —
Præstehistorier . . . . 1 —
Herregaardshistorier . . . . 1 —
Spanioler og Franskmænd . . . . 1 —
Rævner og andre Noveller . . . . 1 —
Eremitten ved Gudenaa og andre Noveller . . . . 1 —
Jøderne paa Hald og andre Noveller 1 —
Juleferierne og andre Noveller . . . . 1 —

Ovennævnte Samlinger faaes indbundne i dertil elegant komponeret Bind

à 2 Kr.

UDV. NOVELLER, ILL. AF CARL THOMSEN

15 Kr. à 25 Kr.

BOUND
APR 25 1940
UNIV. OF MICH.
LIBRARY

PT
8124
.25
A11

Aakjaer
Steen Steensen
Blichers

039883